ANUL VII. — No. 295

6 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Duminică, 1 August 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888–1897
CONST. MILLE 1897–1920

FONDAT în 1893

Reflecții asupra literaturii actuale

Omenirea nu *este*, ea *devine* în fiece clipă, iar generațiile următoare sfarmă cupa primită dela generația precedentă ca să-și făurească alta încăpătoare sufletului nou. Aceasta pare a fi legea căreia se supune și generația actuală, iar dacă nouă ni se pare că ea o face cu mai multă pornire și nedreptate, aceasta vine, de sigur, din faptul că suntem înșine în cauză. E în orice generație nouă care se ridică o arzătoare dorință de originalitate și aceasta-i dă iluzia că nu se va putea realiza până ce nu va doborî gloriile generațiilor trecute. Adeseori ura și dușmănia pentru predecesori nu sunt decât o formă a îngrijorării pentru propria izbândă, sau nemulțumirea pe care orice artist adevărat o simte pentru insuficiențele operii sale sau o simplă izbucnire furtunoasă a tinereții...

Deci nu această bătălie zgomotoasă este caracterul distinctiv al generațiilor noi de scriitori, căci ea nu e mai mult decât o reacțiune înpotriva atitudinii literare precedente. In adevăr, romantismul a fost o reacțiune violentă și zgomotoasă împotriva clasicismului, dar naturalismul a fost, sub forma lui mai puțin bătăioasă, o adevărată revoluțiune, a creiat o atitudine literară mult mai bine definită și mai puternic afirmată decât acea a romantismului. La rândul său simbolismul a fost o reacțiune pornită, o fugă zgomotoasă, un atac îndrăcit împotriva tendinței naturaliste de a fixa până în cele mai mici amănunțimi, definitiv și fără cruțare, chipul vieții. El a fost un elan fără frâu către impresia scurtă, fugitivă și schimbătoare a feței lucrurilor. Sub această pornire năvalnică a simbolismului toate zăgazurile căzură, viața se revărsă în plin peste marginele realității, accentul necunoscutului, glasul inconștientului, aspirațiile spre tărâmuri îndepărtate și epoce pierdute în negura vremurilor, își căutară expresia într'o formă ce deveni atât de plutitoare încât adesea nu mai avea conținut. Arta deveni nepreciziunea însăși, cugetarea o îngânare fără senz, simțirea fulgere al căror zigzag nu descoperea decât abisul întunericului, limita între vis și viață o distrămătură; fondul moral, cinism rece, sarcasm fără iertare, o dărâmare brutală a tuturor idolilor generațiilor trecute și mai ales a femeii pe care o tratează cu ușurință, o devalorizează; țăsătura intelectuală, construcția, o chimeră...

Generația actuală trebuia să ridice grozav glasul ca să se facă ascultată în acest tumult al simboliștilor și reacțiunea ei ne-a adus cubismul, dadaismul etc., cu toate insanitățile și exploatarea ariviștilor, toate injuriile și polemicile nesăbuite ale nechemaților, toate dibuirile aiurite ale căutătorilor sinceri dar fără destul talent spre a găsi forma nouă, fără destulă stăruință și putere de muncă pentru a făuri technica cerută.

Incetul cu încetul însă totul s'a limpezit. Arta și literatura nouă se înfățișară cu orizontul lărgit, cu domeniul sufletesc îmbogățit de toată contribuția vieții de dincolo de conștiință a simbolismului, în posesiunea unui vocabular formidabil și a unei sintaxe frământate spre a răspunde tuturor nevoilor de exprimare a acestui material nou, brut și nelucrat. Scriitorii și artiștii generațiilor celor mai noi se arată constructori pasionați, cari caută să articuleze, să închege aportul acesta variat vărsat din atâtea izvoare depărtate în sufletul vremurilor noastre. Ei sunt meșterii care-și pun interesul vieții întregi în străduința de a stăpâni arta, de a alege, de a fi simpli în mijlocul atâtor complexități și o asemene artă nu așteaptă totul numai dela inspirație... Ei caută să ajungă la perfecțiunea celor vechi, pe căile lor proprii, la un clasicism care să fie intersecțiunea planurilor multiple ale realității interioare de azi, la simplicitatea care să fie sinteza imensei lor bogății și să satisfacă gustul lor rafinat prin atâtea experiențe și comparațiuni. Scriitorii și artiștii de azi sunt mai ales mari muncitori, oameni cu străduință. „Ma seule ambition fut de travailler. Pour quel résultat? le lecteur d'ajourd'hui ou celui de demain saura le dire. *J'ai fait effort*, voilà le témoignage que je peux me rendre", zice unul dintre ei.

Este o nevoie de cinste intelectuală, de adevăr în opera de artă, de cucerire a cunoștinții individuale și de revizuire a raportului omului cu natura, cu corpul său, cu inconștientul, cu viața în gradele ei cele mai inferioare, cu lumea de dincolo de simțuri și cunoștință, de revizuire a vechilor simboluri în lumina crudă a cunoștinții de azi, cu o metodă și o profunzime care apropie munca artistului și literatului de acea a savantului.

Ei scrutează realitatea, documentul cu minuțiozitatea, încordarea și străduința naturaliștilor de odinioară, dar unghiul de viziune este altul. Caracteristice sunt în această privință vorbele lui Jacques Rivière: „Trebuie ca lumea irealä, pe care artistul are misiunea să o suscite, să se nască numai din străduința lui de a reproduce realitatea și minciuna artistică să nu fie concepută decât din pasiunea pentru adevăr".

De aceia, în loc să se închidă ca Flaubert în casa și în micul lor oraș natal, ei scrutează în fie-ce clipă orizontul culturii mondiale, trecutul și viitorul, întinsul necoprins al spațiului și timpului, se orientează și verifică direcția mișcării lor creatoare. Scriitorii actuali nu se tem de cultura științifică și știu mânui problemele și ideile vremii lor, adeseori, cu o lărgime de spirit, o preciziune de erudiție și o metodă de lucru ce ar face cinste unui savant, fără ca prin aceasta să-și piardă calitatea lor de artiști adevărați.

Și dacă aș spune că sub aparența celui mai neînfrânat scepticism moral ei sunt profund preocupați de problema morală, de legăturile noastre cu invizibilul, de necesitatea unei credințe religioase oricare ar fi ea?... Dau mai bine cuvântul lui Paul Morand(!):

„Dar ceiace mă impresionează este partea de adevăr profund, actual, care e în toate religiile, anume că pentru toate esențialul e invizibilul. Fiecare religie își are lipsurile ei, dar toate au dreptate fiindcă toate sunt cu spiritul împotriva materiei. Deci, sunt de partea lor. Sunt încredințat de altfel că vor sfârși prin a face toate un cartel, într'o zi, atât e de comun vrășmașul lor al tuturor!"

Și acelaș Paul Morand, povestitorul fermecător al atâtor întâmplări de o perversitate turburătoare ca aceea a unor minunate flori veninoase, face următoarea declarație surprinzătoare, după întoarcerea din Orient:

„Nu sunt diavolul. Trebuie găsit echilibrul între plăcerea simțurilor și mortificație. Sunt ca toți scriitorii francezi, un moralist, adeseori fără a ști. In nuvelele mele cele mai *„choquantes"* n'am făcut decât să încerc a duce până la extrem tabloul diferitelor plăceri ale vremii noastre, pentru ca să arăt mai bine celor ce se dedau lor că au apucat o cale greșită."

Nu mai vorbesc de operile lui Jacques Rivière, ale lui Valéry Larbaud, Paul Valéry, Bernanos, Jacques de Lacretelle etc., a căror atitudine morală rămâne atât de pură și de înaltă, în mijlocul preocupărilor de a reproduce realitatea cu acea pasiune de adevăr de care ne vorbește J. Rivière și cu grija de a da dela începutul carierii lor opere puternic cugetate și realizate într'o coeziune și unitate de compoziție, o structură în construcție în adevăr impresionante. Mărturisesc că generația scriitorilor de azi îmi impune nu numai admirație dar și... respect.

IZABELA SADOVEANU

Uriel da Costa

Uriel da Costa se trage dintr'o familie de marani (maranii sunt evreii botezați cu sila în veacul de mijloc în Spania și Portugalia). S'a născut la 1585, fiul lui Bento da Costa și a Sarei (nume luat după trecerea ei la judaism). Tatăl a fost un bun creștin și se pare că fiul a primit de la mama lui ideia judaismului care l'a turburat pentru tot restul vieții. Nu avem prea multe amănunte asupra acestei Sara; știm doar că ea a întovărășit pe Uriel da Costa când acesta a plecat la Amsterdam. Elev al jesuiților, el se află înscris la cursul de drept canon în registrele celebrei Universități din Coimlere, între anii 1604—1608. Indoiala l'a cuprins pe da Costa în timpul acesta. Problema mântuirii, a osândei vecinice și ispășirii l'a îndepărtat de catolicism. La vârsta de 25 de ani — în plină criză — ocupă un post la o biserică; apoi devine casierul unei asociații eclestiace. Dar nu-și putu găsi pacea sufletului în religia creștină și voia să se lege de o doctrină. A citit cărțile lui Moise, profeții și după o lungă chibzuință găsi dezlegarea problemelor care-l chinuiau, în judaism. Destăinui întâi mamei, apoi fraților săi, noile sale convingeri religioase. Dar nu se mulțumi cu împărtășirea credinței judaice, voi s'o și practice. Ceiace nu era cu putință în Portugalia. Plecă deci la Amsterdam. Cum ajunse la Amsterdam primi circumcizia și luă numele Uriel.

Dar judaismul pe care-l dobândise prin meditare nu era acelaș cu al unei obștii evreești din veacul al 17-lea. El se socotea singurul evreu printre ceilalți evrei. Ca toți autodidacții, era convins că adevărata credință o posedă numai el. Și-ar fi voit să întoarcă pe ceilalți depe calea greșită.

Uriel da Costa plecă la Hamburg unde se afla de asemenea o comunitate mică de evrei iberici, refugiați de teama tribunalelor Sfântului Oficiu. De-aci trimite coreligionarilor din Veneția „Tezele" lui împotriva tradiției pe care voia s'o dărâme. Uriel da Costa era, bunăoară, pentru legea talionului (ochi pentru ochi, dinte pentru dinte) în locul pedepsei cu amenda. Evreii din Veneția însărcinară pe dibaciul Leon de Modena să combată ereziile din Hamburg. Rabinul de Modena compuse și trimise o misivă, amenințându-l cu excomunicarea pe el, Uriel da Costa, și pe toți care s'ar lăsa atrași de doctrina lui periculoasă. Da Costa, convins de adevărul credinței lui, nu se supuse. Rabinii se ținură de cuvânt. Uriel fu isgonit din comunitatea credincioșilor.

Uriel da Costa plecă din Hamburg și se înapoiă la Amsterdam la familia lui, unde nu pomeni nimic de întâmplarea cu evreii din Veneția. La 1622 i-a murit soția, care a fost înmormântată la cimitirul evreesc Beth-Haim din Uderkerk. Cam dela aceiași vreme s'a găsit iscălitura lui pe o foae de contribuții a comunității sefardite din Amsterdam. Dar rabinii din Amsterdam aflând și ei de excomunicarea lui, îi cerură o retractare publică și solemnă, care să slujească de pildă. Uriel da Costa a refuzat fățiș. El a fost excomunicat pentru a doua oară și a văzut cu durere, cum chiar frații lui îl părăsesc. Documentul poartă data de 15 Mai 1623.

Sre a dovedi dreptatea cauzei sale, Uriel da Costa scrie o carte din care a rămas o parte până azi prin citațiile făcute în scrierea de răspuns a lui Samuel da Silva. Uriel da Costa neagă nemurirea sufletului. Intrucât nega și un postulat al dogmei creștine, a fost denunțat, arestat și osândit între altele să i se ardă scrierea. N'a scăpat de foc nici un exemplar.

In mijlocul atâtor nenorociri, credincioasă i-a rămas mama lui, Sara, care a suferit disprețul și ura coreligionarilor. Ea moare în 1628. Uriel da Costa e singur. El nu mai crede în nimic. In această stare de scepticism complect, un văr al lui isbutește să-l împace cu comunitatea din Amsterdam. Dar pacea nu era sortită să ție mult. Un nepot îl denunță că nu mănâncă ritual. Alte persecuții! Dar era obosit. Voia liniște... Astfel că cedă și-și oferi trupul flagelațiilor dictate de lege. Și făcu și retractarea solemnă cerută, numai să-și găsească liniștea. Dar liniștea el nu și-o mai găsi și Uriel da Costa se sinucise. Era în Aprilie 1640.

Toată viața chinuită a acestui idealist neliniștit e o lungă tragedie, pusă în scenă de dramaturgul german Gutzkow și piesa „Uriel da Costa" e tradusă azi în toate limbile europene. O editură franceză a publicat și ea de curând faimoasa autobiografie a lui Uriel da Costa.

Jurnalul Mariei Lenéru

Viața Mariei Lenéru, așa cum reese din jurnalul ei intim, început, la vârsta de 10 ani, continuat toată viața, precum și din comentariile celor cari au cunoscut-o, n'a fost decât o lungă și fără sfârșit suferință; totuș *nu* amara și dezolanta înșiruire de zile a bătuților de soartă ci un adevărat poem un dureros dar sublim poem al suferinții.

Până la vârsta de 14 ani era un copil ca toți ceilalți, ceva mai vesel, mai vioi, ceva mai inteligent. La această dată jurnalul are o întrerupere; abia după multe luni Marie Lenéru găsește puterea să-i facă destăinuirea *catastrofei:* ea și-a perdut complect auzul, și-a perdut și vederea, nu cu totul dar atât că nu poate citi decât cu greutate, că nu poate „vedea stelele" cum regretă ea...

La 14 ani, Marie Lenéru a fost scoasă brutal din viață, nu de tot — ceeace n'ar însemna nimic — ci astfel ca să n'o poată continua decât mergând în marginea ei, mereu singură, mereu izolată, vibrândă însă de înțelegere și simțire.

Nu-i de mirare astfel că inteligența ei s'a îndreptat spre singura cale deschisă: scrisul.

Marie Lenéru este autoarea, puțin cunoscută la noi, a unui roman *Saint-Just* și a mai multor piese de teatru cari au cucerit dela început admirația elitei intelectuale a Parisului.

Maria Lenéru

Este un lucru des repetat că femeile, atât de bine înzestrate pentru literatură, n'au reușit să scrie teatru. Romanul și poezia numără celebrități femenine, literatura dramatică nu.

Cum tocmai Marie Lenéru, a cărei cultură și experiență era pur livrescă, care nu auzea oamenii vorbind, care nu putea gusta nuanțele și rafinamentul unui dialog susținut (în convorbirile ei trebuia să i-se scrie replicele) a reușit ea, ca autoare dramatică?

Avea o minunată facultate de a crea în ea-înșăși o lume care se mișca, vorbea, trăia, de a dezlănțui într'însa ciocnirile discuțiilor pe care nu le putea avea cu un al doilea.

In felul acesta nici de muzică nu era lipsită. Sonatele, valsurile, romanțele, pe care le ascultase odinioară, le avea în minte. Le scotea uneori ca dintr'o cutie fermecată și delectarea nu era mai mică cântându-și-le singură, nu cu glas tare căci ea nu-și auzea vocea ci cu tot trupul, cu toți nervii ei: „en dedans".

Piesa „Les Affranchies" este prima ei lucrare dramatică și cea mai importantă. François de Curel, în frumoasa prefață pe care o consacră Jurnalului, ne dă amănunte:

„Les Affranchies" a fost trimeasă în 1908 lui Catulle Mendès prin poștă, fără formalități prealabile. El o citi numaidecât și printr'o depeșă entuziastă cheamă pe Marie Lenéru la Paris (locuia atunci în Brest. N. Tr.) D-na Mendès, împărtășind admirația soțului, prezintă manuscrisul la concursul „Vie heureuse". Premiul îi fu acordat cu aclamații și casa Hachette imprimă opera.

D-na Rachilde dădu piesa lui Antoine, dar acesta o citi abia în 1911, și numai după insistența lui Gabriel Trarieux. Imediat o jucă la Odeon unde era director. Succesul fu răsunător. Debutanta reușea să facă aplaudată seri dearândul o piesă zisă „de idei" deoarece, după expresia sa, pusese ceva din ea-însăși."

Dar poate mai mult decât piesele, va rămâne *Jurnalul.* Citindu-l, îți vine în minte un alt jurnal feminin, celebru de mult, slăvit mai ales de romancierii în căutare de subiecte: Marie Bashkirtseff. Intre viața exterioară a uneia și a alteia nu-i nici o apropiere, și nici prea multă în cea interioară; le unește însă deopotrivă orgoliul personalității lor, ambiția de a lăsa ceva în urmă-le și mai ales pasiunea pentru viață, arzătoarea dorință de a trăi. Marie Bashkirtseff știa că va muri curând, Marie Lenéru că va muri odată, dar tot atât de mult prețuia zilele.

La 10 (!) ani scrie:

„Dimineața nu mă închin cu atâta evlavie ca seara, fiindcă dimineața nu mă tem atâta că voi muri cum mă tem seara."

Apoi ca tânără fată:

„De ce nu sunt mai veselă? Trebue să fiu. Deasupra tuturor fericirilor vieții este viața însăși. Și viața sunt eu."

La 21 de ani răsuflă încă, ușurată:

„N'am decât 21 de ani. Mai este."

Nu-i în această exclamație numai dorința de a trăi mult, cât teama că nu va avea timp destul pentru a-și desăvârși personalitatea, pentru a-și „reuși" viața. Ideea aceasta pusese stăpânire pe dânsa și o urma cu metodă, ca pe singura rațiune a vieții ei excepționale, ca o răzbunare asupra scăderilor ei fizice.

„Și totuși am neclintită siguranța că poți obține dela tine totul. Nu m'am îndoit niciodată că n'ași putea da vieții aspectul pe care-l vreau eu. Așteptările și scopurile mele vi le-ași putea spune precis: voi izbuti să fac asta, și asta, și asta. Numai că nu pot să spun: „Sunt planuri pe care vorba nu-i vrednică să le exprime: singură execuția demonstrează posibilitatea lor."

Din acest punct de vedere, viața Mariei Lenéru se poate socoti „realizată". Așa dar să n'o plângem. Nenorocirea ei, care-i procurase o concentrată viață interioară, care o ferea să-și risipească ideile și timpul, și o scosese „din turmă", i-a fost cel mai mare sprijin în atingerea „sublimului" pe care-l visa.

Ea însăși înțelegea aceasta pe măsură ce dobândea conștiința personalității sale; ajunsese astfel să-și iubească nenorocirea ca pe o tovarășă, ca pe un „viciu", ajunsese să se înspăimânte la gândul că s'ar putea însănătoși, căci vindecarea ar îndepărta-o dela ținta ei, ar lipsi-o de bucuriile pe care știuse să și le plămădească cu răbdare zi cu zi.

„Pedeapsa cea mai descurajantă pe care Dumnezeu mi-ar putea-o da, ar fi să mă vindece astăzi".

Marie Lenéru nu mai mergea acum în marginea vieții, ci plutea, orgolioasă, deasupra.

Am dori ca această latură a firii ei să nu pară nimănui o poză, o pretenție a „scriitoarei". Din extazul înălțimilor pe care Marie Lenéru știa să le urce, exclamațiile acestea nu sunt decât prea naturale.

Ș'apoi, ea n'avea nimic comun cu slabii cari se resemnează sau se lasă târâți de valul moleșitor al lamentărilor; dreaptă, voluntară, eroică, ea trebuia sau să se războiască cu nenorocirea ei sau s'o îmbrățișe; să blesteme sau să binecuvânteze. Marie Lenéru se răzvrătea uneori dar mai adesea binecuvânta.

Desigur, nu poate fi vorba de fericire și mai puțin încă de o viață normală. Toate paginile Jurnalului sunt adânc impregnate de tristeță, de plictiseală, de sbuciumul continuu al păsării din colivie.

Dar chestiunea este alta. Dacă Marie Lenéru ar fi avut de ales între aceste două posibilități: întoarcerea la sănătate, însă ca femeee mediocră, ducând o viață mediocră, — și infirmitatea ei, însă cu toate satisfacțiile spirituale pe cari le dă geniul și pe care ea le dorea tot mereu cu mai multă intensitate, Marie Lenéru ar fi ales fără ezitare pe aceasta din urmă.

O pagină din Jurnal ne va întări spusele:

„Aseară m'am așezat după perdeaua ferestrei din sufragerie, ca să mă scalde razele lunei. Am cerut cu ardoare toată fericirea care se poate imagina. A! acum nu mă mai socotesc vulgară cerând fericire! Crezi într'însa mai mult sau mai puțin; dar mai bine să-ți faci despre ea o viziune măreață și să o dorești cu furie. Lumea poate sfârși cu un faliment; să ai cel puțin dorinți mari de pierdut!

Am cerut să mi-se dea înapoi tinerețea, ochii mei frumoși, muzica. Am cerut frumusețe, talent, avere, glorie „acest doliu strălucit al fericirii", dragoste, prietenie, aventurile care accelerează existența, tot ce compune viața în sfârșit, și de cari nu te poți lipsi fără suferință sau plictiseală.

Și totuși, a nu avea nimic, poate fi un tot atât de frumos lucru. Inutilitatea este o consecrație. Voi trăi în imobilitatea mea mai mult decât o sută alții în mișcarea lor, voi trăi în singurătatea mea mai mult decât o mie alții în iubirile lor; îmi voi procura fericiri atât de stranii, atât de noi și de mărețe, încât celelalte, fericirile cunoscute, fericirile vulgare, le voi respinge ca pe niște haine scoase din uz, purtate înaintea mea".

Privit din latura aceasta, jurnalul Mariei Lenéru nu-i numai o lectură de fină intelectualitate, cu delicioase surprinderi la fiecare pagină, el poate fi — mai ales pentru cei cari duc deasemeni prin viață povara unei grele suferinți — o pildă rară și un convingător îndemn.

Marie Lenéru a murit în 1918, în vârstă de 43 ani, la Lorient unde se refugiase în timpul războiului.

ALICE GABRIELESCU

Autobiografie

Sânt un cuvânt, omis dintr'o poemă
Pe japoneze file editată
Și osândit de-a soartei anatemă
Rămas-am pân'acuma o erată.

Ediția e astăzi epuizată
Și alta 'n loc ar fi o grea problemă...
Voi pribegi stingher... deși ca'n vată
In mine port strălucitoarea stemă

A unui gând nebănuit și pur.
Voi fi stingher... destinul mi-a fost dur.
Dar îmi surâde-o dulce ipoteză:

Ce-ar fi ca două brațe moi și fine
Să desfășoare, vai, și pentru mine
O caldă și discretă paranteză...

TUDOR MAINESCU

Europenismul — curent literar

Alte note în imaginea „Istoriei civilizației române moderne"

Intr'un articol din numărul trecut, am încercat să stabilesc poziția cărții d-lui E. Lovinescu despre „Istoria civilizației moderne" în cultura noastră contimporană. Din constatarea făcută acolo că d. Lovinescu trage concluziile culturale din teoria sociologică asupra desvoltării capitaliste a societății românești, sensul ei ultim de a propaga o cultură modernistă burgheză, se poate chiar de acum desprinde cu ușurință. Căci, deși este de o foarte îndoelnică legimitate identificarea desvoltării capitaliste propriu zise cu activitatea economică și politică a partidului liberal, postulatul cultural al unei culturi burgheze în sensul modern apusean este, netăgăduit, de rigoare când frământările societății noastre actuale sunt considerate drept proces de formare a unui Stat național burghezo-capitalist. De aceea concluziile culturale ale d-lui Lovinescu sunt cât se poate de firești, chiar dacă nu corespund în totul realității istorice și sociale. Ele preconizează necesitatea organică a unei culturi burgheze, cu alte cuvinte a unei culturi europeniste și imposibilitatea sociologică a unui tradiționalism cultural. Deosebirea între d. Lovinescu și d. Zeletin — care în capitolul V al „Burgheziei române" a cercetat aceeaș problemă și a ajuns la rezultate similare — este numai că primul argumentează cu acel proces revoluționar de imitație sincronică ce a trebuit să distrugă, într'o țară fără tradiții, orice legătură cu trecutul și orice pornire de creație proprie, pe când celălalt, materialist istoric consecvent, condiționează biruința culturei burgheze de biruința deplină a capitalismului, pe care o anunță cu emfază. Dar încolo, afinitatea gândireii este evidentă. D. Zeletin vrea ca, în sfârșit, și cultura noastră să exprime aceeaș *ideologie burgheză* de care sunt stăpânite, după d-sa, aspirațiile noastre sociale. D. Lovinescu spune acelaș lucru cu alte cuvinte și cu anticiparea îndrăzneață a unor rezultate pe cari d. Zeletin le întrevede doar în viitor. D. Lovinescu este, prin excelență, teoreticeanul europenismului cultural.

De sigur, mai există deosebiri între opera d-lui Lovinescu și cea a d-lui Zeletin. D-l Zeletin face o expunere obiectivă a problemelor culturale românești și critică doar din punct de vedere al semnificației istorice, reacționare sau progresive. Cartea d-lui Lovinescu este, cu toată aparența contemplativă, o operă cu tendințe precise cultural-politice, cu un caracter combativ manifest. Ea vine să legitimeze, teoreticește, fenomene de a căror ivire autorul nu este străin. Dar această deosebire și altele cari mai există nu interesează în această ordine de idei. Se pune acum, mai presus de toate, problema generală a europenismului și tradiționismului în legătură cu problema de istorie socială și economică care stă la baza ei.

„Cum numărul „invențiilor" sau „ideilor originale" ale unui popor este foarte limitat", afirmă d. Lovinescu, „se poate spune fără exagerare că imitația este prima formă a originalității, în acel înțeles că, prin adaptare la unitatea temperamentală a rasei, orice imitație ia cu timpul un caracter specific. *Originalitatea civilizației noastre și a civilizației celor mai multe popoare nu stă, așa dar, în „elaborație" ci în adaptare și prelucrare*". (Vol. III, pag. 190). Iar mai jos: „Imitația nu e numai actuală, ci se poate îndrepta și în trecut constituind, astfel, tradiționalismul care, în sensul său strict, nu e posibil decât atunci când se poate raporta la o epocă de expansiune națională integrală. Pentru popoarele formate pe cale revoluționară (cazul României L. R.), fără un trecut cert, tradiționalismul în sensul imitației unui trecut inexistent și nu al desvoltării în cadrele rasei, este o imposibilitate sociologică". Așa dar, totul e în funcție de acest proces de imitație integrală care, fără îndoială, s'a desfășurat dealungul veacului trecut și care continuă și astăzi, în virtutea legii firești a dependenței în care se preface, pentru țările înapoiate, legea generală a interdependenței. Introducerea culturei burgheze este opera lui, o recunoaștem. Și posibilitățile de manifestare proprie națională sunt strict condiționate de intensitatea expansiunei europene în toate ramurile activității noastre culturale. In această privință, dăm deplină dreptate d-lui Lovinescu oricât de fantastice ar fi argumentările d-sale sociologice.

Decât, toate acestea nu dovedesc nimic în potriva tradiționalismului și mai ales nimic pentru europenism, pentru cultura burgheză până ce nu se va face, cu fapte și argumente, dovada neîndoioasă că ne aflăm în plină desvoltare capitalistă. Căci problema tradiționalismului nu se pune așa precum se găsește expusă în „Istoria civilizației române". Nu interesează dacă prin introducerea subită a tuturor formelor de viață burghezo-capitaliste am rupt continuitatea evoluției noastre firești, continuitatea tradiției naționale. Nu interesează dacă am avut sau nu o tradiție culturală, integrală sau parțială, pe care s'ar fi putut altoi cultura românească modernă. In această privință cred că nu mai încap îndoieli. Continuitatea evoluției noastre a fost ruptă, brusc, prin intrarea noastră vertiginoasă în făgașurile evoluției generale europene care a impus țării feudale care am fost, modul de organizare si funcționare a țărilor înaintate capitaliste. Iar tradiția noastră culturală, oricare ar fi bogăția și originea ei, nu a putut să persiste cu influențe permanente din cauza aceleiași adânci schimbări care, în mod neorganic dar necesar, a revoluționat întreaga societate românească. Și este deopotrivă ridicolă propovăduirea tradiționalismului în acest sens al unei reîntoarceri la 1800, cât și combaterea acestui tradiționalism pe care nimeni nu-l susține. Ceeace trebuie să ne preocupe este problema dacă evoluția în care am fost, astfel, împinși de împrejurări externe a fost de fapt o evoluție burghezo-capitalistă. Numai dumeriți asupra acestui lucru, vom putea să judecăm dacă europeismul este de fapt lozinca culturală potrivită structurii factice a contimporaneității și dacă tradiționalismul, bine înțeles cel de bun simț, nu monstrul d-lui Lovinescu, este o imposibilitate sociologică. Și să nu ne înșelăm: în ultima esență, polemica teoretică a d-lui Lovinescu nu lovește într'un astfel de tradiționalism utopic care ar vrea să aibă „o muzică românească pe baza cântecului popular, a isonului grecesc și a manelor turcești, fără știința contrapunctului și a orchestrației", „o arhitectură orășenească ieșită numai din forma culei de caracter pur defensiv", etc., etc. Sunt convins că nimeni în țara românească nu preconizează asemenea bazaconii. Tradiționaliștii își dau perfect de bine seama că civilizația științifică, socială și politică a românilor trebue să urmeze ritmul culturii și civilizației generale europene, adaptând-o și prelucrând-o — vorba d-lui Lovinescu — la unitatea temperamentală a rassei și — adaug eu — ideologiei sociale corespunzătoare stadiului respectiv de evoluție românească. D. Lovinescu atacă, în realitate, tradiționalismul *literar* existent care nu-și are originea în cultura română dela 1800, ci tocmai în cea din epoca așa zisei europeizări.

Faptul că aceste atacuri sunt mai mult indirecte decât pe față polemice și totdeauna îmbrăcate în formule abstracte sociologice, nu le ia nimic din vigoarea și, mai ales, nimic din tendința lor combativă. A nega cu desăvârșire posibilitatea unei cât de modeste autonomii culturale, a expune în trei volume necesitatea inexorabilă a procesului de uniformizare culturală, înseamnă a nega tradiționalismului dreptul de existență nu numai ca doctrină, dar și ca literatură.

Și, aici stă marea greșeală a d-lui Lovinescu. Căci oricare ar fi atitudinea noastră față de literatura tradiționalistă, oricât am considera-o aspră și epigonică, oricât am vedea în ea un fenomen paralel cu dăinuirea societății românești oligarhice, fapt este că tradiționalismul apare drept singurul curent literar viu și puternic în România contimporană. Nu vom polemiza cu d. Zeletin care găsește explicația acestui fapt în rezistența reacționară a vechilor clase agrare și, în genere, a sufletului nostru agrar în contra invaziei capitaliste. O fi având d-sa dreptate când atribue tradiționalismului un caracter reacționar, dar nu pentru că ar exprima o opoziție activă împotriva orânduirii capitaliste mai înaintate ce se impune ca o necesitate, ci pentru că exprimă, fără nici o altă semnificație, starea de stagnație în care se află societatea românească și față de care progresul capitalist nestăvilit de nici o oligarhie parazitară și politicianistă ar însemna un vădit progres. Dar acestea sunt, aici, lucruri secundare. Credem că, în orice caz, atât d-lui Zeletin cât și d-lui Lovinescu nu trebuia să le scape importanța acestei dominațiuni culturale de fapt a tradiționalismului care nu ar fi cu putință într'o țară cu pronunțate înclinări de desvoltare înspre capitalism. Atât în domeniul propriu zis sociologic, cât și, mai ales, în cel cultural, teoriile asupra evoluției burgheze normale se lovesc de formidabilul contra-argument al unor stări de fapt cari nu pot fi împăcate cu ele nici teoreticește nici practicește.

Zădarnică este deci afirmația d-lui Lovinescu că originalitatea culturii noastre nu stă în elaborație, ci în adaptarea și prelucrarea culturii europene dacă aplicăm noțiunii tradiționalismului restricțiile de cari am vorbit. Nu adaptând și prelucrând ceeace venea din Europa, ci elaborând, creând, cu ajutorul acelor elemente generale și internaționale de cultură, bineînțeles, pe care ni le-a mijlocit contactul cu Europa, cultura românească a creat capodoperile cari vor rămâne. Seria marilor elaboratori începe cu Eminescu, Caragiale și Creangă, a căror originalitate românească e neîndoioasă, dar cari n'au adaptat și prelucrat, ci au „elaborat", au creat opere de artă din resfrângerea sufletească a mediului care îi înconjura. Ea continuă cu școala nouă „reacționară" a unor Coșbuc, Vlahuță, Sadoveanu, etc. Ea continuă cu tradiționalismul—desigur epigonic, dar încă viguros — al zilelor noastre. Iar singurul europenism indiscutabil care există, este cel de nuanță umanitaristă, acela despre care spuneam în articolul trecut că nu cade în sferele acestei încercări de sociologie literară. Dar acest umanitarism nu este de loc burghez, ci fățiș antiburghez. El s'a născut, prin o reacțiune firească a intelectualului, din nedreptățile sociale ale prezentului. Iar europeniștii de felul acesta — citez pe d-l E. Relgis — nu sunt esteți și literați, ci luptători ; ei nu doresc societatea burgheză, ci desființarea ei ; ei nu crează o altă sensibilitate, ci o altă moralitate.

Acestea sunt faptele. Și dacă înclinațiile personale ne ademenesc să luptăm pentru europenism, pentru o cultură modernistă, să nu uităm, ca teoreticiani, că condițiunile sociale ale unei astfel de culturi nu sunt încă date și nici nu vor fi date până când țara nu se va scutura de acel jug politic și economic care, astăzi, o ține într'o permanentă stare de stagnație. Ne trebue de fapt o desvoltare în spre capitalismul atât de înaintat al Europei. Nașterea unei noui culturi burgheze ar fi netăgăduit un mare progres cultural de proporții epocale dacă el va fi posibil vreodată în toată amploarea lui. In zadar vorbim, însă, de europenism ca de o tendință fatală într'o societate care cunoaște doar relele civilizației capitaliste, dar nu cunoaște încă binefacerile ei și năzuințele ei progresive. Il putem dori doar din adâncurile unui suflet însetat după alte senzatii decât sunt acele care formează registrul sensibilității sufletului rural și mic burghez, persistent încă în cultură. Putem lupta, doar pentru el cu armele unei alte estetici, unei alte ideologii, unui alt gust literar. Europenismul, însă, este și rămâne problema unui viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat.

LOTAR RĂDĂCEANU

Scriitorii norvegieni contimporani

Peter Egge

Literatura dela centru cu marile conflicte din Capitală, cu viața agitată de oraș, cu vecinic aceleași intrigi politice, sociale și morale cari se grăbesc să se rezolve în sfârșituri melodramatice de roman, a început să plictisească.

Temele obicinuite, ca o consecință de neinlăturat, au început să fie abandonate în mod sistematic și... universal.

Gide ticluiește o povestire ciudată în care un unchi se amorezează de propriul său nepot, și iubirea asta vinovată nu sălășluiește în sufletul unui om de rând, ci se înfiripează sălbatec din sensibilitatea pervertită a unui intelectual rafinat: romancier, psiholog, estetician. El are despre dragoste și despre arta literară concepții cu totul contrare tuturor ideilor admise în aceste materii.

Incercăm: curiozitate, neliniște, desgust pentru cele descrise, — dar admirație pentru stilul autorului și pentru morala pe care cartea — „Les faux-Monnayeurs" — totuș o are.

H. G. Wells universalizează fantasticul.

Heinrich și Thomas Mann caricaturizează personagiile, aduc o notă de confuz expresionism, raționalizând până la exces psihologiile.

Ivan Bunin vrea să se erijeze precursorul unui neoromantism, cu puțini sorți de reactualizare, reeditând în „Dragostea lui Mitia", „suferințele tânărului Werther".

Pirandello vânează cu patimă mereu împrospătată ineditul în expresie și'n fabulă.

Blasco Ibanez și Miguel de Unamuno, reacționează.

Iar la noi, scriitorii încearcă inovații supranaturale, scriu influențați de Giovanni Papini „Omul din vis", sau sub inspirații apocrife, „Romanul celor șeapte vieți", „Femeia de ciocolată", ori „Colecționarul de pietre prețioase".

Prin urmare e limpede: se fuge pretutindeni de banalul tezelor obicinuite. Dar acestea sunt cazuri izolate în marele număr de cărți ce se scriu azi. Majoritatea scriitorilor au rămas tot la descrierea moravurilor urbane: eroii sunt împinși spre Capitală, înghesuiți într'o atmosferă supraîncărcată și storși de suflet până se sufocă sub vulgaritatea lucrurilor pe cari le vedem în fitece zi.

Romanul regionalist oferă noi terenuri de exploatat. „Medelenii" încep în istoria noastră literară un capitol nou, pe care scriitorii grupați în jurul „Vieții Românești" l-au inițiat.

In țările scandinave regionalismul literar nu e o problemă nouă, L-au practicat aproape toți marii înaintași și e, o stare de fapt astăzi cu totul normală acolo. Viața patriarhală cu bogatele ei resurse de viață și de inspirație, i-a ținut pe nordici departe de perversiunile continentului.

* *

Peter Egge e socotit ca regionalist fiindcă își situează aproape întotdeauna acțiunea din operele sale, întocmai ca și Iohan Bojer, în ținuturile de nord ale Norvegiei. Genul preferat al acestui autor e romanul țărănesc. Din lucrările cele mai recente, aceea care a avut un strălucit succes de librărie și care i-a atras toate elogiile criticei este romanul „Hansine Solstad".

Hansine (ca de obicei în literatura scandinavă, numele eroului principal, dă titlul cărții) e o fată sărmană care din cea mai fragedă copilărie a fost nevoită să muncească pentruca să aibă cu ce trăi. Intr'o zi țăranii în mijlocul cărora își duce existența o acuză de furt, pe ea, copilă născută dintr'o veche și onorabilă familie țărănească: o piesă de aur a dispărut de pe masa de lucru a pastorului, și dintre copiii cari veniau pe la presbiteriu n'o credeau decât pe dânsa în stare să săvârșească un furt. Dar nu există nici o probă evidentă împotrivă-i.

Câtiva ani mai târziu, un inginer care pleacă în străinătate îi dăruiește un ludovic de aur, ca răsplată pentru serviciile ce i-a făcut. Hansine, cu conștiința împăcată, depune piesa la bancă. Pastorul află și o cheamă la dânsul pentruca s'o facă să mărturisească dela cine a căpătat moneda. Spusele ei nu'i prea par adevărate, cu atât mai mult cu cât inginerul a plecat în America de Sud și n'a lăsat nădejdea că se va înapoia.

Dar deoarece nu are nici-o dovadă, nu'i poate face nimic Hansinei nici de data asta.

Bănuelile însă planează mereu asupra ei... — ea rămâne o hoață în ochii tuturora, — cu atât mai mult acuma când scrisoarea care i-s'a trimis inginerului a rămas fără răspuns...

Și Hansine poartă dealungul vieții povara acestei acuzațiuni nedrepte. Pretutindeni i se asvârle în obraz povestea aceea cu furtul, pentru a i se închide în nas ușa. Chiar la oraș, mai târziu, după ce se mărită, atunci când bărbatul ei reușește să pună ban cu ban de-o parte și să strângă o mică avere, copiii lor prindeau câte un crâmpei de șoaptă în care un camarad răutăcios spunea că mama lor e o hoață.

Cu două-trei zile înainte de-a muri, mult așteptata scrisoare a inginerului ajunge în mâinile preotului — și o desvinovățește în sfârșit în ochii lumii; dar e prea târziu... Mica Hansine e acuma o biată văduvă bătrână, părăsită de copii, în mizerie și boală, — ea moare nebună...

* * *

Peter Egge e înainte de toate un poet. Povestea copilăriei Hansinei, în provincia însorită a Trondhjemului, e de-o rară frumusețe.

Țăranii aceștia onești dar ipocriți și răi la suflet sunt viguros desenați.

Partea cea mai frumoasă a romanului e reconstituirea în culori minunate a traiului de burghezi simpatici pe care-l duc membrii familiei Hansinei într'un mic orășel de provincie.

Nimic nu e artificial în lucrarea lui Egge. E o carte lipsită de trucuri, de scene de mare spectacol, cum se spune, o operă simplă în aparență, fiindcă e atât de adevărată; bogăția ei constă în fondul moral și în puterea de emoție a celor mai multe pagini.

E drept, nu întâlnim nici o analiză mai adâncă în acest roman; sbuciumul Hansinei e motivat de fapte; bănuiala grozavă care-i distruge viața, care face să nu-i tihnească nici-o mulțumire sufletească, planează asupra ei prin forța de neînlăturat a împrejurărilor meschine: ea e singura făptuitoare posibilă a furtului. Societatea vrea așa. Și „adevărul" social e mai puternic decât cel universal, decât adevărul adevărat.

Hansine e o victimă a societății. Peter Egge a pus în descrierea fatalității care-i minează existența toată arta lui de scriitor înzestrat.

AL. N. BIAZ

Un congres sociologic internațional

Din inițiativa Prof. Francesco Cosentini, un spirit ager, întreprinzător, directorul periodicului „Vox Populorum" și al „Institutului Internațional de Sociologie și de Reforme politice și sociale", institut al cărui sediu e la Turin, s'a statornicit să se ție, în vara asta, în America Centrală, la Panama, al IV-lea congres Sociologic Internațional. Ținerea acestui congres la Panama, cu toate că fusese sorocit pentru Londra, a fost determinată de faptul că Directorul Institutului, Cosentini, a fost solicitat să ție tocmai acum, în America, niște prelegeri juridice și sociologice, în cari Cosentini e specialist. Apoi, în timpul acesta, la Panama, vor avea loc și niște impozante serbări, în onoarea celebrului liberator sud-american, Simon Bolivar. Fapt care va îngădui sociologilor americani, aflători la aceste serbări, sociologi cari au contribuit întrucâtva și la celelalte congrese anterioare, să ia o parte mai mare la lucrările acestui congres și să cerceteze mai pe deplin, din punctul de vedere american, problemele studiate până acum mai mult din punct de vedere european.

Programul provizoriu, al chestiilor de pus în dezbaterea congresului sociologic, cuprinde:

Secția I. — *Sociologie generală.*

Cu ce poate contribui învățământul sociologic la cauza păcii.

Secția II. — *Probleme politice.*

America și Societatea Națiunilor.

America se poate oare dezinteresa de chestiile europene?

Problema dezarmării.

Secția III. — *Probleme juridice internaționale.*

Protocolul dela Geneva și sistemul tratatelor particulare de garanție.

Problema minorităților și America.

Secția IV. — *Cum să se îmbunătățească starea economică internațională.*

Chestia monetară.

Schimbul.

Prin ce mijloace se poate stabili o solidaritate economică internațională, înlesni și intensifica comerțul internațional.

Secția V. — *Problema muncii.*

Coordonarea și unificarea asigurărilor sociale din punct de vedere internațional.

Ratificarea convențiilor Conferințelor internaționale ale muncii: ce mijloace le-ar înlesni.

Secția VI. — *Mișcarea feministă.*

Criza vieței domestice și mijloacele cari i-ar aduce o dezlegare.

Secția VII. — *Biosociologie și eugenetică.*

Creșterea raselor și criteriul care ar realiza această creștere din punct de vedere eugenetic.

Secția VIII. — *Cooperarea intelectuală și internațională.*

Ce mijloace ar înlesni organizarea internațională a cooperării intelectuale în chip metodic și rațional la diferite nații.

Crearea unui *Sociologicon* și organizarea primei Expoziții Sociologice internaționale.

Acest congres, cu aderenți de pretutindeni, are un Comitet de onoare, propus de Direcția Institutului Sociologic, comitet alcătuit din ilustrații europene și mai cu seamă americane. Și anume:

Președinte: Exc. 'mo Sr. Don Rodolfo Chiari, Președinte al Republicei Panama.

Vice-Președinți: S. E. Dr. Horacio F. Alfaro, Secretar de Relații Externe. S. E. Dr. Don Octavio Méndez Pereira, Secretar al Instruc[illegible] Publice.

Membri: Altamira, Alvarez, Andreadès, Balfour, Beneș, L. Bianchi, van Blom, Blondel, Boselli, Bouglé, Branford, Buylla, Camino, Chiappelli, Claparède, Cornejo, Dandurand, Dellepiane, Del Mar, Dickinson, Di Stefano, Drummond, Duprat, Erik, Fauconnet, Ferrero, Ferri, Garay, Garofalo, Giddings, Graziani, Groppali, Yves-Guyot, Hainisch, Halbwachs, Harms, Hayes, Hennebicq, Hostelet. Ingenieros, Ivasaki, Kergall, Kochanowski, Lichtenberger, Lindsay, Loria, Luzzatti, de Maday, Masaryk, Mataja, Michels, Morselli, Mosca, Moscote, Motta, Nédélikovitch, Niceforo, Oppenheimer, Patten, Pic, Politis, Porras, Posada, Saldana, Salvioli, Scheler, Sergi, Small, Sombart, Sorokine, Ștaride, Steinmetz, Takebe, Thomas, Töndury, Tönnies, Vaccaro, Vandervelde, Vidari, Vinogradow, Virgilii, Voldemar, Westermarck, von Wiese, Yoneda.

Președintele Comitetului executiv: Dr. Prof. J. D. Moscote, Rectorul „Institutului Național" din Panama.

Secretar General al Comitetului Executiv: Dr. Prof. Alexandro Tapia, dela „Institutul Național", Panama.

Membrii Congresului își vor putea face comunicările în engleză, germană, spaniolă, franceză și italiană. Rapoartele și comunicările putând fi rezumate în oricare din limbile astea, după cererea Adunării.

Adresa pentru adeziuni la Congres: *Prof. Cosentini, Universitatea Panama, America.*

De luat aminte pentru cei cu preocupări similare din țara noastră.

P. MUȘOIU

A apărut
„Lectura" No. 77
— Floarea literaturilor străine —
EU!
de M. de UNAMUNO
Celebrul scriitor și revoluționar spaniol
Trad. de SEB. LEONARD
Lei 4.— Scrierea complectă
La chioșcari și librari

Scrisori din Elveţia

Presa şi industria călătorilor străini

Adeseori s'a zis că în toată lumea nu sunt de cât numai două adevărate republici federative: Statele Unite ale Americei de Nord şi Elveţia. Mica republică închegată în cetatea naturală a Alpilor trebue respectată şi păstrată ca pildă pentru viitorul celorlalte state europene. Ea are meritul de a fi resolvat o mare problemă socială: din trei naţii diferite a format un popor. Elveţia constitue pe o scenă restrânsă un important câmp de experienţă a istoriei universale. Naţionalitatea acestui stat nu-i fondată pe principii de rasă, limbă sau religie, ci pe un element spiritual: pe istorie. Lupta comună pentru independenţă a creeat în cursul vremei acel suflet naţional, aşa zisul **spirit helvetic.** Ea participă la trei civilizaţii: Franceză, Germană şi Italiană. Contopirea acestor trei culturi constitue bogăţia intelectuală a Elveţiei. Dar ca să poată exista acest mic stat liber şi demn, trebue să aibă cetăţeni conştienţi, trebue să-şi păstreze totdeauna esenţa unui ideal, un suflet naţional, original şi particular. Ar fi o nebunie de a copia sau imita organizaţia ţărilor mari şi metodele lor. De şi nu a intrat în războiul mondial Elveţia a suferit şi sufere încă din cauza acestui războiu. Se resimte încă de diversele curente ale marilor vecini care o ameninţau cu tendinţe de desagregare.

Profesorul **Ragaz**, de la Universitatea din Zürich, în cartea sa **La suisse Nouvelle,** adresată tinerimii elveţiene, arată pericolele de care e ameninţată republica şi cere o nouă orientare spirituală a tinerei generaţii de cetăţeni elveţieni.

Printre pericolele dinăuntru şi din afară care ameninţă Elveţia, autorul socoteşte şi acea cunoscută industrie rentabilă a călătorilor străini.

Elveţia, — spune el, — a ajuns **Hotelul Europei** şi industria hotelieră se adaptează nevoilor erei moderne. Elveţia în trecut era un popor de soldaţi cari furnisa mercenari altor ţări, şi azi tinde să ajungă un popor de valeţi şi de portari de hoteluri. Mercantilismul acesta în serviciul străinilor a creeat o formă de servilitate a societăţii elveţiene.

Altă dată străinii veneau aici să admire frumuseţea naturii, să-şi repare forţele în aerul curat şi binefăcător al munţilor. Dar azi această ţară se găseşte inundată de valurile unei lumi interlope, care-şi etalează averea, vulgaritatea şi conrupţia marelor centre mondiale.

Industria hotelieră se adaptează la această speculă a parveniţior. Meseria aceasta absoarbe din ce în ce mai mult forţele poporului elveţian. Pivotul întregei activităţi e chestiunea atragerii călătorilor străini. Agricultura sufere; băeţii şi fetele dela ţară pleacă la oraş în serviciul hotelurilor atraşi de dorinţa câştigului uşor şi repede. In oraşe aproape jumătate din populaţie e străină.

Sub diverse forme Elveţia se oferă străinului pentru bani. Străinul a ajuns aci stăpân şi indigenul poartă pecetea servituţii.

Din timpul războiului Elveţia a încetat să mai fie o casă patriarhală, a ajuns un centru de intrigi, de minciuni şi răutate. Aci clocesc toate cabalele internaţionale de către spionii şi agenţii plătiţi din diferite părţi ale lumii.

Instrumente abile şi avide creează curente de presă pentru şi contra diferitelor interese. Spuma omenirii se strânge aci în această mică ţară, altă dată aşa de curată şi astăzi desonorată şi profanată.

Odinioară Elveţia avea puterea de a insufla străinilor spiritul elveţian, ca cea mai veche democraţie din Europa. Ea avea originalitatea, caracterul şi o viaţă politică foarte desvoltată care influenţa statele vecine. Prin vitalitatea ei politică reuşea să absoarbă pe cetăţenii străini pe când azi cetăţenii elveţieni sunt absorbiţi de străini. Spiritul străin ameninţă această ţară pe teren intelectual ca şi în domeniul moral.

In culori foarte negre e arătată situaţia din Elveţia de către profesorul Ragaz, care prevede o bancrută spirituală.

El susţine că o grea răspundere asupra situaţiei actuale apasă asupra presei elveţiene de după războiu. Onestul cetăţean elveţian citeşte cu sfinţenie gazeta zilnică fără să-şi dea seamă că ideile aşternute în rânduri sunt trimise de o redacţie din Berlin, Francfurt sau Viena, inspirate din vre-un cabinet guvernamental. Propaganda străină se insinuiază pretutindenea, se organizează în secret ca o acţiune de contrabandă şi falşificare. Ca o insectă veninoasă îşi depune ouăle pretutindeni. Arta, ştiinţa, religia servesc propagandei. Intreaga atmosferă intelectuală e îmbâcsită de o pulbere otrăvitoare destinată să înăbuşe sufletul elveţian.

Elveţia, tocmai pentru că e o ţară neutră e prinsă într'o reţea de propagandă abil ţesută. Mari agenţii de publicitate, organizate în centre din străinătate, pregătesc sub diferite forme propaganda politică, economică, tehnică, religioasă, artistică, literară. Acumulează articole, fişe, note, corespondenţe, pe care le canalizează răspândindu-le întâi în Elveţia, ca ţară neutră, şi apoi în celelalte ţări.

Pare că o pompă gigantică aspiră apele venite din toate părţile şi de aci din Elveţia sunt canalizate prin mii de conducte în lumea întreagă.

O armată întreagă de agenţi, artişti, militari, filosofi, teologi, oameni de afaceri, mişună prin oraşelele elveţiene lucrând pe ascuns mânaţi de o singură idee: de a-şi servi ţara lor. Este o formidabilă şi infernală organizaţie care lucrează fără răgaz aci pe pământul ospitalier al micului stat neutru şi central, către care toţi ochii se îndreaptă pentru a urmări pulsul bătrânei Europe.

JEAN BART

Fântâna din poarta cimitirului

> Aperuit Dominus puteum abyssi; et ascendit fumus putei et obscuratus est sol.
>
> (Apocalips IX. 2)

Boceşte rar din roată cu glas de cucuvae,
De biet schilod ce cere drumeţilor pomană.
Acoperişul şubred ce-l apără de ploaie
E parc'o florentină *gingaşă de cocoană.*

„Spre sfântă pomenire răcoarea mea o dărui".
Spun slove vechi pe cruce; dar vai, găleată n'are
In scripetele putred... Şi'i trist ca omul cărui
Din lanţ îi zmulse ceasul un hoţ de buzunare.

Arareori o muscă în doliu se mai perde
Pe gura-i ca o criptă jilavă şi tăcută,
Pe ghizduri, ca o râie se urcă mâzga verde.
In jghiabul lung de piatră, a răsărit cucută.

In juru-i, gospodarii acum nu se mai ceartă.
Nu mai adapă boii pe arşiţă de vară.
Doar un beţiv, spre ziuă, privindu-i apa moartă,
Scuipă zvârlind cu scârbă un capăt de ţigară.

Dar noaptea, psalmi de greeri şi de brotaci aci e
Când luna-şi furişază lumina sa bălae;
Iar din tavan, cu dreapta, oglinda lui sălcie
O binecuvântează blând, Sfântul Niculae.

IOACHIM BOTEZ

Costache A Popei

In sat la noi, pe atunci, Costache A. Popei, era cel mai bătrân om. Gospodarii vorbeau despre el încet, cu feţele serioase, ca despre ceva vechiu, de demult. Spuneau că apucase vremuri grele, pe când era flăcău neîncercat de greutăţile vieţii, şi pe când năvăleau din vreme în vreme dinspre miezul nopţii Muscalii, pe cai sălbatici.

Trupul înnalt şi spătos era puţin arcuit, din şale, puternic încă, plin de tărie şi vlagă. Avea nasul mare ,vânăt. Când mergea îşi ţinea capul scos înnainte, greu, cu cuşmă trasă peste frunte. Faţa îi era aspră, stricată de vărsat. Avea căutături reci, întunecoase. Aşa l-am cunoscut pe Costache A Popei, când m'am trezit pe lume şi când am început să-mi dau seamă de cele ce mă înconjurau.

Cu oamenii vorbea puţin. Şi când vorbea, îşi ţinea mâna dreaptă ridicată, îşi trecea degetele prin mustăţile groase şi lungi — lăsate peste gură — şi clătina încet din cap; iar cu mâna stângă învârtea mereu printre degete un băţ luciu — de corn. Nu era om rău; dar era el aşa, o fire închisă şi singuratică. Nu-i plăcea să trăiască. în mulţime, la un loc cu gospodarii: trăia afară din sat, mai de-oparte, în câmp. Era un om tăcut.

Din câte auzisem vorbindu-se despre el între oameni. din câte îmi spuneau băeţii de seama mea, cu care stam la vorbă, aşa cum l-am cunoscut — fire tăcută şi posomorită — am înţeles că era un om care văzuse şi apucase multe, şi care dusese cândva un traiu singuratic şi greu.

Costache A Popei era pescar la „Iazul Morii". Il vedeam trecând în fiecare dimineaţă către baltă. Avea mersul încet, cu paşi hotărîţi. Trecea pe cărarea din „Deal la Izuţă", printre grâie aurii şi popuşoaie verzi, înnainte de revărsatul soarelui. Statura lui uriaşă îmi insufla un fel de teamă neînţeleasă. Aveam pentru omul acela un respect adânc, o frică uşoară şi o taină isvorîtă din inimă.

Când mă coboram uneori spre baltă, ,prin arşiţa zilei de vară, Costache A Popei era acolo, pe pânza nesfârşită de apă. Treceam printre dumbrăvi aburite de căldură şi prin pulberea fierbinte a drumului. Il vedeam nemişcat, aplecat în luntre, ca o umbră pe faţa apei. Numai din vreme în vreme îşi ridica braţele, scotea undiţa dela adânc. o înnălţa în aer şi un peşte se sbătea în lumină, cu sclipiri de oţel. Il lua cu o mişcare înceată, îl asvârlea în luntre, prindea o râmă în bold, arunca pluta la adânc, apoi rămânea iar nemişcat.

Uneori cobora la moară înainte de revărsatul zorilor. In dimineţile acelea nu-l vedeam. Stăteam acolo mult, afară. în fundul grădinei şi aşteptam cu inima strânsă de fiorii dimineţii. Dar trupul lui înnalt nu se mai ivea. Aerul era rece şi livezile umede de rouă. Nu ştiu ce putere tainică mă trăgea către omul acela; dar mă simţeam veşnic mânat către el. Aşi fi vrut să-i aud glasul domol, să-i văd bine faţa stricată de vărsat, cu o căutătură închisă, şi să-mi spună întâmplări minunate din alte vremi.

Intr'o zi am rămas mai mult la baltă. Inserase. Stam încremenit pe opust. Priveam învolburările apei printre picioarele podului, ascultam plescăitul ei moale şi mă uitam cum se sparge în mii şi mii de stropi limpezi ca cristalul. Deodată mă simţii apucat de umăr. Am tresărit. Mi-am întors capul cu spaimă. Costache A Popei mă prinse de mână şi îmi zâmbi cu bunătate:

— Ce stai aşa? Are să te prindă noaptea aici...

Mă uitam la el cu ochi mari, plini de frică şi nedumerire.

— Nu te teme, zise iar; şi îmi puse mâna pe cap. Acasă te-oiu duce eu, dar numai să vii cu moşul pe baltă.

Am plecat. El făcu peste opust, prin desiş de papură tăioasă şi se opri lângă luntre, pe o limbă îngustă de pământ.

— Suie — şi nu-ţi fie frică.

M'am suit. Se sui şi el, luă prăjina, o înţepeni în pământ, îşi încordă mâinile şi făcu vânt luntrei în larg: apoi se lăsă jos şi puse prăijna alături. Mă ţineam cu putere de marginile scândurilor. Un răsuflu îmi trecu peste tot trupul ca o suflare uşoară de vânt rece. Cerul era închis. Nori mari şi grei prevesteau a furtună. Lumina stinsă a asfinţitului colora slab faţa apei. Luntrea alerga iute şi spinteca balta liniştită, cu un fâşâit uşor. Bătrânul stătea nemişcat, şi numai din vreme în vreme plesnea apa cu lopeţile. Avea privirile aplecate. Dedesubt, nourii se mişcau domol, cine ştie unde, departe în adâncuri. Stătu multă vreme aşa, neclintit. Intr'un târziu îşi ridică privirile spre mine, mă privi lung şi mă întrebă cu vorbă înceată:

— Ţi-i dragă apa?

Apoi iar tăcu. Pe urmă nu mă mai privi. Se uita ţintă în altă parte şi plesnea faţa apei în tact cu lopeţile. Părea că se gândeşte la ceva. Eu i-am răspuns că mi-i dragă şi mă uitam cum îşi încorda braţele suflecate. Luntrea coti un timp după un desiş de papură, apoi scăpă iar în larg, se domoli şi pluti mai în voie. Costache A Popei se mişcă spre mine.

— Vezi, tu, măi băiete; eu tare mare slăbiciune am pentru apă. Eu pe apă m'am născut, şi eu de apă nu m'am putut lăsa. Şi tare mi-a fost mie drag să trăiesc aici, la moară. Mi-a fost drag să ies dimineaţa înainte de răsăritul genei pe baltă, şi să mă duc cu luntrea prin stuhărişuri, până în ochiuri depărtate de iaz. Mi-a plăcut să ascult clipocitul peştilor şi să-i văd cum fulgeră pe faţa apei, ca nişte săgeţi de lumină. Tu poate asta nu-i putea-o înţelege. Dar pe mine, liniştea aceia mare din depărtările bălţii, frunzele tremurate, pasările speriate în apus de pocnete depărtate de puşcă, mă fermecau; mă făceau să uit de toate nădufurile pe care le aveam. Şi, poate că, dacă nu era balta, dacă nu erau singurătăţile astea departate de lume, eu nu mai eram...

Costache A Popei avea faţa închisă şi vorba înfiorată.

— Vezi, tu, aşa-s eu, un om tăcut şi-mi plac mai mult singurătăţile; dar eu numai o bucurie am avut pe lume: mi-a fost dragă apa. De ea nu m'am putut lăsa

Continuare în pag. IV-a

Dionysos-Zagreus

I

Veacurile VII şi VI înainte de Christ, — în cari toate civilizaţiile îndurară reforme şi reînoiri religioase — cristalizară în Grecia cel mai pur, mai sublimat şi mai desăvârşit misticism din câte a avut antichitatea: *orfismul.* Experienţa interioară şi doctrinele orfice nu le vom cerceta în aceste note. Vom reţine, însă, faptul că zeul orficilor, în jurul căruia s'au organizat dogmele şi prin care se îndeplinea mântuirea iniţiaţilor, era *Dionysos—Zagreus.* Acelaş Dionysos din riturile căruia au izvorât şi s'au dezvoltat tragedia şi comedia greacă; acelaş care, împreună cu Demeter. întemeie misterele dela Eleusis şi care era slăvit la Delphi...

Se pare că Dionysos a fecundat, original şi trainic, întreaga civilizaţie elenă. S'a furişat în toate ungherele vieţii sufleteşti, a imprimat peste tot un dinamism creator, a lărgit orizonturile, a răscolit adâncurile sufletului colectiv şi a dat la iveală forme şi energii necunoscute. Cultul lui era alcătuit din rituri cari entuziasmau până la furie orgiastică sau exaltau până la extaz. Taina izbânzii lui Dionysos trebuie căutată în puterea pe care o avea de a răscoli instinctelee, vraja cu care aţâţă frenezia, răspândind neastâmpărul şi tulburând calmul conştiinţei de toate zilele. Cei cari săvârşeau misterele dionisiace treceau prin stări sufleteşti atât de neaşteptate, atât de noui pentru mintea ce începea a îndrăgi logica şi moderaţia, — încât nu le mai puteau părăsi. La răstimpuri, simţeau poruncitor nevoia de a se lăsa târâţi de furia orgiastică, de crunta beţie mistică, trudindu-se să atingă sublimul extaz în care îşi pierdeau personalitatea şi se desfătau — fericiţi şi inconştienţi — în fiinţa lui Dionysos.

Fără îndoială că nu toţi părtaşii la orgiile sfinte îndurau aceleaşi emoţii, treceau prin aceleaşi stări sufleteşti. Unii erau stăpâniţi de cea mai sălbatecă bestialitate, manifestată sângeros şi sadic, — în timp ce alţii se purificau în orgii, cum se purifică astăzi rarii credincioşi în catedrale. Grecia era alcătuită din ţinuturi mult deosebite unul de altul, şi, locuitorii fiecăruia din ele indurau într'un fel deosebit experienţa dionisiacă. Peste tot, însă, Dionysos a fost izvorul de vitalitate şi virilitate, sămânţa preţioasă care a rodit cu belşug în sufletele credincioşilor, forţa ce s'a manifestat creator în domenii, în ţări şi în veacuri deosebite.

II

Grecii, mărturiseau că Dionysos — cu numele de zeu oficial, Bacchos — venise din ţinuturile stâncoase şi bătute de vânt dela Nord, din Thracia. Caracterul sălbatec al riturilor sale şi existenţa unui zeu asemănător, *Sabazios,* la Thraci, — ne îndreptăţeşte să socotim exactă părerea aceasta. Putem afirma, fără teama unui neadevăr, că Dionysos a fost adus din Thracia. Dar iarăşi, el nu s'ar fi bucurat de atâta izbândă dacă nu întâlnea în ţările elene zei locali cu cari să aibă multe şi esenţiale asemănări. De existenţa acestor zei străvechi, cu caracter dionisiac, nu ne putem îndoi. Dionysos poseda trăsături cari alcătuiau conturul multor zei din felurile şi depărtate ţinuturi: trăsăturile de zeu al *vegetaţiei.* Ca şi Osiris, Attys, Tammuz, Adonis, — ca şi atâţia alţi zei ai triburilor primitive din zilele noastre — Dionysos era un zeu al *verdeţei,* cultul lui era un cult *agrarian,* iar riturile ţinteau să promoveze *primăvara.*

Ca să trezească pe Zeu — personificarea vegetaţiei — din amorţirea în care îl lăsase iarna, Thracii îi sacrificau ţapi. Sângele jertfelor, stropind ţarinele şi crângurile, dedea puteri nouă, răscolea viaţa în vinele zeului. De aici legătura între ţapi şi ceremoniile dionisiace, cari au dus la origina tragediei. Concepţia despre sacrificiu se modifică, însă, şi Thracii începură a crede că ţapul nu mai e o victimă jertfită zeului, — ci însăş zeul. Sacrificiul fu explicat atunci printr'un mit, care povestea moartea prin sfâşiere a lui Dionysos-Zagreus. Injunghierea ţapului se interpreta asfetl prin amintirea, prin *comemorarea* morţii crunte a zeului. Şi nu numai că se răspândea sângele şi carnea ţapului prin ţarini, pentru o bună recoltă, — dar se înfruptau şi oamenii dintr'însul, fiind convinşi că se împărtăşeau cu trupul zeului şi îşi asimilează puterile lui.

Cele scrise mai sus, sunt o reconstituire schematică — şi deci ideală — a începuturilor orgiilor dionisiace. Ceiace nu trebue să uităm, însă, din această reconstituire e concepţia asimilării puterilor divine prin înghiţirea cărnii ţapuului ce personifica zeul. Pentrucă, dela sacrificiul colectiv al unui ţap enorm — sacrificiu ce avea în vedere interesul hoardei, nu cel individual — se ajunse la sacrificii personale de iezi, săvârşite în taină, într'un mediu mai prielnic exaltărilor religioase.

Sub forma hibridă de sacrificiu colectiv şi individual, prin care se împăca interesul general cu cel personal, — cultul lui Dionusos pătrunse în Grecia, şi se contopi cu alte culturi locale. Odată cu această coborâre în spre Sud, riturile orgiastice — săvârşite, în Thracia ca şi în Grecia. mai cu deosebire de femei — se potoliră, se umanizară. In munţii Thraciei, la căderea nopţii, — hoarde de femei porneau spre înălţimi, cu câte un ied în braţe. Dionysos fiind zeul naturei, — al codrilor înzăpeziţi, al prăpăstiilor ameţitoare, al izvoarelor ce se reped năpraznice printre stânci — femeile trace socoteau că îi vor fi pe plac săvârşind rituri tot atât de crunte şi tot atât de sălbatice. De aceia, începeau goana înfricoşată către culmi, cu iedul cald la sân, în răcnete şi chiote prelungi, în jocuri de facle, despletindu-se, rupându-şi vestmintele, zgâriindu-se, căutând durerea trupească şi bucurându-se la ţâşnirea fierbinte a sângelui.

Incetul cu încetul alergarea aceasta de fantasme începea a-şi arăta efectul. Femeile erau coprinse de furie orgiastică. exaltarea simţurilor pricinuia halucinaţii, îşi pierdeau cunoştinţa, şi atunci — convinse că strâng în braţe însăş trupul lui Dionysos, cel îmbucătăţit odinioară de Titani—sfâşiau iedul de viu şi rupeau cu dinţii dintr'însul.

Acesta era extazul femeilor trace, aceasta era contopirea lor cu zeul, prin care îşi asimilau cât mai multe din însuşirile lui.

III

Statornicit în Grecia, cultul lui Dionysos nu şi-a păstrat decât puţin timp sălbăticia Nordului. Legende din acele timpuri, ne-au rămas, însă, destule: Miniadele şi Pretidele. cari sunt prefăcute în bacante de Dionysos, pentrucă n'au voit să ia parte la misterele sale; Penteu şi Orfeu, ucişi de bacante, etc.

In Grecia, orgia dionisiacă, părăsindu-şi caracterul bestial (cum era în Thracia) şi sexual (Frigia) — ajunge a deslănţui în credincioşi numai *entuziasmul,* inspiraţia sfântă. Prin rit se urmăreşte aceeaş unire cu zeul — temelia tuturor religiilor misterice şi a misticei creştine — dar nu unirea grosolană, prin carne, ci cea sublimată, prin duh. Se fac primii paşi de organizare a acestor experienţe religioase — de o însemnătate pe care noi, modernii, nu o putem pricepe în totalitatea sa — şi se netezeşte calea reformei din veacul VII, a Orfismului. Dacă nu s'a ajuns mai de timpuriu la această purificare a cultului orgiastic. pricina trebuie căutată, poate, în sărbătorile viţei de vie pe cari şi le asimilase, din vechi timpuri, Dionysos.

După multe tradiţii greceşti, Bacchos — adică Dionysos — venise din India şi învăţase pe oameni să cultive viţa de vie. Ipoteza originei indiene a viţei pare a fi temeinică, mai cu seamă că brahmanii se folosesc de foarte multă vreme de o licoare fermentată, *soma,* — personificată într'un zeu mult asemănător lui Dionysos.

Imbinarea sacrificiului iedului sau ţapului, cu sărbătorirea vinului, — a îmbogăţit în nuanţe orgia şi i-a oferit posibilităţi creatoare în sufletele credincioşilor. Vinul a contribuit, lângă entuziasmul sacrificiului, la închegarea optimismului grec, la agilitatea cerebrală, încrederea, forţa şi originalitatea dată oricărei preocupări. Cele două caractere esenţiale — de origină agricolă şi viticolă — din personalitatea zeului, au rodit începuturile adevăratei civilizaţii greceşti, şi deci europene.

Insă prezenţa vinului a făcut imposibilă purificarea prin ascetism, înfrânarea poftelor trupeşti, puterea de concentrare interioară şi sbuciumul dureros al moralităţii. Toate aceste însuşiri — pe cari dinamismul dionisiac nu le putea dezvolta — vor fi adunate, concentrate şi sublimate în orfism.

MIRCEA ELIADE

NOTIŢĂ BIBLIOGRAFICĂ

Ca să nu îngreuiez textul acestor articole, voi însemna la răstimpuri bibliografia necesară. Pentru amănunte, se poate folosi bibliografia citată în volumele speciale. In limba română nu avem până acum o monografie care să studieze misterele şi influenţa lor asupra filozofiei presocratice şi originilor creştinismului. Autorul acestor note nădăjdueşte că va putea publica, şi nu peste mult timp, o lucrare amănunţită asupra acestor probleme.

„I. Misteri" (Bologna, 1924) de prof. *R. Pettazzoni* e cel mai recent şi mai complet tratat. De acelaş, pentru Dionysos şi orfism, *„La religione rella Grecia antica"* (Bologna, 1921). Mai nemerită pentru iniţierea în aceste studii e lucrarea lui *N. Turchi: „Le religioni misteriosofiche del mondo antico"* (Roma, 1923). Ediţia prescurtată a colosalei *„Ramure de aur"* (Paris, 1924) de *Frazer,* e necesară cunoaşterii caracterului agrarian al misterelor. Tot de Frazer, volumele separate din ediţia completă a *„Ramurei de aur"; „Adonis, Attys, Osiris"* (2 vol.) şi *„The dyng god"* (London 1914).

Asupra iniţierii în triburile sălbatece: *H. Webster, „Societă segrete primitive"* (Bologna, 1923, trad. ital.). Pentru riturile osiriene, *A. Moret: „Mystères égyptiens"* (1914). Pentru Dionysos şi orfism: *Rohde; „Psiche"* (1894) — *V. Macchioro: „Zagreus"* (1920, Bari) — *Carolina Lanzani: „Religione dionisiaca"* (Torino, 1923) etc.

Din numeroasele lucrări ale lui *Cumont: „Les religions orientales dans le paganisme romain"* (Paris, 1909 şi sinteza: *„Les mystères de Mithra"* (Bruxelles, 1913). Deasemenea, lucrări capitale: *H. Graillot: „Le culte de Cybèle"* (1912, Paris) şi *Baudissin: „Adonis und Exhmun"* (Leipzig, 1911).

Trebuesc consultate manualele generale de istoria religiilor: **Tiele, Chantepie de la Saussaye, Moore, Huby, etc.**

niciodată și nu m'am putut despărți. Se vede că așa mi-a fost scris.

Am fost și morar aici; am fost morar multă vreme. Când auzeam apele gemând în adâncul nopții, pe furtună, eșiam pe roțile morii și stăteam acolo, încremenit, ascultând cu inima strânsă urletul valurilor în întuneric. Geamătul acela grozav mă cutremura; îmi înfiora inima. Mă simțiam stăpânit de furia apei. Auzeam și plescăitul ei mânios în maluri și freamătul depărtat al stuhărișurilor. Deodată, în furtună, undeva în întuneric auzeam un glas stins, rugător... „Costache!"... gemea o voce înăbușită.... Mă striga cineva pe nume... Era glasul apelor... Ah, Dumnezeule! în clipa aceia dintr'o săritură eram la opust... Incleștam mâinile de stavilele iazului și cu o putere de taur le smulgeam ca pe niște scânduri înțepenite ușor în cuie... Apele năvăleau în josul gârlei hohotind.

— Ssst!....

Am sărit ca fript de para lumânării. Două trăznete de pușcă cutremurară balta. Apoi, îndată se auzi un vâjâit în aer, iar apa pocni înnăbușit. Luntrea începu să tremure iute pe fața apei și îndată se opri scurt, în loc. Omul se aplecă peste marginile bărcii și ridică trei rațe moarte, ude, calde încă. Le puse alături și se întoarse spre mine.

— Uneori, când îmi vine bine, trag și cu pușca. Ucid o rață, un cufundar. Dar eu nu mă bat după asta. Boerul se dă în foc. Ți-am spus? Acum vine și boierul la baltă. I-i drag și lui să-l duc cu luntrea. Să vezi cum a fost...

Omul tuși de câteva ori, îndreptă luntrea pe o vână domoală de apă, își încruntă sprâncenile și începu cu glas tare.

— Mă ridic eu, acum, într'un rând, prin țintirim, în sat. La crucile drumurilor, — lume multă la un loc. Pe mine mă luase vântul rece de baltă și mă simțeam zguduit, ca de friguri. Oamenii grăiau tare, aprins. Când mă apropii eu, ei tac și-și pun capetele în pământ. — Ce este, măi oameni buni? — zic. Intâiu, ei se uită la mine așa, lung, de parcă nici nu m'ar fi cunoscut; pe urmă, iar își lasă capetele în pământ. Am priceput că este la mijloc ceva, nu tocmai bun, și zic scurt către unul: — Ce-i, măi Grigore? Spune, ce-i?... — Ce să fie, zice el — boerul vrea să sece iazul... Mie mi-a trecut ca un fier roș prin inimă... — Cine v'a spus?... — Nu știm, am auzit... — Cum ați auzit?... — Așa — zice — vrea să sece iazul...

Am tăcut. N'am mai zis nimic. Ce puteam să zic? Am plecat la boer. Un foc strașnic mă ardea în tot trupul. L-am găsit acasă. — Cucoane — zic — dai drumul la ape?... Seci iazul?... Fac moarte de om!...

El, întâiu, numai cât s'a îngălbenit și a început a tremura; pe urmă, când și-a venit în fire, s'a uitat cu frică în ochii mei și a prins a zâmbi: — Costache, nu te teme, că eu n'oiu face una ca asta... — Bine — zic — de ce să seci iazul?...

Atâta a fost. De atunci, în fiecare an, vine de stă o lună aici. Il port cu luntrea în toate diminețile. Și tare i-i drag lui să împuște sălbătăciuni de astea, de baltă. Dar eu nu mă bat după asta.

Bătrânul tăcu și își încordă iar brațele suflecate, pe lopeți. Luntrea lunecă un timp pe cărări înguste de apă, pe sub strașini verzi de trestii, apoi scăpă într'un ochiu depărtat și spintecă apele întunecate cu un fâșâit ușor de pânze moi. Balta dormea în întuneric, sub bolta neagră și nemărginită, stăpânită de o liniște mare. Numai târziu, din vreme în vreme se auzia alături, undeva în noapte, clipocitul peștilor. Iar mai departe, încolo în umbră, se ghicea strașina încremenită a stufișurilor.

Am mers mult timp așa, tăcuți, pe brațe moarte de apă, printre garduri înalte de papură și stuf, și într'o vreme omul își aruncă privirile în urmă, își trecu mâna peste frunte și grăi cu glas gros:

— Are să vremuiască... S'a lăsat rece pe baltă...

Apoi își lăsă privirile pe apă și se grămădi în fundul bărcii. Numai din urmă, dinspre „Munții Neamțului", venea uneori o gură rece de vânt, de înfiora întinsurile bălții. Și, tot într'acolo, când și când, marginile cerului se luminau slab, ca în scăpăratul unui amnar.

* * *

Mai pe urmă, în alte zile, am auzit că a venit boerul la baltă. A stat o lună și poate că și-o fi făcut multă inimă bună. O fi împușcat mulți cufundari și mai multe rațe. Dar eu, din noaptea aceia, n'am mai dat pela „Iazul Morii". Pe Costache A Popei nu l-am mai văzut coborînd spre apă. Zilele dintru sfârșit de vară au trecut repede, una după alta, ca în zbor. A venit toamna cu culesul câmpului, cu miriști și popușoaie aurii. Soarele încălzea tot mai slab. Nouri albi, ca zăpada, alergau iute spre miezul zilei, pe albastrul limpede al cerului. Frunzele îngălbenite cădeau fulgerate de vreme. Apoi căzură brume și zăpezi, iar câmpul se acoperi până departe, în zări, cu un giulgiu nemărginit...

Iată că într'una din nopțile acestea aspre de iarnă, am urcat în „deal" la crâșmă cu alți băieți. Am găsit acolo mult norod răsvrătit, multă lume înfierbântată. Era huet mare cu glasuri și răcnete ca într'un iad. Erau oameni cu fețele înroșite de băutură. Erau priviri sângeroase sub sprincene încruntate... In vârtejul acela de glasuri și oameni, o voce cutremură crâșma. Indată se auzi o bufnitură înăbușită, scurt, un geamăt ascuțit și cuțitele luciră în întuneric. In clipa aceea, iute, mulțimea se prăbuși înapoi. Iar din umbră, dintr'un colț de crâșmă se ridică trupul uriaș a lui Costache A Popei. Avea fața neagră. Privirile îi luceau aprig, ca două tăișuri de sabie. Făcu un pas înainte, ridică o cană cu vin în podele și fulgeră mulțimea cu ochii:

— Stați, măi oameni buni, stați... Ce vreți să faceți?... Are să vă ajungă bătaia lui Dumnezeu... Ați ridicat cuțitele... și-i mare păcat... Eu nouăzeci și trei de ani am... și eu multă lume am văzut... dar nici lifta păgână nu-i așa de neagră la inimă ca voi... Voi nu sunteți oameni... Voi sunteți câini... Voi câini sunteți!...

Cana se făcu ozdrele de masă, iar vinul sări pe pereți. Costache A Popei isbi mulțimea în lături, zbură ușa de perete și se făcu nevăzut afară, în întuneric.

* * *

Dar lucrurile s'au prefăcut. Au trecut mai mulți ani. Intr'o seară, la un an nou, marginile cerului s'au înroșit câteva ore spre „Iazul Morii". Zăpada sclipia de ger. Pocnetele bicelor, buhaile și îndemnul flăcăilor răzbeau de pretutindeni înfingându-se în noapte. Ieșisem dela o casă. „Arde moara!" strigă lângă mine cineva. M'am oprit. O mână se ridica în aer, arătând peste sat poala rumenă a cerului, pe care încremenise crângurile din „Deal la Izuță". Am simțit că ceva se desprinde din mine. O clipă mi se păru că nu aud nimic, apoi veselia începu și mai cu putere.

In primăvara următoare iazul a fost secat. Și, deodată, balta și-a oprit viața, ca o pasăre fulgerată din zbor; iar Costache A Popei se odihnea în deal la țintirim..

GH. TOMESCU.

Dr. B. J. LOGRE

Stupefiantele

Prin originile ei adânci, morfinomania ca și celelalte intoxicații voite sau „toxicomanii", sunt un act de apărare, o protestare de fapt împotriva condițiilor mizerabile ale existenței, un leac al vieței. Ca să luăm un cuvânt de care se slujește Freud pentru a caracteriza starea mintală provocatoare de psiho-nevrose (boli sufletești) vom spune că otrăvirea voită e o fugă, un „refugiu în sânul boalei" socotită preferabilă sănătății.

De cele mai adeseori oamenii fug de o *împrejurare* penibilă, o durere fizică sau morală.

Câte morfinomanii ocazionale au provenit dintr'o *prescripție terapeutică!* Pentru potolirea unor colici hepatice (de ficat) sau nefritice (de rinichi), unei nevralgii, unei migrene, durerilor tabesului, reumatismului cronic sau al gutei, medicul a prescris injecții de opiu; s'ar fi abținut dacă, specializat în medicină mintală, medicul ar fi știut să recunoască mai dinainte la pacientul său starea de spirit a toxicomanului.

Povestea acestor toxicomani e aproape totdeauna aceiași: primele înțepături le-au fost făcute de medic. Dar după aceia — saltul în prăpastie! — au continuat singuri. Și iată că după câteva zile sau câteva săptămâni, nu se mai pot lipsi de injecția cu morfină: au devenit morfinomani.

Alteori în urma unui eveniment penibil, a unei supărări, a unei decepții sentimentale sau profesionale, a pierderii unei ființe scumpe, anumiți oameni foarte simțitori, cer ajutor și mângâere opiului creator al raiului artificial; e supremul ajutor, singurul mijloc de a-și asigura în disperarea lor o supraviețuire tolerabilă și care e pentru ei doar o formă discretă și prelungită a *sinuciderii*, un „refugiu" în moarte.

In alte cazuri — cu deosebire grave — bolnavul nu caută să scape de o împrejurare oarecare, ci de *el-însuși*, de propria-i constituție mintală. Nemulțumit din fire, îndrăgostit de un „ideal" vag și imposibil, reversul neputinței lui de adaptare la realitate, zadarnic caută să fugă de mizeria lui. Dar încercarea de a corija desechilibrul prin intoxicare, duce la agravarea amândurora.

In poezia intitulată *Voyages*, în care se rezumă simbolic povestea sufletului său pururi nesățios, Baudelaire istorisește multiplele încercări de a fugi de sine.

Dar în universul străbătut cu sete, poetul fugar se regăsește numai pe sine, pururea pe sine!

Amer savoir, celui qu'on tire du voyage!

Oricare ar fi splendorile sau noutățile drumului, fericirea se depărtează odată cu zarea, ca o nălucire. Opiul e un mijloc de a găsi fericirea, fără a te ridica din pat sau din fotoliu. Opiul produce o liniște, o pace lăuntrică, despre care se poate spune cu o precizie perfect științifică:

Là tout n'est qu'ordre et beauté
Luxe, calme et volupté.

Astfel că Baudelaire aprobă pe cel care se „refugiază" în otrava înșelătoare:

...les moins sots, hardis amants de la démence
Fuyant le grand troupeau parqué par le destin,
Et se réfugiant dans l'opium immense.

In psihologia patologică a lui Baudelaire stăpânește „Urâtul" (L'ennui) „monstrul flămând" care „printr'un căscat ar înghiți lumea", stăpânește putreziciunea esențială a vieței pe care n'o poate ascunde condimentul îndoelnic al perversiunilor artificiale cântate de poetul *Florilor Bolnave.*

Alți deschilibrați atinși mai cu seamă de *neliniște,* caută zadarnic „distracția" despre care marele neliniștit Pascal spunea că e absolut necesară unui „spirit normal" — „normal" căci Pascal acorda instinctiv celorlalți oamini metehnele firii lui. Nopțile lui, bântuite de îndoială, erau pline de insomnii. Sufletul toturat al lui Pascal poate fi deplin înțeles numai de un medic psiholog care recunoaște în Credința și Apologetica *Cugetărilor, mijloacele de apărare ale unui neliniștit.* Spre a-și potoli îndoiala lui nesuferită, Pascal are nevoie de o siguranță absolută, de o dogmă, de un cuvânt al Evangheliei. Pascal nu știe că cea mai mare parte a oamenilor pot dormi foarte liniștiți iar spectrul morții nu-i sperie decât atunci când îi atinge cu zimții aripii ei. Tot astfel în *Discours sur les Passions de l'Amour* — de o inspirație, atât de pascaliană încât e fără îndoială tot de Pascal — iubirea ca și religia prezentată ca o formă a „distracției", un mijloc de a scăpa de sine, de mizeria propriei ființe, de ideia morții, de spaima unei supraviețuiri eventuale, mai amenințătoare și mai încărcată de neliniște decât priveliștea neantului. Nu credem ca Pascal să fi luat opiu spre a-și potoli durerile sau neliniștea; el a găsit în religie o „distracție" mai bună; dar practica zilnică dovedește medicului frecvența extremă a toxicomaniei la emotivii din fire, la deprimații intermitenți care încearcă să-și potolească neliniștea cu morfină sau alcool.

Alți candidați la otrăvirea voită sunt obosiții, *astenicii.* Opiu, otravă tonică și sedativă, le dăruește pentru un timp ceiace le lipsește mai mult: puțină energie. Dar e numai un „sentiment" de energie, puțin eficace, trecător, răsbunat apoi de un surplus de oboseală: tristă delapidare de forță care dând iluzia bogăției, ruinează un sistem nervos și-așa destul de sărac!

In multe cazuri, pricina hotărâtoare a toxicomaniei e de ordin inter-psihologic: e vorba de o molipsire mintală, de *imitație.* Literatura paradisului artificial, nesănătoasă și mediocră, are o bună parte de vină la propagarea toxicomaniei. Curios lucru: orice literator care face cunoștință cu stupefiante se crede dator să le descrie farmecile în chip public.

Dar pilda, snobismul și *moda* sunt și mai vinovate decât lecturile; acest fel de molipsire bântue mai cu seamă printre femei, și în deosebi printre femeile ușoare. Molima e cultivată din spirit de prietenie sau rudenie, în cercuri, cluburi, cenacle, sau în intimitate de amant și amantă. Cel care ia stupefiante are și zelul *prozelitismului:* bunăvoința lui euforică și perversitatea lui înnăscută răspândesc germenii boalei în lumea în care se învârtește.

Adesea prozelitismul e pricinuit de *interpsihologia sexuală.* Oameni însurați, doritori de liniște sau având legături vinovate, își morfinizează soțiile pentru a le potoli dorința genitală pe care ei o socotesc dăunătoare liniștei, plăcerilor sau ocupațiilor lor. Morfinomanii, reduși foarte curând la neputință și deci neîncrezători și neliniștiți, vor să-și lege femeia de ei printr'o intoxicație comună, provocatoare de voluptăți. Rareori opiomanul duce beția toxică până acolo încât să primească fără turburare necredința conjugală; dinpotrivă, după o lege bine cunoscută de psihologia morbidă, *beția e geloasă.*

Dar cauza *adâncă și permanentă* care susține toxicomania dincolo de pricina inițială, de cele mai multe ori trecătoare, trebue căutată în *dispozițiile de spirit și de caracter* care predispun pe cineva la abuzul impulsiv al stupefiantelor. Toxicomania care ține e o boală mintală constituțională, *din naștere,* pe care o favorizează împrejurările.

Trăsăturile distinctive ale acestei predispoziții mintale sunt următoarele:

a) în ordine *intelectuală: curiozitatea* bolnăvicioasă, cercetarea imaginativă a stărilor de suflet anormale, rare și misterioase;

b) în ordine *sensitivă:* o *impresionabilitate* excesivă, aptitudinea de a simți prea viu fericirea și nefericirea; aptitudinea la voluptăți.

c) în ordine *voluntară: abulia* (lipsa de voință) și *impulsivitatea,* lipsa de resistență în fața durerii ca și a plăcerii; sugestibilitatea; acel soi de abdicare, de renunțare, care jertfește interese superioare și depărtate pentru o plăcere imediată și înjositoare.

d) în ordinea *instinctelor: nevoia* și pofta excitantelor anormale; afinitatea electivă organică și mintală a psihopatului pentru otravă.

Această poftă e într'atât o *perversiune instinctivă* încât e întovărășită de alaiul tuturor depravărilor din naștere: spiritul de minciună, mitomania; perversiunile genitale, mai cu seamă homosexualitatea; lenea, lașitatea, invidia, răutatea; pasiunea pentru jocurile de noroc; aplecarea spre parasitism și prostituție; delicte bănești (furt, falșuri, excrocherii); și dacă se spune că stupefiantele provoacă imoralitatea, minciuna, depravarea sexuală, trebue să adăogăm pe de altă parte că stupefiantele scot la iveală doar aplecările anormale: plătesc cu dobândă cămătărească păcatele pe care le-au luat firii înnăscute.

Mai e un fapt pe care-l vom semnala: *toxicomanul tinde să-și însușească toate toxicomaniile.* Intoxicațiile cer una pe alta; după opiu, cocaina (asociație foarte frecventă) apoi eterul, alcoolul, veronalul, cloralul etc., ba uneori otrăvurile cele mai ciudate precum benzina, praful de pușcă, etc. „Cine a băut, va mai bea": *Cine s'a intoxicat se va mai intoxica și cine a luat o substanță otrăvitoare, va lua și pe celelalte.* Pentru aceleași pricini adânci, toxicomanul cu o singură otravă e tot atât de rar ca depravatul cu o singură femee sau — cum spunea La Rochefoucauld — femeia necredincioasă cu un singur amant.

Printre toxice, *opiul* și mai cu seamă *morfina* sunt otrăvurile de predilecție ale *emotivilor* și *imaginativilor;* ele fac ravagii în clasele superioare și mijlocii ale societății. Sunt deci otrăvurile *degeneraților superiori.*

CLACA și ROBIE

Este titlul unor interesante povestiri din viața celor mici, scrise de

NEAGU-NEGULESCU ȘI APĂRUTE IN

„BIBLIOTECA DIMINEAȚA"

No. 61. — PREȚUL 9 LEI

Hapsânul

— Mai fă încoace, Domnule Notar, dosaru ăla al meu, ca să ne mai uităm în hârtii!

— Care dosar?

— Cu procesu cu locu!

— Cu Ripichiu?

— Păi.

— Păi dosaru cu Ripichiu s'a închis!

— S'o fi închis, dar vezi Dumneata că am ascultat martori în el!

— Ei și?

— Păi martorii ține cu mine!

— Dacă ține ce să mai faci cu ei? Sunt 30 de ani de atunci — procesu s'a stins dacă nu ai căzut la învoială până acuș!

— S'o fi stins el procesu, da locu e loc — tot al meu se chiamă că e!

— O fi, da'vezi că tot ei îl stăpânesc — ai Saftii!

— Toate bune, dar vezi că pică giner-miu dă la oraș și'mi dă nădejdie mare!

— Nici o nădejde, nene Ghiță. Dacă cotropesc ei locu de atâta amar de vreme, ce putere să mai fie pe pământ care să-i huiduiască de pe hotar?

— O fi n'o fi, las' să-l citească și el — dosaru. Poate o găsi vr'un clenci, mai știi?

— Atunci ia-l D-ta din raft, nene Ghiță, și să-l aduci la loc tot în Primărie, viu nevătămat, că altfel ne mănâncă ocna p'amândoi — distrugere de acte publice, vere, la un caz cine știe, Doamne ferește, că l'oi prăpădi!

— Doar n'oi fi copil de țâță! Nu l'am avut eu și în mână cât am fost primar? A pierit vre un act din el?

— Așa este!

Ghiță Stegaru eși pitit din tinda Primăriei cu dosarul *„Ocolului Icoana"* No. 375 pe 1864. Telefonul ciripi îndelung în cutia de lemn a receptorului — trebuia vestit și Primarul de concesia cu dosaru. Portița Stegarului scânci în pietrișul bătăturii și dosarul pică din subsoara socrului Ghiță. Ginerile — Judecător la oraș, cu nasul în condica civilă — cârpăcea în răcoarea spirtoasă a unui nuc, hotărâri trase de păr. Dosarul socrului se perdu în pricinile voluminoase ale Tribunalului dela oraș. Ghiță Stegaru înfipse un tăciune în lulea și pufni cuminte într'o parte. Judecătorul își netezi pletele sastisit, cu palmele lui albe de om de soi, icnind nemulțumit pe nas.

— Păi la ce mai încurci lumea, bre omule?

— Tot eu o încurc? Mai ce m'a încurcat ei că'mi stă și azi călare pe loc!

— O fi stând, dar dacă i'ai tolerat?

— S'a tolerat ei ca niște pripășiți fără căpătâi!

— De ce nu te-ai mișcat?

— Adică cum nu m'am mișcat? Dosaru ce paște? N'am băgat hârtiile?

— Le-oi fi băgat, dar vezi că trebuia să mergi dârz până la soluția definitivă!

— Soluție, nesoluție, m'am gândit să nu mai împovărez judecata când am avut martori care au recunoscut pe cruce că cotropitorii mi-a schimonosit uluca!

— Foarte bine, unde e hotărîrea?

— Care hotărîre?

— Hotărîrea cu care să-i scoți din pământul încălcat!

— Citește martorii.

— 'I-am citit!

— Păi atunci?

— Atunci cum ai să-i pui pă goana, — unde e sentința?

Luleaua Stegarului eși învrăjbită dintre caninii argăsiți de mahorcă și tăciunele ei, risipind albăstreala fumului, așeză în privirile împricinatului luciri aprinse de mânie.

— Păi dac'am avut martori la ce bun și sentința?

— Atunci de ce ai mai pornit proces, creștine de Dumnezeu? Numai așa ca să te pui rău cu lumea?

— Adastă nițel, ginerico, ca să vezi cum a fost învoiala. După jurământ, oamenii au spus ce au spus — e scris în dosar. Inpricinații care a ascultat și ei la proces, a făcut un semn avocatului. Avocatu și-a aplecat ciocu — unu era Ghelmez avocat pripășit în Icoana și purta cioc ca a lui Vodă-Cuza — în urechea mea, a șoșotit ce a șoșoit până m'a amețit și la urmă am eșitără tot cu toții în curtea Primăriei. D'acolo la han, ca după proces, să cinstim izbânda. Ce s'o mai fi pus la cale, ce s'o mai fi metahirisit, ce s'or mai fi înțeles martorii cu protivnicii și toți la un loc cu Ghelmez, să mă erte Dumnezeu da'nu știu! Atâta știu că se ciocneau stahanele cu rachiu cu nemiluita, de'mi vuia creerii din cap și că la urma urmii lucrurile au rămas așa că, pă baza spuselor martorilor care încolțise pe cotropitori, să mi se dea pământul îndărăt și să nu mai călcăm cărămizile Judecătoriei cât lumea, nici unul dintre noi!

— Ți'a dat locu?

— Cum ți l'a dat Dumitale, așa mi l'a dat și mie!

— Atunci de ce n'ai pus termen ca să te judeci înainte?

— Am așteptat pe Ripichiu ca să-și ție cuvântul!

— L'a ținut?

— Ferite-ar sfântu — din ziua aia mă poartă cu vorba!

— Pământ n'ai să mai vezi!

— Păi nu-i al meu?

— O fi, da'până una alta îl stăpânește Ripichiu!

— Atunci ce'i dă făcut?

— Preces nou!

— Atunci ar veni ca să deschid dosaru?

— S'a prescris!

— Cum s'a prescris, când dosaru e aci în mâna Dumitale, pă masă?

— Dosarul nu se prescrie. Se prescrie procesul care formează obiectul dosarului!

— Păi mai obiect ca pământul meu?!

— Nu ne înțelegem la cuvinte!

— Atunci ar veni ca să pornesc al proces? Dar eu ași crede că tot în scoarțele astea, că martorii cum văzuși sunt de partea mea!

— Or fi, dar vezi că a trecut peste 30 de ani dela spusele lor!

— Trag còpii după martori și merg cu ele înainte.

— Proces nou, probe noui!

— Dar de unde să mai dau eu peste oameni care să jure la fel?

— Dă o roată prin sat, prinde doi derbedei, îndoapă'i cu basamac și spune-le și lor toată povestea!

— Câștig?

— Cam așa ceva, dar dacă se dovedește că au jurat fals, intri în altă dandana!

— Ce-o mai fi și aia măiculiță?

— Sperjurul!

— Să mă ferească maica precistea acum la ceasu morții să mă apuc să mai jur și strâmb, după alea toate!

— Păi pământul?

— Pământul? S'o găsi ea o șuviță în care să mă îngroape.

Continuare în pag. V-a

Note pe marginea cărţilor

O prea frumoasă doamnă aflându-se, în chip firesc, într'unul din numeroasele „dancing"-uri bucureştene, a avut nefericirea să câştige la tombolă un obiect inoportun. Era o carte de pedagogie. Copertă sură mohorită, proporţii inelegante (cele aproape 1000 de pagini o depărtau de forma mai acceptabilă a paralelipipedului, apropiind-o de silueta elefantică a cubului) —, o hârtie tip-războiu, o tipăritură plină de aproximaţii.... Şi, apoi, mai cu seamă conţinutul! Pedologie! Poate fi ceva mai plicticos ca un manual de pedologie?

Şi totuşi amintita prea frumoasă doamnă n'a svârlit, cum se cuvenea, incomodul obiect. Aceasta —, pentru că i-a trecut prin minte ideea unei farse. In speţă, şi-a propus să-mi facă mie cadou cartea.

Este, în principiu, ceva comic să-ţi placă cărţile. O asemenea plăcere nu poate să nu ascundă, o poză. Există ceva mai antinatural decât să declari a găsi voluptate în operaţia cu totul artificială a lecturii? Acei ce au asemenea ipocrite pretenţiuni merită o lecţie. Şi ce lecţie mai bună, decât a-i pune în faţa acelei adevărate catastrofe care trebue să fie cetirea unui tratat de pedagogie...

Dar — cum se întâmplă adesea — acel ce trebuia să fie păcălit a fost, dinpotrivă încântat.

Căci s'a întâmplat ca acea carte urîtă să fie tocmai una din cărţile mari ale omenirii.

Este tratatul de pedologie al ilustrului profesor dela Geneva, Edouard Claparède. El cuprinde într'o sinteză inteligentă, tot ceeace gândirea ştiinţifică şi morală a produs mai înţelept: ultimele rezultate ale cercetărilor pozitive, îmbinate cu cele mai înalte dintre ideile generoase.

Cu ce bucurie şi cu ce înduioşare am revăzut acest volum care multă vreme — în tot timpul adolescenţei mele studenţeşti — mi-a fost carte de căpătâiu. Şi nu puţin m'am simţit *„patrioticeşte"* impresionat când am constatat că — graţie îngrijirii Casei Şcoalelor — lucrarea a fost tradusă (şi bine tradusă) în româneşte.

Nu găsesc cuvinte destule pentru a felicita pe organizatorii de tombole dansate trecute şi viitoare, cari s'au gândit ca, prin acest mijloc ingenios, să caute a răspândi binefăcătoarele opinii ale iubitorilor de copii. Aceste opinii vor putea să răzbată astfel până şi în mijlocul acelei faune de femele aproximativ îmbrăcate care urmează să fie mamele generaţiei ce vine.

Şi atunci nu va mai fi complect imposibil ca aceste doamne să afle cari sunt principiile fundamentale ale pedagogiei moderne.

Vor afla bunioară că — împotriva credinţelor de altă dată — şcoala de astăzi are scris pe frontispiciu cuvintele:

„Discat a puero magister" adică „Dascălul e acela care trebue să înveţe dela copil." Să-i înveţe firea, pornirile, într'un cuvânt psihologia. Şi să nu-i dea să lucreze decât ceeace merge în aceeaş direcţie cu tenţinţele lui intime.

Fireşte, a spune că idealul este ca un „copil să facă tot ce vrea" — constitue un principiu de anarhie. Dar se poate parafraza adagiul şi spune:

„Copilul trebue să vrea tot ce face."

Ş'apoi —, rămâne loc destul pentru disciplină şi coerciţie. Nu aceasta e dificultatea. Constrângerea nu-şi are loc în materie de *studii*, ci numai în ce priveşte viaţa împreună cu alţii. Invăţătura este un lucru prin definiţie solitar, şi recreaţia un lucru naturalmente social. In şcolile încă înapoiate se procedează însă complect invers. Copiii, pentru învăţătură, sunt strânşi în turme şi parcaţi în clase. Distracţiile nu încep pentru ei decât când se duc acasă — unde adeseori sunt nevoiţi a se juca singuri...

Claparède nu a făcut numai teorie. El va lăsa ,în urma lui, cel mai perfect institut de educaţie. Este Şcoala „Jean Jacques Rousseau" — opera lui şi a colaboratorului său Bovet. Acolo, fiecare copil este — nu lăsat — să facă ce vrea, ci oarecum *obligat* să facă ce vrea... In această şcoală, şcolarii sunt mereu împreună, şi opera de cenzură a pedagogului consistă — nu în a le mobila capul cu cutare cunoştinţi —, ci de a-i face să ştie să trăiască omeneşte atunci când se găsesc a fi mai mulţi la olaltă.

* * *

In cartea lui Claparède găsim una din cele mai complecte expuneri critice asupra diverselor teorii care şi-au propus să explice acel fenomen interesant care este: *jocul*. Şi după ce a compulsat toate părerile emise —, Claparède începe un nou capitol care poartă următorul şi foarte surprinzătorul titlu:

„La ce slujeşte copilăria"?

Intrebarea pare absurdă. Copilăria — pentru oamenii adulţi, înseamnă deobiceiu un „pis-aller". Trebuie să treci prin această fază, pentru că nu se poate altfel. Şi cel mult, se poate răspunde că ea poate fi, din lipsă de altceva mai bun, prilej să ne îmbogăţim cunoştinţele. Să învăţăm ce este un atom, când a domnit Gengis-Kahn sau cu ce-s egale necunoscutele unei ecuaţii de gradul al doilea.

Dar pentru Claparède, răspunsul e cu totul altul.

La ce slujeşte copilăria?

„Copilăria slujeşte ca să ne jucăm" — scrie savantul profesor dela Geneva.

Pentru ce?

Este lung de spus. Dar este uşor de priceput, de îndată ce ne hotărîm a ceti cartea. Iar aceasta din urmă este uşor de procurat, de vreme ce e suficient să concurăm la vre-una din tombolele vreunuia din dancingurile civilizatei noastre capitale.

D. I. SUCHIANU

— Păcat de avere!

— Jaf în ciuperci!

— Deschidem noi colateralii, procesul!

— Deschideţi-l sănătoşi, da'numai după ce-oi închide eu ochii, că m'am săturat de procese!

— Foarte bine, dar ar trebui să ne îngădui ceva drepturi, de pe acum, pentru ca într'o vreme ascendenţii noştri să poată opune oarecare acte de posesie, exercitate asupra pământului pentru a întrerupe o eventuală prescripţie şi cu chipul acesta patrimoniul să rămâie intact!

— Da'asta cum vine pă limba noastră?

— Să intrăm chiar dă acum în stăpânirea lotului — aranjez eu!

— Adică ar veni că, după ce mi l'a dijmuit Ripichiu, acum să mi-l cotropiţi şi voi!

— Dar bine, omule, este vorba numai să desrobim bucata încălcată!

— Renuţ!

— Eşti hapsân!

— Hapsân nehapsân, dă-l la Dumnezeu dă proces tăiţilită şi lasă-l aşa cum a căzut — *prescris!*

SĂRMANUL KLOPŞTOCK

...torcea firul şiret al tonurilor şi semitonurilor

THOMAS HARDY

Lăutarul

din englezeşte de: H. Blazian

— Am colindat toate expoziţiile, toate bâlciurile; am fost peste tot aproape; — murmură bătrânul gentleman — doar n'o să răscolesc acuma toate ungherele ca să văd o duzină într'o zi. O singură expoziţie a făcut o puternică impresie, (şi asta pentru totdeauna) asupra imaginaţiei mele; a fost cea dintâi în serie, străbuna tuturor celorlalte expoziţii, şi astăzi numai o amintire din vremea de demult: — Marea Expoziţie din 1851, în Hyde Park din Londra. Nimeni din generaţia de azi nu şi-ar putea închipui senzaţia de noutate pe care a produs-o asupra noastră, pe când eram în floarea vârstei. In cinstea acestei împrejurări, un simplu substantiv, începu să fie deodată întrebuinţat ca adjectiv. Am avut pe rând: pălărie „expoziţie", curea de ascuţit briciul „expoziţie", ceas „expoziţie"; ba mai mult chiar: am avut vreme „expoziţie", humor „expoziţie", amanţi „expoziţie", copii şi căsnicii pecetluite de epocă.

Pentru noi cari locuiam la Sud deWessex, anul 1851 era din mai multe puncte de vedere un extraordinar hotar cronologic, o linie de demarcaţiune, unde se producea ceeace se numeşte de obicei o spărtură în timp. Ca într'o „falie" geologică ni se îngădui astfel o apropiere bruscă şi deplină între antic şi modern, aşa precum desigur nu s'a mai văzut nicicând, într'un timp atâta de scurt, de când *cucerirea* a pătruns în acest colţ de ţară.

Aceste observaţiuni ne-au condus apoi pe 'ndelete, să discutăm despre diferite persoane, mai paşnice sau mai naive, cari trăiau şi mişunau în cercul îngust dar liniştit al orizontului nostru din acea epocă; am vorbit astfel despre trei oameni în deosebi, a căror ciudată poveste era în unele privinţi în chip foarte bizar legată de Expoziţie, şi pe cari aceasta i-a impresionat mai mult decât pe toţi ceilalţi locuitori ai acestor văgăuni pierdute, aproape de capătul pământului, — şi cari se numesc Stickleford, Mellstock şi Egdon. Cel mai răsărit din toţi trei, era Wat Ollamoor — dacă acesta era numele lui adevărat — pe care cei mai vârstnici dintre noi îl cunoscuseră de bună seamă.

Thomas Hardy

Era un ştrengar şi jumătate, şi mai presus de toate adorat de femei, — dar afară de asta nu prea era cine ştie ce mare lucru de capul lui. Nu ştia deloc să se facă plăcut bărbaţilor; uneori era chiar de nesuferit. Muzicant, coconaş sclivisit şi om de societate în practică, iar teoreticeşte medic veterinar, Ollamoor locuia de câtva timp în Mellstock, fără ca nimeni să fi aflat de unde se pripăşise prin partea locului; unii susţineau totuş că l-ar fi văzut pentru întâiaş dată prin vecinătate, ca lăutar, la o reprezentaţie în bâlciul dela Greenhill.

Mulţi dintre sătenii de treabă îl pizmuiau pentru înrâurirea pe care o avea asupra fecioarelor neştiutoare — înrâurire ce părea uneori că trezeşte o bănuială de vrăjitorie şi de magie.

Altfel, avea o figură destul de simpatică, cu toată înfăţişarea de străin pe care i-o dădea tenul de-o pronunţată culoare măslinie, părul des, negru şi unsuros, devenit mai unsuros încă, prin cosmeticurile secrete cu cari îl ungea, şi din pricina asta, când intra undeva răspândea un miros de lămâiţă înmuiată în ulei lampant. Adesea purta un şir dublu de bucle — care-i cădeau aproape orizontal în jurul capului. Dar, deoarece câteodată se băga de soamă că-i lipseşte această podoapă, lumea era de părere că nu prea e naturală.

Fetele, a căror dragoste pentru dânsul se transformase în ură, îl porecliseră „Bidinea", din pricina părului său bogat şi atât de lung încât îi ajungea până pe umeri; cu cât timpul trecea, cu-atât mai mult răzbia porecla asta, până ce îi rămase pentru totdeauna.

Poate că fascinaţiunea pe care o exercita se datora în cea mai mare parte talentului cu care cânta din vioară, căci, ce e drept, se putea mândri că mânuieşte arcuşul cu o artă cu totul originală şi neîntrecută, întocmai ca un predicator care ştie să încălziască sufletele. Avea unele accente cari făceau numaidecât convingerea că trândăvia şi lipsa lui de tragere de inimă pentru aplicaţiunile sistematice, erau singurele obstacole cari îl împiedicau pe „Bidinea" să devină un al doilea Paganini.

Inchidea totdeauna ochii când cânta; nu se uita niciodată pe note, şi-şi lăsa arcuşul să se piardă în voie, în cele mai duioase melodii pe cari le-a auzit vreodată un om dela ţară. Era un grai adevărat în expresia de jale pe care o scotea; era un grai în stare să străpungă şi inima unui stâlp de barieră. Făcea să-l podidească lacrămile în câteva clipe pe orice copil din sat, oricât de puţin l'ar fi impresionat muzica, numai începând să îngâne unul din acele cântece bătrâneşti, cari plăceau atât de mult tuturora: — hora ţărănească, dansuri legănate şi vestitul „valţ cu pasul dublu" din secolul trecut; — câteva rămăşiţe mutilate s'au păstrat până în zilele noastre şi, asemenea fantomelor fără nume, ele reapar în cadrilurile şi în tango-urile moderne, unde nu le mai recunosc decât câţiva curioşi sau unii moşnegi uitaţi de oameni şi de vremi, cari au întâlnit în tinereţea lor depărtată, vre-un Wat Ollamoor.

Epoca lui e ceva mai târzie decât cea a vechiului cor din Mellstock din care făceau parte Dewys, Mail şi-atâţia alţii; — de fapt însă gloria lui nu începu să strălucească deplin decât atunci când aceşti faimoşi cântăreţi fură daţi afară din slujba eclesiastică. In dragostea lor nemărginită pentru perfecţiune, ei dispreţuiau arta acestui venetic. Theophilus Dewys (fratele cel mai mic al lui Reuben, trâmbiţaşul) susţinea într'una că toată această „gloriolă" — arta şi originalitatea lui — nu erau decât poveste. Şi, se 'nţelege, avea dreptate. In orice caz, trebuie să recunoaştem că „Bidinea" n'a cântat de când s'a născut şi până 'n vremea aceea nici o notă măcar dintr'o partitură religioasă, nu-l vedeai nicicând în galeria bisericii din Mellstock, unde ceilalţi intonau psalmodiile lor cucernice de sute şi de mii de ori; şi chiar, după toate probabilităţile, nu pusese niciodată piciorul în vre-o biserică.

N'avea în repertoriul său decât numai compoziţii străine.— „Sunt sigur că n'ar fi în stare să execute „Pustiul cel din urmă" în adevărata lui măsură, şi nici să cânte din serpentina de aramă!" — spunea trâmbiţaşul.

(Serpentina de aramă era socotită în Mellstock ca un instrument muzical foarte greu de învăţat).

Emoţia aceea despre care am mai vorbit, o producea „Bidinea" şi asupra persoanelor mature dar mai cu seamă asupra tinerelor femei de-o constituţie mai puţin robustă şi prin urmare mai impresionabile. Carolina Aspent era dintre acestea. Deşi logodită, cu altul, când îl întâlnia, era cea mai puternic influenţată din toate, de fermecătoarele melodii ale lui Ollamoor Bidinea, — melodii cari o umpleau de amărăciune, îi pricinuiau o suferinţă vădită, îi zdruncinau sănătatea. Era o fetişcană drăgălaşă — simpatică şi cu vocea piţigăiată; singurul cusur pe care-l avea era că din când în când se arăta cam arţăgoasă cu tovarăşele de acelaş sex. In vremea aceea ea nu-şi avea un domiciliu în târguşorul Mellstock, unde locuia Bidinea, ci trăia în Stickleford, adică cu câţiva kilometri mai la vale.

Cum, şi unde a făcut pentru întâiaş dată cunoştinţă cu el şi cu vioara lui, nu se poate şti cu preciziune; povestea spune totuş că întâlnirea asta a avut loc, sau s'a repetat, într'un amurg de primăvară, când, trecând prin Mellstockul-de-jos s'a întâmplat să se oprească un moment pe pod, aproape de casa ei, pentru a se odihni, şi se aplecă nepăsătoare peste parmalâc. „Bidinea", cu părul stufos proaspăt uns şi strâns pe ceafă, — sta în pragul porţii lui şi ca de obicei, torcea firul şiret al tonurilor şi semitonurilor pe coarda cea mai subţire a viorii, delectând pe trecători; şi rădea văzând cum se preling şiroi lacrimile de pe obrajii copilaşilor cari se 'nghesuiau în jurul lui. Carolina se prefăcea că e copleşită de murmurul apei de sub pod, dar în realitate îl asculta pe lăutar; şi el ştia. Curând însă, bătăile inimii se amestecară deodată cu dorinţa nebună de-a fi purtată ca un fulg în înlănţuirea ameţitoare a unui dans fără sfârşit.

Pentru a se smulge vrajei, ea se hotărî să-şi urmeze calea, cu toate că trebuia să treacă prin faţa lui, şi el cânta,... cânta mereu. Aruncând pe furiş o privire înspre lăutar, observă cu inima uşurată că în clipa aceea ţinea ochii închişi transportat cu totul de muzica lui — şi o porni fără sfială. — Dar apropiindu-se de dânsul, pasul îi deveni nesigur, mersul şovăitor, acordându-se din ce în ce mai mult cu ritmul melodiei, încât părea că merge dansând. Ajunsă în faţa lui mai aruncă o privire înspre el şi băgă numaidecât de seamă că acuma ţine un ochi întredeschis şi-o urmăreşte printre gene, râzând de turburarea ei. Numai după ce lăsase cu mult în urmă casa lăutarului, săriturile involuntare pe cari le făcea, mai încetară, îngăduindu-i să-şi reia mersul obicinuit, şi timp de câteva ore Carolina nu isbuti să se smulgă acestei ameţeli ciudate.

Din ziua aceea, ori de câte ori trebuia să aibă loc vre-un bal prin apropiere, unde putea să fie invitată, şi unde Ollamoor trebuia să cânte, Carolina se pregătea să ia şi dânsa parte la petrecere, chiar dacă uneori era nevoie să facă mai mulţi kilometri pe jos; căci el nu cânta la Stickleford tot atât de des ca şi prin alte părţi.

Covârşitoarea influenţă pe care o exercita asupra ei se manifesta mai târziu într'un chip atât de straniu, încât numai un neurolog ar fi putut s'o înţeleagă. In fiecare seară, când întunericul se aşternea ca un zăbranic, şedea neturburată lângă tatăl ei, dascălul parohiei. (Casa lor era situată tocmai în mijlocul străzii principale din târguşorul Mellstock, unde acesta se încrucişează cu şoseaua dintre Mellstock-ul de jos şi Moreford, care se află mai la Sud cu cinci kilometri.) Atunci, ca din senin, — în timpul unei conversaţii între tatăl ei, soră-sa şi flăcăul care de-altminteri destul de serios, poza în peţitor, nebănuind nimic despre „ţicneala" fatii, — Carolina săria deodată de pe scaun până la gura sobii, făcând salturi convulsive spre tavan, ca şi cum ar fi primit o descărcare electrică; apoi izbucnia în lacrimi şi îi trebuia mai bine de-o jumătate de oră pentru ca să se liniştească şi să-şi revină în fire.

Dascălul, care cunoştea predispoziţia spre isterie a mezinei, era totdeauna peste măsură de îngrijorat din pricina asta, temându-se ca accesele ei să nu fie un simptom al epilepsiei. Nu tot astfel gândea soră-sa, Iulia. Ea descoperise cauza acestor crize. Cu o clipă numai înainte de-a izbucni o asemenea criză, o ureche neobişnuit de sensibilă care s'ar afla la pândă lângă vatră, ar putea auzi străbătând prin coşul sobei, sgomotul cadenţat al unui pas omenesc, afară pe caldarâm. In pasul acesta pe care-l auzea Carolina, trebuia căutată explicaţia săriturilor sale ciudate. Trecătorul acela era Ollamoor zis „Bidinea" şi fata ştia prea bine lucrul acesta; dar nu pentru dânsa trecea el pe acolo, ci pentru a se întâlni cu o altă femeie pe care-o dădea drept logodnica lui, şi care locuia în Moreford, o palmă de loc mai de vale.

O dată însă, numai o singură dată i s'a întâmplat Carolinei să nu se mai poată stăpâni şi să nu-şi mai cumpănească vorbele; din fericire nu era de faţă de cât sora ei.

— „Of — of — of!, strigă ea, se duce la cealaltă — nu vine la mine!...

Trebuie să fim drepţi cu lăutarul; la început el nu i-a dat nici-o atenţie, şi n'a vorbit niciodată, prea mult cu mititica asta atât de sensibilă. Dar el a descoperit de grabă taina ei, şi nu căuta de loc să se împotrivească dorinţei de-a petrece un pic pe socoteala acestei inimi prea înflăcărate,— ca un fel de antrenament pentru şedinţele ceva mai serioase din Moreford. Carolina şi muzicantul făcură în cele din urmă cunoştinţa; dar lucrul ăsta îl păstrară în ascuns şi nimeni în Stickleford, afară de logodnicul ei, Ned Hipcroft şi de Iulia, nu cunoştea această legătură.

Dascălul Aspent nu vedea cu ochi buni răceala ficei sale faţă de Ned; la rândul ei, Iulia nădăjduia că soră-sa se va descătuşa din pasiunea asta aţâţată de nervi, pe care o nutria pentru un om atât de puţin cunoscut. Rezultatul fu că în cele din urmă Ned adoratorul Carolinei, un om simplu şi de treabă, — îşi dete seama că trebuie să-şi ia gândul dela fată. Era un lucrător mecanic cinstit, cu o situaţie cu mult mai sigură decât a lui „Bidinea", aşa zisul medic veterinar; însă, când înainte de-a o părăsi, Ned o întrebă abătut şi pentru ultima oară dacă vrea să facă numaidecât nunta, acum ori niciodată, nu prea se aştepta la un alt răspuns decât la acel *nu* categoric pe care i l-a svârlit în faţă. Fără îndoială că tatăl era de partea lui, şi fireşte la fel si sora Carolinei, dar el nu ştia să cânte la vioară ca să-ţi smulgă inima din piept întocmai cum paianjenul îşi desprinde firul din trup, şi cum numai „Bidinea", putea s'o facă, până ce te simţeai moleşit ca o creangă de răchită — şi căutai disperat un punct de sprijin.

In adevăr, Hipcroft n'avea nici cel mai elementar simt muzical; nu era în stare să zdrăngăne două note în armonie, darămite să le cânte cumsecade la vre-un instrument!...

Acel *nu* răspicat — la care de altfel se aşteptase, deşi la început dânsa îi dăduse oarecari speranţe, — îndreptă năzuinţele lui Ned înspre alte făgaşuri. Rostise cuvântul acesta pe un ton atât de mâhnit şi de rugător, încât se hotărî să n'o mai supere de fel; ea nu va mai fi întristată la vederea figurii sale nici măcar de departe, pe şoseaua satului sau pe potecile câmpului. Părăsi ţinutul acesta şi se duse, fireşte, la Londra.

Calea ferată spre sud de Wessex era aproape gata construită, dar încă nu era deschisă pentru trafic; şi Hipcroft n'ajunse în capitală decât după şease zile de mers pe jos, ca atâţia alţii cari au străbătut acest drum înaintea lui. Era printre cei din urmă din breasla meşteşugarilor cari aveau obiceiul să practice acest soi de emigrare, astăzi aproape uitat, spre marile centre industriale, — obicei atât de înrădăcinat pe atunci încă din vremurile cele mai îndepărtate.

Se stabili în Londra şi începu să lucreze cu multă tragere de inimă la meşteşugul lui. Mai norocos decât alţii, străduinţa sa îndatoritoare şi desinteresată îl recomanda dintru început. In tot timpul celor patru ani următori, el nu cunoscu deloc lipsa de lucru. Nu se înălţă, dar nici nu se scobori, în sensul modern; se perfecţionă în meseria lui, însă starea lui socială nu se schimbă nici cu o iotă. Cât despre dragostea lui pentru Carolina, el păstra o tăcere neînduplecată. Fără îndoială că se gândea adesea la dânsa; dar fiind întotdeauna foarte ocupat şi neavând rude în Stickleford, nu întreţinea nici-un fel de legătură cu ţinutul acela şi nu părea să dorească să se mai înapoieze pe-acolo. In locuinţa lui liniştită din Lambeth, după fiecare zi de lucru, îşi făcea toate treburile gospodăreşti întocmai ca o femeie, gătindu-şi singur bucatele, peticindu-şi ciorapii şi adaptându-se puţin câte puţin pentru o viaţă întreagă de holtei. Ca să explice această purtare, se mulţumia să invoace motivul îndeajuns de cunoscut şi de banalizat că timpul nu era în stare să-i alunge din inimă imaginea micuţei Carolina Aspent, — şi asta era intru cât-va adevărat; am fi însă tot atât de îndreptăţiţi să credem că era o fire nu prea încrezătoare în serviciile ce i le-ar fi putut aduce sexul opus, pentru bunul său trai.

In al patrulea an de când se stabilise ca lucrător mecanic în Londra se deschise Marea Expoziţie din Hyde-Park, despre care am pomenit mai sus, şi la ridicarea acelui enorm palat de cristal, până atunci fără pereche în istoria omenirii, — contribuise şi el cu umila lui muncă de câte-va zile. A fost o epocă de mari şi luminoase nădejdi o perioadă de febrilă activitate a tuturor naţiunilor, a tuturor industriilor. Hipcroft, deşi era, prin neînsemnata lui îndeletnicire, centrul acestei mişcări, îşi vedea înainte de munca lui trudnică, cu obicinuita-i linişte exterioară. Cu toate astea, anul acela păstra şi pentru dânsul oare-cari surprize, căci, după tărăboiul recepţionării clădirii terminate, în vederea inaugurării, după ce s'a săvârşit ceremonia de deschidere şi lumea se îngrămădea puzderie, din toate părţile globului, — Ned primi o scrisoare dela Carolina. Era pentru întâia oară, timp de patru ani, când tăcerea apăsătoare dintre el şi cei din Stickleford se sfărâma.

Ea îi făcea cunoscut iubitului de odinioară, — cu un scris nesigur care presupunea o mână tremurândă, — cât de mult se trudise ca să-i afle adresa; apoi îi arăta motivul pentru care se hotărîse să-l scrie. Se împlineau patru ani, mărturisia dânsa cu toată delicateţea de care era capabilă, de când avusese nerozia să-i refuze mână. De-atunci a trebuit să sufere cu prisosinţă din pricina încăpăţânării ei stupide; şi în vremea din urmă îndeosebi. Cât despre Ollamoor acesta dispăruse aproape odată cu plecarea lui Ned, — şi dânsa habar n'avea încotro o apucase lăutarul. Cu dragă inimă s'ar căsători acuma cu Ned, dacă cumva el ar mai vrea s'o ia de nevastă; i-ar fi o femeie credincioasă şi iubitoare până la moarte.

Judecând după cele ce urmară, Ned Hipcroft, trebuie să se fi simţit năpădit de-un sentiment de caldă duioşie, la primirea acestei veşti. Fără îndoială o iubea încă, — chiar dacă această dragoste nu mai era pentru el singura fericire.

Scrisoarea asta din partea celei care era moartă pentru el de-atâţia ani, — îi aducea din nou în suflet pe Carolina lui, şi chiar numai vestea în sine îl încălzea, îi făcea bine. Altminteri, Ned era atât de obicinuit cu singurătatea şi atât de împăcat cu soarta lui încât de bună seamă că nimic alt pe lume nu l-ar mai fi putut umple în aşa măsură de bucurie. Şi un fel de nelinişte în înfăţişarea lui mereu preocupată, în urma neaşteptatei surprize, mărturisea cât de puternic îl mişcase dovada aceasta de nestrămutată credinţă. Cu obicinuita lui chibzuială şi metodă, Ned nu se grăbi să-i răspundă chiar în ziua aceea, hotărînd să nu-i scrie decât peste câte-va zile. Trebuia „să cumpăniască bine" ce-are de făcut. Când în sfârşit se decise să ticluiască răspunsul, începu prin a aşterne o bună cantitate de raţionamente sănătoase, alături de dragostea vădită ce respira din rândurile lui; şi dragostea aceasta era îndeajuns de sigură dovadă că îi plăcuse mult statornicia şi sinceritatea ei; iar locul pe care şi l-a fixat odată în inima lui, deşi n'a fost păstrat neîntrerupt, totuş e vrednică să şi-l reia...

Ii spunea — şi buzele lui schiţau un zâmbet şiret în timp ce scria aceste câte-va cuvinte de uşoară dojană, presărată ici şi colo printre fraze, — că era foarte drăguţ din partea ei că a revenit la sentimente mai bune. De ce l-a respins când a cerut-o?... Fără îndoială că dânsa aflase că nu s'a căsătorit; dar dacă inima lui e totuş dată alteia? Trebuia să-i ceară iertare. Nu era omul care să uite aşa curând. Insă din pricina atitudinei pe care a avut-o faţă de dânsul, şi din cauza suferinţii pe care i-a pricinuit-o, n'ar prea fi cuviincios din partea ei să-i ceară să se înapoieze în Stickleford ca să o ia. Dacă ea ar vrea să vină la el pocăită, să-şi arate părerile de rău, — cum de altfel era şi drept — ei bine! da, atunci ar lua-o de nevastă; căci el n'ar putea să uite niciodată ce femeiuşcă vrednică şi gospodină e dânsa în realitate. Mai adăoga că nu trebuie să ia în nume de rău faptul că o chiema acolo şi nici nu era cine ştie ce mare lucru să facă drumul ăsta, cum era pe vremea când a părăsit el târguşorul Stickleford şi cu câteva luni mai în urmă; acuma noul drum de fer spre Wessex-ul de Sud era deschis pentru circulaţie şi în vederea expoziţiei s'au înfiinţat şi câte-va trenuri speciale minunate, cari se numesc trenuri de plăcere; putea prin urmare să vină fără nici o grije, singură.

In replică, ea îi spunea că e frumos din partea lui să fie atât de generos, după ce se purtase aşa de urît cu dânsul; deşi o înfricoşa puţin călătoria asta cam prea lungă pentru ea care nu se suise încă până atunci în tren, şi nu văzuse bine decât o singură dată trecând unul departe'n vale, — totuş primea cu toată inima propunerea lui; fireşte era gata să-i arate căinţa ei, să-i ceară iertare pentru tot răul ce i-a făcut, şi să-i promită că va fi o soţie totdeauna credincioasă, căutând să recâştige timpul care i-a despărţit.

Ultimele amănunte în privinţa zilei şi a orei când va sosi, fură repede hotărîte, şi ca s'o recunoască fără greutate din mulţime, Carolina îi scrise că va purta „rochia cea nouă de bumbac, cu flori de liliac"; iar Ned îi răspunse plin de bucurie, că se vor cununa chiar a doua zi după sosirea ei, şi cu prilejul acesta vor petrece o zi întreagă la expoziţie.

Intr'o dimineaţă de pe la începutul verii, — după cum s'au înţeles, — părăsi aşa dar lucrul şi se îndreptă spre gara Waterloo, ca s'o aştepte. Ploua, şi era frig, aşa cum plouă îndeobşte şi cum se lăsă frigul uneori prin Iunie în Anglia; dar aşteptând-o pe peron, în boarea măruntă şi rece, o satisfacţie lăuntrică îi năpădia inima, şi-l încălzia ca pe un om care a dat de rostul vieţii.

„Trenul de plăcere" — o adevărată revoluţie în istoria călătoriilor, — era încă o noutate pe linia Wessex-ului, şi desigur şi aiurea.

Mulţime de gură-cască se'nghesuiau prin toate gările pe unde trebuia să treacă trenul, ca măcar să vadă şi ei spectacolul atât de puţin obicinuit al unui vehicul atât de bizar, dacă din anumite motive nu aveau posibilitatea să profite şi dânşii de prilejul ce li se oferia. In vremea aceea, când se experimenta pentru întâia oară locomoţiunea cu vapori, locurile destinate călătorilor din pătura de jos erau în vagoane deschise, fără nici un fel de adăpost împotriva vântului sau a ploii; şi, cum începuse să plouă de dimineaţă, nefericiţii cari se aflau în aceste vagoane, când trenul se opri în Londra, erau de plâns, după o călătorie atât de lungă: cu faţa vânătă, cu gâtul înţepenit, gutunăriţi, uzi leoarcă şi îngheţaţi până'n măduva oaselor; mulţi dintre bărbaţi rămăseseră fără pălării; aveau mai de grabă aierul unor inşi cari au stat o noapte'ntreagă pe puntea unei corăbii ce plutise pe o mare agitată, iar nicidecum că au călătorit pe uscat într'o escursiune de plăcere. Femeile s'au ferit pe cât le-a fost cu putinţă de ploaie, acoperindu-se până peste cap cu fustele; cum însă socoteala asta avea cusurul că acoperindu-şi capul îşi desveleau pulpele, erau şi dânsele, mai mult sau mai puţin, într'o stare de plâns.

Cu toată zarva şi învălmăşeala, ce se produse după intrarea în staţie a nesfârşitului şir de vagoane, Ned Hipcroft descoperi numaidecât printre mulţimea călătorilor de ambele sexe, cari se coborau din tren, silueta micuţă şi fină pe care o căutau ochii lui, precum şi rochia cu flori de liliac despre care îi scrisese. Se îndreptă spre dânsul cu un zâmbet silit în colţul gurii, — tot frumoasă, deşi era muiată până la piele, prăpădită, în-

Continuare în pag. VI-a

— Al cui e copilul?

îngheţată, din cauză că a fost expusă un timp atât de îndelungat la ploaie şi la vânt.

— „O Ned! — murmură dânsa — eu... eu..."

El o prinse în braţe şi-o strânse la piept; ea izbucni într'un potop de lacrimi.

— „Eşti udă toată mititica mea dragă! Nădăjduiesc că n'ai răcit" — zise el. Şi cercetând-o pe dânsa şi mulţimea bagajelor pe cari le adusese, băgă de seamă că ţinea de mână un copilaş, — o fetiţă cam de trei ani, — cu glugulişa tot atât de vâscoasă şi cu obrajii drăgălaşi tot atât de învineţiţi ca şi ai celorlalţi tovarăşi de călătorie.

— „Al cui e copilul? al vre-unei cunoştinţe cu care-ai venit împreună?", întrebă Ned, curios.

— „Nu, Ned, e al meu".

— „Al tău?".

— „Da Ned, e fata mea!"

— „A ta?".

— „Da!".

— „Bine... — dar cum Dumnezeu vine asta?..."

— „Ned, nu ţi-am pomenit nimic în scrisoare, despre asta, fiindcă, mă'nţelegi, nu'i aşa? — ar fi fost atât de greu să-ţi explic!... M'am gândit că prin viu grai ţi-aş putea spune mult mai limpede decât printr'o scrisoare, cum mi s'a întâmplat nenorocirea asta!... Cred c'o să mă ierţi c'am mai pornit totuş încoace şi n'o să mă goneşti de vreme ce vin de-atât de departe,.. dela atâtea sute de kilometri!".

— „Asta e desigur treaba domnului Ollamoor Bidinea!..." — scrâşni Hipcroft, îngălbenindu-se şi privindu-le dela distanţă, după ce dintr'o săritură se dăduse un metru sau doi înapoi.

Carolina plângea.

— „Dar a plecat de-atâţia ani de zile! — îngână ea rugătoare. Şi înainte, eu nu m'am mai iubit, cu nimeni. Am avut nenorocirea să rămân însărcinată dela început, în timp ce alte fete de prin partea locului cari îşi fac de cap într'una, n'au nici pe dracu'!"

Ned rămase pe gânduri.

— „Ai să mă ierţi tu oare, scumpul meu Ned?" — mai adăogă ea, începând deodată să plângă în hohote. — „Nu te-am înşelat de fapt cu nimic, fiindcă... fiindcă poţi foarte bine să ne trimiţi înapoi, dacă vrei; cu toate că's o sută şi mai bine de kilometri, şi e o vreme aşa de păcătoasă, şi se'noptează şi nu mai am un ban!"

— „Dracu' să mă ia dacă mai ştiu ce să fac!" bombăni Hipcroft.

Un tablou mai înduioşător ca al acestor două sărmane creaturi, nu cred să se mai poată întâlni pe o zi ploioasă ca asta; şteteau în picioare pe peronul imens, jigărit şi plin de bălţi, unde la răstimpuri o boare măruntă şi rece răzbia până la ele, pe sub acoperiş; vestmintele de sărbătoare cu cari plecaseră din Stickleford în zorii zilei, erau acum boţite şi ude; figura le eră trasă de oboseală iar privirea ce o ridicau spre dânsul eră plină de nelinişte; căci şi fetiţa avea aerul să întrebe dacă nu cumva a greşit şi ea cu ceva; năpădită de-o spaimă ne'nţeleasă ea rămase un timp ca amuţită, apoi deodată ochii i se umplură de lacrimi cari se prelinseră şiroi, pe obrajii îngheţaţi.

— „Da ce ai, mititica mea? ce s'a 'ntâmplat?" — întrebă repede Ned.

— „Vleau să ne'ntoalţem atasă!" răspunse ea pe un ton care lăsa să se înţeleagă că inimioara ei sărmana nu mai putea să'ndure... „Mi-au îndeţat piţiolusele şi e tălziu şi n'o să mai tapăt astăzi felia de pâine tu unt!"

— „Nu ştiu ce să-i răspund la toate astea!" — zise Ned, şi simţind că pleoapele i se umezesc, se 'ntoarse, şi făcu câţiva paşi, cu ochii 'n pământ; apoi, se uită deodată la ele. Copilul sughiţa într'una şi lacrimile-i curgeau din belşug.

— „Vrei o felie de pâine cu unt, micuţo?" — îi şopti el cu o asprime prefăcută.

— „Da, da!"

— „Bine, cred c'o să găsesc! E şi timpul să-ţi fie foame. Şi-mi închipui că şi ţie, la fel, Carolino".

— „Da, aşa puţin, mi-e foame şi mie. Dar eu pot să mai rabd" — murmură dânsa.

— „Las' că nu-i mare lucru". — bombăni el morocănos. „Hai, veniţi!" — Luă copilul în braţe, adăogând: „Trebuie cu orice preţ să rămâneţi aici peste noapte, cel puţin aşa socotesc eu. Ce-aţi putea face altminteri? O să vă fac rost de un ceai şi de ceva de-ale mâncării; dup'aceia, de! ştiu eu?... n'aş putea să vă promit nimic! Haidem..."

Işi urmară drumul fără să scoată o vorbă, până acasă la Ned, care locuia în apropiere. Acolo le puse să se încălzească şi să se usuce, şi în timp ce se aranjau în voie, le pregăti ceaiul; după aceea se aşezară cu toţii la masă.

Familia improvizată al cărei şef se trezi pe neaşteptate, dădea locuinţei lui Hipcroft un aspect plăcut, iar lui un aer de părinte. Se întoarse spre copil şi-l sărută pe obrăjorii îmbujoraţi; apoi, cătând cu drugoste în ochii Carolinei, o sărută şi pe dânsa.

— „Nu prea văd cum v'aş putea trimite înapoi, atât de departe, — mormăi el — mai cu seamă că acuma aţi venit anume pentru mine. Trebuie însă să-mi arăţi toată încrederea Carolina, şi să te dovedeşti vrednică de încrederea mea... Ei! te-ai mai încălzit un pic, micuţo?"...

Fiind cu guriţa plină, copilul dete din cap în semn afirmativ.

— „Venind aici, zise Carolina, ţi-am dovedit, Ned, îndeajuns, câtă încredere am în tine; îţi voi rămâne toată vieaţa credincioasă!"

Astfel, fără a consimţi în chip hotărît s'o ierte, el se supuse fără nici o împotrivire soartei pe care i-o rezervase Providenţa; şi, în ziua căsătoriei lor (care nu se înfăptui atât de curând cum se aşteptase, din pricina timpului trebuincios pentru facerea strigărilor), Ned îşi ţinu promisiunea şi o conduse la expoziţie, imediat după cununie. Pe când se aflau în faţa unei oglinzi enorme, într'una din sălile rezervate mobilierului, deodată Carolina tresări, căci în oglindă tocmai se reflecta o formă cu totul asemănătoare lui Ollamoor-Bidineă; atât de puternică şi de exactă era asemănarea încât s'ar fi părut cu neputinţă de crezut că originalul ar putea fi altcineva decât chiar acest artist în persoană. Dar, după ce Ned, Carolina şi fetiţa ocoliră lucrurile cari le împiedicau vederea personagiului real, — lăutarul dispăruse. Nimeni n'a putut spune dacă în adevăr el fusese atunci în Londra; iar Carolina tăgăduia întotdeauna că graba ei de-a veni la oraş să-l caute pe Ned, ar fi fost prilejuită de faima ce o căpătase şi-aici Ollamoor; şi nu era nici un motiv serios ca cineva să se îndoiască de adevărul spuselor sale.

Trecu un an şi expoziţia se închise devenind un lucru care nu mai era viu decât în amintire. Arborii din parcul care fusese închis pentru şease luni, erau acuma expuşi din nou tuturor vânturilor, tuturor furtunilor, iar pajiştea începu să răsară şi să 'nverziască iarăş. Ned trebui să recunoască în Carolina o soţie şi o tovarăşe ideală, cu toate că la început nu se aştepta la prea mult dela dânsa; dealtminteri ea era ca oricare alt obiect casnic, ca un ciainic ieftin de pildă, în care ceaiul se prepară adesea mai bine decât într'altul care ar fi costat mai scump. — Intr-o toamnă, se întâmplă ca Hipcroft să nu aibă decât foarte puţin de lucru, iar pentru iarnă se aştepta să găsească şi mai puţin încă. Fiind amândoi născuţi şi crescuţi la ţară, socotiră că cel mai bun lucru pe care-l aveau de făcut, era să se înapoieze în mijlocul naturii. Luară, aşa dar, împreună hotărîrea să părăsească locuinţa neîncăpătoare pe care o aveau în Londra, pentru a se reîntoarce la ţară, unde Ned îşi va căuta de lucru, nevastă-sa şi fata rămânând la tatăl Carolinei până-şi vor găsi o ocupaţie şi o locuinţă proprie.

Carolina se simţia năpădită de fiori de bucurie, cari îi străbăteau întreg trupşorul ei nervos, când, însoţită de Ned, se apropia de locurile pe cari le părăsise cu doi sau trei ani mai 'nainte, pe-o vreme atât de întunecată şi cu o nădejde atât de slabă în suflet. Să se reîntoarcă acolo unde cândva a fost dispreţuită, să se reîntoarcă în satul ei, ca londoneză surâzătoare, cu un desăvârşit accent orăşenesc, şi măritată cu un bărbat atât de vrednic şi de iubit ca Hipcroft, — era un triumf cum nu se mai vede aşa de des pe lume.

Trenul nu se opri la halta de lângă şoseaua din marginea târguşorului Stickleford, şi acest trio fericit trebui să se dea jos tocmai la Casterbridge. Ned profită de această ocazie pentru a face câteva cercetări preliminare ca să vadă dacă nu cumva poate căpăta ceva de lucru în vre-un atelier din satul acesta unde era de altfel destul de bine cunoscut; şi fiindcă au cam îngheţat pe drum şi nu se prea găsia nimic de băut sau de-ale mâncării, ziua fiind pe sfârşite, Carolina şi fetiţa porniră spre Stickleford, rămânând ca Ned să meargă ceva mai repede şi să le ajungă la hanul care se află pe la jumătatea drumului, şi pe care îl ştiau toţi locuitorii de prin partea locului.

Cu toate că începuseră să resimtă oboseala, o apucară voioase pe drumul plin de amintiri atât de plăcute. După trei kilometri de mers lăsară în urmă Eleşteul lui Wilhelm Nesocotitul, lângă Bloom's End — cunoscut prin împrejurimi — şi ajunseră aproape de hanul „Femeii Liniştite", un fel de cârciumă singuratică în marginea drumului, puţin mai la vale de Egdon Heath, şi care acum nu mai există. Apropiindu-se de han, răzbi până la dânsa o larmă produsă de o mulţime de voci aşa cum nu prea se auzia aici de obicei la ora asta, — şi află că în dimineaţa aceea avusese loc prin vecinătate un târg de vite. Puţină odihnă nu i-ar strica nici ei, nici fetii, se gândi Carolina, şi intrară înăuntru.

Muşterii se înghesuiau până pe sală; şi Carolina păşi pragul tocmai în momentul când un bărbat cu o figură care îi era bine cunoscută din vedere, se'ndrepta cu un pahar şi cu o cană înspre un prieten rezimat de zid; dar, dând cu ochii de dânsa, îi oferi foarte galant să guste din băutura lui, — bere şi ţuică fiartă, — şi-i turnă un pahar plin, exclamând după câteva secunde:

— „Drace! dar asta e Carolina Aspent... fata dascălului din Stickleford".

Ea nu-l dezaprobă, şi cu toate că nu ţinea anume să guste o astfel de băutură, o dădu totuş pe gât fiindcă-i fusese oferită; iar cel care o recunoscuse stărui ca să poftească în sala de consumaţie şi să ia loc. Odată înăuntru, băgă de seamă că toată lumea care era de faţă şedea numai lângă perete şi găsind un scaun neocupat se aşeză şi dânsa. Işi dete numai decât seama de rostul acestei rânduieli: în capătul celălalt al odăii, într'un colţ, şedea Ollamoor, frecându-şi cu sacâz arcuşul; avea acelaş înfăţişare turburătoare ca şi odinioară. Lumea golise mijlocul sălii, pregătindu-se de dans şi perechile înlănţuite erau gata să alunece în ritmul săltăreţ al muzicei.

Carolina, care purta pe faţă un văl pentru a se feri de vânt, nu-şi închipui că s'ar putea să fie recunoscută sau că „Bidinea" ar putea presupune cine era fetiţa; şi spre deosebita ei satisfacţie, simţi că are tăria să stea în faţa lui, fără nici un pic de turburare, — stăpână pe sine, cu demnitatea pe care a ştiut s'o dobândească în timpul cât a stat în Capitală. Nu terminase încă de băut paharul, când se dădu semnalul dansului; dansatorii se aşezară pe două coloane, muzica prinse a-şi strecura melodia, şi legănarea începu.

De data asta Carolina tresări. Un val de fiori o cuprinse deodată, însufleţindu-se într'însa ca o văpaie; mâna îi tremura atât de tare încât de-abia putu da drumul paharului pe masă. Nu dansul, nu dansatorii, — ci sunetele acestei viori de odinioară o ameţiră; accentele turburătoare îi reîmprospătau tot farmecul ascuns în inima ei, — sub puterea căruia altădată i se topia cu desăvârşire voinţa. Cum îşi amintia de toate acestea! Iată lăutarul colea în colţ, lângă părete; iată capul acela enorm de bidinea unsuroasă; iar sub bidinea, iată figura aceea cu ochii vecinic închişi.

După zăpăceala primelor clipe de reverie, sub impresia ariei atât de cunoscute şi a execuţiei pe care n'o putuse uita, ea începu să râdă şi să plângă în acelaş timp. Atunci, în toiul dansului, un bărbat rămas fără parteneră, îi oferi braţul invitând'o să-i ia locul. Carolina nu prea avea poftă să danseze, şi se rugă, prin semne să fie lăsată unde se află; dar rugămintea ei se adresa mai de grabă muzicii şi lăutarului, decât dansatorului. Neastâmpărul ce-i clocotia în trup şi pe care Ollamoor cu vioara lui vrăjită ştiuse totdeauna să-l treziască într'însa, punea acum din nou stăpânire pe întreaga fiinţă a Carolinei, întocmai ca şi altădată, favorizat probabil de efectul berei şi al ţuicii fierte. Sleită de oboseală, cum era, apucă fetiţa de mână şi asvârlindu-se în mijlocul dansatorilor, prinse a se învârti în rând cu dânşii. Băgă îndată de seamă, că cei mai mulţi dintre dansatori erau locuitori de prin împrejurimi şi fermieri din Bloom's End, Mellstok, Lewgate sau de aiurea; unul câte unul o recunoscură după dansul ei convulsiv; ea nu mai doria acum decât ca Ollamoor să termine, pentru ca inima ei torturată şi picioarele ei obosite să să mai prindă o clipă de odihnă. Multe şi lungi minute se scurseră până ce dansul luă sfârşit; atunci fu sfătuită să mai bea un pic de bere şi ţuică fiartă pentru a se întrema, şi ea primi, simţindu-se slăbită şi cu nervii încordaţi de o puternică emoţie isterică. Se feri să-şi lepede vălul de pe faţă, pentruca, pe cât cu putinţă „Bidinea" să nu-şi dea seama că e dânsa. Când majoritatea persoanelor începură să se retragă, Carolina îşi şterse grabnic buzele şi se pregăti şi ea de plecare. In momentul acela, cineva propuse în cinstea puţinilor cari mai rămăseseră, o sârbă în cinci, la care doi sau trei inşi o rugară să ia parte.

Ea refuză, sub motiv că e foarte obosită şi trebuie să mai meargă pe jos până la Stickleford, — când deodată Ollamoor porni să cânte agresiv „Logodnicul închipuit", o arie în re major, după care trebuia să se joace sârba. Desigur că el o recunoscuse, fără ca dânsa să bage de seamă, căci din toate melodiile lui, aceasta era aceea care exercita asupra Carolinei farmecul cel mai irezistibil — aceea pe care o auzise la prima lor întâlnire, în seara când şedea aplecată peste pod. Carolina păşi disperată în mijlocul odăii, împreună cu ceilalţi patru dansatori.

In vremea aceea dansurile săltăreţe erau foarte căutate pe aici de spiritele cele mai robuste, pentru a-şi cheltui surplusul de energie pe care figurile dansurilor ordinare, nu mai erau în stare să-l epuizeze. Precum se ştie, cei cinci dansatori se dispuneau în formă de cruce, şi dansul era executat de fiecare şir de câte trei ori pe rând, persoana căreia îi venia rândul să stea în mijloc, urmând să danseze în ambele direcţii. Carolina nu întârzie să se găsească în centru, devenind axul întregei mişcări şi nu mai izbuti să se urniască de acolo, refrenul revenind mereu, fără să-i dea răgaz să-şi mai schimbe locul. In momentul acela ea începu să bănuiască că lăutarul a recunoscut-o şi făcea lucrul acesta înadins; totuş de câte ori îşi furişa câte-o privire spre dânsul, ochii lui închişi exprimau o indiferenţă totală faţă de orice era străin de propria sa inspiraţie. Ea continuă să execute figura a opta căreia tocmai îi venise rândul, în timp ce Ollamoor strecura în cântecul lui duioşia sălbatică, sfâşietoare a unei voci omeneşti, într'o notă îndelung prelungită; melodia aceasta care se aşternea când luminoasă şi pătrunzătoare, când posomorîtă şi domoală în nesfârşite variaţii, — învăluia nervii dansatoarei într'un spasm îngrozitor, într'un fel de tortură şi de voluptate fără seamăn. Camera începuse să se învârtiască; dar cântecul nu mai înceta; cam după un sfert de oră, cealaltă femeie care mai dansa, deabia ţinându-se pe picioare de oboseală, se lăsă să cadă gâfâind pe un scaun. Sârba se schimbă numaidecât într'un dans de patru. Carolina ar fi dat orice ca să se poată retrage; însă atâta vreme cât Ollamoor nu termina cântecul acela afurisit, ea rămânea fără pic de voinţă, sau numai îşi închipuia poate că n'are puterea să se smulgă de sub vraja muzicii; alte zece minute se scurseră astfel; un nor de praf întunecă lumina lumânărilor, podeaua fiind din piatră acoperită cu nisip. Apoi, încă unul dintre dansatori — un bărbat de astădată, — părăsi jocul şi pătrunse în săliţă, cu o poftă nebună de alcool. Cât ai clipi din ochi „Bidineă" schimbă cântecul de patru într'o arie pentru trei persoane, trecând printr'o modulaţie cu aceeaş măsură, la „Hora zânelor", — mai potrivită pentru mişcarea dansurilor reduse, şi încă una din melodiile acelea ameţitoare, al căror farmec crescut prin arcuşul minunat al lui Ollamoor, puneă stăpânire pe întreaga ei fiinţă.

Intr'un dans de trei persoane nu există nici un moment de repauz şi nu poate fi oricine în stare să meargă până la capăt; patru sau cinci minute de joc fură deajuns pentruca şi ceilalţi doi parteneri să se dea bătuţi, abia trăgându-şi sufletul şi întocmai ca şi cei dinainte, dispărură în cealaltă odaie ca să se îmbete şi dânşii.

Carolina, aproape sufocată sub vălul care-i acoperia faţa, continuă să danseze singură; în sală nu mai rămăsese acuma decât dânsa, „Bidineă" şi fetiţa.

Cu o mişcare sălbatică ea îşi smulse vălul şi îl ţintui, pe Ollamoor, cu privirea ca pentru a-l implora să se înduplece şi s'o descătuşeze de sub puterea lui şi-a melodiilor sale vrăjite. Ollamoor îşi deslipi într'o doară o pleoapă, ca şi cum n'ar fi văzut-o până atunci pe Carolina, o străpunse cu privirea şi surâzând visător, strecură în cântec expresivitatea adâncă şi copleşitoare pe care nu-şi putea permite s'o risipească într'un dans sgomotos şi brutal. Un val de mici artificii cromatice, în stare să stoarcă lacrimi chiar unei statui, ţâşni deodată din vechea vioară, ca şi cum ar fi murit de năpăditoarea emoţie înţărcuită într'însa, de când a părăsit pentru totdeauna cine ştie ce orăşel italian, unde a căpătat pentru prima oară formă, unde a înfiripat întâiul sunet.

In privirea întunecată a lăutarului, era ceva care spunea: — „Fără voia mea nu poţi scăpa de-aici drăguţă, oricât de mult ai dori-o!" In culmea disperării ea se hotărî să-l desfidă că ar izbuti să o învingă prin oboseală.

Continuă deci să danseze singură, închipuindu-şi că-l sfidează, dar în realitate supusă orbeşte ca o sclavă, la fiecare freamăt al melodiei, străpunsă de privirea sfredelitoare a ochiului acela căscat, care o fascină; în tot acest timp faţa ei exprimă un surîs vag, ca pentru a lăsa să se creadă că dacă mai continua să danseze, o făcea de fapt numai pentru plăcerea ei. Se întreba cu groază ce-ar putea să-i spună dac'ar trebui să se oprească; şi gândul ăsta contribuia, fără ca dânsa să-şi dea seama, să-i risipească siguranţa jocului. Fetiţa, care începuse să se sperie de dansul acesta ciudat, se apropie şi apucă mâna Carolinei, strigându-i:

— „Ajunge, mămico, termină,... haidem odată acasă!"

Deodată dansatoarea se prăbuşi la pământ, cu faţa 'n jos, rămânând lungită pe podea. Atunci, un ultim răcnet sălbatec ţâşni din vioara lui „Bidinea" şi sărind sprinten de pe estrada improvizată dintr'un butoiaş de bere, se repezi şi luă în braţe fetiţa care cu ochii plini de lacrimi se aruncase peste trupul Carolinei.

Muşterii cari se duseseră în sala din fund ca să bea sau ca să mai respire, alergară numaidecât, auzind dincoace un sgomot neobicinuit şi încercară să o readucă în simţire pe sărmana Carolina, prin respiraţie artificială şi deschizând larg ferestrele. Intr'acestea, Ned, bărbatu-său, care după cum ştim rămăsese în Casterbridge, trecând tocmai atunci prin faţa cârciumii, izbit prin ferestrele deschise de larma dinăuntru, şi spre marea lui mirare auzind pronunţându-se numele nevesti-si, îşi făcu drum prin mijlocul mulţimii pentru a vedea ce se 'ntâmplase.

Carolina fusese cuprinsă de un puternic atac de nervi şi podidită de un plâns violent; multă vreme nimic nu fu în stare s'o calmeze. După ce trimise să i-se caute o trăsură pentru ca să-şi ducă nevasta la Stickleford, Hipcroft neliniştit, se interesă de cele întâmplate; şi atunci, află dela cei din sală că un lăutar odinioară cunoscut în localitate, a revenit de curând prin meleagurile lui de demult şi s'a oferit fără a fi poftit de nimeni, să cânte 'n seara aceea la han.

Ned întrebă numele muzicantului şi i-se spuse că-l chema Ollamoor.

— „Ah!" strigă el, aruncând o privire mânioasă împrejur. „Unde'i lăutarul?... şi... unde e fetiţa mea?..."

Ollamoor şi copilul dispăruseră, parcă intraseră 'n pământ. Hipcroft era de obicei o fire calmă şi blajină, de data asta însă, din ochi îi scăpăra o furie nebună.

— „Il voi ucide ca p'un câine!" — răcni el. — „Ii voi sfărâma toate măselele din gură, blestematului, chiar de m'or duce mâine la spânzurătoare!"

Sări peste vătraiul de lângă cuptor, zbughind-o pe uşe cu toată lumea năvală după dânsul. In faţa hanului, de cealaltă parte a drumului, se întindea posacă o mlaştină cu bălării sălbatice, în care nu te puteai încumeta să pătrunzi; un fel de livadă fără lumină şi plină de râpe, iar pe de-asupra, în fund departe, se profila pe cerul posomorât ca o ameninţare, pădurea de molifţi din Mistover şi dincolo de Mistover desişul dela Yalbury — locuri cari păreau în umbra serii, alese anume pentru o mâhnire dantescă, şi în cari s'ar fi putut piti cu uşurinţă o baterie de artilerie, dar'mite un bărbat şi un copil.

Câţiva oameni din mulţime se afundară împreună cu dânsul într'acolo, iar alţii o apucară pe şosea. Au mers astfel vre-o douăzeci de minute cu toţii, şi s'au înapoiat fără nici-o ispravă. Ned se prăbuşi desnădăjduit pe un scaun, prinzându-şi fruntea între mâini.

— „Doamne! ce dobitoc şi Hipcroft ista săracu" — şoptiră sătenii — să-şi închipuie, şi încă dup'atâţia ani, că fetiţa e a lui. Şi doar toată lumea cunoaşte povestea!"

— „Nu, nu-mi închipui că'i a mea!" strigă, răguşit Ned, desprinzându-şi mâinile de pe obraji. „Dar e a mea cu toate astea! N'am crescut-o eu? Nu i-am dat eu să mănânce? N'am învăţat-o eu să citească şi să scrie? Nu m'am jucat eu cu dânsa?... O! micuţa mea Carry — răpită de nemernicul acela — pierdută pentru totdeauna!..."

— „Nu te pierde, omule, cu firea! Fii mulţumit că nu ţi-ai prăpădit muierea!" i-se strigă drept mângâiere. „Uite, a vărsat rachiul care l-o'nghiţit şi-acu se simte mai bine; ar trebui să-ţi pese mai mult de dânsa, decât de un plod care nu'i al tău!"

— „Nu! nu-mi poate fi mai dragă ea, şi mai cu seamă acuma când nu mai are fetiţa. Pe Carry o iubesc mai mult decât orice în lume!"

— „Lasă, bre! de bună samă c'ai s'o găseşti mâne!"

— „Ah! — pot oare nădăjdui? Totuş el *n'o poate* vătăma cu nimic — nu, cu siguranţă că el nu e'n stare să-i facă nici un rău. Ei! cum îi mai e Carolinei? Haidem! A venit brişca?"

Carolina fu urcată în trăsurică şi plini de mâhnire, porniră hurducaţi spre Stickleford. A doua zi Carolina era ceva mai liniştită; dar accesele nervoase o ameninţau în toată clipa; şi voinţa ei părea crâncen sdruncinată. Lucru ciudat însă, soarta copilului n'o nelinişte nicidecum, în timp ce Ned era aproape nebun. Ei socotiau totuş că acest lăutar blestemat va înapoia prada după o zi sau două; dar vremea trecea şi nici o ştire n'ajungea la dânşii nici dela el nici dela fetiţă şi Hipcroft mormăia că fără îndoială el exercita asupra ei, — cu muzica lui afurisită, — aceeaş vrajă drăciască cu care o cucerise şi pe Carolina altădată. Câteva săptămâni trecură fără ca ei să poată afla cea mai mică urmă a lui Ollamoor şi a fetiţei; şi cum a izbutit el s'o facă să-l urmeze, rămase un mister.

Atunci, Ned, care nu găsise decât vremelnic de lucru prin vecinătate, fu cuprins de-o ură năprasnică pentru cătunul în care se născuse, şi, ajungând la urechea lui svonul că poliţia a descoperit după semnalmentele date, un lăutar şi-o fetiţă la un bâlci de prin împrejurimile Londrei, unde el cânta din vioară prin cârciumi şi ea dansa aproape desbrăcată — Hipcroft fu năpădit de-o poftă atât de nebună de-a se întoarce iar în Capitală, încât abia mai avu răbdarea să-şi facă bagajele. Cu toate astea el nu mai regăsi copilul pierdut, deşi îşi sacrifica tot timpul liber stând la pândă pe la colţuri de stradă, prin mahalalele mărginaşe, în nădejdea că va da odată şi-odată peste dânsa; noaptea se trezia tresărind: — „Ticălosul! o torturează ca să-i facă rost de parale!" La care nevastă-sa îi răspundea artăgoasă: — „Lasă-mă să dorm, omule! Ţi-am mai spus că n'o să-i facă nici un rău!" — şi adormia iarăş.

Părerea tuturora era că lăutarul şi Carry trecuseră în America; „Bidinea" şi-a dat desigur seama că fiică-sa era pentru el un tovarăş de cea mai mare însemnătate, din clipa în care a învăţat-o să câştige dansând pentru a-l întreţine. Acolo, probabil, în lumea josnică a artiştilor de lupanar, îşi exercitează ei acuma meseria lor îndoielnică, deşi astăzi el trebuie să fie un bătrân derbedeu de-aproape şeaptezeci de ani iar ea o femeiuşcă de patruzeci şi patru.

...el cânta din vioară, şi ea dansa aproape desbrăcată

Din englezeşte de: H. BLAZIAN

MARCEL COULON

Cazul Rimbaud

La 15 ani *Arthur Rimbaud*, „poetul blestemat" era în posesia tuturor însuşirilor sale, la 16 ani scrisese deja *Le bateau ivre* şi la 18 ani şi-a încheiat cariera poetică. De-aci înainte nu mai scrie un rând. El a mai trăit douăzeci de ani, într'o indiferenţă uluitoare faţă de artă, indiferenţă care se schimbă în furie când i se vorbeşte de opera lui.

Cum s'a putut ivi un astfel de fenomen? Care e evoluţia lui Rimbaud? Care e trăsătura de unire între primul lui poem „Les Etrennes des Orphelins" şi acel testament poetic „Une saison en enfer?" De ce s'a supus acelei „lungi, imense şi raţionate rătăciri a tuturor simţurilor", principiul artei sale, până la a deveni odios aproape tuturor acelora care au fost de faţă la trecerea lui ca un bolid pe cerul literar? Ce ascunde ferocitatea lui anarhică, revolta lui demoniacă împotriva tuturor valorilor familiale, sociale, morale, religioase, estetice şi împotriva fericirii, onoarei şi siguranţei lui proprii? Acest om rece ca ghiaţa e un mistic înflăcărat. Cel mai exaltat dintre esteţi va sfârşi ca un filistin de rând. Iată cazul Rimbaud!

La sfârşitul carierei lui literare a declarat:

„Azi ştiu să salut Frumuseţea!"

Nu mai e un scriitor, un artist militant, dar totuşi un artist. Acesta e Rimbaud îndată după drama de la Bruxelles (când Verlaine a încercat să-l împuşte). Rimbaud nu va mai scrie, dar dă la tipar ultima carte. După două luni cartea e tipărită — şi nici o schimbare. Nu-şi reneagă volumul; dimpotrivă, se ocupa de publicitatea lui, precum ştim de la Jean Richepin. Apoi dă foc întregei ediţii. Ce să fi motivat acest autodafeu? Oricum, de la acest început de Noembrie 1873 avem de-aface cu un nou Rimbaud. Şi viaţa lui, de-aci înainte, trebue s'o împărţim în două perioade. Cea dintâi, de vagabondaj intensiv începe din Noembrie 1873 (plecarea la Londra) şi sfârşeşte în August 1880 (când se stabileşte la Aden). A doua se închee la spitalul Conception din Marsilia, la 10 Noembrie 1891.

Chiar din prima perioadă Rimbaud a rupt'o definitiv cu arta.

Ipoteza scoasă din scrisoarea cu data de Februarie 1875 în care e vorba de o „săptămână Wagner", ar face să credem că Rimbaud a urmărit la Stuttgart sesiunea wagneriană. Am aflat însă de la un cititor care ne-a dat informaţii precise şi asupra şederii lui Rimbaud în Indiile neerlandeze, că Wagner de care se vorbeşte în scrisoare e un medic la care Rimbaud e preparator al copiilor. Rimbaud se află la Stuttgart ca să înveţe limba germană. E în plină criză a frigurilor sale filomatice.

Ce să mai zicem de *Scrisorile* lui următoare, prozaice, scrise în stilul cel mai pozitiv, mai materialist, mai anti poetic...

Adevărul e că Rimbaud obosit, nu de a vagabonda, ci de a vagabonda ca proletar, şi dorind să vagabondeze ca turist, e posedat de dorinţa frenetică de a câştiga o sumă cât mai mare, astfel ca să poată trăi liber. „Ceiace e mai important şi ceiace mă zoreşte mai mult, e să trăesc liber, oriunde ar fi" (Aden, 16 Noembrie 1884) Năzuinţa lui, visul lui, de a face avere, dincolo de Europa, visul lui de a putea apoi vagabonda fără a depinde de cineva, fără a fi silit să muncească, el care avea groază de muncă, e exprimat limpede în „Une saison en enfer". Pentru isbândirea acestui vis va rămâne până la moartea sa pe meleaguri arabice şi africane, ducând o viaţă extraordinar de obositoare, de periculoasă şi mai cu seamă plictisitoare, o adevărată viaţă de osândit. A! Uritul vieţei vă rog să-l căutaţi în scrisorile lui Rimbaud nu sub forma romantică în versurile lui Baudelaire. Şi îndârjirea lui Rimbaud după câştig se trage din uriaşa lui nerăbdare, el, uriaşul nerăbdător, de a scăpa din ocna în care l'a înlănţuit noua lui pasiune.

Nu trebuie să judecăm pe Rimbaud, aşa cum ne-am judeca pe noi înşine, trebue să înţelegem această fantezie a unei cruzimi eroice. Ce se ascunde oare sub acest prozaism plat? Positiv, în sensul practic al cuvântului. Rimbaud n'a fost niciodată, nici la vârsta matură, nici în tinereţe. Dar ca să revenim la chestiune, motivele înstrăinării lui absolute de artă, acest prozaism reese din scrisorile lui cu atâta intensitate că noul fenomen pe care-l oferă azi e cel puţin la înălţimea celui de eri. Incepând în 1875 renegatul poeziei se pasionează de ştiinţă, şi toate scrisorile lui vorbesc de tratate, cărţi şi instrumente de precizie: teodolete, sextante, etc. Iată o scrisoare din 6 Maiu 1883, unde găsim şi informaţii asupra stării lui de suflet din această epocă: „Singurătatea pe aci e lucru neplăcut; şi-mi pare rău că nu sunt însurat, că n'am o familie proprie. Dar acum sunt osândit să rătăcesc, legat de o mare întreprindere; şi pierd cu fiecare zi gustul pentru clima, felul de viaţă şi chiar limba Europei. Dar, vai!.., la ce bun toate aceste zbateri şi osteneli între rase străine cu limbi care-ţi îmbuibă memoria, aceste dureri fără nume — dacă după câţiva ani nu voi putea să mă odihnesc undeva unde să-mi placă, să am o familie, şi un fiu cel puţin, să-l cresc după gândul meu, să-i fac educaţia cea mai bună care se poate face azi, să-l văd devenind un *inginer* renumit, un om puternic şi bogat prin ştiinţă."

Rimbaud scrie: „Prin ştiinţă!"

Bietele muze...

Ceiace înseamnă că între alţi poeţi morţi de timpuriu dar care-şi supravieţuiesc şi ex-autorul poemei „Le bateau ivre", e o deosebire.

In Biblioteca Dimineaţa, No. 64 a apărut:

Un şaizeci şi şasă...

şi alte numere umoristice

de celebrul scriitor

ŞALOM ALECHEM

Preţul 9 lei

CARŢI ŞI REVISTE

POÈMES de L'ÉTÉ et de L'AUTOMNE en FLEUR de Tonny-Lérys

Culegerea aceasta de poeme nu este inferioară titlului ei. Intâlnim aci, cu multă frăgezime şi limpezime în expresie, un sentiment al naturei, profund, amplu şi spontan, o viziune clară şi justă, toate darurile fericit risipite, care s'au manifestat în alte volume anterioare ca, „La Pâque des Roses" şi „Le Printemps souriant". Tonny-Lérys este un poet de o sensibilitate aleasă, purificată prin contactul permanent cu cele mai suave, mai graţioase peisagii. Dintr'o senzaţie fugitivă, care scapă celui mai bine dotat organism, el face un „petit chanson", în care nu ştii ce te atrage mai întâiu: imaterialitatea formei sau delicateţea gândirilor. Iată cum începe poema „Image":

Toi auprès de moi... Un peu de soleil,
Peu, très peu... Sur le paysage, pareil
A, sur un visage, un sourire...

Tonny-Lérys nu caută efecte răsunătoare. El întrebuinţează cuvinte de toate zilele, nu se pierde în ritmuri complicate, dar încet, încet, cu duioşia lui caracteristică, cu graţiosul ridicat până în lumina artei, el îşi cucereşte cititorii. Şi, poate că aceasta e cea dintâiu datorie a adevăratei poezii.

Internaţionalism sau cosmopolitism

S'ar părea că Internaţionala Spiritului (a intelectualilor) e în plină fază de înfăptuire, dacă ne-am lăsa impresionaţi de nenumăratele manifestări şi ceremonii ale atâtor cluburi, asociaţii şi grupuri fondate în ultimii ani. *Ştefan Zweig*, care nu este un european de ultima oră, ci un vechiu „combatant al Spiritului", cercetează (în „*Europe*", No. 43, Iulie 1926) acest „europenism de banchete, fără primejdie şi fără obligaţie" ivit mai ales după Locarno. Ar trebui să ne bucure aceste manifestări de înfrăţire deasupra frontierelor, dacă ele n'ar fi sub oblăduirea statelor respective. Dar această gălăgie patetică e suspectă: convertiţii sunt totdeauna prea ostentativi. Vizitele reciproce ale intelectualilor din ţările cari s'au războit în 1914—1918, sunt îmbucurătoare. Conferinţele, banchetele, interview-urile şi fotografiile comune sunt, poate, utile pentru „uniunea intelectuală a popoarelor". Manifestările acestea prea seamănă însă cu vizitele suveranilor. Străduinţele unor grupuri ca „Pen Club", „Ligile pentru Societatea Naţiunilor", „Uniunile pentru Cultură", franceze, germane sau engleze, ar avea o valoare reală dacă ele n'ar fi iresponsabile şi facultative, dacă în loc de a avea un caracter „mondain", cosmopolit — ele ar prezenta un caracter obligatoriu, dacă s'ar înfăţişa ca imperativul categoric al adevărului internaţionalism.

Ştefan Zweig, arată că noţiunile: cosmopolit şi internaţional sunt de-obiceiu confundate, mai ales în timp de pace. Sunt de fapt două concepţii cu totul deosebite. *Cosmopolitismul* e un fel de ospitalitate convenţională, politicoasă, între naţiuni a căror politică reciprocă e favorabilă. El e aplicat în timp de pace; în timp de războiu, el nu angajează la nimic. E deci inofensiv, putând înceta oricând, fiind încuviinţat de guverne potrivit cu interesele lor; dacă interesele guvernelor devin contrare, intelectualul cosmopolit îşi reia pana otrăvită şi, deseori, puşca împotriva „fratelui" cu care a ciocnit cupa de şampanie.

Internaţionalismul este, dimpotrivă, aderarea la principiul unităţii indestructibile dintre naţiuni, independentă de fluctuaţiile politicei; el supravieţueşte războiului. Războiul e chiar o încercare decisivă pentru un adevărat internaţionalist, care trebue să înfrunte primejdia forţelor tiranice, opunând credinţă lui în unitatea intelectuală a lumii. El nu cunoaşte „ospitalitatea particulară faţă de străini", pentrucă el nu cunoaşte naţiuni „străine". Fraternitatea spirituală, pentru el, e firească — şi e mereu potrivnică oricărui fel de războiu.

Această deosebire între cosmopolitism şi internaţionalism trebue accentuată în mod stăruitor, pentru a „nu fi suprinşi de evenimente". „Pen Club", „Liga pentru Societatea Naţiunilor", „Uniunea pentru cultură", etc. trebue să ceară membrilor altceva decât plata regulată a cotizaţiilor. Ele au datoria să prezinte garanţii positive că pacifismul lor nu e momentan ci durabil, că obligaţiile membrilor nu atârnă de bunăvoinţa guvernelor. Orice membru al unei societăţi internaţionaliste să se angajeze solemn într'o credinţă şi acţiune positivă. Ştefan Zweig, cere internaţionalistului un jurământ, pe care îl indică în următoarele rânduri: „Declar pe onoare că, în scrierile mele, nu voi insulta niciodată, nu voi dispreţui sau batjocori o naţiune; că niciodată nu voi arunca asupra unui popor întreg răspunderea pentru acte politice sau militare. — Jur pe onoare că voi rămâne credincios acestei convingeri chiar în caz de războiu sau în cazul când naţiunea mea ar avea de suportat o nedreptate din partea altei naţiuni. — Evident, acest jurământ îmi lasă toată libertatea de a ataca sau de a râde de politicianii sau de mişcările politice ori militariste ivite în alte ţări. Dar niciodată nu voi face un popor, o naţiune întreagă, responsabilă de greşelile sau de crimele conducătorilor ei".

Un astfel de jurământ e necesar: atunci nu vor mai fi mulţi cari să ia parte şi la banchetele naţionaliste şi la cele internaţionaliste. Dacă s'ar găsi în Europa o mie de scriitori cari să semneze un astfel de jurământ, atunci nu vom mai citi în ziare titluri aţâţătoare ca acestea: „Infamia cehă", „Brigandajul italian", „Atrocităţi germane" ş. a. cari aruncă asupra unui popor faptele câtorva guvernanţi. Cosmopolitismul e făţarnic, fricos, gălăgios, teatral. Internaţionalismul sincer e gata la toate sacrificiile, credincios singurei sale patrii adevărate: comunitatea spiritului european.

E. R.

Din literatura bengaleză

Limbile şi literaturile moderne ale Indiei rămân, pentru cea mai mare parte din Europeni, un domeniu interzis. Din punct de vedere literar, India este pentru ei, ţara lui Kâlidâsa, a lui Bhasa, a lui Bhartvhari şi a clasicilor sanscriţi. Popularitatea lui Tagore în Europa lăsă să se întrevadă un moment acest domeniu nou şi lărgit fără încetare, dar, în timpurile din urmă, există tendinţa, se pare, de a considera pe Tagore ca un fenomen inexplicabil şi nu ca pe cel dintâiu reprezentant al nouii literaturi indiene. Pentru cine vrea, totuşi, să studieze viaţa Indiei contimporane, se poate aminti că activitatea ei literară este revoluţionară dela un capăt la altul: întrebând curentul adânc al tradiţiei sanscrite, ea este plină de gânduri, de concepte şi forme europene, pentru a produce o literatură de o valoare unică. In acest domeniu, mai mult ca în orice altul, se poate spune că uniunea dintre Orient şi Occident, va fi fecundă.

Ocupându-se în special de literatura bengaleză, K. N. Panikkar şi C. Merlange scriu un articol în „Les nouvelles littéraires" în care se opresc mai întâiu asupra personalităţii lui Madhusudan Dutt (1824—1873). Acesta a suferit de timpuriu influenţa europeană. Scrie un roman în versuri englezeşti „The Captive Ladie", dar revine la limba lui originală în marea epopee: „Meghanad Vadha", al cărui subiect este împrumutat din „Râmâyana". Această epopee reprezintă perfect îndoita ascendenţă a literaturii indiene moderne. Forma este pur occidentală. Este o poemă epică în versuri albe, în maniera lui Milton. Autorul, în calitatea lui de creştin, este profund îmbibat de idei şi inspiraţiuni occidentale; dar subiectul lui este pe deantregul luat din marea epopee indiană.

Influenţat în acelaş punct de cugetarea occidentală, Nabiri Sen se străduieşte să îmbrace luptele mitice ale Indiei vechi cu somptuoasele draperii ale imaginaţiei. „Raivatika" este o poemă epică în douăzeci de cărţi; cântând evoluţia vieţii indiene, el face un fel de „pendant bengali à la „Légende des siècles". El a fost poetul patriotismului şi, din cauza aceasta, s'a ridicat adeseori contra spiritului agresiv al politicei europene. Insfârşit, alţi scriitori, ca Hunchandra Bannerjea şi Biharlal Chakravarti, au ridicat literatura bengaleză la cea mai înaltă supremaţie printre celelalte limbi vii ale Indiei, cu mult chiar înainte de gloria lui Rabindranath Tagore.

Dar renaşterea bengaleză nu s'a oprit numai la poezie. Romahan Roy a încercat chiar crearea unei literaturi în proză. In urma lui vine o întreagă pleiadă de scriitori de talent, cari au îmbogăţit proza bengaleză cu un stil şi cu o formă, necunoscute până azi celorlalte limbi indiene. Cele mai de frunte sunt operele lui Vidyasagar, savant şi reformator distins, a cărui proză, prin ritmul şi vigoarea ei, a servit drept model, vreme îndelungată, pentru toţi ceilalţi autori. Se mai pot menţiona: Ramesh Dutt, poet şi romancier de mare merit, atât în engleză cât şi în bengaleză, apoi, şi mai ales, Bankim Chander Chatterjea, cel mai mare romancier al Bengalului.

Chaterjea a aclimatizat genul romanului în limba indiană. Debuturile lui, care au cucerit cele mai mari succese, imită operele lui Walter Scott şi Alexandre Dumas. Stilul lui, viguros şi pitoresc, se aliază unei puternice imaginaţiuni istorice, pentru a face să retrăiască secolii de odinioară. Cântecul cel mai popular al Indiei moderne, devenit Marseillaise a naţionalismului, este luat dintr'un roman al lui Bankim Chatterjea.

Victor Hugo şi sublima elegie

Poezia romantică franceză poate trăi îndelungată vreme, numai prin cele trei capodopere ale celor trei mari poeţi lirici: „Souvenir" de Alfred de Musset, „Le Lac" de Lamartine şi „Tristesse d'Olympio" de Victor Hugo. Când a apărut elegia lui V. Hugo, în primăvara anului 1840, în culegerea. „Les Rayons et les Ombres", critica franceză a fost unanimă în a recunoaşte „imaginile cele mai adevărate, cuvintele cele mai mişcătoare", care s'au împletit în construcţia acestei opere. Charles Magnin, Hippolyte Lucas, mai apoi Ferdinand Brunetière şi Anatole France, au fost printre acei cari i-au subliniat frumuseţile şi-au denumit-o: „sublima elegie".

„Tristesse d'Olympio" este una din creaţiunile cele mai personale ale lui V. Hugo, şi, printr'un fel de miracol, pe care toate adevăratele capodopere îl reînnoesc, ea exprimă una din preocupările dureroase ale întregei epoce. Ea rezumă o aventură de amor, în ea trăeşte, mai multe luni, un mare poet, rezumă o temă poetică şi, prin ea, nelinişţea unei generaţii. Nelinişţea aceasta turbură toate inimile romanticilor: neputinţa de a învinge veşnica trădare a timpului. Noi trecem mai departe şi cu noi trece fericirea însăşi. In goana nebună a fiinţelor şi lucrurilor, de ce oare ne-am putea agăţa? Fiind cu totul imposibil de a prelungi prezentul sau a-l ţine pe loc, pentrucă din viitor nu putem căpăta decât un miragiu, prin ce artificiu vom putea păstra trecutul, singurul nostru bine? Posesiunea lui, singura într'adevăr permisă omului, cnie o va garanta? Amară nesiguranţă! Ea inspiră romanticilor nostalgia unei alte existenţe, în care timpul să stea pe loc; din cauza ei poeţii se conving că nu există o poezie a fericirii, pentrucă poezia nu începe decât cu aducerea aminte, — şi chiar în amintire germinează, de cele mai multe ori, întâiul regret. Fericirea nu durează decât numai prin memorie; a trăi, totuşi, înseamnă: a uita. Ce melancolic paradox!

In studiul său din „*Revue des deux mondes*", intitulat „Victor Hugo et la Tristesse d'Olympio", Maurice Levaillant remarcă mai întâi identitatea de situaţie care a precedat inspiraţia lui Lamartine şi V. Hugo. „Le Lac" al celui dintâi s'a cristalizat, în sufletul poetului, în 1817, pe când aştepta, în aceea „chère vollée d'Aix", reîntoarcerea Elvirei, pe adevăratul ei nume: Julie Charles, Tristeţii din orele prezente, el opunea evocarea misterioasă a trecutului. Chema fantoma iubită a celei care plecase. Nimic mai uşor, pentrucă nimic nu se schimbase, timp de un an, nici lacul, nici ţărmurile lui. Dar natura rămâne aceeaş, pe când omul se schimbă. „Lacul", duioasă elegie în preludiul ei, se lărgeşte şi creşte în partea finală: murmurul apelor unduietoare, care-i învăluia strofele, descreşte deodată şi tace; pluteşte, peste tot, numai o maiestoasă încântare:

O lac! rochers muets! grottes! forêts obscure!

Forţa misterioasă care doarme în univers face să participe duratei sale, ceeace este în om mai nesigur şi mai carat:

Gerdeez de cette nuit, gardez, belle Nature,
Au moins le souvenir!

Frumuseţea lucrurilor este astfel tabernacolul amintirii: omul poate să plece; păzitoarea este cu credinţă: el însuşi va găsi comoara neatinsă:

Quand tout change pour toi, la Nature est la même.

„Tristesse d'Olympio" este un amestec de amărăciune şi senitătate, este reflexul tuturor bucuriilor şi durerilor poetului. Pentru a-i înţelege inspiraţia, spune Maurice Levailant, trebue să cunoşti mai întâi viaţa literară, socială şi sentimentală a poetului, cel puţin a celor şase-şapte ani anteriori, în care acesta a cunoscut, a trăit şi delirul mistic şi pasiunea romantică. Muza lui Victor Hugo se numia Juliette Drouet, actriţă de reputaţie uşoară, mai mult frumoasă decât talentată, ale cărei farmece mulţi le-au putut aprecia de aproape. Capriciu sau pasiune? Chi lo sa? Destul că poetul îşi făcuse din ea muza lui! Levaillant descrie apoi, cu un lux de amănunte, toată viaţa laolaltă a celor doi îndrăgostiţi, la Paris, la ţară, în provincie, la Metz. Aici, prin 1835, Hugo îşi construeşte un „alter-ego", un personaj nou, un „double", care-i semăna ca un frate, un semi-zeu născut în singurătate, din orgoliu, din natură, din amor: Olympio... Acest nou „eu" a crescut împreună cu cel vechiu până în 1837, în timpul când Hugo visa o poezie filozofică şi generală, proprie cercetării sufletului nesigur al epocei. Subit însă, poetul s'a reîntors la poezia strict personală: „Tristesse d'Olympio" isbucni din această frământare interioară, care dură mai multe luni.

Vom urmări pe Levaillant în continuarea studiului său, din numărul viitor al revistei, şi vom arăta geneza şi valoarea poetică a poemei, pe care marii critici au numit-o „o capodoperă a poeziei lirice",: „Tristesse d'Olympio".

Albert Besnard şi Pierre Loti

In discursul său de recepţie la Academia Franceză, Albert Besnard a scos în relief calităţile picturale ale operei lui Pierre Loti, — pe care Henry Bidou (în Revue des deux mondes) îl socoteşte unul din cei mai mari peisagişti. Vorbind despre Pierre Loti, Besnard a spus că autorul lui Aziade avea în expresia desenului, din care nu poseda decât elemente sumare, simţul plenitudinii, al fixării amănuntelor şi inteligenţa alegerii. In „Spre Isphan" sunt tablouri cari îi smulg lui Albert Besnard exclamaţii de admiraţie: „Ce bucurie! Ce splendoare! amestecată totuşi cu urâţeniile unor meleaguri de cari nimeni nu se îngrijeşte, dar unde în schimb se agită nobil un popor înveştmântat în stofe sclipitoare... Printre tufişuri de trandafiri, închipuiţi-vă petele unui negru proaspăt şi lucitor pe cari le fac ici şi colo bonetele de astrahan".

E drept, a spus Besnard în substanţă, că literatura fiind o artă în timp ca şi muzica, iar pictura o artă în spaţiu, — pictura nu descrie decât o clipă din scurgerea clipelor, dar ea trebuie să o aleagă în aşa fel încât desfăşurarea în timp, neîngăduită pictorului, să se facă în ochiul spectatorului.

Arta lui Loti reuşeşte să facă să vibreze atât de mult frazele în memorie încât din succesive ele devin simultane, ca notele prelungite ale orgei.

Loti izbuteşte să sugereze sinteza frumuseţilor din natură. Puterea halucinantă a acestui scriitor vine dintr'un fel de perzistenţă a tonurilor pe retina cetitorului, ceeace le permite să se compună în ansamblu şi să se ordoneze în tablou.

Besnard exprimă o ideie cu totul originală şi examinarea aplicaţiunilor dobândeşte un viu interes. Astfel, descrierile lui Loti sunt puse în valoare prin noui şi însemnate însuşiri.

Cărţi cari trebuesc citite:

recomandate de „Bibliofila" str. Wilson No. 1

CARŢI ROMANEŞTI

Barbu Nemţeanu: ANTOLOGIE, editată de Casa Şcoalelor în colecţia „Scriitorii români contimporani". Se vinde în folosul orfanelor poetului numai la „Bibliofila", Bucureşti, strada Wilson No. 1, cu 200 lei.

CARŢI FRANCEZE:

M. Braunschvig: Notre Literature etudiée dans les Textes. 2 vol. **A. Schnitzler:** Mademoiselle Else. **P. N. Krassnoff:** De l'aigle impérial au drapeau russe. **G. Duhamel:** Lettres au Patagon. **Sigrid Undset:** L'Age heureux. **A. Kivi:** Les sept Frères. **H. G. Wells:** Mariage. **Michel Montand:** Janine et son Film. **Coll. d'Anas:** Histoires pour la plage. **J. M. Carré:** La vie aventureuse de Jean-Arthur Rimbaud. **R. Benjamin:** La prodigieuse vie d'Honoré de Balzac. **Alain:** Système des Beaux-Arts. **Louis Gonse:** L'Art japonais. **M. Garçon et J. Vinchon:** Le Diable. Etude historique, critique et médicale. **H. Ghilini:** Le secret du Dr. Voronoff. **P. Hamp:** Une nouvelle Fortune. Mémoires du Maréchal Gallieni. (Défense de Paris — 25 Aout — 11 Septembre 1914.

CARŢI BIBLIOFILE:

Maurice de Guérin: Le Centaure — La Bachante. Deux poèmes en prose, illustrés de seize lithographies originales de R. Drouart. **Ronsard:** Les Amours; 20 sonets illustrés de bois originaux de R. Drouart. **H. Talvart:** Réflexions morales sur la mode, l'amour, et l'epiderme des femmes. **H. Heine:** Les dieux en exil.

CITIŢI: **Vient de paraitre.** Revistă lunară de literatură, de artă şi de ştiinţe. Abonament 100 Lei, în loc de 300. Numai la „Bibliofila".

IN LIMBA GERMANA:

Enciclopedii: Meyers Konversationslexicon (ed. 7. in 12 vol.) au apărut vol. I, II, III, IV. **Der Kleine Brockhaus** (in 1 vol.) **Meyers Kleines Konversationslexikon.** (Ed. 1914, 7 volume Lei 3500). **Handwörterbuch des Kaufmanns.** (Enciel. p. comerţ şi industrie).

Limbi străine: Methode Gaspey-Otto-Sauer p. toate limbile; **Methode Mertner** p. engleză, franceză, italiana, spaniolă.

Radio! Manuale p. construcţia şi întrebuinţarea aparatelor.

Opere complecte: Dahn, Freytag, Casanova, Upton Sinclair, Dostojewski, Gontscharow, Hauptmann, Lessing, E. T. A. Hoffmann, Nestroy, Schiller, Goethe, Lenau, Lermontow, Puschkin, etc.

Pentru congresul esperantist român care va avea loc la începutul lunei Septembrie: Gramatici, dicţionare, manuale, literatură.

Afară de cărţi de lux, de cărţi vechi şi rare cât şi o bogată colecţie de estampe (aquaforte, gravuri, gravuri în lemn) vechi şi moderne, la „BIBLIOFILA", Bucureşti, **str. Wilson, 1**, se găsesc atât cărţile sus anunţate cât şi orice carte de literatură sau de ştiinţă în toate limbile în condiţiunile cele mai avantajoase. Studenţi, profesori, artişti şi ziarişti se bucură deosebit de rabatul de 5 la sută al membrilor „Asociaţiei Bibliofile Române".

Bibliografie

Ovidiu Ramu: Vraja Opritului, Edit. „Eminescu" S. A. Bucureşti, 1926. Preţul 30 lei.

I. E. Toronţiu: Modernismul (Simbolism, Impresionism, Expresionism), Tip. Bucovina, 1926, Bucureşti, Preţul 25 lei.

Constantin Mureşanu: Educaţia mulţimilor prin şcoala creatoare, Tip. „Şcoala Română", 1926, Vatra-Dornii, Preţul 30 lei.

Iohann Most: *Ciuma religioasă.* In româneşte de P. Muşoiu, Bibl. „Revistei Ideii", Bucureşti.

C. Ionescu-Olt: „*Tanti Getta*" (Piesă în versuri într'un act), Sighetul Marmaţiei, Preţul 5 lei.

C. Ionescu-Olt: *Se 'ntorc cocorii* (Poezii), 1926, Sighetul Marmaţiei, Preţul 40 lei.

Graiul nostru Iunie—Iulie; Ţara Voevozilor No. 3; Orpheus No. 3; Ideia creştină No. 2; Zări senine No. 1—2; Transilvania No. 6; Răsăritul No. 10; Viaţa Literară No. 19; Roma No. 6; Revista Moldovei No. 4; Cosinzeana No. 26; Ideia Europeană No. 190.

Marcel Proust şi John Ruskin

Intre explorațiunile psihologice ale lui Proust şi opera enciclopedică a filozofului popular, a moralistului aprins, a artistului, poetului şi socialistului practic, care a fost John Ruskin, distanţa pare de neînvins. Şi, cu toate acestea, în domeniul intelectului pur, Ruskin şi Proust vor rămâne pentru totdeauna străini unul altuia. Proust nu vorbeşte nicăieri despre adevărul învăţat la şcoala lui Ruskin, dar rămâne orbit în faţa frumuseţii pe care i-o relevă cuvintele acestui artist inspirat. Ca traducător şi comentator al lui Ruskin, Proust a semnalat în opera acestuia greşeli numeroase; dacă el arată cum critica de artă a lui Ruskin e lipsită de valoare, este pentru a se întreba dacă, într'adevăr, entuziasmul pentru artă este criteriul adevărului", sau vru a spune că, dacă „în calitate de critic al valoarei exacte a unei opere Ruskin se înşeală, frumuseţea judecăţii eronate este mai interesantă decât aceea a operei judecate". Din punctul acesta de vedere Proust vede în Ruskin „unul din cei mai mari scriitori, din toate timpurile şi din toate ţările."

Această admiraţie pe care Proust a simţit-o pentru Ruskin, n'a trecut totuşi fără a lăsa urme în opera scriitorului francez. Nu atât ca cugetător, ci ca pictor, Ruskin a fost pentru Proust un „guide" incomparabil. Adorând intensitatea în culori şi varietatea în forme, el a ştiut să recreieze universul pentru fiecare din discipolii lui, cărora le-a zis: „Priveşte, învaţă-te să vezi". Dela această iniţiare, ochii lui Proust s'au bucurat mai mult de vederea cerului, de vederea pământului. Ca elogiu suprem, pentru acest apostol al Frumuseţii, Proust repeta însăşi fraza lui Ruskin: „Prin ochii aceştia, închişi, se pare, pentru totdeauna în fundul mormântului, generaţiile care nu s'au născut încă, vor vedea natura". Această putere iniţiatoare, pe care Proust o recunoaşte din plin la Ruskin, a rămas de atunci piatra de încercare pentru marele scriitor şi artist.

Ceeace a atras pe scriitorul francez de Ruskin, a fost aceeaş sete de senzaţii, de care el însuşi era chinuit. Moştenitor al lui Shelley, care era pentru el poetul emoţiilor alese, Ruskin adăoga intensităţii senzaţiilor darul minunat al expresiunii. Pentru el, freamătul unei frunze, creasta unui val, o răsfrângere lucitoare, ofereau o experienţă mai vie, mai bogată, decât toată ştiinţa lumii. Nu cunoaştem nimic mai înalt decât această „plenitudine de senzaţii, care merge mai departe decât raţiunea, călăuză şi sacrificator al raţiunii însăşi". Tot atât, şi chiar mai mult decât Ruskin, Proust a cunoscut această acuitate în senzaţii, această putere irezistibilă cu care formele, culorile şi sunetele se făcea pâne pe voinţa lui, până ce îi păreau, într'un fel, că au devenit parte integrantă din „eul" său. Totuşi, pe când Ruskin nu trăeşte decât pentru a se lăsa cuprins de frumuseţea pământului, a lumii, Proust, din partea lui, nu contemplă decât natura; şi miile de senzaţii pe care le-a înregistrat, în viaţa sa de cerebral încovoiat asupra lui însuşi, au un interes psihologic, de care cele ale lui Ruskin sunt aproape, dacă nu cu totul lipsite.

Inzestraţi cu o aceeaş receptivitate, Ruskin şi Proust, de îndată ce se pun să considere „en spectateur" senzaţia pe care au încercat-o, nu se mai aseamănă. Jean Murray, autorul studiului publicat în **„Mercure de France"**, de care ne ocupăm aci, — merge cu comparaţiile mai departe şi dă şi concludente exemple. Pentru Ruskin, senzaţia n'are valoare decât numai decă devine, în cele din urmă, centrul unei „ghirlande de gânduri". Pentru el, forma rotundă a unei petale este o pagină din Biblia umanităţii; într'un bob de praf, într'o rază de soare, el găseşte pe creatorul tuturor lucrurilor. El vede în fiecare senzaţie o panoramă a lumii, caută în cea mai neînsemnată manifestare exterioară a vieţii, sensul creaţiunii, universalitatea lucrurilor. Proust este oprit la fiecare pas de dificultăţile care ne ocat-o, decât un obiect de studiu; el n'are alt scop decât înţelegerea senzaţiei însăşi, fără să caute a o alipi unei asociaţiuni de idei pitoreşti sau altor fenomene. Astfel, pe când Ruskin găseşte pretutindeni urmele cugetării eterne, Pronst este oprit la fiecare pas de dificultăţile care ne opresc să cunoaştem cea mai mică parte din senzaţiile noastre. Cunoaşterea pe care noi pretindem că o avem faţă de noi înşi-ne sau faţă de alţii, şi care este la însăşi baza rapoartelor noastre cu umanitatea, pentru Proust nu este decât o iluzie.

Lucru curios, dacă Ruskin şi Proust au acelaş punct de plecare, dacă fiecare isi epuizează intensitatea experienţelor întru cunoaşterea senzaţiilor, fiind ambii, ca Leonardo da Vinci, „înamoraţi de diversitatea lumii", — este pentru a găsi, la capătul drumului lor, unul: cugetarea divină, altul: neantul.

Cu toată această divergenţă în cugetarea lor, cu tot abisul care pune între ei ordinul inteligenţei lor, — Murray contestă lui Ruskin o inteligenţă de aceeaş amploare ca a lui Proust, — asemănarea fundamentală în felul lor de a simţi este atât de profundă, încât în operile lor se găsesc numeroase urme, în stil mai ales. Ruskin este într'atâta de preocupat de senzaţiile vizuale, încât dă la fiecare din ideile sale o formă concretă. Pentru el, o gândire este o imagine; este chiar incapabil să cugete fără să vadă. El, care ar fi voit foarte mult să fie considerat ca un cugetător, seamănă cu un pictor de cuvinte, care a făcut asupra auditorilor şi lectorilor săi, cea mai profundă impresie. In teoriile sale, imaginile suplinesc argumentele; el nu probează nimic, nu convinge, nu ştie decât să emoţioneze. La Proust avem aceiaş stil concret, aceeaş manieră de a da o formă plastică unei idei abstracte, cu singura diferenţă că metaforele lui Proust, fiind totdeauna inevitabile, au mai multă valoare.

Oricât de mare ar fi diferenţa între preciziunea ştiinţifică a imaginilor lui Proust şi farmecul poetic al acelora a lui Ruskin, sunt — încheie Murray, — atâtea pasagii în „A la Recherche du Temps Perdu", care pot fi socotite ca fiind ale lui Ruskin, atât de isbitoare este maniera după care ideile cele mai abstracte, la Proust ca şi la Ruskin, devin aquarele, eauxfortes sau figuri geometrice. Şi, în felul acesta a suferit Proust disciplina spirituală a lui Ruskin.

INSEMNĂRI

Cain sau Abel?

„Când eram copil, zice Byron, învăţam nemţeşte d şi niciodată n'am ajuns să ştiu şi am uitat totul foarte iute. Abel a lui Gessner a fost prima operă pe care mi-a dat-o s'o citesc maestrul meu; şi pe când el plângea cu lacrimi fierbinţi, eu mă gândeam că nu numai Caïn, dar oricare altul ar fi comis abia o crimă scăpând lumea de o fiinţă atât de ştearsă cum era fratele Abel a lui Gessner".

Această impresie din copilărie l'a făcut desigur pe Byron să scrie una din operele sale cele mai de valoare „Caïn" în care eroul simpatic este Caïn şi nu Abel. Bine înţeles teologii dela Oxford şi toată lumea „cum se cade" din acele vremuri s'a scandalizat. Dar Shelley şi Walter Scott au scris lui Byron scrisori pline de admiraţie, Shelley a socotit chiar că opera ar fi fost demnă să fie scrisă chiar de către Milton, ceeace a trebuit să facă mare bucurie lui Byron care întotdeauna a avut ambiţia să fie comparat cu Milton.

Azi cred că mulţi ar putea fi pentru Caïn fără ca să provoace vreun scandal în opinia publică. Concepţia despre bine şi rău s'a schimbat atât de mult de atunci!...

Pseudonimul lui Anatole France

Cum a căpătat Anatole Thibaud pseudonimul de Anatole France? Se zice că acest pseudonim care figurează pe prima sa lucrare: O poemă Sfintei Radegonda, scrisă la 12 ani, i-ar fi venit dela tatăl său.

Buchinistul de pe Malaquata, François Thibaud era din Anjou. In această provincie se zice adeseori în loc de François, France. I se zicea deci „Père France" în loc de „Père François". Iar tatăl său i-a dat acest pronume cu prilejul celei dintâi opere, pe care a poligrafiat'o cu mare grijă şi din care poate să mai existe 2, 3 exemplare ce se vând cu 15.000 de franci francezi dinainte de prăbuşirea lor catastrofală.

Max Stirner

„Unicul şi proprietatea sa" opera esenţială a lui Stirner, preocupă şi azi pe numeroşi critici sociali. *Benjamin de Casseres*, în *„l'en dehors"* (No. 82—83, Iulie) dă câteva caracterizări interesante. Cartea lui Stirner e exprosia supremă a egoismului şi a revoltei, dar nu e una din cărţile cele mai primejdioase, pentrucă filosofia ei e inpracticabilă. Invăţăturile lui Ibsen Emerson, Whitman, Nitzsche sunt mai „primejdioase" decât scrierea lui Stirner. „Unicul şi proprietatea sa" e totuşi o carte care întoarce omul spre el însuşi; o carte care nimiceşte „sfintele fantome". „Unicul Omenesc" e pentru Stirner un fel de divinitate. Pentru a-l servi, trebue să părăsim totul: stat, cămin, familie, religie — tot ce ucide sufletul omenesc. Dar, eliberaţi de aceşti „paraziţi", de aceste „fantome pământene" — nu ştim totuşi spre ce să râvnim. „Proprietatea Unicului" ar părea, după Kipling, să aibă următorul înţeles: ia tot ce ce ai nevoe, pentru desăvârşirea personalităţii tale.

Individualismul lui Stirner ar fi o răsvrătire contra tuturor înlănţuirilor sociale. Statul, biserica, familia, impiedică realizarea Unicului. Civismul nu e decât sclavie. Părinţii îşi mutilează copiii din leagăn. Legile împiedică să posedăm propria noastră „proprietate" care e eul nostru. Altruismul e o boală a voinţei. Singurul criteriu e succesul; el e şi singurul „drept". Lucrul de care vreau să mă folosesc, e bun; lucrul care vrea să mă folosească, e rău.

Aceste principii sunt elementare pentru orice individualist. Individualismul lui Stirner are o latură raţională, majestoasă. „Unicul" său e un animal flămând, pitit în adâncul nostru, un animal ce are însă inteligenţă şi imaginaţie, şi care tinde să înfăptuiască toate cerinţele naturii sale fisice şi psihice. Dacă înlăturăm sdrenţele ipocriziei şi masca murdară a convenţiunilor, dacă scoatem la iveală inima omului, găsim de fapt o fiinţă care se iubeşte şi se adoră pe sine, crezând că e iubită de alţii, crezând că adorarea ei îi aduce foloase. Omul e războinic. Oricare ar fi gradul de „civilizaţie" la care ne-am ridica — noi luptăm pentru egoismul nostru, pentru „proprietatea Unicului". Eul e prima lege — şi rămâne virtutea primordială.

Toate lucrurile mari au fost înfăptuite de individ. Unitatea de preţuire a naturii e individul, nu statul sau familia. Tot ce îndeamnă la desvoltare materială sau mintală se iveşte din iniţiativa individuală, îmboldită de orgoliu sau de necesitate. Decadenţa a apărut totdeauna când statul sau biserica au încercat să regulamenteze individul şi activitatea Unicului. Autocraţia antică se bizuia pe teoria că un om trebue să guverneze pe toţi oamenii. Autocraţia cea nouă se numeşte socialism sau comunism — şi e cu totul contrară. Ea se bizue pe teoria că *toţi* oamenii trebue să guverneze pe fiecare. Socialismul desfiinţează la Unicul teama de primejdie. El destinde cele două mari resorturi: frica şi curajul. Nimeni nu se naşte cu dreptul la viaţă, cu dreptul la orice. Singurul drept al omului e dreptul la concurenţă. După Stirner, statul n'are niciodată dreptate; socialismul, care proclamă şi el imperativul statului, nu este decât un nou lanţ de robie.

Stirner proclamă însă instinctul de luptă, singurul nostru ris şi singura virilitate. Trebue să fim stăpâni asupra puterilor distructive cari sunt în noi şi în jurul nostru. Să disciplinăm lucrurile cari ne robesc. Aceasta e imperativul Unicului. Stirner nu admite deci ideea auto-sacrificiului atât de răspândită de stăpânitorii noroadelor. „Unicul" nu se sacrifică; numai cei slabi, incapabili să trăiască singuri se „sacrifică". Auto-sacrificarea nu poate fi aplicată în mod universal: aceasta ar însemna ca fiecare să trăiască... pentru binele altuia şi să moară cu toţii! „Totul pentru mine!" strigă Stirner. Chiar dacă dărueşte un lucru, el tot îi mai aparţine. „Dacă nu ţi-ai cultivat „Unicul", n'ai ce să dărueşti". Sugrumând instinctul, înăbuşind strigătul naturii noastre intime, a sufletului care cere bucurie şi putere, respingând elanurile „proprietăţii' noastre — noi ne sărăcim şi ne sleim viaţa: îmbătrânim repede şi, adorând idoli falşi, secretăm mereu veninul unei existenţe denaturate şi desamăgite...

Pan-Europa

E o veche ideie, care a ocupat nu numai odată mintea fiecărui European cugetător. Europeanul, privind în jurul lui, a încetat s'o considere realizabilă, văzând lupta rasselor, claselor sociale, limbilor şi religiunilor.

După războiul mondial însă, s'a găsit un om care a îmbrăţişat această ideie, a sistematizat-o şi a elaborat-o pe bază teoretică. Acest om este contele Coudenhove Kalergi intemeietorul „internaţionalei capitaliste". Părerile sale, le-a resumat într'o operă intitulată „Pan-Europa" care este o înlănţuire de argumente zguduitoare. Pretutindeni vedem mai mult sau mai puţin o tendinţă de vindecare; numai Europa se mistue, popoarele ei se ceartă şi ea alunecă sigur jos pe pantă. Statele europene trăiesc în agonie în mijlocul catastrofelor economice, pe când bărbaţii într'a căror mână e depusă soarta popoarelor continuă „Kleinstaaterei"-ul. Evident e pentru toată lumea afară de Europa, că evoluţia şi desvoltarea s'au pronunţat în favoarea sistemelor imperiilor mondiale şi contra „Kleinstaaterei"-ului. Iată cele trei imperii mondiale deja existente: englez, rusesc şi panamerican.

Europa e parcă bună numai pentruca puterile mondiale să-şi rezolve diferendele pe malul Rinului sau în Balcani. Un stat se îneacă în produsele agricole, altul în cele industriale. Valutele europene cad periodic, pe când America gustă bunurile păcii în umbra dolarului. In locul unei singure Alsacii, avem zeci şi nu trebue decât o scânteie, ca rassa caucaziană să se stârpească.

Conferinţele internaţionale sunt iluzorii. Liga Naţiunilor e o băşică de săpun, unde reprezentanţii din Costa-Rica decid soarta Europei. Reviziunea Tratatelor de pace e imposibilă, pentru toate relele e numai un singur leac: realizarea treptată a Pan-Europei: printr'o uniune vamală şi valutară, unitate economică şi în fine unitate politică.

Şi pentru ce nu s'ar putea realiza? Supremaţia culturală e încă a noastră. Partidele din fiecare ţară au aceleaşi tendinţe. Vestmintele noastre sunt la fel, istoria tuturor naţiunilor se începe la Romani. Esenţa existenţei noastre naţionale e aceiaşi: unitatea de şcoală, etc. Deosebirea de religie nu-i o piedică (Germania). Deosebirile de limbă iarăşi nu-s un obstacol (Elveţia). Diferenţele de rasă nu mai există în Europa actuală. Şi cel mai înverşunat sceptic trebuie să-şi dea seamă că războiul de gaze asfixiante ale viitorului va distruge una din cele două tabere în luptă.

Coudenhove crede fanatic în doctrinele sale şi este de părere că înfiinţarea blocurilor de state e primul pas spre pacea pământească. El stabileşte graniţele Europei între Nistru şi canalul Mânecei, împărţind pământul în 5 blocuri de state:

1. Asia de răsărit (China, Japonia);
2. Pan-Europa (cu coloniile);
3. Rusia;
4. Pan-America;
5. Imperiul Britanic intercontinental.

După Coudenhove, aceste sisteme de state ar menţinea echilibrul şi el elaborează pe hârtie un plan ingenios de echilibru după care „status quo"-ul absolut nu poate fi răsturnat. Romain Rolland nu încuviinţează Pan-Europa, el şi mulţi alţii vor unirea sufletelor din toată lumea. Privind însă continentul nostru bolnav şi citind mii şi mii de argumente în literatura pan-europeană, trebuie să ne dăm seamă că planul lui Coudenhove nu-i o simplă utopie.

O. Rt.

Internaţionalele Intelectualilor

Congresul internaţional al autorilor şi compozitorilor dramatici care a avut loc la Paris în zilele de 12, 13, 14, 15 şi 16 Iunie, a hotărît înfiinţarea unei *Confederaţii Internaţionale a societăţilor de autori şi compozitori dramatici.* Scopurile confederaţiei au fost astfel formulate de congres.

1. Imbunătăţirea şi normalizarea organizaţiei interne, organizarea apărării efective a intereselor economice şi culturale, introducerea celor mai bune măsuri de încasare.

2. Legiferarea drepturilor de autor în ţările unde acestea nu sunt încă recunoscute, îmbunătăţirea diverselor legi existente pentru apărarea dreptului de proprietate asupra operelor literare, artistice şi muzicale, precum şi a legislaţiei internaţionale. Garantarea integrităţii operei de artă şi după termenul de apărare.

3. Crearea unui birou special pentru procurarea de traduceri şi prelucrări bune, precum şi pentru plasarea operelor membrilor.

Apoi confederaţia internaţională mai are menirea de a examina toate problemele artei dramatice în diferitele ei forme, de a lua în cercetare chestiunile filmului şi radiofoniei prin care pot fi atinse interesele autorilor şi compozitorilor dramatici şi de a veghea, în genere, asupra intereselor morale şi materiale ale acestora.

La acest congres convocat de Société des auteurs et compositeurs dramatiques de France, au participat delegaţiuni din Argentina, Canada, Chile, Danemarca, Germania. Grecia, Anglia, Italia, Austria, Norvegia, Polonia, Portugalia, Suedia, Spania, Franţa, Cehoslovacia, Ungaria şi Statele Unite ale Americei. Au luat parte, ca observatori, şi reprezentanţi ai Rusiei sovietice.

Biroul confederaţiei internaţionale se compune din Robert de Flers, preşedinte, Ludwig Fulda (Germania), Morello (Italia) şi Maquina (Spania), vicepreşedinţi.

Sediul confederaţiei va fi la Paris, Rue Henner 12. Au fost aleşi patru secretari în persoana d-lor Edmont Guirant, Lannoise, Melas şi dr. Paul Zifferer (Austria). Secretariatul General va fi girat de d-l Guirant.

Viitorul congres va avea loc la Roma în Mai 1927.

Congresul internaţional al actorilor ce a avut loc de curând la Berlin nu a parcurs în aceiaş linişte şi unanimitate de păreri ca al autorilor dramatici. In afară de revendicările de ordin imediat, acest congres a avut să discute şi o chestiune de ordin principial, aceia dacă Internaţionala actorilor ce s'a creiat trebue să aibă un caracter de clasă. Chestiunea aceasta a fost ridicată de delegaţii ruşi cari au cerut insistent ca Internaţionala să fie o organizaţie de clasă, chemată să reprezinte interesele actorilor salariaţi împotriva capitalului internaţional şi să participe la lupta de emancipare a muncii. Pentru propunerea ruşilor au votat numai austriacii şi olandezii. Multe delegaţiuni cari ar fi acceptat propunerea, totuş au votat contra pentru a menţine unitatea şi a nu respinge organizaţii mari (ca d. p. cea americană) cari s'au declarat hotărît adversare tendinţelor socialiste.

Cu toate că astfel Internaţionala a rămas în aparenţă neutrală în lupta dintre capital şi muncă, nu este nici o îndoială că caracterul ei va fi totuş *sindical* deoarece majoritatea organizaţiunilor afiliate sunt organizaţiuni sindicale în înţelesul socialist al cuvântului. Faptul că a fost ales ca secretar al Internaţionalei actorul vienez Adolf Eisler, un socialist convins, şi s'a fixat Viena ca sediu al ei, este concludent.

La congres au participat toate ţările europene cu excepţia Spaniei, Italiei şi *României*. Telegrame de aderare au sosit dela actorii din Japonia şi Australia.

Precum se vede, România nu prea participă la mişcarea internaţională a muncitorilor intelectuali.

Gabriele D'Annunzio

Wilhney Warren care a vizitat acum vre-o doi ani pe Gabriele d'Annunzio descrie astfel vila sa **Clasura Silentium** de pe **Lac de Garde :**

„Discutând, am scoborât spre **Lac de Garde,** printre tufişuri de lauri. La hotarul proprietăţii poetului am dat peste o ancoră înfiptă în pământ, iar lanţul ei, departe, la douăzeci de metri da ocol unei căsuţe de marinari. D'Annunzio mi-a destăinuit că aceşti marinari, spre a arăta cât sunt legaţi de el, au înfipt ancora în pământul lui, ancora cu lanţul ei...

Ce simbol ! Toată Italia a aruncat o ancoră şi un lanţ nevăzut, pentru poetul ei nemuritor".

Iar Robert de Montesquion, o figură originală a literaturii franceze, descrie astfel chipul lui d'Annunzio, după el, fiinţa cea mai seducătoare care a existat vreodată.

„Chipul lui, pe care orbii nu-l socotesc frumos, ia câteodată înfăţişări de frumuseţe cu atât mai izbitoare cu cât chipul e nedesăvârşit şi alcătuit din contraste... Cele mai emoţionante din aceste minute expresive sunt acelea când masca-i pierde combativitatea factice şi voioşia prefăcută; tristeţea privirii şovăitoare în marginea pleoapelor aduce atunci din adâncul sufletului ceva veşted care nu vrea să reînvieze; nările se deformează şi colţurile gurii se lasă în jos cu atâta disperare, încât exprimă oroarea nespusă de a fi de faţă la un supliciu de care nu ţi-ar putea fi milă. Odată, întrebându-l unde e bucuria pe care o cerea existenţei, poetul îmi răspunse : **„de multă vreme, viaţa mea nu se mai sprijină decât pe dureri"...**

Să nu-l fi consolat pe poetul „Navei" nici distincţia — perfidă ? — pe care i-a acordat-o Ducele Mussolini ?...

MĂRUNTE

— A apărul No. 5 şi 6 al „Vieţii Româneşti" cu următorul sumar:

Matei B. Cantacuzino: Viaţa, Dreptul, Libertatea; Al. A. Philippide: Schiţă; I. Simionescu: Şcoala Românească; Ion Marin Sadoveanu: Metamorfoze; T. Hotnog: Trombonul misterios; O. G. Lecca: Neamul românesc; I. I. Mironescu: Tùlie Radu Teacă; Aureliu Weiss: André Gide şi clasicismul; Cezar Petrescu: Intoarcerea unde-au fost jurămintele; D. I. Suchianu: Există o viaţă specific socială?; V. Ciocîlteu: Versuri; Arthur Schnitzler: Morţii tac; D. I. Suchianu: Cronica economică; M. Sevastos: Cronica teatrală; Mihai D. Ralea: Cronica ideilor; P. Nicanor et Comp.: Miscellanea; Recenzii (Despre Perpessicius, I. Agârbiceanu, Dem. Theodorescu, etc); Revista Revistelor.

— „Gândirea", ajunsă la al cincilea număr din anul al şaselea de existenţă, — e atât din punct de vedere literar cât şi sub raportul tehnicei, una din puţinele publicaţiuni cu aspect occidental dela noi.

Cu stilu-i limpede şi cu conciziunea cunoscută d. prof. Rădulescu-Motru scrie în ultimul număr, rânduri oportune despre „suufletul mistic" al vremii.

— S'a fondat un premiu de fr. 5000, premiul *Jules Verne*, cu concursul revistei „Lectures pour tous".

— Alianţa naţională pentru creşterea populaţiei franceze a acordat anul acesta şase premii literare. Premiul de 5.000 fr. a fost obţinut de *Gustave Ziddler*, celelalte. de M. Superville, Guinle, domnişoarele Havet şi Duportal.

— Contele *Herman Kayserling*, celebrul filosof german se află la Paris pentru a ţine o conferinţă la „Dotation Carnegie", despre „Ame et Esprit". „Les Nouvelles littéraires" vor publica în numărul imediat viitor „Une heure avec H. Kayserling" de Fr. Lefèvre.

— Cel dintâi romancier care a luat ca subiect Societatea Naţiunilor este Miss Rose Macanlay în Mystery et Geneva în 1924. Dacă ar fi să se scrie toate romanele care se petrec la Societatea Naţiunilor se zice că ar fi o literatură foarte bogată...

— Teatrul „Aquarium" din Moscova va monta la sfârşitul lunei Iulie premiera „Kerenski et Co". Autorul este Narimanov.

Zilele acestea, în localitatea de vilegiatură Kraskovo. situată în apropierea Moscovei, s'a sinucis poetul rus Igor Rostovski. Ţăranii, cari sosiră imediat la auzirea împuşcăturii ,l-au găsit mort. Poetul era în vârstă de 23 ani şi făcea parte din colectivul poeţilor proletari „Garda tânără".

Intr'un interval relativ scurt s'au sinucis trei poeţi ruşi. După cum se ştie, şi-au curmat acum nu demult viaţa poeţii ruşi Iesenin şi Sobol.

Curiozităţi

Franţa şi poligamia

Un foarte ciudat proiect de lege a fost depus pe biuroul Camerei franceze de către ministrul Coloniilor, înainte de căderea cabinetului Herriot.

E vorba de admiterea indigenilor din Colonii la naturalizarea franceză. Indigenul care va solicita naturalizarea, spune proiectul de lege va trebui să renunţe la statutul său personal

In cea mai mare parte statutul acesta personal autorizează poligamia. — Inchipuiţi-vă că un Arab poligam care ar vrea să fie naturalizat, declară că-şi leapădă statutul său personal şi se naturalizează : ce devin femeile lui ?

Punctul de vedere juridic e interesant.

Femeile noului cetăţean vor fi, în fapt, legitime, şi-şi vor păstra mai departe toate drepturile lor de soţii, spun unii jurisconsulţi. Iar legea franceză care osândeşte poligamia, va trebui să recunoască această stare de lucruri.

Alţi jurisconsulţi socotesc că toate femeile acestea — afară de una singură — vor deveni concubine.

In sfârşit, alţii susţin că vor fi toate concubine, până ce bărbatul lor va *opta* pentru una din ele, se va căsători adică, conform legii, numai cu una singură.

Un deputat de Cochinchina, izbit de aceste controverse, a propus să se însereze în lege un articol în care să se precizeze că indigenii căsătoriţi de mai multe ori, vor putea fi naturalizaţi, după ce vor renunţa la statutul personal, — şi-şi vor păstrata nevestele legitime. Va fi recunoaşterea — excepţională — a poligamiei, în legislaţia franceză.

De aci, până a o recunoaşte în mod permanent, nu va mai fi poate, spun legislatorii cârcotaşi, decât un pas!...

Americanisme

In America a luat fiinţă o industrie nouă, care pare că va avea un viitor strălucit.

Este vorba de o organizaţie care se însărcinează să organizeze cortegii, întruniri, urmăriri,—cu un cuvânt orice fel de demonstraţii. Organizaţia a publicat şi o listă de preţuri : o demonstraţie costă 3000 de dolari. Un protest zgomotos şi o reprezentaţie teatrală se pot avea cu 25 de dolari. Scene menite să tulbure sau să strice o logodnă costă 300 de dolari. Pentru diferite proecţiuni publice (cu ouă, cartofi, legume) se plătesc suplimente de tarif de la 1 la 10 dolari, afară, bine înţeles, de preţul materiei prime care rămâne totdeauna în seama clientului.

Interesul mai poartă fesul ?

Călătorii care vizitează Turcia modernă, reformată atât de radical, povestesc că după desfiinţarea fesului, târgurile şi bâlciurile turceşti şi-au pierdut farmecul lor de odinioară. Inainte, turcii şedeau „turceşte", cu fes pe cap, după grămezi de mărfuri şi păreau statui pitoreşti. Astăzi ei poartă cele mai comune pălării, chipiuri vechi, pălării de pae, şepci de apaş, de turist, etc. până la cele care nu se pot descrie.. Armenii au câştigat foarte mulţi bani importând, mai ales din Viena, marfa de pălării. Unii turci mai spirituali răspund străinilor, că turcii cei adevăraţi, cu fesuri, au plecat în străinătate, unde aşteaptă ziua aceia când fesurile vor fi reintegrate în drepturile lor.

O purcică manicurată

O scroafă a născut şease purcei, la o moşie din Spania. Până aci lucrurile nu prezintă nimic deosebit. Dar o purcică s'a născut având in loc de cele două picioare dinainte—două mânuţe de copil, din care una cu 5 degete, iar alta numai cu 4. In cinci luni purcica a crescut atâta încât s'a putut să i se facă manucure pentru prima oară, după care purcica manicurată e arătată la Madrid, într'un circ, cu plata de un dolar de persoană

Hamburg—New-York în 1 ½ zile

Raportul, făcut de inginerul Rumpler la o şedinţă a Societăţii Ştiinţifice de Navigaţie Aeriană din Dueseldorf, a produs o intensă senzaţie în toate cercurile ştiinţifice şi technice din Germania. Proectul lui Rumpler e întocmit ireproşabil şi arată toate detaliile de construire şi comercializare a unei linii de comunicaţie Hamburg-New-York, servite de aeroplane uriaşe, care vor traversa toată distanţa în 36 ore. Rumpler a reuşit să convingă toată societatea că în curând Germania va inaugura această linie.

MIHAIL SADOVEANU
Venea o moară pe Siret...
Ediţia II-a
Cartea Românească — Preţul 70 lei

Aşteptatul volum
„PESTE OCEAN"
Note de călătorie în America
de JEAN BART
a apărut şi se găseşte la toate librăriile din ţară

Georges Duhamel, laureat al Academiei Goncourt, este, după cum spune şi Lucien Descaves, cel mai reprezentativ scriitor al Franţei contimporane.
Pentru a-l face cunoscut şi cititorilor români, BIBLIOTECA DIMINEAŢA publică în No. 62 două nuvele ale acestui mare scriitor, intitulate :
Odaia ceasornicului şi Maimuţele
In trad. d-lui GEORGE SILVIU :-: Cereţi volumul la toate librăriile :-: Preţul 6 Lei

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

6/20

ANUL VII. — No. 296

6 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Dum'nică, 8 August 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888-1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Din însemnările de estetică ale unui simplu sociolog

Estetica lui „Mă amuză"

La Proust — scria odată d. Stere — torturarea cititorului face parte integrantă din metoda sa de creaţie artistică....

Este drept că Proust — şi câţi alţii — reuşesc să exaspereze pe lector. Il obosesc, îl plictisesc... Şi totuşi, victima nu refuză pentru atâta lucru să recunoască o însemnată valoare artistică instrumentului propriului său supliciu.

E semn că criteriul: „Imi place; nu-mi place" — nu-i singurul în artă. De altfel, cum ar putea fi? Să ne gândim numai la primejdiile pe cari le prezintă. E de ajuns ca judecătorul să fie bine dispus pentru a aproba cine ştie ce. Imi este încă proaspătă amintirea unui accident recent. Un eminent critic român — epicureu partizan al esteticei lui „Mă amuză", găsindu-se — din motive diverse — într'o excelentă dispoziţie a putut prefera pe d. Minulescu lui Renan sau Maupassant.

Fireşte —, nu ne plângem. Adeseori este mai interesant *cum* se susţine decât *ce* se susţine. Şi, la urma urmei, dogma lui „Mă amuză" are şi ea legitimitatea ei, dacă n'ar fi decât pentrucă e practicată de unii...

Rămâne însă cert că ea nu este singura estetică posibilă. Poate chiar nici cea mai importantă. Ceeace numim în mod curent „progresul" în literatură, nu-i adesea decât victoria plictiselii asupra distracţiunii. Curentele nouă ale prozei „realiste" şi „naturaliste" au început prin a întâmpina rezistenţă din partea firilor delicate care nu suportau inconfortul murdăriei descrise de un Zola sau ororile zugrăvite de un Maupassant. Poezia zisă simbolistă a stârnit şi ea împotrivirea oamenilor care nu admiteau a face eforturi când e vorba de priceput frumosul. Şi totuşi, cele două curente la început boicotate au devenit aproape oficiale... E semn că, alături de estetica lui „Mă amuză" mai există una, diferită, adeseori inversă, şi mai întotdeauna triumfătoare faţă de cealaltă.

* * *

Este o teorie — scumpă Esteticei contemporane — după care trăsătura caracteristică a emoţiei estetice ar fi, între altele, şi sentimentul unei auto-iluzii conştiente. Simţim că ne iluzionăm, şi totodată consimţim să ne iluzionăm. Ne dăm seama că tot ce vedem, auzim sau citim nu-i realitatea propriu zisă, şi totuşi ne silim a gândi ca şi cum ar fi realitate. Arta este împărăţia lui „Caşicum" —, şi un psiholog german Vaihinger chiar îşi intitulează manualul său de estetică „Die Philosophie des „Als Ob".

Iluzie conştientă; auto-amăgire lucidă şi voită. Iată o stare sufletească deajuns de surprinzătoare pentru a fi meritat câteva precizări. Este curios însă că nu le găsim în tot cuprinsul — totuşi atât de întins — al psihologiei generale şi speciale.

Cum se explică şi cum se realizează o asemenea ciudată dedublare a judecăţii noastre?

Cercetările sociologice — aci ca 'n multe alte locuri — ar putea poate să dea ajutor psihologului propriu zis.

Arta lucrează cu simboluri. Cu semne foarte concrete care însă sunt reprezentative pentru realităţi foarte generale. Un aranjament de sunete traduce un sentiment în întregime şi în eternitate. Cutare detaliu novelistic oglindeşte o situaţiune sufletească în totalitatea ei.

Fireşte, şi religia mânuieşte simboluri, şi dreptul şi morala. Dar este o deosebire. Simbolurile etice, mistice, sau juridice pot deveni clişeuri, pe când cele artistice nu. Există o seamă de formule morale ajunse stereotipe, pe cari le întrebuinţăm fără a ne mai gândi la realităţile pe cari le traduc. In schimb arta nu suportă mecanizarea. Simbolurile ei trebuiesc mereu „retrampate" la sursa realităţilor care le dă un înţeles. O manieră plastică sau literară care inaugurează un nou alfabet de frumuseţe, trăieşte numai întrucât nu a ajuns un... simplu alfabet. Acesta-i criteriul suprem al judecătorului estetic. Este artă acolo unde se percepe simultan simbolul şi lucrul simbolizat. Este industrie acolo unde simbolul s'a desprins de realitatea reprezentată, încercând a trăi autonom.

Aceasta este imperativul categoric al frumuseţii: aspectul vecinic şi necesarmente *dublu* al percepţiei lucrurilor de artă, care trebuie să ni se înfăţişeze întotdeauna ca un *raport* între o ficţiune reprezentativă şi o realitate reprezentată. Şi astfel se explică starea aceea sufletească neobicinuită şi în aparenţă contradictorie, pe care psihologii o numesc „iluzie conştientă", şi al cărei adevărat nume e „raportul între simbol şi lucrul simbolizat".

Acum putem înţelege pentru ce scandalizarea, plictisirea sau chinuirea cititorului sunt perfect compatibile cu sentimentul artei.

Căci este indiferent dacă un romancier ne reprezintă în chip simbolic realităţi urâte (ca Flaubert) sau sublime (ca Corneille). Principalul e ca între aceste realităţi şi semnul reprezentativ ales să fie un raport adequat şi durabil de simbolism. De asemeni este perfect egal ca acest raport să fie lesne sezisabil (ca în Lamartine) sau anevoie de descifrat (ca în Mallarmé). Esenţialul e ca el să existe. Iată pentru ce lectorul poate fi tot aşa de bine chinuit sau desfătat, fără ca aceasta să aibă vre-o legătură directă cu valoarea intrinsecă a operei de artă.

* * *

O legătură oarecare însă totuşi există.

Spuneam că ceeace obişnuim a numi „progresul" în literatură este, în mare parte, victoria plictiselii asupra amuzării. Şi n'ar fi prea inexact să adăugăm că „amuzarea" este un indiciu de anemiere a valorilor artistice. Căci agrementul nostru e direct proporţional cu gradul de *uşurinţă*, de facilitate cu care percepem sensul unui simbol. Iar când facilitatea devine maximă, atunci ajungem la o dexteritate care ne permite să percepem simbolul fără să mai avem nevoie de a ne gândi îndărăt la lucrul simbolizat. Limita matematică a dexterităţii este automatizarea. Şi tot acolo sfârşesc şi graniţele Artei.

De aci încolo — începe altceva. Incepe, bunioară industria. Dar mai începe şi *jocul*. Jocul are o preocupare exclusivă: desfătarea; prin aceasta se deosebeşte activitatea „ludică" de cea propriu zis estetică. Ele sunt de bună seamă, „înrudite". Dar înrudite numai prin aceea că acolo unde începe una, se isprăveşte cealaltă. Şi s'ar putea, în lumina constatărilor de mai sus, găsi deosebirea între joc şi artă —, problemă de multă vreme pusă şi nesoluţionată încă de esteticieni şi pedagogi.

Dar tocmai pentru că problema este veche, importantă, ispititoare şi nerezolvată, — ne gândim să o lăsăm pe altădată...

D. I. SUCHIANU.

ANATOLE FRANCE

Grădina lui Epicur

Nu ne putem reprezenta în chip exact ceeace nu mai există.

Ceeace numim de obicei culoarea locală e numai o părere. Când vedem cu câtă osteneală izbuteşte un pictor să reproducă într'un chip oarecum asemănător o scenă de pe vremea lui Ludovic-Filip, ne luăm orice nădejde că el ar fi în stare vreodată să ne dea o ideie cât de mică despre vre-un eveniment din timpul sfântului Ludovic sau din epoca lui August.

Ne trudim destul astăzi ca să putem copia armurile şi sipetele de odinioară. Artiştii de altă-dată nu-şi băteau atâta capul cu exactitatea asta deşartă. Ei împrumutau eroilor din legendă sau din istorie costumul şi înfăţişarea contimporanilor lor. Astfel ne-au zugrăvit ei în chip firesc sufletul şi epoca lor. Unui artist i se poate cere oare ceva mai mult? Fiecare din personagiile lor era unul dintr'înşii. Personagiile acestea însufleţite de viaţa şi de cugetarea lor, ne vor mişca întotdeauna. Ele poartă viitorului mărturia simţămintelor încercate şi al emoţiilor veritabile. Picturile arheologice nu mărturisesc altceva decât bogăţia muzeelor noastre.

Dacă voiţi să gustaţi adevărata artă şi să resimţiţi în faţa unui tablou o impresie largă şi profundă, uitaţi-vă la frescele lui Ghirlandajo, la Santa-Maria-Novella din Florenţa: „Naşterea Fecioarei". Bătrânul pictor ne înfăţişează iatacul lehuzei. Ana, ridicată puţin din aşternutul ei, nu e nici frumoasă nici tânără; însă se observă numaidecât că e o bună gospodină. La căpătâiul patului şi-a aşezat un borcan cu dulceaţă şi două rodii. O servitoare, în picioare lângă dânsa, îi întinde, un vas pe o tavă. Pruncul fusese chiar atunci îmbăiat şi albia de aramă se mai află încă în mijlocul odăii. Acuma mica Maria suge la sânul unei doici, o frumoasă femeie din orăşel, o tânără mamă care a venit să alăpteze copilul prietenei sale, pentru ca şi copilul acesta şi copilul ei, sorbind viaţa la acelaş izvor, să păstreze legătura sufletească, şi prin forţa sângelui lor, să se iubească frăţeşte.

Alături de dânsa, o tânără femeie care îi seamănă, mai degrabă o fată, sora ei poate, bogat îmbrăcată, cu fruntea descoperită şi cu cozile aduse pe tâmple ca Emilia Pia, întinde braţele spre copilaş, cu un gest încântător în care se trădează înmugurirea instinctului matern.

GHIRLANDAJO: „Naşterea fecioarei"
(La Santa-Maria-Novella din Florenţa)

Două nobile vizitatoare, îmbrăcate după moda veche din Florenţa, pătrund chiar acum în odaie. In urma lor se vede o servitoare care duce pe cap un coş cu pepeni verzi şi struguri, — şi figura aceasta de-o izbitoare frumuseţe, drapată după moda veche, încinsă cu o eşarfă largă, apare în scena aceasta casnică şi plină de cucernicie, ca un feeric vis păgân. Ei bine! în camera asta călduroasă, pe feţele blânde ale acestor femei, văd zugrăvită toată frumuseţea vieţii florentine şi floarea celei dintâi Renaşteri.

Feciorul argintarului, maestrul primelor ceasuri, a relevat în pictura lui senină ca zorile unei dimineţi de vară, întreaga taină a acelui secol de politeţă şi curtenie în care a avut fericirea să trăiască şi al cărui farmec era atât de covârşitor încât însăşi contimporanii lui exclamau: „Zei lor buni! veacul nostru e veacul fericirii depline!..."

Artistul trebuie să iubească viaţa şi să ne convingă că e frumoasă. Fără dânsul, ne-am îndoi întotdeauna...

In româneşte de H. BLAZIAN

Anecdotă

Gresset zisese într'un cerc de prieteni că Jean Jacques Rousseau este un urs.

După câtva timp filozoful din Geneva trecând prin Amiens se duse să viziteze pe Gresset. După o jumătate de oră de convorbire în care timp nu vorbi decât Gresset, Jean Jacques Rousseau îi zise plecând: „Trebuie să conveniţi d-le, că este mai greu de a face să vorbească pe-un urs decât p'un papagal.

Insecta*)

O stradă scurtă. Câteva case înghemuite una într'alta, verzi, albastre, galbene, mici, fără nici un stil, făcute par'că numai de aspiranţi la Şcoala de arhitectură, căzuţi la concurs. Şi nici un pom. Nici un fir de iarbă pe nicăeri. Ca în Sahara.

Una singură, mai albă, mai răsărită, are un petic de curte şi un crâmpeiu de coteţ. Patru găini pestriţe şi un cocoş pintenat ciugulesc de zor nişte firimituri aruncate de curând.

Soarele de amiază dogoreşte ca vara. Fereastra care dă în spre curte e deschisă. Se aud prin ea râsete, vorbă, zângănit de pahare şi tacâmuri : „Hristos a înviat !... La mulţi ani !... Să trăiţi copii !... Vivat !..."

Ziua întâi de Paşte.. Inăuntru, domnu Iancu Viezureanu, pensionar, cu coana Cleopatra a dumnealui şi amândoi copiii : Cicerone, elev în şcoala militară sosit de vacanţă, cu un pampon la chipiu, mai mare decât el, şi

[Portrait photograph]

I. A. Bassarabescu

Odeta, premiantă întâi în clasa a doua la profesională. Domnul Sofronie e poftit la ei. Şi a venit omul — fiindcă tot e neînsurat — tocmai din Târgovişte, ca să nu-i refuze. Mare, cum e, şi lat în spete, îi stă bine, în capul mesei, ca unui Paşe.

Domnu Iancu Viezureanu, fost şef de biurou la Culte, are pensie cam mică. Dacă n'ar fi proprietar şi n'ar da cu chirie o casă roşie cu trei odăi din colţul străzii, ar muri de foame.

Adevărata lor nădejde însă e tot la Sofronie, prietenul lui domnu Iancu din copilărie. Om milos şi săritor, Sofronie aleargă din fundul Târgoviştei, la orice nevoe — fie şi la miezul nopţii — ca să-i scape. Şi i-a scăpat din multe... L-a împrumutat până acum pe Viezureanu cu mai bine de zece mii de lei aşa, numai pe chitanţă, fără nici o garanţie, fără dobândă, prieteneşte.

De aceea şi coana Cleopatra şi-a călcat pe suflet şi în Sâmbăta Paştelui a pus să-l taie pe Ghiţă.

Ghiţă luase de un an în stăpânire curtea Viezurenilor. Curcan în lege, bogat în piept şi roşiatic la pene, ajunsese ca un câine credincios la casa lui domnu Iancu. Ce vrei ? Un an de trai la un loc îl împrietenise cu toţi ai casei, de le cunoştea şi obiceiurile, şi slăbiciunile, ca un filosof.

Nimeni nu l'ar fi jertfit nici pentru un milion. Dar domnu Sofronie merita toate milioanele din lume. Când domnu Sofronie venea la ei — rar, câte odată pe neaşteptate — cu toată strâmtoarea din casă, pentru el tot se găsea un locşor. Săliţa dela mijloc se schimba deodată, ca prin magie, în odaie de culcare. Cât dura o partidă de table cu Iancu, patul era gata în fund, la perete. Coana Cleopatra scotea din ladă plapăma ei de mireasă, o plapămă de atlas azuriu, ciupită ici şi colo, tocmai cam pe unde timpul îşi înfipsese colţii. O măsuţă lângă pat, un sfeşnic de nichel cu lumânare nouă, o chiseă cu dulceaţă de vişine... Un singur lucru era cam greu : că odaia soţilor Viezureanu avea numai o uşe, care da tocmai în sala unde culcau pe Sofronie. Şi dacă se întâmpla ca târgovişteanul, doborît de oboseală, să doarmă dimineaţa mai mult, coana Cleopatra era silită, ca să ajungă la bucătărie, să iasă în curte pe fereastră. Şi avea de furcă, din pricină că fiind trupeşe, trebuia să se strecoare cu un umăr înainte şi să-şi cam apese carnea cu palmele ca să nu rămâie înţepenită în pervaz.

Ei, dar astă osteneală i se cădea lui domnu Sofronie, fiindcă şi el îşi deschisese de atâtea ori punga pentru ei şi pentru copiii lor.

In noaptea din Joia Paştelui, după ce veniră dela cele douăsprezece evanghelii, steteră amândoi soţii de vorbă trei ceasuri până ce se hotărîră să taie pe Ghiţă. Par'că ar fi plănuit să omoare un om. Aşa le tremura glasul, se înecau, înghiţeau în sec şi oftau când unul când celălalt.

Copiii nu ştiau nimic. Nu le-au spus.

Sâmbătă dimineaţă au ieşit în oraş câte-şi patru la târguială. Fostul şef de birou dela Culte avusese grije să cheme un servitor priceput dela Minister.

Şi când veniră acasă, curcanul era tăiat, pârlit, opărit şi curăţat de pene.

Copiii începură să murmure.

— Cum, aţi tăiat pe Ghiţă ?

Domnu Iancu se răsti la ei ca un tunet năpraznic, de-i încremeni. Iar coana Cleopatra îşi puse un şorţ cu dungi şi trecând în bucătărie, apucă de amândouă picioarele trupul brobonat, dar alb al lui Ghiţă şi prin ceaţa lacrimilor ce-i înecase ochii, începuse să-l spintece şi să-i scoată pipota, ficatul şi aripile...

Când sosi domnu Sofronie, toţi îşi ascunseră mâhnirea de ruşine. Apoi bucuria Invierii îi făcu să-şi uite de Ghiţă. Coana Cleopatra, care era meşteră la bucătărie, îi gătise picioarele cu coconare şi stafide — mâncarea favorită a lui domnu Sofronie ; iar pieptul, la cuptor, pe cartofi.

Cât ţinu ciocnitul cu ouă roşii, veselia fu la culme. Dar când sosi farfuria cu mâncare şi se auzi şi cântecul de amiază al cocoşului, întreaga familie Viezureanu amuţi deodată. Domnu Sofronie nu băgă de seamă. Ochise o bucată bună şi gândul îi era la ea. Coana Cleopatra, care îi ştia gusturile, i-o dete.

Şi domnu Sofronie, fără să bănuiască durerea Viezurenilor, începu să laude :

— Minunat curcan ! Ce carne gustoasă... Nu cumva o fi Ghiţă al dumneavoastră din curte ?

Toţi tăcură. Numai Odeta răspunse cu un sughiţ biruitor, căci se luptase prea mult cu plânsul, ţinând şervetul la gură.

Domnu Iancu se încruntă la ea ; iar coana Cleopatra, care gustase câteva pahare din damigeana cu vin de Târgovişte adus de domnu Sofronie dela via lui, prinse curaj şi începu să laude darurile cu care Dumnezeu înzestrase pe Ghiţă.

— Drept să-ţi spun, domnule Sofronie, mai rar aşa pasăre deşteaptă... Ca un om, domnule ! Păi, să fi văzut dumneata cum îşi cunoştea numele. Când îl strigai Ghiiiţă! venea drept în fundul casei, piuià ca un puiu, şi-ţi lua din mână tot ce-i dai...

Cicerone, elevul din şcoala militară, îi întregi amintirile :

— Dar cu şifonierul, mamă ?

— A, cu şifonierul era o halima... De cateori îl scoteam în curte, Ghiţă se şi înfiinţa înaintea oglinzii. Şi atunci să te ţii repezeli şi bătălie. Iar când vedea că nu e chip să dea piept cu duşmanul, trecea pela spatele dulapului, ca să-l prinză pe acolo. Atunci să fi văzut râs. Şi eu şi copiii. Leşinam. Nu mai puteam.

— Dar cu factorul, mamă ?

— Cu factorul, altă dandana. Se da la el ca un câine, îl apuca de pulpana hainei şi nu-l slăbea până la poartă... Mai rar, să-ţi spun drept, aşa deşteptăciune de dobitoc. Să strice el ceva, ca alţi curcani, sau să iasă din curte, ori să umble hoinar pe drum, sau să-l găsesc pe masă în bucătărie ? Uite, aş vorbi cu păcat să-i aduc vre-o vină. Par'că-l văd, când venea Iancu dela cancelarie, cum lungea gâtul, cum deschidea mari ochişorii lui ca mărgelele, căsca ciocuţul şi cloncănea din răsputeri de-i tremura din rădăcină moţul roşu depe cap, ca să auzim toţi că a venit „domnu" la masă....

A, dar iată şi pieptul scos proaspăt dela cuptor. Mama Păuna, doica Odetei, ajunsă acum fată 'n casă, deschise uşa cu un şold şi veni să puie repede pe masă tava arzătoare, care o frigea rău la mâini.

Ghiţă ţinuse să fie îndatoritor cu stăpânii lui până la urmă : pieptul rumen şi plin, par'că era un bulgăre măreţ de aur.

Odeta se uită la coana Cleopatra şi-i văzu ochii înotând într'un ocean de lacrimi. Fiind cea mai slabă de înger din toată casa, făcu loc paraponului întreg şi isbucni în suspine cu înnecuri, ascunzându-şi faţa în şervet. Coana Cleopatra îşi întoarse privirile spre domnu Iancu şi-l zări prin ceaţa lacrimilor. Avea altă figură : Ochii strânşi, nasul plin de creţuri, gura strâmbă mestecând mărunt plânsul pe care-l pusese în lupta grea cu demnitatea lui de cap de familie. Cicerone îşi lăsase fruntea pe masă, ca să nu vază, să n'auză.

Atunci şi domnu Sofronie scoase batista şi începu să se şteargă la ochi cu grabă. Dar când se uită la Păuna, care încremenise în uşe dând din cap, cu mâinile încrucişate la piept, începu să râză.

— Ce zici, Păuno ? Ne-am apucat să plângem toţi, ca nişte copilaşi, în ziua de Paşte.

Dar Păuna avea grije numai de puiul ei, de Odeta, pe care o crescuse şi pentru care se lipise de casa Viezurenilor pentru toată viaţa.

Veni lângă fată, o sărută mângăios şi-i şterse cu şervetul obrajii umezi şi înflăcăraţi.

— Cum se poate, fata mamii, să te iei după dumnealor şi să-ţi strici frumuseţe de ochişori, numai aşa, de florile mărului ? Păi, zău dacă mai ştiu ce fel de minte au şi domnu şi coniţa şi mai cu seamă dumneata, domnule Sofronie să vă jeliţi cu toţii la aşa zi mare şi să-mi speriaţi fata; pentru o... insectă.

I. A. BASSARABESCU

*) Din volumul care va apărea în curând.

Cugetări

Un impecil care se însoară cu o femeie bogată, simte numaidecât crescând într'însul ambiţiile politice.

In „Regele Lear", un personagiu spune: „Nenorocirea vremurilor vrea ca orbii să fie conduşi de nebuni!"

Dacă ar fi îndepărtaţi din politică rataţii, înăcriţii, mediocrii, leneşii, nevolnicii şi vanitoşii, — de unde s'ar mai recruta parlamentarii?

Un regim care se sprijină pe poliţie nu va putea dura, chiar dacă ar înregimenta bandiţii. Banditul îmbogăţit devine foarte repede un burghez.

PIERRE WEBER.

Poveste nepotrivită

In tăcerea, care pogorîse în salon, — răsuna argintiu doar râsul copilăresc al nevestei arendaşului :

— Ah ! doctore — zise ea — cu anecdota d-tale m'ai făcut să-mi dea lacrimile !—şi cu batista, din care se desprindea o undă vagă de parfum, îşi şterse încet genele negre, catifelate. Doctorul de plasă o privi îndelung, zâmbind cu mulţumire ; apoi, îşi potrivi dunga fără cusur a pantalonilor şi adăugă în treacăt :

— A fost cea mai bună glumă, din câte am trăit la Paris.

Zapciul îşi trosni atâţat degetele păroase, pufni nervos pe nări — cum făcea ori decâte ori *„îl revolta imoralitatea semenilor săi"*, după propria-i expresie, — şi îşi purtă privirile-i aspre dela doctor. la femee şi dela aceasta, la arendaş. Arendaşul, nepăsător, îşi îndesa pipa cu tutun englezesc. Zapciul se ridică depe scaun şi din trei paşi largi sări la fereastra larg deschisă. Afară, în noaptea parfumată, se auzea — undeva — un cântec stingher de fluer, iar aci — aproape — rumegatul unei vite.

In clipa aceea, bătrânul magistrat, care — mai toată seara — tăcuse, se aşeză mai în voe în jiltul său şi, cu un gest stângaciu, grăi :

— A ! d-le doctor, în privinţa asta mi-a fost dat să fiu de faţă la o întâmplare din cele mai ciudate...

— Povesteşte-o ! Povesteşte-o ! — zise nerăbdătoare femeea arendaşului prinvind ţintă spre doctor.

Intovărăşirăm, fiecare într'un fel, rugămintea frumoasei doamne. Magistratul îşi aprinse o ţigară, sorbi din păhărelul de licheur şi începu :

— Eram procuror într'un oraş de munte. Sunt vreo... optsprezece-douăzeci de ani de-atunci. Intr'o zi, primii veste că într'un sat din apropiere s'a întâmplat *„o crimă importantă"*. Eu, care venisem din Franţa, înarmat cu toate teoriile dreptului penal, abia aşteptam una ca asta. Inţelegeţi şi d-v. că doar nu-mi dădusem teza de doctorat cu subiectul sonor *„La peine et ses conséquences"* — ca să instruesc într'un târg de munte pe toţi borfaşii de rând, pe toţi pungaşii de buzunare şi pe alţi delicvenţi tot atât de comuni...

M'am îmbrăcat de drum. M'am suit în cea mai bună birjă din oraş. Şi am plecat. In trăsură şeful de post, care venise să mă ia, îmi lămuri cum stau lucrurile :

— *Administratorul* moşiei lui conu Ştefănache a fost găsit disdedimineaţă — mort, în odaia lui din curtea boerească. Noi n'avem nici o bănuială. Era băiat cum se cade... Ţăranii şi argaţii îl iubeau tare. Il jelesc ca pe-un frate. Chiabur nu era şi nici nu-i lipsesc din casă banii şi lucrurile. Stăm în nedumerire cum d'a putut...

— Deci nici răzbunare, nici furt ?

— Doamne fereşte !

— Zici că era băiat tânăr ?

— Douăzeci şi cinci de ani, să trăiţi !

— Nu cumva avea relaţiuni amoroase...

— Poftiţi ?

— Vreau să zic : nu... nu se iubea cu vr'o femee din sat ?

— Despre asta, nimeni nu ştie nimic...

— Mort prin sugrumare, zici ?

— Da. Se şi văd *urmele faptului*...

Inţelegeţi deci, că în mine creştea nădejdea că voiu fi în faţa unui *„caz interesant"*, aşa cum visează orice procuror tânăr.

După două ore de drum, am ajuns.

Insera. In privdorul casei boereşti, m'a întâmpinat conul Ştefănache, pe care îl cunoscusem cu câteva luni mai înainte, la club, în oraş, — unde venea să-şi facă obicinuita partidă de preferans : bătrân, dar încă în putere, rumen la chip şi — cum spunea el cu o glumă obicinuită — *„verde la inimă"*.

— Regret, coane Ştefănache, că...

— E ! ce vrei dragă ! întâmplarea...

M'am dus îndată în camera mortului... Am studiat cadavrul. Nici urmă de luptă : ucigaşul îl prinsese în somn. Am interogat amănunţit pe femeea, care servise pe bietul administrator : nu putea mărturisi nimic. Am interogat pe alţi câţiva oameni din curte. Nimic. La unsprezece noaptea — după ce grefierul scrisese pe nerăsuflate două duzini de coale *„hârtie ministerială"* — am autorizat îngroparea cadavrului şi m'am dus sus, în casă. Conu Ştefănache mă adăsta cu masa. I-am cerut iertare pentru zăbavă :

— Nu face nimic !... Meseria...

Mâncam în privdor. Ne servea o bătrână. Vin rece. Masă bogată.

— Dar doamna ? — întrebai eu.

— Ea... nu e tocmai bine... A impresionat-o groaznic crima de astă noapte.

— Fireşte, fireşte...

— Ei, ce vrei ! — zise conu Ştefănache râzând — e şi femee şi tânără... Eu, la vârsta mea...

O văzusem o singură dată, la o petrecere, în casa prefectului. Mi-adusei aminte de ea : în adevăr era tânără... mult mai tânără decât bărbatul său...

Deodată, îmi trecu prin minte gândul că omul, cu care cinam acum, e ucigaşul administratorului. Ea—amanta celui ucis. Nimic mai firesc. Şi-acum... ea, care bănueşte, evită să dea ochi cu mine... Dar, în clipa următoare, îmi veni să râd de naivitatea mea : de unde pornise bănuiala? Femeea lipsia dela masă. Ei şi ? Ce e mai simplu decât ca femeea să fie impresionată de o întâmplare tragică...

Conu Ştefănache îmi vorbi cu laude despre cel ucis : „talent organizator"... „om de muncă"... „fire sinceră"... „cinstit"... „politicos"...

Cu neputinţă, — îmi spuneam eu. Un ucigaş — chiar de profesiune — nu poate vorbi astfel despre victima lui

La sfârşitul mesei — tocmai când amfitrionul cerea un vin negru, vechi, — servitoarea spuse :

— Coniţa ar vrea să vorbească cu d. *procuror*...

Mă uitai ţintă la conu Ştefănache : zâmbia senin.

— Ce vrei ? Curioasă..

— De sigur.

Mă luă de braţ şi mă purtă spre odaia femeii. Intrarăm. Sub lumina unei lămpi cu abajourul de culoarea cerului, sta albă între cearceafurile albe. Imi întinse o mână mică, slabă, rece :

— Mă iartă... am fost rău din pricina întâmplării acesteia...

— Mi s'a spus, doamnă...

— Am fost foarte rău.... n'am putut veni la masă... Vreau să ştiu însă părerea d-tale...

— Mărturisesc, doamnă, că n'am putut descoperi nimic...

— Dar bănuiala d-tale ?...

Cu vocea cea mai liniştită, dar privind mereu şi tot mai stăruitor spre moşier, răspunsei :

— Am multe bănueli, doamnă, — dar nici una nu este încă verificată.

Conu Ştefănache zâmbia...

...A doua zi m'am întors în oraş. Autorul crimei faimoase a rămas nedescoperit. Dar cu cât trecea vremea, cu atât mai mult mă încredinţam că ucigaşul este conu Ştefănache. Dece ? N'aş putea spune. Poate că era o simplă bănuială, care se înrădăcina în sufletul meu. Poate că era instinctul, care îmi spunea nelămurit ceeace inteligenţa nu putuse dovedi. Poate că era o simplă autosuggestie. Ştiu eu ? E destul să vă spun că ajunsesem să ocolesc, la club, pe conu Ştefănache : prea zâmbia mereu, prea se purta cu mine cum te-ai purta cu un copil lesne păcălit, prea mă privia blând şi iertător, de par 'că mi-ar fi spus : — „Eu sunt ! Dar ce să-ţi fac, dacă nu mă poţi prinde"...

Povestea asta ajunsese un chin. După un an, mi-am cerut mutarea. Nu mai puteam răbda. In ziua când am primit ordinul ministrului, l-am întâlnit pe conu Ştefănache. I-am spus că plec.

— Ce rău îmi pare ! D-ta erai un procuror admirabil....

Mi-am muşcat buza. Eram încredinţat că-şi bate joc de mine.

„Au trecut ani. Nu mai ştiu de urma lui conu Ştefănache şi-a frumoasei lui femei. Dar am şi astăzi credinţa că el a fost ucigaşul...

Când magistratul tăcu, zapciul care încălecase pe un scaun, zise apăsat :

— Hei, da... se 'ntâmplă şi d'astea.

Doctorul plăşii adăugă distrat :

— Da... sigur...

Iar femeea arendaşului, sglobie, ne întrebă pe toţi — privind însă numai spre doctor :

— Să vă mai fac o cafea ? Prea a fost tristă povestea asta !

Arendaşul grăi vesel către nevastă-sa :

— Da, da... drăguţă ! Dă-ne o cafea, ca să mai schimbăm vorba. — Iar către magistrat : Năpraznic om, conu Ştefănache ăla...

Femeea se oprise în prag şi asculta. Doctorul se juca cu două gămăjii de chibrituri. Iar zapciul, pufăind din ţigara stinsă, adăugă apăsat :

— Nepotrivită poveste, neică !

Magistratul zâmbi fără să înţeleagă. Femeea arendaşului strânse o cută a rochiei între degetele încordate nervos. Doctorul — ca din întâmplare — scăpă cutia cu chibrituri pe covor. Toţi rămaseră înlemniţi, privind ţintă spre arendaşul, care grăi neştiutor :

— Adevărat... prea e tristă povestea asta, pentru o seară aşa de frumoasă...

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE

WILLIS

Fantezie

Umbrele se aşterneau dealungul bulevardului la ceasul apropiat al crepusculului.

O femeie frumoasă se plimba în orgoliul ei...

Se plimba singură, însă duhuri nevăzute păşiau alături de dânsa.

Sub paşii ei, Pacea fermeca pământul şi cinstea îmbălsăma aerul, şi toţi trecătorii o priviau cu simpatie şi o considerau tot atât de bună şi de castă pe cât era de frumoasă, căci ea ascundea cu gelozie toate darurile cu cari o împodobise natura.

Işi păstra cu îngrijire frumuseţea-i neobicinuită, dispreţuind pe îndrăgostiţii pasionaţi şi sinceri...

Inima ei era cu totul nesimţitoare: ea nu bătea decât pentru aur.

Dar cei bogaţi nu prea se îmbulzeau în jurul ei.

Câtă onoare însă de-a vinde graţii, când preoţii se însărcinează cu târgul!

* * *

...Acuma se plimba şi părea mai frumoasă încă, fecioară eterică, palidă ca un crin.

Şi era înconjurată şi acum de un cortegiu invizibil, în stare să despereze sufletul....

Intre dorinţă şi dispreţ, ea mergea părăsită, şi nimic nu mai putea s'o mântuiască...

Acuma nici-o scuză nu poate implora pacea acestei lumi pentru a-i însenina fruntea, căci în timp ce rugăciunea rătăcită de dragoste s'a împrăştiat în aer, inima ei de femeie şi-a luat deplina libertate...

...Şi păcatul iertat de Crist în cer, va fi toldeauna blestemat de om!...

Bibliografie simbolistă

Dela Leibnitz la G. Davidescu

Este astăzi un curent de cugetare care a ajuns mai mult decât o simplă modă. Gânditorii cei mai felurîţi: logicieni, egiptologi, neurologi, romancieri, linguişti, poeţi, sociologi, etnografi, medici, psihologi critici de artă — cu toţii se simt ispitiţi de problema „simbolismului". Şi — cum spune un savant francez — avem aci „nu filozofii, ci fapte care se sistematizează". E semn că omenirea găseşte că este cazul să se rescrie altfel istoria spiritului omenesc. Este curios cum în nici într'un tratat de logică nu găsim un capitol despre simbolism. Poate chiar nu vom întâlni nici măcar pomenit cuvântul. Dar de din afară, o puternică mişcare de gândire încearcă să refacă logica tradiţională, împământenind o idee nouă: ideea de simbol.

In 1923 apare o lucrare colectivă, care poartă sugestivul titlu „The Meaning of Meaning" — „Semnificaţia ideii de Semnificaţie". La ea colaborează un psiholog : D-l C. K. Odgen, un logician, d. I. A. Richards, un gramatic, d. Postgate, un medic, d. Crookshank, şi un eminent sociolog-etnograf d. Malinowski. Studiile lor se sprijină pe lucrări anterioare ale lui Preuss, Head, Gardiner, şi alţii. Ideea fundamentală este următoarea : Vorbele, înainte de a servi oamenilor să comunice între ei, au slujit ca îmbolduri de acţiune. Cuvântul — cum ar spune Pierre Janet — este poruncă. A vorbi, înseamnă a comanda, — altora sau nouă înşine. Găsim în cartea pomenită mai sus, un studiu intitulat „Puterea vorbelor" — continuare la un studiu anterior al lui Ogden intitulat „Word Magic". Inainte sau, în tot cazul, „alături" de funcţia ei logică, — Vorba a avut o alta, mai puţin clară, mai misterioasă, mai „magică". Şi această funcţiune este aceea de pur simbol.

Un adânc cunoscător al poeziei simboliste, criticul francez André Beaunier (mort de curând) exprima aceeaş idee într'un chip deosebit de limpede : „simbolul este reprezentarea unei idei graţie unor secrete concordanţe despre cari nu am putea da cont pe cale analitică". Intre simbol şi alegorie se poate face o deosebire : o alegorie se descifrează ca un rebus. Simbolul, dimpotrivă, semnifică inefabilul. „Alegoria e inutilă, căci înlocueşte, doar pentru agrement expresia directă a ceea ce vorbele cele mai simple ar fi de ajuns să redea. Simbolul, el, este indispensabil devreme ce traduce ceea ce n'am fi putut sugera altfel" (La Poésie Nouvelle). Cu alte cuvinte, alegoria este un proces *logic*. Simbolul, — e altceva decât logica propriu zisă. Este o a doua logică, pe care trebue să o adăogăm la cea dintâi dacă vrem să avem tabloul complect al spiritului omenesc.

A fost, de sigur, de o nepreţuită însemnătate toată acea operă teoretică a poeţilor simbolişti francezi, publicată în „La Vogues", în „Entretiens", „Revue Blanche", şi „Mercure", şi pe care Georges Vanor a sistematizat-o într'un volum asupra „Artei Simboliste".

Pe de altă parte, toată psihologia „Inconştientului" dela Novalis la Freud a contribuit şi ea la descoperirea unei a doua logici.

Dar toate aceste încercări lăturalnice caută să se sistematizeze într'o disciplină nouă. Este „Filozofia Valorilor". Desprinsă în acelaş timp din Logică, din Psihologie, din Etică şi din Teoria Cunoaşterei, împrumutând dela fiecare câte ceva, filozofia valorilor tinde la autonomie.

Ea încearcă :

1. Să fundeze alături de logica conceptelor, o „logică a sentimentelor" — cum o numeşte Ribot.

2. Alături de psihologia individuală, să fundeze una socială, bazată pe judecăţile de valoare sau — cum li se mai zice — pe „reprezentările colective".

3. Să fundeze în raţiune şi să explice ştiinţificeşte imperativul categoric al moralei.

4. Insfârşit să arate că există în fiecare om două „teorii de cunoaştere" ; una logică, — alta allogică, unde mecanismul nu-i acea măsurătoare mentală a conţinuturilor noţionale, — ci raportul de simbolism, raport imprecis şi vag, totuşi cert şi concret, pe care cu toţii îl încercăm ori de câte ori e vorba de judecăţi de artă sau de Dumnezeu.

Toată această teorie filozofică, sociologii — şi în deosebi şcoala franceză din jurul lui Durkheim — caută să o verifice cu fapte culese din istorie şi din etnografie. Astfel Levy Bruhl ajunge să ne facă portretul intelectual al „omului primitiv", care — spune el — este un individ „prelogic" străin de principiile identităţii şi contradicţiunii, şi complect „impermeabil la experienţă". Hubert, Herz, Mauss, Durkheim ne arată — studiind mentalitatea „sălbatecului" cum toate conceptele logice (timp, moarte, spaţiu, gen, forţă, viaţă) au început prin a fi judecăţi afective de valoare, înainte de a fi devenit categorii ştiinţifice obiective. In deosebi, se pare că înainte de faza propriu zis logică, conceptele trec printr'una mistică şi simbolistă. Aceasta e părerea savanţilor înşiraţi mai sus — şi, în Germania, a lui Cassierer, care a întreprins o vastă lucrare despre o „Philosophie der symbolyschen formen" din care deja a apărut un volum asupra „Gândirii mistice", rămânând ca altele să fie ulterior consacrate Limbajului, Artei şi Ştiinţei.

Este greu să ne pronunţăm de pe acum asupra rezultatelor şi foloaselor de adevăr ale acestei mişcări simboliste care încearcă să fecundeze din nou cugetarea omenească ştiinţifică şi filozofică. In tot cazul, se poate spune despre ea, împreună cu savantul Director dela „Hautes Etudes" d. M. Mauss, că „desigur o idee generală începe să se degajeze, care e mai mult ca o modă ştiinţifică. Sub presiunea simultană a sociologilor, a psihologilor şi pshihopatologilor, logicienii — chiar cei „logicişti", şi însfârşit filologii ei înşişi fiind puşi în mişcare, cu toţii ajung la o noţiune a *activităţii simboliste* a spiritului".

Iar pentru a sfârşi, să nu uităm pe eminentul nostru critic d. G. Davidescu, care într'un cuprinzător şi generos articol despre simbolismul operei lui Eminescu publicat în „Viaţa Românească", ne propunea să numim simbolistă orice poezie o va considera d-sa ca atare.

Se poate măsura tot drumul parcurs de civilizaţie.

La un capăt al evoluţiei găsim pe Leibnitz care — cu enciclopedica sa curiozitate — s'a ocupat şi de această problemă, dar considerând-o ca o anomalie, ca o magie nejustificată a cuvintelor, ca un fel de maladie care apropie uneori pe om de papagal, şi pe care chiar o botezase „psittacism".

La cellalt capăt,—teoria extremă a d-lui Davidescu, care susţine că simbolismul apare chiar şi acolo unde nu există. Şi deşi, în studiul d-sale, nu vom întâlni un exces de lămurire asupra elementelor gândirii simboliste, vom considera totuşi încercarea sa ca fiind ea însăşi un simbol indicator că simbolismul se găseşte în mult mai multe locuri decât admitea până acum filozofia oficială.

D. I. S.

„ZOOLOGICE"

Meteorologică

Cine 'n grele râşniţe de cer
Macină nori negri de piper ?

Care-i grădinarul invizibil
Ce plutind pe cute de răcoare,
Varsă 'n ritm sonor, irezistibil,
Stropi de diamant din stropitoare ?...

Din batiste proaspete de nouri
Cine stoarce apele ce 'n valuri
Curg mereu simetric cu ecouri
De geamlâcuri sparte şi metaluri .

In decorul cerului titanic,
Fulgerul — ca scurtul circuit —
Cu scântei de element galvanic
A incendiat un nor, subit.

Ploaia 'n frunze bate darabana
Şi cu biciu de voluptate sadică
Flagelează ori şi ce tufiş,
Pe când melcii digerându-şi hrana

Poartă coarne mici de gumarabică.
Pitulaţi în cupe de frunziş,
Şi, discret, închină ploii ode
Cadenţate, de gasteropode...

...Nori se sparg pe un tavan platonic
Ca băşici fragile de săpun ;
Curcubeul cu stindard armonic,
Cizelează linişti — care pun

Soarele ascuns în fundul zărilor,
Pe obrajii uzi ai depărtărilor...

ALEXANDRU BILCIURESCU

Dostoiewski în fortăreaţă

Printre scrisorile inedite ale lui Dostoiewski s'au găsit şi s'au publicat câteva de o mare însemnătate pentru cunoaşterea evoluţiei sale morale şi artistice. S'a publicat astfel o scrisoare pe care Dostoiewski a adresat-o din fortăreaţa Petru şi Paul fratelui său chiar în ziua când, trebuind să fie executat, i s'a adus la cunoştinţă că pedeapsa la moarte i-a fost preschimbată în patru ani de deportare într'un loc întărit: Iată sentimentele lui Dostoiewski în acea memorabilă zi de 22 Decembrie 1849 :

„Frate, scrie el, nu sunt trist, nici disperat. Viaţa e tot viaţă, oriunde ; viaţa e în noi, nu afară din noi. Vor fi oameni alături de mine şi a fi **om** în mijlocul acelor fiinţe, a rămâne **om** orice nenorociri ţi s'ar întâmpla, a nu decade, a nu fi abătut, iată adevărata viaţă şi scopul ei. Am învăţat toate acestea. Ideile acestea au intrat în carnea şi sângele meu. Da, e adevărat".

Şi ceeace e mult mai însemnat, Dostoiewski chiar în ajunul osândei la muncă silnică, **nu părăseşte gândul de a scrie :**

„Frate, se poate să ne mai vedem. Ingrijeşte-te, rogu-te, ca să ne mai putem vedea. Va veni poate o zi când ne vom îmbrăţişa, ne vom reaminti zilele copilăriei noastre, vremea de-atunci, vârsta de aur, tinereţea noastră şi toate speranţele ei, pe care le zmulg azi din inima mea şi le înmormântez. E oare cu putinţă să nu mai pun mâna pe condei ? Cred că peste patru ani voi putea scrie din nou. Iţi voi trimite tot ce voi scrie, dacă voi putea scrie. Atâtea imagini, create de mine, vor pieri sub fruntea mea sau asemenea unui venin se vor topi în sângele meu ! Da, dacă n'am să pot scrie, am să mor. Mai bine cincisprezece ani de muncă silnică dar să pot scrie !..."

A apărut
„Lectura" No. 78
— Floarea literaturilor străine —
Amor Sovietic
de Alexandra Kollontay
Ambasadoarea sovietelor în Norvegia
Trad. de SONIA VLADIMIR
Lei 4.— Scrierea complectă
La chioşcari şi librari

A APARUT
SUB FLAMURA ROŞIE
ROMAN DE DEM. THEODORESCU
(AUTORUL ROMANULUI IN CETATEA IDEALULUI)
EDITURA ADEVERUL
EXEMPLARUL LEI 100

In Biblioteca Dimineaţa, No. 64 a apărut:
Un şaizeci şi şasă...
şi alte numere umoristice
de celebrul scriitor
SALOM ALECHEM
Preţul 6 lei

Din Rabindranath Tagore

Vai mie! De ce mi-am clădit casa lângă drumul ce duce la târg?

Toţi îşi priponesc bărcile lor încărcate de copacii mei. Şi vin, şi pleacă, de colo până colo, după placul lor. Eu stau şi-i privesc şi vremea trece, clipă cu clipă. Să-i alung nu pot şi astfel se scurg zilele mele.

Ziua şi noaptea paşii lor se aud la uşa mea.

Zadarnic le strig: „Nu vă cunosc!"

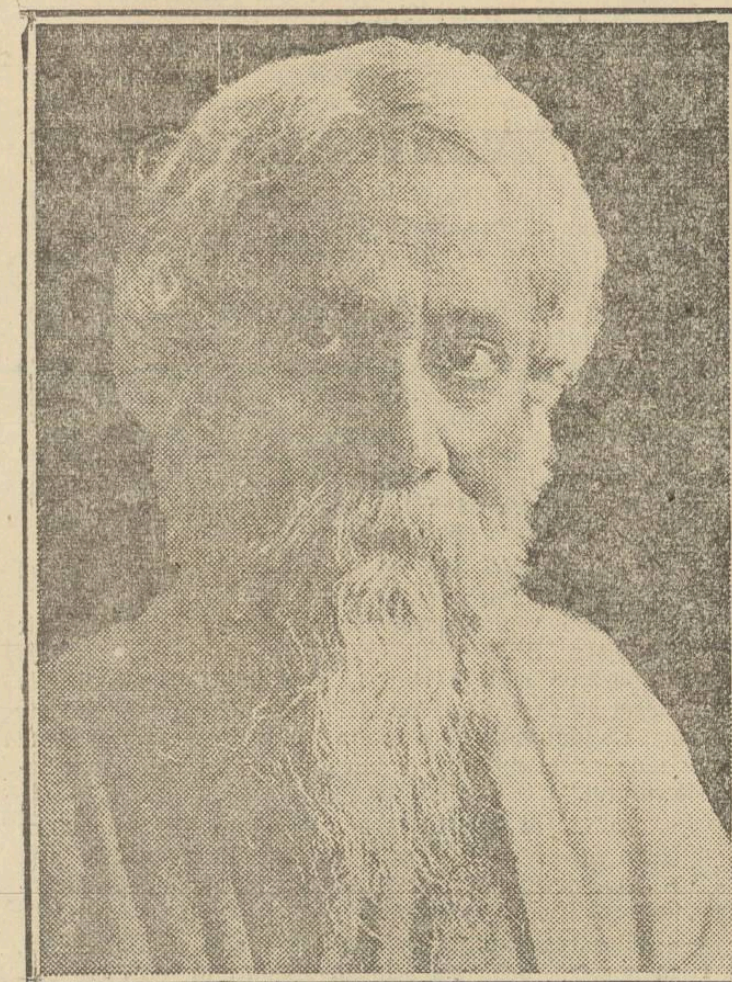
Căci unii sunt cunoscuţi degetelor mele, alţii nărilor — sângele în vinele mele pare că îi ştie — iar alţii sunt cunoscuţi visurilor mele.

Să-i alung nu pot. Ii chem şi le zic: „Intre în casa mea cine doreşte. Intraţi!"...

Dimineaţa sună clopotul în templu

Ei vin cu panerele în mână. Picioarele le sunt roşii ca trandafirii. Lumina proaspătă a dimineţii sclipeşte pe feţele lor.

Să-i alung nu pot, îi chem şi le spun: „veniţi în grădina mea şi culegeţi flori, „veniţi!"

Rabindranath Tagore

La amiază bate clopotul la poarta palatului.

Nu ştiu de ce îşi lasă toţi lucrul şi vin pe la gard.

Florile din părul lor sunt pălite şi uscate — notele sunt stinse 'n flautele lor.

Să-i alung nu pot — îi chem şi le spun: „Umbra este răcoroasă sub copacii mei — veniţi prieteni!"...

* * *

De ce i-a dat prin gând tânărului pribeag să vie la uşa mea, când se lumina de ziuă?

Când intru şi când ies, trec pe lângă el într'una — iar faţa lui mi-atrage privirea şi mă turbură...

Nu ştiu dacă trebue să-i vorbesc sau să stau tăcută.

— De ce oare i-a dat prin gând să stea tocmai la uşa mea?!

Nopţile înourate de Iulie, sunt întunecoase şi triste;

Cerul este albastru senin toamna;

Zilele de primăvară sunt zbuciumate de vântul dinspre miază-noapte.

Iar el îşi împleteşte cântecele cu melodii noi — la fiecare dată...

Mă opresc din lucru şi ochii mi se umplu de ceaţă.

— De ce oare i-a dat prin gând să stea tocmai la uşa mea?...

* * *

Când merg singură noaptea, să-mi întâlnesc iubitul, păsările nu cântă, vântul nu se mişcă, casele pe amândouă părţile şoselei sunt tăcute...

Doar veriga dela glezna mea se face grea la fiecare pas, şi mi-e ruşine...

Când stau pe pridvor şi-ascult paşii lui, frunzele nu fâşie în copaci şi apa râului e liniştită ca o sabie pe genunchii unei sentinele adormite. Doar inima mea bate sălbatec şi nu ştiu cum s'o potolesc...

Când iubitul meu vine şi stă lângă mine, când trupul îmi tremură şi pleoapele-mi cad, — noaptea se 'ntunecă, vântul stinge lampa, norii întind văluri deasupra stelelor.

Doar giuvaerul depe pieptul meu străluceşte şi dă lumină. Nu ştiu cum să-l ascund...

* * *

Cu zile de grea muncă, am ridicat un templu. El n'avea nici uşi nici ferestre — iar pereţii îi erau zidărie groasă din piatră masivă.

Uitasem de toate; ocoleam lumea — priveam răpit de admirare imaginea aşezată de mine de-asupra altarului.

Era totdeauna noapte înăuntru şi lumina venea doar de la opaiţul cu ulei parfumat.

Fumul neintrerupt de tămâie, îmi străbătea inima până în cutele cele mai adânci.

Fără somn, săpam mereu în pereţi figuri fantastice, ciudate, — linii încurcate, — cai înaripaţi, flori cu chipuri omeneşti, femei cu trup de şarpe.

Nu era nici un locşor pe unde să pătrundă cântecul păsărilor, freamătul frunzelor sau zumzetul albinelor.

Singurul sunet care-şi avea răsunet în domul întunecos era al imnurilor pe cari le cântam eu.

Mintea-mi devenise ageră şi liniştită ca o flacără ascuţită, — simţirile-mi pluteau în extaz.

Nu ştiam cum trecea timpul — până când trăznetul izbi templul şi-o durere mare mă străpunse 'n inimă.

Candela părea acuma palidă şi sfioasă. Săpăturile de pe pereţi, ca nişte visuri înlănţuite cătau fără înţeles în lumină — ca şi când ar fi vrut bucuros să se ascundă.

Privii imaginea depe altar — o văzui zâmbitoare şi vie prin dătătoarea de viaţă atingere Divină.

Noaptea pe care o întemniţasem îşi desfăşurase aripele şi zburase.

* * *

Pe la miezul nopţii, cel cu gând de sihăstrie, vesti:

„Iată a sosit vremea să-mi las casa şi să caut pe Domnul. Ah, cine m'a ţinut atâta timp în amăgire, aci?"

Domnul răspunse: „Eu", însă urechile omului erau astupate.

Cu un prunc aţipit la sân, nevasta lui dormea liniştită pe marginea patului.

„Cine sunteţi voi?" — zise omul „care m'aţi zmintit atâta vreme?"

Vocea zise iarăşi: „Dumnezeu!" dar el nu auzi.

Pruncul ţipă în vis, lipindu-se strâns de mama lui.

Dumnezeu porunci: „Opreşte-te, nebune! nu-ţi părăsi casa" dar el nu auzi.

Dumnezeu oftă şi se văită: „De ce oare servul meu umblă să mă caute — părăsindu-mă?".

* * *

Cine eşti tu, cititorule, care-mi vei citi poemele de acum peste o sută de ani?

Nu-ţi pot trimite măcar o floare din bogăţia acestei primăveri — nici o şuviţă de aur din norii de colo.

Deschide-ţi fereastra, şi uită-te 'mprejur.

Din grădina-ţi înflorită, adună amintirea îmbălsămată a florilor moarte cu o sută de ani în urmă.

In bucuria inimei tale, vei simţi veselia sprintenă care cânta într'o dimineaţă de primăvară într'o altă inimă trimiţându-şi ecoul fericit peste o sută de ani.

Din englezeşte de MARIA ALEXANDRESCU

Gânduri

De-ţi place să fii lăudat, trebuie să suporţi şi cheltuiala.

Gloria oamenilor mari trebuie apreciată şi după mijloacele de cari s'au servit pentru a o dobândi.

Numai cel lipsit de inteligenţă morală şi de bun simţ, poate, spune: „Asta e părerea mea şi n'o discut!"

Cel ce vorbeşte grăbit nu poate cumpăni valoarea vorbelor.

E adevărat că omului nu-i e cu putinţă să aibă întotdeauna ceeace doreşte, dar îi stă în putinţă să nu dorească ce nu poate avea.

De şchiop să nu râzi decât când vrea să alerge.

Comitem neiertata greşală de-a ne forma opinii fără a ne da osteneala să examinăm argumentele.

CHARLES-LOUIS PHILLIPPE

Intre prieteni

Trecu un sfert de oră, în care timp tăcură. Luiza rupse întâi tăcerea. Era plină de mânie. Ea zise:

— Cu mania ta de a tot lua în braţe, uite ce se 'ntâmplă. Totdeauna am cugetat că aceste obiceiuri ne vor duce mai departe decât am voi noi. Nu sunt mulţumită de loc.

Petre era şi el în prada remuşcărilor. Zise:

— Te rog să mă erţi, mica mea Luiza.

Se apropie de ea şi o îmbrăţişă, dar de data aceasta ca pe o prietenă bună, îndurerată. El se gândea acum la plăcerea pe care o resimţi când poţi mângâia pe cei care suferă. Luiza îl cunoştea bine, ea înţelegea bunele lui intenţii şi nu se putu opri să nu zică:

— Da, ştiu că eşti un bun prieten. Dar ceeace am făcut noi e atât de rău!

Ii veni şi lui să plângă. Luiza începu un fel de monolog:

— Eu care eram atât de mândră de a fi prietena unui băiat drăguţ ca tine! Ne ziceam „tu"! Era atât de frumos când ne preumblam amândoi. Oamenii care ne întâlneau trebue să-şi fi spus: „Doi îndrăgostiţi!" Imi venea să le răspund: „Te înşeli, domnule sau doamnă, e prietenul meu Petre; cu el m'aşi duce oriunde". Când vedeam în omnibus sau metro pe cineva citind o carte, băgam numaidecât de seamă că nu era una din cărţile scrise de tine şi cugetam totdeauna: „Ce prost e că nu citeşte o carte scrisă de prietenul meu Petre; ale lui sunt mult mai frumoase!"

Petre o întrerupse:

— Eu, mica mea Luizeta, spuneam totdeauna râzând, către cunoscuţii mei: „Aţi citit *Paul şi Virginia?* Eu şi Luiza suntem ca Paul şi Virginia!" Eram atât de familiari, eram atât de fericiţi. Când bărbatul tău eşea pe stradă cu noi, tu braţul meu îl luai.

Şi Luiza îl întrerupse şi ea, exclamând:

— Ce va spune Henri, Dumnezeule? Ce va spune Henri?

Petre nu şovăi de loc.

— Trebue să mergem să-l prevestim numaidecât. Crede-mă, să nu stăm aşa, locului.

Luiza avea totuşi puţin necaz pe bărbatul ei.

— E şi greşala lui. Ar fi trebuit să bage de seamă că prea am mâncat bine astă-seară, şi în loc să plece numaidecât la redacţie şi să-şi lase nevasta cu un prieten, să fi aşteptat puţin, sau să ne fi silit să eşim în stradă odată cu el.

Dar Luiza adăogă numaidecât:

— In tot cazul ai dreptate. Ceeace ni s'a întâmplat e prea grav şi apoi eu nu sunt una din acele femei care obişnuiesc să-şi înşele bărbatul.

Luiza se îmbrăcă repede, fără să ia prea mult aminte. Fu gata; scoborără. Ca să ajungă mai repede, luară o trăsură. Când te afli în stradă, în mijlocul trecătorilor, de poţi face o seamă de comparaţii, îţi apar lucrurile mult mai limpede. Luiza plângea. Petre o consola pe cât putea. Fu silit s'o ia în braţele lui, s'o strângă la piept, spre a-i mai încălzi biata inimă bolnavă. De data aceasta însă se feri cu multă luare aminte s'o sărute pe gură.

Când au ajuns la ziar, înainte de a da drumul trăsurii Luiza şovăi.

— Nu-mi vine de loc să urc în redacţie, zise.

Dar după oarecare chibzuială, adăogă:

— Nu, nu urc. Cunosc pe Henri, el va spune că e din vina mea, şi totul va cădea asupră-mi.

Opri trăsura şi urcându-se din nou, spre a se duce acasă, îi zise lui Petre.

— Lămuriţi-vă şi veniţi pe urmă amândoi să-mi spuneţi cum s'a întâmplat.

Petre întrebă, pe sală, de prietenul său. Băiatul de serviciu se duse să-l cheme. Henri veni numaidecât, cu acel zâmbet care însemna: „A! Ce surpriză!" Astfel, că spre a nu-i face inimă rea, lui Petre îi veni să nu-i mai spue nimic. Şi dacă totuşi vorbi, acest lucru se datoreşte sentimentului superior de datorie care, în ultimul moment, nu-l părăsise. El zise curagios, fără introducere, cu ochii închişi:

— Dragul meu, eşti un imbecil! M'ai lăsat singur cu Luiza, după masă. Te rog să crezi că ceeace ce s'a întâmplat, trebuia să se întâmple. Biata Luiza e tot atât de nemângâiată ca şi mine.

In expresia fizionomiei lui Henri se produse, dacă se poate spune aşa, o întrerupere. Incercă să se reculeagă; se reculese şi fu în stare să zică:

— A! E o mizerie... Dar trebuie să scriu tocmai acum un articol. Nu pot cugeta în acest moment la altceva.

Prietenii se înţeleseră ca Henri să se ducă să-şi scrie articolul în biurou iar Petre să-l aştepte pe sală. Astfel trecu o oră întreagă care ar fi putut fi destul de amară pentru Petre; el îşi puse toate puterile în alungarea cărui gând: „Nu vreau să mă gândesc la nimic".

Veni şi Henri.

— Gata, zise, la început credeam că n'am să pot ajunge până la capătul articolului.

Apoi adăogă:

— In orice caz un lucru e sigur de pe acum: noi trebue să rămânem prieteni.

De altfel se purtară unul faţă de celălalt ca doi prieteni adevăraţi: Se duseră la cafenea, şi Henri era chiar niţeluş abătut.

— Astă-seară mă cam durea capul şi cugetam tocmai să mă întorc numaidecât acasă, după articol.

Băură bere, îşi scoaseră pipele din buzunar, încercară să fie ca altădată: doi prieteni care fumează liniştit, după munca zilei, în acele clipe atât de pacinice când omului, scăpat de grijile zilnice, i se pare că o stea a coborât din cer spre a-şi face cuib în adâncul inimei lui. Henri nu izbutea. Desigur, au oamenii toţi meteahna asta. El cugeta la ceeace se petrecuse:

— Oricum, e jignitor, zise.

Petre nu ştia cum să-l împace. Henri adăogă:

N'o înţeleg pe Luiza de loc. Am luat'o din sânul familiei ei, m'am căsătorit cu ea, n'o ştiu stricată, şi iată ce-mi face. A! nu, dragul meu, nu-ţi poţi face idee cât e de jignitor când te 'nşeală o femee.

Petre răspunse:

— Nu, n'o învinui pe Luiza. Tot ce s'a întâmplat, s'a întâmplat din greşeala mea.

Situaţia părea foarte încurcată. Din când în când Henri zicea:

— In definitiv ceeace mă plictiseşte astă-seară e că mă doare capul. Ar fi trebuit să mă culc. Sunt obligat însă să stau cu tine. Nu ne putem despărţi aşa.

Apoi tăcea. Se cunoştea că e abătut. Petre îi zicea:

— Şi nu ţi-e bine de loc, de loc?

— Parcă ceva mai bine acum, răspundea Henri.

Şi Henri fu silit să bea mai mult decât ar fi voit pentrucă Petre îi zicea mereu, decâteori îi oferia câte un ţap:

— Trebue să primeşti, Henri; altfel n'am să pot şti că nu eşti supărat.

Pe la două, spre ziuă, când berăria trebuia să se închidă, Henri zise:

— Hai s'o vedem pe Luiza. Şi ea trebuie să fie mâhnită.

Când intrară în cameră, Luiza se deşteptă. Ea zise:

— Dacă am văzut că nu veniţi m'am urcat în pat, dar am adormit foarte târziu!

Petre se simţea cam stingherit în faţa ei, dar luă cuvântul Henri:

— Dragă Luiza, nu vreau să-ţi spun nimic. Ştiu că sunt lucruri care se pot întâmpla, chiar cu cei mai buni prieteni. Dar iată în ce situaţie ne-ai pus: pe bietul Petre, vechi prieten din copilărie, pe tine, nevastă-mea şi pe mine, care te iubesc atât. Iată ce capete avem acum toţi trei, unul în faţa celorlalţi!

Luiza plânse. Ea nu putu rosti niciun cuvânt. Tot Henri vorbi:

— In sfârşit, un singur lucru avem de făcut. Am învăţat de-aci toţi trei să fim cuminţi şi să nu ne mai încredem în noi. Petre o să se ducă să se culce, e prea târziu. Sărutaţi-vă ca de obiceiu. Să rămânem buni prieteni. Iar noi, dragul meu, ar fi bine, câtva timp să nu ne vedem.

Sfială

Prezenţa ta mă înfioară, doamnă,
Mă tulbură profund când e aproape,
Sunt lângă ea ca unda unei ape
Sub reci şi lente adieri de toamnă.

Au ochii tăi umbroşi pe sub pleoape
Priviri de judecată ce condamnă:
Spre tine când, un pur elan mă 'ndeamnă,
Se întrerupe brusc în lungi etape.

Sunt sclavul, doamnă, sclavul tânăr care
Ar vrea şi el, reginei legendare
Ingenunchind să-i spună: „Eşti frumoasă".

Dar ţintuit de-a lui timiditate
Rămâne mut când trece fastuoasă
Pe lângă el severa majestate...

TUDOR MĂINESCU

Un profet al vremii noastre: Rabindranath Tagore

„Cunoaşte pe cel unic, sufletul. El e puntea care duce la nemurire".
— *Upanişadele* —

O! nesimţitor, care încerci să te duci pe proprii tăi umeri!

O! cerşetor, care vii să cerşeşti la propria ta poartă.

Pune sarcina în mâinile aceluia care poate să ducă totul şi nu arunca nici-o privire de regret în urmă.

Dorinţa ta stinge flacăra lămpii, de îndată ce o atinge suflarea ei.

Ea e pământească şi mâinile ei sunt murdare, să nu primeşti nici un dar din câte îţi întinde ea.

Dar primeşte numai ceeace îţi dă iubirea cea sfântă [1]).

Lumină care umplii lumea, lumină care săruţi ochii, care faci dragostea să tresară în fund de suflet, — bunătatea şi bucuria se împrăştie în lume, cum fluviul cerului se revarsă peste ţărmuri: Rabindranath Tagore. [2])

* * *

Intrat în literatură ca o surpriză care se valorifică şi se impune dela o zi la alta, Rabindranath Tagore a ajuns în scurtă vreme cunoscut şi admirat de întreaga lume civilizată. Scrierile lui sunt pătrunse de un larg spirit umanitar, sunt strigăte de frăţie şi de dragoste cari cheamă mulţimile la viaţă nouă de pace, de emancipare socială, de dreptate şi de morală. Scrisul lui Tagore evoluează deasupra contingenţelor social-naţionale, şi în oricare din paginile lui veţi găsi o consemnare minunată a raporturilor nemijlocite dintre natură şi viaţă, o fidelă şi originală cristalizare a sufletului omenesc.

Tendinţele morale şi optimismul care-i caracterizează literatura sunt rezultate simplu, firesc şi logic, din concepţia sa atât de personală asupra vieţii.

In sublima „Solie a codrilor" — solie pe care a practicat-o pentru înfrăţirea lumilor, — ca şi prin toată opera sa măreaţă, Rabindranath Tagore vrea să sugereze o contopire a migăloaselor amănunte de mecanism occidental (omul înlocuit prin maşini) cari atrofiază şi falsifică sufletul, în omenescul orientului; realizarea unei singure vieţi — ideal de frumuseţe, de adevăr şi de dreptate, prin armonie universală: întoarcerea la natură. In viaţa de oraş, omul fără să vrea îşi îndreaptă întreaga luare-aminte asupra bunului trai, asupra faptelor sale proprii, şi asta pricinuieşte o înstrăinare artificială între el şi întregul naturii în sânul căreia se află.

Singura cale prin care ajungem la adevăr este întrepătrunderea reciprocă a fiinţei noastre cu totalitatea lucrurilor.

Omul poate să distrugă şi să jefuiască, să câştige şi să îngrămădească comori, să facă invenţii şi descoperiri, dar el e mare numai întrucât sufletul lui cuprinde infinitul.

Omul nu se desăvârşeşte decât prin iubire, prin muncă în mijlocul naturii, prin iubire şi prin adevăr!

Cu stăruinţă suprinzătoare poetul-profet încearcă să însămânţeze în sufletele tuturora iubirea exclusivă a tot ce e existenţă. Şi aceasta e principiul de bază şi al esteticei sale.

Nimeni n'a pătruns mai bine decât Tagore, esenţa şi rostul creaţiei artistice: frumuseţea e armonia ţărmuritului cu neţărmuritul, a legii cu libertatea. Opera de artă nu trebuie limitată numai la înţelegerea, numai la cerinţele mediului moral în care se desvoltă autorul, ea nu trebuie circumscrisă numai sensibilităţii celor dintr'un cerc restrâns închis de hotare naturale — etnice sau etice, ci trebuie lărgită şi multiplicată, pentru a fi accesibilă tuturor inteligenţelor chiar şi celor de altă credinţă, de altă naţionalitate. Şi naţiunea unică pe care o acceptă astfel Tagore, e *omenirea;* pentru întreaga umanitate creează artistul; fără deosebire de rasă, de ţară, de clasă socială, oamenii sunt pretutindeni oameni, — toţi suntem copiii lui Dumnezeu nu sclavii stupidei maşinării care împarte viaţa în compartimente.

Apostol convins şi adânc conştient de menirea lui în lume, Rabindranath Tagore îşi desbracă sufletul de tot ce e prejudecată şi instinct de turmă şi predică cu căldură şi convingere, universala înfrăţire: lumină omenească în noaptea naţionalismului care încorsetează viaţa continentelor. E un mare pericol concepţia occidentală că lupta e inevitabilă, — spune Tagore. Şi totuş rămâne dureros statornicit, deocamdată cel puţin, că nici toate strigătele umanitariştilor laolaltă, nici calmul predicilor profetului din India, nu vor fi în stare să înlăture pentru totdeauna vrajba dintre oameni, ori graniţele dintre naţii — izvor de vecini ce animozităţi.

Dar Rabindranath Tagore nu e dintre aceia cari să descurajeze. Pentru răspândirea păcii şi unirii în omenire, el va propovădui încă, închinându-i imnuri noi idealului său:

Vino pace, tu fiică născută din marea durere divină,
Vino, cu întreaga ta comoară de fericire senină,
Vino, cu spada vitejiei,
Vino, cu cununa blândeţii pe frunte!
O, fraţii mei, nu vă sfiiţi a sta în faţa celor mândri şi puternici
In haina albă a simplităţii voastre!
Coroana voastră să vă fie umilinţa, iar libertatea voastră s'o purtaţi în suflet
Pe locurile goale ale sărăciei voastre, să ridicaţi în fiecare zi din nou un tron lui Dumnezeu.
Şi amintiţi-vă întotdeauna: Că nu puterea înseamnă măreţie, şi că orgoliul nu durează în veci. [3])

Rabindranath Tagore nu e numai un profet cu voinţă bărbătească şi cu un ideal definit, cum ni-l arată „Sadhana" şi „Naţionalismul", — dar şi un poet de-o sensibilitate aproape feminină. El vrea să facă din viaţa lui numai un fluer de trestie pe care poetul să-l poată umple de cântec.

Povestitor (vd. d. p. romanul „Casa şi lumea", vol. de povestiri „Mashi", „Lumina ochilor", etc.), Tagore rămâne limpede în expresie, şi dacă printr'un cuvânt abia şoptit se ridică până la negrăitul suggestiei, ştie să descrie cu o ironie uşoară purtările dirijate de inconştient ale altora ca şi propriile sale renunţări.

Poemele lui sunt cântece. Fiecare rând cuprinde un gând de bunătate şi de iubire, o cugetare profund omenească, un adevăr investmântat în haina celei mai nobile şi mai pure poezii. [4]) Puţini din artiştii consacraţi ai vremii, au accentele sincere, expresiile bogate, pline de culoare, imaginile strălucit alese, ale lui Tagore.

Temperamentul său pronunţat mistic, întregit de superioritatea culturii sale filosofice, de variatele şi întinsele cunoştinţi literare şi în deosebi de o generoasă înţelegere şi iubire de oameni, au făcut din Marele Indian un adevărat profet al vremii noastre.

Opera lui Rabindranath Tagore stimulată de o conştiinţă atât de singulară şi de un talent atât de puţin obicinuit, a câştigat în literatura universală locul ce şi-l merita, legitimându-se prin ea însăş.

AL. N. BIAZ.

1) „Gitanjali".
2) Ceteşte: Robendronat Togor.

3) „Apusul veacului".
4) „Poemele lui Kabir", „Fugitiva", „Grădinarul", „Mama şi copilul", „Culesul roadelor", etc.

Din literatura armeană

Giavo

de Avetis Aharonian

Asemeni unei fete frumoase, care se simte obosită, aşa şi lacul Van se legăna somnoros în noaptea aceea între ţărmurile sale. Şi după ce a suspinat uşor, a căutat să-şi ascundă goliciunea de privirile curioase ale ştrengăriţelor de stele. Ci nu s'a mulţumit cu ceaţa, care îl acoperea pururi, dar şi-a mai aruncat asupră-şi vălul des al întunerecului nopţii şi s'a pregătit să adoarmă în linişte.

Insă, nici întunerecul, nici ceaţa n'au putut să împiedece stelele dela jocul lor obişnuit.

Pornind în nenumărate cete dela cele patru margini ale cerului albastru, se strânseră deasupra lacului şi priveau de sus cu ochişorii lor sclipitori.

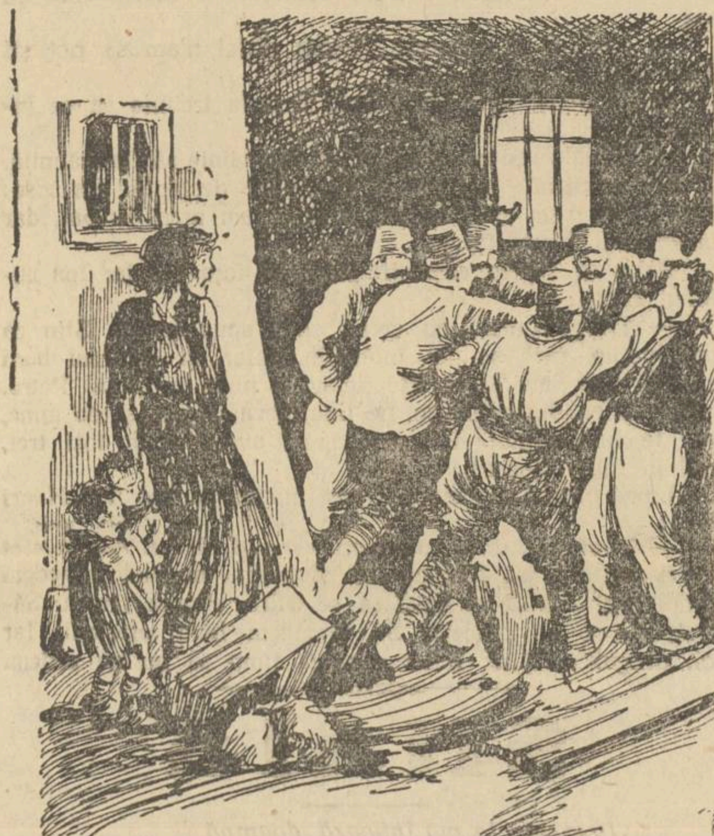
Iar când vântul de noapte săruta şi turbura cu o suflare rece suprafaţa lacului, tremurau steluşoarele, apropiindu-se de apa cea rece, aşa cum tremură înfioraţi copiii când sunt goi. Fâlfâiau în apă, vărsând lacrimi de argint, sau se amestecau cu valurile, cari se împingeau unele pe altele încoace şi încolo, mergând până la ţărm fără ţintă şi fără rost, sau păreau că îşi spun ceva în taină, ca nişte copii cari conspiră, şoptindu-şi la ureche cu seriozitate copilărească, pentru ca după aceea să vestească întregei lumi, într'un râs argintiu şi general, un secret cum nu se pomenise până atunci.

Iar munţii dela cele patru părţi ale ţărmului stăteau în tăcere tainică, având aerul că privesc cu ochii lor adânci şi lipsiţi de lumină, ochi cari nu clipesc nici când se dezlănţue furtunile cele mai groaznice.

Cu o mirare întunecată priveau munţii aceştia spre lac şi păreau că se mai uită la jocul minunat al stelelor şi al valurilor, al lacului şi al cerului.

Şi în noaptea aceea totul era armonios în natură, totul era sublim şi dumnezeiesc.

Cum se face însă că satul A..., aşezat la ţărmul lacului, nu lua şi el parte la pacea neasemuită a firii, la dumnezeiasca armonie?

Turcii năvăliseră în casă...

Asemeni unor stafii urmărite, cari se grăbesc să intre în mormintele lor, aşa fugeau şi oamenii satului, când încoace, când încolo, când sub un zid, când sub altul, treceau, când printr'o stradă, când prin alta, şi păreau că voiesc să dispară iute de tot în vreo prăpăstie. Alergau dela o casă la alta, săreau de pe un acoperiş pe alt acoperiş, ducându-se dela cuptor la grajd, din grajd eşind afară pe câmp, trecând peste ziduri, strecurându-se pe sub clăile de fân, sărind peste şanţuri, peste stânci şi ruine şi căutând un loc unde umbra era mai deasă şi întunericul mai negru.

Ii vedeai pe aceşti oameni cum cădeau în genunchi, apoi sculându-se din nou şi luând-o la fugă, târându-se unii pe alţii, tremurând cu toţii şi şoptindu-şi ceva în fugă. Piereau ca umbrele, eşeau iarăşi la iveală, pentru ca îndată după aceea să se ascundă din nou. Se părea că satul întreg se muta cu toate colibele sale, pornind pe căi necunoscute şi tremurând în mâna unei groaze nelămurite.

Nici câinii nu-şi găseau astâmpăr. Lătrau rar şi speriaţi sau chelălăiau plângător şi urlau, îndreptându-şi botul spre cer.

In colibe nu era nici o lampă, nici o lumină. Numai din când în când vedeai ici şi colo pe străzi sau înaintea unei case, câte un grup de oameni cari ţineau în mână câte o lumânare de seu şi rătăcind încoace şi încolo, se arătau o clipă şi apoi piereau din nou. Şi totul se cufunda în acelaş întunerec apăsător, iar umbrele se strecurau înainte, târându-se una pe alta.

Intr'o vreme ca aceasta, două umbre omeneşti, după înfăţişare două femei, se apropiau de apa lacului. Una era înaltă şi cu gesturi de bărbat, iar a doua era mai măruntă şi mai plăpândă. Amândouă se opriră o clipă înaintea unei bărci de pescar.

„Ţi-e teamă de lac?" întrebă şoptind femeia cea înaltă.

Cealaltă făcu, drept răspuns, o mişcare negativă din cap, dându-i să înţeleagă prin aceasta că nu se teme.

„Vrei să intri în barcă?"

Cea întrebată răspunse afirmativ, dând din nou din cap.

„Ştii să vâsleşti?"

Răspunsul a fost negativ.

„Ştii să cârmeşti?"

Tânăra femeie făcu semn că ştie.

„De-i aşa, hai aşează-te mai iute la cârmă!" zise femeia cea mare. „La urma urmei, orice s'ar întâmpla, tot e bine, continuă ea, că ne-a rămas aceia şi aceasta." Şi cu mâna arătă spre cer şi apoi spre apă.

Tânăra femeie luă cârma, cealaltă puse mâna pe lopeţi şi cât ai clipi din ochi, barca se depărtă de ţărm, tăind în fugă o brazdă printre valurile adormite.

Cine erau aceste două femei misterioase?

Cea mai mare era Giavo a lui Tuhic, a doua era noră-sa, frumoasa Heghinor. Cine nu cunoştea în satul A... pe Giavo, această femeie mare, cu apucături de bărbat, pe Giavo a cărei figură veştedă şi oacheşă era pururi întunecată până la înverşunare, ca şi ochii săi adânci şi negri?

Când te uitai la dânsa, îţi venea să crezi că Giavo e mereu supărată, mereu stăpânită de patima vreunei răzbunări sau că este nemulţumită de ceva.

Rar de tot se schimba expresiunea acestei figuri, dar schimbarea era aşa de mică, încât numai un ochiu experimentat putea să deosibească semnele unei supărări adevărate de semnele liniştei.

Iată cum. Când Giavo era supărată, i se formau deasupra nasului, printre cele două sprâncene groase şi la cele două colţuri ale gurii, două sbârcituri urâte şi rău vestitoare. Da, în astfel de momente Giavo era groaznică şi era primejdios să stai şi să-i vorbeşti. Când umbla, ţinea mersul egal şi făcea paşi apăsaţi şi bărbăteşti. De altfel, firea ei, toată construcţia ei fizică avea ceva bărbătesc, ceva care punea o notă neplăcută în această făptură femeiască.

Şi nici nu o tăia capul la treburi de femei. Mâna ei nu umblase cu acul, dar era o plăcere mare pentru dânsa să stea în barcă cu bărbatul ei, Vârto pescarul. Vâslea mai bine decât Vârto şi nu ştia ce e teama.

In deosebi era teribilă pentru bărbatul ei, care nu-i ieşia niciodată din vorbă. Ţăranii ştiau lucrul acesta şi de mult era obiceiu ca lui Vârto să-i zică „Vârto Giavo". Şi nimeni, nici chiar Vârto, nu găsea că porecla aceasta ar fi ciudată sau umilitoare.

Soţii aceştia aveau un singur copil, un băiat care încă din copilărie fusese pus la pescuit cu dânşii. Dar după ce băiatul crescu şi se căsători, Giavo îi lăsă lui şi soţului său lacul şi pescuitul, iar ea luă asupră-şi grija casei şi a norei. Vârto trebuia să-şi apere fiul de nenorocirile de pe lac şi de periculoasele surprize ale lacului. Cât despre Giavo, ea avea datoria să-şi apere nora şi cinstea casei de răutatea lumei, de rătăcirile vieţii şi de nedreptăţile oamenilor. Nu seamănă şi viaţa cu lacul?... Insă Giavo cunoştea lacul cu grozăviile ascunse în funduri de prăpăstii şi cunoştea şi viaţa cu părţile ei bune şi rele.

Din ziua căsătoriei fiului ei nimeni n'a mai văzut-o pe Giavo la lac, precum nimeni n'a mai văzut pe stradă pe nora ei. Cu moravurile ei austere, Giavo nu o lăsa nici o clipă pe Heghinor singură. Spre nenorocirea ei, Heghinor mai era şi frumoasă. Despre aceasta toată lumea era încredinţată, chiar fără să o fi văzut la faţă.

Heghinor era dintr'un sat de pe lac, aflător la o depărtare de vreo două, trei ore şi faima despre frumuseţea sa se răspândise mai înainte de a se mărita. Vecinii râdeau pe socoteala pazei ce făcea Giavo, decât Giavo nu se simţea jignită de glumele acestea.

„Râdeţi cât aveţi poftă! Eu una ştiu ce fac'", zicea ea vecinelor sale. Ii cunosc pe bărbaţi şi cunosc femeile, sunt vrednici unii de alţii. Bărbatul este şi rămâne pururi un câine! Ochii săi poftesc mereu. Femeia vecinului este totdeauna frumoasă. Şi bărbatul are totdeauna ochii îndreptaţi în spre afară."

De aceea era aşa de vigilentă şi se purta aşa de sever cu noră-sa.

Aşa trăiau ele una cu alta, când mai bine, când mai rău.

Insă, într'una din zile o nenorocire neagră se abătu asupra casei lor. Vârto şi fiul său eşiseră în largul lacului — şi nu se mai întorceau. Amândoi căzuseră furtunei jertfă şi abia după câteva zile trupurile lor neînsufleţite fuseseră găsite la ţărmul lacului.

Căminul cel sărac şi modest se prăbuşi, căci lovitura era groaznică. Cele două femei se îmbrăcară în negru şi jeleau într'una. Giavo plânse mult, dar rămase neînduplecată Doar atâta că zbârciturile dintre sprâncene şi dela colţurile gurii nu mai pieriră din ziua aceea.

Giavo devenise cu totul respingătoare. Iar sărăcia care zi de zi devenea tot mai grea, o amărâse şi mai rău, o făcuse şi mai mare duşmană de oameni. Nu mai vorbea cu nimeni, nu se mai certa şi nu mai ocăra, ba se spunea că se poartă mai prietenoasă cu noră-sa, ca şi cum într'însa şi-ar găsi mângâierea cea din urmă.

Decât această blândeţe nu slăbea întru nimic vigilenţa ei. Din potrivă ochii ei se uitau acum îndoit, pentru ca să-şi apere pe nora văduvă şi cinstea căminului, până ce tânăra Heghinor s'ar mărita din nou.

In aşteptarea unei noui fericiri, Heghinor aştepta resemnată şi supusă întru totul soacrei sale.

* * *

Din nou se începuse strângerea dărilor în satul A..., nimeni n'ar fi putut spune pentru a câta oară.

Perceptorii căraseră totul: vite de muncă, lucruri de casă, găteli şi îmbrăcăminte. Totuşi ei continuau să jefuiască în casele pustiite. Bătăi, omoruri, răpiri de fete, necinstiri de femei, aveau loc zilnic în satul A... Bărbaţii fugeau, femeile şi fetele se ascundeau, iar satul era cuprins de flăcări.

In ziua aceea zbârciturile din obrajii bietei Giavo semănau cu doi nouri ce prevesteau furtună grea. Nu ştia, sărmana de femeie, ce are de făcut, când ar fi năvălit jandarmii. Ce să dea? Cum să-şi scape nora din mâinile lor, unde să o ascundă?

Mergea turburată în sus şi în jos, îşi vorbea singură, bodogănea ceva şi se uita la noră-sa. Căuta în toate colţurile casei ceva, un obiect oarecare, ca să-l ducă mai repede birnicilor. Se poate că aşa ei să nu mai vie în casă... decât, afară de noră-sa şi cinstea ei, pe care vroia să o scape, în toată casa n'avea nimic, absolut nimic.

Intunerecul se lăsă peste sat. Ţipete şi strigăte se auziră la vecini. Giavo eşi în curte, se sui pe acoperiş şi se uită prin ferestruia din podul casei vecinului.

Rămase îngrozită de ceeace văzu. Un bei turc şi vreo zece jandarmi năvăliseră în casă. Copiii plângeau şi ţipau de-ţi sfâşiau inima. Cu capul plecat în jos, mama copiilor stătea lipită de perete şi plângea şi ea, pe când turcii băteau pe tatăl familiei.

„Jur pe Dumnezeu că n'am nimic, că nu mai am nimic!" se ruga bietul om. De găsiţi, luaţi tot ce vreţi! Dar dece mă omorâţi? Oare nu vă gândiţi că e un Dumnezeu colo sus?"

— „Bine, răspundea liniştit beiul, dacă n'ai nimic să ne dai, dă-ne pe nevastă-ta! Iţi luăm nevasta în locul dărilor."

Copiii ţipau din nou şi se ţineau de haina mamei lor. Suspinând, femeia îşi ţinea strâns copiii, dar jandarmii se năpustiră asupra ei.

Giavo nu stătu să vadă mai departe. Se coborâ iute de pe acoperiş, intră în casă, îşi luă nora de mână şi eşi cu dânsa. Cu toate că în sat stăteau peste tot jandarmi turci de pază, reuşi, totuşi, ca, trecând prin curţi şi peste acoperişuri, să iasă din sat şi să ajungă la lac. Şi acum fugeau pe apa lacului, vrând să meargă în satul tinerei femei, sat care se găsea pe ţărmul din faţă.

„Hei, cenuşe pe capul tău Giavo. A venit nenorocirea şi mi-a prăpădit casa. N'a fost deajuns atâta? Trebue ca să mai dau jertfă scârboşilor soldaţi şi cinstea norei mele?" Aşa îşi zicea Giavo singură, după ce se depărtaseră cu noră-sa de ţărm. „Fii blestemat, tu pământ! Prăbuşească-se din temelii lumea cu tot ce e într'însa! Să strângă biruri în vreme de noapte!... Ah, ce am văzut! Bietul om... Nu, aşa ceva nu e bine! Nu-i aşa, Heghinor? Eu, ori te predau în mâinile tatălui tău, ori te predau lacului! Colo în satul tău, sunt prieteni, aicea, în fundul lacului, sunt bărbaţii noştri".

Heghinor, potrivit moravurilor strămoşeşti, nu vorbea cu soacră-sa nici în această oră de durere.

Lopeţile izbeau apa, luntrea fugea, apa susura, stelele luminau şi sus şi jos, lacul era liniştit şi adia un vânt prielnic.

Giavo se uita la apă şi vâslea în tăcere, dar Heghinor nu era în stare să stea liniştită. Se uita la lopeţi, apoi în întunerecul îndepărtat, după aceea îşi întorcea privirile îndărăt la ţărmul şi la satul de care se depărtau. Se vedea bine că Heghinor era stăpânită de groază. Se temea de lac, de întunerec şi de duşmanii lăsaţi în urmă.

Se îndepărtaseră binişor de ţărm, când Heghinor, privind încă odată înapoi, tresări şi bătu din mâini. Ii atrase soacrei sale băgarea de seamă şi arătă cu mâna departe spre ţărm unde se zăreau lumini, cari se mişcau încoace şi încolo. Era oare cineva îndărătul acestor lumini?

Şi Giavo văzu totul, dar nu zise nimic. Se vedea numai că vâsleşte cu puteri îndoite. Luntrea părea acum că zboară — totuşi drumul era încă aşa de lung!...

Cele două femei priveau tot mai des spre sat şi spre ţărm. Acum luminile păreau că sunt pe apă, că se mişcă şi că se apropie cu mare iuţeală de barca lor.

„Sfântă Maică a Domnului!" murmură Giavo, vâslind înainte.

Dar treptat, treptat puterile o părăseau. Heghinor observă îngrozită că barca înaintează din ce în ce mai încet. Decât şirul tremurător de lumini, cari licăreau pe apa lacului, urmărea luntrea în întunerecul nopţii — ca ochii unui lup flămând care îşi caută prada.

Giavo fu năpădită de oboseală. Câteva clipe lăsă lopeţile din mână, vrând să mai răsufle, după aceea se puse din nou cu toată puterea să vâslească. Barca înainta încet de tot, iar luminile se apropiau — se apropiau din ce în ce mai mult.

După puţin, cele două femei auziră lovituri de lopeţi

Barca se depărta de ţărm

Ce era de făcut? Giavo era pe deplin încredinţată că cei cari veneau nu puteau fi decât Turci. Altcum, cine ar fi avut curajul ca la o astfel de oră să iasă pe lac cu lumini aprinse?

Se hotărî să fugă prin mijlocul lacului şi să înfrunte orice primejdie.

Indreptă, aşa dar barca în larg, dar văzu îndată că lucrul nu era cu putinţă, căci un vânt potrivnic zădărnici sforţările ei.

După câteva minute, cele două femei se opriră şi se uitară cu groază la ochii de lup, ochi cari sclipeau acum la o depărtare de zece până la douăzeci de paşi.

„Cine sunteţi?" strigară Turcii.

Nu se auzi nici un răspuns. Giavo nici nu-şi mai dedea seama de ce se întâmplă.

Urmăritorii veniră aproape de tot. Un urlet puternic răsună în barca lor.

„E pasărea care a sburat, zise unul dintr'înşii. Nu vă spuneam eu că fugiseră pe lac? Hasan, jur pe proorocul Mahomet că văzusem că au fugit. Dar nici eu n'am priceput cum de nu m'am mişcat, de bună seamă că mă ţinuse legat Necuratul."

— „Pe cioara cea bătrână o aruncăm în lac iar pe privighetoarea prinsă o luăm cu noi", grăi un poliţist.

— „Da, decât beiul ne-a zis: Să le aduceţi pe amândouă, aşa că noi i le ducem.

— „Dar crezi că nu se poate să-i spunem beiului că, de frica noastră, baba s'a aruncat singură în lac?

— „Da, o să avem ceva bun de văzut. Cum o să mai croncăne cioara bătrână!"

Giavo şedea liniştită la locul său, privea la dânşii şi asculta. Heghinor ţinea faţa plecată în barcă, suspina şi tremura din tot trupul.

Puţin după aceea cele două femei fură pornite îndărăt în sat. Giavo stătea singură în partea dindărăt a luntrei. Pe Heghinor însă jandarmii o puseseră între dânşii şi pe când vâsleau, îşi îngădueau cu dânsa glume din cele mai grosolane.

„Ian te uită, ce curaj a avut bătrâna vrăjitoare să se avânte singură noaptea pe lac. Dacă nu mi-ar fi fost teamă de bei, eu unul n'aş fi eşit pe o aşa vreme, chiar de ar fi fost să mă omoare.

— „Aşa sunt *ghiaurele* acestea. Aruncă în lac tot ce e bun. Mai bine ar da câinilor şi lupilor, numai să nu dea turcilor.

— „Femeiuşca aceasta e foarte frumoasă.

— „I se vorbise beiului despre dânsa, altfel nu s'ar fi dat el peste cap şi nu ne-ar fi trimis pe noi pe apă în puterea nopţii. De azi dimineaţă îşi pusese în gând să petreacă noaptea în casa afurisitei de babe.

— „Dar, încotro vroia vrăjitoarea să-şi ducă pe noră-sa? Ascultă, babo, zise Hasan îndreptându-se spre Giavo unde voiai să te duci cu noră-ta?'"

Şi de rândul acesta Giavo nu dede vreun răspuns. Părea că n'aude nimic şi stătea adâncită în gânduri...

Treptat, treptat, jandarmii uitară cu desăvârşire de dânsa. Giavo vedea cum luminile se apropie din ce în ce mai mult de ţărm. Vedea că şi la ţărm sunt oameni cari aşteaptă. „Staţi!" murmură ea cu o jumătate de glas. Văzu apoi cum unul din jandarmi îşi trecu braţul în jurul gâtului norei ei şi cum îi trăgea capul spre dânsul. Mai văzu cum un alt jandarm se căznea să-i tragă vălul de pe obraz, de pe obrazul norei sale...

Giavo nu mai văzu nimic. Sări pe neaşteptate dela locul său, se aplecă iute peste marginea bărcii, se apucă de dânsa cu ambele mâini şi sări în apă, trăgând luntrea cu toată puterea şi strigând: „Apă, apă, primeşte-ne şi ne ascunde!"

Barca se întoarse, se răsturnă cu fundul în sus şi se cufundă în apă. Valurile o izbiră ceva mai sus, se auzi în întunerec ca un clocot, un horcăit, se mai auziră şi câteva strigăte de ajutor din gâtlejuri ce se înecau — şi după aceea totul deveni din nou liniştit. Victime şi călăi fură îngropaţi sub aceleiaşi valuri reci şi suprafaţa apei se netezi din nou.

Stelele se oglindeau şi mai departe în apa lacului şi cu ochii lor scobiţi şi fără lumină munţii priveau mai departe la jocul de pe lac şi din cer şi la frumoasa armonie a naturei. Numai omul adusese o turburare nelegiuită la această armonie a Universului. El stropise faţa pământului cu noroiul fărădelegilor sale.

Şi pământului i-ar fi fost ruşine de cer, dacă n'ar fi fost acoperit şi ascuns de întunerecul nopţii.

Traducere de N. B.

NOTA. — **Avetis Aharonian**, autorul schiţei **Giavo**, publicată în numărul de faţă în traducere românească, este unul din cei mai citiţi şi mai gustaţi scriitori armeni. Născut într'o localitate situată în apropierea graniţelor Turciei Asiatice, Rusiei şi Persiei, Avetis Aharonian este un absolvent al Academiei religioase armene dela **Ecimiagin**, institut de cultură foarte apreciat la armeni, şi a mai frecventat câţiva ani universităţile din Elveţia.

Schiţele şi nuvelele lui Aharonian sunt, s'ar putea zice, reproduceri cât mai fidele ale suferinţelor fără seamăn îndurate de armeni, un popor de martiri în cea mai adevărată şi mai tragică accepţiune a cuvântului. Trecute prin sufletul unui temperament de adevărat artist, aceste schiţe şi nuvele n'au într'însele nimic artificial sau exagerat.

Doi Psalmi

I

Pribeag în şes, în munte şi pe ape,
Nu ştiu să fug din marele ocol :
Pe cât nainte locul mi-e mai gol
Pe-atât hotarul lui mi-e mai aproape.

Piscul sfârşeşte 'n punctul unde 'ncepe.
Marea mă 'nchide, lutul m'a oprit.
Am alergat şi 'n drum m'am răzvrătit
Şi n'am scăpat din zarea marei stepe.

Sunt prins pe patru laturi deodată
Şi-or cât m'aş măguli biruitor,
Cunosc ce răni şi-anume unde dor
Şi suferinţa mea necăutată.

Din vitejii recente şi trecute
Am câştigat puterea, ce-a rămas :
Nu mai străbat destinul meu la pas
Ci furtunos de-acum şi iute.

Nu lua în seamă cântecele grele
Cu care turbur liniştea de-apoi.
Sunt leacuri vechi pentru dureri mai noi
Şi cântă moartea 'n trâmbiţele mele.

II

Te drămuiesc în zgomot şi'n tăcere
Şi te pândesc în timp, ca pe-un vânat ;
Să văd eşti şoimul meu cel căutat,
Să te ucid sau să'ngenunchi a cere.

Pentru credinţă sau pentru tăgadă
Te caut dârz şi fără de folos.
Eşti visul meu, din toate, cel frumos
Şi nu 'ndrăznesc să te dobor din cer grămada.

Ca 'n oglindirea unui drum de apă,
Pari când a fi, pari când că nu mai eşti
Te 'ntrezării în stele, printre peşti,
Ca taurul sălbatec ce se-adapă.

Singuri acum, în marea ta poveste,
Cu tine am rămas să mă măsor,
Fără să vreau să ies biruitor.
Vreau să te pipăi şi să urlu: „Este !"

T. ARGHEZI

LEONARDO DA VINCI

Despre Ocultism

Noi nu înţelegem să luăm poziţie de cât împotriva absurdului. Absurdului nu înţelegem să i se dee crezare. Dar chiar absurdul trebuie supus la o cercetare amănunţită. Şi dacă tocmai el nu va fi descoperit ca o certitudine, altă certitudine va putea izvorî dintr'o cercetare obiectivă.

Cu această intenţie dăm la iveală paginile ingenioase ale lui Leonardo da Vinci, pagini cutezătoare, dată mai ales vechimea lor din veacul al XV-lea.

P. M.

Cea mai nesăbuită din cuvântările omeneşti, şi care trebuie privită ca atare, e aceea care se adresează credulităţii în nigromanţie, soră cu alhimia, care, cu toate astea, dă la iveală lucruri simple şi naturale. Nigromanţia este însă mai de nesocotit de cât alhimea, pentrucă ea nu dă la iveală nimic, afară doar de-un lucru cu care se împerechează prea bine şi anume: minciuna.

In alhimie nu e minciună. Alhimia-i administratoarea unor simple produse ale naturii. Iar treaba ei, natura însăşi n'o poate face, pentrucă natura n'are acele instrumente organice cu cari să poată face ceeace face omul cu mânele sale. Alhimia face sticla, şi multe altele...

Nigromanţia însă, stindard şi adevărată bandieră clămpănitoare în vânt, târăşte sau atrage o mulţime bezmetică, care susţine în ruptul capului nepomenitele isprăvi ale unei asemenea arte. Iar cărţile, pline de asemenea minunăţii, susţin că spiritele încarnate apar şi vorbesc, vorbesc fără limbă, fără instrumentul trebuitor vorbirii. Şi nu numai că spiritele vorbesc, ridică încă şi greutăţi cât se poate de mari, tună şi fulgeră şi pot să producă şi ploaie. Oamenii se prefac în pisici, lupi şi alte dobitoace. Cu toate că dintre acestea cel mai dobitoc e cel ce susţine asemenea lucruri.

Neapărat, dacă nigromanţia ar fi aşa după cum o cred cei cu mintea îngustă, nici un lucru de pe pământ n'ar fi deopotrivă cu ea, pentru ajutorarea omului şi pentru pierzania lui. Dacă ar fi adevărat că asemenea artă ar da putinţa de-a tulbura liniştita seninătate a văzduhului şi a o preface în beznă, de-a dezlănţui vânturile cu cumplite tunete şi fulgere cari să spintece întunericurile adânci, şi cu vijelii uriaşe cari să dărâme clădiri, să desrădăcineze păduri, să extermineze armate, risipindu-le şi prăbuşindu-le la pământ, să înteţească nepomenite furtuni, cari să lipsească pe cultivatori de rodul ostenelelor lor: dacă ar fi adevărate toate acestea, ce războiu ar putea aduce asemenea pagubă, ca să-şi atace vrăjmaşul, dac'ar avea putinţă să-l lipsească de recoltele lui? Ce bătălie maritimă s'ar putea asemăna cu aceea care porunceşte vânturilor şi care poate aduce ruina şi înecarea oricărei flote? Neapărat, cel care ar porunci unor atât de potopitoare puteri ar fi stăpânul popoarelor şi nici un geniu omenesc nu s'ar putea împotrivi necruţătoarelor sale mijloace.

Comorile ascunse, nestematele înfundate în sânul pământului, i-ar fi toate descoperite. S'ar face purtat prin văzduh, de la sine, de la răsărit la apus şi 'n toate părţile lumii...

In sfârşit, ce s'ar mai putea împotrivi oare unei asemeni năzdrăvănii? Aproape nimic, fără de înlăturarea morţii. Dacă magia însă, sau vrăjitoria-i adevărată, de ce n'a dăinuit printre oameni, cari până într'atât o doresc, încât nu mai ţin nici o seamă de zeităţi? Ar fi fost de cel mai mare folos pentru om, care nu s'ar mai sinchisi nici de Dumnezeu, cu tot universul, numai să-şi îndestuleze poftele lui.

Dacă magia n'a rămas printre oameni, fiindu-le totuşi de atât de mare folos, e că niciodată n'a dăinuit şi nici vreodată va dăinui.

Prin definiţie, spiritul e ceeace e invizibil în corp. In celelalte elemente însă nu-i nici un lucru necorporal, pentrucă unde nu-i corp e vid, iar vidul nu există în elemente, pentrucă ar fi pe dată umplut de ele.

Dacă vreţi, o minune. Mai neînstăriţi de cât alţi oameni mai puţin tulburaţi, cei cari vreau să se îmbogăţească într'o zi, trăiesc îndelung în cea mai crâncenă sărăcie, cum se întâmplă şi cum se va întâmpla pururea alhimiştilor, celor ce voiesc să făurească aur şi argint, spiritelor cari cred că apa moartă, printr'o mişcare neîntreruptă îşi dă sieşi viaţă activă, cum şi marelui prost, nigromantul şi vrăjitorul.

Tocmai pentru această faţă a chestiei ne vom sluji de definiţia spiritului: o putere unită cu un corp, care nu poate să acţioneze de sine, şi care nu poate face nici o mişcare locală.

Veţi zice că corpul acesta se cârmuieşte de sine. Asta nu se poate în elemente, fiindcă dacă spiritul e o cantitate necorporală, această cantitate e presupusă vid şi vid în natură nu este. Altfel s'ar umplea pe dată prin ruina elementului în care vidul ar avea loc.

Aşa că, după definiţia greutăţii care zice: gravitaţia e o putere accidentală, creiată de un element scos din altul sau apăsat în altul, după definiţia asta urmează că nici un element care nu atârnă ceva în propriul său element nu-i un punct în elementul superior, mai subtil decât dânsul, precum se vede. O parte din apă n'are mai multă greutate sau mai multă uşurătate de cât o alta, în albia ei: greutatea o va căpăta însă dacă o veţi atrage în aer, şi această greutate nu va mai fi în stare să se susţie. De unde prăbuşirea-i fatală. Iar ce cade în apă, oriunde, o deplasează.

Acelaş lucru s'ar întâmpla şi cu spiritul, dacă s'ar găsi printre elemente: în elementul în care s'ar afla, mereu va prileji vid. De aceea va fi nevoit să fugă necontenit către cer până ce va ieşi din zona elementară.

Nu mai încape deci îndoială că spiritul nu se poate menţine în elemente fără un corp, nici să se mişte de sine, în afară de sine, printr'un act voluntar. Dacă spiritul ar lua un corp aerian, va fi nevoe să se încorporeze în aer, fiindcă dacă n'ar fi unit cu acesta, va fi despărţit şi va căşuna vidul, după cum am văzut.

Aşa că dacă spiritul va voi să stee în aer, va fi neapărat să se introducă într'o cantitate de aer, să se volatilizeze cum s'ar chema, să se contopească cu el. Cu chipul acesta va face mai uşoară cantitatea de aer ce-l va cuprinde, şi aerul se va ridica dela sine în sus, neputându-se menţine în aerul mai greu decât el. Cu chipul acesta virtutea spirituală, răzleţită, se va spulbera, îşi va pierde natura, şi aşa se va stinge.

Incă un neajuns: corpul aerian îmbrăcat de spirit va fi supus pătrunderii vânturilor cari dezunesc neîntrerupt despart părţile contopite ale aerului, le învârtesc şi le vârtejesc în alt aer. Aşa că spiritul introdus în aer va fi desmembrat şi cu adevărat sfâşiat, sfârtecat, prin desmembrarea aerului în care se va fi fost introdus. Pentrucă în aer ar fi să fie sălaşul lui.

E cu neputinţă ca spiritul introdus într'o cantitate de aer să poată mişca acest aer, lucru vădit; spiritul face mai uşoară cantitatea de aer în care se află amestecat. Aşa că acest aer se va ridica, peste alt aer, mai sus. Ceeace va fi din uşurătatea aerului, iar nicidecum din voinţa spiritului. Nu mai vorbim de acţiunea vânturilor asupra aerului, cum am mai spus.

Dacă voim să ştim dacă spiritul poate să vorbească sau nu, cată să definim ce e aceea voce, cum se produce. Şi vom zice: vocea e o mişcare a aerului frecat de-un corp dens, sau a unui corp dens frecat de aer, ceeace este acelaş lucru. Frecătura densului cu aerul, îl condensează, îl rarifică, alcătuieşte o rezistenţă. Iar repeziciunea rarificatului în rarificatul domol, produce prin contact o condensare reciprocă, care dă un sunet, produce zgomot.

Avem sunetul sau murmurul făcut de rarificatul care se mişcă în rarificatul încetenit, sunetul unei flacări mai mari care bolboroseşte în aer. Zgomotul sau bubuitura căşunată de rarificat în rarificat, când rarificatul vijelios pătrunde în rarificatul mobil, ca flacăra unui obuz care izbucneşte în aer, sau ca flacăra care iese din nouri şi care spintecă aerul, dând naştere fulgerului.

Spiritul nu poate prileji vocea, fără o mişcare de aer, care nu se află în spirit. Dacă s'ar afla, n'ar putea să-l dee afară. Iar dacă spiritul ar voi să mişte aerul în care s'ar afla să zicem amestecat, ar trebui să-l multiplice. Ceeace, fără cantitate, n'ar avea cum, pentrucă nimic rarificat nu se mişcă, dacă nu are un punct de sprijin de unde să-şi iee avânt. Cu atât mai mult, având să mişte elementul în elementul care nu se mişcă de sine de cât prin uniformă vaporizare din centrul materiei vaporoase. Cum se întâmplă cu buretele strâns în mână sub apă, din care apa ţâşneşte în toate părţile, c'o mişcare egală, printre degetele mânei ce-l strânge.

Dacă spiritul are o voce articulată, care se poate auzi?

Ce însamnă a auzi şi ce însamnnă voce? Unda vocei merge prin aer, după cum imaginea obiectelor merge la ochi.

O! matematiciani, desluşiţi asemenea lucru!

Spiritul n'are voce, pentrucă unde-i voce e corp. Şi unde-i corp, e loc ocupat. Ceeace împiedică ochiul să vadă lucrurile aşezate în dos. Corpul umple, se înţelege, tot aerul ce-l cuprinde şi anume prin imaginea lui.

Unde nu-i mişcare, nici întreciocnire de aer, voce nu poate fi. Intreciocnire de aer, unde nu-i instrument, nu-i. Iar instrument necorporal nu există.

Acestea date, un spirit nu poate să aibă nici voce, nici formă, nici putere. Dacă îmbracă un corp, nu va putea pătrunde sau intra, în locuri închise. Şi dacă cineva ar zice: prin congregare de aer, pe care l-ar atrage la sine, spiritul îmbracă tot felul de corpuri şi cu chipul acesta vorbeşte şi se mişcă cu vioiciune, răspund că acolo unde nu se află nici nervi, nici oase, nu există putere operatoare, pentru nici o mişcare făcută de nişte spirite imaginare.

FIZIONOMIE. — Despre fizionomia care înşeală şi despre chiromanţie nu vom vorbi, pentrucă sunt lipsite de adevăr. Ceeace e vădit. Asemenea himere n'au nici un temeiu ştiinţific.

E adevărat că trăsăturile feţei arată în parte firea omului, i-arată viţiile, temperamentul. Dar în faţă:

a) Semnele cari despart obrajii de buze, nările nasului şi găurile ochilor sunt pronunţate la oamenii veseli, pururi voioşi. Cei cari au trăsăturile acestea mai puţin pronunţate, sunt, dimpotrivă, dedaţi meditărei.

b) Cei cari au umerii obrazului bulbucaţi şi-adânciţi, sunt oameni bestiali, violenţi şi cu minte puţină.

c) Cei cari au linii între sprincene, mai adâncite, sunt iritabili, supărăcioşi.

d) Cei cari au liniile transversale ale frunţei, prea pronunţate, sunt oameni cari se tânguiesc mereu şi în taină şi în public.

Acelaş lucru se poate spune şi despre alte trăsături încă.

Dar *despre mână?* Veţi găsi o mare armată, în aceeaşi clipă exterminată, şi nici unul din luptătorii răpuşi nu va avea aceleaşi linii în palmă. Deasemeni în naufragiu.

O! căutători ai mişcărei perpetue, cât de zadarnice sunt planurile voastre pe cari le urmăriţi prin asemenea căutări. Daţi mâna cu căutătorii de aur.

Ce-i cu neputinţă, de prisos să dorim.

In româneşte de P. MUŞOIU.

Cugetările unui dezechilibrat

Nu lovi niciodată o femeie cu o floare...
Un pumn zdravăn e adesea mult mai eficace.

Puteţi fi siguri că o femeie care-l vorbeşte de rău pe bărbatul ei, n'are amant.

E cu neputinţă să faci dragoste cu humor. Dar poţi întotdeauna să faci humor cu dragostea.

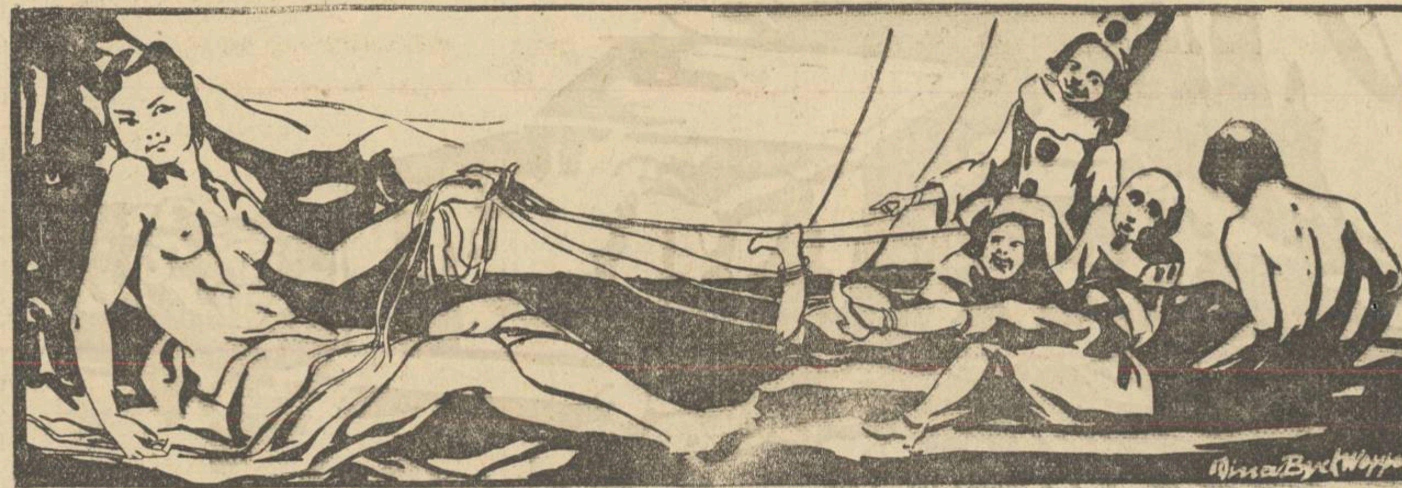
Abil e acela care nu-şi etalează niciodată nici punga nici spiritul, căci astfel poate fi crezut oricând bogat şi spiritual.

— E foarte frumos din partea d-voastră că plătiţi chiria fără să vă uitaţi barem la chitanţă; asta dovedeşte că sunteţi un om cinstit — îmi spunea mai zilele trecute proprietarul meu.

După ce plecă, avui curiozitatea să-i verific chitanţa şi băgai de seamă că mi-a socotit de două ori încălzitul.

Nu i-am spus însă nimic, de teamă să nu-l fac să-şi piardă părerea bună pe care o avea despre mine 1).

1) Din rev. „Cirano". Febr. 1925.

J.-H. ROSNY

Prăbuşirea

PREVESTIRI

Pe platoul Tornadra, de vre-o câteva săptămâni, natura părea că palpită a spaimă, cu delicatul ei organism vegetal străbătut de fiori electrici când şi când, — semne prevestitoare ale unui mare eveniment material. Sălbătăciunile, prin ogoare şi prin pădurile de castani, se arătau mai puţin iuţi la fugă în faţa primejdiilor zilnice. Părea că vor să se apropie de om, rătăceau pe lângă case. La urmă luară o hotărîre cu totul neaşteptată, care răspândi spaimă pretutindeni: emigrară toate, se afundară în văile Iarazului...

La căderea nopţii, în umbra pădurilor şi prin tufişuri, vietăţi nervoase îşi părăseau vizuinile şi ascunzătorile, cu pas furişat, cu opriri şovăelnice, cu melancolia părăsirii locului unde au văzut lumina zilei. Când tăcea urletul posomorît şi tărăgănat a llupilor, se auzeau grohăituri înăbuşite de mistreţi şi glas plângător de rumegătoare. Pretutindeni lunecau, mai ales către Miază-Zi, siluete cenuşii pe ogoare, sub cerul pustiu: capete mari de cornute, trupuri greoaie de tapiri cu picioarele scurte, şi lighioane mai mărunte, carnivore sau erbivore: epuri, cârtiţe, viezuri, vulpi, veveriţe.

Plecară apoi batracienii, reptilele, insectele fără aripi. — ba într'o săptămână capul dinspre Miază-Zi al platoului fu năpădit cu totul de organisme inferioare, — o viermărae cumplită: brotăcei săltăreţi şi melci golaşi sau cu găoace, cărăbuşi cu aripi sclipitoare, crustacee hâde care trăesc sub pietre în întuneric veşnic, şi viermi, şi lipitori, şi larve de tot felul.

In curând numai sburătoarele rămaseră pe platou. Ba încă şi pasărea părea cuprinsă de o nelinişte ciudată, se agăţa mai tare de creangă, se temea să zboare, saluta amurgurile cu glas mai scăzut şi adesea părăsea aceste locuri o bună parte din zi. Corbii şi cucuveicile ţineau sfat mare, lăstunii se adunau ca pentru călătoria de toamnă, ţărcile n'aveau astâmpăr şi cărâiau ziua întreagă.

Spaima misterioasă se răspândea şi printre animalele de casă: oi, vaci, cai şi chiar câni. Dar, resemnate în încrederea lor supusă de robi, asteptându-şi salvarea dela oameni, rămâneau încă pe platou, afară de pisici, care, din primele zile, fugiseră, sălbătăcindu-se.

Seară cu seară, locuitorii colibelor caşi proprietarii domeniului *Corn*, erau tot mai împovăraţi de o tristeţă nelămurită, un fel de înăbuşire sufletească, — presimţirea vagă a unui cataclism, pe care totuşi topografia ţinutului îl făcea puţin probabil. Cu structura ei geologică compactă, Tornadra era departe de ţinuturi vulcanice, departe de Ocean, la adăpost de înnec, — abia câteva pârae —; de unde ar fi putut dar să vie ameninţarea? O simţeau cu toate acestea, — de natură electrică, după încordarea crenguţelor şi uşoara zbârlire a firelor de iarbă la anumite ore matinale; după atitudinea ciudată a frunzelor; după efluvii subtile şi înăbuşitoare; după fosforescenţe neobişnuite; după un fel de chin tainic al trupului, noaptea, care'ţi ridica ploapele fără voe, osândind fiinţa la lungi insomnii, — caşi după ţinuta bizară a animalelor de muncă. ce rămâneau adeseori înţepenite, cu nările deschise şi tremurătoare *şi cu capul întors spre Miază-Noapte*

II

PLOAIA ASTRALĂ

Intr'o seară, la *Corn*, Sever şi cu soţia lui isprăveau masa în faţa ferestrei pe jumătate deschisă. Palid şi plin de graţie, Crai-Nou rătăcea aproape de zenit deasupra perspectivelor vaste, şi aburi ce se înălţau uşor împodobeau zarea dinspre apus. Un farmec tulbure, un fel de trezie a sistemului nervos, de fiecare dată cutremurat de o emoţie obscură, îi silea să tacă, le îmbiba sufletul cu un simţ deosebit pentru frumos, cu o uimire adâncă în faţa splendorilor nopţii. Un tremur armonios pornea din copacii grădinii; prin grilajul dela capătul aleii se zărea în fund o feerie de lucruri confuze: ogoarele Tornadrei, albirea palidă a colibelor, taina blândă a luminiţelor risipite şi turla nelămurită, albăstrie, a bisericei de sat.

Proprietarii domeniului erau mişcaţi de toate acestea, tulburaţi de vibraţiile fibrelor lor, dar, comoţiunile devenind tot mai tari de-alungul vertebrelor, femeea, cu o expresie de îndurerare la colţurile gurii, lăsă să-i cadă din mână ciorchinul de strugure din care lua boabă cu boabă:

— Doamne, cât o să mai ţie asta?

El o privi, cu o mare dorinţă de a-i da curaj, dar propriul lui suflet era întunecat şi stăpânit de uimire în faţa unei puteri imponderabile.

Sever Lestang era unul din acei savanţi gravi care caută pe încetul taina lucrurilor, studiază cu răbdare natura şi nu aleargă după glorie. Dar în acelaş timp era şi om nu numai savant, — cu privirea blândă şi curajoasă cu voinţa de a-şi trăi viaţa în timp ce'şi împodobea spiritul. Lucia, soţia lui, era o fire nervoasă, Celtă dela munte, iubitoare cu un farmec uşor, învăluitor, puţin posomorâtă totuşi. Sub protecţia calmă şi atentă a bărbatului, era ca florile nespus de gingaşe care cresc la cotituri de ape mari, între frunze largi şi umbroase.

Sever zise:

— Dacă vrei, mâne plecăm.

— Da... dacă vrei!

Ea veni lângă el, ca în refugiu, şoptind:

— Ştii... parcă nu mă mai simt legată de pământ... parcă, seara mai ales mă ia ceva şi mă duce... Uite, nici nu mai îndrăznesc să merg iute, aşa mă iau înainte paşii... şi urc scările fără sforţare, dar mereu cu frica să nu cad...

— Ţi se pare, Lucia. E o iluzie nervoasă.

Zâmbea, strângând-o lângă el, dar cu o grozavă nelinişte, fiindcă simţise şi el această *pierdere de greutate* peste putinţă de analizat. Chiar acum de curând, vrând să ajungă mai repede acasă, paşii lui se lungeau din calea-afară, se schimbau în salturi, îl purtau cu o iuţeală care'l îngrozea. Părea că 'şi pierde echilibrul şi, cu o sensaţie de ataxie la tălpile picioarelor, nu'şi păstra decât cu trudă poziţia verticală. Incepuse să păşească mai încet, agăţându-se cu putere de ţarină, căutând să meargă mai cu seamă pe pământ lipicios.

— Şi crezi că e numai o iluzie? întrebă ea.

— Sunt sigur, Lucia.

Ea îl privi, în vreme ce el îi mângâia şuviţele de pe frunte, — şi fără veste îl simţi tot atât de nervos, electrizat de o nelinişte adâncă, nemaifiind pentru ea un refugiu ci o biată fiinţă şubredă în faţa puterilor enigmatice.

Atunci ea păli mai tare şi dinţii îi tremurară sec.

— Cafeaua o să-ţi facă bine, zise el.

— Poate...

Dar simţeau minciuna cuvintelor, neputinţa oricărui întăritor, al oricărui leac omenesc împotriva Necunoscutului apropiat, împotriva acestei vaste metamorfoze a fenomenelor care nu mai ţineau de cele pământeşti, care tulburau de mai înainte, de câteva săptămâni, fauna şi flora, animalul şi planta.

Simţeau această minciună şi nu îndrăzneau să se privească, de frică să nu-şi înţeleagă presimţirile, să nu-şi sporească sfâşierea printr'o inducţie nervoasă.

Şi multă vreme ascultară în ei, în trupul lor, răsunetul surd şi confuz al misterului.

O servitoare, speriată, aduse cafeaua; o privire cum pleacă, împiedecându-se parcă, şi nu îndrăzniră să-i ceară lămuriri.

— Ai văzut cum mergea Marta? întrebă Lucia.

El nu răspunse, privind cu surprindere linguriţa de argint pe care pusese mâna. Observând privirea lui fixă, Lucia se uită la rândul ei şi exclamă:

— S'a făcut verde!

In adevăr, linguriţa era verde, cu o palidă lucire de smarald, — şi deodată băgară de seamă că şi celelalte linguriţe, şi toate obiectele de argint, aveau aceeaşi culoare.

— Ah, Doamne! strigă Lucia.

Cu degetul ridicat, începu să spună încet, pe şoptite, penibil:

Când argintul s'o înverzi,
Smaraldul roş va fi aproape,
Inghiţind stelele şi luna...

La aceste vorbe, — o profeţie tulbure şi veche pe care ţăranii de pe platoul Tornadrei şi-o treceau din veac în veac, — Sever tresări. Amândoi aveau o impresie de întuneric şi de fatalitate, fără culoare, fără sunet, mai presus de orice antropomorfism. De unde le venea oare bieţilor ţărani acest oracol, aşa de grav acum? Ce ştiinţă, ce observaţii a vremilor îndepărtate, ce amintiri de cataclism simboliza el? Şi Sever simţi deodată dorinţa nemărginită de a fi departe de Tornadra, remuşcarea că n'a ascultat instinctul sigur al animalului, că a îndrăznit să urmeze biata logică omenească în faţa prevestirilor Naturii.

— Vrei să pleci în seara asta? întrebă el, înfrigurat, pe Lucia.

— Nu, înainte de-a se face ziuă n'aş îndrăzni să ies din casă!

El se gândi că, acum, ar putea fi tot atât de primejdios să se avânte în noapte, ca şi să rămâie la *Corn*; şi se supuse, gânditor. O tânguire mare îi întrerupse gândul: nechezuri înfrigurate, sgomotul înăbuşit al luptei cailor împotriva uşii de la grajd. Cânele urla, strigăte prelungi se răspândiră dealungul platoului Tornadrei, la care răspundeau alte animale, rumegătoare cuprinse de groază, măgari cu glasuri plângătoare. In acelaş timp o lumină verzue trecu pe cer şi o stea căzătoare, foarte mare, cu dâra strălucitoare, se mistui.

— Uite! strigă Lucia.

Alţi meteoriţi ţâşniră, la început câte unul, apoi în grupuri mici, toţi cu eşarfe lungi, cu nuclee puternice, de o minunată frumuseţă.

— Suntem în noaptea de 10 August, zise Sever; şi ploile de stele or să crească... nu-i nimic anormal..

— Dar atunci, de ce scade lumina lămpilor?

Lămpile, într'adevăr, îşi micşorau flacăra; o densitate electrică mai mare învăluia lucrurile, o groază, nu de moarte, ci de viaţă exasperată, de dilatare supranaturală, — până într'atâta, încât Sever şi Lucia se agăţau de mobile ca *să se simtă mai grei*, ca să nu piardă *contactul cu materia solidă*. O putere stranie îi împingea în sus, le răpea simţul echilibrului. Li se părea că trăiesc într'o atmosferă nouă, în care eterul lucra cu o putere *vie*, unde ceva organic — dar nepământesc — tulbura fiecare picătură de sânge, îndruma fiecare moleculă, pătrundea până în adâncul oaselor şi sbârlea cu încetul fiecare fir de păr.

Dealtfel, după cum prevăzuse Sever, ploaia de stele spori, toată bolta cerului era plină de bolizi. Pe nesimţite se adăoga la acestea un fenomen necunoscut, statornic şi crescând: glasuri... Glasuri uşoare, îndepărtate, muzicale, o simfonie de strune mici în adâncimea cerului, o şoaptă aproape omenească uneori, care amintea „armonia sferelor" bătrânului Pitagora.

— Sunt Suflete! murmură ea.

— Nu, zise el, sunt Forţe!

Dar, Suflete sau Forţe, era acelaş Necunoscut, aceeaşi ameninţare ermetică, apăsarea unui eveniment prodigios, — cele mai negre spaime omeneşti: Infernul şi Neprevăzutul. Şi glasurile se auzeau mereu, mai presus de murmurul lucrurilor, înfiorător de dulci, esenţiale, subtile, întorcând pe Lucia înapoi spre Umilinţa copilăriei, spre Credinţă, spre Rugăciune:

— Tatăl nostru carele eşti în ceruri...

Sever nu îndrăznea să surâdă. Cu bătăile inimei în-

Continuare în pag. VI-a

desite să-i spargă arterele, cu spiritul lui bărbătesc totuşi, mai curios de *cauză* decât acela al femeii, încerca să pătrundă ce magnetism, ce polarităţi extraterestre lucrau în colţul acesta al globului şi dacă acelaş lucru se petrecea şi în valea Iarazului.

Dar, în afară de platou, de la începutul fenomenului — şi Sever chiar astăzi coborîse până la râu — nimeni nu simţise simptomele necunoscutului. Acolo, animalele şi oamenii trăiau liniştiţi. Viaţa îşi păstra forma ei obişnuită. Şi, totuşi, pentruce? Ce legături între cer şi platou, ce ciclu de fenomene, — căci din profeţia ţăranilor Tornadrei se înţelegea că e vorba de un ciclu, — ce ciclu orânduia această mare dramă?

O peripeţie veni pe neaşteptate, asaltul victorios al animalelor împotriva uşii vechi a grajdului. Cei trei cai ai domeniului apărură, săltând, cu gurile albite de spumă, sub razele palide ale lunei aproape de orizont.

— Aici, Clairon! îngână Sever.

Unul dintre cai se apropie, ceilalţi îl urmară. Era o scenă de fantasmagorie: cele trei capete lungi, de culoarea cernelei, în umbră şi în raze, în faţa ferestrei, cu ochii lor mari şi bulbucaţi, vădit întrebători, mirosindu-şi stăpânii cu o vagă revenire de încredere, cu o idee tulbure despre puterea celui care-i hrănea. Apoi, nu se ştie din ce, poate din pricina unei inteţiri a căderii meteoriţilor, fără veste o groază desăvârşită li se întipări în fundul orbitelor mari, nările li se lărgiră, panica nebună a rasei lor îi cuprinse şi, smulgându-se de lângă fereastră, îşi luară vânt, nechezând.

— O, ce sărituri! zise Lucia.

Se duceau, într'adevăr, în goană năucă, în salturi enorme; deodată cel mai aprig, în fundul grădinii, în faţa grilajului înalt de fier, se înălţă ca un sburător şi sări bariera.

— Ai văzut? Ai văzut? strigă Lucia. Nici el nu mai are greutate!

— Şi nici ceilalţi doi! răspunse fără voe Sever.

Celelalte două umbre negre se înălţară fără să atingă măcar grilajul, trecură la o înălţime de peste patru metri. Siluetele lor sprintene, purtate ameţitor de repede pe câmpii, descreşteau, se topeau, dispăreau. In aceeaşi clipă apăru un servitor, singur, timid, abia îndrăznind să înainteze, cu un mers speriat de copil.

Lui Sever îi fu nespus de milă de bietul om, şi înţelese că toată lumea, la *Corn*, stătea închisă în casă, în prada aceleiaşi groaze crescânde ca şi stăpânii.

— Lasă-i, Victore, zise el. O să-i găsim noi..

Victor se apropie, ţinându-se de copaci, apoi de zid, de ferestre. Intrebă:

— E adevărat, domnule, că vine „Smaraldul roş?"

Sever ezită, având încă pudoarea inteligenţii sale şi a îndoelii în mijlocul evenimentelor lugubre; dar Lucia nu putu să tacă:

— E adevărat, Victore!

O tăcere neagră se lăsă peste cele trei fiinţe egale în faţa senzaţiei de supraomenesc; şi totuşi Sever cerceta încă, se întreba asupra raportului dintre fenomen şi meteoriţi. Privea ploaia sporită de stele, curgerea de o supremă frumuseţă din adâncimile Imponderabilului. O observaţie nouă îl înspăimântă: că nu biata frântură de lună de lângă zare putea să împrăştie acea lumină stăruitoare deasupra priveliştei. Şi văzu cum dispare satelitul în Apus, cu convexitatea gata să scapete, lipit de zare. Câteva minute numai, şi dispăru: lumina stăruia pe platoul Tornadrei, ca izvorită din Zenit, abia la câteva grade spre Miază-Noapte, după cum arăta umbra ei. Oare din Zenit venea minunea? Işi ridică faţa într'acolo, încet. O lumină de ametist, o lumină lenticulară se întindea fin acolo, ca un nour în formă de săgeată, cu strălucirea cea mai mare spre Miază-Noapte. Şi Sever să gândi că toate acestea ar fi fost frumoase de privit, fără înfiorarea trupului, ameninţarea aceia sepulcrală, presentimentul morţii care cădea din cer pe pământ.

III.

IVIREA SMARALDULUI

— Priveşte! strigă Lucia.

La rândul ei, zărise lumina şi, mai mişcată decât Sever, o arăta cu degetul. Victor, agăţat de fereastră, afară, tremura de friguri, ca beat, şi-şi venea din când în când în fire, suspinând, din inteţirile groazei.

Lumina, deasupra, sporea. Pe măsură ce şoapta de glasuri se stingea, o tăcere imensă apăsa asupra platoului Tornadrei. Apoi, la început delicată, o lumină de jos păru a răspunde celeilalte; franjuri uşoare pluteau pe vârful copacilor, pe toate plantele. Era o sfâşiere delicată şi înfricoşetoare. Cei trei oameni, atât de diferiţi, avură aproape aceeaşi impresie de lămpi funerare, de incendiu uriaş care va înghiţi Tornadra şi pe toţi locuitorii ei.

Lucia respira greu, abia conştientă; ceru, într'un suspin:

— Apă!

Sever se întoarse spre ea: căldura inimii lui, iubirea pentru Celta de la munte, îi dădură putere.

Se luptă împotriva dorinţei de a nu mai mişca, de a-şi sfârşi viaţa acolo, cu mâinile încleştate de privaz. Clătinându-se pe picioare, se duse să ia un pahar cu apă. Şi se întreba, şi se mira că atmosfera e încă răcoroasă, aproape rece, cu tot incendiul acesta subtil din cer şi de pe pământ.

Aduse apa cu o nesfârşită trudă; paharul şi mâna-i erau aşa de uşoare, încât el nu mai avea senzaţia că ţine ceva în mână şi strângea cu toată puterea fundul paharului.

In drum vărsă apa pe jumătate.

Lucia luă o gură, dar numaidecât, cu silă, o aruncă:

— Parcă-i praf de fier... parcă-i rugină!

El gustă apa şi o aruncă, la rândul lui: era metalică, plină de praf, parcă. Amândoi se priviră lung, cu desnădejde. Vălurile amintirii se ridicară, şi în mintea lor apărură atâţia ani fermecători, ceasul în care s'au întrevăzut pentru întâia oară în spaţiu, chemarea fibrelor lor dintr'odată iubitoare, perioadele de adoraţie fină şi nebosită. (O, cât de lungi, de înalte, de imense, întreţesute cu ceva divin, retrăiau anume ceasuri sub arcada nebuloasă a trecutului!) Şi privirile lor se îmbrăţişară într'o nesfârşită milă a unuia pentru celălalt. Erau, în adevăr, în agonie? Vor trebui să părăsească viaţa tânără şi dulce, să moară de înăbuşire, de sete, şi cu această impresie hidoasă că nu mai sunt legaţi de pământ, cu această lipsă de *contact cu materia?* Doamne!

El, Sever, atât de plin de viaţă, nu vroia să admită asta, cu nici un preţ; curiozitatea întârzia încă în craniul lui printre tânguirile clopotului de moarte şi-l făcea din nou atent la ceeace se petrece în afară.

Drama minunată şi jalnică îşi urma cursul, se desfăşura; se vedeau nenumărate focuri subtile, văpăi uriaşe de comori aprinse în depărtările priveliştei: la început pe vârfurile copacilor mari, flacări fine, străpungătoare, urcând gama nesfârşită a spectrului, se înmulţiră, tremurară pe fiecare crenguţă, la fiecare vârf de frunză, apoi pe vegetaţiile scunde, pe tufişuri, pe iarbă, pe mirişti.

Fiecare creastă de vegetal îşi avea astfel luminiţa ei, îndreptată spre cer.

Pe deasupra acestor luciri de vis, a acestei privelişti de ruguri, păsări rătăceau în stoluri. Se hotărau, însfârşit, să fugă. Fiinţe super-electrice, — se împotriviseră la început acestor fenomene fără îndoială mai puţin dăunătoare pentru organismele lor decât pentru ale animalelor de pe pământ. Şi corbi cu strigăte mohorîte, stoluri nesfârşite şi împrăştiate de vrăbii, stigleţi, pitulici, cintezi, grupuri inteligente de ghionoi, lăstuni, rândunele în rânduire de plecare, pasări de pradă singuratece ori părechi, — toate se afundau spre Miază-Zi, cu larmă vie, cu ţipete, — aproape cu vorbe.

Şi iarăşi, pe Sever îl preocupa faptul că aceste văpăi fără număr nu se împreunau, nici nu răspândeau căldură simţită, şi că stau drepte, înălţându-se ca nişte lame subţiri, clădind un soi de turnuleţe, de monumente gotice cu miliarde de săgeţi orbitoare. Un strigăt răguşit al Luciei îl întrerupse:

— Leagă-mă... leagă-mă!... mă ia pe sus!

Işi văzu tovarăşa în delir, lividă, înţepenită, cu pieptul ridicat într'o dureroasă sforţare de a respira. Şi propria lui inimă slăbi, îl cuprinse o desnădejde desăvârşită, infinită, în vreme ce, cu un gest maşinal, îmbrăţişa încă pe Lucia. Tremurătoare, cu vorbe neînţelese, ea privea cum sclipeşte platoul.

— Suntem pe lumea cealaltă, Sever... E lumea cea imaterială... pământul se sfârşeşte...

— Nu, nu, şoptea el, ştiind totuşi ce zădarnice sunt cuvintele. E o Forţă... un magnetism... o transformare de mişcare...

Un glas scăzut se ridică, glasul lui Victor care, hipnotizat acolo, se trezise:

— *Smaraldul roş!*

Sever se aplecă şi, la mai puţin de 20 de grade spre Miază-Noapte, văzu un mare dreptunghiu de culoarea ruginei, cu marginele neregulate şi găurit ca de prăpăstii sulfuroase.

Cu încetul se limpezea, transparent ca un val, — adevărat lac întins asupra Nordului, pe care alergau increţituri ca nişte unde, de un roşu mai şters.

Şi în jurul lacului roş, şi peste tot cerul, se ridica o întunecime verde, o întunecime de smarald deschis la început, care mergea înălbăstrindu-se, înegrindu-se, schimbându-se într'o umbră adâncă de iad spre marginea meridională!

Stelele pieriseră. Nu se vedea decât cerul acesta de apă roşie, de apă verde, de gemă verde, de întuneric de jad!

Ce era? De unde venea? Şi pentruce această influenţă covârşitoare asupra Tornadrei, ce putere de inducţie specială, ce afinităţi rătăceau pe firmament? Intrebările acestea încleşteau creerul lui Sever, dar nu-l fereau de aceeaşi încremenire care cuprindea pe Lucia şi pe Victor în faţa împlinirii profeţiilor populare. El nu se mai îndoia că moartea va veni curând, că inima care-i bătea aşa de cumplit în piept se va sparge şi se va stinge pentru veşnicie... In vremea asta, cu obrazul ei de moartă întors spre cer şi cu o solemnitate sfâşietoare în glas, Lucia începu să rostească:

Când argintul s'o înverzi,
Smaraldul roş va fi aproape,
Inghiţind stelele şi luna...

Şi cu un greu suspin, resemnată, se prăbuşi pe privazul ferestrei, înţepenită, cu pleoapele închise.

IV.

SPRE IARAZ

Nemişcat la început, fără putere, Sever atrase spre el pe Lucia. Era moartă oare? Se sfârşise pentru totdeauna? Un râs negru, râsul destinelor de neînlăturat i-se ridică pe buze, şi cuvântul „Niciodată" îi rătăcea ironic prin creer, acest „Niciodată" care, pentru propria-i existenţă, nu îndrăznea să-l socotească mai departe de ceasul următor. Apoi, îmbrăţişând-o mai tare, cu o desnădejde bolnăvicioasă, el ridică pe Lucia la pieptul lui, săltând-o de la pământ. Şi, fără veste, o uşurare bizară, delicioasă, i-se împrăştie prin toate fibrele: *îşi simţi greutatea, se simţi călcând pe pământ!*

Cum? Intâmplarea a trebuit să-i spuie aceasta? N'a putut el ajunge, teoreticeşte, la ideea că trebuie să-şi adaoge trupului o greutate, ca să regăsească siguranţa materială?...

Inviorat, întărit, cu toată apăsarea pe care o simţea pe piept, îl cuprinse un val de curaj şi de nădejde, sporit încă de uşurinţa ciudată cu care o ţinea pe Lucia în braţe, ca pe un copil mic. Apoi, o tresărire a inimii, reîntoarcerea memoriei spre catastrofa uitată în lovitura emoţiei fericite: murise oare Lucia?... Se aplecă, ascultă cu urechea lipită de pieptul ei: dar bătaia supărătoare a propriilor lui artere îl împiedica să audă. Ea nu era rigidă, totuşi, dar era atât de palidă, cu pleoapele deschise peste ochii nemişcaţi.

— Lucia! Draga mea Lucia!

Un suspin, o mişcare uşoară a capului. El îi simţi respiraţia slabă, — viaţa! Atunci voinţa lui se întări, odată cu hotărîrea de a face orice sforţare ca s'o scape.

Se gândi câteva clipe, apoi ridică din umeri. La ce i-ar fi folosit socotelile? Trebuia să facă la fel cu animalele, la fel cu cea din urmă fiinţă organică: să fugă drept înaintea lui, până la malul Iarazului. Şi fără să mai stea la îndoială, luând-o deadreptul înainte se sui pe fereastră, sări privazul şi strigă lui Victor:

— Ia ceva greu cu tine. Dă drumul cânelui şi du-te de vesteşte tovarăşii. Uite, eu mi-am luat o greutate. Toată lumea să fugă. E încă vreme! Ai înţeles?

— Da, domnule.

Şi Sever o luă la fugă, gonind, cu paşii siguri, cu respiraţia şuerătoare, tulburat de electricitatea de afară, mai vie, mai enervantă. Eşi pe poarta grădinii, se găsi în plin câmp. In măreţia-i fantastică, lacul roş părea că se lărgeşte încă în abisurile cereşti. Aureola lui, cu margini tremurătoare, cu tonuri de vitralii, delicată şi luminoasă, cu dantelări de pulbere portocalie, cuprinsese aproape întregul Zenit. Nu se vedea încă nici o stea. Ici şi colo, o linie fină, şerpuitoare, o linie de foc, alerga de la extremul Nord la extremul Sud. Pe pământ, pe suprafeţele netede ale platoului Tornadrei, — peste tot stăruia incendiul, incendiul tăcut, fără căldură şi fără mistuiri.

Făcliile uriaşe ale copacilor, luminiţele nenumărate ale gramineelor scunde, ţâşnirile de eşarfe lungi, arcurile policrome înghiţite într'una de neutralizarea puterilor şi necontenit refăcute, umpleau spaţiul cu o viaţă de spaimă şi de frumuseţă. Sever mergea prin această privelişte, mergea mereu, închizând uneori ochii când trebuia să străbată zone prea înflăcărate. Din părul Luciei se desprindea un torent de scântei care-l ameţea şi-l orbea. Instinctul îl călăuzea spre Sud-Vest. Când şi când, apariţia unei ferme îi slujea drept punct de îndrumare, în care însă nu avea multă încredere, într'atâta transfigurarea de Ghehenă făcea nesigure aparenţele.

Un moment se crezu rătăcit: înaintea lui se întindea o mlaştină, trestii ridicate ca săbii de răzbunare, sălcii cu frunze de smarald palid, licurici care alergau într'una pe unde de văzduh, un miros fosforic, ozonat, înbuşitor. Simţea pământul moale sub picioare, momeala nelămurită a apelor stătute. In zadar căuta îndrumarea, ştiind totuşi că asta e mlaştina *Cilleuses*, pe care o cunoştea, la mai puţin de un kilometru şi jumătate de marginea platoului. Porni de-alungul ei, merse zece minute şi se regăsi la locul de unde plecase. Să stea acolo, ticăloşeşte? Să rămâie pierdută sforţarea lui cea mare?

— Hai, Sever!

Işi reluă avântul, căutând să recunoască vre-un semn care să-l călăuzească, vre-un aspect cunoscut, slăbind mereu în această căutare, încredinţat că încă un ceas de întârziere pe Tornadra ar însemna leşinul, moartea în mijlocul câmpului.

Fără veste descoperi un promotoriu mic şi ascuţit, singurul care se găsea pe mlaştină şi după care putu să deducă direcţia cea bună. De aci înainte, i-se păru că are aripi, alergă în linie dreaptă şi găsi în cele din urmă o potecă îngustă, bine cunoscută, pe care n'o mai părăsi. Niciodată, mai târziu, Sever n'ar fi putut socoti cât a durat acest drum, — poate o jumătate de ceas, poate zece minute, poate numai cinci... Dar iată-l ajuns, copleşit de uimire, în faţa unei prăpăstii negre, paralelă cu Tornadra incendiată, — un abis de întuneric sub paşii lui, şi de care-l desparte o pantă fosforescentă, — coasta platoului.

— Valea! Valea!

Repeta acest cuvânt şi, înviorat, începu să coboare în fugă o cărare şerpuită. De pe acum simţi o liniştire fizică, inducţia descrescândă, luminile din ce în ce mai rare, blânde ca nişte licurici, aerul umed şi călduţ, mai respirabil.

...In schimb, povara Luciei e mai grea. Ii amorţeşte braţele; îi întârzie fuga. Căzu; şi s'ar fi rostogolit pe povârniş, dacă n'ar fi întâlnit în calea lui un copăcel. Apoi alergă iarăşi, cu pieptul gâfâind, cu nervii stăpâniţi de un instinct atotputernic. In sfârşit, cu o imensă bucurie, auzi cum curge Iarazul, simţi prin toţi porii apropierea mântuirii.

Câţiva paşi încă! Primejdia, de pe acum, nu-l mai poate ajunge în mediul acesta unde influenţa misterioasă e redusă la minimum, şi unde începe iarăşi natura pământească, cea veche, cea bună şi prielnică omului. Dar el nu se opri, ud de sudoare, sălbatic, plin de putere. Insfârşit, valea, râul murmurând în întunecime... Cu un strigăt, cu o bucurie violentă şi dureroasă, se lăsă jos. Lucia e pe genunchii lui; o clipă el îşi întoarse capul îndărăt spre înălţime, fără voe. Nelămurit, o lumină rătăcea pe povârniş, mai vie către marginile de sus; atât se mai zărea din vastul incendiu, — abia cât lucirea mărilor nocturne în epoca fecundaţiilor. Dar mai cu seamă firmamentul îl uimeşte: Smaraldul pierise, rămăsese numai ceva roş, un fel de auroră boreală în care continua a se prăbuşi ploaia bolizilor.

— Ce-o mai fi asta? se întreba el. Pentruce atâta deosebire între Tornadra şi Iaraz?

Insfârşit, se înclină spre Lucia, o văzu încă palidă, nemişcată, dar îi simţi respiraţia, — o respiraţie mai mult de somn decât de leşin. O strigă, tare:

— Lucia! Lucia!

Ea se înfioră, îşi mişcă încet capul. In întuneric, el simţi o bucurie nesfârşită şi, cu suspine de fericire, o îmbrăţişă, o chemă pe nume, îi şopti la ureche vorbe de iubire... Insfârşit, pleoapele ei se deschid, privirea-i plină de vis, plină de întuneric, se opreşte asupra lui Sever.

— Ah! strigă el, am izbutit, însfârşit!

In picioare, cu braţele în cruce, se simţi cuprins de o dorinţă, — făgăduiala că se va sui singur acolo, la capătul dinspre Sud, să facă istoricul cataclismului... In vremea asta se auziră pe coastă glasuri, o lătrătură... Inţelegând că sunt servitorii domeniului, Lucia şi Sever îi aşteptară, îmbrăţişaţi.

Trad. de OTILIA CAZIMIR

Ce e Bovarysmul?

„Bovarysmul" e o concepţie filosofică construită de Jules de Gaultier, pornind dela temperamentul doamnei Bovary eroina romanului cu acelaş nume de Flaubert.

In ce constă această filosofie?

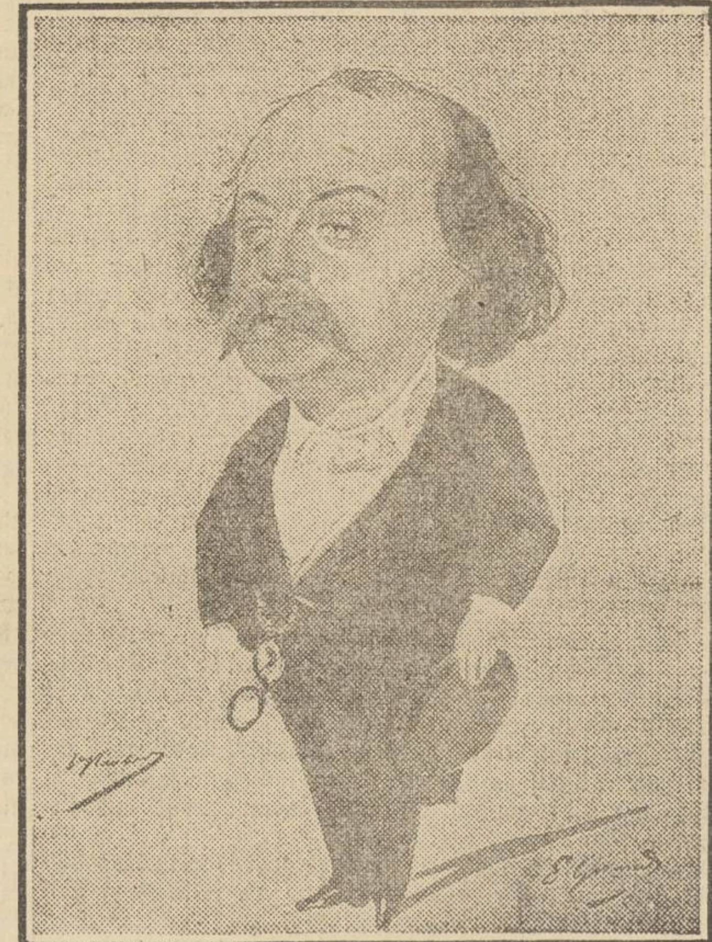
Universul oferă tuturor oamenilor în acelaş timp un prilej de acţiune şi un prilej de a fi de faţă la cel mai minunat dintre spectacole. Şi aproape toţi oamenii se agită în această lume luându-şi în serios rolul lor de actori.

Jules de Gaultier, caşicum ar locui în Sirius, a construit filosofia spectatorului, opunând filosofiile instinctului vital filosofiei instinctului cunoştinţei. Autorul a dus filosofia sa la un mare grad de perfecţie, evitând toate contradicţiile sistemelor spiritualiste şi materialiste; cea mai mare din aceste contradicţii e dualismul, care presupune existenţa a două substanţe în univers, substanţe care au nevoe de noţiunea miracolului spre a veni în atingere.

M. Palante scrie următoarele în volumul său *La philosophie du Bovarysme,* apărut în 1912 la *Mercure de France:*

„Nu e nevoe să reamintim impresia puternică produsă de apariţia cărţii *De la Kant la Nietzsche* a lui *Jules de Gaultier*. Volumele apărute după aceia au înmulţit numărul admiratorilor şi discipolilor creaţi cu prima lucrare. O claritate neîntreruptă, voită, o impecabilă ţinută literară, o logică inflexibilă susţinută de un viu sentiment a ceeace e arbitrar, ilogic şi iraţional în ansamblul caşi în amănuntul lucrurilor, o gândire ingenioasă obicinuită cu exegezele cele mai subtile, o imaginaţie de artist, care însufleţeşte cu viaţă fierbinte personagiile dramei metafizice, iată cauzele care explică farmecul şi seducţia operei lui Jules de Gaultier".

Filosofia lui Jules de Gaultier se întemeiază pe noţiunea empirică a Bovarysmului, adică pe *facultatea pe care o are omul de a se concepe altfel decât este*. Autorul a scos din această idee tot ce putea scoate un mare psiholog. Filosofia sa are, dacă putem spune aşa, două etaje. Ea e construită pe deoparte pe planul criticei şi al psihologiei, şi pe de altă parte pe planul metafizicei (dacă voim să înţelegem prin metafizică încercarea de a da o explicaţie coherentă a fenomenului existenţei).

Flaubert

Bovarysmul, facultatea de a deforma realitatea, transpus în domeniul ontologiei devine principiul de naştere al realităţii. Se ştie că în *De la Kant la Nietzsche,* Jules de Gaultier a stabilit goliciunea filosofiilor cu pretenţii de cunoaştere, oprindu-se la un sistem de necunoaştere (agnostic) şi spectacular. După aceia el a trecut dela această filosofie curat negativă şi critică, la un sistem constructiv. Trebue să ne dăm seama că această a doua filosofie, expusă mai cu seamă în *Les raissons de l'idéalisme,* nu e altceva decât transpunerea primei filosofii, transcripţia ei în alt limbagiu. Transformată astfel — frumoasă construcţie logică — puternic legată cu toate acestea de realitate, satisface mai complect cerinţele raţiunii noastre. Concepţia lui Jules de Gaultier presupune continuitatea mişcării, întrucât în actul cunoaşterii partea care cunoaşte, oricât de mică ar fi, scapă actului cunoaşterii, astfel că dorinţa de cunoaştere integrală, pururi dezamăgită de înseşi condiţiile cunoaşterii — Bovarysmul e implicat în aceste condiţii — dă naştere la nesfârşite stări noui de relaţie. Astfel Bovarysmul, principiu de nesaturaţie inserat în mecanismul cunoaşterii, este marele motor al *Existenţei* şi creatorul realităţii printr'o serie neîntreruptă de sciziuni ale gândirii.

Din amintirile lui Pierre Wolff

Era la Atena. Un ministru al Franţei trebuia să ia cuvântul la desert. Din pricina numărului prea mare de discursuri, fu rugat să nu vorbească decât un sfert de oră maximum.

— N'aveţi nici o grije! spuse ministrul; voi pune ceasornicul lângă tacâmul meu.

Se ridică şi începu:

— Domnilor, în numele guvernului meu...

Dar isprăvind, rămase stupefiat: Ceasul dispăruse.

Aplecându-se să-l caute:

— Aţi pierdut ceva domnule ministru?

— Nu... ceasul... un ceas de aur, pe care l-am pus aci...

— Şi nu bănuiţi pe nimeni?

— Nu;... adică...

— Cine şedea lângă d-voastră?

— L-am văzut pe generalul acela străin, cu pieptul plin de decoraţii, întorcându-se spre mine pe când vorbiam, dar n'aş îndrăzni să afirm...

— O secundă, vă rog, domnule ministru...

Secunda trecu:

— Iată ceasornicul d-voastră de aur...

— Va-să-zică, generalul străin?...

— Da, da, chiar el...

— Şi n'a spus nimic?

— Nici n'a băgat măcar de seamă...

CARŢI ŞI REVISTE

Francis Carco: „Verotchka l'Etrangère ou le goût du Malheur"

Romanul acesta a lui Carco e scris cu mai puţină libertate decât celelalte lucrări ale sale. Stilul e mai sigur, ideile mai bine fixate în psihologia personagiilor; iar tema urmărită cu oarecare jenă de autor, e cu totul originală.

Ni se zugrăveşte aci viaţa şi caracterul câtorva Ruşi exilaţi de revoluţie, în Franţa.

Romanul are astfel trei personagii principale: Marusea o dansatoare, care e bogat întreţinută de o brută, dar care-l iubeşte pe tânărul şi credinciosul Rus—Sergiu. Rusul acesta e şi el protejat moraliceşte de o mică prinţesă, Vera, care odinioară fusese logodnica lui, dar el o părăsise pentru Marusea.

Sergiu ia cocaină şi asta e deajuns pentru a ne explica toate laşităţile lui, toate slăbiciunile şi rolul ciudat pe care-l joacă pe lângă cele două femei, respectând-o pe una, iubind-o pe cealaltă, dar bun la orice când e nevoe de vre-un intermediar mai priceput.

Marusea, de fapt, nu-l iubeşte decât pe Sergiu; e gata să-l piardă când mica prinţesă Verocica îl supune pe acesta la o cură de însănătoşire morală şi fizică, dar nu-i e prea greu să şi-l redobândească.

Părăsită, Vera, care lua şi ea cocaină, dar se lăsase numai prin puterea voinţei sale de fier — pleacă în Rusia la datorie. Ce datorie? Aceea de a îndura şi ea o viaţă de martir, căci aceasta e caracteristica sufletului rus, care justifică şi subtitlul volumului.

Ce importanţă are dacă sacrificiul ei e inutil? Prinţesa Vera nu e destul de nenorocită în Franţa; ea poate fi mai nenorocită încă, în Rusia sovietică. O poftă nebună de-a suferi, de-a suferi intens, nesfârşit, — o chema acolo... Va pleca deci, numai din această dorinţă de strivire a fiinţii, de durere a sufletului. Dacă Sergiu şi Marusea n'ar fi intoxicaţi de cocaină, ar urma-o de bună seamă şi ei.

Deoarece însă nu au energia s'o facă, trebue să se mulţumească cu suferinţe mai ordinare. Bucuria lui Sergiu este să se injosească priin toate compromisurile cu putinţă, după manierea spiritului subteran al lui Dostoiewski, dar cu infinit mai puţină vigoare. Cât despre Marusea, satisfacţia ei e să abandoneze bogăţiile pe cari i le oferă un milionar dela care nu va regreta decât violenţele şi brutalizările, pentru a încerca o altă viaţă.

Să vândă tot ce are, să se îmbrace simplu, să simuleze mizeria în camere de hotel, să sfârşească apoi ca dansatoare împreună cu Sergiu într'un local de noapte, — ce poate face mai mult pentru a gusta toate deliciile suferinţei?

Dar aflând că Vera s'a reintors în Rusia, nu poate rezista loviturii. Incapabilă să ajungă la un atât de înalt grad de nenorocire, dar invidiind-o din tot sufletul, se mulţumeşte să se sinucidă în localul de noapte unde se angajase.

Găsim în toate aceste peripeţii, multe ingeniozităţi, destule notaţii interesante, dar nimic prea nou în privinţa sufletului rus.

Dacă însă Francis Carco n'a urmărit decât să ne demonstreze că sufletul slav rămâne inaccesibil pentru celelalte naţii, dovezile lui sunt destul de concludente.

Tulie Radu Teacă

D-l I. Mironescu, autorul volumului de nuvele „Oameni şi vremuri", este un scriitor plin de vigoare: personagiile lui, priveliştele naturii sunt redate în trăsături energice şi aspre. O bogăţie de culori desăvârşeşte tablourile-i de viaţă rustică.

Dar d-sa scrie puţin, la intervale mari. Deaceia apariţia bucăţii Tulie Radu Teacă din ultimul număr al „Vieţii Româneşti" ne-a impresionat cu deosebire plăcut.

Tulie Radu Teacă e un mocan de pe vremuri, admirabil prins, care se duce la Viena — să-şi vadă băeţii. Se ia după dânsul un câne de stână. Câinele pe ascuns se sue în vagon şi Tulie Radu Teacă nu mai poate scăpa de el până ce se întoarce acasă după un popas scurt la Viena. Peripeţiile călătoriei sunt scrise cu un humor zdravăn! Călătorii, funcţionarii dela Căile ferate, poliţiştii şi chelnerii au fiecare fizionomia lor aparte şi trăiesc ca nişte cunoscuţi de aproape.

Bucata o citeşti râzând şi-ţi pare rău că autorul a isprăvit-o aşa de repede.

In acelaşi număr al revistei: Matei B. Cantacuzino: Viaţa, Dreptul, Libertatea; I. Simionescu: Şcoala Românească; Aureliu Weiss: André Gide şi clasicismul; Cezar Petrescu: Intoarcerea unde-au fost jurămintele; D. I. Suchianu, M. Ralea, Al. A. Philippide, etc.

Luna păcii

In ţările occidentale s'a statornicit obiceiul de a se considera luna August—luna când s'a deslănţuit războiul european—ca un prilej de manifestări pacifiste. Numeroase organizaţii pentru pace îşi ţin congresele lor sau pornesc în aşa numite „pelerinagii pentru pace". Grupuri din Germania, sunt primite în Franţa; francezi şi englezi se înfrăţesc cu germanii; aceleaşi locuri cari sunt pentru oficialităţi prilej de paradă patriotică, au ajuns pentru pacifişti locuri de înfrăţire.

Revistele şi ziarele de avantgardă consacră numere speciale. Astfel, „le Semeur" (No. 75, 31 Iulie) e închinat memoriei lui *Jean Jaurès,* despre care *Emil Pignot,* într'un poem: „La lumière sur les ruines" spune:

Il fut l'âme d'un siècle et le cerveau d'un monde...
A sa voix, la frontière avait peur de l'épée.
Et quand, tribun du Peuple, il clamait l'épopée,
O, Travailleurs meurtris, de vos ascensions,
Vos cris grondaient avec des clameurs de marée,
Et vous portiez, Hébreux nouveaux, l'Arche sacrée
Devant les murs d'airain de toutes vos prisons.

Pierre Larivière, evocând pe Jaurès în mijlocul unui pelerinaj pentru pace în regiunile devastate ale Franţei, ni-l arată sugestiv într'o serie de transformări. „Figura lui Jaurès se luminează. El slăbeşte; barba lui atârnă apostolică; toată inteligenţa şi bunătatea e concentrată în ochii săi. Jaurès-Tolstoi-Han Ryner ne spune: *Rădăcina răului este în noi !*" Faţa lui se întunecă, întinereşte; fruntea e dominantă, părul flutură în vânt; el e surd şi totuşi Jaurès-Beethoven ne asigură că *„nimic nu poate întrece bunătatea"*. El îmbătrâneşte, faţa se înseninează, barba creşte şi albeşte; ochii săi sunt limpezi şi, cu un mic gest imperios şi blând totodată, Jaurès-Elisée Reclus ne sfătueşte: „Iubiţi-vă deasupra patriilor ! Iubiţi-vă deasupra legilor !" In cele din urmă, tot mai duios şi mai frăţesc, el ne repetă cuvântul Fiului-Omului: „Iubiţivă unii pe alţii!"

Amiel

Armand Lunel se ocupă în *Europe* (No. 43, Iulie) de „cazul lui Amiel", profesor genevez, care a trăit în secolul trecut—dar a cărui faimă a început după moarte, prin fragmentele publicate din *Jurnalul* său intim, care în manuscris cuprinde nu mai puţin de 16.900 pagini. Acest filosof şi-a consacrat toată viaţa auto-analizei. Renan, care l-a clasat pe Amiel printre cei mai speculativi gânditori ai veacului său, i-a reproşat totuşi că s'a depărtat de lumea exterioară. Amiel, „s'a devorat pe sine însuşi", paralizându-şi viaţa şi darurile sale prin introspecţii nesfârşite. Paul Bourget a numit opera lui Amiel, „o nouă formă a boalei veacului". Forma veche a acestui „mal du siècle" era o anarhie, adesea inconştientă, a sentimentului religios în inimi cari nu mai ştiau de ce să se ataşeze. Romanticii cari sufereau de acest rău, căutau totuşi un remediu: de aceia ei deslănţuiau pasiunile, exaltau entusiasmul. La Amiel, răul a prins forme morbide; autorul *Jurnalului* resimţea un fel de plăcere în neputinţa lui de a fi fericit. Nu cuteza măcar să iubească, deşi era convins că prin iubire s'ar putea mântui. „Am un fel de oroare primitivă, scria el în 24 Aprilie 1862, faţă de ambiţiune, faţă de luptă, faţă de ură, faţă de tot ce risipeşte sufletul, făcându-l să atârne de lucruri şi de scopuri exterioare". Această dependenţă ar fi, dimpotrivă, singurul mijloc de *organizare* a sufletului. Acesta e răul lui Amiel: nu şi-a organizat sufletul, în vederea unui ţel precis. El apare unora dintre moralişti ca un monstru, o fiinţă absolut unică, excepţională, separată de noi, neavând nimic comun cu omenirea mijlocie.

Diverse cercetări critice, între cari ale lui Albert Thibaudet, Robert de Traz şi mai ales cartea lui L. Bopp: „H. F. Amiel, Essai sur sa pensée et son caractère d'après des documente inédits" (Alcan, 1926), tind să restabilească fisionomia lui Amiel, în lumina spiritului contimporan. *Jurnalul* său a apărut într'o ediţie sporită cu noui fragmente cari ne ajută să cunoaştem viaţa spirituală a lui Amiel; abia peste 25 de ani, când se va putea publica în întregime acest „urias monolog de 16.900 pagini", vom avea un alt Marcel Proust, un precursor al acestuia, şi care ne-a lăsat una din cele mai bogate mărturii asupra nesfârşitei impărăţii spirituale ascunsă în inima omului.

Oswald Spengler

Rareori o carte filosofică a avut, în Germania, o influenţă atât de mare ca „Untergang des Abendslandes" (Decadenţa Occidentului) a lui Oswald Spengler. Această operă în două mari volume a depăşit tirajul de 50.000 de exemplare. — *André Fauconnet,* un profesor francez de limba şi literatura germană, a înlesnit cunoaşterea acestei opere în Franţa, publicând un volum (în editura Alcan): *„Un philosophe allemand contemporain: O. Spengler.* Gândirea acestuia e bogată, însă deseori confusă, filosofia lui e în acelaş timp poetică şi abstractă. Fauconnet a expus însă concepţia lui Spengler cu preciziune şi eleganţă.

Spengler a fost influenţat în deosebi de Heraclit şi de Goethe. El a aplicat culturii, ca şi naturii, legea veşnicei transformări descoperită de Heraclit. După Goethe, el a proclamat filosofia devenirii, a vieţii în desfăşurare, contrar filosofiei lui Kant, care se ocupă de ceeace e fixat, de ceeace a trăit. Nu există „omul în general", omul abstract. Omul trebue studiat în timp. Din principiul *relativismului istoric,* Spengler a ajuns să indice legile, cari domină evoluţia culturii. Cultura e vie : ea se naşte, creşte, decade şi moare. Orice cultură are o copilărie, o tinereţe, o maturitate, o bătrâneţe. In medie ea durează aproape o mie de ani; acest mileniu se împarte în faze de două sau trei veacuri, faze cari ar putea corespunde cu cele patru anotimpuri.

După Spengler, sunt contimporane acele fapte istorice cari, fiind situate fiecare în cultura respectivă, ocupă aceiaşi poziţie, au acelaş înţeles şi acelaş rol. In mari tablouri sinoptice, el a comparat, după concepţia lui, cultura indiană, elenică, arabă şi occidentală. Cultura occidentală e „faustiană". Ca şi eroul lui Goethe, ea aspiră spre infinit. Reprezentanţii principali ai culturii occidentale sunt Englezii şi Germanii—mai ales Prusienii. Concepţia lui Spengler în fond o apologie a reacţiunii. El recunoaşte însă că cultura occidentală decade şi nimic nu o poate opri dela pieirea ei fatală.

A. Fauconnet expune această concepţie a lui Spengler cu aplicaţiile ei în domeniul politic, juridic, pedagogic, etc. Documentarea e extrem de bogată, dar ea prezintă şi slăbiciuni esenţiale. Chiar legea evoluţiei culturii nu e pe deplin justificată şi multe din concluziile lui Spengler pot fi contestate. Influenţa „spenglerismului" nu e binefăcătoare —şi un scriitor ca Thomas Mann a pus în gardă tinerimea germană contra acestei concepţii „false, pretenţioase şi nepăsătoare până la limitele neomeniei".

Antologia scriitorilor catalani

Progresul limbii esperanto se evidenţiază neîncetat şi în domeniul literar. Cunoaşterea literaturilor străine este înlesnită de această limbă internaţională, care se dovedeşte a fi un preţios auxiliar şi în relaţiile culturale dintre toate popoarele. Esperanto capătă o flexibilitate şi o putere de adaptare remarcabilă, prin străduinţele literaţilor cari îşi scriu poezile şi romanele direct în această limbă.

De curând au apărut o serie de antologii în esperanto, cari ne înfăţişează literatura polonă, lituană, bulgară, daneză. O antologie în esperanto a literaturii româneşti e în curs de pregătire.

E de remarcat „Antologia scriitorilor catalani", alcătuită de Jaume Grau Casas,—un volum de 411 pagini mari, apărut în Barcelona. Catalanii, cari ţin să se distingă de spanioli, de cari sunt legaţi numai politiceşte, vorbesc un dialect deosebit de limba spaniolă. Ei au o literatură asupra căreia pot atrage atenţia publicului cititor internaţional prin Antologia de curând apărută. Volumul e bine orânduit. Incepe cu un istoric asupra structurii şi desvoltării limbii catalane. In şase capitole e descrisă literatura catalană din secolul XI până în zilele noastre. Urmează apoi traduceri în esperanto din autorii antici şi moderni, precum şi o serie de cântece populare.

Autorul antologiei, Jaume Grau Cassas, un poet de merit, compară limba catalană cu celelalte idiomuri latine şi, prin fragmente din „Ifigenia în Taurida", a lui Goethe, scoate în evidenţă asemănarea dintre limba catalană şi esperanto. Peste cincizeci de autori sunt reprezentaţi în această antologie. Limba catalană, care a decăzut în secolul XVI, a renăscut în secolul XIX şi se află acum în epoca de aur. S'a vădit azi că mijlocul cel mai direct şi mai trainic pentru a pune în legătură diversele literaturi regionale, e limba internaţională. Aceasta o recunosc şi oficialităţile culturale. In curând se va ajunge la schimbul literar şi ştiinţific prin intermediul limbii esperanto, care va fi predat în şcoli pentru a înlesni cunoaşterea tuturor popoarelor prin manifestările lor specifice, armonizate în idealuri general-omeneşti.

Când greşim în dragoste

Jaques Trève, autorul romanului cu titlul de mai sus, trebuie să fie un scriitor foarte naiv. (Naivitatea în genere caracterizează pe scriitor şi pe artist). Lucrarea pe care a tipărit-o acum în urmă, pare că vrea să impună unui public cetitor mai puţin rafinat, notorietatea banalităţii ilustrate cu pompă de fraze şi cu înflorituri îndrăzneţe de stil şi de imagini.

Doctorul Elie Ernoult îşi înşeală nevasta cu pupila lui, Françoise. O înşeală atât de temeinic, încât Françoise rămâne însărcinată ; — el n'o mai iubeşte şi se grăbeşte s'o instaleze într'un cămin legitim. Dar doctorul Noël Kervalen, bărbatul ei, o iubeşte pe Françoise, — şi în timp ce Ernoult începe o dragoste nouă cu frumoasa studentă romăncă Cristiana Alexandrescu, nefericitul soţ al Françoisei descoperă cu spaimă că copilul care e pe drum s'ar putea prea bine să nu fie opera lui. Neliniştea asta o împărtăşeşte dealtminteri şi Françoise care, deşi căsătorită cu forţa de către Ernoult, îşi iubeşte acum bărbatul. In cele din urmă lucrurile se dau pe faţă. Kervalen vrea să-l împuşte pe Ernoult, dar se rănesc reciproc ; şi Noël e imobilizat vreme îndelungată într'un pat de spital. In timpul acesta, Françoise, sfârşită de atâta sbucium, naşte înainte de termen un copil mort. Justiţia imanentă, căreia desigur i se aduce aici un elogiu, va distruge apoi şi pe Ernoult-Don-Juanul fără scrupul. Căminul lui Kervalen va cunoaşte o fericire adevărată, iar nevasta lui Ernoult va găsi şi ea o consolare într'o căsătorie nouă.

Jaques Trève nu e lipsit de darul povestirii, — însă acest ton banal de povestire romanţioasă începe să ne mire că-l mai întâlnim azi. Am început să ne acomodăm cu rapiditatea, cu ceeace s'a numit stilul electric al veacului nostru.

Forma corectă şi neutră a lui Trève se contorsionează ici şi colo, până la un lirism de bazar, fără ca cititorul să-i ghicească utilitatea. E mărturisirea mascată a unei încorsetări voite.

Altminteri Jacques Trève trebuie să fie un tânăr foarte cumsecade şi destul de superstiţios.

MIHAIL SADOVEANU

ŢARA DE DINCOLO DE NEGURA

— POVESTIRI DE VÂNĂTOARE —

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ" PREŢUL 100 LEI

CLAUDE BERTON

Un scriitor şi o actriţă: Bataille şi Bady

Ton visage sera ma gloire
Et le masque de ma douleur

Scriind aceste versuri inspirate de miragiul realizat al teatrului, în exaltarea beţiei sale lirice, să se fi gândit oare Bataille la Bady, marea lui prietenă, marea lui interpretă, mai mult: aceia care a fost modelul, subiectul experienţelor sale sentimentale de bărbat şi de dramaturg, ea care pe scenă era întruchiparea lor?

A rămas depe urma lui Bataille şi Bady o estampă vorbitoare, semnată de Toulouse-Lautrec: Un bărbat şi o femee, tineri amândoi, din profil, friguroşi amândoi, învăluiţi fiecare în mantaua lui, lipiţi unul de altul, cu privirea cercetătoare, duşi de aceiaşi grabă neliniştită, cu acelaşi expresie de spaimă, amară şi puternică pe care sumbrul desenator a fixat-o pe atâtea fisionomii pariziene.

Excentrici, impuri, patetici, astfel sunt reprezentaţi la începuturile lor scriitorul şi actriţa a cărei existenţă scenică apare azi ca o prelungire a emoţiilor vieţei lor intime. Bataille şi Bady s'au întâlnit la începuturile carierei lor. El se lăsase de pictură pentru literatură, pentru teatru care şi în realizările lui are element pictural. Ea încerca să dea trup dramatic sensibilităţii ei ferbinţi şi romantice, plină de iubire. Ei s'au apropiat, s'au înlănţuit unul de cellalt, luaţi de vârtejul unei sensibilităţi identice, dar curând din vechea dragoste n'a mai rămas decât experienţa pururi desămăgită a ostoirii pasiunii lor — ei care împreună căutaseră bucuria, succesul, plăcerea. Au călătorit împreună, au bătut toate localurile, au lucrat, au observat; s'au iubit, s'au torturat, s'au detestat şi au dat împreună publicului, el, ceva din visurile lui strălucite şi înfrigurate, ea, ceva din melancoliile ei frenetice, în transpuneri scenice.

S'au despărţit în pragul bătrâneţii, bieţi oameni rătăciţi şi nesătui, dorind să se reînnoiască prin contactul cu cei tineri. Au murit aproape în acelaş timp, la distanţă de şase luni, brusc amândoi. Intâi Bady, apoi Bataille. E destinul spre care se îndreptau, atât de grăbiţi, înfrigurati, pe pagina desenată de Lautrec.

Bataille lasă după el drame sfâşietoare, veridice, tumultuoase şi dezolate, care vor trăi atâta vreme cât va trăi forma gândirii noastre, formă care pare a se modifica repede în perioada noastră de transformări fără precedent. Bady, actriţa, nu lasă după ea decât un reflex proectat în dialogul pieselor pe care le-a iluminat cu flacăra geniului ei de actriţă şi a inimei ei de femee, reflex de-apururea stins de moarte.

Ei lasă împreună, dubla lor imagine destăinuită de indiscreţia culiselor caşi de mărturisirile indirecte ale operelor, imagine atât de melancolic asemănătoare cu a atâtor perechi din vremea lor, între naturalism şi simbolism. Ei au fost pitoreşti şi reprezentativi.

Bataille şi Bady aveau multe trăsături esenţiale comune, aceasta îndeosebi: aveau o curiozitate furioasă şi exasperările turburi ale amorului. N'au cunoscut se pare decât hărţuelile din clanul creator de viaţă. Bady, cea din **Maslova** şi **Scandalul**, a incarnat fără întrerupere şi minunat femeile părăsite, iar Bataille, mirat de desamăgirea simţurilor, a creat figuri mari şi expresive numai din femeile părăsite. Piesele lui cele mai bune desfăşură totdeauna în jocul lor agitat, peripeţiile unei rupturi, ale unei trădări, părăsirea unei femei mature sau îmbătrânite. **Maman Colibri, Femeia goală, Copilul Amorului,** etc. sau imposibilitatea de a fi iubit: **Poliche, Fluturele de noapte..** Tragedia omului fără putere în faţa naturei nemiloase care e darnică numai cu finţele tinere, robuste şi fermecătoare.

Profund artist, înfrumuseţându-şi chinul, Bataille în faţa nălucirilor fericirei nestatornice a adoptat atitudinea dezolată.

„Ceiace-mi place mai mult în dragoste, e moartea!" a scris Bataille; de-asemenea: **„Fericirea e totdeauna un străin suspect".** Ce mărturisiri!

Primul lui sărut de copil îndrăgostit, Bataille l'a cules din palma unei fetiţe care-i întindea mâna şi în scobitura palmei răutăcioasa lăsase o picătură de cerneală. De la acest negru sărut, gura lui Bataille a rămas mânjită şi până 'n ultima zi a vieţei lui, a rămas cu savoarea amară care-i crispa surâsul pe figura gânditoare.

Acest scriitor, să fim siguri, n'a cunoscut nici plăcerea, nici odihna; a râvnit numai. Şi cum dorinţa provoacă totdeauna lupta, acest estet şi voluptuos obosit, devine om de acţiune, om de teatru. Acest poet al elegiilor grele îşi va transfigura pe scenă halucinaţiile dureroase, le va da o înfăţişare minunat de vie, bucurându-se de spectacolul lor. Eroinele lui nepotolite, nesăţioase, torturate, în ficţiunea dramatică revărsară torentul spumos şi scânteetor al avidităţii sale de voluptate, al decepţiilor sale, cu o elocvenţă când adâncă, când puerilă, dominată de o senilitate precoce. Tinereţea lipseşte.

In stilul lui, Bataille a rămas pictor. E un vizual. Disciplina observaţiei materiale l'a scăpat de divagaţie incoherentă ajutându-l să dea creaţiilor lui scheletul solid al realităţii. Romancier, ar fi fost difuz; poet cu alegorii ingenioase, e amfiguric. Cadrul scenic care cere ordine şi compoziţie, l'a menţinut, într'o relativă sobrietate. Belşugul lui firesc care era mai curând o revărsare de impresii exacerbate decât amploarea şi multiplicitatea punctelor de vedere ale un viguros temperament generalizator, a fost silit să privească viaţa supunându-se unei tehnici al cărei instinct îl avea, şi unor limitări cari i-au priit. Tipurile lui perfecte au fost văzute. Nu sunt còpii, ci referinţe. Există foarte puţine roluri cu adevărat false sau neînsemnate în piesele lui Bataille. Eroii lui Bataille sunt luaţi dintre contimporani. Personagiile din **Femeia goală** le cunoaştem cu toţii: un mare artist care nu era pictor, întâia lui soţie, excentrica prinţesă de origine israelită cu accent germanic aspru, caricaturistul, etc. Unii au murit, alţii mai trăesc. Toţi însă circulă, cu gesturile lor esenţiale în tablourile însufleţite ale acestui nervos virtuoz.

Arta actriţei Bady era leneşă şi pasionată. Avea uneori fulgeraţii de Sarah Bernhardt, fulgere de Réjane şi iluminări de Duse. Cântecul interior care face pe actor să răsune în sineşi, şi al cărui ecou muzical se prelungeşte în vorbirea lui, călăuzindu-i gestul, determinându-i atitudinea, redându-i personalitatea, leitmotivul acelui cântec era la Bady **nelinştea.** Berthe Bady era cu răsufletul la gură şis speriată. Foarte puţine actriţe au isbutit să întruchipeze expresia puternică a femeii nemai ţinând seama de toaleta, de frumuseţea, de cochetăria ei, pentrucă o aşteaptă sau a surprins'o o catastrofă pasională, pentrucă e în preajma sau chiar în ceasul dezastrului. Bady aducea cu sine o ambianţă de fatalitate incomodă, o furie de animal prins în capcană, răcnetele gâtuite ale spaimei sau ale suferinţei. Cerea ajutor. Se ghicea din prăbuşirile glasului, din gesturile sacadate, din lucirea piezişă a privirilor. Bady poseda toată delasarea femeii care a păcătuit în ajun, toată spaima pedepsii de a fi voit să fie fericită. Regrete de eri, temeri de mâine, Bady construia o actualitate surprinzătoare, sugestivă, imensă, o impresionantă simultaneitate de evocări. O scenă jucată de Bady devenea un întreg roman între cele trei ziduri de pânză ale decorului. Neliniştea — există oare ceva mai omenesc decât acest simţ al prevederii, perplexitatea, aşteptarea şovăitoare a celace va fi! De n'ar fi avut decât această expresie, ea o poseda şi o reda atât de desăvârşit, că nu se putea ca simpatia dureroasă pe care o inspira să nu provoace aclamaţiile.

Henry Bataille, zguduit de aceleaşi emoţii, ars de aceleaşi flacări, copleşit de aceleaşi năluciri, i-a pus la îndemână temele tragice în care găsim pizmele, nelămuririle, pândele, suferinţele lor reale, socotind că le uită în sgomotul succeselor mutuale. Ei au avut o carieră dublă, scurtă şi splendidă. Ruptura lor, prevăzută de mult, a fost un eveniment parizian. Bataille, ca literat, n'a supravieţuit. Nu mai avea sub ochi, modelul, sprijinul viu al unui lirism nebulos. Ii rămăsese ceva mai multă îndemânare şi mai puţine idei. Devenise o maşină care scrie piese. Incerca să cugete, să filosofeze şi astfel eşi brusc la ivcală tot artificialul dintr'un spirit care a fost numai senzaţii. Bataille se stinse după o cădere zgomotoasă a unei piese noui. Bady murise mai înainte după ce interpretase în Amorţii puerili de Crommlynck, un ultim rol de bătrână îndrăgostită, jalnică, demascată fără milă de sub perucă şi fard, de un tânăr amant.

Henry Bataille şi Bertha Bady dorm de-acum lungul lor somn, regretaţi de artişti. Pe mormântul lui Bataille se ridică o fantomă îngrozitoare. El a voit acest monument teribil, care dramatizează sălbatec locul lui de vecinică odihnă. In micul cimitir al oraşului natal, jupuitul lui Ligier-Richer, cu pântecele desfăcut, cu muşchii desgoliţi, rânjeşte ţinând în mâna-i stângă, ridicată de-asupra capului, o inimă pe care pare s'o dăruiască cerului.

Monumentul lui Bady se află în mijlocul Parisului. Un coş înalt de uzină domină zidul de care e lipit mormântul ei, deasupra căruia se ridică o urnă învăluită pe care o priveşte o femee visătoare pe soclu.

Această urnă simbolică a necropolei pariziene e goală. Inima pe care ar fi trebuit s'o cuprindă nu e înăuntru. Fantoma descărnată din cimitirul de la Mone o are în mâna lui şi o strânge în plin azur.

(Trad. de E. R.)

ÎNSEMNĂRI

Un scriitor nou

În ultimul număr al „Vieţii Româneşti", d. Titus Hotnog — colaboratorul nostru — publică o schiţă intitulată „Trombonul misterios". Caşi în celelalte bucăţi, d. Hotnog pune şi 'n aceasta o ascuţită şi discretă ironie. Un stil îngrijit caracterizează scrisul d-sale.

D. Hotnog cu fiecare bucată dată publicităţii îşi fortifică şi mai mult poziţia solidă şi aparte, pe care a câştigat-o din primul moment în literatura română.

In lipsă de scriitori care se ridică — apariţia d-lui Hotnog, un talent autentic, deplin format, ne dă prilej de îndoită bucurie.

Şi satisfacţia noastră cu atât îi mai mare cu cât fiecare lucru nou tipărit de d-sa marchează un vădit progres.

Poate scriitorul trăi din literatura?

Iată o întrebare care s'a pus literaţilor francezi şi ale căror răspunsuri s'au publicat în journalul **L'Ami du Letré** (1924). Dăm aci câteva dintre ele:

Ajalbert răspunde: „Nu poate fi o regulă comună: fiecare-şi organizează viaţa cum crede".

Alexandru Arnoux crede că e bine să fie un al doilea mijloc de trai pentru un literat şi recomandă pentru acel scop un meşteşug manual.

M-me Aurel: „Fă tot ce ţi-se prezintă. Munca nu e niciodată ingrată".

Henri Béraud răspunde dând lista tuturor meşteşugurilor prin care şi-a câştigat viaţa până în fine literatura i-a asigurat **„la materielle"**, şi să nu se creadă că sunt puţine: desenator la o fabrică de mătăsării, comis la o societate de asigurări, bariton, comis pentru plasarea vinurilor, critic de artă, expert de tablouri, negustor de cărbuni, critic dramatic, reporter, secretar de redacţie etc.

Henry Duvernoy recomandă [illegible]ul ca alt mijloc de trai pe lângă literatură, dar jurnalismul activ, reportajul sau chiar faptul divers, nu cel de birou, administrativ şi sedentar.

Gh. Gémand e de părere să lucrezi ori-ce numai să ai vreme şi linişte pentru a scrie.

Pierre Mille zice: „Ori ce e mai bine de cât să începi prin a fi numai om de litere".

Iar Willy înhee cu melancolie: „Tânărul sărac să se facă măcelar, zugrav, cultivator, căci acolo se pare că lipsesc braţele, pe când în literatură sunt destule picioare".

Humorul

In 1924 o pleiadă din cei mai strălucitori scriitori tineri francezi hotărâră să facă o **Academie a Humorului**. Cu acest prilej s'au luat mai multe interwiewuri asupra humorului, dintre care cităm pe a lui **Gaston de Pawlowski**, spiritualul scriitor francez:

„Humorul este sensul exact al relativităţii în toate, este critica neîncetată a tot ceiace considerăm ca definitiv, este uşa deschisă tuturor posibilităţilor. Humorul nu pune concluzii, căci orice concluzie este o moarte intelectuală şi această parte negativă este neplăcută celor mai mulţi, el indică numai marginea certitudinilor noastre şi acesta e de sigur cel mai mare serviciu ce ni-l poate face.

Pretutindeni unde omul declară cu satisfacţie că a ajuns la o certitudine, fie în domeniul ştiinţific sau cel moral, humorul intervine şi prelungeşte raţionamentul până în locul unde se frânge, făcându-ne astfel să-i simţim „relativitatea în chip strălucit".

Academia humorului nu a luat fiinţă, dar au rămas câteva reflecţii şi definiţii foarte interesante asupra humorului însuşi, după cum se poate vedea.

Cum predică contimporanii

Webster, autorul **„Diavolului alb"**, fiind solicitat să-şi dea opinia asupra autorilor dramatici din timpul Elizabetei, scrise, cu trei ani înaintea morţii lui Shakespeare, că după el cel mai mare e Chapman, traducătorul lui Homer, care ce e drept avea atunci un succes fără pereche. Apoi după aceasta Ben Jonson, Beaumont şi Fletcher. In sfârşit cita mai ales pentru feconditatea lor pe Dekker Heywood şi... Shakespeare.

De aci trebuie să tragem două concluzii: criticul trebuie să fie modest şi toţi trebuie să fim convinşi că e aproape cu neputinţă să judeci care dintre contimporani va fi acela care va rămânea ca cel mai mare pentru generaţiile viitoare.

Barthou despre politică

E interesant să dăm aci părerea lui Barthou asupra politicei din cartea sa **„La Politique"**, apărută cu doi ani înainte, la Hachette.

„Politicianul şi omul politic sunt oameni cu totul deosebiţi unul de altul. Se întâmplă adeseori că un străin, vrând să facă un compliment unui om de stat Francez, să-i zică: „Sunteţi un mare politician". Dar ăsta nu-i un omagiu. Politicianul trăeşte din politică, pe care o exploatează ca pe o profesiune. El nu are alte mijloace de trai de cât profitul ce-l trage din ea. Un mandat este pentru dânsul o carieră din care scoate tot ce poate să-i dea ca onoruri şi bani. Dacă nu e adevărat că a nu gândi de cât la tine şi la prezent este un izvor de erori în politică, apoi politicianul comite aceste erori cu bună ştiinţă. Puţin îi pasă de interesul general şi de viitor. El nu se gândeşte de cât la el şi la combinaţiile în care intră el şi care-i dau avantaje. Işi joacă jocul propriu şi dacă izbuteşte şi-a ajuns scopul. Nu se gândeşte la glorie, caci nu doar pentru a-şi impune numele posterităţii se trudeşte el. Politicianul nu seamănă cu omul politic, cum nu seamănă cabotinul cu adevăratul artist. Omul politic se poate înşela. Politicianul înşeală. Cel d'intâi are ţinte îndepărtate, un plan, vederi largi, cel de-al doilea numai experienţe. Unul face politică, celalt se hrăneşte cu intrigi. Oamenii îi confundă adesea, totuşi nu sunt acelaş lucru".

Lenin înainte de revoluţie

Un jurnalist francez care a cunoscut pe Lenin în 1916 la Lausanne ne spune că el trăia pe atunci, ca un mic burghez.

— N'am nimic de făcut, zicea el pe atunci, de cât să scriu, să citesc şi să aştept. Tot lucrul vine la vremea lui. Nu se pot forţa evenimentele, e destul să ştii să profiţi când se produc.

Lenin citea puţin, dar şedea mult pe gânduri după ce citea. Când avea vreme de perdut, citea romanele unuia şi aceluiaş autor: Guy de Maupassant, care era pentru el autorul **„unei vieţi"**.

Intr'o seară când după obiceiu se discutase foarte mult, el nu-şi mai putu ascunde scârba şi dispreţul pentru acea vorbărie a camarazilor lui. Cu un surâs ironic închee:

— „Revoluţia nu e o idilă. Trebuie să daţi cărţile pe faţă. Cine nu o primeşte întreagă e duşmanul său".

E aci toată atitudinea lui de o viaţă.

Onorariile lui Goethe şi Schiller

In 1802, Schiller scria editorului german Cotta: „Pentru a o spune pe faţă, cu Goethe nu se poate face o afacere. El cunoaşte bine valoarea lui, taxându-se foarte sus, şi nu vrea să ia în seamă şansele editurii despre care are numai idei foarte vagi. Nici un editor n'a rămas până acum în relaţii de afaceri cu Goethe". In această ordine de idei, e interesant de aflat ce onorarii a luat Goethe pentru scrierile lui. Pentru „Wahlverwandtschaften", Goethe a primit 2500 taleri, pentru „Dichtung und Wahrheit" 12.000 taleri. Prima ediţie a „Operelor" i-a adus un venit de 10.000 taleri, cea de a doua 16.000 taleri, cea de a treia (1825) chiar 60.000 taleri. In total Cotta a plătit lui Goethe o sumă echivalentă cu 401.000 mărci germane, iar moştenitorilor lui alte 464.474 mărci. Schiller a fost mai puţin norocos. „Wallenstein" nu i-a adus decât un venit de 2046 taleri, „Maria Stuart" 900, „Braut von Messina" 1620, „Wilhelm Tell" 1620 taleri. Onorariile plătite de Cotta lui Schiller şi moştenitorilor lui se ridică la abia 275.000 mărci.

Ce nu se poate citi în Rusia sovietică

Un decret al sovietelor dă instrucţiuni detaliate autorităţilor provinciale şi locale cu privire la „reglementarea hranei intelectuale a masselor", ordonând cu toată stricteţea îndepărtarea „întregei literaturi contra revoluţionare şi neartistice" care a mai rămas în bibliotecile publice.

Iată ce se înţelege sub „literatură contra revoluţionară şi neartistică":

Filosofie, psihologie şi etică: Toate cărţile scrise în spiritul concepţiei idealiste, precum şi lucrările despre teosofie, ocultism, spiritism, frenologie, magie, visuri şi oracole. Dintre cărţile care tratează probleme religioase vor rămâne în bibliotecile sovietice numai acele cu cuprins antireligios.

Politica şi ştiinţa socială: Toate scrierile contrarevoluţionare din timpul ţarismului; întreaga literatură de propagandă împotriva pacifismului, a bolşevismului şi a mişcării comuniste dintre 1914 şi 1917, precum şi toate scrierile din 1917 în cari se cere monarhia constituţională, republica democratică, votul universal, libertăţi cetăţeneşti şi convocarea adunării constituante; toate decretele şi foi volante, editate de autorităţile sovietice între anii 1918 şi 1920, dacă tratează chestiuni care, de atunci încoace, au fost **în alt mod** rezolvate de guvernul sovietic (ca de pildă chestiunea proprietăţii agrare, a impozitelor, a politicei de aprovizionare etc.) In sfârşit, toate colecţiile de legi şi comentariile respective.

Pedagogia: Toate lucrările care pledează pentru educaţia religioasă, şcoala clericală, etc.

Ştiinţele naturale: Toate cărţile în care se amestecă cunoştinţele ştiinţifice cu idei religioase sau în care se preamăreşte înţelepciunea dumnezeiască. Asemenea toate cărţile care combat darwinismul.

Istorie, literatură şi geografie: Toate cărţile, inclusiv manualele de şcoală, care au apărut sub regim ţarist.

Necunoscuţii din Pantheon

Ce impresionant e acest locaş al celor ce trebuie să trăiască veşnic în sufletul omenirii!

Totuşi cine-şi mai aminteşte de generalul Hureau de Senarmont, Sers conte al Imperiului, Bonaventure Morand de Galles, senator, şi generalul de divizie Molher şi senatorul Durazzo?

Pe aceştia i-a aşezat în inima Pantheonului un ordin al lui Napoleon.

Pe lângă aceştia atâţia alţii cu totul necunoscuţi: Jaqueninot, contele Ham, Legrand conte şi pair de France, primul inspector al corpului imperial de artilerie.

Nicolae Gorin

O figură foarte originală care cred că nu e de loc cunoscută la noi.

Mai întâi a debutat în carierea literilor foarte târziu, la 40 de ani — o vârstă la care ar fi trebuit să fie celebru — în 1892. E drept că a fost un succes imediat şi fără de seamăn.

Apoi viaţa lui însăşi, a fost o epopee, o luptă eroică împotriva oamenilor şi a lucrurilor, pentru trezirea şi fructificarea energiilor omeneşti şi naturale.

In loc să intre în luptă cu întinderea apelor ca Conrad, el se războeşte cu întinderea stepelor ruse. Inginer constructor, el intră în administraţia statului de drumuri de fer şi întreprinde lucrul cel mai imposibil din lume: încercarea de a lucra cu administraţia rusească. Ani de zile a dus aci o luptă zilnică, istovitoare de om singur, imaginativ şi cinstit cu inerţia fără margini, rezistenţa piezişă şi corupţia funcţionarului rus. In sfârşit izbuteşte să i-se primească proectul Transiberianului. Abia i s'a primit ideia şi a şi fost pus în disponibilitate.

Dar nu s'a descurajat. A început altă ceva. Şi-a pus în minte să transforme întinderile imense de pământ din Rusia, printr'o cultură intensă şi raţională, într'o comoară nesfârşită, şi să scape mujicul de mizeria lui tradiţională. De aci o luptă titanică să stimuleze energiile, să trezească dorul de muncă, să creeze activitate şi bogăţie. Dar cine a fost în potriva lui? Cum era de aşteptat: înşişi ţăranii. Clădirile au fost arse, pământul cumpărat de el n'a găsit braţe care să-l muncească.

Soarta îl urmăreşte mereu şi nenorocul îl paşte la fiece pas. Astfel în 1902, face planurile drumului de fier corean, capătă aprobarea, începe lucrările, dar terenul se surpă pe neaşteptate, totul e pierdut.

După aceasta în timpul răsboiului ruso-japonez închee contracte pentru aprovizionarea armatelor ruse. El face o organizaţie minunată şi colosală. In sfârşit de data aceasta trebuie să fie o izbândă. Dar... se'nchee pacea! Ruinat, răpus, el moare în 1906, visând până în ultimul moment săvârşirea a două opere care şi le-a propus: un drum de fier electric în Caucaz şi o ediţie complectă a operilor sale literare, căci în tot timpul acestei feroce bătălii cu soarta şi a închegării formidabilelor sale planuri, el nu a încetat de a scrie. Cartea tradusă în franţuzeşte în 1293, editura Pavolozki, tradusă de A. Levinson este **„Copilăria lui Thioma"**, o autobiografie pe care criticii ruşi nu se sfiesc a o pune alături de amintirile lui Leon Tolstoi. Acest volum este cel dintâi dintr'o tetralogie: Liceenii, Studenţii, Inginerii. (Acesta din urmă va apărea în „Arhiva C. F. R.").

Dar cartea care a avut cel mai mare răsunet în literatură rusă este **„Povestiri din Coreia"**, de şi cea mai dureroasă este mişcătoarea povestire a întreprinderilor lui de cultivator: **„Câţi-va ani la ţară"**.

Cea mai mare bibliotecă a lumii

După ştiri ruseşti, biblioteca publică din Leningrad care cuprinde peste 4.250.000 volume este cea mai mare bibliotecă a lumii. Până acum ea a figurat în al treilea rând după biblioteca naţională din Paris şi biblioteca Museului Britanic. Numărul volumelor din biblioteca dela Leningrad a sporit în mod enorm în urma contopirii ei cu alte biblioteci publice şi particulare.

Alexandra Kollontay

Nuvela „Amor sovietic", apărută în numărul din urmă al „Lecturii" e menită să trezească într'adevăr cel mai viu interese în cele mai lar[illegible] pentru că e cea dintâi scriere, care vine să ne arunce o lumină orbitoare asupra realităţilor vieţii private din noua Rusie sovietică, — asupra iubirii, a căsătoriei, a dragostei libere şi a familiei, — aşa dar asupra celor mai intime, mai individuale, mai vitale şi mai pasionante chestiuni. In al doilea rând, pentru că această iniţiere, francă şi extrem de curagioasă, în noile revoluţionări ale noţiunilor morale şi sexuale, ne vin dela o femee şi dela cea mai competinte personalitate, secretara intimă a lui Lenin, doamna Alexandra Kollontay o revoluţionară de rasă şi o scriitoare din cele mai scânteietoare ale generaţiei sovietice.

In această nuvelă, în care arta subtilă şi adevărul crud se îmbină măestrit, ni se prezintă în evoluţie „dragostea a trei generaţii": concepţia aristocratică în iubire a bunicii, cea burghez-revoluţionară a mamei, şi apoi cea actuală a fiicei bolşevice, care-şi destăinueşte şi-şi analizează sincer, — fără fasoane pudice, — atitudinile şi legăturile ei sexuale, în cadrul nouii structuri sociale în care trăeşte şi lucrează, — ca membră conştientă şi fanatică.

Să dăm câteva date asupra vieţii autoarei, viaţă senzaţională şi ea din toate punctele de vedere:

Alexandra Mihailovna Kollontay e fiica unui general şi adjutant al Ţarului. S'a născut în 1872 şi a fost căsătorită întâi cu un mare moşier, iar în urmă, din Februarie 1918, cu fochistul de vapor Dybenko, devenit apoi Amiral al flotei Mării Negre.

Incă de prin 1895—96, pe când studia la Zurich, se alipi mişcării social-democrate şi agită apoi pentru menşevici. Mai târziu ţinu conferinţe asupra mişcării feministe, în şcolile de propagandă libertară, şi luă parte activă în mişcarea pentru meserii între femei, în Internaţionala a doua. In direcţiile acestea, lucră până în 1917 în străinătate, mai ales în Paris şi America.

În primul an al revoluţiei se întoarse în Rusia, trecu în curând în partidul bolşevic şi, în epoca Kerenşki, fu arestată, în urma turburărilor din Iunie. După izbânda bolşevicilor, doamna Kollontay făcu parte din Comisariatul Ocrotirilor Sociale, desfăşură o activitate de propagandă în Ucraina şi Crimeia până pela sfârşitul anului 1920, făcu parte în 1920—22 cu Lenin, Trotzki şi alţii, din Comitetul Central al partidului comunist-rus, ca reprezentantă a femeilor şi fu membră a Internaţionalei a 3-a comuniste.

Despre ea, ne spune Maxim Gorki, că un adversar al lui Lenin, a zis: „In Rusia, nu sunt decât doi mari comunişti: Lenin şi d-na Kollontay".

Din toamna anului 1924, d-na Kollontay este ministru-ambasador al Rusiei sovietice pe lângă guvernul Norvegiei, — prima femee care investeşte un rang titular în diplomaţie.

Bibliografie

Smara: *Schiţe şi amintiri din Cehoslovacia*, Inst. „Convorbiri Literare", 1925, Bucureşti, Preţul 25 lei.

Aurelia Last: *Gedichte*. Edit. Fundaţiei Princ. Carol. Bucureşti.

Ing. G. Stănulescu: *Casele cu stafii şi reîncarnarea*. Edit. Cartea Românească, Lei 100.

Paul Lafarge: *Foame vândută*, în româneşte de P. Muşoiu, edit. „Revistei Ideii", Bucureşti.

Cel mai reprezentativ scriitor al literaturii daneze este
HANS PETER IACOBSEN
din a căruia operă, celebră în toată lumea, **Biblioteca Dimineaţa** publică
O împuşcătură în ceaţă
în traducerea d-lui Paul P. Stănescu
No. 63 **Preţul 6 Lei**

Curiozităţi

Ingropat de viu

Jurnalul chirurgical, din Leipzig, un ziar medical cu o necontestată autoritate, — povestia, cu ani în urmă, o întâmplare foarte ciudată, vrednică de geniul lui Edgar Poe (care de altminteri a şi utilizat-o).

Un ofiţer de artilerie, de o statură înaltă şi de-o sănătate de fier, căzu de pe cal şi se răni aşa de grav la cap încât rămase în nesimţire. Deşi craniul era sfărâmat, medicii nu se temeau de viaţa lui. Trepanaţia reuşise cu deplin succes şi i se luase sânge în abundenţă.

Cu toate astea, după câteva zile de ameliorare vădită, căzu pe neaşteptate în letargie şi în cele din urmă îşi dădu sufletul.

Fiind în toiul căldurilor, înmormântarea avu loc aproape imediat. L'au îngropat într'o Vineri. In Dumineca următoare, ca de obicei, aleele cimitirului erau pline de lume. Pe la amiază mulţimea fu cuprinsă de o adevărată panică, auzind din gura unui ţăran, că pământul de pe mormântul ofiţerului se ridică şi se coboară ca şi cum cineva s'ar sbate dedesubt. La început mulţimea l-a luat drept nebun. Dar groaza lui era aşa de mare, repeta cele spuse cu atâta încăpăţânare, încât şi cei mai puţini creduli fură zguduiţi şi alergară după lopeţi şi târnăcoape. In câteva minute groapa care nu era adâncă fu golită şi sub privirile mulţimii apăru capul însângerat al ofiţerului, ieşit din sicriu şi negru de ţărână.

Câţi-va oameni îl duseră în grabă la spitalul cel mai apropiat, unde medicii constatară că era pe jumătate asfixiat, dar că trăia încă. După câteva ceasuri de îngrijiri, îşi recăpătă cunoştinţa, recunoscu persoanele din jurul patului, şi putu în fraze întretăiate să povestească momentele de groază pe cari le petrecuse în mormânt.

Din spusele lui reeşia că se sbătuse şi se chinuise între pereţii sicriului aproape o oră. Din fericire groapa fusese umplută cu neglijenţă, pământul rămăsese afânat, astfel că aerul putuse să se infiltreze până la dânsul. Auzise bine zgomotul paşilor mulţimii de-asupra capului lui, şi încercase să strige şi să lovească cu pumnii în scânduri, ca să atragă atenţia trecătorilor. De altfel părerea lui era că tocmai zgomotul paşilor îl deşteptase din letargie, deşteptare care-i dădu în acelaş timp conştiinţa groaznicei situaţii în care se afla.

Ofiţerul acesta, — urmează articolul — părea pe cale bună de vindecare, când căzu victima unei experienţe medicale. Ca să i se grăbească însănătoşirea fu supus acţiunii unei baterii galvanice şi muri brusc în cursul unuia din acele paroxisme de extaz pe cari electricitatea le produce câteodată.

Maşină de scris pentru chinezi

O mare fabrică de maşini de scris din America a construit o maşină, la care se poate scrie cu caractere chineze. Pentru aceasta fabrica a cerut avizul cunoscătorilor limbii chineze, care au arătat că din alfabetul chinezesc trebuesc excluse vre-o 100 litere. Cunoscătorii foneticei chineze au făcut o listă a semnelor necesare maşinii, în număr de 2000. Maşina este, bine înţeles, extrem de scumpă şi a rămas deocamdată în muzeul fabricii, ca unicul exemplar existent.

O miliardară dementă

D-ra Lilli Willams din Dellas (America), de curând moştenitoare a unor câmpuri petrolifere evaluate la cel puţin 15 milioane dolari, atinsă de o boală mintală, spune tuturor că e sub influenţa unui doctor de a cărui putere magică nu poate scăpa. Vorbind, bolnava latră ca şi câinii.

Atunci la ce bun 15 milioane dolari?

Criminal precoce

Procurorul din Knox a cerut juraţilor condamnarea la moarte a minorului Cecil Burke de 11 ani, care a ucis un tovarăş de joc numai de 7 ani.

Automobile

O gazetă anunţa în Iunie 1921

Cel de al 5.000.000-lea automobil fabricat de casa Ford, a fost instalat cu deosebită pompă în muzeul Ford, lângă automobilul fabricat în urmă cu 20 de ani.

In cinci ani de zile numărul maşinilor construite trebuie să fi crescut destul de simţitor; iar peste alţi cinci ani vom avea poate fiecare câte una.

Primitivii vremurilor noastre

In provincia Sirohi din India, a fost observat din nou obiceiul invocării răzbunării cereşti prin aducerea de jertfe omeneşti.

Charanii din Morvada, cărora locuitorii din satele vecine le cereau conform unei vechi convenţiuni, recolta, au ars o femeie bătrână de-a vecinilor lor, invocând astfel răzbunarea divină, împotriva vecinilor cari le cereau produsul muncii. Aceştia revoltaţi de procedeul celor din Morvada i-au atacat voind să salveze pe femeia-jertfă. In încăierare au fost ucişi şi răniţi douăzeci de Morvadeni.

Sălbatecii aceştia nu cunosc încă talionul; ei au rămas la forma primară a răzbunării barbare.

Ne întrebăm numai care o fi fost criteriul de egalizare, oare o femeie de-a lor să facă într'adevăr cât douăzeci de Morvadeni?

Dar nu se poate aştepta mai multă înţelegere dela nişte oameni cari şi azi desigur dau pentru un baston atâtea piei de animale aşezate una peste alta până ating vârful bastonului care e ţinut vertical...

Capriciile faunei

O vacă, proprietatea unui ţăran din Granchamp (Franţa) a dat naştere unui animal miraculos care numai viţel nu se poate chema.

Monstrul acesta bovin cântărea 5 kilograme şi avea cap de iepure de mosc, ochi şi picioarele de porc şi urechi de vulpe.

Restul trupului nu aducea nici pe departe cu acela al unui viţel.

Curiosul capriciu al faunei n'a trăit decât două ceasuri.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9-11

ANUL VII. — No. 297

6 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRAINATATE

Duminică, 15 August 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Din însemnările de estetică ale unui simplu sociolog

Artă şi nuanţă

Nuanţa se deosebeşte de simpla deosebire prin aceea că este.... cu totul altceva decât dânsa.

Deosebirea e o categorie logică; o fundamentală categorie logică. Nuanţa, — ea, debordează cadrele logicei conceptuale.

E drept că adesea se crede că nuanţă este sinonim cu „diferenţă mică", cu neglijabilă deosebire de amănunt. Dar alteori se insistă şi se face mare caz asupra nuanţelor. Nu totdeauna sunt considerate ca neinteresante. Poate chiar tocmai invers.

De altfel, este o confuziune în toate acestea. Nuanţa nu-i o deosebire: nici mare nici mică, nici calitativă nici cantitativă; este... cu totul altceva.

* * *

Un exemplu:

Cineva spune un adevăr supărător pentru alţii. Purtarea lui se va numi când *gaffă*, când simplă sinceritate.

Dar tocmai: Când? şi de ce?

Căci nu-i deajuns a spune că gaffa e involuntară, pe când sinceritatea e conştientă. Mai întâi există sincerităţi involuntare care-s altceva decât gaffe, — dar mai ales există gaffe oarecum *obiective*, numite atari numai din cauza efectelor produse la alţii, — chiar când autorul lor îşi dădea perfect seama de ele.

Incă odată, când oare comunicarea unei adevăr se numeşte gaffă, — şi când simplă sinceritate?

Este cred, foarte greu de explicat aceasta pe cale logică.

Adevărul gaffei nu-i mai supărător ca celălalt. Nu-i nici mai mare, nici mai mic; nu-i deosebit nici prin natură, nici prin dimensiuni. E deosebit *altfel* decât două lucruri sunt deosebite conform logicei obicinuite...

Ideea de nuanţă face parte dintr'o altă „teorie a cunoaşterii" decât aceea a simplelor asemănări şi deosebiri...

* * *

Să ne gândim la mimica omului care zice:

— Este, aci, o mică nuanţă...

Sau (căci e acelaş lucru, nuanţa nefiind susceptibilă de *grade*):

— Este aci, o foarte importantă nuanţă...

Asemenea cuuvinte sunt mai întotdeauna spuse clipind şiret din ochi, cu o infinitate de înţelesuri. Privirea devine insinuantă, subtilă şi competentă. Tonul e par'că acela al misterului şi al confidenţei...

Dar, şi mai ales, ceva lipseşte cu desăvârşire: *o explicare propriu zisă...*

Este probabil că nuanţa se defineşte prin aceea că nu tolerează nici-o definiţiune...

* * *

Cea mai tipică împrejurare în care se vorbeşte de nuanţe între lucruri este compararea a două fapte identice, săvârşite de două persoane, egale juridiceşte, dar inegale ca situaţie socială.

Dacă bunioară Mommsen scrie o carte fără nici-o citaţie bibliografică, — i se va lăuda lipsa de pedantism. Dacă acelaş lucru e făcut de un quidam obscur, i se va reproşa ca un semn de superficialitate şi fumisterie.

Şi faptele, totuşi, au putut fi identice! Identice atât materialmente cât şi moralmente: aceleaş gânduri, aceleaş condiţiuni; aceleaş vorbe, aceleaş mişcări, aceleaş intenţiuni. aceeaş reuşită..... Doar importanţa socială a autorului era alta.

Semn că anumite consideraţiuni ce ţin de logica autorităţii nu-s tocmai străine de mecanismul ideii de nuanţă.

De altfel să se observe şi celalt exemplu. S'ar putea spune:

Este gaffă când persoana supărată de adevăr este foarte importantă socialmente, şi ca atare nu *trebuia* indispusă.

E vorba aci de demnitatea socială a interlocutorului, — după cum în exemplul al doilea era vorba de demnitatea vorbitorului. In toate cazurile însă intervin judecăţi imperative şi valori de autoritate.

* * *

Alte exemple:

Bunioară, Lamartine scrie două bucăţi. In ambele e vorba de amor, de amor trist şi desnădăjduit Temă identică.

Dar intr'una, simbolul poetic întrebuinţat e depildă marea; în cealaltă lacul sau pusta.

Aşa dar, singura deosebire, este numai una de material de semne literare?

Decât aceasta nu-i o deosebire logică. Logica se referă la lucrul reprezentat, nu la semnele exterioare reprezentative.

Intre cal, horse, cheval şi pferd nu-i nici-o deosebire logică, — deşi materialul scris sau grafic e altul. Deosebirea este numai din punctul de vedere al simbolurilor întrebuinţate. Iată pentru ce între două sinonime nu există deosebiri ,ci numai... „nuanţe"...

Locul de predilecţie al nuanţelor este arta tocmai pentru că ideea de nuanţă este legată de ideea de simbol.

* * *

In artă, — temele nu-s infinite. Amor, ură, veselie. tristeţă, măreţie, nimicnicie, — şi încă vre-o două-trei alte sentimente încheie toată lista.

Deasemeni şi procedeele technice sunt mărginite în timp şi în spaţiu. Sunt vremelnice, şi, la un moment dat, relativ puţine la număr.

Şi totuşi, în ciuda exiguităţii mijloacelor, atât materiale cât şi sufleteşti, artistul are putinţa de *a nu se repeta*. De unde îi vine această uimitoare facultate?

Un alt exemplu:

Sunt mulţi iubitori de muzică pe cari îi auzim spunând că, la fiecare dată când aud cutare simfonie de Bethowen, au impresia că aud un lucru nou şi pentru întâia oară.

De fapt, — această impresie e o realitate pentru tot ce este artă.

Căci arta nu-i nici alfabet, nici filozofie; nu-i nici gramatică de rime şi procedee, nici manual de psihologie. Arta e ambele aceste lucruri la un loc; şi, mai precis, este raportul dintre ele.

Un simbol, perceput izolat, n'are din punct de vedere al Frumosului, nici-o valoare.

Un sentiment, considerat separat şi în el însuşi, fără a se întrebuinţa, întru descrierea lui, limba indirectă a simbolului, — nu prezintă de asemeni, nici-un interes estetic.

Pentru ca să existe artă trebue să existe acea „dedublare" a conştiinţei, de care vorbesc esteticianii, şi datorită căreia lucrurile sunt percepute ca un raport între o ficţiune simbolizatoare şi o realitate simbolizată.

Deîndată ce un asemenea raport există, — există şi arta.

Dar un asemenea raport n'are nimic logic. Are o unitate internă indecompozabilă. Este unic în toată eternitatea. Nu samănă cu nici-un altul pe lume, şi nici chiar cu el însuşi de altădată sau de mai târziu.

Desigur — tema poate fi adeseori identică. Iar simbolurile întrebuinţate fac parte toate din acel patrimoniu comun care se chiamă *technica*, şi care este limitat în cuprins.

Şi totuşi, — fiecare asemenea raport de simbolism se prezintă ca ceva *ireductibil nou*.

Aceeaş poezie, citită a doua oară, este *cu totul altceva* decât la prima lectură.

In muzică se întrebuinţează leitmotivul, şi „d'a capo al fine" tocmai pentru că între două sunete identice, oglindind sentimente deasemeni identice, — este totuşi o radicală discontinuitate.

Arta e patria noutăţii, a individualului, a originalităţii vecinice tocmai pentru că ea nu lucrează cu *noţiuni*, ca cu acele blocuri indecompozabile care sunt raporturile de simbolizare.

* * *

Morala se muulţumeşte de cele mai multe ori numai cu o jumătate din raport, numai cu unul din membrii săi componenţi.

Morala teoretică vorbeşte numai de principii sufleteşti: morala practică (sau „moravurile") se mărgineşte la conduite, la acele simboluri exterioare de moralitate, desbrăcate de motivarea lor psihologică.

In ştiinţă, — acelaş lucru. Un obiect poate fi considerat în el însuşi, iar nu ca reprezentant de mişcare, de materie, sau de alte proprietăţi teoretice. In economie de asemeni: marfa poate fi adesea privită în ea însăşi, — uitându-ne complect de rolul ei de intermediar şi simbol al trebuinţelor noastre.

Pretutindeni, în toate ramurile activităţii sufleteşti, se poate disocia raportul fundamental al simbolismului, şi se poate atunci izola fiecare din cei doi membri alcătuitori.

Este probabil că logica, adică disciplina care se ocupă cu identificarea noţiunilor şi cu clarificarea lor după asemănări şi deosebiri, — reclamă, ca o indispensabilă condiţie prealabilă, această *spargere a raportului de simbolism*, pentru a putea considera în voe pe una sau pe alta din cele două jumătăţi heterogene.

Arta, — ea, nu există decât în măsura în care acest raport este păstrat indemn, în toată integritatea sa dublă.

Raportul de simbolism pe care îl mânueşte arta nu-i ceva logic. Este, fiecare asemenea raport în parte, ceva unic pe lume, fără asemănare sau deosebire cu vre-un alt lucru. Este un „moment" — căruia i se opune doar eternitatea.

Un raport de simbolism este ceva complex, complect şi indecompozabil. E ceva care nu se mai repetă. O statuă, văzută a doua oară, este alta decât cea văzută întâia oară. De ce? Este imposibil de spus. Intre una şi alta nu-i vre-o deosebire propriu zisă. E numai ceeace obicinuim a numi o „nuanţă"..

* * *

A recunoaşte o nuanţă înseamnă a compara două lucruri radical incomparabile.

„Sentimentul nuanţei" este un sentiment de jenă, dar de jenă normală; o neputinţă logică dar resimţită nu ca o infirmitate, ci ca un lucru firesc.

Dacă considerăm mai multe bucăţi de artă, putem stabili comparaţii şi măsurători. Cu o condiţie însă: Vom tăia opera în două, şi vom izola unul din elemente.

Vom considera fie sentimentul reprezentat, fie mijloacele reprezentative. Vom face astfel, în primul caz, istoria documentară a sentimentelor unei epoci sau unei naţii: vom face sociologie morală şi psihologie colectivă.

Sau, invers, vom distruge partea technică: simbolurile pure: vorbe, sunete, armonii, lumină, culoare, forme, etc. Şi vom face atunci Istoria metricei, sau a contrapunctului, sau a colorismului, etc., etc.

In ambele aceste ipoteze, comparările, asemănările şi deosebirile ,clasificările şi măsurătorile sunt perfect permise.

Dar în cazurile acestea facem ştiinţă sau morală, nu însă *Artă*.

Arta nu cunoaşte categoria deosebirii şi asemănării Intre două fenomene estetice, nu există altceva decât indefinisabile *nuanţe*....

D. I. SUCHIANU

Anecdote

O doamnă din societatea cea mai bună întâlni pe Dumas şi îl întrebă cam de sus:

— Ei, d-le Dumas, ce mai face teatrul?

— Fac repetiţile unei piese noui la „Gymnase"

— Desigur iar cu eroine din demimonde?

— Nu, doamnă, din societatea cea mai bună.

— Dar unde le-aţi studiat, dacă e permisă întrebarea?

— La mine acasă, doamnă, ripostă Dumas. închinându-se adânc.

ISRAEL ZANGWILL

Telegrame sosite din Anglia anunţă moartea lui Israel Zangwill, unul din cei mai mari şi mai cunoscuţi scriitori ai Angliei. Deşi în romanele şi nuvelele lui ne descrie întreaga viaţă modernă, care se desfăşoară în Londra, Paris, New-York; viaţa muncitorimii din ateliere şi fabrici, viaţa politică şi socială a marilor oraşe. Zangwill rămâne totuşi, mai cu deosebire, pictorul **Ghettoului evreesc,** fiindcă în mediul acesta din Londra s'a născut şi pe el îl cunoştea mai bine.

„In literatura europeană,—scrie André Spire vorbind de Zangwill — evreul este totdeauna un tip convenţional. Când nu e Shylock — trădătorul, cămătarul — este Nathan Inţeleptul, al lui Lessing.

Când **George Eliot** compuse romanul ei **Daniel Deronda,** ea încetase de a observa oamenii, şi Evreii pe care-i zugrăvia în acest frumos roman, sunt pe deasupra şi'n afara umanităţii.

D. Paul Bourget, încercând în **L'Etape** să fie imparţial, n'a reuşit să facă din **Solomon Cremieux-Dax** decât un fel de pancartă de hârtie subţire, pe care sunt înscrise viciile şi virtuţile atribuite Evreilor de opinia curentă: interesare, fermitate, logică, ardoare la muncă, perspicacitate, prudenţă, tiranie intelectuală, spirit de inchiziţie, calcul.... iar nu o fiinţă formată din tendoane, nervi şi o bună carne mişcătoare şi vie.

Israel Zangwill

Evreii lui Zangwill dimpotrivă nu sunt Evreii clubutilor care luptă pentru balotagii, taie cupoane şi se culcă cu ducese. Femeile sale evreice nu sunt leneşele ridicole, pe care teatrele parisiene ni le prezintă ca intelectuale şi ale căror singure preocupări adânci, sunt părul, gâtul, pântecele lor.

Zangwill este mult mai filosemit ca d. Bernstein, mult mai antisemit ca d. Donnay. Evreii lui nu sunt clica parcului Monceau; sunt cei despre care Pobedoustref, procurorul general al S-tului Sinod din Sfânta Rusie a zis: o treime să moară, o treime să emigreze şi o treime să se boteze. Zangwill ne arată pe acei care mor, cei care se convertesc şi pe acei care emigrează. Căci, precum biblia nu e o singură carte ci o întreagă literatură, Israël nu e o clasă, ci un popor.

Aşezaţi în condiţiunile cele mai tragice în care Istoria a aşezat vre-o dată pe oameni, Evreii se conduc ca toţi oamenii, adică adesea ca bietul om de pretutindeni. Intre ei sunt şi slabi, timizi, groteşti, laşi, porci, trădători, dar şi oameni cinstiţi, curagioşi, hotărâţi, şefi intreprizi precum şi câţiva eroi.

Pe toţi aceştia Zangwill, primul dintre toţi scriitorii moderni, a ştiut să-i zugrăvească cu nepărtinire.

Cine vrea să cunoască psihologia Evreului trebue să o caute în opera lui Zangwill. Printre atâţia scriitori, singur el a ştiut să fie oglinda fidelă a acestei rase fine. In el, poporul său se poate privi fără mândrie, dar şi fără ură pentru sine însuşi. El îşi va vedea acolo ridicolele, viciile, tenacitatea, mobilitatea, **febra** de schimbări continue, îndrăzneala, energia, toate aceste trăsături atât de clare şi puternice care-l fac antipatic şi atrăgător, ca acele aspre portrete în encaustică, ce se găsesc fixate pe sicriile egiptene din epoca romană.

Pentru o astfel de operă îi trebuiau lui Zangwill daruri excepţionale, pasiune, violenţă şi simpatie, nu numai pentru toţi oamenii, dar şi pentru acei din care s'a născut. Ii trebuia o imensă memorie vizuală şi mai cu deosebire o inteligenţă subtilă care să-i permită, nu numai să desemneze figuri omeneşti şi gesturi, dar încă să ghicească sensibilitatea complicată a unei rase obişnuite să taie firul de păr în patru.

Ii trebuia să cunoscă moravurile, tradiţiile evreeşti, nu prin suprafaţa lor, prin partea exterioară, pitorească, romantică, cum se zicea odinioară; nu ca un romancier a la Goncourt, care se informează şi ia note cu carnetul în mână, ci ca un om ale cărui prime viziuni şi simţiri au fost evreeşti şi a cărui instrucţiune şi educaţie au fost evreeşti.

Căci spre a creea Evrei adevăraţi, nu ajunge să nu-i urăşti, sau să fi întâlnit în lume câţiva Evrei îmbrăcaţi modern şi care au fost în contact cu creştinii.

Trebue să fi trăit în mijlocul Evreilor săraci, să fi mâncat cu ei **„chighel"** de Sâmbătă şi **„Maţes"** de Paşti.— Trebue să-ţi placă **gefilte fiş** (ştiucă umplută) şi carne cuşer.— Trebue să fi jucat mai multe seri dearândul, cu Evreii de rând, în jurul unei mese verzi, **„Napoleonul", „douăzeci unu"**, „brag" şi să fi parcurs uliţele, oprindu-te la răspântii, privind la fetişcanele brune, cu părul creţ, dansând în jurul unei flaşnete învârtită de o italiancă.— Trebue să fi urcat scările lipicioase ale caselor unde stau lucrătorii; să fi vizitat **„back-roomurile"** unde bergeresele muncesc câte paisprezece ore pe zi; să fi intrat în cocioabele în care familii de şapte persoane trăesc pe o suprafaţă de şasesprezece metri pătraţi sau să fi intrat în Sweat-shop-uri, unde un nor de peri (puf) sboară, se furişează în bufet, în garderobe, se aşează pe pat, pe oglindă, îţi intră în mâneci, îţi alunecă pe ceafă, se întinde pe apa pe care o bei, şi se lipeşte de pâinea unsă cu unt pe care o duci la gură 1); locuri întunecoase pline de ţipete, lacrămi sau râsete, în care „într'o obscuritate lipsită de aer s'au petrecut atâtea aventuri şi s'au jucat atâtea tragedii, atâtea farse".

Trebue să fi fost ruda sau amicul unui vechiu rabin fanatic, plin de scrupule, un fel de virtuoz al religiei, care în ajunul Paştelor, ca nu cumva vre-o bucăţică de aluat să fi rămas în casă, caută fărămituri de pâine, peste tot locul, între foile cărţilor, scotoceşte buzunarele hainelor, deschide toate dulapurile şi apoi—întins pe jos cu lumânarea în mână — caută mereu sub dulapuri, sub paturi, sub lăicere şi covoare, doar va descoperi fărămitura de pâine scăpată din vedere.

Trebue să fi însoţit apoi pe umila **Rebiţin** la **Petticoat Lane,** unde ea face cumpărături în ajunul Paştelor, când „marele doamne din vestul Londrei—lăsându-şi acasă fetele, care cântă la pian şi au abonament la Mudie—se întorc la scumpa lor ulicioară din ghetto, şi-şi vâră mâinile neînmănuşate în putinile în care plutesc în saramură castraveţi muraţi sau mănâncă cu poftă măslinele grase, şi aceasta fără o falsă ruşine; ca nişte şcolăriţe.... căci acum e noaptea nopţilor şi'n astă seară ele pot râde, şi cu toată înalta lor poziţie socială care orbeşte întregul ghetto — vorbesc cu vechile lor prietene de **olow Haşulom.** Scenă fără pereche în istorie, această fantasmagorie de omizi şi fluturi întâlnindu-se, ca'n vremuri de altă dată, pe locul chiar al naşterii lor.

Contrast de bogăţie şi sărăcie, atât de brutal, cum ceva asemănător nu se poate întâlni decât în ţările cu mine bogate în aur sau în ţările noui şi acestea toate aruncate în mijlocul unei civilizaţii fără culoare de către un popor înzestrat cu un dar indestructibil pentru pitoresc".

* * *

Pitorescul ghettoului evreesc din Londra şi apoi al celuia din Germania, Polonia, Boemia, Galiţia, Bucovina şi Ierusalim,— iată ce zugrăveşte cu predilecţie Israel Zangwill în numeroasele sale nuvele şi romane.

Dar el nu ne dă numai imaginea **părţii triste a vieţii** din ghetto. Zangwill dă viaţa în întregime sub toate feţele ei şi ghettoul evreesc nu e numai trist.

Proletarul evreu care munceşte, e jovial şi Zangwill ştie să râdă cu acest proletar. El e cel mai genial reprezentant al humorului evreesc. Şi succesul lui în Anglia, ca humorist, a fost mare, fiindcă acolo a găsit şi terenul favorabil pregătit de Swift şi de ceilalţi mari humorişti, care au creat tradiţia humorului britanic.

Zangwil e humorist în proză şi versuri.

El are şi darul parodiei. Intr'un moment de jenă, după ce-şi dădu demisia din postul de profesor pe care-l ocupa într'o şcoală evreească din Ghetto-ul din Londra, ca să-şi câştige existenţa, voia să se facă agent de publicitate (de anunţuri şi reclame). Atunci compuse el acel cântec al reclamei **„Song of Advertisements"** în care parodia lirismul marelui poet american Whitman:

Daţi-mi purul muştar Hornihand,
Şi mai daţi-mi săpunul Monligt cu ardpoaica spălându-şi cu el copilul...
Daţi-mi ceaiul Carpaţilor şi pilulele Pink care te vindecă de toate
O, procuraţi-mi anunciuri, voi curtieri în redingotă şi cu condeie cu rezervoare
Voi care încasaţi atât de grase comisioane...
Daţi-mi anunciuri, camarazi.
Daţi-mi mai bine pagini întregi, deşi nici liniile nu dispreţuiesc
(Căci, frate-meu, eu nimic nu dispreţuiesc).
Daţi-mi distribuitori automatici şi centure magnetice,
Danturi fără cârlige şi paste dentifrice
Daţi-mi glicerine săpunate şi syropurile calmante,
Dragèle cu mentol, cacao şi corsete,
Daţi-mi făinele lactate şi supe pentru copii şi sugaci,
Daţi-mi şi stilouri, nu uitaţi şi maşinele de scris
(Nu uitaţi, vă rog, nimic căci eu, poetul, nimic nu uit),
Daţi-mi crema agenţiei voastre, daţi-mi şi unt
Şi vă voiu înfiinţa reviste strălucite, frumos ilustrate
Sau fără gravuri dacă voiţi, dar în acest caz cu articole serioase,
Şi chiar jurnale cotidiene, lunare, cu afişe izbitoare
Care vor pune în mişcare Statul şi stâlpii lui,
Şi care vor predica morala cea mai înaltă pentru înălţarea poporului
Prin puterea Reclamei,
Prin forţa atotputernică a Reclamei!

Dr. Ygr.

1) The King of Schnorrers (pag. 371).

„ZOOLOGICE

Instantaneu

A giorno e decorul : electrice lumini
Lucesc pe un tavan vopsit, aerian ;
Cu dinţi de foarfeci roade, mecanic, rădăcini,
Un iepure lunatic şi vegetarian.

— Exotică umbrelă ce apără un gnom —
Bizar fardată, stă retrasă o ciupercă ;
Trec lilieci, fatidic, în formă de monom,
Cu aripe subţiri şi moi de gutapercă....

ALEXANDRU BILCIURESCU

I. Petrovici ca literat

Societatea scriitorilor români a sărbătorit printr'un banchet la care a luat parte majoritatea intelectualităţii române, pe d. I. Petrovici, ministrul instrucţiei publice. Rareori o manifestaţie a fost mai firească şi mai necesară din partea acestei asociaţii. S'au enunţat la această sărbătorire la care regret profund de a nu fi putut asista, principii de înaltă politică culturală, s'au formulat deziderate, s'au schiţat programe. Nu ştiu de ce, mi s'a părut după lectura jurnalelor, că această exhibiţie de idei, fără îndoială interesante, era digresională, tangenţială la acea festivitate. In asemenea omagii nu e atât de interesant de ştiut dezideratele unui scriitor şi pretenţiile pe care le are faţă de ministrul său, — căci atunci banchetul devine o instituţie de solicitare interesată —, cât de arătat, în luminoasă evidenţă, meritele celui sărbătorit. Indiferent de ce va face ori nu pentru scrisul românesc, d. I. Petrovici rămâne acelaş, cu nealterate merite. Asemenea festivitate e un bilanţ: trebue mai degrabă să preţuiască trecutul şi prezentul, decât să sconteze viitorul. Dacă aşi fi fost acolo şi aşi fi ţinut un toast profesorului meu poate aşa aşi fi făcut. Cu puţină întârziere încerc să o fac astăzi, utilizând mai ales ultimul său volum [1]).

Ca orice adevărată personalitate, d. I. Petrovici oferă mai multe figuri. Una, pe care o cunosc mai bine şi de ale cărui merite voi vorbi în altă parte, e aceia de filozof; o alta e aceia de om politic, în fine o a treia, care nu e un simplu „violon d'Ingres"", dar poate tot aşa de serioasă ca celelalte două e cea de scriitor, de literat.

Odată cu toate servilele imitaţiuni ale curentelor fireşti de aiurea, s'a înrădăcinat şi la noi în ţară în faza post războinică, un fel de dispreţ pentru intelectualitate şi cultură. Se adoptă adică mentalitatea pragmatistă şi activistă de aiurea, după care literatul ori simplul cărturar e un instrument steril, fără de fecunditate, fără de utilitate într'o ţară care vrea înainte de toate producţie şi, când e vorba de aceasta, mai ales tehnică.

Şi ceeace e mai curios, acei care împrăştiau această maimuţăreală fără justificări indigene, erau tocmai unii scriitori. Se mai adăugau la aceştia, fără îndoială, şi recentele aluviuni: agenţii electorali, această majestate necontestată a politicii recente. Cu toţii porniseră o cruciadă în contra intelectualilor. Cel puţin omul politic se închega într'un portret hotărît: el trebuie să ignoreze complect cultura care moaie caracterul, mediocrizează abilităţile, ruinează sinceritatea, această temută şi blestemată virtute laică, adică nepolitică. Se uita prea uşor că, dacă aiurea *excesul* de intelectualism scuză până la un punct reacţiunea activistă, insuficienţa de la noi nu o justifică de loc. Totuşi, cum a arătat-o Nietzche, omul liber nu e omul de acţiune. Acesta ascultă sugestiile inteligenţii, e sclavul ordinelor ei. Independentă nu e decât inteligenţa care-şi găseşte motive şi scopuri în ea însăşi, se satisface singură.

Politica a acaparat la noi pe unii reducându-i, pe alţii suprimându-i complect, o mulţime de scriitori. Ca nici-o altă ocupaţie, tocmai fiindcă e făcută din pasiune elementară, politica abrutizează şi unilateralizează. Totuşi în altă parte, omul politic nu rămâne mutilat, ci întreg. Prerogativele inteligenţei şi ale culturei sunt păstrate. Aiurea un Barthou, membru al academiei, un Clemenceau autor dramatic ori romancier, un Herriot, un Jaurès, un Léon Berard, umanişti ori scriitori, nu cred că literatura împiedică politica, ci din contra. Şi exemple se găsesc şi la noi: un Maiorescu, un G. Panu, autor pe lângă atâtea altele, al unui roman din viaţa animalelor, un P. Carp traducător al lui Shakespeare, un N. Iorga, un C. Stere, Delavrancea, etc. D. I. Petrovici e din aceeaşi familie. Un om politic literat, la talent politic egal, are mai degrabă şanse să pătrundă în istorie, decât unul politician pur şi simplu. Faptele, gesturile, legile chiar, sunt muritoare. Fără orizontul literaturii ori al filozofiei, miopia prezentului se impune atotputernică; comparaţi pe Guizot cu Thiers. Ceeace va fi peste zece ani, scapă politicianului empiric. Şi apoi valorile se ajută între ele şi dau o rezultantă. Cel care, pe lângă politică mai are în suflet şi o coardă literară, va câştiga, desigur, în eleganţă şi umanitate, aceşti poli necontestaţi ai oricărei culturi.

Cine citeşte opera literară a d-lui I. Petrovici, observă de la început, ca o „faculté maitresse", preocuparea de idei. Materialul concret e un simplu instrument de sugestie pentru reflecţii mai adânci. Fie că e vorba de o comparaţie între farmecul potecii şi acela al şoselii („Poteca" din „Raite prin ţară"), fie că e vorba de aspectul unor ruine, peisajul se ridică în scară până la valoarea unei idei generale. Se resimte printre rânduri gânditorul. Se crede de obicei că aceasta strică creaţiei propriu zise. Fără îndoială că felul de a scrie al d-lui Petrovici e mai aproape de A. France decât de Balzac. E literatura unui intelectual. Gânditor, profesor de mare autoritate, d-sa reprezintă eminent directivele a ceeace cu oarecare pretenţie desigur aşi numi şcoala moldovenească neoraţionalistă, în care aş număra printre cei mai tineri, care-l urmează, pe P. Andrei, pe Dan Bădărău, pe Octav Botez şi pe autorul acestor rânduri şi care înţelege să opuie un dig hotărît galimatiasurilor mistice care invadează, cu ajutorul unei detestabile mode, veleităţile de formare ale gândirii româneşti. Acum câteva decenii se considera ca o axiomă ideia că literatura, ca şi arta în general, e apanajul exclusiv al sentimentului.

Ideile trebuiesc transfigurate ca să pătrundă în literatură. Atunci intelectualii erau rari, nu formau o clasă, nu aveau o mentalitate, un mod de a percepe lumea. Drepturile facultăţii lor de cunoaştere se afirmă azi din ce în ce mai puternic. Paralel arta ea însăşi se intelectualizează. Alături de arta pur instinctivă de creaţie, se formează o alta de idei. E ceeace cerea acum câţiva ani (şi cerea tocmai fiindcă îi întrezărea deja posibilităţile), Julien Benda, în faimoasa sa „Belphegor", e ceeace au realizat de atunci J. Cocteau ori Paul Valery în alte domenii. Legitimitatea ideilor în artă, chiar transpuse direct, începe să apară azi evidentă.

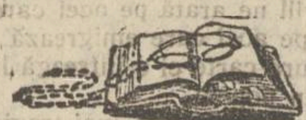
D. I. Petrovici nu se menţine însă totdeauna la această atitudine intelectuală. Fondul d-sale sufletesc e sentimental. Duioşie, admiraţia naturei, simpatie faţă de lucrurile înconjurătoare apar tot timpul.

Din aceiaşi sursă afectivă porneşte şi umorul din paginele d-sale. Umorul e spiritul oamenilor sentimentali. Firile uscate sufleteşte n'au decât recea ironie de tip voltairian. Bucata „Americăneşte", una din cele mai reuşite din volumul „Raite prin ţară", oferă un document caracteristic în această privinţă. La fel unele pagini din „Amintirile unui băiat de familie" sau din „Amintirile universitare". Detalii groteşti ori ridicule sunt prinse imediat de observaţia fină a autorului. Ele nu rămân niciodată însă intacte sub lupa observatorului, ci, din contra sunt deviate umanizate până la o comprehensivă înţelegere a mecanismului care le-a determinat, reconstituite sub un unghiu de toleranţă şi compătimire. Câteodată d. I. Petrovici priveşte chiar natura dintr'un punct de vedere sentimental. Un fel de antropomorfism face din peisaj o conversaţie însufleţită, printr'o serie de asociaţii cu trăsături de psihologie omenească.

Şi pe deasupra tot secretul acestor note de călătorie stă în *buna lor dispoziţie,* în avântul lor tineresc, în bonomia lor naturală şi optimistă. Incerc să-mi trec prin minte, rând pe rând toate momentele plăcute din viaţă. Puţine sunt mai fericite ca amintirea unor dimineţi de vară cu cer senin, cu avântul în suflet, în care ne pregăteam pentru o călătorie. Insufleţirea însorită a excursiilor văratice, bucuria lor curată străbate peste tot. E timbrul acestei literaturi care trebuie citită toamna în zile ploioase şi mohorâte ca cel mai indicat antidot.

D. I. Petrovici, excelenţă de două ori, fost decan al facultăţii de litere, filozof adânc, are aceiaşi bucurie adolescentă când pleacă în călătorie, cu desagii în spate şi cu inima nevinovată de bucurie, ca oricare din studenţii săi. Tresare de aceiaşi entuziastă fericire, pentru senzaţii, în fond, destul de modeste, ca şi dânşii. Şi aceasta reuşeşte s'o strecoare cu aceiaşi frescheţe şi în literatura sa. Intr'atât e de adevărat că suprema virtute, dela arta pretenţioasă şi până la înţelepciunea filozofică, e tot eterna tinereţe.

MIHAI D. RALEA.

1) I. Petrovici: Raite prin ţară, Buc. 1926.

Primăvara în Bruges

Din zorii zilei, clopotele medievale
Presară boabe de argint sonor
Pe undele tăcutelor canale,
Mai cald şi parcă mai mângâietor,
Căci primăvara, poposind din zbor
Pe turnul vechei catedrale,
A strecurat uşor
In sufletul clopotelor
Ecoul plin al cântecelor sale...
Oraşul vechiu, oraşul mort, trezit din ceaţă,
Se uită somnoros, ca printr'un vis,
Spre prima însorită dimineaţă...
Pe cheiuri geamurile s'au deschis
Sub cântecele clopotelor vii.
Femei cu ochii cenuşii,
Ca negurile uliţelor mute,
Privesc ciudat spre valuri
Cum lebedele greve şi tăcute
Incep pelerinajul pe canaluri...
Arama clopotelor şi cu cea din soare
Se logodesc pe turle zâmbitoare
Şi doar prin curţi de mânăstiri uitate,
In care-alături dorm, veac după veac,
Mai stăruie'n singurătate
Tristeţea unui greu fără de leac....
E cald, e luminos şi e pustiu
Şi'n fiecare ulicioară veche
Iţi ţiuie-ascuţit şi viu
Aceleaşi linişti grave în ureche...
O umbră grea din urmă te ajung
Şi gândul morţii parcă te împung
Şi-aproape-ţi este frică,
Simţind în însorita dimineaţă
Cum de pe cheiuri totuşi se ridică
O nostalgie-adâncă după ceaţă...

Bruges. EMIL DORIAN

Ingeniozitate

Autorul lui Thaïs primia bucuros pe tinerii poeţi şi romancieri cari visează să transforme planeta noastră într'un paradis terestru. Se purta foarte binevoitor cu dânşii, încurajându-i întotdeauna.

— Maestre, îl întreabă unul dintre ei într'o zi, mi-aţi citit poeziile ?

— Se'nţelege ! O noapte 'ntreagă am petrecut-o cu volumul d-tale în faţă. Am început să-l citesc de cu seară şi n'am închis ochii până nu l-am terminat.

— O ! Maestre, vă bateţi joc de mine ! nu l-aţi citit desigur.

— Neîncrezătorule, vrei o dovadă ? Uite, am să-ţi spun care-i cea mai frumoasă bucată : aceea de la pagina 84. N'ai pus d-ta într'însa tot ce-ai avut mai bun în sufletul d-tale ? Minunată pagină !... Ei ! mai spui acum că nu ţi-am citit volumul ?...

— Maestre, vă rog să mă iertaţi. Eram cam zăpăcit... Mulţumesc !...

Tânărul poet, cu inima plină de bucurie se duse în colţul prietenilor :

— Extraordinar ! Maestrul mi-a citit volumul. L-a citit ! Intr'adevăr, la pag. 84 e cel mai frumos poem al meu. I-a plăcut mult poezia asta. Ce fericit sunt !... Şi plecă ameţit de bucurie.

— Maestre, zise atunci, unul din cei de faţă ; nu l'aţi citit nu-i aşa? Il cunosc foarte bine, mai mult de două pagini n'aţi fi putut suporta.

— Crezi ? Ei, bine ! dragul meu, ţi-o spun drept : nu, nu l'am citit.

— Dar atunci cum se face că aţi indicat pag. 84 ca cea mai bună din volum ?

— Ei, asta'i chestie de ingeniozitate : l-şi fi putut cita oricare pagină. Un poet crede întotdeauna că fiecare poem în parte e mai bun decât toate celelalte.

— Şi dacă pag. 84 ar fi fost albă ?

— Ar fi fost într'adevăr dezastruos ! Răspunsul meu ar fi trecut atunci drept o sângeroasă epigramă. Insă când falsificăm bunăvoinţa, dragă prietene, trebuie să ne bizuim şi pe indulgenta complicitate a cerului....

Mesagerii inutili

Jacques Chenevière ne descrie în „Mesagerii inutili" o familie onorabilă de burghezi din Geneva, — în care toţi membrii au obiceiul virtuţilor tradiţionale, fără să ştie la drept vorbind pentru ce le respectă cu atâta sfinţenie. In mijlocul acestei familii se naşte deodată o dramă: o tânără fată fuge cu cumnatul ei care nu e deloc fericit în căsnicie. Are o nevastă cât se poate de mondenă, vidă ca un manechin, înfumurată şi convenţională. El nu e o fire prea profundă, dar în orice caz mai profundă decât nevastă-sa. Işi închipuie că va găsi la cumnata lui o viaţă mai adevărată, căci nici unul nici altul nu sunt ipocriţi, — preferă fuga şi trădarea. Scandalul e enorm. Ei trebuiesc neapărat salvaţi. Doi tineri pornesc în urmărirea lor pentru a-i regăsi şi readuce la datorie. Se înarmează cu toate frazele pe cari morala le are gata pregătite în asemenea împrejurări pentru a obliga pe alţii să nu rupă pactul tacit care face ca societatea să fie în acelaş timp intolerabilă şi singura suportabilă. — Curând ei se găsesc în faţa vinovaţilor. Se aşteptau bineînţeles să dea peste doi romantici înfierbântaţi cari se vor speria şi se vor lăsa convinşi. Amanţii aceştia sunt însă foarte liniştiţi şi fericiţi; ei n'ar schimba pentru nimic în lume fericirea lor paşnică şi nouă pentru o furtunoasă şi nenorocită viaţă de familie. De fapt ei scăpaseră de nelinişte vieţii atunci când mesagerii credeau că deabia au intrat în necazuri. Unul din aceşti mesageri, Mercet, e un om conştiincios care a trăit întotdeauna ca mai toţi bărbaţii, „la suprafaţa lui însuşi". Inaintea acestei perechi e emoţionat, simte pentru prima oară aripa dragostei. Se teme şi doreşte: oare asta să fie înfăţişarea adevărului? Incearcă un sentiment curios pentru vinovată, un sentiment turburător, emoţionant, dureros, fără îndoială un început de dragoste. In realitate fiinţa lui intimă, credinţa lui într'o viziune conformă cu lumea, încrederea lui într'o societate în care toate gândurile, toate actele, toate afecţiunile sunt orânduite odată pentru totdeauna, — totul devine pentru el şubred, fără sens.

Dimpotrivă, tovarăşul sau, care e fratele cumnatului, — în faţa spectacolului acestui amor ruşinos şi triumfător, a simţit crescând într'însul oroarea pentru tot ce nu-i ordonat, normal. Nu se mai gândeşte decât să se căsătorească şi să închidă ochii în faţa pasiunii, a nesfârşitelor izvoare de viaţă, să urmeze docil calea pe care-au mers părinţii lui.

Mercet o mai întâlneşte odată pe femeia aceea pe care o iubise fiindcă şi ea iubia, şi află că e fericită, dar fericirea ei exclude pasiunea. Vâltoarea vieţii ne mână pe toţi; revolta e o simplă criză; iar dragostea: „Nu trebuie să întrebăm nici odată o femeie nici cum, nici de ce iubeşte."

Intr'o zi ocazia îi întruneşte pe toţi eroii dramei în familie. Cele două surori se revăd aproape cu indiferenţă, marea tragedie se schimbă în comedie, conflictul omenesc în banalitate.

Societatea, spune Edmond Jaloux, are totdeauna dreptate, chiar când e păcălită...

Maxima lui Jaloux caracterizează întreaga mentalitate contimporană, în care convenţia şi prejudecata s'au substituit pentru veci în locul liberelor porniri sufleteşti...

Romanul lui Chenevière e în acest sens un document al vremii: sufletele nu cunosc decât legea pe care ele însile şi-o scriu...

Balta Rea

Când între zări se cuibăreşte noaptea,
Şi drumul în spre apa ei te-aduce
De vrei ca să mai vezi vreodată zorii
Intoace-te, creştinule, fă-ţi cruce!
E Balta Rea, o ocolesc mrejerii,
Când cade albăstrie taina serii...
Vor suspina prin stuhuri înecaţii ?
Prin pâsla nopţii, grabnic drum să-ţi tai...
Tu nu privi şi n'asculta în urmă
Cum duhurile strigă: stai! mai stai!
Pe luciul ei, nu trec dubasuri noaptea,
Sunt stime în afund şi vraci, pitiţi.
Iar sălcii vechi de teamă gheboşate,
Privesc pe faţa apei
Nemişcate,
Cum stelele pocnesc ca ochi vrăjiţi.

RADU BOUREANUL

ADRIANO TILGHER [1])

Noul teatru italian

Teatrul numit în deobşte *teatrul nou* italian, există numai de câţiva ani. După războiu abia a înflorit noua literatură dramatică originală. Teatrul lui *d'Anunnzio,* numai ardoare şi sensualitate, îşi pierdea ciudata seducţie în mijlocul războiului. Comedia realistă şi naturalistă era în declin; comedia psihologică şi sentimentală, de origină franceză bătea în loc; războiul crease apoi o nelinişte, o nevoie de revizuire a vechilor valori care-şi căuta o formă de expresie. In aceste împrejurări apăru teatrul cel nou care s'a numit *teatrul grotesc,* origina teatrului contemporan italian.

Teatrul grotesc îşi trage numele de la cea dintâiu lucrare — de altfel cea mai bună a genului — pe care autorul o botezase de drept *grotescă: Masca şi Obrazul* de *Luigi Chiarelli,* reprezentată în Maiu 1916. Insuşi titlul comediei e un întreg program. Chiarelli vede spontaneitatea instinctului vital şi contrastul între obrazul adevărat şi masca socială pe care o purtăm şi pe care până la urmă o asvârlim. Comedia lui Chiarelli e frumoasă şi a avut succes în toată Italia; dar influenţa ei a întrecut succesul, căci a arătat că a trecut vremea comediei burgheze, iar valorile trebuiesc revizuite. In acest înţeles, comedia lui Chiarelli înseamnă o dată în istoria teatrului italian. A apărut un roi de imitatori care au mers toţi pe urmele lui Chiarelli; el însuşi prin triumful repurtat se socoti legat de o formulă şi obligat să dăruiască publicului o întreagă filosofie a vieţii. Fiind scriitor din instinct, lipsit de idei şi de cultură, Chiarelli n'a putut rămâne la lucrări mici inspirate de o filosofie eftină, cinică şi pesimistă. Personagiile sunt păpuşi cari palăvrăgesc fără sfârşit, nu simt şi nu fac nimic. Dar semnalul fusese dat Pilda lui Chiarelli a fost urmată de alţi scriitori, în fruntea cărora se află Luigi Antonelli, Enrico Cavacchioli, Silvio Benedetti, Massim Bontempelli.

Teatrul grotesc nu ţine seamă de tehnica tradiţională; el se aşează de cele mai adeseori în afară de planul obicinuit al realităţii; introduce personagii fantastice, personificări de stări de suflet; face sărituri în ireal şi arbitrar. Azi pare aşi fi închis ciclul scurtei sale vieţi şi n'a lăsat nici o operă într'adevăr vie şi viabilă; dar însemnătatea lui e uriaşă. El a făcut să simţim cât a îmbătrânit comedia burgheză şi psihologică, ce simplistă era acea psihologie şi cât de convenţională acea morală. *Teatrul grotesc* a deschis o cale nouă, pe care n'a bătut-o până la capăt, e drept. Influenţa lui s'a întins şi asupra scriitorilor mai vechi (precum Nicodemi, Barzini, Fraccaroli), care s'au luat şi ei după moda cea nouă, făcând *teatru grotesc,* e drept fără prea mare succes. Lovitura de graţie însă, a dat-o comediei burgheze şi psihologice, tânărul sicilian *Rosso di San Secondo.* Rosso e unul din scriitorii cei mai bine înzestraţi de azi; e numai instinct, bogat dar nedisciplinat, genial dar inegal, un torent care rostogoleşte în apele lui un amestec de pietre şi pietre preţioase. Ceiace-l inspiră îndeosebi e părerea de rău după o patrie cerească din care omul a decăzut. Existenţa pământească faţă de viaţa cerească pierde pentru el orice realitate. Totul e pe pământ când un joc ireal de lumină şi culori, când o închisoare neagră şi fără scăpare, apoi totul se destramă în ceaţa unui vis. Arta lui Rosso merge de la satira tragică până la idila muzicală. *La Bella addormentata* (Frumoasa adormită), bunăoară şi *Lazzarina fra i coltelli* (Vagabonda printre cuţite), sunt adevărate idile care reprezintă viaţa ca o simfonie frivolă de culori şi sunete ireale. *Pasiune de păpuşi,* opera lui de căpetenie, e reprezentarea scenică a aceleiaşi pasiuni amoroase în trei faze ale desvoltării ei, a cărei evoluţie Rosso o prinde cu o ironie învecinată cu sălbăticia. Personagiile lui Rosso n'au nume; ele sunt desemnate printr'o particularitate a vestmântului; ele sunt doar stări de suflet proectate, şi rămân impersonale.

Acţiunea e în acelaş timp abstractă şi lirică. Personagiul, caracterul din vechea comedie a dispărut. Realism, naturalism, psihologism, nu încap în teatrul lui Rosso. Suntem pe un plan care nu aminteşte întru nimic comedia burgheză de dinainte de războiu.

Dar cel mai mare autor dramatic al Italiei contemporane e *Luigi Pirandello.* Pirandello are azi 59 de ani şi numai de câţiva ani se ocupă de teatru.

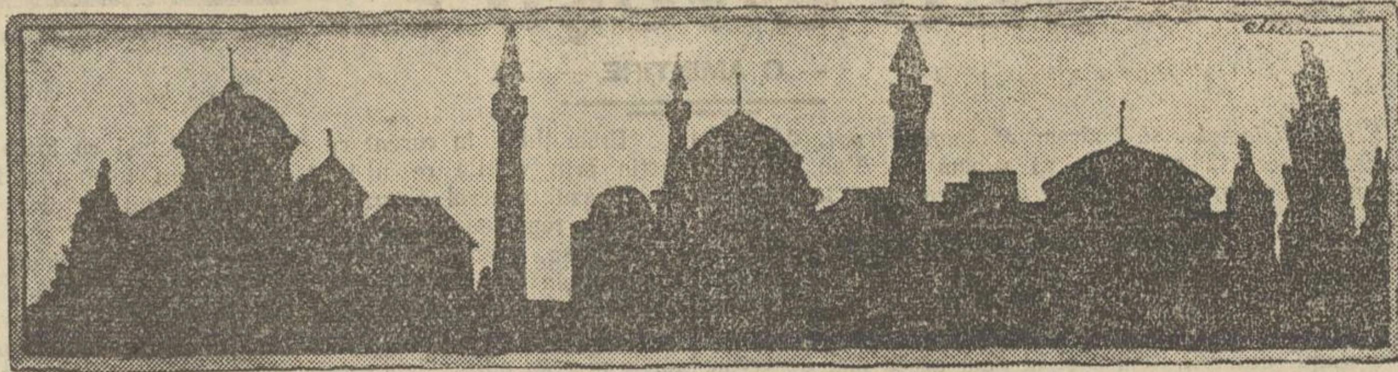
Problema centrală a pieselor lui Pirandello e antagonismul între elanul vital, creator de noutate şi formele în care e osândit să sălăşluiască, la care nu se adaptează şi care devin inevitabil o închisoare. Drama pirandelliană isbucneşte atunci când individul care a trăit închis într'o *formă* determinată, dobândeşte conştiinţa acestei *forme* pe care a luat-o sau care i s'a impus: adică atunci când individul încetează de a trăi banal şi dobândeşte conştiinţa că trăieşte. In acest moment precis se produce ciocnirea între Viaţă şi Formă. Individul caută întâiu să evadeze, să trăiască dincolo de orice formă, în beţia libertăţii nesfârşite. Dar nu isbuteşte şi atunci sau revine la prima sa *formă* sau cade în altă *formă,* şi mai rea. Momentul critic al dramei pirandelliene e atunci când individul trece de la viaţă la conştiinţa vieţei. Trecerea se datoreşte gândului, reflexiunii. Eroii lui Pirandello sunt toţi nişte gânditori neobosiţi. I se aduce deobiceiu învinuirea că e cerebral. E primul autor dramatic care n'a lăsat nefolosit creerul personagiilor sale, care nu s'a mulţumit doar cu suferinţa lor, ci i-a pus să cugete asupra suferinţelor lor. Pirandello distruge vechea concepţie statică şi unitară a personalităţii; el concepe individul ca un haos de tendinţe contradictorii. Personalitatea, caracterul nu e pentru el un lucru stabilit odată pentru totdeauna: e un produs fluid şi mobil, creaţie a gândirii şi reflexiei. Personagiile n'au nevoie să ia cunoştinţă de o lume cu valorile ei exterioare; fiecare îşi crează şi construieşte o lume personală. Atâtea lumi câţi indivizi reflexivi. Toate aceste lumi sunt echivalente, şi pentrucă indivizii reflexivi nu comunică între ei, aceste lumi rămân străine unele altora. Fiecare individ e pentru sineşi ceva deosebit de ceiace e pentru alţii. Drama pirandelliană isbucneşte atunci când ceiace e individul pentru sine, intră în opoziţie cu ceiace e pentru alţii, cu „construcţia" pe care ceilalţi şi-au făcut-o despre el. Pirandello e artistul idealismului subiectiv, al filosofiei pentru care *a fi* este *a părea,* şi care concepe lumea ca o creaţie a cugetului. Dramele lui încep cu o acţiune domoală în care, printre replici în aparenţă fără şir, se întrevede încet-încet intriga; apoi ajungem la ciocnirea dintre Viaţă şi Formă, între Obraz şi Mască; şi desnodământul se precipită brusc. Pirandello îşi pune pururea aceiaşi problemă. Arta lui are un fel de stea polară fixă, obsedantă. El merge înainte nu îmbogăţindu-se cu motive noui, ci adâncind şi scrutând tot mai mult motivul fundamental şi dominant. Adesea dramele lui sunt numai învelişul scenic al unor teze abstracte, demonstraţia matematică a unei teoreme filosofice. Dar şase comedii, cel puţin, din Pirandello, redau şi realizează de minune tortura întunecată a personagiilor sale: *Şase personagii în căutarea unui autor, Henric IV, Nu uita, Jac!, Aşa cum ţi se pare, Tichia cu clopoţei, Ca altădată.*

Un autor cu o atât de puternică originalitate nu putea place mult publicului şi într'adevăr Pirandello s'a impus în Italia cu mari greutăţi; e mai mult aplaudat decât iubit. Paralel cu opera sa creatoare, se desfăşura o operă critică, al cărei scop era să lumineze publicul asupra artei pirandelliene şi în general asupra problemelor artei moderne. Autorul voia să demonstreze că noua viziune a lumii şi a vieţei are nevoie de o nouă expresie dramatică: *vechiul teatru* era doar psihologic şi pasional: conflictele lui erau toate de ordin sentimental şi moral; *noul teatru* nu putea fi decât un teatru în care gândirea să apară ca forţă creatoare de conflicte. Intr'o vreme când filosofia concepe lumea ca o creaţie a cugetului şi cugetul ca o activitate în neîntreruptă devenire, vechia noţiune statică a personalităţii trebuie părăsită. *Caracterele* vechiului teatru şi-au trăit traiul! Noul teatru trebuie să realizeze o nouă concepţie a personalităţii, fluidă şi nu statică, curgătoare şi nu inertă.

Azi, situaţia teatrului în Italia e următoarea: cei bătrâni (Prega, Bracco) nu mai scriu şi sunt cu totul uitaţi. Nicodemi, Benelli şi autorii de drame istorice, imitatori ai lui Benelli (Berrini, bunăoară), tot mai scriu, dar sunt socotiţi ca făcând parte din altă generaţie. *Teatrul grotesc* a încetat de fapt să trăiască. Rosso di San Secondo produce din belşug, dar inegal şi fără să progreseze. Câţiva scriitori mai bătrâni încearcă să-şi reînnoiască arta, absorbind subiectele lui Pirandello (F. M. Martini, bunăoară). Printre lucrările care au avut succes în ultimii ani, trebue să cităm şi Glauco de E. C. Morselli [2]), idilă delicată care ţine de fabulă şi în care autorul caută vanitatea gloriei şi vanitatea ambiţiei. Trebuie să mai citătm *Iuda* de F. V. Ratti în care contrastul dintre Isus şi Iuda e descris cu multă originalitate, fiind prezentat ca un contrast între Iubire care e Adevăr şi Viaţă şi Gândire, care vrea să ajungă la adevăr pe calea aspră a cugetării. Teatrul e dominat de Pirandello, iar fluxul curentelor de idei, îmbogăţeşte neîntrerupt sensibilitatea şi cultura publicului.

1) Cunoscutul critic dramatic al ziarului italian **Il Mondo,** autorul lucrării: **Studi sulteatro contimporaneo** (Roma, 1923).

2) Reprezentată şi pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti în 1922. Piesa a produs multă vâlvă în presa noastră.

Artă aplicată

In calitate de inspector de terenuri petrolifere, am fost adus să fiu găzduit într'o noapte la un primar, proprietarul câtorva redevențe.

— Nu vă mai duceți, mă sfătuia primarul, la Tucheni, unde nu aveți nici-un adăpost şi care se găseşte la 20 km. de aci. Rămâneți la mine. Am două camere pentru prieteni: una v'o cedez dv. şi pe cealaltă d-lui inginer Voinescu, însoțitorul dv. O să vă simțiți foarte bine la mine.

O invitație făcută cu toate formele bunei cuviințe şi ale generozității, nu poate să fie refuzată. Am rămas o noapte la primar, într'o casă nu se poate mai bine ținută. E adevărat că estetica mea s'a simțit jignită de atmosfera de banalitate, în care m'a scufundat oaspetele nostru. Păreții cenuşii erau zugrăviți cu evantalii mari pe două rânduri de frize, una la tavan şi alta la jumătatea păreților; şi zona de jos a zugrăvelii, dintre ferestre şi duşumele, se prezinta imitând cu apă şi humă, desenul ondulat al scândurilor de brad şi ştejar. Şi nici-un gol nu rămăsese neîmplinit. Unde mai încăpea o pasăre cu aripile deschise, fusese zugrăvită o pasăre. Unde mai era loc de o floare, se stilizase o floare sau un motiv decorativ, trecut prin imaginația mârşavă a unui fabricant de şabloane pentru zugravi.

Un părete se compune ca o pagină de tipografie, prin aşezarea la rând măsurat, a unui mare număr de semne fixe, tăiate în zarea unei bucăți de hârtie. Gustul unei chivuțe masculine asociază curbele, spiralele, acantele, simbolele, porumbieii, îngerii, scoicile şi alte câteva lucruri, alese de geniul inventiv al artiştilor cu bidineaua, situați esteticeşte la nivel cu tipografii, ale cărora dulapuri şi ateliere conțin tezaure de banalități de plumb. De aceea, nimic nu seamănă mai mult ca un părete zugrăvit, cu o diplomă, cu un calendar, cu o copertă de carte, cu o etichetă sau cu o bancnotă, în care se găsesc reunite, armonizate forțat şi împărechiate monstruos imaginile obiectelor contradictorii şi neaşteptate, fără să lipsească uneori nici limpezimile aurorei, obținute prin transparența unui filigran.

Tavanul camerei ocupate de mine, constituia capacul miraculos al imenselor broderii pătrate verticale. In cerul lui nemărginit se prăvălea o mitologie de stupidități hidoase amestecate cu azur înourat, cu libelule şi lotus şi, din mijloc, se încovriga în interiorul camerei un cârlig fără lampă, menit să-ți pui capăt zilelor cu ajutorul unui prosop trecut prin zuluful de fier. Pe dulapul de spălat se găsea într'adevăr, întins peste un lighian şi o cană de faianță, animate de scene circulare, un prosop cu călăreți şi trubaduri țesuți în ştofă şi cu inscripția de-a lungul: „Bună Dimineața", răspunzând covorului de şters picioarele, dela uşă, care saluta cu „Bun Sosit".

Iritat peste măsură, m'am scufundat în examinarea şi analiza detaliilor, ca un băutor desgustat de vinul turbure băut, hotărît din viciul desnădejdii să mănânce şi drojdia din fundul sticlei golite. M'am oprit dinaintea sutelor de fotografii, constelate pe porțiuni de zid şi sateli-zate în jurul fotografiilor mai mari şi uriaşe. In două rame, de proporțiile ferestrei şi confecționate din catifea bordo, înghirlandată cu şnur pestriț, se aflau, dematerializate de exagerata mărire fotografică, portretele în mărime naturală ale gazdelor, prinse subt sticlă în întregimea ființei lor, până la glezne. Din aceste două viziuni ale unei părechi de oameni căsătoriți şi fideli unul altuia, până la moarte, rămânea nevăzută pentru posteritate nu mai încălțămintea. Nasturii dela jiletca domnului se pronunțau exact cu câte patru găuri, cusute 'n şeviot câte două. Floarea din butonieră se vădea cu toate petalele, bine cifrate. La grumazul soției se citea fotografia minusculă a soțului, organizată în bijuterie. Inelele ambilor, din păreche, se aflau expuse convenabil şi femela opulentă, într'un corsaj înfumurat de dantele, întorsese capul puțin în profil, ca să i se vadă ciorchinele cercelului spânzurat de ureche, ca rinichiul în măcelărie.

Adorația insului față de sineş nu s'a exprimat în marile ei unanimități decât dela născocirea fotografiei încoace, care servită de gravura în zinc şi de ziare, a multiplicat fără act conjugal şi totuş cu asemănare perfectă, individul, răsfățat până la nesațiu. In mic, în 6 pe 9, în 9 pe 12 şi în 2 pe 5, Primarul şi numeroasa lui familie apăreau pretutindeni în odaie, în mai toate atitudinile vieții, afară de două sau trei, care împiedică insul să fie frumos şi să surâdă la obiectiv. Pe câteva cartoane, primarul afecta până şi situația cugetătoare, în care se fotografiază autorii pentru clişeul din gazetă, cu două degete la umărul obrazului, cu brațele încrucişate subt bărbie sau picior peste picior, visând cu o carte pe genunchi.

Intr'o farfurie de sticlă cu picior, obicinuită pentru prezintarea fructelor, creşteau unele peste altele cărțile de vizită primite în anotimpul rece, dela Crăciun la Bobotează, cu trei-patru litere punctate într'un colț f. p. a.n., s. f., f. p. z. o. Cartea de vizită a şefului partidului era păstrată chiar în plicul ei original, ca să fie clar că a fost direct primarului adresată. Şi după gârla cărților de vizită se isca deluviul cărților poştale ilustrate, în valurile cărora spiritul meu a naufragiat.

Se făcuse orele 2 din noapte şi încă nu ajunsesem la perdelele de rețea din ferestre, atârnate ca nişte anterie, de „galerii". Desenul lor cu ghivece întrerupte de volute, chenare, rîuri cu colțuri şi coroane, se inspira din gigantica sursă a picturii industrializate.

Trebuind să mă scol la orele 6 dimineața şi copleşit de artele încrucişate, m'am întins să dorm într'un pat ca zăpada. Dar pentrucă trebuia să dorm tot pe un motiv, o liră şi un fazan, brodat în pernă, nu am putut suporta acest exces şi la gândul că voi ține capul pe cauza care mă exasperase, am înşfăcat perinile şi le-am aruncat în odaie. Atunci mi-am adus aminte de preceptul higienic care te sfătuieşte să te culci cu vesica goală şi m'am îndreptat către un fel de geamantan sculat în picioare, în interiorul căruia locuieşte în deobşte un castron cu o ureche. Mi-a fost cu neputință să realizez preceptul. In jurul vasului se încolăcea o nimfă şi zbura un ibis, iar pe marginea lui evazată albăstreau rânduri de roze şi romaniță.

M'am culcat cu impresia că sunt silit să dorm într'un cavou cu portrete şi frumuseți neclătinate şi că osemintele în mărime naturală ale fotografiilor, stau dedesubtul meu în saltele. Dacă aş fi ridicat salteaua cred că aş fi găsit şi acolo o inscripție sau cel puțin un desen decorativ. Am închis ochii. Am amorțit vibrând ca o flaşnetă. Am adormit. Şi am sărit în picioare tocmai în mijlocul odăii, jumătate în somn şi jumătate în teroare.

Ce se întâmplase? In mii de puncte ale corpului meu martirizat de artă aplicată, am simțit o înțepătură universală, ca şi cum adormisem pe o perie de păr de porc de dimensiunile unui pat. O înțepătură care era o mâncărime. Nu ştiui ce punct să mi-l apăr întâi şi să-l frec, călcâiul sau ceafa, pulpa sau sânul, cotul sau genunchiul dinapoi — şi mă scărpinai cu nedumerire în creştetul capului, unde instinctiv credeam că rezidă centrala electrică a curentului care mă străbătuse. Alergai la pat cu lumânarea: nici-o urmă. Căutai în cămaşe: nimic. Imaginai: de prisos. După o privire circulară la marile tablouri, mă culcai din nou şi avui un vis rapid între papură şi trestii, cineva cântând o barcarolă din mandolină. Mă trezii din nou, îmbrăcat în furnici nevăzute. Repetai fuga după lumânare, cercetarea cearşafului şi de astădată, partizan al teoriei infiniților mici (**des infiniments petits**) mă slujii şi de lupa din trusa mea de inginer. Iarăş, nu am putut descoperi, domnule doctor, nimic. Sufeream de o mâncărime ideală şi mă pişca un păduche metafizic. Adormind pentru a treia oară, m'am visat că sunt un fabricant de ochelari mici, că uzina mea funcționa în subsolul petrolifer între două pietre şi, specialitate ciudată, fabrica lentile pentru pisici. Din nou trezit, am renunțat să mă mai culc şi am eşit în curte să mă spăl la fântână cu apă rece. Acolo, în revărsatul zorilor am găsit pe inginerul Voinescu moțăind lângă ghizd.

— Ai putut dormi? mă 'ntrebă tovarăşul. Că eu nu m'am odihnit.

— Nici eu.

El îmi spuse, domnule doctor, că mi-e corpul plin de pişcături de păduchi. Eu îl găsii, domnule doctor, mâncat de păduchi. Ce-mi puteți răspunde? Erau sau nu erau păduchi în casa primarului? Nici eu nici camaradul meu inginer nu am văzut şi totuşi pe amândoi ne-au mâncat. Erau păduchi sau nu erau păduchi, domnule doctor?—ori am înebunit?

Eu cred că nu erau păduchi, domnule doctor, şi am venit la dv. ca să verific o teorie mistică nouă. Eu cred că am fost victima artei aplicate în interior — şi să vedeți cum. Fiecare indignare, reflecție, revoltă provocată de spectacolul zugrăvelii, broderiilor, cărților poştale, etc. s'a tradus în psihologia mea cu o judecată şi cum fie care judecată este formată din cuvinte, fiecare cuvânt se compune din litere. Literile judecăților mele fiind vii m'au invadat şi s'au comportat ca nişte ploşnițe şi purici invizibili...

Altă explicație, domnule doctor, nu există.

T. ARGHEZI

Insemnările lui Jean Rostand

Prostia generală dă adesea inteligenții un aer de invidie.

Sunt scriitori cari au merite prea mari pentru a cunoaşte succesul imediat, şi prea puține pentru a putea înfrunta posteritatea.

Suferim mai puțin ştiindu-ne necunoscuți de alții, decât cunoscându-ne bine pe noi înşi-ne.

Sunt orgolii mari pentru cari nu există laudă mică.

Vanitatea ghiftuită e întotdeauna oarecum ruşinată de lăcomia ei.

Suntem extrem de darnici cu laudele nemeritate.

E cea mai mare modestie ca simțindu-te superior celorlalți să-ți dai seama că sensația asta nu e decât o iluzie.

E mult mai înalt, dar tot atât de nemilos, să domini asupra proştilor decât asupra săracilor.

E o nenorocire pentru un scriitor să nu fie cu totul vrednic de puținii cari îl înțeleg.

„E destul de bun" e un non-sens. Nimic nu e destul pentru unii, totul e prea mult pentru cei mai mulți...

Unii oameni se socotesc adesea jigniți într'un orgoliu pe care nu-l au.

Sunt proşti cari îşi închipuie că ceiace înțeleg poate să le facă cinste, şi sunt oameni de spirit cari cred că ceeace pricep nu le-aduce nici un merit.

Vanitatea noastră e de obicei deplin satisfăcută când nu-i cunoaştem pe cei cari ne laudă.

Nu e întotdeauna uşor să deosebim dacă dojana cuiva rezultă dintr'o lipsă de pătrundere sau dintr'un exces.

Suntem capabili de-o smerenie fără prefăcătorie față de cei pe cari îi ştim că nu sunt în stare să ne aprecieze.

Există o pudoare care nu e decât fizică, şi sunt unii cari vânează cu înfrigurare aureola gloriei, dar se sperie de câte ori îşi aud numele.

Misterele orfice

ZAGREUS ŞI PĂCATUL ORIGINAR

Ca şi Osiris, Adonis-Tammuz, Attys, — Dionysos muri de moarte cruntă. Muri sfâşiat de viu şi înghițit de Titani

Dionysos era fiul Proserpinei şi al lui Zevs, şi căpătase în dar dela părintele său, stăpânirea lumii. Titanii pizmuiau însă puterea copilului zeesc şi, îndemnați de Hera, soția legitimă a lui Zevs, hotărîră să-l ucidă. Legenda povesteşte că vrăjmaşii s'au apropiat de Dionysos şi i-au câştigat încrederea cu ajutorul unor jucării, printre cari şi o oglindă. Amănuntul acesta nu e lipsit de însemnătate, pentrucă toate aceste „jucării" erau folosite — ştim dela Clement Alexandrinul — în riturile de inițiere orfică. Explicația e uşor de aflat. Neofitul trebuind să sufere în întregime patimile lui Dionysos, era nevoit — după cum am mai scris — să moară, alegoric, în aceleaşi împrejurări ca şi zeul.

Ințelegând că Titanii vor să-l piardă, Dionysos fuge şi încearcă să scape transformându-se, pe rând, în felurite animale. Sub forma unui taur este prins, însă, de Titani, sfâşiat, şi înghițit. Numai inima zeului scapă şi găsind-o Minerva, o duce la Zevs. După ce o înghite, Zevs are legături cu zeița Semele şi Dionysos renaşte dintr'însa. In acelaş timp Zevs se gândeşte la răzbunare şi urmărind pe Titani, îi trăzneşte unul câte unul, prefăcându-i în pulbere.

Mitul acesta stă la temelia teologiei orfice. El explică în acelaş timp ființa dublă a omului, enigma vieților succesive şi necesitatea inițierii în mistere. Pentrucă, orficii socoteau pe Titani strămoşii omenirii. Din cenuşa trupurilor trăznite de Zevs s'au născut cei dintâiu oameni, cari păstrau în ființa lor două elemente potrivnice: unul *titanic*, bestial, obscur, purtând vina cea mare a uciderii lui Dionysos, vină ispăşită prin nesfârşite întrupări; celalt *dionisiac*, divin, luminos, transmis prin trupul lui Zagreus înghițit de strămoşi. Nici un om nu se putea libera de aceastá dublă obârşie. Toți trebuiau să viețuiască şi să sufere pe pământ, ispăşind păcatul Titanilor. Sinuciderea nu era de nici-un folos, pentrucă sufletul se întrupa iarăşi într'un nou trup, continuând nesfârşita serie a încarnărilor. Există numai o singură cale de mântuire: inițierea în mistere. Devenind inițiat, omul cunoştea origina vieții pământeşti şi misterul lui Zagreus. Dar cunoştea cu totul altfel decât cum se cunosc asemenea lucruri în zilele noastre sau chiar cum puteau fi ele cunoscute de cei neinițiați. Nu era o *cunoaştere* rațională, întemeiată pe vederea unor realități obiective, — ci o *experiență subiectivă*, un extaz, o desfăşurare de scene fără substrat real, dar de o nemăsurată valoare sufletească. Ceiace află neofitul era destul de prețios ca să-l țină legat întreaga viață de misterul în care fusese inițiat. Vom vedea că concepția *subiectivă* a misterelor, statornicită de profesorul italian *Vittorio Macchioro* — pe care, modificată pe alocuri de interpretări personale, o dezvoltăm în aceste articole — deşi neadmisă încă de mulți savanți, e singura care ne poate lămuri, în tot complexul lor, misterele.

GLORIA ŞI DECADENȚA ORFISMULUI

Orfismul, ca religie dogmatică, s'a alcătuit în secolele VII — VI, în Attica. De aici s'a răspândit în toate cetățile greceşti şi a înflorit în Grecia Mare, paralel cu secta pitagoricienilor, cu care avea dealtfel multe asemănări în ceiace priveşte organizația. După cum se ştie, însă, orfismul a fost la origină numai un curent abătut din bogata revărsare a religiei dionisiace. Caracterele sale de bază aparțin mentalității primitive, sunt produse spirituale ale triburilor prehelenice, cu mult înaintea lui Omer.

In notițele de față suntem nevoiți să trecem peste multe lămuriri de mare însemnătate, cari ar aduce lumini şi orientare nouă în problemele religioase. Altminteri, am fi nimicit cu totul unitatea acestor pagini şi am fi introdus o erudiție neîngăduită revistei în care se tipăresc. Nu putem, din această pricină, stărui îndeajuns asupra raportului dintre religia oficială greacă şi orfism. Şi acest raport e de mare însemnătate, pentrucă ne lămureşte atât cauzele pentru cari orfismul a decăzut prin războaiele cu Perşii, cât şi ruina imperiului roman prin răspândirea creştinismului şi a mithriacismului. Raportul acesta era, în puține cuvinte, acela dintre o religie *statală*, care privea interesul *colectiv*, şi una *personală*, preocupată de mântuirea individuală. Pe deoparte *Cetatea*, deci *națiunea*, cu un zeu de care se lega o tradiție comună şi care era adorat de toți cetățenii, — iar pe de alta *Lumea întreagă*, un zeu *universal*, prin care se putea mântui orişicine, de oriunde; un zeu care rupea deci legăturile religioase dintre locuitorii unei şi aceleaşi cetăți.

Deaceea orfismul, ca oricare altă religie misterică, era răspândită printre sclavi şi printre streini. Creştinismul — religie universală — s'a răspândit la început printre supuşi, printre legionarii neitalieni, Iar când a pătruns adânc în viața imperiului roman, când concepția mântuirii personale a triumfat în locul concepției Statului — Suveran, — Imperiul s'a prăbuşit. Fără îndoială, nu numai din pricina creştinilor, cari nu cutezau să ridice sabia, sau a celorlalți inițiați în misterele orientale (isiacii, mithriaciştii, etc.), cari nu mai erau cu nimic legați de Stat, — s'a prăbuşit Imperiul Roman; dar acestea au înrâurit covârşitor.

Barbarii ar fi fost cu siguranță stăpâniți, dacă exista — cel puțin în legiunile dela graniță — coeziunea socială necesară, dacă noțiunea Statului n'ar fi fost atât de alterată...

Când Perşii amenințau să cotropească Peninsula, Grecii au uitat orfismul, religia personală. Interesul general a trecut îndată pe cel dintâiu plan, şi Perşii au fost înfrânți. Armatele greceşti nici nu se pot alătura legiunilor romane dela graniță, învinse de hoarde mult mai puțin numeroase (e drept, mai războinice şi mai crunte) ca Perşii. Dar legionarii din Dacia, din Iliria, dela Rin, — erau toți inițiați în mithriacism şi creştinism, amândouă religii universale...

După războaiele cu Perşii, orfismul a intrat oarecum în umbră, însă nu a încetat de a se desvolta, de a se răspândi şi a influența. A devenit mai esoteric, mai aristocrat ca la început. Dogmele s'au amplificat şi s'au subtilizat. Ideile orfice au fost acceptate de mulți filosofi şi oameni aleşi ai antichității. Cei neliniştiți, cei mistici, nici nu puteau găsi altundeva mântuire în afară de orfism. Religia oficială nu-i putea satisface, nu avea nici un conținut mistic; era rece, comună, şi aparținea tuturor.

După cum vom arăta altădată, orfismul a înrâurit câțiva din cei mai de seamă filosofi greci. Şi tot orfismul a fost singurul curent mistic apropiat de creştinism, care i-a anticipat întrucâtva experiența religioasă, şi i-a pregătit calea.

COMUNITATEA ORFICA

Comunitatea orfică era alcătuită din toți inițiații dintr'o regiune. Orficii posedau — ca orişicare altă religie misterică — basilice în cari se îndeplineau atât inițierile individuale cât şi ospețele sacre comune. Aveau şi o teologie, o culegere de poeme în cari se povestea, printre altele, coborîrea lui Orfeu în Infern, şi cari treceau drept chiar opera profetului.

Viața în sânul comunității nu ne este prea bine cunoscută. Ştim totuşi că inițiații duceau o viață ascetică, închinată cu totul desăvârşirii sufleteşti. Nu mâncau carne, trăiau retraşi din viața publică şi privată. Dealtfel, prin inițiere, aproape îşi pierduseră personalitatea. Părăsiseră vechile credințe, vechile concepții raționaliste, — uitaseră legăturile sociale. Bineînțeles, lucrul acesta se petrecea numai cu o parte din orfici, cei cari trecuseră printr'o inițiere superioară. Asupra acestei inițieri nu ştim nimic precis: ne-au rămas numai urme în morminte, prin cari putem deosebi două feluri de inițiați. Ne putem închipui că inițierea superioară consta într'o mai întinsă, mai adâncă, mai deplină experiență religioasă.

După ce mureau, orficii erau arşi şi îngropați într'un loc anumit, iar lângă ei se aşezau foițe de aur cu sfaturi pentru călătoria ce trebuia îndeplinită, prin câmpiile Persefonei. Se pomeneşte în aceste foițe de două cărări pe cari le va întâlni duhul. El va trebui să apuce pe cea din dreapta, care îl va duce spre lacul *Memoriei*. Iar când păzitorii îl vor opri, el trebuie să spună: „Sunt fiul Pământului (Gea) şi al Cerului (Uranos) înstelat. Sunt deci şi eu de neam ceresc, şi voi trebuie să ştiți aceasta! Dar setea mă chinue şi sfârşitul mi-e aproape. Dați-mi repede să beau din apa rece care curge în lacul *Memoriei*". (Lammineta dela Petelia; vezi bibliografia în articolul viitor).

In orfism, exatologia — adică tot ceiace privea lumea subpământeană, lumea celor morți — avea mare însemnătate. Dealtfel, o parte din inițiere consta tocmai în cunoaşterea acestei lumi. Neofitul cădea într'o stare de extaz în care îndeplinea — ca altădată Orfeu — călătoria în Infern. Călătoria aceasta fantastică îi lămurea, poate, câteva din tainele trecutului şi viitorului ființei sale.

Mult întunerec apasă încă asupra misterelor orfice şi multe explicații sunt încă numai nişte ipoteze. Dar caracterul acesta exatologic este pe deplin dovedit, şi de el trebuie să ținem seama.

PROFESORUL MACCHIORO ŞI VILA ITEM

Cu toate că vom reveni asupra esenței misterului orfic în articolul viitor, unde vom arăta şi legăturile cu secta indiană „the ghost-dance", — nu putem încheia notițele acestea fără a pomeni şi „Vila misterelor" din Pompei, basilica orfică descoperită în 1907, şi asupra căreia profesorul Macchioro a publicat în 1920 o carte celebră: *„Zagreus", Studi sull'orfismo* (Bari). Profesorul Macchioro este unul dintre cei mai eruditi istorici ai orfismului şi se distinge printr'o personală interpretare pe care a dat'o misterelor. Cartea pomenită a făcut zgomot atât în mediile savante cât şi în elita intelectuală de pretutindeni. Din nefericire, la noi *„Zagreus"* a trecut — ca atâtea alte cărți — cu totul neobservată.

Vila Item din Pompei s'a dovedit a fi o basilică orfică, în care se desăvârşeau tainic ceremoniile comunității locale. Ceiace ne interesează mai mult, sunt o serie de picturi zugrăvite dealungul celor patru pereți a unei mari săli, picturi ce reprezintă riturile unei inițieri orfice. Nu putem analiza aici scenă cu scenă picturile şi nici nu putem reproduce admirabila exegeză a profesorului Macchioro. Ceiace trebuie să reținem, însă, e faptul că inițierea orfică era o experiență personală subiectivă, prin care neofitul se contopea cu Dionysos şi renăştea odată cu el. Inițierea era un rit săvârşit de însăşi neofitul şi îl făcea să treacă prin puternice stări sufleteşti cari îi răpeau personalitatea. Adevăratul inițiat nu mai purta un nume şi nu se mai bucura de o conştiință personală; era un Dionysos, era *backos*...

Aceasta e temelia pe care îşi clădeşte Macchioro noua interpretare dată misterelor. Se ştia până acum că misterul contopeşte pe credincios cu zeul şi că această contopire are de scop să treacă inițiatului forțele divine. Se credea, însă, că inițiatul asista la o reprezentare scenică, simbolizând mitul zeului, că asista ca spectator. Deosebirea este enormă. Pe deoparte spectacol obiectiv, exterior, real; pe de alta experiență subiectivă, interioară, ce conduce la extaz.

In articolul viitor, unde vom încerca şi o concluzie generală asupra orfismului, — vom aduce câteva probe pentru teoria experienței subiective în mistere.

MIRCEA ELIADE

MIHAIL SADOVEANU

ȚARA DE DINCOLO DE NEGURA

— POVESTIRI DE VÂNĂTOARE

EDITURA „CARTEA ROMANEASCA" PREȚUL 120 LEI

A apărut

„Lectura" No. 79

— Floarea literaturilor străine —

ISPITA

de F. Holländer

Trad. de MARGA DIMA

Lei 4.— Scrierea complectă

La chioşcari şi librari

Ramòn Gómez de la Serna

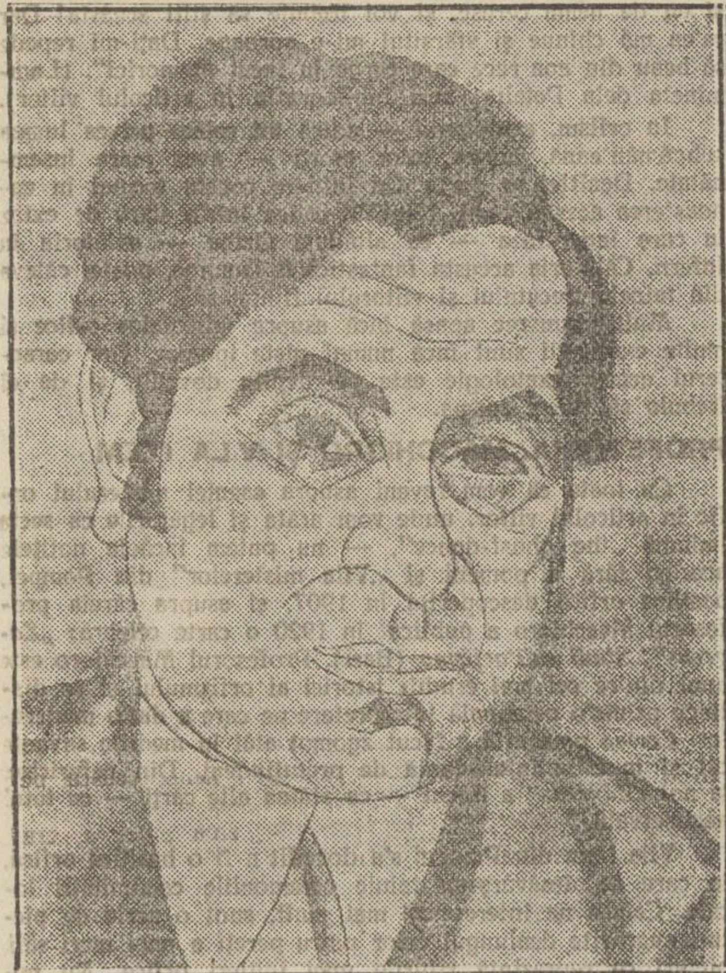
Doctorul nemaipomenit

1. REVELAŢIA

Tocmai isprăvisem studiile de medicină şi mă întrebam, cu o nehotărâre de nebiruit, cărei specialităţi să mă dedau. când hazardul a voit să fiu tovarăşul unui protagonist într'o întâmplare din cele mai ciudate. Şi tocmai în acele ore tragice, disperate, mi s'a revelat ceiace constitue originalitatea mea.

Zadarnic încerc să rezolv problema de a vindeca viaţa de moarte, căci amândouă sunt atât de strâns împletite, încât nu pot fi despărţite. Nu pot concepe viaţa fără moarte; de-aceia şovăiam mereu. Urmăream amănuntele unei operaţii, vedeam cum se potoleşte bolnavul, cum se scrie o reţetă; simţeam că aşi putea face la fel în aceleaşi cazuri, şi nu făceam.. Nu concepeam încă ideia originală fulgerătoare, chipul de a tămădui radical viaţa.

Momentele tragice la care fac aluzie şi care-mi revelară ceiace căutam, palpitară în jurul unuia din condiscipolii mei, un prieten a cărui metresă murea, Pilar — Pili, cum îi ziceam eu şi el în intimitate, punând par'că un sărut pe vârful celui de-al doilea *i*, un sărut copilului care era ea. — Această fată... admirabila pasiune a prietenului meu din anul al treilea de studii fusese pentru mine cea dintâi pildă — pildă uimitoare — a unui amor liber, a unui amor fără şovăeli, numai siguranţă şi sinceritate, chiar privindu-l cu acea modestie care face un astfel de amor aproape de necrezut. Fata murea pentrucă prietenul meu în înţelegere cu alt medic şi prin procedeele obicinuite, o adusese foarte cumsecade la clipa disperată a perioadei de agonie.

Ramon Gómez de la Serna

— De-aşi fi inventat ceva original, poate aşi fi scăpat-o, strigă el în acea noapte hotărîtoare.

Nu văzusem încă o revoltă atât de sinceră şi de exaltată ca a omului acestuia. Revăd ochii lui nemişcaţi îndreptaţi către o zare enigmatică. Sunt singurii ochi pe care i-am văzut irezistibil fixi, fără o singură clipire de pleoape.

Atenţia neobicinuită asupra unui punct pe care eu nu-l puteam ajunge, de părea că citeşte un sfat îndepărtat, îmi dete senzaţia unei forţe extraordinare, şi ajunsei să cred că va găsi un mijloc să scape dela moarte pe Pilar. Deodată se clinti dela locul lui şi-mi zise.

— Vrei să mă ajuţi să fac o faptă periculoasă, dar trebuincioasă în această clipă supremă? Am găsit ceva s'o pot scăpa.

In faţa energiei cu care se ridica de-asupra lui însuşi, primii.

Fără a mai rosti un cuvânt eşi şi se 'ntoarse îndată cu doi medici iluştri care constatară că femeia era în agonie. Deşi foarte uimiţi de această atitudine, ei nu mai spuseră nimic în faţa expresiei delirante a tânărului lor coleg; spălându-şi mâinile după constatare, ei imitară parcă gestul lui Pilat.

Pilar de parcă ar fi auzit ea-însăşi verdictul medicilor, se moleşi de tot, cu gura strânsă, la osânda morţii. Pielea ei se îngălbenise deja, ca la morţi; un pufuşor moale punea o umbră stăruitoare de-asupra buzelor. Genele se lungiseră parcă dând figurei ei brune un aer de adâncă visare.

După plecarea medicilor, prietenul meu pregăti un pat ca pentru operaţie, luând perinele şi întinzând o pânză ceruită albă. Işi spălă mâinile cu sublimat şi mă puse şi pe mine să mă spăl. Sumecarăm mânecile ca să avem braţele goale. Imi dete un şorţ, şi el se'ncinse cu altul. Aprinse o lampă cu petrol a cărei flacără misterioasă, ca vrăjită, nu mă turburase niciodată atât de mult, căci de data aceasta părea zadarnic aprinsă, evocare a spiritelor sau a fiinţei puternice care făcea pe Pilar să moară, mică lampă votivă pentru Cristul netămăduiţilor. Puse pe o masă toate cele necesare pentru operaţie. Schimbă becul electric cu un glob puternic şi ridică abajurul care o ţinea pe Pilar în penumbră. Niciodată n'am avut o impresie atât de tragică, atât de uluitoare, ca atunci când izbucni lumina. Bolnava era lividă, aproape moartă, mai cadaverică decât ne-am fi închipuit; într'atât, încât am rămas speriaţi, nemişcaţi, inutili, asemenea stanelor de piatră din mausole. Dar prietenul meu fu reluat de vârtejul şi furia cu care pregătea misterioasa operaţie; îmi zise, sterilizând una din acele lanţete largi care fac tăeturi perfecte:

— O voi răni adânc la o pulpă. Nu văd alt mijloc să încerc s'o scap.

Această mărturisire neaşteptată îmi arătă ce 'nseamnă originalitatea şi puterea spiritului, chiar în medicină, profesia care se reazămă atât de mult pe disciplină. Şi deşi aveam deplină încredere în acea idee de geniu, mă îngrijeam de soarta femeii care totuşi era în agonie şi căreia în niciun caz nu i se putea întâmpla ceva mai rău decât să moară; mi se părea că pasiunea iubitului ei mărea pericolul. A fost slăbiciunea mea cea din urmă

Vedeam că va reuşi şi că trebuie să încercăm toate mijloacele cu muribunzii, violente, disperate, macabre chiar.

Lanţeta lucea ca un pumnal pe masa de noapte şi crucea roşie ardea pe pachetul de vată hidrofilă.

Camera lua înfăţişarea unui dispensar unde se dau primele ajutoare victimei unei drame pasionale.

Orologiul bătea orele precipitat, caşicum timpul ar fi fost enervat, nerăbdător, caşicum cineva care ar fi voit să intre bătea la uşă.

Am transportat muribunda pe patul de operaţie şi după ce prietenul meu o desgoli îmi făcu semn: o va răni... Ca cineva care atacă femeia pasionat, cu aceiaşi dorinţă supremă, ca cineva care-i dă o dovadă absolută de sine. doctorul îi făcu o rană adâncă. Sângele ţâşni mai mult decât ne aşteptam; eram aproape suggestionaţi de superstiţia care te face să crezi că muribunzii nu mai au sânge.

Sângele care curgea a fost cea dintâi încurajare; aveam aproape siguranţa că o vom scăpa. Bietul trup inert se clinti uşor şi făcu un *ah!* plin de o durere imposibilă, pe care-l ascultarăm cu extaz, caşicum am fi auzit un ţipăt de bucurie şi de recunoştinţă. El, cu braţele încrucişate, cu lanţeta-pumnal în mână, privea cu sensualitate rana vie.

— E destul de mult că şi-a dat redobândit glasul, zise el fără să mă privească. Acum trebue să ne ferim să dăm înapoi... Trebuie s'o lăsăm să sufere... Sângele moare în inimă şi această hemoragie atât de departe de inimă, e o probabilitate de înviere.

Ticuri uşoare trecură pe faţa lui Pilar, tremurături electrice abea văzute, semne exterioare ale luptei intime împotriva lenei grele şi teribile care o ucidea. Observam cu fixitate inapreciabilul: mici fosforescenţe pe frunte, furnicări uşoare pe obraji, bănueli de priviri învăluite sub pleoape. vise confuze în care retrăia imaginaţia; gâtlejul se mişca de parcă înghiţea ceva.

Sângele cald, lucitor, fluid, care isbucnea pe goliciunea ei rigidă, era o dovadă de viaţă puternică.

Rana din pulpă părea rana unui Crist. Celelalte pete depe trup se ştergeau; vârfurile sânilor aveau câte un punct decolorat, mai mult trandafiriu decât roşu.

Viaţa femeii, viaţă ascunsă, pierdută în cine ştie ce adâncuri, revenea spre buze într'un mustit uşor.

Deşi trupu-i era nemişcat — genunchii, totdeauna atât de urâţi ne readuc la realitate în faţa frumuseţei! — femeia părea acoperită de lovituri de biciu, de fiori, de ondulări, părea că viaţa o gâdilă spre a o deştepta.

Expresia unei dureri vii şi limpezi şterse de pe faţa ei blândeţea adormită pe care o pusese pe trăsăturile ei mângăerea legănătoare a morţii. O clipă m'am îndoit — trebue să mărturisesc — dacă am făcut bine scăpând'o.

Prietenul măsura cantitatea de durere necesară, şi când i se păru că a ajuns la limită, cu ajutorul meu făcu primul pansament.

...La ce bun să mai dau alte amănunte? Ceiace s'a petrecut a fost simplu şi logic, ca revărsarea dimineţei după clipele nesigure, penibile ale zorilor. Nu mai rămânea decât să îngrijim rana perfectă şi frumoasă, ca femeia să fie salvată.

Astfel în faţa acelui fulger de îndrăzneală care ului ştiinţa mea cărturărească, am dobândit o încredere oarbă în aceste căi necercetate pe care merg de-atunci. N'am nevoe în deobşte să recurg la mijloace extreme, sângeroase. dar mă las condus de aceiaşi spontaneitate şi aceiaşi bunăcredinţă.

2. OCHII CU CEARCĂNE

Părinţii mă chemară pentrucă ochii fetei erau pururea cercăniţi.

— Aceste cercuri negre o vor ucide, îmi zise mama. Priveşte ce adânci sunt şi până unde se'ntind.

Ascultând de temerile părinţilor ei, fata se credea pe moarte şi-şi lăsa capul pe speteaza fotoliului. Din leagănele ochilor ei cu cearcăne îmi aruncă o privire pierdută.

Eu mă mulţumii să surâd în faţa frumuseţei sale perfecte, fără să cred o clipă că e bolnavă. Stam în extaz în faţa acelui chip placid, care se bucura de plăcerea oprită. de voluptatea cuceritoare de a se crede pe moarte fiind în perfectă sănătate.

— Aşa dar doctore, ce are copila?

Şi privind încă odată la fiinţa fericită şi alintată căreia i se zicea „copila", răspunsei:

— N'are nimic. E în perfectă sănătate şi e perfectă... Cearcănii ochilor ei sunt semnul frumuseţii; în insolenta splendoare a chipului ei, aceste calde răni sunt prevestirea că se va bucura de o viaţă lungă şi foarte frumoasă...

3. PORTRETUL

Datorez una din lecuirile cele mai strălucite ale carierei mele, unei presimţiri ciudate.

Mă chemase un prieten vechi. N'avea nimic alt decât că-i era frică; şi spre a-l potoli, rămăsei toată noaptea la biuroul lui, în timp ce el dormea liniştit ştiindu-mă acolo.

De la biurou, priveam tablourile luminate de o lampă al cărei abajour se deschidea pe sus. Tablourile, aplecate pe zid, păreau că joacă roluri extatice. Pentru ele, eu eram domnul din fotoliul de orchestră.

Un tablou îndeosebi mă privea cu ochi rugători, voind să mă convingă, să mă atragă, să încep cu el — cu ea adică, întrucât era portretul unei femei — acea tainică discuţie care e preludiul marilor declaraţii de dragoste cerute de ochii frumoşi.

Chipul frumos din portret îmi făcea cu ochiul de câte-ori îl priveam.

— Doamnă, zisei soţiei care trecea prin biurou cu o ceaşcă de ceai, vrei să şezi puţin?

Ea luă loc.

— Dumneata cunoşti bine acest portret?

— E fata mea... Şade la Getafe, o localitate nu prea departe... Imi e foarte dragă fata!

— Nu ţi se pare că te priveşte?

— Nu. Ea ne priveşte numai când intrăm pe uşa din fund... Tatăl ei şi cu mine adesea ne oprim în prag ca să ne privească...

— Doamnă, iţi voi spune ceva... Fata dumitale are nevoe de mine, ea mă roagă să viu, mă cheamă.

— Foarte bine, du-te chiar mâine la Getafe dacă vrei... Strada Limonar No. 16. S'a plâns totdeauna de o durere in partea dreaptă a pieptului, la inima din dreapta — cum ne-a scris odată în chip amuzant. Ar fi bine s'o examinezi. O să-ţi dăm şi o scrisoare din partea noastră.

A doua zi, la Getafe, în faţa porţii îmi dădui seama de ciudăţenia vizitei mele. De ce venisem?

Grilajul scârţâi. La fereastră femeia din portret se ivi în cadrul ferestrei, caşicum ar fi fost într'o închisoare de femei. Şi încrederea ei în mine a fost atât de mare, că după ce m'a văzut mi-a deschis uşa fără să mă'ntrebe ceva, poftindu-mă să intru. Ce lucru de mirare putea să fie? Doar ne priviserăm toată noaptea...

— Ce doreşti? mă întrebă ea, după ce mă aşezai în fotoliul din cabinetul soţului ei şi după ce citise scrisoarea de prezentare.

Inţelesei că femeia ştia de ce venisem şi nu'mi pusese întrebarea de mai sus decât din obicei.

— Eu sunt un medic căruia i se mai zice şi *Doctorul nemaipomenit*. Părinţii dumitale mi-au dat însărcinarea să viu să te vindec.

— Da, sufăr întrucâtva, mă doare caşicum aşi fi bolnavă de inima din dreapta... Cum se face?

— Doamnă, dumneata mai ai încă o inimă. Inima dărniciilor...

— Şi cum să mă lecuesc de junghiul de-aci? O mână strânge inima de-aci ca pe un burete şi picăturile cad înăuntru, pe coapsă.

— Tot ce pot să-ţi recomand e un lucru imoral, întrucât dumneata n'ai copii... Ar trebui să iubeşti altceva... Ar trebui să-ţi satisfaci inima asta...

— Şi cum?

— Fără să renunţi la simpatiile dumitale mai vecni, accepţi mângâerile noui de care ai nevoe...

— Toată noaptea din urmă am petrecut'o cu ochii mari deschişi, cu privirea pierdută, întrebându-mă cum să-mi alin durerea. Lecueşte-mă...

— De-aceia am şi venit. Dar voi avea nevoe de inimile dumitale amândouă...

— Poftim, ia-le, îmi zise şi-mi dete cei doi sâni, întocmai precum bijutierul oferă în două cutiuţe, două bijuterii foarte asemănătoare dar inegale...

Mărturisesc că a fost întâia oară când am abuzat de meseria mea, dar am alungat vidul din partea dreaptă a acelei femei care prezenta cazul cel mai caracteristic a două sensualităţi, a două inimi.

4. NEURASTENIA

Acest om era neurastenic şi dacă n'ar fi dat de mine, ar fi ajuns la nebunie, ar fi pierit ca o lumânare care arde. Ii crescuse în cap o feştilă aprinsă.

Toţi doctorii i-au recomandat Kola Astier. Kola nu-i făcea niciun bine şi totuşi el înghiţea Kola precum caii mănâncă fân. Şi mânca mereu Kola, în speranţa că i se va stinge lumina stupidă din cap, care-l înnebunea.

Era ceva iluminat în el. Imi făcea efectul absurd al unui om care ar fi înghiţit un bec electric aprins.

Capul lui, apucat de tremurături din când în când, simula un zig-zag bizar.

— Acum *simt* aşa, îmi zicea când suferea acele lovituri de bici interioare.

Ce oare să-i fi provocat acele ticuri, printr'o imixtiune în sistemul lui nervos, ticuri pe care nu i le puteau lecui medicii cei mai apreciaţi?

Ce vierme vag şi imaterial, mai subtil decât cei mai fini viermi nervoşi, se încorporase spiritului său?

Revenind la vremea când contractase acea maladie, bolnavul evoca totdeauna o furtună:

— In ziua când fusese furtuna aceia mare, din luna August... Am cugetat mult asupra acelei furtuni, când într'o seară tremurătura bolnavului *în formă de fulger*, asociindu-se în spiritul meu cu forma unui fulger adevărat îmi dete soluţia enigmei: bolnavul privise fix la fulgerul din timpul furtunei şi nu închisese *poarta sufletului...*

Acel om suferea de spinul unui fulger care-i rămăsese în suflet.

I-am prescris următorul regim: cinsprezece zile de întunerec, fără a fi atins de-o singură rază de lumină. Astfel am isbutit să sting în el spinul de lumină pe care-l lăsase fulgerul.

Merii sau cireşii?

— O AMINTIRE —

Şeih-ul-Islamul... să-i zicem *Mahmud-Efendi*, dar ori-cum i-am zice, să nu uităm să rugăm pe Alah, la care s'a dus de vre-o zece ani de zile, să-l ţie la dreapta Sa, căci cu vrednicie şi cu adâncă smerenie şi-a păstorit turma sa de mai bine de două sute de milioane de credincioşi ai lui Mahomet.

Aşa dar şeih-ul-Islamul Mahmud-Efendi, căruia vârsta înaintată îi slăbise şi-i cam încovoiase trupul, dar îi întărise simţul datoriei, venise şi în ziua aceea mai de vreme în sala cea mare dela Sublima-Poartă, sală mare, luminoasă cu o splendidă vedere asupra Cornului-de-Aur şi în care se ţineau şedinţele consiliului de miniştri.

In ziua aceea Şeih-ul-Islamul Mahmud-Efendi era adâncit în gânduri şi puţin dispus la vorbă.

Stând la fereastră, urmărea cu ochii pierduţi în zare rotogoalele de fum ce scotea din ţigara-i cu tutun aromat. Să fi fost oare întâmplarea din ajun pricina acestei stări sufleteşti?

Lucru tocmai aşa de mare şi de grav nu se întâmplase în ajunul zilei aceleia. Se râsese — şi încă cu mare poftă pe socoteala lui — iar când alţii râd pe socoteala ta, tu, fireşte, te superi şi te amărăşti. Şi se râsese pentru un lucru de nimica, dar deseori, cu cât pricina e mai mică şi mai neînsemnată, cu atâta şi urmările sunt mai mari.

Şi de ce se râsese în ajun pe socoteala Şeih-ul-Islamului Mahmud-Efendi care nu se abătuse niciodată din calea cea dreaptă şi care impunea respect prin venerabila-i figură de patriarh biblic şi prin vrednicia în deobşte recunoscută şi preţuită cu care ocupa locu-i atât de înalt şi, deci, atât de invidiat în lumea mahometană?

Pentru că Şeih-ul-Islamul Mahmud-Efendi nu ştiuse cum se mănâncă o... *banană*. Oricât lucrul vi-s'ar părea puţin de crezut, dar acesta este adevărul: Şeih-ul-Islamul Mahmud-Efendi nu ştiuse cum se mănâncă o banană.

Şi dăduse prilej întregului guvern să râdă în ceasurile cele mai grele pentru împărăţie, în împrejurările cele mai tragice pentru întinsa ţară peste care fâlfâia steagul semilunei.

Ceasuri grele şi împrejurări tragice, fiindcă bulgarii. cu cari ne găseam atunci în războţ, erau pe punctul să cucerească Adrianopolul şi se pregăteau să facă o supremă sforţare pentru a cuceri şi Constantinopolul. Apropierea lor de cetatea de scaun a împărăţiei însemna plecarea noastră de acolo, însemna prăbuşirea, aşa că nu putea fi prilej de bucurie şi mulţumire.

Iar Marele-Vizir, deşteptul şi sprintenul mareşal *Mahmud-Şefchet-Paşa*, coborâtorul unei bogate familii din Bagdad, ne spusese în ziua în care urma să se hotărască de soarta Adrianopolului şi — cel puţin aşa socoteam noi — şi de soarta noastră, membrii guvernului otoman de atunci: „Diseară nu ne despărţim, ci luăm masa împreună la Sublima-Poartă, pentru ca să putem urmări ceas cu ceas desfăşurarea luptei ce se dă la Adrianopol".

Eram ţinuţi în curent cu mersul luptei şi cu toată situaţia prin veştile ce ni-le trimitea prin telegrafia fără fir viteazul general *Şukri-Paşa*, comandantul forţelor turceşti din regiunea aceea.

Şi aşa, prefăcând în sofragerie provizorie unul din numeroasele birouri ale Sublimei-Porţi, ne-am strâns în jurul unei mese în capul căreia stătea Marele-Vizir, având la dreapta sa pe Şeih-ul-Islamul Mahmud-Efendi. Iar mâncările ni erau aduse dela seraiul *Enderun*, unul din palatele împărăteşti dela Stambul. Un *menu* cum rar întâlneşti, atât ca alcătuire, cât şi ca belşug şi bogăţie.

Luam masa într'o tăcere care oglindea seriozitatea momentului şi adâncimea abaterii noastre sufleteşti. De o dată ,pe la sfârşitul mesei, Marele-Vizir izbucneşte într'un hohot de râs.

„Ce este? Ce s'a întâmplat?"

Şeih-ul-Islamul se căznea în zadar să rupă cu dinţii săi rari şi slăbiţi o banană. Neştiind cum se mănâncă, îşi închipuise bietul om că nu e nevoe să o supui unei operaţii prealabile, că, adică, trebue să o cureţi de coaje, dar că se pune aşa deadreptul în gură şi se rupe cu dinţii.

„Dar tare mai e blestemata aceasta!" îi zise el Marelui-Vizir. Acesta, văzând sforţările neputincioase ale Şeih-ul-Islamului, izbucni într'un hohot de râs până la lacrimi.

Chiar să nu fi fost întâmplarea cu banana, se ştie însă că atunci când râd cei mai mari, cei mai mici n'au voe să se lase mai pre jos. Râsul deveni, aşa dar, general, fiind o adevărată întrecere între diferiţii miniştri. Râdeau toţi, afară, bine înţeles, de şeih-ul-Islamul Mahmud-Efendi, care se încruntase şi se posomorâse rău de tot.

Dar pe când noi râdeam, fiindcă şeih-ul-Islamul nu ştia cum se mănâncă o banană, cetatea Adrianopolului îşi dedea, sub loviturile bulgarilor, suflarea din urmă.

A doua zi, în aşteptarea celorlalţi colegi pentru ca să înceapă consiliul de miniştri şeih-ul-Islamul Mahmud-Efendi sătea la o fereastră din sala în care se ţinea consiliul şi dus pe gânduri, cu ochii pierduţi în zare, fuma una după alta din ţigările din tutun aromat din Macedonia.

Dece era aşa de îngândurat bunul şi blândul Mahmud-Efendi? Să fie oare din pricina bananei din ajun? Ori — ceiace era mai aproape de mintea omului — din pricina că ne aşteptam dintr'un moment într'altul să primim vestea despre căderea Adrianopolului?

M'am apropiat, i-am făcut o *temenea* cât mai respectuoasă şi am căutat să intru în vorbă cu dânsul.

„*Fiul meu*, îmi zise el, numindu-mă aşa cum obicinuesc la turci persoanele bătrâne când se adresează celor mai tineri în vârstă, m'am gândit toată noaptea la ceva şi nu i-am putut da de capăt. Tu, poate, ştii mai bine, aşa că m'ai putea desluşi."

— „Bun! îmi zic eu în sinea mea, a uitat de banană şi i-a trecut supărarea." Şi socotind că ceeace îi provocase orele de insomnie şi adânca frământare a gândurilor nu putea fi decât căderea Adrianopolului şi urmările acestei căderi, i-am luat-o înainte şi i-am zis: „V'aţi gândit desigur, la cauzele pentru cari Adrianopolul...

— Nu, nu despre aceasta e vorba, mă întrerupse şeih-ul Islamul Mahmud-Efendi, adăugând:

„Cu *Edirné* (aşa îi se zice Adrianopolului în limba turcă) se va întâmpla ceiace e scris să se întâmple şi aşa cum a hotărât din toate vremile Alah cel Atotmilostiv. Eu însă m'am gândit noaptea la altceva despre care vreau să te întreb: mai întâi înfloresc merii sau cireşii? I-am întrebat şi pe cei de acasă şi n'au ştiut să mă lămurească".

Vai! Nici eu n'am fost în stare să-l desluşesc pe şeih-ul Islamul Mahmud-Efendi într'o chestiune care îi răpise preţiosul său somn din timpul nopţii.

I-am mărturisit ruşinat ignoranţa mea şi ţin doar minte că i-am zis: „Am să întreb pe un grădinar".

De promisiunea aceasta uitasem peste o oră. De atunci au trecut ani de zile, dar nici până astăzi n'am aflat dacă merii înfloresc înaintea cireşilor sau cireşii înaintea merilor.

...Şi pe când noi stând la feareastra din sala consiliului de miniştri, de unde aveam o vedere atâta de frumoasă asupra Cornului-de-Aur, căutam să dăm de rostul unei chestiuni, a cărei importanţă nu poate fi tăgăduită, armatele bulgare îşi făceau intrarea triumfală în Adrianopol, gândindu-se la ziua pe care în beţia biruinţei o credeau foarte apropiată, zi în care ar fi făcut acelaş lucru şi cu vechiul şi măreţul Constantinopol.

Anecdotă

Dumas scria pentru mai multe ziare în acelaş timp. Totce scria, chiar şi romanele lungi, îi se plătea cu rândul. Dumas — scriitor consacrat primea 1.50 fr. pentru fiecare rând.

Dorind să încaseze onorarii cât de mari, dar neînţelegând să facă prea mari sforţări intelectuale, Dumas inventase, într'un timp, câteva dialoguri stereotipe pe cari le plasa în distanţe regulate, modificându-le numai când era neapărat nevoie. Iată, unul din aceste dialoguri:

— Ah! Tu eşti?
— Da, eu sunt!
— Te aşteptam
— Iată că am venit.
— Şi ai avut succes?
— Mi-a reuşit.
— In adevăr?
— In adevăr.
— Şi?
— S'a făcut!
— Atunci să vorbim!
— Să vorbim!

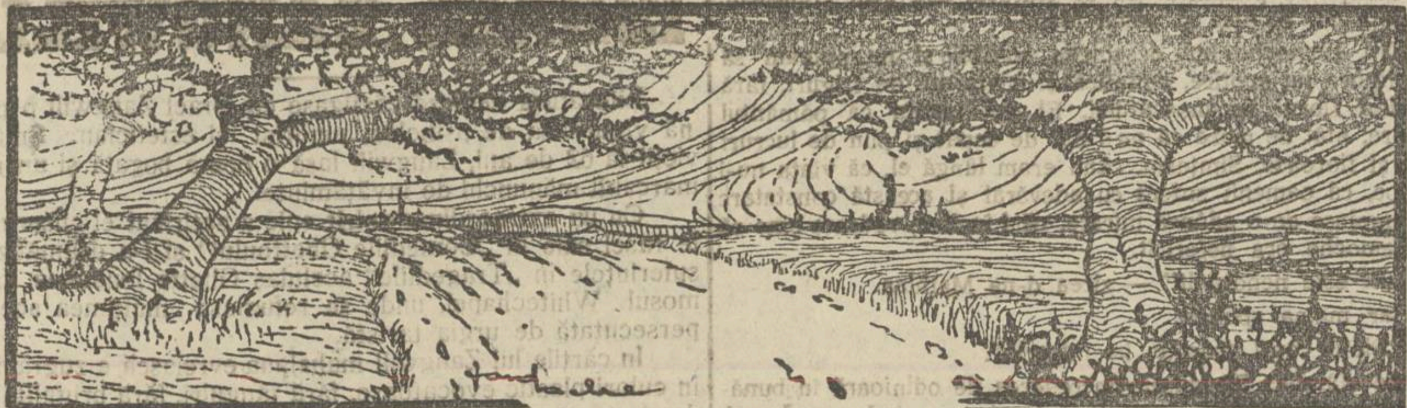
Cu vremea, editorilor de gazeta nu le mai convenea acest sistem graţie căruia Dumas încasa onorarii destul de importante. Atunci ei trimiseră scriitorului o adresă comună în care i se comunica că, de aci înainte, rândurile pe jumătate umplute vor fi plătite numai cu jumătatea onorariului fixat.

Tocmai în ziua când sosi această adresă, Dumas primi vizita unui prieten. Acesta se miră foarte văzând cum scriitorul, revăzând un manuscris, ştergea fără şovăire pagini întregi.

— „L-am omorât" exclamă Dumas după ce terminase operaţiunea.

— „Pe cine ai omorât?" întrebă prietenul.

— „Pe Grimaud, taciturnul", răspunse Dumas posomorât, „I-am inventat anume pentru rândurile mici. Dar dacă nu mi se plăteşte pentru ele, pot să mă mulţumesc cu celelalte personagii".

Dreptate regească

Din curtea preotului Tarcău, din Gulia ,s'a înălțat dintr'odată, pe neașteptate, o doniță astupată la gură, îndreptându-se pe o prăjină în turla unui ulm. O giubea înfoiată aștepta și ea pe vine, la poalele copacului ca o imensă umbrelă ce ar fi căzut din înălțimi, deschisă, deasupra buruenilor și din mijlocul căreia se înălța găligan, în linia prăjinei, gâtul popii. In ascunzișul crăcilor, mocnea simfonia lentă a unui concert de murmure egale, care-și păstra continuitatea cu o regularitate de îndărătnică protestare, într'un zumzet precis și uniform de atingeri de metaluri fine și sonore. Din gura doniței șerpuiau când și când linii înecăcioase de fum scurs dintr'un potlog aprins. Prăjina se clătină o vreme spre înălțimi și donița se îndreptă ca o gogoriță spre cuibul de unde se svonea cântarea cea regulată și asurzitoare. Dar... regina nu se intimida! Stăpână pe solidaritatea sclavelor ei cari o asigurau de neclintita lor supușenie cu imnul lor neîntrerupt, chiar dacă donița popii le-ar fi prigonit până în adâncurile cerului, păstra avantgarda taberei, cu puterea și avântul acului îndreptat spre donița care le solicita capitularea. Arsura potlogului înzăbușia toată încăperea copacului. Giubeaua de jos se înfoia mai dârză și gâtlanul de curcan al popii se răsucea în toate chipurile spre culmile ulmului. Cântarea albinelor conteni o vreme pentru ca ocările aripelor să reînceapă îndată mai desnădăjduite. Atunci preotul trase îndurerat prinzătoarea la pământ, plimbă în văgăuna doniței un șomoiog trecut prin saramură și prăjina înălță la loc sperietoarea unsă cu momeala sării. Regina holbă ochii de baga spre lațul care îi aducea în înălțimi aroma ademenitoare a saramurii și suita de din dosul ei își curmă cântarea într'o întretăiere surdă. Donița își roti gaura spre privirile boboșate ale reginei, spada veninoasă dintre sprâncene se înclină îndelung, revoluționarele își strânseră în grabă aripele și plutonul grevist în cap cu regina, renunțând la semeția de o zi în schimbul saramurei, se prăbuși cu acele în teacă în gheena uleiului. Popa Tarcău, trase învingător prăjina, giubeaua își închise umbrela la loc, ulmul se liberă voios de zavistia care îi tulburase vremelnic semeția lui împărătească, donița își deșertă prada și fugarele se chirciră în culcușul cel nou din bătătura popii. Acul reginei ieși vijelios din ascunzătoare și zidirea știubeiului începu îndată pe pereții zugrăviți cu saramură. Pe portițele uleiului cel nou eșiră și intrară zorite, lucrătoarele, și munca se închegă în meterezurile zâmbitoare ale fagurilor.

* * *

In curtea preotului Tarcău din Gulia, sunt întărite două gospodării. Fata cea mare a preotului Tarcău din Gulia ține în căsătorie pe băiatul cel mare al preotului Crihan din Trestieni. Traiul e cam ursuz, se scurge în silnicie, și nu prea rar, chiar în certuri și prigoane cari aduc vrajba în casă. In ochii lumii, pentru cinstea celor două fețe bisericești, cumetria trece drept armonioasă. Nu s'au înțeles din zestre pe cât merge vorba. Actul dotal e bun, e întărit prin Tribunal și transcris în regulă pentru... *terți*. Dar popa Tarcău nu l'a executat. I-a tăiat ginerului și din scule și din numerar și din productele câmpului. Ginerele a tăcut, pentru liniștea gospodăriei. Dar încurcătura și mai mare este cu stupii de albine. In act nu s'a statornicit nimic în privința asta. Preotul Tarcău a dat ginerului câțiva stupi, la întâmplare, mai mult așa de dăruială — extradotal — numai pentru folosința uzufructului lor — nuda proprietate rămânând tot în patrimoniul socrului. Așa că preotul Crihan din Trestieni, tras pe sfoară, dă vădite semne de nemulțumire intrând chiar în tratative cu d. Maxențian Nagâtu, avocat în Cartojani pentru... *rezilierea căsătoriei!* Dar nu cei doi socrii — popi — sunt de vină în privința uleiurilor cu albine. De vină sunt reginele cari se prăsesc în fiecare an câte două sub acelaș acoperământ al palatelor lor de miere, aducând astfel răsmerița în stupi. Atunci începe bătălia. O parte din lucrătoare optează pentru regina pentru care optează și cealaltă parte. La rândul lor reginele se bat până la sânge și cea mai slabă își caută scăparea în ascunzișul ulmului. Atunci prăjina popii Tarcău înalță grabnic prinzătoarea unsă cu saramură și afumată cu otrepe arse. în culmile copacului. Aci e toată șiretenia. Regina cea învinsă face parte din uleiul concesionat exploatării ginerelui. Prăjina cu drept cuvânt s'ar cuveni deci să fie înălțată de părintele Crihan din Trestieni pentruca astfel, un stup cu două regine de al ginerelui să dea două stupuri distincte, fiecare cu regina lui. In chipul acesta, mierea stupilor zestrali s'ar scurge toată, cu drept cuvânt în borcanele ginerului, — pe când în realitate produsul reginei. fugărită de preotul Tarcău, trece ilegal tot în gospodăria socrului! Preotul Tarcău din Gulia, în contra oricărui sentiment de omenie, nu ține socoteală de dreptul proprietății asupra reginei evadată și care este exclusiv, prin toleranță, al ginerului — înalță regulat donița în calea desrobirii ei!

* * *

Sastisit de atâta înșelătorie pe față, preotul Crihan din Treistieni și'a croit și el o hoțoaică la fel cu a preotului Tarcău din Gulia. Și astfel într'o bună dimineață s'au ivit pe neașteptate în linia viorie a apei — morților, două prinzători deodată, îndreptându-și lațurile în contra uneia și aceieași regine. Lupta a fost aprigă. Regina își păstra regimentul în defensivă. Preoții de jos înămoliți în giubelele lor sinelii, nu aveau intenția unui diferend cu epilogul vreunei victorii de rapacitate. Popa Tarcău își seca privirile in arșița soarelui din simplă... obișnuință și în virtutea meritului dibăciei de a fi capturat el și numai el, pe toate reginele — preotul Crihan se ațineа pentru întâia oară la pândă, cu încredințarea că regina va hotărî ea însăși cui i se cuvine înfrângerea albinelor. Și donițele se băteau în cap. Otrepele aprinse umplea văzduhul de înnecăciune, saramura potrocise nările revoluționarelor înarmate cu lănci și scuturi de aur, prăjinele întâlnite pe teatrul luptei croiau în scorbura ulmului un enorm semn de înmulțire, în ierburi giubelele se înfoiau îndârjite și gâtlejurile popilor se umpleau de mânie. Conflictul sta în cumpănă. Regina cu ochii holbați și cu lancea între dinți, trăgea pe nas aroma saramurei. Dar jos, în bătătură, cearta în uleiuri nu era mai puțin încordată. Insăși reginele se asediau între ele și preferințele deoparte și de alta împuiau toată pepiniera știubeiurilor. Albinele spărgeau pereții, trântorii erau culcați la pământ și soarta reginelor întârzia să se lămurească. Dincolo preoții se ațineau, nepregetând chiar să se răsboiască între ei. Donițele pline de saramură așteptau neclintite ofensiva. Dincoace, reginele țineau consilii scurte de coroană, opinând pentru evadarea în massă. Albinele își confundau comandantele și roiurile se rostogoleau în învălmășeala tumultoasă a evacuării uleiurilor. Regina din ulm cerea noui întăriri, trupele împreună cu căpeteniile de dincoace de front, își ascuțeau lăncile la soare. Un ulei se dete peste cap, doborât de svâcniturile luptei care se angajă. Altele îl urmară îndată, sub apăsarea crâncenă a puhoiului care anunța *decisiva* și toate așezămintele fagurilor se năruiră în fărâmăturile de șindrilă ale acoperișurilor, umplând toate pozițiile de pâraele de chilibar ale mierei în scurgerea căreia pluteau aripele, pântecele și armele de aur ale albinelor căzute. Puhoiul se înălța în larma asurzitoare a zumzetelor și întreaga oaste depe pământ trecând în rândurile tovarășelor din înălțimile ulmului, intră hotărîtă, cu regine cu tot, în donița preotului Crihan din Trestieni.

Lumea flecară șoșotește că preotul Crihan din Trestieni ar fi vrăjit uleiurile pe dearândul și că reginele ar fi fost fermecate. Preotul Tarcău din Gulia ar fi damblagit de o mână, — mână cu care fura toate reginele! Consiliul de familie a înaintat o jalbă. Dela episcopie a venit o cercetare, dar delegatul s'a înapoiat la sfântul scaun așa cum a venit — cu hârtiile albe. La Tribunal, la înfățișare, în divorț, martorii și de o parte și de alta, au declarat că toate reginele au fost de partea pârâtului, adică de partea popii Crihan din Trestieni, iar judecătorul raliindu-se „dreptății regești" din știubeele popii Crihan din Trestieni, și negăsind nici un motiv determinat între cele două donițі șugubețe, a respins cererea de despărțenie dintre fata mare a popii Tarcău din Gulia și băiatul cel mare al popii Crihan din Trestieni!

SARMANUL KLOPȘTOCK

Anecdote literare

Ernest Prévost citează în „la Victoire", anecdota aceasta despre Laurent Tailhade:

„O doamnă de o vârstă destul de înaintată se învârtia cam insinuant pe lângă dânsul, și lucrul acesta începuse să-l plictisească.

— Dar în sfârșit, d-le Tailhade,—îi zise ea într'o zi,— nu-ți inspir eu nimic d-tale ?

— O ! ba da, doamnă !... răspunse poetul. Imi inspirați un sentiment foarte pur: groaza de păcat....

Intr'un interview al lui George Moore luat de André Billy, găsim o foarte curioasă opinie: Moore declară că Thomas Hardy, enervat de greșelile de gramatică pe cari se făcea, a părăsit proza și s'a refugiat în vers.

— Găsiți prin urmare, întrebă Billy, că e mai ușor să scrii versuri, decât proză ?

— Da, răspunse Moore,— fiindcă în poezie sunt piedici, sunt reguli cari te susțin...

Se vorbia de procesul unor scriitori cari au întreprins o zugrăvire prea energică a viciilor contimporane.

—Nu știu dacă procesele astea sunt drepte, spunea un scriitor, dar le socotesc inutile. Să-ți închipui că vei reforma moravurile condamnând pe romancieri, e ca și cum ai crede că suprimând oglinzile suprimi urâțenia.

Din **Jurnalul inedit al lui** Jules Renard :

— Mi-e sete de dreptate !

— Păzește-te de beție !....

A apărut un foarte amuzant volum : „Cine sunteți d-voastră". Un fel de anuar biografic în care întâlnim numele aproape al tuturor contimporanilor francezi iluștri, și chiar al unora cari nu's și nu vor fi niciodată așa ceva.

Pentru întocmirea anuarului, editorii au cerut indicațiuni și date chiar celor interesați. Și foarte mulți au dat răspunsuri pline de humor.

Au fost întrebați de pildă :

— Care e principala d-voastră distracție ?

Tristan Bernard enumeră cu răceală: ‚Automobilul, sabia de cavalerie, cercetările istorice, pokerul, filantropia, rebusul, cornul englezesc".

Curnonsky răspunde: „Gastronomia, artritismul, bibliofilia".

André Falize: „Propaganda pentru animalele nenorocite".

J. J. Frappa: „Reveria".

Henri Béraud: „Pipa, polemica, viața nocturnă, taxicо-ul, banchetele literare, repertoriul operei".

Filosof, Sacha Guitry, răspunde laconic: „Distracții? —Munca !"

Louis Bertrand, poetic, mărturisește că se distrează minunat privind „răsăritul și apusul soarelui".

Jean Bernard cultivă flori.

Pierre Mille citește lucrări de antropologie...

Așteptatul volum
„PESTE OCEAN"
Note de călătorie în America
de JEAN BART
a apărut și se găsește la toate librăriile din țară

SCRIITORII NORVEGIENI CONTIMPORANI

Iohan Bojer

Un nume care e astăzi tot atât de cunoscut străinătății ca și Ibsen și Björnson e acela al romancierului Johan Bojer.

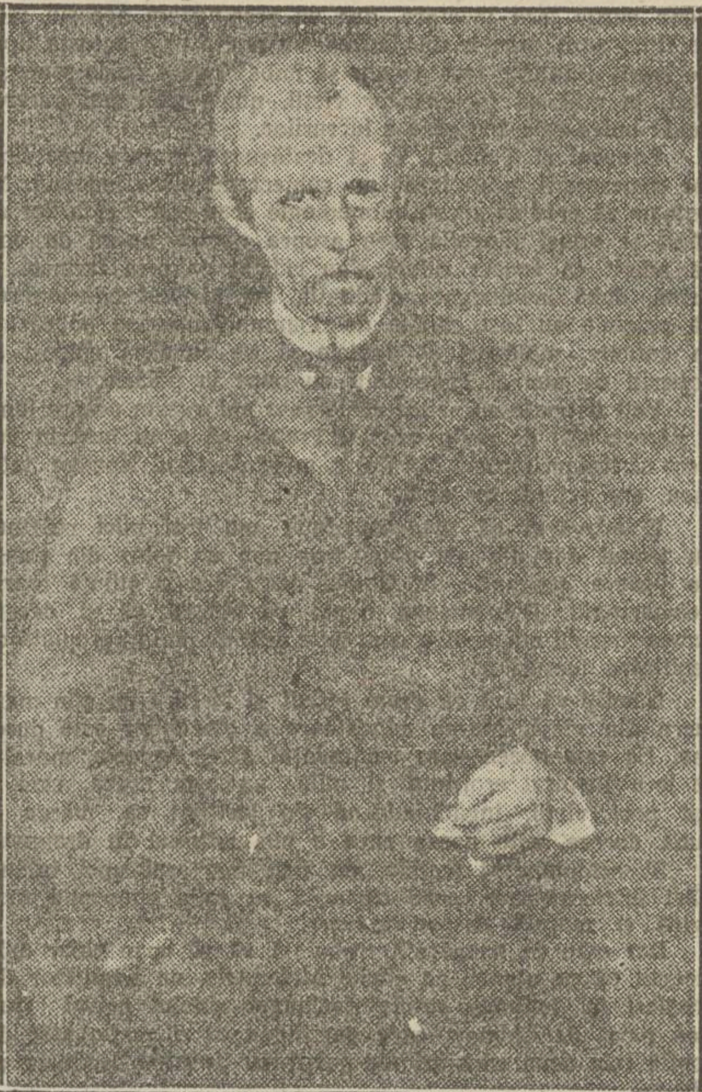
Fiu al unei servitoare din Trondhjem, Bojer a fost crescut în mijlocul țăranilor norvegieni. A încercat mai multe meserii, și a intrat în cele din urmă la școala de sub-ofițeri. Generalul a cărui ordonanță fusese, remarcând într'însul o inteligență puțin obicinuită, îl încredință cu recomandație specială profesorilor și ofițerilor, cari îi dădură lecții utile, ajutându-l să-și desvolte prin temperamentul său original o personalitate viguroasă. Citea tot ce-i cădea în mână, în deosebi se pasiona pentru Zola.

După ce părăsi cariera militară, Bojer duse o viață agitată, fu pe rând: băiat de prăvălie, negustor de pește și vânzător de mașini de scris.

Citind-o pe Synnöve Solbakken a lui Björnson se hotărî să descrie și el lucrurile, locurile și oamenii, așa cum i-a văzut.

Scrie o piesă de teatru și cu ceeace-i produce reprezentarea ei la Trondhjem, pleacă la Paris. Cheltuiește acolo toți banii și se întoarce pe jos până la Anvers, de unde revine în patrie. Trăiește din vânat și pescuit și se apucă din nou să srie.

„Procesiunea", primul său roman e cumpărat imediat de editorul din Christiania și numele lui începe să fie cunoscut.

Iohan Bojer

Romanul acesta e o pictură satirică a politicei dela sate, care în loc să fie de vre-un folos aduce mai multă zâzanie între țărani.

Dacă lucrarea aceasta era amuzantă, mai târziu însă — când scrise „Războiul etern" amestecându-se în discuția problemei bisericești, a intereselor națiunii și în chestiunea limbii oficiale, — toată presa se ridică împotrivă-i. Celebritatea lui însă crescu.

Lucrările cari au urmat după această epocă sunt toate povești triste; fără vorbe de iubire pătimașe, fără literatură, fără sentimentalism ușor. Cărți întunecate, rigide, aspre, deprimante: „Theodora", „Povestiri populare", „Foamea", Cameleonul", „O viață spulberată" (Maternitate). „Nopți luminoase", „Ultimul Viking", „Brutus", „Sub cerul liber", „Dyrendal", „Emicranții", „Păsările albe" (nuvele), etc.

* * *

In anumite medii sociale, virtutea nu se discută, nu miră pe nimeni, ea are drepturi firesc înrădăcinate în conștiința indivizilor. Intr'un astfel de mediu minciuna nu are sens, nu poate fi acceptată fără a răsturna cu totul fața lucrurilor. Când destinul revarsă aci, pe neașteptate, toxina minciunii, o dramă cu grave urmări se petrece.

In „Puterea minciunii" Johan Bojer desvoltă o teză morală, zugrăvindu-ne cu un nou prilej viața și concepția de viață a țăranului norvegian înstărit. Nu țăranul nedreptățit și sărac, nu țăranul pitoresc, dar omul dela țară cu sufletul și traiul lui lipsit de substratul politic, reacționar sau democrat, cu măruntele griji ale gospodăriei, cu micile tragedii sufletești, cari îl zdruncină cumplit pentrucă nu e deloc obicinuit cu marile emoții.

In structura sufletească a eroilor lui Bojer se sintetizează aspectul și mentalitatea morală a unei întregi pături sociale.

Aci ni se înfățișează minciuna cu presiunea ei violentă, în toate clipele, în toate peripețiile vieții, în toate încordările firii omenești. E reconstituirea acelei nevăzute drame care dărâmă totul anulând orice perspectivă de ideal.

Vom vedea însă că procedeul psihologic, concentrează în ființa eroilor prea multă naivitate în fața vieții.

Astfel, personagiul principal al romanului, — care din lașitate i-a ascuns nevestii sale că și-a dat semnătura de garanție unui vecin al său, e silit să-l lase pe acesta sub acuzația de fals și să-l vadă condamnat, sfârșind prin a crede că a apărat și onoarea și drepturile oamenilor de treabă.

* * *

Knut Norby află că Wangen, comerciantul căruia îi dăduse cu câteva luni înainte un gir, a dat faliment. Ii promisese nevesti-si că nu va da girul și totuș fără știrea ei, i-l dăduse.

Işi aducea perfect de bine aminte cum s'au petrecut lucrurile: Wangen îl invitase la un prânz minunat la oraș și după masă i-a iscălit hârtia. Trebuia să plătească acuma cam scump prânzul acela, dar ce putea să mai facă!...

Numai că pe Marit Norby nu era tocmai ușor s'o faci să înțeleagă lucru lacesta; ea era fericită că Knut o ascultase.

Nehotărîrea și jena lui de-a mărturisi adevărul, abate asupra acestei familii liniștite și onorabile, un val de nenorociri.

In sat se aude de cauțiunea lui, dar el o desminte. Svonul acum se răspândește că Wangen a săvârșit un fals Norby se desmeticește, vrea să spună adevărul, dar e prea târziu, știrea a făcut de-acum înconjurul comunei... Ar putea da câteva rânduri la gazetă, dar teama de-a nu-și turbura liniștea menajului îl împiedică: „Iată răsplata pe care-o capeți când ajuți asemenea ticăloși. Iți distrugi pacea căminului, fără a mai pune la socoteală banii pierduți, și pe lângă toate astea, ajungi de râsul lumii, în detrimentul propriei tale demnități".

Dar lucrurile nu se opresc aici, Marit Norby îl silește să se ducă la primar să reclame falsul. El se opune: va plăti și gata. Nu vrea să aibă buclucuri și bătaie de cap. Insă nevastă-sa nu e de aceeaș părere:

— Da! Da! Te pricep eu! preferi să plătești, să plătești mereu, chiar dacă ți-ar muri copiii de foame și n'ar avea o cămașe pe ei... De-acum înainte toate pușlamalele au să se poată servi de numele tău pentru potlogăriile lor. Tu plătești!... Sau..., mai știi!?... (și aici ea rânji la dânsul și-l străpunse cu-o privire de ură), poate-ai iscălit într'adevăr hârtia. Ai fi fost în stare!..."

Și Marit Norby se duse singură la primărie.

Wangen, falitul, a sărăcit jumătate din comună. El era căsătorit cu fiica unui țăran bogat. Tatăl fetei, care multă vreme se împotrivise la această căsătorie, consimți în cele din urmă cu condiția de-a se face separația bunurilor. Când însă Wangen înființă cărămidăria, nu numai nevasta dar și socrul și cumnatul lui îi încredințară cu entuziasm avutul lor... Acuma erau cu toții ruinați.

Când Wangen află că Norby îl acuză de fals, rămase surprins, dar văzu într'asta și o portiță de mântuire: „Norby va intra în închisoare, nu eu!"

Wangen nu era totuș un escroc. El avea cele mai bune intenții în întreprinderile lui. Minciunile cele mai sfruntate, actele cele mai neprevăzute, el le făcea de fapt cu intenții curate, — dar era un incapabil. Nu e deajuns să ai idei generoase, trebuie ca aceste idei să nu abată nenorocirea, asupra acelora pe cari vrei să-i ajuți.

Și în afacerea cu Norby, Wangen se socotea nevinovat. Vecinul său îl pizmuia; îl supăra concurența lui; nu-l putea suferi fiindcă îl credea dușman. Acuma vrea să-l bage și în pușcărie...

Pe Knut Norby, însă, minciuna îl apăsa ca un păcat de neiertat. Falsa acuzațiune pe care i-a adus-o unui om nevinovat îi chinuia sufletul zi și noapte. Ar fi vrut să-i spună nevesti-si adevărul, — poate s'ar mai fi putut aranja lucrurile, — dar n'avea curajul s'o facă.

Acuma, după ce plângerea semnată de dânsul fusese înaintată oficial primarului, martorii cari întâmplător știau de cauțiunea lui Norby, încep să-i reproșeze gestul său neomenos. Mai mult, fiul lui chiar, îi scrise din Cristiania că nu e drept și nu e frumos să-l nenorocească pe om. Sau dacă nu-și aduce aminte, îi spune el cu cu precizie că a semnat cauțiunea, fiindcă în ziua aceea el era acasă și au discutat chiar despre asta. Răspunsul tatălui său îl desorientează pentru moment pe tânărul Einar Norby. El aparținea acelei generații de adolescenți pe cari decepțiile amare i-au adus să privească cu un ochiu dur, bănuitor și ideile și oamenii.

O voce îi șoptește parcă la ureche:

„Tu trebuie să le arăți cum să se poarte în viață. Nu te poticni în considerații de familie, nu te lăsa conrupt. Fă-ți datoria. Adu-ți aminte cu ce entuziasm ai declarat odinioară vorbind despre înalții demnitari publici, cum aceștia se lasă influențați de impresii nesigure, fugare, conștiința lor fiind determinată de rudele și de prietenii lor. Odată chiar, n'ai fost gata să afirmi că bunele intenții nu sunt o scuză pentru ei, căci își întunecă voit facultatea lor de-a judeca, se ametesc cu sentimente rău înțelese și se cred totuși cinstiți întocmai ca bețivul care-și închipuie că numai el e înzestrat cu rațiune? Ia seama Nu fi laș! Fă ceeace trebuie să faci. Nu poate fi atât de groaznic cum îți închipui, să depui mărturie împotriva tatălui tău, când dreptatea e de partea ta!"

Einar trebuia să aleagă: sau să fie un laș, — sau să asvârle nenorocirea asupra tuturor celor dragi...

„Ești un imbecil, îi șoptea o altă voce la ureche. La ce naiba îți vâri tu nasul unde nu-ți fierbe oala? Cum! Tatăl tău n'are decât un singur fiu, și acest fiu vrea să-și arunce tatăl în pușcărie?! Dar ce știi tu din toată afacerea asta? Tatăl tău e un om destul de cumsecade și el știe ce trebuie să facă și ce nu. Lasă tribunalelor grija de-a împărți dreptatea, și tu vezi-ți de examenele tale!"

Dar Einar tot nu-și găsește liniștea. Nu poate trece peste principiile sale de cinste și de datorie, — și deși nu voia să aducă durerea în familia sa, deși hotărâse să nu plece, — în preziua procesului el se duce-acasă. Discuția pe care o are cu Norby, îl convinge și mai mult de nevinovăția lui Wangen. Și lupta începe din nou să se dea într'însul, între conștiința datoriei și considerațiile familiare. El însă nu poate lăsa să fie condamnat un nevinovat. Incearcă să-l înduplece pe tatăl lui să retragă plângerea cât mai e vreme, dar neizbutind, se hotărăște să spună înaintea judecății. adevărul. Și după această hotărîre eroică, ni se pare slab motivată șovăirea lui în clipa supremă.

Văzând-o pe Marit Norby la bară, un sentiment ciudat se născu într'însul. I se părea, că mama lui era expusă la un mare pericol. Când judecătorul i se adresă cu oarecare dojană în glas, el își dădu seama cât de nemernic era, și instinctiv toată dragostea filială se deștepta acum și se strângea în jurul mamei sale. Nu mai gândia, nu mai trăia decât prin bătăile inimei. Se înnălțase până la culmea căutării adevărului, până la cel mai limpede discernământ și iată că deodată își pierde echilibrul, recade într'un haos bizar de simțăminte nedeslușite, dar pline de căldura duioșiei...

Și Einar plecă...

Era frig, era iarnă. Işi uitase paltonul la judecătorie... Se'mbolnăvește greu. Ingrijirea plină de dragoste din casa părintească îl face să nu-i pară rău că n'a adus nenorocirea în sânul familiei. Se împacă cu tată llui și e trimis la munte să se întărească. Acolo, o cunoaște pe Laura de Lidarende, pe care în ascuns începe să o iubească.

In timpul acesta Wangen îndură consecințele fatale ale falimentului. Creditorii îl urmăresc. Socrul său, pe care-l sărăcise, se spânzură, iar nevastă-sa, care se mai silește zadarnic să creadă în nevinovăția lui, trimite copiii la o

Continuare în pag. VI-a

Neguțătorul de ochelari

de Anatole France

Pe vremea aceea zilele erau dulci de trăit; undele aerului îți dădeau fiori plăcuți; anotimpurile se împlineau aducând surprize vesele și universul surâdea în fermecătoarea sa înnoire. Și era așa, fiindcă aveam șase ani. Dar chiar de pe atunci eram chinuit de acea mare sete de a cunoaște, care era să devie bucuria și turburarea întregei mele vieți și care m'a hotărît să mă devotez căutării a ceeace nu găsești niciodată.

Cosmografia mea — aveam și eu una — era nețărmurită. Cheiul Malaquais, unde se înălța camera mea, îmi închipuiam că este în mijlocul lumii. Odaia verde în care mama putea pătuțul meu lângă al ei, o socoteam în blândeța-i pură și 'n sfințenia sa familiară, ca fiind punctul asupra căruia cerul își varsă razele și mila, așa cum se vede în stampele din cărțile sfinte. Iar cei patru pereți, pe care-i cunoaștem atât de bine, erau totuș plini de taină pentru mine.

Din culeușul meu, vedeam, noaptea chipuri ciudate; apoi deodată odaia caldă și așa de bine închisă, în care mureau cele din urmă licăriri ale focului, se deschidea larg năvalei lumii suprapământești.

— Ei, cum merg treburile, d-le Hamoche?

Legiuni de diavoli încornorați învârteau hore; apoi trecea încet și plângând o femee de marmoră neagră; și numai mult mai târziu mi-am dat seama că acești draci jucau doar în închipuirea mea și că femeea domoală, tristă și neagră era propria-mi gândire.

După sistemul meu, căruia trebuie să i se recunoască acea nevinovăție, care face farmecul teogoniilor primitive, pământul forma un cerc larg în jurul casei noastre. Apoi, în toate zilele, vedeam oameni ce se duceau și veneau pe străzi și care-mi păreau ocupați cu un joc foarte complicat și amuzant: jocul vieții. Judecam că au multe jocuri, poate peste o sută.

Nu mă îndoiam deloc că muncile, diformitățile și suferințele lor n'ar fi un fel de a petrece; nu mă gândeam de fel că ei nu s'ar găsi, ca și mine, sub o înrâurire complet fericită, cum dealtminteri eram, la adăpost de toată neliniștea. Drept vorbind nici nu-mi puteam închipui că ei ar fi tot atât de reali ca și mine și nici nu-mi trecea prin minte că sunt ființe adevărate; iar când, dela fereastra mea, îi vedeam atât de mici, trecând pe podul S-ts Pèroes, îmi păreau mai mult jucării decât oameni și eram fericit, ca și copilul uriaș din poveste, care stând pe munte se joacă cu brazii și casele țărănești, vacile și oile, ciobanii și păstorițele.

Intr'un cuvânt, socoteam creațiunea ca pe o mare cutie de Nurnberg, al cărei capac se închide în fiece seară, după ce mai întâiu toți omuleții și femeiuștele au fost rânduiți cu grijă.

Pe vremea aceea diminețile erau blânde și limpezi, iar frunzele verzi fremătau nevinovate la mângâerea ușoară a vântului. Pe cheiu, pe frumosul meu cheiu Malaquais, unde după Nanette, doamna Mathias, cea cu ochii de jăratec și inima de ceară, preumbla mica mea copilărie, sclipeau armele de preț desfășurate înaintea dughenelor de către buchiniști și finele porțelanuri de Saxa, cari străluciau în rafturi ca florile. Sena, care curgea în fața mea mă fermeca, prin acea grație proprie apelor, principiu al lucrurilor și izvor al vieții. Admiram cu naivitate vraja minunată a fluviului, care, ziua reflectând cerul, poartă corăbii, iar noaptea se acoperă de pietre prețioase și flori luminoase. Și, fiindcă o iubeam, voiam ca această apă să fie întotdeauna aceeaș. Mama îmi spunea că fluviile merg spre ocean, că Sena curge fără încetare, dar eu respingeam această idee ca fiind mult prea tristă. Dovedeam poate prin aceasta lipsă de spirit științific, însă voiam să îmbrățișez o iluzie scumpă; căci, în mijlocul încercărilor vieții, nimic nu-i mai dureros decât universala scurgere a lucrurilor.

Louvrul și Tuilleriі, ce-și desfășurau în fața mea linia lor majestoasă, erau iarăș un subiect de mare îndoială. Nu puteam să cred că aceste monumente erau opera zidarilor de rând și totuși filozofia mea asupra naturii nu-mi da voie să admit că aceste ziduri s'au ridicat ca prin farmec. In urmă, după îndelungate meditații, am căpătat convingerea că palatele au fost clădite de doamne frumoase îmbrăcate în catifele, mătăsuri și dantele și de cavaleri chipeși acoperiți de aur și împodobiți cu pene la pălărie.

Veți fi poate surprinși că la șase ani aveam despre lume o părere atât de puțin exactă. Trebue să aveți însă în vedere că ieșiam rareori din Paris, unde doctorul Nozière, tatăl meu, era reținut tot anul.

E adevărat că făcusem două sau trei mici călătorii cu trenul dar din ele n'am tras nici un folos din punct de vedere geografic. In timpul acela era o știință foarte neînsemnată. Deasemenea poate vă mirați că și despre lumea morală am avut o concepție atât de puțin apropiată de realitatea lucrurilor.

Gândiți-vă însă că eram fericit și fericiții nu știu mare lucru din viață. Marea educatoare a oamenilor este durerea. Ea este aceea care i-a învățat artele, poezia, morală; ea le-a inspirat eroismul și mila; ea este aceea, care a dat preț vieții, îngăduindu-ne s'o jertfim; ea, marea și buna durere, este aceea care a pus infinitul în dragoste.

Și așteptându-i lecțiile am fost martorul unei întâmplări înfricoșătoare, care răsturnă cu totul concepția mea fizică și morală despre univers.

Dar este de neapărată trebuință să vă spun chiar dela început că pe atunci, pe cheiul Malaquais, un neguțător de ochelari își întindea cutiile dealungul zidului acelui frumos palat de Chimay, care deschidea cu o grație atât de nobilă cele două canaturi ale porții cu fronton Ludovic al XIV-lea.

Eu eram foarte bine cu acest vânzător de ochelari. In toate zilele, ducându-mă la plimbare, doamna Mathias se oprea înaintea tarabei lui și se interesa:

„Ei, cum merg treburile, d-le Hamoche".

Și ședea puțin de vorbă.

Tot ascultându-i eu examinamm ochelarii, cutiile, pincenez-urile, talerile pe care erau așezate medaliile, mostrele mineralogice, cari alcătuiau toată averea lui și care mi se păreau o mare comoară. Ceeace însă mă mira îndeosebi, era mulțimea sticlelor albastre, pe care le conțineau micile galantare ale Domnului Hamoche și azi cred că el exagera importanța ochelarilor albaștri în optică.

De altfel, albastre sau incolore, sticlele dormeau liniștite în cutiile lor; ca și medaliile și mineralele, ele nu erau privite de nimeni și rugina rodea montura de oțel a ochelarilor de urechi.

„Ei bine! merg mai bine afacerile?" — întreba doamna Mathias.

D-nul Hamoche, cu brațele încrucișate, posomorât, cu privirile ațintite în gol, nu răspundea nimic.

Era un omuleț cu capul mare, pleșuv, cu ochii mohorîți și umflați, cu obrajii palizi și barba de un negru-albastru.

Infățișarea îi era ciudată, ca și îmbrăcămintea. Purta o rendigotă de postav, verde-măsliniu, îngălbenit de vreme în spate și pe umeri și ale cărei poale îi ajungeau până la călcâiu. Avea în cap o pălărie sfărâmată și lustruită, înaltă, de cea mai înaltă formă ce am văzut vreodată, — un măreț monument de sărăcie și vanitate. Nu, afacerile nu mergeau. D-l Hamoche nu semăna îndeajuns cu o persoană care vinde ochelari și nici ochelarii nu semănau cu cei cari se cumpără.

In afară de acestea, devenit optician printr'o ironie a soartei, acolo, sub zidurile Chimay, el lua atitudini de Napoleon la S-ta Elena. Ca și acesta era un titan nimicit.

Judecând după puținul ce am reținut, convorbirile sale cu bătrâna mea doică se învârteau în jurul unor îndepărtate și ciudate întâmplări. El îi vorbia de o lungă călătorie pe Oceanul Pacific, de popasuri sub cedrii roșii, de Chinezi fumători de opium.

Spunea deasemenea cum într'o uliță din Sacramento, a primit o lovitură de cuțit dela un Spaniol, cum un Malaez i-a furat tot aurul său. Mâinile îi tremurau și repeta necontenit acest cuvânt tragic: Aur.

D-l Hamoche plecase în California, ca atâția alții, să caute aur. Visase la aceste ținuturi virgine, la bancurile de nisip aurifer, la acel pământ binecuvântat și darnic, care-și desvălue comorile dela primele lovituri de sapă.

Dar vai, din Sierra-Nevada el n'a adus decât friguri, mizeria, ura și desgustul fără leac de muncă și sărăcie.

D-na Mathias, cu mâinile împreunate deasupra șorțului său, îl asculta și-i răspundea clătinând capul:

„Dumnezeu nu-i totdeauna drept".

Apoi, turburați și gânditori, ne îndreptam, eu și ea înspre Champs Elysées. Oceanul Pacific, California, Chinezii, Spaniolii, Malaezii, locurile, munții și râurile de aur, toate acestea, evident că nu puteau să țină de lumea aceea pe care mi-o întruchipasem și cuvântarea negustorului de ochelari mă învăța că pământul nu se sfârșea, așa cum crezusem, în piața St. Sulpice și podul Iéna.

D-l Hamoche îmi deschidea spiritul și nu puteam să văd figura lui subțire, emfatică și scuturată de friguri, fără să simt fiorul necunoscutului. El mă învăța că pământul e mare, atât de mare că nu-i dai de capăt și plin de lucruri vagi și fioroase. Simțeam, când eram lângă el, că viața nu-i un joc, că oamenii suferă cu adevărat și această constatare mă umpluse de-o adâncă mirare, căci în fine, vedeam bine că d. Hamoche era nefericit.

„El este nenorocit" — zicea d-na Mathias.

Iar mama spunea:

„Bietul om! trăește în mizerie".

Se sfârșise. Pierdusem încrederea de odinioară în bunătatea naturii. Și, fără îndoială, nu voiu surprinde pe nimeni, dacă voiu spune că de atunci n'am mai găsit-o niciodată.

Neliniștindu-mă, d-l Hamoche, mă interesa mult. Se întâmpla câteodată să-l întâlnesc pe scară. Aceasta nu-i deloc extraordinar, căci el locuia o mansardă a casei noastre. Pe înserat el urca scările, având sub fiecare braț câte o cutie lungă și neagră, care închidea, desigur, ochelarii și mineralele. Dar pentrucă aceste două cutii semănau cu două mici sicrie, mi-era teamă, ca și când acest om sărman ar fi fost un cioclu.

Nu-mi luase el încrederea și siguranța? Acum mă îndoiam de tot, deoarece acest om nu era fericit, deși trăia în casa noastră binecuvântată.

Mansarda sa da în curte și bona îmi spusese că, pentru a sta în picioare, trebue să-ți treci capul prin fereastra din acoperiș. Și cum, la acea epocă, nu eram totdeauna serios, râdeam din toată inima la gândul că d-nul Hamoche, nici în camera sa nu-și scotea pălăria, că acea pălărie înaltă până la măreție se ridică deasupra acoperișului, asemenea turlelor și că-i lipsește numai o tablă de zinc, pe care o învârtește vântul.

La șase ani spiritul e schimbător. De câtva timp nici nu mă mai gândeam la neguțătorul de ochelari, la pălăria lui, la cele două sicrie, când, într'o zi, mi-amintesc că era o zi de primăvară, — cam pe la șase și jumătate eram la masă... Pe atunci se cina devreme pe cheiul Malaquais. Intr'o zi d-na Mathias, care se bucura de multă considerație în casa noastră, veni să spună tatălui meu:

„Negustorul de ochelari este greu bolnav, acolo sus în mansarda lui. Are niște friguri grozave.

„Mă duc", zise tata, ridicându-se.

După un sfert de oră se întoarse.

„Ei?", întrebă mama.

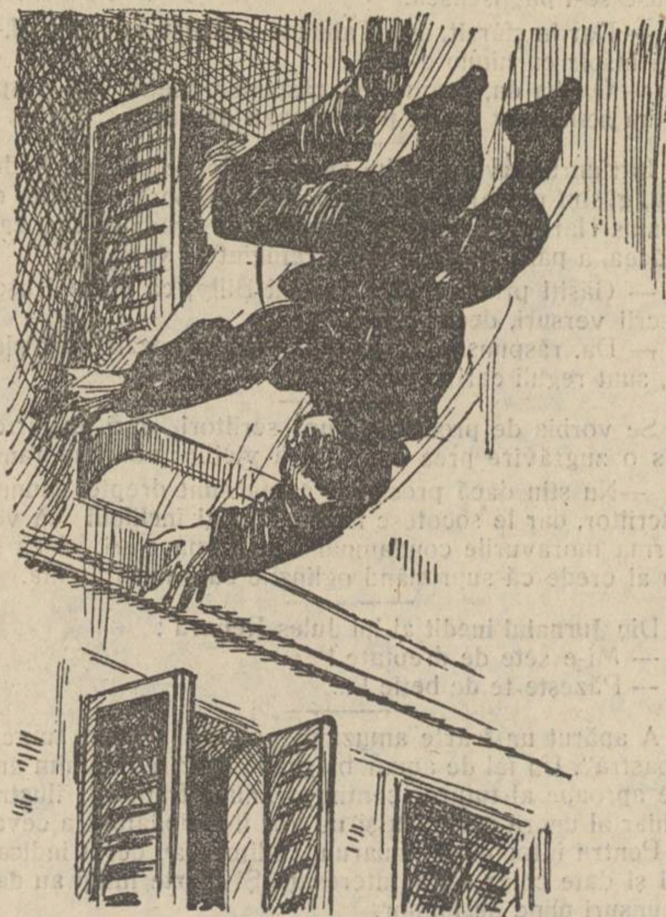
— Nu pot să spun încă nimic, răspunse tata, luându-și șervetul, cu liniștea unui om obicinuit cu toate mizeriile omenești. Cred că are friguri cerebrale. Excitarea nervoasă este foarte intensă. Natural, el nu vrea să audă de spital. Cu toate acestea va trebui dus; nu poate fi îngrijit nicăiri ca acolo".

Eu întrebaiu:

„O să moară?"

Tata, fără să răspundă, ridică ușor din umeri.

A doua zi era un soare minunat. Eram singur în sufragerie. Prin fereastra deschisă care da în curte, ciripitul viguros al vrăbiilor intra împreună cu valurile de lumină și parfumul liliacului, sădit de portarul nostru, mare iubitor de grădini. Aveam o corabie a lui Noe, nouă-nouță, care mângâia degetele și răspândea acel miros de jucărie nouă, care mi-era atât de drag. Rânduiam pe masă animalele în perechi și, în clipa aceea calul, ursul, elefantul, cerbul, mieii și vulpea se îndreptau, două câte două, spre corabia care avea să le mântuiască de potop.

Neguțătorul de ochelari s'a aruncat pe fereastră

Nimeni nu știe câte visuri fac să nască jucăriile în sufletul copiilor. Această liniștită și neînsemnată defilare a tuturor animalelor creațiunii, îmi inspira o idee mistică și dulce a naturii. Eram pătruns de duioșie și iubire. Trăind, gustam o bucurie de nedescris.

Deodată un sgomot surd de cădere răsună în curte, — un sgomot adânc, greu, neauzit încă și care mă'nghețǎ de groază.

Pentru ce, prin ce instinct am tremurat? N'auzisem nici odată acel sgomot. Cum i-am simțit îndată toată grozăvia? Mă reped la fereastră. Văd în mijlocul curții ceva înfiorător: un pachet fără formă și totuși omenesc, o sdreanță însângerată. Toată casa se umplu de țipete de femei și chemări lugubre. Bătrâna mea doică, intră îndobitocită în sufragerie:

„Doamne! neguțătorul de ochelari s'a aruncat pe fereastră, într'un acces de friguri".

Din acea zi, am încetat pentru totdeauna să cred că viața-i un joc și lumea o cutie de Nurnberg. Cosmogonia micului Pierre Nozière se duse să întâlnească în abisul greșelilor umane sistemul lui Ptolomeu și cartea lumii cunoscută de cei de demult.

In românește de:

Constantin Pelmuș și Constantin Străinul

---

mătușe și rămâne lângă dânsul să suporte mai departe o viață de mizerii și de lipsuri, în speranța unui viitor mai bun.

Deși la prima înfățișare toate probele erau împotriva lui, Wangen nădăjduiește totuș să mai poată scăpa din încurcătura cu girul. A plăsmuit o scrisoare ca din partea unui martor absent, și dacă la înfățișarea definitivă falsul trece neobservat, el e scăpat.

Dar plastografia e dată pe față, Knut Norby spulberă toate dovezile adversarului său și Wangen e condamnat la un an închisoare.

In sfârșit liniștea începe să se restabilească în comună. Cetățenii îl sărbătoresc printr'un banchet pe Norby, iar ca o culme a ironiei, la sfârșitul mesii, Knut lansează o listă de subscripție pentru nevasta lui Wangen.

Insă nu numai întreaga comună era convinsă acum de cinstea lui Norby; el însuș sfârșește prin a se crede curat: „Un lucru nu-l voi putea pricepe niciodată, spune el, după câteva clipe de gândire. Cum se pot găsi oameni ca Wangen, cari să fie în stare să mintă atât de grozav în fața tribunalului? Dumnezeu să aibă milă de asemenea inși lipsiți de conștiință!.."

Și iată cum bătrânul acesta onorabil în realitate și care ne e făcut simpatic de autor, simbolizează în „Puterea minciunii" schema tragică a felului în care ne înșelăm, ne iluzionăm noi pe noi, ca și cum ar exista înlăuntrul nostru sufletesc un personagiu mai sincer și mai neștiutor pe care vrem să-l amăgim.

Profunzimea analizei sentimentelor și noutatea subiectului fac din lucrarea lui Johan Bojer o lectură plăcută și instructivă. Meritul lui e cu atât mai mare cu cât el știe să conducă o intrigă și să facă interesantă povestirea, printr'o simplicitate de mijloace cari pe un alt scriitor l-ar fi făcut inaccesibil publicului mare. Eroii lui n'au aspirații amoroase. Când totuș omenescul împrejurărilor sau nevoia imperioasă a întregirii unor anumite psihologii o cere (Einar d. p.) — iubirea născută în sufletul personagiilor sale e castă, nu e redusă ca îndeobște în romanele moderne ,la sexualitate, ci dimpotrivă, o exclude.

Einar, singurul personagiu al romanului care trăiește mai intens sufletește, era și cel mai desemnat să întrupeze iubirea în forma ei cea mai nobilă și dezinteresată. Pentru Einar mărturisirea adevărului e cheia libertății lăuntrice, descătușarea sufletească din sbuciumul apăsător. Numai un sentiment profund îl poate abate din drum: și-l abate întâi, dragostea pentru părinți, — și-l face apoi, să uite că nu și-a făcut datoria, dragostea curată pentru Laura de Lidarende. Iubirea aceasta n'are poveste, și nici nu interesează. La noi tipul lui Enar ar părea o creațiune artificială ,necesară numai fabulei. Pasiunea lui e frumoasă, întoarsă către contemplația ideologică, nu către satisfacția sexuală — și atunci, ce interes ar putea purta o asemenea concepție de iubire în lumea noastră, când nici autorul nu-i dă decât o importanță secundară?..

AL. N. BIAZ

ISRAEL ZANGWILL

Literatura engleză câștigase cu Israel Zangwill o pană viguroasă de psiholog, umorist și estetician. Smuls vieții la 62 de ani, Zangwill lasă o operă bogată și un remarcabil mănunchi de învățăminte.

Cu un extraordinar spirit epic a satirizat el cusururile rasei sale în „Comediile Ghettoului" și i-a dramatizat suferințele în „Tragediile" aceluiaș Ghetto londonez, faimosul Whitechapel, unde se refugiase mulțimea aceea persecutată de urgia țaristă.

In cărțile lui Zangwill mahalaua evreiască e zugrăvită în culori plastic evocatoare, fără tânguiri, fără brutalitate, dar în toată realitatea mizeriei omenești. Specificul rassei, el îl evidențiază prin descrieri ingenue, sau îl ridiculizează cu cele mai simple și mai firești mijloace literare. („Copiii Ghettoului", „Desrobiții", „Peruca", „Maestrul", „Regele Calicilor", „Nu-i decât Mary-Ann", etc.

Interesanta lui carte „Visătorii din Ghetto" e una din cele mai însuflețite manifestări psihologico-sociale din câte s'au scris în privința acestui mediu caracteristic. E o cronică a „visătorilor" cari au crescut în Ghetto dela întemeierea lui, din secolul al XIV-lea, până la lenta lui dispersiune din zilele noastre.

Unii și-au făcut un nume în acest mediu. Alții, depășindu-l, au atras atenția universului și au servit de modele celor mai iluștri scriitori.

Aci a găsit Zangwill un vast și impresionant material pentru lucrările lui. Adevărul artistic era pentru el lucrul cel mai important și misiunea supremă a creatorului : arta își însușește din esența ființelor și a mișcărilor, cu atât mai mult adevăr și desigur, cu atât mai multă viață cu cât artistul e mai sincer. Generalizarea științifică, bazată pe date abstracte, nu va putea unifica niciodată un haos de fenomene. Timpul și spațiul nu sunt decât condițiile în cari rătăcesc destul de confuz faptele spirituale.

In „Visătorii din Ghetto" Zangwill a cules faptele acestea, le-a coroborat, ca istoric obiectiv, cu realitatea socială și cu moravurile, le-a pus la punct și le-a interpretat artistic.

Copiii lui Ghetto, spune el, pot fi socotiți ca „părinții omului" din care am făcut eroul povestirii „Chad Gadia". Cartea aceasta e povestea unui vis care nu s'a realizat și care desigur nu se va înfăptui niciodată.

* * *

Ca politician, Israel Zangwill a îmbrățișat cu căldură problema evreiască, fiind un pasionat sionist.

Prin „Glasul Ierusalimului" el preconizează refacerea Palestinei sub ocrotirea britanică, pentru a i se da astfel poporului său posibilitatea unei renașteri într'un cămin național. Problemei acesteia atât de discutate și cu atât de mulți vrăjmași, Zangwill îi dă cele mai categorice soluții

E necesar, spune el, un exod al Arabilor, pentru socializarea națională a pământului strămoșesc. Ce fel de cămin evreiesc ar fi acela în care Arabii ar rămânea pururea stăpâni ?

Exodul Arabilor nu e însă înțeles de Zangwill într'o alungare arbitrară a acestora dela proprietățile lor actuale, ci într'o răscumpărare echitabilă. (Sistemul acesta a și fost adoptat mai târziu).

In „Principiul naționalităților", el își întemeiază cu o logică abil susținută, câteva din concepțiile sale politice, pline de prevedere, de tact și de interesante orientări.

O lucrare bogată în fine observații și în descripții sugestive e cartea „Fantezii italiene", în care Zangwill ne apare și ca un poet subtil și original.

* * *

Am arătat că autorul lui „Chad Gadia" este un estetician. In adevăr, lucrarea lui, intitulată atât de semnificativ „Fără prejudecată", aduce judicioase note de critică și artă.

Există, spune Zangwill, două puncte de vedere prin cari se poate discuta temperamentul artistic : 1) prin latura activă sau creatoare și 2) prin latura pasivă sau contemplativă. E cu neputință să posedăm aptitudinea creatoare fără a poseda și aptitudinea de-a aprecia ; însă putem fi supuși influențelor artistice, chiar fără a avea vre-o aptitudine deosebită de-a plăsmui ceva. De-o parte se află artistul, poet, muzicant sau pictor ; de cealaltă parte, persoana care simte artistic, căreia i se adresează artistul cu opera lui. Intre aceste două persoane se află, la anumite arte, și interpretul, — actorul care întruchipează creațiile spirituale ale poetului, — violonistul, sau pianistul, cari dau ființă inspirațiunilor compozitorului.

Pentru Zangwill, așa dar, temperamentul artistic trebue să existe și la creator, și la contemplator, și la interpret.

Și iată-ne deodată pe tărâmul estetic cu o problemă pusă într'un chip cu totul singular și util. Cerându-i și contemplatorului operei de artă temperament artistic, ne va fi ușor de-aci înainte să ne explicăm de ce se găsesc indivizi cari nu acceptă în totul sau în parte arta : ei sunt refractari fiindcă n'au temperament artistic. Bunul-gust care era, până la această nouă teorie, criteriul suveran de apreciere, s'a compromis adesea : temperamentul artistic e obiectivul ideal de înțelegere artistică.

Trebuie să simți artistic, ca să-ți dai părerea despre artă ! Am știut lucrul acesta, sau l-am bănuit, dar nimeni nu ni l-a formulat până la Zangwill...

Teoria lui este de aproape înrudită cu aceea cunoscută sub numele de **simpatie estetică**.

Spectatorul se confundă cu creatorul sau cu interpretul în clipa contemplației, numai atunci când simte artistic.

Ingrădirea necesară și totdeodată și precizarea aceasta, ne fac să acceptăm definitiv adevărul că numai puterea de a pătrunde în adâncimea lucrurilor (pentru asta e suficient să fii inteligent) nu e deajuns pentru judecarea artei: trebuie neapărat o sensibilitate deosebită: un temperament artistic.

H. B.

In Biblioteca Dimineața, No. 64 a apărut:

Un șaizeci și sasă...

și alte nuvele umoristice

de celebrul scriitor

ȘALOM ALECHEM

Pretul 6 lei

CARŢI ŞI REVISTE

O străbunică a feminismului

Femeile au sărbătorit, în timpul din urmă, cinquantenarul morţii celei mai ilustre reprezentante a sexului lor. Sufragetele Franţei şi-au făcut din George Sand, apostolul ideilor pentru emanciparea femeilor.

Nimeni însă nu şi-a amintit că, tot în această vreme, se împlinesc două sute douăzeci şi cinci de ani dela moartea domnişoarei Madeleine de Scudéry, pe care o soartă nemiloasă a pus-o în dispreţul celor de azi. Boileau, cel dintâi, este răspunzător de discreditul în care au căzut cei doi Scudéry, fratele şi sora, Georges şi Madeleine. Celebrul critic nu judeca totdeauna cu cea mai mare siguranţă. Iată faimoasa-i apostrofă din Satira II-a.

Bienheureux Scudéry dont la fertile plume
Peut, tous les mois, sans peine, enfanter un volume.
Tes écrits, il est vrai, sans art et languissants
Semblent être formés en dépit du bon sens
Mais ils trouvent pourtant quoi qu'on puisse dire
Un marchand pour les vendre et des sots pour les lire...

In dialogul său asupra eroilor romanului, el nu menajează, — înlăturând orice politeţă, — nici pe excelenta domnişoară de Scudéry. Aceasta, într'adevăr, nu merita nici prea marea laudă a contimporanilor ei, nici uitarea totală de care este acoperită în vremile noastre. Odinioară, învăţatul episcop din Avranches, Huet, mare predicator, considera romanele d-rei de Scudéry ca adevărate capod'opere.

De unde această simpatie generală a contimporanilor pentru buna domnişoară? Ea debutase în literatură, publicând un roman intitulat „Ibrahim ou l'Illustre Bassa", sub numele fratelui ei, cunoscut ca mare lăudăros şi autor dramatic. Era o poveste fadă de „serai", din care George Scudéry scoase, mai târziu, o piesă de teatru, care fu jucată nu fără oarecare succes.

Madeleine de Scudéry avea desigur preţioase dispoziţii pentru literatură. Orfană de timpuriu, ea fu crescută de un unchiu care-i dădu o educaţie foarte aleasă. Deschisese un salon literar şi reuniunile ei de Sâmbăta erau tot atât de gustate şi frecventate, ca şi acelea ale doamnei de Rambouillet. Se adunau la ea toate spiritele epocii, care purtau diferite porecle: M-elle de Scudéry era numită: Sapho; Comrart, Théodamas; Pellisson, Acante; ducele de Saint-Aignan, Artaban; Godeau, episcop de Vence, cunoscut la hotel Rambouillet sub numele „Nain de Julie", devenea la M-elle de Scudéry: „le mage de Sidon ou du Tendre". Aci, se citeau, se discutau şi se improvizau versuri. Se spuneau destule prostii şi extravaganţe, dar se risipea destul spirit.

Cele două opere mai principale ale d-rei de Scudéry sunt: „Artamène ou le grand Grus" şi „Clélie ou l'Histoire romaine". E adevărat, lucrările sunt cam lungi, cam plictisitoare. Dar criticile formulate de Boileau sunt nedrepte. El o învinuia că pune în scenă personagii care, cu tot numele lor antic, nu sunt în nici un fel conforme adevărului istoric.

Natural, pentrucă sub numele Cléliei, al lui Cyrus, Mandane, etc., M-elle de Scudéry reprezenta pe cei mai notorii contimporani. Autoarea a făcut o curioasă galerie de portrete, a cărei cheie, pentru prima oară, a fost descoperită de Victor Cousin. Teoreticianul eclectismului a avut meritul de a înfăţişa romanele d-rei de Scudéry nu ca o fantezie greoaie, ci ca o reproducere a moravurilor epocii. Romanele acestea cu cheie, au obţinut din cauza aceasta, la apariţie, un mare succes. Des Réaux scria în cartea sa, „Historiettes": Femeile erau mult flatate de a-şi recunoaşte portretul sub masca personagiilor din romanele d-rei de Scudéry.

Ea a fost, deasemenea, cea dintâi care a vorbit, în „Clélie" mai ales, despre drepturile sexului său, — putând-o astfel considera, fără exagerare, ca pe o străbunică a feminismului.

Modernismul

Revista „A. B. C." a întreprins un referendum asupra următoarei chestiuni: „Putem nădăjdui că efortul actual va însemna punctul de plecare al unei renaşteri a Artelor decorative şi că vom avea în sfârşit acel *stil* spre care de-atâta vreme năzuim ?"

Scopul acestei anchete era de a se stabili, pe temeiul tuturor răspunsurilor, o statistică după care să se poată constata dacă publicul e favorabil sau nu, formulelor decorative moderne.

Dintre răspunsurile cari sunt pentru artele plastice actuale, cităm: A. Mestre: „Manifestarea aceasta reprezintă în întregul ei, un foarte mare, foarte serios şi foarte lăudabil efort. Abstracţie făcând de ceeace pare într'însa mai mult comercial decât artistic, cred că e un semnal dela care trebuie să nădăjduim totul"...

Jean V. Bartoli răspunde: „Arta decorativă actuală pare că e o consecinţă destul de neaşteptată a prefacerii lente şi a liberării din formele la origina cărora stau Rimbaud, Baudelaire, Verlaine şi naturalismul, şi cari au contribuit la formarea generaţiei actuale: Claudel, Gide, Valery, etc., mişcarea aceasta evoluiază continuu şi pecetea ei se adânceşte din ce în ce mai mult în spiritul diferitelor „şcoli" ale vremii.

Concepţia estetică contimporană are dealtminteri o altă raţiune de a fi: adaptarea, sau mai bine, primenirea în armonie a elementelor imuabile ale artelor arhitecturii, decorului şi costumului, prin elemente noi de confort, electricitate, telefon, etc., şi utilizarea raţională şi fericită a materialelor de construcţie cari s'au impus ca fiind cele mai rezistente şi cele mai economice. Această ultimă raţiune pledează şi în favoarea duratei stilului actual, care va ajunge curând la o complectă desăvârşire, dacă ţinem seamă de evoluţia lui atât de repede înfăptuită"....

Gabriel Faure e, fireşte, împotriva formulei moderne. Iar S. Braunt ţine o cale neutră: „Arta modernă ar putea avea un mare viitor, arhitectura în deosebi, aduce o simplicitate de linii care ne scoate destul de fericit din acele groaznice còpii ale vechilor stiluri cari ne năvăliseră secolul trecut. Din nefericire, ne temem ca opera aceasta să nu fie zădărnicită de marele duşman al artei moderne, *exagerarea*. Un nou stil se naşte, să nu-i ucidem însuşirile frumoase pe cari le aduce, prin amestecul cubismului sau al stilului futurist, invenţii ale desechilibraţilor.

Stilul modern, după multe bâjbâieli, a intrat în plină evoluţie, să ne ferim de a-l jertfi decadenţei, înainte de complecta lui purificare..."

America cea nouă

„Să creăm în America un suflet care să se armonizeze cu trupul Americei". Astfel închee unul dintre cei mai reprezentativi scriitori ai tinerei generaţii americane, un eseu al său, în „Europe" (no. 43 Iulie). **Waldo Frank**, ale cărui romane traduse în franceză, l-au făcut cunoscut şi în Europa, a redescoperit America, după ce trăise câtva timp în Vechiul-continent, crezând, ca şi alţii, că „viitorul Americei e în oţel, în tot mai mult oţel; aur, tot mai mult aur; viitorul Americei, e triumful unei turme ignorante şi laşe".

Revenit în America, după ce a studiat pe înţelepţii Greciei antice, ai lui Israel, ai Indiei,—după ce a trăit în atmosfera artei parisiene, Waldo Frank s'a simţit pregătit să vadă America. A descoperit-o după ce s'a întors din exilul voluntar. „Am plecat spre Apus. Sub lăudăroşenia gălăgioasă şi vulgară din Chicago, am simţit un suflet de copil, am găsit oameni-copii. In acest oraş, pe care Sandburg l-a numit „Cârnăţăria lumii", germina sub cărbune şi noroi, ca iarba de primăvară sub putregaiurile iernii, un univers nebănuit". A trăit printre fermieri, a scris şi a vorbit pentru ei—şi a resimţit acea comuniune a inimilor, pe care n'a găsit-o în Parisul plin de intelectuali. „Sămânţa spiritualităţii" aşteaptă să germineze în cultivatorii simpli, în femeile lor muncite care visează însă pentru copiii lor cât mai multă învăţătură... „Am trăit printre mineri, scrie W. Frank. I-am văzut flămânzi de lumină, simţitori la tragica frumuseţe a lumii... Când am fost călăuzit într'o galerie umedă, de către un om care muncea acolo dela vârsta de 12 ani şi care n'a văzut nici odată la lumina zilei faţa tatălui său, am înţeles ce-am câştigat atunci, renunţând la politeţele parisiene".

A fost şi în Sudul bogat în plantaţii, în statele negrilor. A văzut un popor covârşit de blestemul trecutului, dar şi el flămând de lumină, râvnind să vorbească altfel decât sclavii. A visitat în Alabama şi Mississipi templele şi şcolile negrilor: s'a convins că şi acolo pâlpâie comorile spiritului şi ale visului. In pădurile din sud-vest, a întâlnit Indieni (Pieile-Roşii) a căror religie şi dansuri rituale sunt frumoase şi altruiste; demnitatea lor, felul lor de a trăi şi chiar cultura lor reprezintă elemente cari ar putea înobila cultura americană modernă. „In Dakota meridională, scrie Frank, am stat câtva timp la un bancher norvegian, care şi-a propus să intre în politică fără alt program de cât... Predica de pe munte ! N'aş sfârşi cu pildele. Pretutindeni am descoperit energie spirituală, aspiraţii religioase. Pretundeni, aceaşi Americă— **America mea:** pământ fără cuvinte articulate, dar al cărui glas era totuşi destul de puternic şi de limpede ca să-mi amintească Parisul". —Parisul cel adevărat. Europa, se spune, are nevoe de aurul american. Sunt unii europeni cari încep să creadă că Europa, va avea, în curând, nevoe şi de spiritualismul american....

O apologie a lui Sainte-Beuve

Din colţul plin de umbră, unde şi-a ales locuinţa funebrei lui reşedinţe, Sainte-Beuve trebue să surâdă cu rafinamentul unei voluptăţi perverse. Numele lui, tot anul acesta, a stăruit în memoria oamenilor, a solicitat pana succesorilor. Se numără, se cântăresc păcatele lui cele multe. A avut dreptate sau nu, să spună atâtea lucruri urâte despre contimporanii lui? Oare cea dintâi datorie a criticului nu este de a fi cât mai clar văzător, cu riscul de a părea răutăcios? Când Victor Giraud a publicat de curând, caetele lui intime, în care dormiau atâtea otrăvuri, opinia literară a fost pe deantregul străbătută de un freamăt de severitate faţă de ilustrul autor al culegerei „Lundis". Sufletul criticului ascundea oare cute atât de răutăcioase! Sentinţele lui se inspirau numai din gelozii meschine! Iată că Maurice Allem, în două volume sârguitor ordonate şi adnotate, a reunit toate articolele pe care Sainte-Beuve, timp de aproape patruzeci de ani, le-a consacrat poeţilor romantici; el expune, într'o frumoasă lumină, pânzele în care strălucesc culorile formate cu tainice otrăvuri. Tablourile acestea, afirmă Pierre Lasserre într'un studiu din **„La Muse française"**, au şi astăzi destulă frăgezime. Şi fără să pretindă că spală memoria lui Sainte-Beuve de toate gravele acuzaţiuni ce i s'au adus, el se sileşte să prezinte acuzatorilor, câteva „semne moderatoare". Mai întâi, articolele lui Sainte-Beuve, nu sunt pline numai de răutăţi şi perfidie: este şi destulă laudă în unele părţi.

Se pot extrage din articolele lui un ansamblu de formule de celebrare, atât de bogate şi de luminoase. Formulele acestea au un merit destul de mare: ele sunt adevărată poezie; au justeţe şi sunt pline de o simţire tainică, misterioasă. Au, pe lângă plenitudinea şi limpezimea sensului, sentiment şi imagini. Pentru a lăuda un adevărat poet, spune Lasserre, trebue să fii însuţi poet. Şi Sainte-Beuve, mai mult ca orice, a fost un poet. Ca întreaga lui epocă, el cerea poeţilor să-şi alimenteze inspiraţia, cu nobilele isvoare ale misticismului; nu voia să admire în ei, decât pe adevăratul profet, pe adevăratul mag, dar el îi vedea prea de aproape şi avea, poate fără voia lui, ochiul prea închizitor şi prea mult clarvăzător, — lipsit, cum spune atât de pitoresc Lasserre, de orice „opacitate".

Dela istorie la roman

Gugliemo Ferrero, marele istoric al gloriosului trecut al Romei, a publicat cel dintâi volum dintr'o poveste întrucâtva romantică, în care se aduce în scenă Roma dela sfârşitul celui de-al nouăsprezecelea secol: „La Terza Roma". Revelarea acestei vocaţii neaşteptate, Gugliemo Ferrero mărturiseşte că o datoreşte lui Tacit; cu destul spirit povesteşte faptul acesta, Louis Gillet în **„Revue des deux mondes"**. Tacit, dealtfel, este plin de întunecate poveşti de otrăvire. Dacă-l putem crede, familia Cezarilor n'a fost decât o rasă de monştri ocupaţi în a se scăpa unii de alţii prin otrăvire. Se poate! Dar putem totuşi să-l credem?

Neîncrezător, Ferrero a început prin a studia câteva procese contimporane. El a cerut vieţii să controleze istoria; a făcut experienţe şi a cercetat documente. Metoda, spune Gillet, este într'adevăr extrem de eretică. Toţi istoricii şi-au voalat faţa. In istorie, nimic nu se pune deasupra textelor; unde am ajunge cu asemenea libertăţi? Ferrero şi-a luat totuşi această libertate şi, bine a făcut. Cumnatul său, profesor de drept criminal la Universitatea din Turin, se afla tocmai în situaţia de a-i uşura ancheta. Ii încredinţă dosarele mai multor afaceri criminale, mai ales piesele unui proces, care a avut loc în Sicilia, prin anul 1880. Lectura aceasta, făcută pentru a ilumina un capitol de istorie antică, deveni canavaua romanului de astăzi. Ca atâtea alte romane celebre, acesta plecă dela un fapt divers şi dela ecoul unei curţi cu juri. In felul acesta, printr'o întâmplare, sau prin instinctul artistului, care a inspirat pe autor să cheme drept mărturie viaţa, Tacit este verificat prin „Gazette des Tribunaux".

Gugliemo Ferrero a procedat ca Stendhal, Balzac şi V. Hugo, cari, toţi trei, au observat epoca lor, prin acele „choses vues" a faptelor diverse şi curţilor cu juri. Prima parte a acestui roman, intitulat „Cele două adevăruri", se pare că are mare succes în Italia. Dece să ne mirăm? Ce este în fond romanul, decât aceeaş, veşnică „petite histoire"?

Atlantida

Atlantida este astăzi, mai mult ca oricând, la modă Jean Carrère, poet, romancier, esseist, jurnalist şi om de acţiune, i-a consacrat cartea lui din urmă: „La Fin d'Atlandis ou le Grand soir", înspăimântător tablou al catastrofei care înghiţi Cetatea-Regină, rivala anticipată a Tyrului, Romei şi Bizanţului. Din iniţiativa lui Roger Dévigne s'a întemeiat o societate care reuneşte pe toţi Atlantidofilii Franţei şi Navarei şi ale cărei începuturi, la Sorbonna, au fost foarte remarcate. Este poate timpul de a aminti — astăzi când se vorbeşte atât de George Sand, — că Maurice Sand, fiul marei romanciere, a scris acum şasezeci ani, un lung roman asupra Atlantidei: „Le Coq aux Cheveux d'Or", — un roman uitat astăzi, dar care nu e lipsit de oarecare interes.

Maurice Sand aşeza Atlantida la picioarele Caucazului, — şi (fie-ne permis acest raccourci), povestirea lui, în gura unui povestitor relativ modern, un oarecare Psammos, care ocupa una din slujbele imperiului, la Trebizonda, sub domnia lui Valentinian. Acest Psammos se găsea în frecvente rapoarte cu preoţii şi magii din Armenia şi din Caldeea, cari pretindeau că se coboară din Atlanţi. Timp de zece ani, el parcurge extremul orient al imperiului, Caucazul, Colchida, Chersonezul tauric, ţărmurile Hypanisului şi Tanaisului. Pare chiar să fi aflat marele secrete asupra Atlantidei, în cărţile sfinte ale magilor; într'un cuvânt, el se credea în stare să reconstituiască o poveste, ai cărei eroi, spune el, au devenit zei la popoarele născute din rasele care au scăpat de dezastru. Regele atlant Saturan, devenind Saturn, şi aşa mai departe. Iată, grosso modo, povestirea lui:

Fiica regelui Saturan, Hemla, a fost promisă zeului focului, Ptah, de către mama ei, în timpul unei epidemii teribile, când au murit cei treisprezece fraţi şi surori ale Hemlei. Dar, odată trecută epidemia, Saturan nu recunoaşte promisiunea făcută; el vrea să căsătorească pe Hemla şi la această veste aleargă toţi regii pământului, toţi şefii răsboinici. Pe cine va alege Hemla? Pe Nemeit, getul cu părul roşu, cavalerul timpurilor primitive, care, drept orice bun, n'avea decât loialitate, curaj, dragoste faţă de răsboinici şi cocoşul cu pene de aur, emblema tribului său. Alegerea lui Nemeit, a însemnat pentru toţi ceilalţi şefi, răsboiul. Se luptă apoi se unesc contra lui Saturan, sub ordinele şefului Sciţilor, Thorr. Lupte nemiloase provocară fuga lui Nemeit şi Hemla, rătăcitori prin munţii Ur. Şi poate că ar fi fost fericiţi, cu toată sărăcia lor, dacă Ptah, zeul căruia deasemenea Nemeit i-a răpit logodnica, n'ar fi revărsat pe pământ toate focurile sale: vulcanii îşi scuipau flăcările, cerurile încrucişau scântei spăimântătoare şi începură furtuni, cari nu încetară decât numai atunci când pământul fu cu totul înecat. Puţin câte puţin, Atlantida, sdruncinată de trăsnete şi înecată în apele dumnezeeşti, dispăru; singură plutea bolta marelui preot Kizutros, pe care curenţii o purtau de colo-colo. Ce s'au făcut Nemit şi iubita lui? Agăţaţi de nişte cadavre de mamut, ei au ajuns pe vârful cel mai înalt al munţilor din Kaf, în Sciţia, şi, acolo, şi-au reconstruit un cămin, pe care, după un an, îl înveseliră doi copilaşi, gemeni, cu părul de aur.

Şi astfel viaţa reîncepe.

Aniversările din luna August

Leon Treich, notează în „Nouvelles littéraires" *câteva* din „neînsemnatele" aniversări din cursul lunei August; se vor împlini, ne spune d-sa, 40 ani dela moartea lui Liszt; 20 de ani dela moartea avocatului E. Rousse; 50 de ani dela naşterea lui Ballanche (creatorul „Polingeneziei sociale", o ştiinţă aproape uitată); 10 ani dela moartea lui Dominique Pellegrin; 50 de ani dela moartea lui Eugène de Mirecourt; 25 de ani dela moartea reginei Victoria a Angliei; 275 de ani dela naşterea lui Fénelon; 10 ani dela moartea scriitorului François Landes; 5 ani dela moartea poetului rus Alexandru Block; 125 ani dela naşterea lui Victor Jacquemont ; 50 de ani dela naşterea lui Léon Boquet; 5 ani dela moartea lui Petru Boborkyn, etc. etc.

Jean Izoulet: Paris, Capitale des Religions

edit. Albin Michel, 1926, Paris

Această carte a lui Jean Izoulet, profesor de filosofie socială la Collège de France, este a doua dintr'o serie de lucrări în cari autorul îşi dezvoltă principiile menite, precum scrie, „să transforme în mod radical nu numai psichologia şi morala, dar şi religia şi politica". Primul volum al seriei e intitulat : „La rentrée de Dieu dans l'Ecole et dans l'Etat", iar ultimele două, cari vor apare, tratează despre metamorfoza Bisericei şi despre esenţa religioasă a Revoluţiei.

Autorul care, precum se vede, atacă în bloc probleme vaste, „îndrăzneşte să creadă că e în măsură să rezolve imensa chestiune a timpului prezent; această chestiune are două feţe: faţa internă este **laicismul** (raporturile dintre Ştiinţă şi Credinţă) şi faţa externă : **internaţionalismul** (raporturile dintre Patrie şi Umanitate)"".

Arătând că rostul din urmă al atâtor religiuni şi civilizaţii este stabilirea păcii mondiale, autorul spune că Anglia nu vrea, Franţa nu poate, Germania nu ştie să înfăptuiască acest ideal. Numai Israel ştie şi poate, dacă vrea. Astăzi, proclamaţiile pacifiste sunt paravane cari ascund intrigile diverselor imperialisme. Imperialismul antic a pierit pentrucă n'a ţinut seama de individualismul patriilor. Imperiul roman s'a fondat prin siluirea a vre-o douăzeci de patrii ; dar pierzând sufletul acestor patrii a pregătit năvălirile barbarilor. Azi, marile imperii sau republici au aceiaş metodă. Unificarea Europei şi a planetei e de dorit. Ea se va înfăptui, dar nu prin metode imperialiste, ci prin federarea patriilor, cari au fiecare bogăţiile lor spirituale.

Pentru această pacificare interioară a fiecărei ţări şi pentru pacificarea internaţională, autorul stărue să creadă că numai Israel „poate furniza căile şi mijloacele". De oarece religia este, pentru autor, baza esenţială a tuturor celorlalte manifestări sociale, el crede că mentalitatea păgână care domină azi în practica politică, trebue înlocuită cu „inspiraţia iudeo-creştină" Societatea Naţiunilor să fie împărţită în Societatea Bisericilor care ar fi sediul preocupărilor ştiinţifice şi religioase—şi Societatea Statelor care ar fi sediul ambiţiilor politice şi intereselor economice. Această diviziune a puterii spirituale şi a celei temporare, Israel o avea dela început. Crist a menţinut şi a adâncit această dedublare. Papalitatea e un vestigiu al acestui dualism. Puterea spirituală va trebui să renască în aceste vremuri dominate de sabie şi de capital. Intr'un cuvânt, va trebui să fie înfăptuită prin Societatea Bisericilor o **sinteză a religiunilor**. Toate bisericile, se pot uni, păstrându-şi dogmele şi riturile lor, coalizându-se pentru a crea, „frontul planetar al credincioşilor", care se va opune cu toate puterile sale morale şi religioase celor două flagele ce ne ameninţă : ura de clasă şi ura de rasă; războiul civil şi războiul între popoare.

Cum s'ar putea apropia toate religiile pământului ? „Cele trei fiice ale Bibliei" sunt, precum se ştie, cele trei religii ale lui Moise, Crist şi Mahomet, cari grupează 900 milioane de oameni. Acestea ar putea exercita o atracţie puternică asupra celor 800 milioane de „păgâni" (India, China, Japonia) cari, în fond, au şi ei o religie asemănătoare. Mosaismul, creatorul Bibliei, apare deci ca cel mai puternic instrument de unificare a genului uman. Alianţa tuturor religiilor nu s'ar putea face sub auspicii mai bune—şi, ca simbol al acestei victorii spirituale, s'ar înălţa un „Moise-um" al cărui loc indicat ar fi—evident—la Paris, capitala lumii....

S'ar părea că această concepţie, schiţată în câteva rânduri, e o simplă „utopie", ca atâtea altele. D. Jean Izoulet, se străduieşte însă să menţină chestiunea în cadrul realităţilor şi al posibilităţilor logice. In trei sute de pagini, el desvoltă această idee, cu o grijă a detaliilor, poate prea excesivă. Nu ignorează numeroasele tendinţe sociale, politice, economice, religioase,—pe cari le aduce însă în matca concepţiei sale etico-sociale. Recunoscând imperativele ştiinţei moderne şi ale internaţionalismului economic, cu toate prefacerile iminente, autorul se menţine atât de strict în linia (destul de lentă) a Evoluţiei, în cât vrea să salveze elementele trecutului, punându-le în slujba idealurilor viitoare. Cu instrumente milenare, vrea să făurească — nu realităţi noui — ci să restabilească în spirit etern omenesc instituţii din vechime, amplificate după măsura de azi: planetară.—Interesantă din toate privinţele (deşi prea pedant împărţită în capitole, subcapitole, paragrafe şi subparagrafe), lucrarea d-lui Jean Izoulet, îşi are locul printre operele cari vestesc marile schimbări de mâine.

E. RELGIS

H. G. Wells: Tainele inimii

Wells a scris un roman mediocru compus, dar puternic, şi care în partea a doua aminteşte pe alocurea cartea sa anterioară „Căsnicie", una din cele mai bune lucrări englezeşti despre dragoste şi despre viaţa conjugală şi extraconjugală.

In romanele lui Wells e adesea un personagiu uşor de recunoscut, fiindcă probabil îi seamănă autorului. In romanul acesta („Locurile secrete ale inimii") e Richmond Hardy. Situaţia socială a acestui personagiu nu e deplin definită. Ni se spune că e bogat, liber, şi mai mult sau mai puţin director al unui comitet minier de cărbuni. Prin definiţie aşa dar, înrudindu-se cu Wells, el e genial şi neurastenic : dar termenul acesta odinioară atât de uzitat, începe să fie demodat, de când cu teoriile lui Freud. Să spunem mai de grabă că Hardy suferă de o atrofie a unui număr oarecare de fibre din structura lui psihică.

Bolnav, nervos, surmenat, în imposibilitate de a-şi continua importantele sale lucrări, se hotărăşte să-l consulte pe neurologistul Martineau, care pregătia tocmai atunci o lucrare despre psihologia lumii noi.

Doctorul se interesează de aproape de cazul acestui pacient select. Clientul şi medicul, prinzând simpatie unul de altul, decid să-şi acorde o mică vacanţă şi să facă împreună o călătorie cu automobilul, în cursul căreia psihiatrul va avea tot răgazul să asculte spovedania pacientului său. Trebuia să descopere motivele tăinuite ale faptelor şi sentimentelor lui Hardy. O explorare a locurilor ascunse ale inimii, începe, sub pretextul unei excursiuni de plăcere.

Suntem aici în cu totul alt domeniu decât cel al romanului. Intr'o bună parte a cărţii îi ascultăm pe călători discutând şi făcând reflecţii asupra sufletului omenesc. Wells a realizat astfel pasagii strălucite dar aride : ne-a expus sub formă de dialog sau de monolog, lecturile lui asupra lui Freud şi asupra freudismului.

Din fericire se iveşte o femeie, şi doctorul Martineau e dat de-o parte. Miss Grammont, fiica unui rege american al petrolului, logodită cu un rege american al băncilor, şi fostă metresă a unui pictor împuşcat pentru laşitate în timpul războiului, — vizitează Anglia. Hardy o întâlneşte, stabileşte împreună cu dânsa programul unei vizitări a monumentelor arheologice ale ţării, pune maşina lui la dispoziţia americanei, fac de comun acord, planuri de reformare a umanităţii, şi în curând încep să se iubească.

Richmond Hardy e însă căsătorit şi mai are şi o legătură cu o artistă londoneză, miss Martin Leeds, care acuma e mamă. El nu se poate căsători deci cu miss Grammont, deşi ea i se pare că e singura femeie pe care o iubeşte cu adevărat. Şi o părăseşte bucuros pentru totdeauna, după câteva zile de rătăcire, cari fuseseră consacrate ca să reclădească, în ideal, planul unui univers în care să nu mai fie nimic nedescurcat, nici-o bucată de cărbune, nici-o garniţă cu petrol, nici-o sărutare, şi în care oamenii astăzi atât de mizerabili, să savureze o fericire sistematică.

Inapoindu-se la Londra şi aşezându-se din nou la lucru cu o vigoare proaspătă, care-l face să nu se mai simtă singur, Richmond Hardy duce la bun sfârşit opera începută şi produce asupra combustibilului un raport care face epocă ; dar atins de o pneumonie de care nu se caută serios, moare, fiindcă Wells nu poate rezista plăcerii ieftine de a-şi ucide eroii.

Fotografia domnişoarei Grammont e pe masa lui de noapte. Lady Hardy îl va regreta, nu însă fără a face constatarea că moartea aceasta fixează în sfârşit fizionomia unui soţ prea schimbător. Martin Leeds îl plânge cu suspinul dureros al amantei nenorocite, dar care ştie prea bine că de-aci înainte dragostea n'are s'o mai intereseze...

Doctorul Martineau conchide savant că... **pasiunea e îngrozitoare !...**

INSEMNĂRI

Non-violența

Va apare în curând, în engleză, germană şi franceză, un mare volum consacrat „non-violenței". Alcătuit de publicistul vienez dr. Franz Kobler, el va cuprinde studii datorite pacifiştilor de pretutindeni. Intre alții, colaborează Mahatma Gandhi şi Lajpat Raj (India), Norman Thomas (U. S. A.), Valentin Bulgakoff, fostul secretar al lui Tolstoi, prof. Ragaz (Elveția), I. Tedoroff (Bulgaria), Pierre Ramus (Austria), B. de Light (Olanda), dr. Kurt Hiller (Germania), dr. Hans Kohn (Palestina), Marianne Rauze (Franța), Marceline Hecquet (Belgia), etc.

Mahatma Gandhi defineşte admirabil non-violența, pe care unii o denumesc „rezistență pasivă". — „Cred în non-violență, spune Gandhi, şi gândesc că ea poate fi realizată între oameni şi între națiuni. Ea nu înseamnă însă ne-opunere la rău. Dimpotrivă, non-violența, aşa cum o înțeleg, e o luptă reală şi activă contra răului, mai reală decât spiritul de represiune, căci caracterul esențial al represiunii e că ea dă naştere altor rele. Doresc o rezistență spirituală şi deci morală împotriva a tot ce este imoral. Incerc prin toate mijloacele să tocesc tăişul săbiei pe care o poartă tiranul ; nu ridic împotriva lui o sabie mai tăioasă, ci îl desamăgesc în aşteptarea lui de a-i opune o rezistență fizică. Puterile sufleteşti cu cari rezist, îl paralizează. La început, ele îl turbură şi, în cele din urmă, ele îl silesc să aprecieze pe adversar. Această apreciere, în loc să-l umilească, îl înalță"...

Câți dintre europeni, chiar creştini, sunt deprinşi cu astfel de cuvinte ? Cuvinte, cari sunt totodată fapte...

Numele lui Gandhi, evocă imediat pe al lui Tagore. Dacă Gandhi e profetul Indiei, Rabindranath Tagore e poetul ei. Ei nu sunt totdeauna de acord. D-na D. Sylvain-Lévi, care ne-a revelat de curând, într'un volum, aspecte nebănuite ale Indiei, scrie despre aceşti doi mari reprezentanți ai Asiei : „Pentru Gandhi, fericirea Indiei e în uitarea, în negarea tuturor învățămintelor din Occident ; e întoarcerea la simplicitatea primelor vârste, la viața simplă în înțelesul cel mai absolut ; e goliciunea corpului şi a spiritului, contemplarea, meditarea, renunțarea — fiecare țesându-şi îmbrăcămintea (acesta e chiar întâiul articol al crezului lui Gandhi). — Tagore, artist adorator al frumuseții, spirit universal, are dorința arzătoare de a vedea pe toate popoarele bucurându-se de această frumusețe, de a determina colaborarea strânsă între cele două lumi, ştiința devenind slujitoare omului pe care maşinismul nu-l va mai putea strivi".

„Isvoarele" lui Anatole France

A căuta isvoarele operei lui Anatole France, — scrie Daniel Moret, profesor universitar, în **„Les nouvelles littéraires"** (No. 194, 1926) — a devenit un joc apoape atât de popular ca şi acela al cuvintelor încrucişate. Toată lumea, profesori, erudiți, critici sau simpli curioşi, se îndeletnicesc astăzi cu cercetarea operei povestitorului.

Unul din aceştia, Daniel Moret, a descoperit că romanul „Crima lui Sylvestre Bonnard", este scris în urma cercetării unui volum apărut la Haye, în 1747, al lui Galli de Bibbiena, intitulat „La Poupée"; Anatole France, mare amator de cărți vechi şi rare, citea tot ceii cădea la îndemână. El a citit deasemenea „Comte de Gabalis" al abatului Villars, sau „Compère Mathieu ou les Bigarrures de l'esprit humain" de Dulaurens. După cum a arătat şi M. Carias, nici „La Mouche ou les Aventures et Espiègleries facétieuses de Bigaud", al cavalerului de Mouhy (1736), nu i-a fost străină. Mosaïde din „La Rôtisserie" este chiar personagiul lui Mouhy.

Puțin importă de altfel morala acestei chestiuni. E foarte probabil ca Anatole France să fi citit pe Bibbiena, pe Villars, pe Dulaurens, pe Mouhy. Dar el a ştiut să evoace atât de frumos secolul al optsprezecelea, încât îi era foarte necesar să-l cunoască profund. El l'a făcut să supravieţuiască, pentrucă a trăit cu el vreme îndelungată. Dacă n'ar fi citit nici pe unul nici pe altul, ci numai „Histoire" de Larisse sau pe bibliofilul Jacob, ar fi fost acuzat de frivolitate sau ignoranță. A căuta „isvoarele" lui Anatole France, nu înseamnă a-i face procesul. Imprumutând dela Bibbiena sau Dulaurens, el le-a făcut mai multă onoare; i-a reînviat. Scriitorul original nu este cel care inventează; toți fabricanții de filme inventează. Dar nu sunt scriitori şi nu sunt originali. Scriitorul original este acela care ridică materialul brut la lumina artei. Materialul nu importă de unde-l iei. Din apă, din aer, din şi deasupra pământului. Dela romanța spaniolă ca să faci tragedia Cidului, din Aulularia lui Plaut ca să faci psihologia Avarului, din povestirea italiană ca să faci tragedia nemuritoare a lui Romeo şi Julieta.

Nu ni se par, prin urmare, întemeiate aceste cercetări, când e mai preferabil să ştii să citeşti, să te pătrunzi de frumusețea operei. Ce-i jenează oare pe Corneille, Molière sau Shakespeare, ce-l jenează pe Goethe care a împrumutat dar poetizat legenda lui „Faust", — că succesorii lor caută să-i prindă cu mâna în avutul altuia? Jenează întrucâtva aceasta opera lui Anatole France?

Desigur că toată truda aceasta este o regretabilă pierdere de vreme.

O dramă necunoscută a lui E. A. Poe

...n biblioteca Pierpont Morgan a fost găsit, de curând, un manuscris necunoscut al lui E. A. Poë. E drama „Politian", scrisă în primă tinerețe şi rămasă nepublicată. Cele 12 scene încheiate nu reprezintă ca atare nici un interes, dar sunt foarte caracteristice pentru începuturile scriitoriceşti ale acestui mare geniu. Acțiunea se petrece în epoca renaşterii italiene, dar fabula e luată din cronica statului american Kentucky şi se bazează pe întâmplări reale petrecute pe la 1825. O tânără fată e sedusă de un colonel. După câțiva ani, un alt bărbat se înamorează de ea. Dar ea îl respinge multă vreme. In sfârşit, fata îi pune o condițiune: dacă va răzbuna onoarea ei pângărită, îl va lua de soț. Bărbatul provoacă la duel pe fostul amant al iubitei sale. Dar colonelul nu înțelege să-şi pună în joc viața. Atunci, logodnicul alege altă cale. Intr'o noapte, bate la uşa colonelului şi îl înjunghie. El este condamnat la moarte. Logodnica obține învoirea de a sta în celula ucigaşului, până în ziua executării. Ei încearcă să se sinucidă. Femeia moare, bărbatul scapă cu viață, dar este spânzurat.

Un Proust liric

Va apare în curând, în limba franceză, în toată integralitatea ei, opera cea mai importantă a poetului austriac, **Rainer Maria Rilke**: „Caetele Maltei Laurids Bridge". De când au apărut fragmente izolate, cele mai multe în „Nouvelle revue française", cercurile literare aşteaptă cu o vie curiozitate cu emoție chiar, revelația complectă a acestui scriitor, care critica germană l'a salutat ca pe cel mai mare poet contimporan şi cel mai bun traducător, în limba germană, a lui Gide şi Valéry. Un fel de mister învălue acest admirabil poet, care a trăit, la Paris, mult timp şi despre care s'a vorbit de cele mai multe ori ca de un Proust liric. Apariția „Caetelor Maltei Laurids Bridge", care au găsit în Maurice Betz, autorul piesei „Incertain", un traducător subtil şi sensibil, — va fi cel mai mare eveniment al toamnei literare, la Paris.

Léon Bepp şi H.-Fr. Amiel

In „Les Marges", Pierre Leguay face o dare de seamă asupra tezei lui Léon Bepp despre Henri-Frédéric Amiel.

Amiel a fost o personalitate foarte complicată şi Bepp şi-a propus să ne dea o idee despre această complexitate. Fiecare din cele cinci capitole ale lucrării ajunge la aceeaş concluziune care e şi încheierea ultimă a lucrării : Amiel, în totdeauna întors către **eul** său, sfârşi prin a şi-l pierde. Leguay socoteşte ca deosebit de interesant cel din urmă capitol, asupra prietenilor şi prietenelor lui Amiel.

„A avut foarte mulți prieteni, dar afară de Charles Heim, nici unul n'a pătruns în intimitatea lui. In fața căsătoriei. Amiel şovăia întotdeauna; după ce chibzuise în fel şi chip dacă să se însoare sau nu, muri celibatar.

La treizeci şi nouă de ani îşi luase o amantă, care de-alminteri îl rugase cu multă insistență „s'o iubească", dar n'o ținu lângă dânsul decât trei săptămâni.

Se pare chiar că mai înainte nici nu cunoscuse vre-o altă femeie. Totuş imaginația lui nu era, fireşte, castă ; şi acea parte a „Jurnalului" pe care au neglijat-o din pudicitate (sau poate numai din ipocrizie), Scherer şi Fanny Mercier, ar putea servi pentru ilustrarea teoriilor lui Freud. El preferă dragostei, prieteniile amoroase, de pe urma cărora independența lui n'avea nimic de suferit".

Poeții ruşi „mujici"

O serie de poeți, eşiți din țărănime, trăind în vagabondaj şi mizerie, o viață de peripeții şi suferințe, s'au ridicat în generațiile dela 1888—90 încoace.

Iată ce spune Sobol despre viața şi sufletul lui în **„Peints par eux-mêmes din Nouveau Livre Russe:**

„Născut pe Volga, am fugit din familia mea, am colindat lumea, am încercat, fără succes, să-mi dau un glonte în corp, am fost sufleur într'un teatru în provinciile evreeşti, unde am stat până în 1906, mergând din sat în sat, povestind fetelor despre revoluția franceză, explicându-le pe Marx şi Engels, până ce am înfundat Siberia. In 1909 am izbutit să merg în Elveția, apoi la Roma, Bruxelles, Copenhaga, Paris, Nissa, Münich.

Războiul. Vreau să intru în armata franceză. Refuzat. Prea bolnav. Prin fel de fel de drumuri trec în Rusia. Viață de câne, căci n'am hârtii, dar mă împrietenesc cu prostituatele care mă ascund.

După o călătorie la Stokholm mă aciuez într'un cuib de vultur pe vârful Caucazului. Văd arzând oraşele armeneşti şi aud primele răsunete ale revoluției.

Devin comisarul guvernului pe lângă armata a 12-a şi văd fără nici o putere cum se distramă armata rusă încetul cu încetul. Am înțeles atunci cum devine moartea cea mai mare dorință a omului. Bolşevismul. Rătăcesc prin marea Rusie, urmărit, arestat, am făptuit toate ororile.

Ca să fie şi mai mare mizeria sunt Evreu; un dualism dureros este în mine, dualism de care sufăr cumplit şi ca scriitor şi ca om. Dar cum iubesc Rusia, dacă trebuie să mor istovit de vagabondajul meu, aş prefera să mă prăbuşesc lângă un zid sărăcăcios din Rusia, decât în toate cimitirele somptuoase, **Père Lachaise** şi **Campo Santo.**

N'am să vorbesc de scrierile mele; să vorbească ele singure!

La rândul său Essenin, sinucis de curând, mai tânăr încă decât Sobol, povesteşte următoarele:

„Sunt fiu de țăran, născut în 1895; familia mea era foarte săracă; am fost încredințat unui unchiu care m'a trimis până la 16 ani într'o şcoală religioasă de institutori. Voia să intru la şcoala normală din Moscova. Dar uram, din tinerețea cea mai fragedă, Didactica şi Metodologia. Am început să scriu la 16 ani. La 18 ani trimițând versurile mele la ziare am fost foarte mirat că nu mi s'au publicat şi m'am hotărât să plec la Petrograd. Am fost foarte bine primit mai ales de Block şi Gorodetzki; acesta din urmă m'a făcut să fac cunoştință cu poetul Klonëff cu care sunt încă legat şi cu Remisov pe care-l văd din ce în ce mai puțin.

In timpul războiului am fost rostogolit în dreapta şi în stânga de la Marea Albă, la Marea Neagră, în China, Persia şi India.

Nu fac parte din soviete, căci mi se par prea pătate de moderantism.

Lucrez în prezent la un roman **„Țara oamenilor de nimic"**, unde voi pune multe din amintirile mele. Când nu era hârtie în Rusia, îmi scriam versurile pe zidurile monastirilor şi-mi reciteam poeziile pe bulevarde. Cei mai buni dintre admiratorii mei erau prostituatele şi bandiții, cu care m'am avut totdeauna bine!

Poetul Remisof este cel mai în vârstă din această ceată de poeți mujici. — Klonëff este tot de viță de mujic, e aspru şi vârtos, cu stilul dur şi sărac în imagini. — El a compus imnul bolşevic, ce se chiamă „Cântecul roşu", iar ultima sa culegere de versuri se chiamă **„Păstorul soarelui"**. E păcat că nu sunt traduceri din aceste vlăstare eşite de jos, care au ajuns în lumina literelor. Ar fi lucruri foarte interesante care ne-ar da oarecare cunoştinți asupra sufletului complicat al revoluției ruseşti.

Felix Holländer

Strălucit romancier. S'a născut în 1867 în Loebschütz. ca fiu al unui modic. A studiat la Berlin literile, filozofia şi economia politică. Succesul primului său roman „Isus şi Iuda" (1891) îl hotărî să se închine cu totul literaturii. In acelaş an mai publică romanul „Magdalena Dornis", apoi, în tovărăşie cu Hans Land, piesa „Căsnicia sfântă", care fu interzisă de cenzură.

„Romanul psihologic atât de cultivat în Franța şi Rusia, se poate zice că în Germania Holländer l-a introdus şi ridicat la înălțime", — spune poetul Detlev von Liliencron, în recenzia unui alt roman al acestui scriitor: „Doamna Ellen Röte" — poveste psihologică şi realistă a unei căsnicii nefericite. In „Furtună în Apus" — roman cu chee, de o mare îndrăzneală — portretează tipuri cunoscute din viața publică germană, aşa cum procedau adesea şi Daudet şi Zola.

A mai scris: „Ultima Fericire", „Mântuire", „Constructorul" şi mai ales: „Drumul lui Thomas Truck", cel mai matur, mai adânc şi mai captivant dintre romanele lui Holländer. E mersul cotit, spinos, dar ascendent, al unei vieți în căutarea menirii, a desăvârşirii sale. E un roman educativ, înrudit cu cel al lui Goethe: „Anii de ucenicie şi de pribegie ai lui Wilhelm Meister". Drumul lui Thomas Truck, mai bine zis al concepțiilor lui Holländer, duce dela Goethe la Tolstoi, dela scepticism la credință, dela naturalism la idealism.

Tot aşa de valoros este Holländer şi ca nuvelist. Calitățile lui mai de seamă sunt: adâncire subtilă a psihologiei, arta construcției interesante, şi puterea obiectivității, care pictează prin acțiune nu prin vorbe; dar o obiectivitate nici de cum lipsită de poezie şi emoție comunicativă. Din opera lui, cu totul necunoscută în româneşte, cititorii pot gusta acum un ciclu de nuvele, apărute în ultimul număr (79) al „Lecturii", sub titlul „Ispita", lucrări de psihologie realistă, dar atât de vii prin acțiune, atât de impresionante prin lacrima reținută ce e topită în ele.

Holländer trăieşte acum ca dramaturg la Berlin, şi e reputatul regisor al lui „Deutsches Theater" de acolo.

Un om de stat popular

A opta sărbătoare a Sokolilor din toate țările slave, care s'a sărbătorit la Praga cu o strălucire şi un entuziasm de nedescris, a însemnat apoteoza prezidentului Masaryk. Nu este pe lume un alt şef de stat mai respectat şi mai înconjurat de dragostea întregului său popor. In istoria lungei şi frumoasei sale vieți se pot deosebi mai multe imagini. Mai întâi un mic țăran morar, fiul unui vizitiu dela grajdurile imperiale, stând de vorbă grav cu învățătorul din sat, căruia are ambiția să-i succedeze ; apoi, în vârstă de cincisprezece ani, lăcătuş-ucenic la un patron din Viena ; apoi elev al gimnaziului vienez, dând seara lecții de limba latină camarazilor săi, pentru a se putea întreține ; mai târziu student sărac la Leipzig, sârguitor de a cunoaşte bine filozofia germană şi Germania, care parcă-şi uita de orice filozofie ; profesor pasionat la noua universitate cehă din Praga, răsturnând, ca un nou Jean Jacques Rousseau, micile idei învechite ale mediului ; deputat tânăr întemeind în Reichsrat, cu un mic număr de oameni puțin populari, partidul realist şi combătând, deodată, fanatismul național şi minciunile cancelariatului austriac ; exilat voluntar în 1915, străbătând Europa, Siberia, Japonia şi Statele-Unite ale Americei pentru a strânge la un loc resursele şi energiile compatrioților săi emigrați ; însfârşit, salvator al națiunii cehoslovace, părintele Patriei, chemat şef al noului stat şi dus în triumf la vechea fortăreață a Habsburgilor, ale cărei 10 mii de ferestre oarbe se iluminară deodată, pentru a sărbători învierea unui popor.

In timpul sărbătoririlor Sokolilor, pe stadionul imens construit cu multe milioane cotizate numai dela cei 600.000 de gimnastici ai Cehoslovaciei, prezidentul Masaryk n'a părăsit tribuna prezidențială. Imbrăcat cu o flanelă albă, în cap cu o pălărie mare de panama, blând şi surâzător, el urmărea cu atențiune părintească, admirabilele mişcări de ansamblu ale celor 15.000 de tineri şi 15.000 de tinere, care umpleau alternativ vastul teren. Dar ora cea mai emoționantă a fost defilarea finală a Sokolilor din toate provinciile. In mijlocul balconului primăriei, cu fața spre biserica lui Tyn, vechiul prezident husit, tânăr şi svelt în mişcări, cu toți cei 76 de ani ce-i are, răspundea neîncetat ovațiunilor interminabile ale celor 50.000 de Sokoli cari defilau cu ochii în ochii lui, şi ale celor 12.000 mii de „Sokolettes", care mergeau dansând, cu brațele ridicate şi împodobite cu flori, strigând, scandând silabele : „Trăiască papa Masaryk".

MĂRUNTE

— In revista sa **„Temps nouveaux"** (No. 41, Iulie), **Jean Grave,** teoreticianul anarhist bine cunoscut, se ocupă între altele de „Principiile umanitariste" ale d-lui **Eugen Relgis,** traduse în franceză. Recunoscând aceste principii, Jean Grave scrie că e încurajator de a asculta glasuri frățeşti sosite de departe şi că e de dorit ca acțiunea în jurul acestor principii să se manifeste şi în Franța.

In **„The War Resisters"** din Londra (No. 13, Iulie 1926) e indicată de asemenea în termeni cordiali activitatea literară şi în deosebi lucrările umanitariste ale d-lui Eugen Relgis.

Cel mai reprezentativ scriitor al literaturii daneze este

HANS PETER IACOBSEN

din a căruia operă, celebră în toată lumea,

BIBLIOTECA DIMINEAȚA publică

O împuşcătură în ceață

în traducerea d-lui PAUL P. STĂNESCU

No. 63 PREȚUL 6 LEI

Curiozități

O inovație a unui hotelier

Directorul unui mare hotel din Paris, când vrea să anunțe ceva unui client, trimite un „groom" care sună dintr'un clopoțel de bicicletă şi care poartă atârnată la gât o tablă cu numărul camerei ocupate de persoana pe care o caută. Sistemul acesta place mult vizitatorilor cari țin să rămână incognito şi nu vor prin urmare să li se strige numele pe coridor.. Se evită astfel şi erorile la cari s'ar putea da loc printr'o greşită pronunțare a numelor.

Un bătrân care nu'ncetează de a creşte

S'a putut constata că faimosul „sequoia" numit „generalul Sherman", —patriarhul tuturor arborilor, şi care are 4000 de ani de existență şi măsoară un diametru de 10,50 m.,—continuă să crească, în pădurea din California, care-l adăposteşte....

Şcolari curagioşi

In Los-Angelos s'a inaugurat un nou sistem de predare a istoriei naturale, capitolul animalelor sălbatice: elevii sunt puşi în fața fiarelor cari trebuesc studiate, şi pe cât se pare în loc să se înspăimânte, şcolarii se distrează de minune la lecțiile acestea, cari le sunt predate de „îmblânzitori" cu renume.

Onorarii

Ne mirăm auzind astăzi ce salarii primesc diferiții artişti celebri din Europa sau din America. Comparativ cu artiştii Romei antice şi ai Greciei vechi, sumele de azi nu sunt deloc exagerate.

Rosines primea 400 de dinari pe zi, din tezaurul public. Dionysia, artistă pe vremea lui Cicero, primea 50.000 taleri pe an.

Iuliu Cezar îi plăti lui Liberius 500.00 sesterți drept recompensă.

Renumitul comedian Polus primea la Atena un talant pentru două zile, adică vreo 7200 lei pe zi...

Muzica şi sexul slab

Cineva făcea o interesantă comparație între muzică şi sexul slab :

La 15 ani e un arpegiu ;la 20 ani, Allegro vivace; la 30, Acord perfect; la 40, andante; la 50, se'ncepe Rondo final; la 60, Tremolo cu surdină.

Un număr ciudat

E numărul 3367. Dacă îl înmulţeşti cu 33, 66, 99, 132, 165, 198, 231, 264 şi 297—aşa dar cu numere mai mari unul decât altul cu 33—îți dă următorul rezultat curios : $3367\times33=111111$; $3367\times66=222222$; $3367\times99=333333$; $3367\times132=444444$; $3367\times165=555555$; $3367\times196=666666$; $3367\times231=777777$; $3367\times264=888888$; $3367\times297=999999$.

Un nou craniu preistoric

La minele din Broken Vill, în Africa de Sud, englezii au găsit la o adâncime de 30 metri sub nivelul normal al solului, un nou craniu preistoric. Acest craniu formează o trecere dela craniul de maimuță la cel de om. El datează, probabil, din era quaternară. A fost găsit lângă un schelet întreg, şi stăpânul minelor pe terenul cărora a fost descoperit, l-a trimis Muzeului de istorie naturală din Londra. E interesant să se ştie că până acuma nu se mai cunosc decât vre-o şapte cranii preistorice.

Persecuțiile de altădată

Pela 1870 soarta femeilor din Anglia nu prea era de invidiat. Pe vremea aceea legile engleze cunoşteau cu privire la femei o dispoziție de-o severitate probabil fără pereche în lume In înțelesul acelei dispoziții, „toate femeile, fecioare sau văduve, cari atrăgeau în mreaja lor pe un supus al Majestății Sale numai grație artificiilor de toaletă, de sulemeneală, perucă, dinți falşi, corset ori călcâie înalte,— îşi vedeau căsătoria anulată şi erau pasibile de pedeapsa rezervată îndeobşte vrăjitoarelor..."

Or, această pedeapsă era pe atunci arderea de vie. Grozavă, într'adevăr, pentru un pic de pudră şi de fard, pe care astăzi nimeni nu le mai bagă în seamă şi nu le mai interzice nimeni nici femeii sale.

Moravuri orientale: târgurile de copii

Ziarele engleze ne-au adus vestea că guvernul britanic a interzis într'unul din ținuturile de sub protectoratul statului englez, Hongkong, aşa numitul târg „Multsai", care în țara zidurilor proverbiale datează din cele mai îndepărtate timpuri.

Desvoltarea la care ajunsese acest obicei al pământului depăşise orice spirit de toleranță, de oarece cruzimea şi bestialitatea întreceau orice limite.

Târgul acesta nu era altceva decât o sclavie a copiilor în forma cea mai hidoasă şi mai respingătoare. In aparență o instituție de binefacere, în care părinții săraci îşi trimiteau copiii pentru a-şi mai uşura din greul vieții, „azilul" acesta făcea un adevărat târg cu părinții, cari în cele din urmă renunțau în schimbul unei sume derizorii, la drepturile lor de părinți.

Astfel, fetițe între 4 şi 13 ani erau scoase din casa părintească şi „adoptate" fie pentru scopuri casnice, fie pentru a le prostitua. Contractul de vânzare cuprindea uneori puncte ca acestea : „Asupra copilei cumpărate poate dispune cumpărătorul după voia şi buna sa chibzuire". Sau : „Părinții renunță de a cunoaşte viitorul domiciliu al fiicei lor". Sau: „De s'ar întâmpla să moară copila, se interzice orice cercetare asupra morții ei".

Numai în anul 1921 s'au încheiat 50.000 de astfel de contracte. Se poate uşor închipui ce dezastru ar fi fost dacă acest „vechi obicei chinezesc" n'ar fi fost desființat.

ANUL VII. — No. 298

6 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Duminică, 22 August 1926

Adevĕrul Literar și Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897 / CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Un Luchian al timpului nostru

Abundenta neobicinuită a caracterizărilor date lui Bernard Shaw în ultimele zile de presa lumii întregi, a confirmat mărimea și însemnătatea acestei figuri literare devenită aproape internațională.

Incă în 1896, Bernard Shaw mă impresionase ca o individualitate puternică și originală. In Londra, Sidney Webb ținuse o conferință, citind fragmente din celebra-i „Democrație Industrială" asupra însemnătății birocrației în viața socială și de stat. Conferința fusese organizată de faimoasa „Societate Fabiană" — o puternică disidentă revizionistă a socialismului.

Am fost isbit de ideile lui Webb, care îngrămdise nenumărate fapte și argumente pentru a justifica birocrația. Din gura unui socialist englez au apărut scântei de inteligență érudită, care ne copleșiau, ne convingeau dintr'o dată, definitiv. Astăzi tocmai în cartea soților Webb, devenită clasică, se poate citi despre esența și însemnătatea birocrației în epoca democrației industriale — cum Webb numește, zugrăvește, analizează și apreciază uniunile muncitorești din Anglia, adică „trade-unionurile". Astăzi opera lui Webb e extrem de utilă și necesară oricărui om de stat.

Atunci, la conferința Societății Fabiane, Bernard Shaw apăruse la tribună cu un torent de obiecțiuni și critici împotriva lui Webb. Spiritual, strălucit și inteligent, Shaw totuși n'a putut atinge fondul, plin de imensă erudiție, al conferinței lui Webb. Shaw era pe atunci un gigant, roșcat, tip de irlandez legendar. Spiritele sale scânteietoare au arătat că talentul său e incomparabil superior celui manifestat de Webb, însă fondul și cunoștințele îi lipseau lui Shaw aproape cu desăvârșire, ceeace nu era întâmplător.

Webb are o manieră de a scrie și de a expune — de om pedant. Insă ideile lui sunt clare și pline de conținut și deși au formă seacă, ating mereu esențialul vieții. Pe când Bernard Shaw gândește prin expresiuni orbitor de strălucite, adeseori prin paradoxe, ascuțite parcă contra cititorului sau auditorului, de care își bat joc. El e socialist, însă din câte a scris, tocmai criticile lui ucigătoare, împinse împotriva unor absurdități, de care suferea și mai suferă încă socialismul, prezintă cele mai frumoase și valoroase pagini asupra „credinței socialiste". De atunci el devenise un adevărat essay-ist de spiritualitate incomparabilă.

Bernard Shaw e și un dramaturg, însă acțiunea dramelor sale e extrem de slabă. Personagiile sale mereu „se exprimă", nu vorbesc, ci aprind artificii interesante și adânci ale gândirii. Apoi, Shaw crede că e un jurnalist ; el a cântat chiar imnuri jurnalismului în literatură. Cu toate acestea el reprezintă ceva absolut superior jurnalismului.

După concepție Shaw e un sceptic fin cu inclinațiuni de optimizm și de bunătate. Aci el se deosebește de Pascal și de Montaigne, cari au fost sceptici—pesimiști. Scepticismul optimist îl apropie pe Shaw de un alt scriitor mare modern — Anatole France. Amândoi n'au concepții tocmai clare: fiind sceptici, ei sunt „pesimiști insuficienți" pentru a putea să aibă concepții mari generale. Fiindcă o concepție complectă și vastă nu se naște decât din scepticismul care năzuește spre pesimism. Iar după formă, după stilul literar, în sensul larg al cuvântului, Bernard Shaw e un essay-ist dialectic.

Pentru a-și exprima gândurile, Shaw nu scrie ci-și compune dramele. Forma dramatică, ca dialog, e necesară pentru Shaw, care e par'că născut pentru discuții și dispute. In această privință, Bernard Shaw, atât de mândru de „modernismul" lui, e profund *antic*. Și când ne lămurim bine asupra acestui „disputant etern" — disputant aprins până și cu sine însuși — ne amintim de figura celebrului satiric al antichității, spiritualul și limbutul Luchian, care, în dialogurile lui, râdea de toate: de zeii păgâni și de credința creștină, de curtezane și de împărați. Numai că Bernard Shaw e mult mai bun la inimă decât a fost Luchian. Și fiindcă timpurile noastre cer spectacole și „comedii", fie și fără acțiune, — Bernard Shaw răspunde acestei exigențe acute și nu scrie dialogurile spirituale, ci piesele de teatru.

S'a spus, și foarte just, că Bernard Shaw e un om foarte bun. Bunătatea lui îl păzește de pesimism și de o prea mare... profunzime. Dar tot ea îi atenuiază și-i tocește întru câtva spiritualitatea sa strălucită. Shaw n'are râsul indiferent, râsul mărunt, veninos, „tușitor" al lui Luchian ; dar nici nu degajează amarul satirei adevărate, despre care Gogol spunea că „e râs vizibil eșit din lacrimile invizibile pentru ochii lumii".. De aceia Bernard Shaw e departe de decadența înveninată a lui Luchian, cât și de umorul creștinește-scârbit al lui Gogol.

Roșcatul, astăzi încăruntit irlandez, cu toate că are aparența unui zeu sau chiar și a unui satir, cu toate că mânuește forma provocătoare și sclipitoare a expresiunilor și vorbelor lui, paradoxale în mare măsură, — e de fapt un *raisonneur* virtuos și un om bun la inimă, sensibil și sentimental.

PETRU STRUVE

Ciurda

Se întorc vitele de la pășune, din Bucegi, deosebit bivolițele și vacile deosebit. Ca să le îndemne la ordine și ascultare, văcarul și-a luat ajutor două autorități, un taur bou și un bivol buhai — și totul merge normal : dusul, întorsul, rândul, mugetul și intestinul. De-a lungul drumului inegal, ce străbate satul, subțiat și ros de făgașe, se pardosește preșul vărgat în lung cu patru șiraguri de rîntașuri, fierturi și mămăligi, pregătite prin contractul inițial, dintre pofta de mâncare și presiunea eliminării, pentru ciocul fin al păsărilor migăloase. Și aci, în munți, printre Saxonii celor șapte cetăți ale Ardealului, alimentul scatiilor, sticleților, pițigoilor, cintezelor, vrăbiilor și al tuturor derivatelor cu penele cenușii din solarul galben canari, înfăinat cu polen, este baliga, de consistențe treptate, a calului, a bivolului și a vacii, mingi de orz cu surprize, cataplasme și lături de borhot.

Construite din cauciuc vulcanizat, linoleum și păr de saltele, combinate, bivolițele au rămas credincioase formelor primitive și abrutizate ale naturii, pe aceeaș linie estetică întârziată cu crocodilul, cu hipopotamul și cu girafa. Bleg și botos, capul poartă simple coarne boante ornamentale inutile de geamantan. Bivolul necăjit are furia deraiată a locomotivei și lovește cu fruntea, cum ar lovi un car cu roțile dindărăt. El se supără fără motiv și pornește de vale ca un bolovan, nu știe unde, de-a fuga, o bucată de vreme, cu abdomenul umflat în corsetul coastelor dilatate și dacă nimic nu i-a ieșit subit înainte, nici stânca nici zidul în care să-și sfărâme, doborît energia, el se oprește de la sine, ridică în aer coada și stă. Apoi face trei zile drumul înapoi, se duce acasă și doarme, movilă nevinovată și naivă. Preferința lui adevărată nu e muntele reumatic, încolăcit de ceață și plouat cu plictis mărunțel ; pasiunea bivolului este cesul fierbinte cu abcese adînci, cu furuncule imense, în puroiul cărora gras făptura lui dogorită poate să alunece și să dispară vaginal, până la coarne.

O doamnă în pantofi de căprioară întâmpină ciurda inconștient, cu un snop de bujori înflăcărați pe brațe. Simțitoare la roșu, dihăniile s'au oprit, ca dinaintea unui toreador excitant. In tabernacolul cerebral, probabil că fiecare bivol poartă suvenirea descompusă a vre-unui asasinat uriaș preistoric, a unui Saint-Bartélemy quaternar, în care bivolii slobozi ai sălbăticimii universale, vor fi triumfat asupra unei rase de dobitoace hidoase, care circulau printre planeți, răsturnate și măcelărite, și se vor fi tăvălit eroic în sângele lor, ca în bălțile de mocirlă actuale.

Cireada numără cinci sute de bivolițe, identice unele cu altele. In mijlocul procesiunii negre geme buhaiul Vocea lui extra-terestră, artificială, de Mefisto cornut, în bas gutural, fără vibrație și sinistră, nu seamănă cu zgomotul nici-unei materii sau unelte. Când o auzi se face noapte, o noapte bisericească de catacombă și par'că o sută de porți grele, de lemn vetust, spânzurate pe prăpăstii se întorc în golul nopții și crapă, legănate pe țâțâni medievale, la o sută de burguri, prăbușite pe o sută de munți.

Tu ai născocit, Doamne, și pe bălaia domnișoara Kraft, cu ochi de peruzea și cu adieri sufletești virginale de zefir în plastica-i lăptoasă de carne de vițel ; și cu acelaș sentiment ai dat la iveală și bivolul bolnav de elefantiasis și curcanul cu cap de șarpe și cu omușorul pe cioc. Senină ca o litografie în patru culori, domnișoara Kraft deschide bivoliței sale, poarta căminului cea mare, în fața căreia, casnică și docilă, bestia neagră apocaliptică s'a pironit, citind numărul casei și inscripția ei gotică neagră. E ca un înger depravat, care în întunerec își hrănește secret celula transparentă de petală trandafirie, cu sânge de Belzebut.

Cireada a trecut. A trecut și Sasul bătrân, însoțit de câine, de nevastă și bâtă. In urma ciurdei de bivoli, rămâne un miros de călugări grămădiți la intrarea în Paradis.

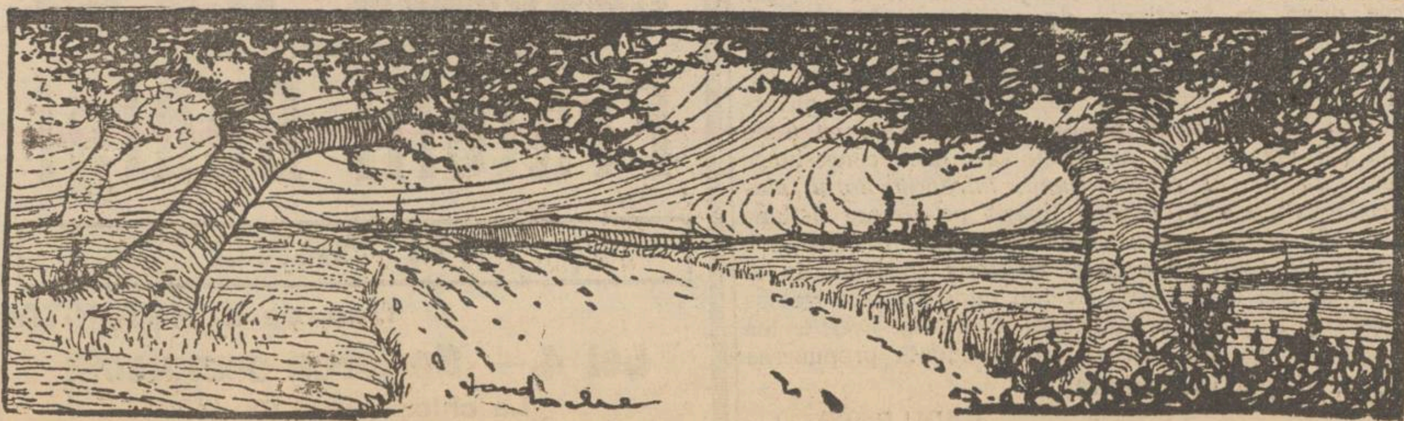
Vacile, blonde, ruginii și negricioase, sunt o turmă de principese. Pasul copitelor dinainte are o moliciune feminină grațioasă și ugerul frăgezimea curată a obrajilor și urechilor unei fetișcane cu șorțul alb. Coarnele ondulate lin, desfăcute ca o arculadă sau apropiate în paranteză, cresc elegant pe fruntea blajină, de-asupra ochilor de catifea. Pe umerii uneia spânzură un șal de mătase cărămizie. Spinarea celeilalte este învălită de capriciul miraculos al naturii cu o dantelă crepusculară. Fiecare vacă aduce din munte o cofă cu lapte cald, mâzga esențială a florilor, sucuri și miresme, pe care le culege concentrate albina, printre boturi de atlaz și coarne de chihlimbar.

La orele 7, vitele satului au intrat în coșare. Mâna gospodinei s'a strecurat sub uger și vaca-și desface și ea prietenește degitele cu lapte și-și lasă mâna țâțelor albă în mâna stăpânii, ca să i-o strângă dulce.

Oale de pământ smălțuite trec drumul la vecini, pline cu opal lichid. O batistă a căzut din aer : un porumbiel. O frânghie de rufe albe s'a rupt în cer și a căzut pe casă : un stol de porumbiei. Toate viețile s'au adunat la vatră și 'n dreptul munților albăstriți se desface sulul de fum alburiu al focurilor aprinse.

In cuptorul dintre piscuri, din fund, a intrat azima de aur și cuptorul s'a închis. Pâinea soarelui caldă va fi mâine dimineață coaptă.

T. ARGHEZI

RADU ROSETTI — DIN DOMNIA REGELUI CAROL

Planuri de abdicare

Izbânzile germanilor la Wörth, la Metz și la Sedan pricinuită în țară, pe lângă stupoare, o adevărată durere, totuș partizanii Franței își păstrase credința că, la sfârșit. ea va rămâne biruitoare și că proclamarea republicei, redeșteptând sufletul patriotic dela 1793, va aduna întreaga națiune sub drapel și va izbuti să alunge pe năvălitor de pe teritoriul ei. Se găsiră mai mulți Români care se înrolară sub steagurile ei, voiu cita între alții pe tânărul Vasile Moruzi, fiul lui Alexandru Moruzi dela Pechea, pe Grigore Ghyka-Brigadier (amândoi decorați cu medalia militară pentru deosebita vitejia despre care dădură dovezi, pe căpitanul Pillat (pe urmă general) și pe Alexandru Vidrașcu. Dar căderea Imperiului mai avusese darul să aducă la Paris elemente aparținând partidelor extreme din toate țările Europei printre care nu lipsiau nici Românii. Se găsia acolo și al doilea șef al partidului liberal muntean, C. A. Rosetti. Iancu Strat mi-a povestit într'o lungă noapte de insomnie în sleeping-car amănunte interesante despre acțiunea pentru răsturnarea principelui Carol ce o ducea în acel moment la Paris acel *alter ego* al lui Ion Brătianu, El și alți tovarăși de idei lucrau din răsputeri pentru a convinge guvernul Apărării Naționale că este de un mare interes pentru Franța să ajute la răsturnarea Hohenzollernului dela București și înlocuirea lui printr'o republică care va fi o veșnică și credincioasă alianță a acelei franceze.

R. Rosetti

Șeful acelei republici avea bineînțeles să fie Ion Brătianu. Arăta că principele se făcuse cu desăvârșire impopular, că toate partidele politice erau înțelese pentru a-l răsturna și că numai unui concurs nenorocit de împrejurări trebuia atribuit faptul că mișcarea din Ploești, izbucnită în August dăduse greș. Se înțelege că Francezii, în halul în care se aflau atunci (în Septembrie și Octombrie 1870) aveau alte dureri și nu puteau da liberalilor români setoși de răsturnare decât făgăduinți de ajutor sorocite după ziua victoriei despre care dealtmintrelea nu se îndoiau nici unii nici alții. Aceste lucruri istorisite mie de Strat la 1879 mi-au fost confirmate de Carp în timpul ocupației germane, adăugând că posedă numeroase scrisori de pe vreme ale lui Strat povestindu-i-le.

Iar în țară se știa de toată lumea că Domnitorul era fericit de izbânda țării în care se născuse și unde domnia neamul lui și el de loc nu ascundea partea sinceră ce o ia la acele izbânzi strălucite ale foștilor tovarăși de arme. Acest fapt se exploata necontenit de către partidul răsturnării și nu se poate tăgădui că contribuia să-l facă impopular.

Cu toată bucuria ce, în memoriile sale, o arată pentru nașterea la 7 Septembrie st. n. a fiicei sale, principesa Maria, faptul că nu i se născuse un moștenitor al tronului care să fi întărit dinastia, a alcătuit, nu numai pentru el, dar și pentru toți partizanii săi din țară, o mare decepțiune și o slăbire a situațiunii dinastiei.

Principele, care începuse să aibă de mai demult gânduri de renunțare la sarcina grea ce o asumase, începu acuma să destăinuiască părintelui său scopurile sale. Dar înainte de a părăsi țara voia, zice el în memoriile lui, să încerce un ultim mijloc pentru a-i da o administrație bună și a avea putința s'o cârmuiască în chip folositor pentru ea. Convins că greutățile cu care are de luptat, necontenitele schimbări de minister din cauza aprigelor lupte de partid spre a pune cât mai curând mâna pe putere, sunt datorite unei constituțiuni mult prea înaintate și prea liberale pentru starea de cultură actuală a poporului nostru, nu găsise alt mijloc să schimbe constituția dela 1866 decât de a se adresa în acest scop printr'o scrisoare capilor puterilor garante, pentru a expune inconvenientele și pericolele alcătuirii stabilite cu atâta grabă la 1866 și să-i roage s'o înlocuiască prin instituțiuni mai în raport cu starea țării, care să-i facă ocârmuirea posibilă.

La destăinuirile fiului său, principele Carol Anton răspunde aprobând modul său de a vedea și hotărîrea de a se retrage în cazul când ar vedea că, din cauza împrejurărilor din țară, nu este în stare să-și urmeze sarcina cu folos pentru poporul în capul căruia se află. Nici într'un caz nu trebuie să aștepte să fie dat afară ci să se retragă de bună voe, la vreme. „Este o datorie către tine însuți, sau să renunți la o situație ce nu ești în stare s'o stăpânești și s'o conduci, sau să legi ducerea mai departe a însărcinării luate de niște condițiuni având a fi îndeplinite în cel mai scurt timp. In prima linie: revizuirea constituției; dacă nu se poate obține, atunci renunțarea și abdicarea sunt tot atât de motivate cum a fost acum patru ani primirea..."

...„Dacă, după încheierea păcii, se va deschide chestiunea Orientului (ceiace nu cred, căci ar avea îndată drept urmare alianța între Austria, Anglia și Italia, la care s'ar mai adăugi mai târziu și Franța!) s'ar putea pune pe tapet chestiunea constituțiunii române; inițiativa spre aceasta este însă greu de luat, căci nici Rusia, nici Prusia nu pot să voiască să facă cel dintâiu pas, — este imposibil ca în să-l faci în mod oficial — cine deci poate să-l facă? — „Mai mult nu poate să dureze starea de lucruri existând în România! Atât cinstea ta cât și aceea a numelui tău îți interzic să fii o minge în mâna diferitelor partide.

„Numai convingerea că ai fi fost detronat în cazul când Franța ar fi fost victorioasă ar trebui să-ți inspire scârbă (dégout) către situația în care te afli. A fi menținut prin izbânzi germane, nu alcătuiește o garanție pentru viitor, căci rădăcinile ocârmuirii tale trebuie să-și găsească terenul în care să se desvolte în România și nu în Germania.

„O hotărîre de renunțare bine motivată nu este altceva decât expresiunea celei mai desăvârșite onorabilități și nu ar fi privită nicăiri ca un semn de slăbiciune și de lipsă de curaj."

Domnitorul care se deschisese întru câtva, despre intențiunile sale, față de agenții diplomatici ai puterilor garante, era acum hotărît să intervie la aceste pentru a pune guvernul care avea să-i urmeze la adăpostul unor tulburări, dar și totodată să nu mai păstreze puterea nici un moment după intervenția străinătății.

* * *

Cu deschiderea Camerei, la 15 Noembrie, reîncepură atacurile violente ale opoziției care se îndreptau acuma mai mult asupra Domnitorului decât asupra cabinetului, iar presa își urma violențele ei. Aceste atacuri hotărîră pe Domn să scrie scrisorile ce se hotărîse să le adreseze suveranilor Angliei, Austriei, Italiei, Prusiei și Rusiei, toate identice. In ele principele își exprimă îngrijirea că nu mai este în stare să stăpânească patima de partid care domnește în România și propune ca viitorul României să fie pus la cale la congresul în perspectivă. Un regim statornic și puternic, singur, ar fi în stare să aibă efect asupra stării interne și externe a țării care, cu toată bogăția resurselor sale, se găsește în starea cea mai tristă.

Deși nu o zicea în atâtea cuvinte, era clar că Domnul propunea o schimbare a constituției dela 1866, schimbare prin care s'ar fi sporit în chip însemnat puterile Domnului și s'ar fi restrâns în aceeași proporție acele ale camerelor.

Domnul cunoscând lipsa de discrețiune a cercurilor politice turcești nu avusese dintâiu de gând să trimeată o scrisoare la fel și sultanului, dar, în urma sfatului agenților Angliei și Austriei, îi scrise și lui una, cu condiție însă să fie înmânată de ambasadorul Angliei la Constantinopol, cu toate garanțiile de discrețiune cu putință.

A doua zi după plecarea scrisorilor, consulul general german. v. Radowitz, primia dela Bismarck, dela Versailles, o telegramă prin care îl însărcina să „stăruiască pe lângă Domn pentruca el să amâe hotărârea de a se adresa puterilor garante înainte de încheierea păcii. Orice complicație din partea Românilor era, zicea el, nedorită în momentul de față; Prusia nu i-ar putea da nici măcar un sprijin moral".

Ambasadorul Angliei nu a găsit cu cale să înmâneze sultanului scrisoarea principelui; în urma unor indiscrețiuni, conținutul scrisorilor către ceilalți suverani a fost dat în vileag fără ca sultanul să fi fost înștiințat și el în acelaș chip, ceiace a indispus Poarta în chipul cel mai viu.

Se mai întâmplase ca, puțin înainte *Pressa*, ziarul lui Vasile Boierescu să publice din senin un articol prin care soma guvernul să proclame independența țării și regalitatea.

Deoarece, în scrisorile Domnului către suverani se găsia un loc care suna: *„délivré des entraves qui gênent le régime à l'intérieur comme à l'extérieur,* (liberat de piedicele actuale care stingheresc regimul înlăuntru ca și în afară) s'au pus la Constantinopol acele cuvinte în legătură cu articolul *Pressei* și s'a tras concluziunea că Domnul voiește să aducă starea României în discuțiunile Congresului, mai ales spre a proclama independența ei.

Pentru a liniști pe Turci, Domnul se văzu silit să scrie altă scrisoare adresată Sultanului în care îi lămurea motivele pentru care scrisoarea adresată lui nu-i ajunsese în mânii și îl liniștea în privința bănuielii că el ar urmări ruperea alegăturilor țării cu Poarta. Aceste lămuriri izbutiră să liniștească în aparență îngrijirile Porții.

Voiu observa aici că demersul Domnului pe lângă suveranii puterilor garante nu a avut cum de altfel nici nu putea să aibă vr'un succes în acel moment. Marea noastră protectoare de până atunci, Franța, nu avea suveran și, de aceia, Principele nici nu se adresase ei, apoi fiind cu desăvârșire înfrântă de Germania, se putea gândi numai la nevoile ei. Anglia nu se interesa de noi. Italia avea încă prea puțină greutate în politica europeană și o restrângere a regimului constituțional nu putea decât să fie puțin simpatică pentru opiniunea publică din acel regat. Austria, Poarta și Rusia erau prea bucuroase să scape de prezența, atât de stingheritoare în capul statului român, a unui principe aparținând dinastiei care domnia în Prusia și erau gata nu numai să restrângă libertățile cuprinse în constituția dela 1866, dar chiar să facă să dispară orice urmă de constituție. de Unire și de dinastie străină. Iar cât privește Prusia, atât Bismark cât și bătrânul rege scriseseră Domnului spre a nu-i lăsa nici o îndoială că, dacă-i păstrează toate simpatiile lor, ei se văd în absolută imposibilitate să-l ajute în năzuințile sale.

Tot atunci Strousberg a pus culmea procedeelor sale incorecte, făcând cunoscut, la mijlocul lunii Decembrie 1870 că el nu va achita cuponul dela 1 Ianuar al obligațiunilor, sarcină care, după actul de concesiune, cădea asupra lui în tot timpul construcțiunii. Această lovitură avu darul să hotărască pe Domn să nu-și părăsească sarcina până ce nu va fi obținut dreptate pentru țară și pentru miile de acționari din Germania care „pe temeiul numelui principelui german, și-au pus economiile în acțiunile acestor căi ferate."

Desbaterile asupra răspunsului la mesaj urmau la Cameră și tonul lor era cât se poate de violent și de ofensător pentru Domn, unele pasagii întrecând toate marginile cuviinții. Acelui prin care se răspunde la aluziunea făcută

Continuare în pag. II-a

la proclamarea republicii şi a detronării principelui Carol. săvârşite de Candiano şi de ai săi, la Ploeşti, proiectul de adresă răspunde: „Cel mai bun prezervativ împotriva unor întâmplări de acest fel ar fi: satisfacerea dorinţilor poporului şi respect către lege!" Iar adresa se termina prin următoarea frază: „Coroana, pe teren constituţional, poate conta pe sprijinul reprezentaţiunii naţionale." Iar presa opoziţiei analiza acest proiect de adresă în chipul cel mai jignitor pentru Domn.

El era hotărît să nu primească adresa, însă miniştrii îl conjurară să nu dee elucubraţiunilor unor deputaţi pătimaşi o importanţă ce asemenea excese de condeiu ar câştiga-o numai în urma refuzului său de a o primi. Il implorară să ţie seamă de starea financiară disperată a ţării şi să nu provoace conflicte.

Numai împins de această de pe urmă consideraţie şi spre a nu da loc la alegeri noui, în care toate patimile s'ar deslănţui, Domnul se hotărî să primească deputaţiunea care-i aducea acea adresă.

Indignarea lui însă îl făcu să alcătuiască, către un adresant fictiv, o scrisoare menită spre publicare, în care zice el, în memoriile lui, a voit să dee în vileag temeiurile proiectatei renunţări la tron, dar poate că, în realitate, a vrut să se mai răsufle zicând supuşilor săi câteva adevăruri bine simţite, care-i stăteau pe inimă. Iacă dealtmintrelea traducerea întregii scrisori către un închipuit Auerbach:

Bucureşti, 10/22 Decemvre 1870.

„Mult stimate amice!

„Numai prea mult întârziat-am să-ţi dau vr'un semn de viaţă. Aşi dori însă să fii numai o oră în locul meu, spre a te convinge cât de rupt în bucăţi şi împovărat cu muncă, grijă, şi dezamăgiri este timpul meu!

„Sunt cinci ani de când am luat hotărîrea îndrăzneaţă să mă pun în capul acestei ţări atât de bogat înzestrată de către mama natură, şi totuşi în altă privinţă atât de sărace ţări. Când privesc înapoi, asupra acestui period de timp, care este scurt în viaţa unui popor, iar lung în existenţa bărbatului sârguitor, trebuie să-mi mărturisesc că am putut fi numai de puţin folos acestei frumoase ţări! Adesea mă întreb: A cui e vina? A mea, care nu am cunoscut caracterul acestui popor, sau a însuşi poporului, care nu se lasă să fie condus, nici nu se pricepe să se conducă singur? In urma numeroaselor mele călătorii prin toate regiunile celor două principate şi prin multiple atingeri cu toate clasele societăţii, cred să fi ajuns la convingerea că vinovăţia nu-mi incumbă în realitate, exclusiv mie, nici poporului privit ca totalitate, dar mult mai cu seamă acelor care şi-au însuşit, în însuşi ţara care i-a născut, rolul de conducători! Anume aceşti oameni care in cea mai mare parte şi-au dobândit întreaga cultură socială şi politică în străinătate, care astfeliu au prea uitat împrejurările din ţară, îşi pun silinţele să transporte, fără discernament în patria lor, concepţiunile ce ei şi le-au însuşit în ţări străine, îmbrăcate în forme utopice. Şi astfeliu această nenorocită ţară, care a trăit totdeauna sub apăsarea cea mai grea, a ajuns, dela un regim despotic, deodată, la acel al unei constituţiuni mai liberale decât orice alt popor în Europa.

„După experienţa făcută, privesc acest fapt ca o nenorocire cu atât mai mare cu cât Românii nu se pot lăuda cu niciuna din virtuţile necesare pentru o asemenea formă de guvern quasi republicană.

„Dacă nu aşi fi cuprins această frumuseţă de ţară, căreia în alte împrejurări i-ai putea prooroci cel mai bogat viitor, cu atâta iubire în inima mea, aşi fi pierdut de mult răbdarea. Am făcut acum o ultimă încercare care este de natură să mă facă să apar, în ochii partizilor politice de aici, precum şi în acei ai conducătorilor politicii care se socoate română prin excelenţă, [1]) ca fiind lipsit de iubire către ţară, deoarece am făcut abstracţie de orice consideraţiuni personale şi poate mi-am jertifit popularitatea, cu desăvârşire. Totuşi aşi fi lipsit dela datoria mea dacă aşi fi tăcut răul vreme mai îndelungată, lăsând viitorul ţării la voia jocului partidelor.

„Ştiu că, în majoritatea cazurilor, cel care pe acest pământ în unele împrejurări, are curajul să vorbească adevărul şi să numească lucrurile cu numele lor adevărat, este învins şi probabil voiu împărtăşi şi eu aceiaş soartă; totuşi cu deosebirea ce o admit cu recunoştinţă că eu sunt liber să mă întorc în scumpa mea patrie, la o existenţă fără de griji, având parte de cea mai fericită viaţă de familie, adică la traiu a cărui atracţie, în grelele ceasuri ce am avut să le trăiesc, niciodată nu a încetat să se facă simţită.

„Regret numai din toată inima că buna mea voinţă a fost atât de rău apreciată şi că i s'a răspuns prin atâta ingratitudine; dar deoarece împărtăşesc această soartă cu cei mai mulţi dintre muritori, voiu şti şi eu să găsesc mângâiere la ea şi, într'un contact intelectual activ, mai ales cu cercul Domniei Tale însufleţitor, voiu uita cu încetul acele la care am aspirat odată.

„Mâne are loc recepţiunea răspunsului la mesaj, care este un adevărat *capod'operă* de perfidie fanariotă. Ziarele îl vor face să ajungă şi până la Dumneata. Primirea unui asemene act, în care corpul legiuitor cutează să vorbească suveranului său de devotament condiţional, poate din partea mea să-şi găsească justificarea numai prin o situaţie financiară grea a ţării, care este ameninţată de faliment. Precum în viaţa privată, desaprobarea unei acţiuni nu poate atinge decât pe autorul ei, aşa şi în cazul de faţă, toată răspunderea cade pe acei care nu se pricep să onoreze pe Domnul lor liber ales. A nu şti să respectezi ceiace însuşi ai creat, înseamnă a te necinsti însuşi".

Mărturisesc că nu am înţeles niciodată cum un bărbat aşa de aşezat la minte, aşa de prudent şi de înţelept. ca regele Carol, a putut să scrie şi să dee publicităţii o asemenea scrisoare. Dacă i-a câştigat şi păstrat câteva simpatii în Germania, îndeobşte a făcut mult rău ţării şi a stârnit puţin interes pentru dânsul. In ţară n'am cunoscut nici un om care s'o fi aprobat. Mie, băiet de şaptesprezece ani, când am cetit-o, la Geneva, unde eram în pension, mi-a produs efectul cel mai deprimant şi m'a indignat; pe de o parte m'a jignit adânc, extrem de aspra judecare pronunţată asupra poporului, pe de alta, crescut în credinţa că tot viitorul neamului este întemeiat pe o dinastie străină, vedeam acuma dărâmându-se clădirea începută cu atâta trudă şi, după plecarea principelui Carol, Moldova iar despărţită de Ţara Românească şi amândouă principatele din nou câmpul de bătaie al intrigilor Austriei. Rusiei şi Porţii. Şi ceiace mă spăria şi mai tare, era că. în scrisorile primite dela bătrâni, citiam aceleaşi temeri. Şi când în vara aceluiaş an, m'am întors pentru vacanţă în ţară, am găsit aceiaşi condamnare unanimă a scrisorii în chestiune.

Primirea mesajului Camerei de către Domn, care a avut loc a doua zi după trimeterea scrisorii către închipuitul Auerbach, a fost excepţional de rece şi de scurtă. După cetirea ei de către comisia Camerei, principele a făcut semn preşedintelui consiliului s'o iee în primire, a răspuns câteva cuvinte fără însemnătate şi s'a retras fără a schimba ca altădată, câteva cuvinte cu fiecare din membrii ei.

A doua zi, la Cameră, guvernul cerând ca, din cauza proastei situaţii financiare, să se iee în discuţie budgetul pe anul următor, opoziţia se opune zicând că dacă situaţia este atât de rea, guvernul nu avea decât să convoace Camerele mai de vreme şi ceru să se discute mai întâiu interpelările anunţate de membrii ei. Ministerul insistând, căzu.

După ce Domnul consultă fără rezultat pe oamenii politici de căpetenie pentru alcătuirea unui nou guvern, se hotărî să urmeze sfatul ce îl da Iepureanu: consultă Camera prin organul preşedintelui ei, Costaforu, pentru a şti care i-ar fi preşedintele de consiliu cel mai plăcut. Camera pronunţându-se pentru Ion Ghika, el fu însărcinat cu formarea ministerului.

Toţi amicii sinceri ai Domnului au fost scârbiţi şi îngrijiţi de această alegere, căci niciunul nu avea încredere în buna credinţă către Domn a şefului noului guvern. Guvernul german sfătui asemene pe Domn să nu se încreadă în Ion Ghika care nu ar fi având intenţiuni curate faţă de el.

***

Scrisoarea principelui către închipuitul Auerbach, publicată întâiu de *Augsburger Allgemeine Zeitung*, a fost reprodusă pe urmă de întreaga presă europeană. Indată ce a fost cunoscută la noi, N. Blaremberg a şi întrebat în Cameră, pentru ce ministerul nu a declarat prin *Monitor* de falsă o scrisoare a Domnitorului semnată de dânsul şi prin care se aduc ofense ţării.

Preşedintele Camerei îl întrerupe pentru a-i atrage băgarea de seamă asupra articolelor din Constituţie, care interzic ca principele să fie făcut răspunzător pentru actele sale, iar preşedintele consiliului ceti articolele în chestiune. Ceiace nu împiedică ca Blaremberg să urmeze, cu toată lipsa de măsură care îl caracteriza. El sfârşi prin cuvintele: „Aşi fi sperat că numele Domnului va fi, în vremuri grele, un scut pentru ţară. Acum aud că Domnul voieşte să abdice, pentru ca România să devie un obiect de schimb. şi pentru ca această negustorie să nu se îndeplinească sub steagul Hohenzollern! Un Domn care într'un asemenea moment şi-ar părăsi ţara, ar trebui privit ca un dezertor. ca un trădător de ţară".

Ion Ghika răspunse mărginindu-se să arate că acea scrisoare era opera unui moment de descurajare. In urma propunerii lui Cogălniceanu, Camera adoptă o ordine de zi, prin care îşi exprimă emoţiunea ce o resimte în faţa declaraţiunilor preşedintelui consiliului, precum şi devotamentul către tron şi dinastie, care îi sunt garantate de Constituţie şi, plină de încredere în viitorul ţării şi ferm hotărîtă să se ţie de dânsa, trece la ordinea zilei.

Câteva zile mai târziu, acea scrisoare a Domnului a fost adusă şi în discuţiunea Senatului, însă a avut aici parte de o discuţiune pur obiectivă, lipsită de patimă sau de ură, şi ţinându-se perfect cont de greutăţile situaţiei. In urma acestor desbateri, Senatul a votat, fiind numai 4 voturi contra, o ordine de zi prin care declară că datoria de căpetenie a acestui corp este de a sprijini pe Domnul pe care însuşi naţiunea l-a ridicat cu însufleţire pe scaun; dela consolidarea dinastiei atârnă liniştea, existenţa şi desvoltarea politică a ţării. Domnul să fie încredinţat de devotamentul Senatului; ţara întreagă este strâns legată de dânsul şi de dinastia lui.

A doua zi *Românul* se ridică împotriva moţiunii Senatului, pe care o caracteriza ca fiind o atingere la Constituţiune şi o *trădare de ţară*. Iar ciurucul presei liberale se întrecea în atacuri pe cât de violente pe atât de injurioase împotriva Domnului.

Camera încă nu începuse votarea legilor financiare, cu toată situaţia disperată a finanţelor ţării. Numai graţie unui împrumut de un milion făcut la *Banque de Roumanie* cu dobândă mare, izbuti statul să nu înceteze plăţile cu desăvârşire.

Iar legile financiare nu se votau fiindcă opoziţia ţinea ca să se discute mai înainte, cele 28 de interpelări depuse pe biuroul Camerei! Partidul liberal voia cu orice preţ să facă opoziţia imposibilă pentru Domn, spre a-l sili să plece cât mai curând, fără a se gândi la dezastrul financiar la care mergea astfeliu cu pas sigur. Cuvântul de ordine în Bucureşti era: *nu putem merge în Franţa spre a combate pe Nemţi, dar îi vom combate aici.*

Comisiunea parlamentară însărcinată de Cameră cu ancheta asupra afacerii Strousberg îşi depuse raportul, căruia îi dădu cetire autorul lui, A. D. Holban. Acest raport este un rechizitor pătimaş împotriva întregii afaceri, în care nu lipsesc atacurile ofensătoare către capul statului. Şi tocmai în acest moment sosi dela Strousberg o telegramă din cele mai neruşinate, prin care acest concesionar falit şi de rea credinţă stăruia să refuze orice plată de cupon şi declara că va valorifica pretenţiile sale de despăgubire cu ajutorul guvernului său. Atmosfera Camerei, în urma acestei depeşe, deveni şi mai încărcată. Această adunare nu mai avea nici o directivă, iar guvernul nu era în stare sau nu voia s'o îndrepte pe o cale sănătoasă; dealtmintrelea, de o bucată de vreme, parţialitatea preşedintelui consiliului către opoziţie, mai ales către liberali, devenise bătătoare la ochi.

Se pronunţau cuvântări care de care mai pătimaşe, fără a se discuta nici o soluţiune. Generalul Florescu propune deferirea întregului litigiu unui arbitraj, dar această propunere nu ajunge la vot. Ministerul tăcea. Se făcea mai ales o crimă principelui pentru uşurinţa cu care fusese redactat actul de concesiune şi numirea lui Ambronn în calitate de comisar al guvernului. Par'că a lui era vina că consilierii lui liberali, dela 1868 nu erau competenţi în materie de concesiuni de cale ferată şi nu-i era permis să se înşele asupra garanţiilor de onorabilitate ce le prezinta un bărbat care, ca Ambronn, fusese în serviciul principelui Carol Anton timp de o viaţă de om, şi trecea drept un funcţionar de o cinste nebănuită. Şi în acest moment, consulul general german v. Radowitz primea dela guvernul său ordin să insiste pentru plata cuponului datorit, pe motiv că numai pe garanţia guvernului român aceste acţiuni putuse să fie plasate cu atâta înlesnire. (Şi aceasta este adevărat, căci dacă concesiunea purta că: *„In timpul construcţiunii, întreprinzătorul plăteşte dobânzile"*, sta în schimb tipărit pe fiecare acţiune menţiunea că: *statul român garantează plata dobânzilor"*.

Camera ale cărei antipatii şi ostilitate creşteau din zi în zi, voia să dea în judecată pe toţi miniştrii care tratase cu Strousberg spre a se despăgubi ţara din averile lor pentru pagubele suferite. In sfârşit se adoptă propunerea de a supune litigiul unui arbitraj.

RADU ROSETTI

Sfârşitul în No. viitor.

[1]) Vederată aluzie la partidul liberal şi la conducătorii săi.

FRANCK WEDEKIND

Seducătorul

Desigur că se poate dobândi, fără excepţie, favoarea oricărei fete. Dar nu e totdeauna uşor. Lucrul cel mai de seamă e să nimereşti drumul potrivit.

Ceilalţi domni ai cercului intim ascultau cu cea mai mare încordare.

Era în 15 Iunie, urmă povestitorul, când m'am dus spre seară la mătuşa Matilda şi-mi spuse că fata ei Melania se înapoiase în ajun de la Bruxel. Nu vorbeam de un sfert de oră când intră, roşind puţin, dar fără a fi surprinsă de prezenţa mea, Melania cu pasul ei hotărît. De când n'o văzusem, crescuse mult trupeşte. Mijlocul tot subţire, caşi umerii, dar şoldurile îmi impuseră prin liniile lor majestuoase. Imi întinse mâna cu un surâs îngheţat pe buze, mâna ei mică, mlădioasă şi luă loc pe un taburet strimt, ca pe o insulă izolatoare, măsurându-mă cu ochii de care mă simţeam găurit ca de gloanţe de calibru mic. Imi lăsai ochii în jos şi vorbii aproape numai cu mătuşa Matilda despre Bruxel şi oraşele mari în genere, iar mătuşa Matilda după vre-o zece minute de conversaţie amicală mă lăsă singur cu fata ei.

— Ce-ar fi, domnule doctor, dacă am face o preumblare prin grădină? zise Melania spre a rupe tăcerea penibilă care, de la plecarea mătuşei Matilda, se lăsase între noi.

Ii oferii braţul şi o condusei în bezna din grădină, aprinzând la fiece trei paşi câte un chibrit de teamă să nu ne lovim de vre-un copac sau să ne împiedecăm de vre-un tufiş, până ce vară-mea cu un gest neprevăzut îmi zvârli cutia din mână şi mă trase după sine în frunzişul care mărginea drumul de amândouă părţile. După ce pipăind ne-am aşezat cu multă osteneală pe banca largă de lemn, domnişoara Melania îmi luă o mână într'a ei, se plecă mult cu bustul peste mine, cu buzele atât de aproape de obrazul meu, încât îi simţeam respiraţia şi întrebă la ce mă gândesc.

— La inscripţiile greceşti de pe monumentele Asiei mici apusene, am răspuns.

Ea adăugă atunci că am un timbru expresiv sensual în voce. Eu am explicat Melaniei că elena, deşi nu e o limbă originară, e totuşi o limbă culturală care a avut o influenţă hotărîtoare asupra limbilor moderne, prin inscripţiile care se află pe monumentele istorice. Am mai stat aşa de vorbă o vreme, până când simţind un fior de frig, am condus-o înapoi pe Melania în casă, de teamă să nu răcim şi unul şi cellalt.

Zilele următoare m'am ocupat cu Melania mai mult decât mă aşteptam şi în sfârşit m'am hotărît, întrucât nu-mi mai puteam lua gândul de la trupul ei modelat în linii clasice, s'o cuceresc.

Peste trei zile am văzut-o iar la mătuşa Matilda. Era trei după amiază şi mătuşa dormea. Cu violenţa n'aşi fi provocat decât rebeliune, ştiam acest lucru de mult; trebuia deci să fiu prevăzător. Melania era într'o rochie, cum mai uşoară nu se putea la o vreme atât de călduroasă; de mătase verde şi atât de largă încât flutura în jurul ei ca o cămaşă. Ţinea de umeri prin două bentiţe strîmte. Ea se întinse pe balançoir poftindu-mă să iau loc la picioarele ei. Părea într'adevăr că suferă foarte mult de căldură: obrajii îi erau încinşi şi nu-şi găsea astâmpăr o clipă.

Incercai tot ce era omeneşte cu putinţă. Adusei vorba de Cleopatra, de primăvară, de danţ, fără a provoca fetei altceva decât un surâs, mut, de superioritate. La urmă luai pantoful care-i căzuse din picior, şi-l dusei la buze. Ea mă tachină cu piciorul pe mână, apoi pe obraz. Dacă ar fi ştiut ce chinuri infernale îmi provoca astfel, cum vuiau şi se zbăteau pasiunile în mine! Dar ea sta întinsă, fără teamă, de par'că ar fi avut un copil nou-născut alături. Buzele-i se închideau şi deschideau, limba ei fină, roşie se zărea între dinţii sclipitori, dar nici o urmă de înţelegere pentru tactica mea. Pe locul meu strîmt mă simţeam ca Napoleon pe insula Sf. Elena; şi când după două ore zadarnice de dragoste oferită, plecai de lângă minunata fiinţă, m'am întrebat, nemângâiat şi abătut, cum a putut crea natura o astfel de femee, fără a-i fi insuflat o singură scântee de simţire omenească.

A doua zi, spre mirarea mea, m'a întrebat pe neprevestite, dacă am iubit vre-o dată. Imi schimbasem cu totul planul de luptă şi nu ştiam dacă trebue să răspund „da" sau „nu". Imi pusesem în gând nici să nu mă uit la ea, iritându-i asfel vanitatea, umilind-o şi făcându-mă cu atât mai de dorit. Mătuşa Matilda se dusese la o sindrofie. Căutarăm locul cel mai răcoros din casă şi am ajuns într'un iatac, mic, rotund în care se aflau doar un divan de catifea roşie şi câţiva palmieri cu frunza în evantaliu. Aci, departe de lume, i-am povestit povestea mea. Niciodată n'am întâlnit o ascultătoare mai atentă. Când am ajuns să vorbesc de catastrofa cu fuga fetei, pe care o iubisem din adâncul inimei, peste ocean, în America, cu un voiajor comercial, trupul ei fu uşor înfiorat. Durerea mea sufletească am văzut-o oglindindu-se în privirile ei. Incepui să cred că am fost nedrept în judecata mea asupra ei. Atunci se întâmplă ceva neprevăzut. Probabil, în emoţia ei apăsase prea tare cu genunchiul de marginea divanului. Catarama jaretierei a sărit şi jaretiera a căzut jos. O ridicai şi i-o dădui. Apoi a urmat o tăcere mai lungă. Insfârşit, fără să se mai sfiască de mine, îşi ridică puţin rochia şi puse la loc jaretiera, sub genunchi. Avea ciorapi de mătasă. De n'aşi fi fost cu gândul la întâia mea iubire, cine ştie ce-aşi fi făcut cu atâta candoare din partea ei. Şi tot n'am putut rămâne deplin stăpân pe simţurile mele. Mă aplecai peste părul ei buclat şi depusei o sărutare uşoară pe fruntea albă. Dar simţii că mă împinge înapoi cu degetul mic. In privirile ei citii o teamă oarecare. Pe buze îi veni un strigăt pe care cu greu îl reţinu. Imi luai capul în amândouă mâinile şi fugii din casă ca nebun.

Mi-e foarte greu să descriu cu sânge rece evenimentele care au urmat. Am trecut prin chinuri sufleteşti pe care n'aşi voi să le mai cunosc, pentru toate inscripţiile elene!... După ce m'am convins deplin că în ce priveşte fata, toată diplomaţia şi tactica mea războinică au dat greş, luai hotărîrea s'o uit, şi cât oi mai sta în oraş să nu mă mai duc pe la mătuşa Matilda. Dar n'am isbutit şi am prins a blestema intenţiile frivole care mă făcuseră să preţuesc atâta pe frumoasa fără inimă. Ca să mă distrez, am început să bat cafenelele şi berăriile unde stam până la miezul nopţii în tovărăşia unor artişti care nu mai aveau nimic sfânt pe lumea asta, dar cu câte zece, douăzeci de amice de inimă fiecare şi dela care puteai învăţa într'o noapte, mai mult decât învaţă în cincizeci de ani un om în căsătorie legitimă. După câteva zile mă simţii iar atras spre casa mătuşei Matilda, ca spre o cursă. Melania m'a primit în salon, adică de fapt nu m'a primit. Sta la fereastră şi broda. Nu mi-a aruncat nici o privire, iar privirile pe care le arunca pe fereastră, erau atât de iritate, de enervate, de duşmănoase, că îmi fu mai mult milă de priveliştea de afară decât de mine. M'a rugat să fiu însă atât de bun şi să-i mai citez câteva inscripţii elene. Eu cercetai în cap, cum cercetezi într'un sertar, dar ştiinţa mea pierise ca fumul. Mă simţii atât de ruşinat, că-mi luai pălăria şi plecai acasă.

Când am revenit, am găsit-o cu mătuşa Matilda. Intre timp nu mai închisesem ochii. Am rugat-o pe Melania să vie cu mine prin grădină, dar mi-a răspuns că e prea întunerec; îi e teamă, mergând cu mine, să nu se lovească de vre-un trunchiu de copac. Eram abătut. Trei zile şi trei nopţi am alergat pe uliţe, de par'că-mi cădeau ciocane pe inimă. Vedeam verde, albastru, roş înaintea ochilor. Oamenii care mă întâlneau, mă ocoleau. Cine avea neprevederea să-mi caute sub pălărie, fugea speriat, şi hainele îmi atârnau pe trup, de parcă le cumpărasem gata. Intr'o săptămână am scăzut cu un chilogram jumătate.

Duminecă, m'am mai târît odată, mai mult mort decât viu la mătuşa Matilda pe care am găsit-o singură. Căutai fără voie să mă reazăm de speteaza unui scaun când îmi spuse că Melania e dusă în oraş, la o prietenă. O oră întreagă am stat cu biata bătrână povestindu-i anecdote, ceiace aşi fi făcut altădată cu plăcere, dar ceiace era de data asta muncă silnică. După ce mi-am luat rămas bun, în vestibul am băgat în buzunar cheia, fără să ştiu de ce. Din clipa aceia de altfel nu mai ştiu de loc de rostul faptelor mele. Devenisem vagabond. Inainte de miezul nopţii m'am pomenit în faţa casei mătuşei mele, fără să ştiu cum ajunsesem aci. După o oră mă trezii din nou, şi eram în acelaş loc. Mi se părea că e cineva în spatele meu şi mă împinge mereu. Astfel că deschisei uşa, pipăii treptele pe'ntunerec şi fără a bănui pericolul, bătui la uşa Melaniei.

— Cine e acolo? auzii glasul ei.

— Eu sunt!

Genunchii îmi tremurau.

Nici un răspuns.

O rugai, o implorai, nu mai dădui drumul clanţei din mână, dar nu primii nici un răspuns. Cinci ore întregi am stat acolo, până a început să se lumineze pe trepte. Mă strecurai prin grădină afară şi petrecui ziua, acasă, în gânduri negre. Nevoile trupeşti, mâncare, băutură, somn, nu mai existau pentru mine.

Noaptea următoare scena s'a repetat, cu deosebire că în cele cinci ore am plâns ca un copil.

A treia noapte tot la uşa ei. Nu erau pentru mine decât două eventualităţi: să ajung până la ea sau să mor. Cum să descriu uimirea mea, când uşa sub apăsarea mâinii mele, se deschide. Fusese curată întâmplare căci de-abea intrasem că fata se ridică şi-mi porunci cu jumătate de glas, dar cu neînduplecată asprime, să părăsesc odaia; piedica din urmă şi cea mai grea: să birui mândria ei de fată, împotrivirea ei personală. Mă surprindea doar faptul că nu strigă după ajutor în gura mare. Dar cu atât mai violentă era expresia spaimei şi revoltei ei. M'a numit om neruşinat, mizerabil, stricat. Zadarnic, ea avea curajul disperatei împotriva ei-înşişi. Nu mai aveam nimic de spus. Puterile ei trupeşti, oricât ar fi fost ea de bine făcută, nu se puteau potrivi cu ale mele. Biruitorul am fost eu.

De-aceia, iubiţi prieteni, vă spun: Se poate să cucereşti bunăvoinţa oricărei fete, dar nu e prea uşor. Problema capitală e să nimereşti drumul cel potrivit.

— Ai mai încercat de-atunci drumul acesta? întrebă cineva de faţă.

— Nu. Chiar atunci, întâia oară, n'am făcut-o din frivolitate, ci din interes psihologic. Şi cum sunt un om de principii, am isbutit să-i câştig simpatia într'atâta că, prin vorbe măgulitoare şi prin calcule de interes, am isbutit s'o conving să devie soţia mea.

Trad. de F. A.

A apărut
„Lectura" No. 80
— Floarea literaturilor străine —
Fratelli Bedini
de H. BANC
Trad. de E. MARGHITA
Lei 4.— Scrierea complectă
La chioşcari şi librari

Paul Cézanne

Odinioară, o familie de oameni sărmani originară din Cesena, părăsi Italia şi se stabili în Franţa. In noua patrie, familia Cézanne (căci îşi adoptase numele oraşului natal) începu o viaţă nouă de muncă şi de grele privaţiuni. In mijlocul acestei familii se născu la 19 Ianuarie 1839, la Aix-en-Provence, Paul Cézanne.

Ambiţia tatălui său era ca să-l vadă instalându-se într'una din acele bune profesiuni lucrative cari fac cinste unei familii de burgheji.

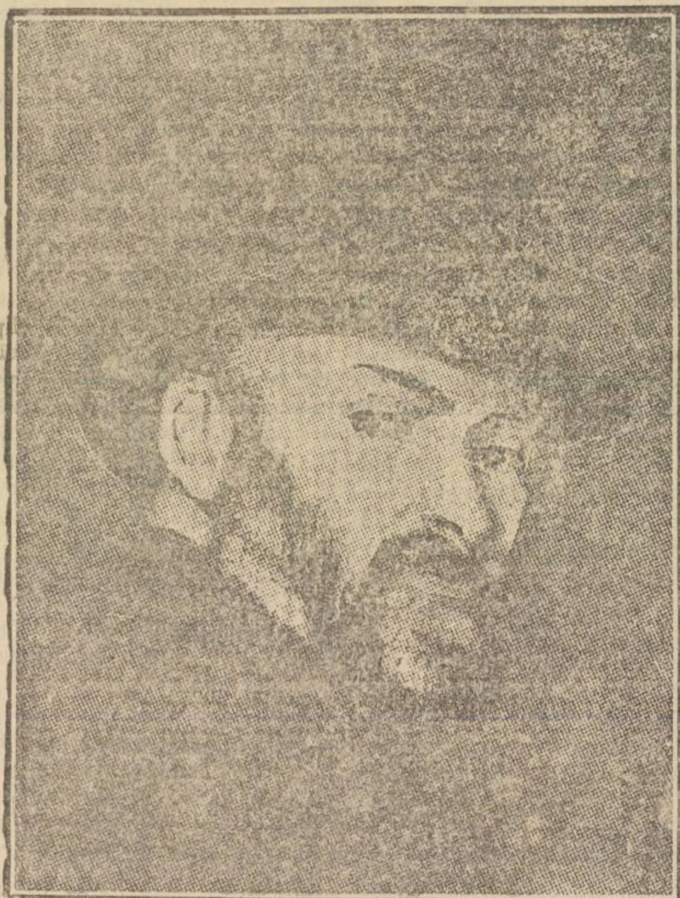
Insă o aplecare irezistibilă pentru pictură, se deşteaptă din cea mai fragedă vârstă la Paul Cézanne. Gustul desenului devine pasiune la acest tânăr de-o impresionabilitate aproape femenină şi sălbatecă. In pensionul Sf. Iosif, învaţă cele dintâi elemente de desen. La 13 ani e primit ca extern la colegiul Bourbon, unde se întâlneşte cu Zola, şi o strânsă prietenie se leagă între dânşii. Cézanne începe să scrie versuri şi să se ocupe cu muzica, dar le lasă curând pentru a frecventa cu stăruinţă cursurile de desen şi pictură ale *Muzeului Municipal*, uimindu-şi de pe atunci camarazii prin îndrăzneala neprevăzută a interpretărilor sale.

Mama lui, dela care moştenise o imaginaţie vie şi o sensibilitate aprinsă, îl încuraja întotdeauna în proiectele sale. Ea îl susţinea, spune Ambroise Vollard, în faţa bărbatului ei, care privia cu nelinişte ddesvoltându-se „tendinţele artistice" ale copilului. Doamna Cézanne argumenta fără replică: „Ei! ce vrei? Tu nu înţelegi odată? Il cheamă Paul, ca şi pe Véronese, ca şi pe Rubens!..." Dar părerea tatălui era neclintită: „*Mori* de foame cu geniul! Mâncarea se cumpără cu bani!...

Paul îşi ia bacalaureatul şi obţine premiul al doilea la desen, la şcoala de belle-arte din Aix, însă tatăl lui, îl înscrie la facultatea de drept, dar după puţină vreme e înduplecat de insistenţele tânărului şi de rugăminţile mamei, şi în 1861 Paul Cézanne e trimis să frecventeze cursurile Academiei elveţiene din Paris.

Obosit de viaţa agitată a Capitalei, el se întoarce là Aix şi începe să ţină contabilitatea tatălui său (care se îmbogăţise între timp şi înfiinţase o bancă) mâzgălind registrele cu desene şi cu versuri.

Se reîntoarce la Paris şi dă examen de admitere în şcoala de Belle-Arte, dar e respins. Unul din examinatori motivează astfel respingerea lui: „Cézanne are temperament de colorist, dar pictează cu exces..." Fără a se descuraja el închiriază un atelier şi se aşează temeinic la lucru. Ii cunoaşte pe Renoir şi pe *Manet*, şi copleşit de frumuse-

Autoportretul lui Cézanne

ţile Luvrului, sub influenţa lui Rubens în deosebi, dă la iveală primele lucrări de mare artă.

Respins de la salonul oficial din 1866, Cézanne protestează violent având de partea sa asentimentul unanim al tinerilor cari îl poartă în triumf.

Indemnat de Pissarro de a nu se lăsa influenţat de maeştri, Cézanne începe să-şi domine spiritul său romantic şi atunci se deslănţue într'însul o luptă decisivă între tendinţele opuse cari îi destrămau oarecum personalitatea. Stăpân de-acum pe sine şi hotărît, el înfăptueşte opere definitive: „Ispitirea Sfântului Anton", „Olympia modernă", „Casa spânzuratului", „Scene în plin aer", etc....

In 1874, Cézanne expune împreună cu Pissarro, Renoir, Monet, Guillaumin, Berthe Morisot, Degas, Brandon, Bracquemond, Nittis, Boudin, Cals, Colin, Rouart, şi a., — la primul salon al impresioniştilor (numit astfel dela pânza lui Monet intitulată „Impression"). Dar succesul lui Cézanne nu e nici acum, nici după expoziţia din 1877, prea deosebit. Se găsesc prea puţini înţelegători ai operei sale şi critica nu poate accepta lipsa de echilibru, casele aplecate într'o coastă ca un beţiv care nu se poate ţine pe picioare, fructele strâmbe ,asimetria volumelor, etc. Cu multă stăruinţă continuă el să lucreze şi să trimită în fiecare an

Portretul unei femei

la Salon, aceleaşi două pânze refuzate odinioară. Printr'un truc al lui Guillemet[1]), în 1882 un tablou al lui Cézanne e primit în cele din urmă şi expus la Salon.

* * *

Un timp opera lui Cézanne a fost confundată cu cea a cubiştilor, cari îl socotiau şef de şcoală, fiindcă spusese într'o zi că totul trebuie să tindă către con, către sferă, către cilindru. Cei mai mulţi însă l-au aşezat în rândurile impresioniştilor, cu cari avea afinităţi... El ocupa, ne spune Elie Faure, în sânul grupului său, un loc secundar între Guillaumin şi încântătoarea Berthe Morisot. Era şi natural: aveau aceiaş vârstă, în vremuri grele fusese tovarăşul lor, expusese împreună cu dânşii. Prin inteligenţă însă, şi prin puterea originalităţii lui, îi depăşia. Lui Claude Monet şi lui Pissarro le datora Cézanne vigoarea ritmurilor necunoscute pe cari ni le-a adus mai târziu. Dar dacă în parte a adoptat principiile impresioniste, el le-a modificat fundamental prin conceptul său conservator al „tonului local".

In accepţia principiilor de optică impresionistă, izvorul creator al culorilor e lumina care revelează şi diversifică obiectele după diferitele momente ale zilei. Numai lumina, spune Louis Vauxcelles, e generatoarea tonului şi a limitei sale, desenul. Culoarea fiind o iradiaţiune a luminii, urmează că orice culoare e compusă din cele şapte tonuri ale prismei şi că pictorul trebuie, procedând întocmai ca lumina, să se slujească de cele şapte tonuri primitive. El suprimă astfel tonul local — ton comun, ton priceput de ochiul burghez — şi nu mai ţine seamă decât de jocurile atmosferei care se interpune între obiect şi retina noastră. Atmosfera e tema pânzei. Umbra nu e absenţă a culorii, ci culoare mai puţin tare. Deci, suprimarea umbrelor opace înlocuite cu umbre transparente; modificarea culorii în umbră prin refracţie.

Impresionistul pătruns de aceste principii, îşi alcătuieşte o paletă din tonuri pure juxtapuse, pe cari le va amesteca pe pânză. Impresionismul suprimă tonul local. Pictura nu mai e decât orchestraţie de tonuri armonice. Un peisagiu e o simfonie ţesută pe o temă şi desvoltând pe pânză variaţiunile acestei teme...

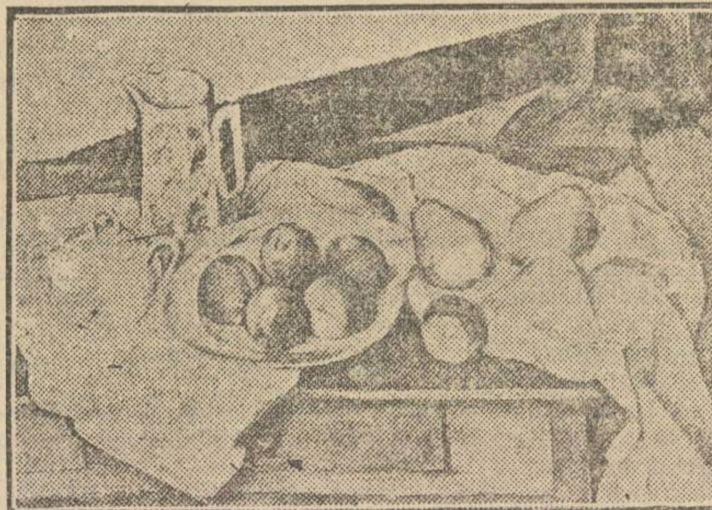
Cézanne, fără a ignora importanţa aportului impresionist, îi restituie obiectului valoarea lui substanţială, menţinând tonul local. Crezând în model şi în realitatea lui concretă, el complectează impresionismul, îl depăşeşte şi pregăteşte viitorul: întoarcerea la construcţie prin volum. El reflecta întotdeauna înainte de-a fixa un ton pe pânză. Concepţia lui plastică a tonului local, conduce logic la un corolar de ordin estetic. Indrăgostit de sinteză, îndârjit să reconstituie universul disociat prin analiza impresionistă, el readuce formele pe planuri largi, subordonând amănuntul, întregului; el caută sub aspectul exteri orstructura generală şi ţinteşte la echilibru, la cadenţă, la ordine. „Opera trecutului trebuie continuată, nu contrazisă sau negată". Firea lui îl silea să caute şi să iubească lucrurile ordonate. Şi Vauxcelles afirmă că pânzele cele mari ale lui Cézanne s'au născut numai din această dorinţă de ordine: el voia să-şi organizeze compoziţia, cum îşi organiza senzaţiile. *Disciplina lui era astfel intenţionată, dar mijloacele au contrazis-o destul de des...*

Aspectul de „neisprăvit" al pânzelor sale, dădeau, acelora cari nu-i cunoşteau gândul, impresia unei naturi aspre, ţintind să prindă din lume note esenţiale, de bună seamă, dar sumare şi instinctiv apucate din fugă. In fond, nu era decât o manieră simbolică de a exprima aparenţa ultimă pe care formele tindeau să o ia într'un univers abstract, căruia artistul se ferea să-i depăşească limitele ideale.

Determinând prin studiul structurii aparente a formelor, suprafeţele cari le definesc în raport cu planurile învecinate, Cézanne a restituit formelor locul lor necesar în spaţiul celor trei dimensiuni. El a dat astfel lucrări de iniţiere şi de perfectă probitate artistică. Opera lui, cu toate defectele ei evidente, dovedeşté ingénuitaté, ştiinţă şi subtilitate. Cézanne n'a făcut acrobaţie. Renoir care era un clasic şi un sensual, şi care a regăsit plenitudinea formei, — şi Ingres care era un sadic şi un geometric (cineva spunea chiar că era un sălbatec: petrisseur de volumes charnelles), n'au dat opere mai puternice ca ale lui Cézanne. Insă publicul a fost totdeauna deconcertat de slăbiciunile de desen ale acestui artist sincer, dar incomplect. De aceea, socotindu-l un apostol al urâtului, controversele tehnicei sale încep să se lămurească. Cea mai mare parte dintre creatori sunt însufleţiţi de spirit revoluţionar. Paul Cézanne, un răzvrătit în contra vechilor concepte, nu voia să adauge naturii nimic, când îi lipsia frumuseţea. El vedea numai urâtul, şi firea toată era aşa cum o seziza el. Zugrăvia prin urmare natura, oamenii şi lucrurile aşa cum le vedea, fără a se îngriji să le comunice o fărâmă de frumuseţe. Figurile, arborii, casele, florile, fructele, mobilele, toate erau înfăptuite cu aceeaş caracteristică brutalitate. Nu se preocupa nici de amănunt, nici de anecdotă; pitorescul şi ornamentaţia menită să placă nu-l interesau. El descria sumar obiectul, şi-l caracteriza fără să-l fotografieze. Numai culoarea îi dădeà viaţă. Convergenţa şi sugestia masselor năşteau adevăratul echilibru necesar.

Criticii lui Cézanne l-au considerat, unii, ca pe un geniu misterios, alţii ,şi cei mai mulţi, ca pe un mistificator: un primitiv întârziat, care n'avea decât simple intenţii de artă.

Huysmans, de pildă, îl socotia un artist cu retina bolnavă. Ne-având altă călăuză a sensibilităţii, el bâjbâia, şovăia, avea stângăciile şi imperfecţiunile unui adevărat primitiv. Când picta un peisagiu, el îi cerceta caracterul, culoarea şi lumina, îi tălmăcea intimitatea şi măreţia, dar nu izbutia în arta de a spaţializa planurile, de à dà iluzià întinderii.

Natură moartă

Unii îi notau numai defectele: „desen stângaci şi culori greoaie"; alţii se mulţumiau să constate că pictura lui Cézanne „e sumară, deşi sinceră, şi procedeul e prea şcolăresc". „Are idei, dar e incapabil să le exprime. Pictează cu bidineaua." Astfel a fost întâmpinată opera lui Cézanne de către contimporani.

Cu pictura lui impresionantă şi bizară, cu desenul său problematic, — sugestiv în mişcare dar necalculat ca execuţie, — nu e de mirare că s'au găsit detractori cari n'au văzut decât enigma acolo unde era în primul rând artă...

Paul Cézanne e totuş şi azi, pentru mulţi, un semn de întrebare....

H. BLAZIAN

1) Guillemet era membru al juriului; şi pe atunci fiecare membru avea dreptul să introducă în salon un tablou al unuia din elevii săi, fără a mai fi examinat. Aşa că s'a putut vedea atunci un „portret" (al d-lui L. A.) semnat: Cézanne Paul, elev al d-lui Guillemet.

Desen

„ZOOLOGICE"

Muzică de cameră

Canaru 'n colivia de metal,
Interpretează elocvent un solo
Cu glas de trubadur medieval,
Ţesând efecte stranii de tremolo,
Şi 'n ritmul succesivelor arpegii,
Brodează game, arii şi solfegii.

El şi-a ascuns în voce instrumente
Ce dirijează tactul în orhestre:
Viori sonore, flaute stridente,
Ce 'n rezonanţa camerii se 'nfig, —
Şi execută, virtuoz, măestre
Romanţe de Rossini şi de Grieg.

Un alt canar, melodic şi discret,
In rol de cântăreaţă 'namorată,
Ii face declaraţie 'nfocată.
Şoptită în surdină, tainic, piano,
Şi 'ncep apoi pe dată un duet,
De par'c'ar fi la Scala din Milano !

Iar papagalul, grav, caracteristic,
Cu chip caricaturizat în ghetto,
Stă savurând acest program artistic,
Compus în ritmuri largi de allegretto.

ALEXANDRU BILCIURESCU

Moartea lui A. Volânschi

La Petersburg, în mizerie şi uitare, s'a stins din viaţă A. Volânschi, critic, publicist şi filosof, mistic şi estetician. Oraşul Florenţa din Italia l-a ales, acum un sfert de veac, cetăţean de onoare, şi o stradă din Florenţa poartă numele lui Volânschi. Cercetarea trecutului Florenţei, restaurarea lui literară şi îngrămădirea unor imense materiale despre Leonardo-da-Vinci — sunt datorite în întregime acestui evreu dintr'un târguşor murdar din Volânia, care toată viaţa a fost entuziasmat pentru Hristos şi pentru epoca Restauraţiunii, şi care jumătate din viaţă a petrecut-o în Italia şi s'a identificat cu sufletul Florenţei.

N'am putut să merg după sicriul lui Volânschi, care mi-a fost un prieten foarte scump. Ne desparte un spaţiu imens. Ne despart munţii, râurile şi mările urii omeneşti. Volânschi a rămas dincolo, iar eu m'am pomenit pribeag în ţări străine. El n'a putut să fugă de acolo, eu nu pot să mă întorc acolo. Şi el şi eu am ştiut însă că piedicile ridicate între noi sunt trecătoare. Şi toată concepţia lui Volânschi e impregnată de ideile atotputerniciei pe care misticismul şi estetica o împotrivesc lucrurilor şi pasiunilor trecătoare ale omului. Toate neplăcerile vieţii, Volânschi le suporta cu un surâs: — „am spus doar că sunt trecătoare; trebue numai să credem cu tărie în nestatornicia lor, şi atunci e foarte uşor să le suportăm".

Sufletul evreesc al lui Volânschi a ştiut să-şi ridice un altar lăuntric, în care domnea etica şi dragostea activă pentru Hristos, fără vre-un cult, şi fără ritual. In mijlocul unei lumi înrăite, prigonite, sau prigonitoare, inima Evreului Volânschi îl durea de dragostea nemărginită pentru patria-i reală: Rusia. El împărtăşea mai toate ideile mistice ruseşti asupra mesianismului rus orânduit de însăşi Providenţă. Cariera lui de „creştin" spiritual a început încă din ziua când fiind foarte tânăr, însă şi foarte erudit, — a apărut la o discuţie publică şi a apărat imaginea divină a lui Hristos împotriva înţelepţilor bătrâni, rabini şi teologi Evrei. Fiind excomunicat pentru acest idealism, Volânschi îşi suportă înstrăinarea cu un surâs blând, spunând că Spinoza îl învăţase demult să-şi învingă orice resentiment şi orice tristeţe. Şi în restul vieţii lui, Volânschi privea toate prigonirile cu un calm imperturbabil. Misticul cam nebulos, ştia să suprime într'însul, pe bărbatul cu temperament de foc.

Nefiind pe placul Evreilor, n'a fost nici pe placul Ruşilor. Dar el nici n'a căutat să fie pe placul cuiva. Adevărul pur domnea în sufletul lui Volânschi, care era străin oricărui servilism în numele succeselor materiale. Era un

..... cavaler sărac,
Necunoscut şi simplu,
Ursuz şi palid la faţă,
Indrăzneţ şi drept în suf.e....

A făcut greşeli pe drumul vieţii, pe care a cautat adevărul şi dreptatea, şi le-a căutat cu mândrie şi dezinteresare; uneori — cu prea multă mândrie. Insă, solitar cum era, mândria i-a fost singurul refugiu. Prietenii au folosit de la el multe. El însă nu lua nimic şi dela nimeni: spiritualiceşte era mult mai bogat decât toţi. N'a fost profet în ţara lui. Operele sale erau trecute sub tăcere, sau însoţite de glume şi bătaie de joc. Cărţile lui despre Dostoevschi sunt foarte mari şi pline de judecăţi complicate şi surprinzătoare. Abisurile şi cerurile concepţiilor lui Dosteovschi sunt explorate de Volânschi cu atâta putere, cu atâta îndrăzneală şi cu atâta dragoste pentru acest geniu, încât literatura va păstra pentru totdeauna făclia tălmăcitoare a lui Volânschi, aprinsă în mijlocul stihiilor spirituale ruseşti, pe cari le-a zugrăvit Dostoevschi.

Volânschi nu cunoştea compromisuri nici în viaţă, nici în literatură. Fetişii şi zeii n'au existat pentru el. El nu ştia decât de un singur Dumnezeu: al iubirii şi al adevărului. Dragostea, pentru Volânschi, nu era ceva etern, ci o creaţiune epocală a omului; pe când mai tot restul literaturii ruseşti reclama mai mult isprăşirea şi dreptatea.

La începutul carierei sale literare, Volânschi a fost primit cu bucurie de N. C. Mihailovschi şi de ceilalţi literaţi mari din Petersburg. Erudit şi inteligent, el ar fi putut să facă o carieră literară strălucită în sânul literaturii recunoscute şi cu autoritate. A preferat însă să nu fie prins în cleştele punctului de vedere dominant al momentului istoric din anii 1880—1900. Astfel, Volânschi s'a ridicat într'o zi foarte violent împotriva lui Mihailovschi, criticându-i şi toţi predescesorii: Belinschi, Dobrolubov, Cernâşevschi, etc. El a căutat să-i răstoarne pe aceşti *dii majores* ai literaturii şi să dovedească că ei au încurajat interesele de partid şi lozincile de luptă — adică lucrurile trecătoare şi *ad hoc*, în detrimentul adevărului etern. Şi doar în mâna lui Mihailovschi se afla toiagul puterii supreme morale ca şi cântarul judecăţii sociale.

Mihailovschi era un mare luptător, limpede şi hotărât care nu vorbea decât despre lucruri evidente. Volânschi însă aluneca mereu pe marginea misticei, vorbea nelămurit despre visuri şi vedenii, despre viaţa tainică şi despre profeţii. Stilul său era cârlionţat şi încâlcit, pe când stilul lui Mihailovschi se distingea prin limpezime şi calm. Un râu prăbuşeşte munţii, altul curge într'o vale largă, liniştită. Cel dintâi nu reflectă faţa fiecăruia dintre noi, pe când în cel de al doilea oricine îşi vede imaginea. Mihailovschi l-a învins pe Volânschi. Revista acestuia din urmă şi-a încetat apariţia, şi el a rămas în afară de albia cea mare à literaturii ruseşti. Se putea mângâia însă că n'a fost numai el răsturnat astfel, şi împins în singurătate.

A stat toată viaţa în acelaş hotel, într'o odaie arhiplină de cărţi. Trăind mulţi ani în Italia îşi rezerva la Petersburg aceeaş cameră-bibliotecă. Faţa-i era uscăţivă, totdeauna bine bărbierită; obrajii convecşi, privirea concentrată şi ascuţită ca a unui călugăr fanatic; purta un surtuc negru. foarte lung, prea lung pentru statura-i mică şi pentru constituţia lui.

Intr'o zi intră la mine, pe vremea când locuiam în acelaş hotel; era extrem de emoţionat:

— Hai cu mine! A murit Lescov!

In câteva minute am ajuns la casa lui Lescov, acest uriaş al literaturii, învins, prigonit şi necunoscut restului lumii din aceleaşi cauze ca şi Volânschi. Mortul era aşezat pe o canapea. Figura lui tipică rusească, cu o barbă mică, era liniştită şi serioasă. Volânsch is'a uitat lung la aceastâ faţă, apoi a îngenuchiat, a luat mâna lui Lescov şi a sărutat-o cu evlavie, cu ochii plini de lacrimi.

Când ieşirăm, îmi zise:

— Abia acum va răsări gloria lui Lescov. Un om mare trebuie să moară pentru ca contimporanii să-i ierte superioritatea.

Mi se pare astăzi că se poate spune acelaş lucru şi despre Volânschi, dela care au luat foarte mult literaţii ruşi, acei chiar care îşi întorceau faţa cu desgust, când i se pronunţa numele. Florenţa nefiind molipsită de spiritul de luptă rusesc, am văzut acest fenomen unic în Italia: un străin, fără neam, fusese proclamat cetăţean de onoare al celui mai mândru oras de artă italiană.

AL. FEODOROV

K. G. OSSIANNILSSON

In ceaţă

Ceaţa cenuşie cădea în pale largi, adunându-se şi risipindu-se, — ca foile fluturătoare ale unei cărţi. Cea mai mare parte erau pagini goale, ale căror tipărituri căzuse în trecutul depărtat, şi se auzeau şoptind şi murmurând într'un cor trist nelămurit. Din timp în timp, când cartea se desfăcea iarăşi citeam un cuvânt sau două, caşi cum nişte simboluri pe jumătate înţelese se arătau şi se făceau nevăzute. Cititul meu era de fapt un amestec de ghicitori. Era o naivitate într'un volum prea mare.

Mă sprijineam de zid. Lângă mine, fugeau în jos cârceii unei edere veştede; printre ea, fălcile unui leu de piatră se căscau deasupra unui basin cimentat, care sfărâma în stropi apă, fără odihnă. O pereche de porumbei, coborâţi să-şi bea ceaiul de după-amiază, guruiau monoton.

Zidul bisericii era umed din pricina negurei, şi fără îndoială că nu era înţelept să stau nemişcat în burniţă. Dar taina ceţei cenuşii mă prinse, cartea se deschise şi citii...

— Sir Richard, te rog.

— Mă rogi, dar nu poţi să mă opreşti: duhul meu cel rău e prea puternic pentru tine... asta-i Biserica Sfânta Maria?

— Sfânta Maria Mântuitoarea, „Sir Richard".

Ii vedeam arătându-se din ceaţă. O clipă, am vrut să-i rog să-şi întoarcă paşii în veacul din care eşeau, dar îndată am început să mă îndoesc. Ştiam oare atât de sigur cărui secol aparţineam eu însumi?

Indărătul lor patru cai băteau pământul cu copitele. Umezeala picura de pe hăţuri şi tânărul slujitor avea mult de furcă până să linişteaască fugarii. Noroiul sărea în sus la fiecare lovitură de copită, fierbea şi se frământa adânc sub picioarele lor.

Bătrânul lacheu îşi ţinea plin de grijă pulpanele hainei lungi, cu margini de blană, călcând înainte prin zloată.

— Ce-are să zică stăpânul cel bătrân? Ce-are să spună fratele domniei-tale? Sir Richard, te rog — e un sacrilegiu.

Tânărul gentleman râse cu'n râs deschis, puternic, pe când cobora de pe şea un paj tânăr şi ducea uşor şi cu dibăcie povara pe uşa bisericii.

— Iată, Perdita mea, am ajuns!

Sir Richard lăsă jos din braţe pajul pe piatra de mormânt de sub arcadele îngemănate ale portalului...

Pajul se înfioră uşor. Ceaţa era neplăcută — rece şi umedă. Picura pe haina de catifea vărgată cu un suspin uşor.

— Prinţesa mea!

— Floricel!

Era cel dintâiu cuvânt al pajului. Fusese rostit aproape în şoaptă, dar cu o intonare muzicală care venea din adâncul sufletului.

— Am să te duc în sacristie. Acolo vei fi liniştită. Pe trăsnetul cerului! De ce nu am putut lua cu noi şi o însoţitoare!

Pajul îşi plecă ochii, pentru a-i ridica îndată. Era greu de spus dacă erau doi furi sau doi îngeri. In adâncul lor întunecat lucea lumina stelelor.

— Sir Richard, ţi-am făgăduit — cuvintele veneau în şoapte atât de slabe, că buzele abia se mişcau — ţi-am făgăduit că însuşi domnia-ta vei fi într'o zi însoţitoarea mea...

Şi, cum se face nevăzută căprioara în desiş, ea trecu ca vântul prin uşa grea, legată în fier.

Nările lui Sir Richard fluturară, cu mâna strânse tare cheutoarea cingătoarei de piele, ochii i se aprinseră.

— Ralph, zise el, ne trebue un preot.

— Da, Sir Richard, răspunse slujitorul cu îndoială.

— Sir Richard, te rog...

— Spune mai bine că mă necăjeşti, Billy Whitebeard. Imi trebue un preot, chiar dac'ar fi însuşi prea Inaltul Episcop de Winchester.

— Episcopul de Winchester! Ferească-ne Domnul să-l tulburăm în sfintele lui rugăciuni.

— Zi mai degrabă în negoţul şi potlogăriile lui Toate muierile stricate din Londra trăesc sub ocrotirea lui. In comerţu lcu carne omenească, zi mai bine. Dar puţin îmi pasă; nu-l doresc nici pe dânsul, nici gâştele lui din Winchester. Adu aici un preot, chiar dacă ar fi şi sub-diacon.

— Sir Richard, suntem străini în cetate.

— Adevărat! Să vedem dacă putem vâna vre-unul din cuiburile astea de ciori.

— Dar patrula Stăpânirii...

— Eh! Ceaţa ne ocroteşte. Abia putem să ne vedem degetele dacă ni le vârâm sub nas! Hei! Cine-i acolo? Un călugăr? Chiamă-l aici!

— Sir...

— Hei, părinte!

— Cine mă strigă?

— Richard, cavaler de Glamorgan.

— Nu te văd, din pricina negurii. Ce-ţi doreşte inima, fiule?

— Vino mai aproape.

Ceaţa se desfăcu şi o glugă cafenie se arătă. Faţa de sub ea era de culoare aproape tot aşa de cafenie.

— Părinte, am să-ţi spun ceva. Pst! O patrulă! In biserică cu noi!

— Mă duc la un bolnav. Poţi să alegi pe altul, pentru scopurile tale, fiule.

Călugărul clipea cu neîncredere şi privea întrebător la cei trei oameni în vestminte de călătorie. Sir Richard îl împinse, fără să mai adauge nimic, în tinda bisericii.

— Cine-i acolo?

Un ofiţer venea către cai. Cizmele lui se puteau auzi lepăind prin noroi, dar ceaţa nu lăsa să se zărească decât umbra unei feţe. Sir Richard puse mâna pe sabie şi se pregăti de luptă.

— Ai cui sunt caii? se auzi din norul întunecat.

— Ai stăpânului meu, Episcopul de Winchester, răspunse un glas liniştit.

Sir Richard răsuflă adânc. Călugărul ridică din sprâncene, dar cavalerul îl ţinea strâns de antereu.

— Astăzi n'are paznici însoţitori.

— Spovedeşte pe un nobil gentleman. E înăuntru. Doreşte domnia-ta să-l chem?

— Dumnezeu să apere pe Inălţimea sa. Bun. Inainte — la stânga!

Patrula se auzea îndepărtându-se. Lăncile soldaţilor zăngăneau deja într'o stradă alăturată.

Sir Richard se apropie de cai, târând călugărul cu sine.

— N'am să te uit, Ralph. Minciuna asta a ta merită un titlu de cavaler.

Ralph îndrăzni să zâmbească. Era un om tânăr, cu păr roşu. Pana de corb atârna udă şi grea la boneta lui verde.

Călugărul încercă să se libereze.

— Fiule, mi-ai rupt antereul. Fericirea veşnică a unui suflet este în joc, ţi-am spus. Ţelurile tale...

— Au tot atâta greutate cât şi ale tale, — răspunse scurt cavalerul. Ele privesc fericirea a două suflete.

— Sir Richard, e un sacrilegiu!

— Ţine-ţi gura, Whitebeard!

— Sir Richard?

— Ce-i, Ralph?

— Dacă poţi să păzeşti caii puţin, şi-mi laşi pe călugăr pe seama mea, bănuesc că am să pot găsi un preot pentru domnia-ta.

— Dar să nu laşi să scape călugărul: e'n stare să facă pozne.

— N'ai grijă, sir.

— Bolnavul... bolnavul... e pe moarte... e pe moarte. se văita călugărul.

— Bine, lasă moartea să-şi îngroape mortul! Du-te. îţi spun!

Ralph se făcu nevăzut în ceaţă. Pumnul lui mare şi o haină cafenie veneau în urmă.

— Spune, Whitebeard, ai să mă vinzi?

— Să te păzească Domnul, Sir Richard, altădată ai călătorit doară pe genunchii mei. Din dragoste pentru tatăl dumitale, şi pentru fratele dumitale şi pentru dumneata...

— Bine! Păzeşte caii.

Bătrânul slujitor apucă hăţurile aruncând o privire supusă dar desnădăjduită către stăpânul său.

— Dacă vine cineva, sunt Episcopul de Winchester, ai înţeles?

— Sir Richard, e un sacri...

— Bine.

Tânărul se făcu nevăzut prin uşa scârţâitoare, care rămase întredeschisă.

Negura se lăsa în milioane de picături mărunte împrejurul bătrânului rămas singur şi a celor patru cai.

Zângănit de arme răsuna din susul străzii. Se apropia. Se putea auzi plescăitul copitelor cailor prin bălţile drumului. O lumină roşie luci ca o stea căzătoare.

Billy Whitebeard trase caii pe tăcute mai lângă poartă.

Un tremur de glasuri veni dinspre călăreţii care se apropiau, mergând în lumina crescută a torţelor. O voce repetă de mai multe ori aceiaşi întrebare. Nimeni nu răspunse. Billy Whitebeard tremura din toate mădularele. Procesiunea se opri lângă uşa bisericii.

— Cine-i acolo? Patru lănci fulgerară spre pieptul lui Billy.

— Inălţimea sa Episcopul de Winchester, răspunse Whitebeard. Poate glasul îl tremura mai mult din pricina bătrâneţei.

Călăreţii răspunseră cu un murmur care semăna cu un hohot de râs. Inainte ca Billy să-şi fi venit în fire. unul din lăncieri îi luase hăţurile, iar el fu ridicat de un altul şi dus înaintea căpeteniei cetei.

— Cine eşti tu, care răspunzi pentru Episcopul de Winchester?

— Cu iertăciune, stăpâne, gângăni Billy, — e în biserică.

— E acolo, înăuntru?

Călăreţii râseră din nou.

— Spovedeşte pe un nobil gentleman, urmă Whitebeard, vorbind parcă prin somn.

— Spovedanie? Asta ţi-ar trebui mai repede ţie, bătrâne. Bun. Voi vedea pe Episcopul tău de Winchester. Imi pare că mă cunosc puţin cu dânsul. Ostaşi, păziţi intrarea. Câţiva din voi să caute înlăuntru, — dar luaţi aminte, să nu făptuiţi vre-un sacrilegiu!

Billy sta împietrit. Ii vâjâiau urechile. In jur, era tropot şi larmă de oameni înarmaţi. Si el, — el îşi trădase stăpânul!

Trecu în răstimp — o întreagă veşnicie. Călăreţii se învârteau în şeile lor care scârţâiau, îşi amestecau suflarea aburită, şi vorbeau cu veselie batjocoritoare. Numai căpetenia sta tăcută şi ţapănă în largile veştminte de călăreţ. Lumina torţelor lucea slab în ceaţa tot mai deasă.

Uşa bisericii scârţâi. Un ostaş se apropie de acela cu vestminte largi.

— Ei bine?

— Stăpâne, en biserică e un tânăr nobil şi o *damzelă*.

— Şi pe urmă?

— Ne-aţi oprit să făptuim un sacrilegiu, şi cei doi sunt îngenunchiaţi în faţa altarului.

— Nu poate nimeni să-i scoată afară? Făgăduiţi-le că-i las liberi. M'aşi bucura să văd şi eu pe Episcopul ăsta de Winchester.

— Doamne! gemu bătrânul slujitor.

— Hai! Duceţi-vă! Ostaşii se întoarseră iarăşi în biserică.

— Doamne! repeta Whitebeard, fii milostiv cu tânărul meu stăpân! E aşa de tânăr, şi tinereţa nu-i niciodată înţeleaptă. A venit la Londra să se cunune.

Călăreţii chicotiră, dar încet, parcă le era teamă să nu supere pe vre-un domn puternic.

Curând Sir Richard şi mireasa lui tânără se arătară în faţa omului cu veştmânt larg.

— Dumneata eşti Episcopul de Winchester? întrebă călăreţul cu glas liniştit.

— Nu, domnule, sunt Richard, cavaler de Glamorgan.

— Dar slujitorul dumitale spune...

— Minte, domnule, minte din porunca mea.

Pentru întâia oară omul în vestmânt zâmbea.

— Atunci din porunca dumitale te-a dus într'o frumoasă încurcătură cu minciuna lui. Ce căutaţi în biserică?

— Aşteptam un preot, eu şi tânăra mea mireasă.

— Şi aţi găsit?

— Numai un blestemat de călugăr, care era prea mândru şi puternic ca să ne poată cununa.

— Dar unde-s nuntaşii?

— Nuntaşii noştri sunt toate gândurile fericite, toate visurile pe care le visăm în tinereţe, şi toţi sfinţii din ceruri.

— Sir Richard, zise celalt după un răstimp, în care privi când la tânărul aprins, aprig, când la tânăra fată care stătea pe treptele bisericii, lângă cavalerul ei, cu haina de paj pusă peste găteala de mireasă. Sir Richard, nuntaşii dumitale îmi plac. Dar pentruce ai luat logodnica fratelui dumitale?

Sir Richard tresări şi privi pătrunzător la nobilul călăreţ.

— Ea nu-i logodnica lui, deşi e adevărat că tatăl meu ar fi vrut să fie. Fratele meu moşteneşte moşiile şi numele cel mare, dar în dragoste eu sunt stăpânitorul. Ea pe mine mă iubeşte.

— Aşa este, Mistress Esther?

— Da, domnule.

Ochii negri se plecară. Era greu de spus dacă erau doi furi sau doi îngeri.

— Bine, Sir Richard, atunci dumneata eşti stăpânul legiuit — în iubire. Iar eu însumi voi fi preotul vostru. Descălecaţi!

Fu larmă şi zângănit de arme şi călăreţi spătoşi. Cel cu vestmânt larg păşi înainte, şi după el urmă Sir Richard şi Mistress Esther, între două şiruri de facle şi halebarde.

Intrară pe uşa bisericii şi toţi oamenii în zale îi întovărăşiră.

Sir Richard privea la mireasa lui. Nu înţelegea minunea din jur. Dar iubirea este o lume plină de minuni.

Locul din faţa bisericii se goli. Numai bătrânul Whitebeard zăbovea.

Incăodată ceaţa se desfăcu, şi Ralph cel roşu se arătă. singur şi abătut.

— Pe trăsnetul cerului! Blestematul cela de călugăr era chiar diavolul: mi-a scăpat la un colţ de stradă. M'a rătăcit şi n'am putut găsi nici un preot. Trăncănea mereu, şi...

Billy duse degetul la buze şi privi tainic.

— Ce-i? vorbeşte!

— Ssst! Vine cineva!

Erau doi cai înspumaţi, ducând doi călăreţi uzi de năduşeală. O ceată mare de însoţitori lărmuia şi zăngănea îndărătul lor.

— Hei, voi de colo, hoţilor! Ralph şi Billy! Unde se află Sir Richard. Şi Mistress Esther?

— Sire, eu...

— Nu te apăra zadarnic. Ai să răspunzi cu viaţa, dacă scapă. E-aici înăuntru, spune-mi?

Billy Whitebeard rămăsese fără glas. Putu numai să facă semn cu mâna.

— Da, stăpâne, răspunse Ralph.

— Ascultaţi orga! S'au cununat! Bine, ce s'a făcut, s'a făcut. Dar mişelului de preot, am să-i spun câteva vorbe să...

Cel în veştmânt larg păşea afară din biserică. După dânsul se grămădeau călăreţii cu scuturile, iar de cealaltă parte a lui avea pe Sir Richard cu tânăra doamnă de Glamorgan.

— Iată preotul, domnule, zise cel cu veştmânt larg, pe când ostaşii îi ţineau scara. — Doreşte ceva nobilul domn?

Faţa nobilului domn se înroşi. Burniţa şi năduşeala picurau deodată de pe obrazul lui bătrân.

— Doresc... nimic... nimic... Prea înălţate Episcop... nimic, nobile stăpân de Winchester!

Porumbeii guruiau încă lângă fântâna în murmur veşnic. Capul leului privea nemişcat la apa fără odihnă. In depărtare, vuetul oraşului se auzea când ca o şoaptă, când ca un muget.

Uşa bisericii scârţâi încet, apoi se închise greoiu. Se auzi un ecou slab, caşi cum s'ar fi închis un volum vechi şi gros. Ceaţa căzu groasă şi opacă, şi uşa bisericii nu se mai putea vedea.

Ceaţa asta era în adevăr nesănătoasă. Şedeam înfiorat lângă zidul igrasios. Un clopoţel sună tare pe lângă mine.

— Birjar! Du-mă la cea mai apropiată staţie de metropoltan!" Copitele cailor tropotiră pe dalele de lemn, tari şi netede. Ceaţă cenuşie... ceaţă cenuşie... pretutindeni în jurul meu.

Din englezeşte de STEJAR IONESCU

Ivan Bunin

Târziu noaptea

A fost un vis sau un moment de viaţă nocturnă şi misterioasă care se aseamănă atât de mult cu visul? Părea că luna tristă de toamnă pluteşte de mult peste pământ, că a sosit ceasul odihnei, după toată minciuna şi zădărnicia zilei. Părea că Parisul a adormit cu totul, până la cel mai sărac colţ al lui. Dormii multă vreme, dar în sfârşit somnul mă părăsi încet, ca un medic prevăzător şi liniştit ce şi-a îndeplinit datoria şi a părăsit pe bolnav numai atunci când acesta a respirat din toată puterea plămânilor şi deschizând ochii, a surâs stingherit, dar plin de bucuria reîntoarcerii la viaţă. Trezindu-mă, deschizând ochii, mă pomenii în regatul liniştit şi luminos al nopţii.

Păşeam fără sgomot pe covorul camerei mele de la etajul al cincilea şi în sfârşit mă apropiai de o fereastră. Priveam aci camera largă şi plină de o ceaţă uşoară, aci luna ce se vedea prin geamul de sus. Luna mă inunda atunci în lumină, iar eu privii multă vreme faţa ei, ridicându-mi ochii în sus. Lumina lunii micşora întunericul din fundul camerei, pătrunzând prin dantelele alburii ale perdelelor. De aici luna nu se vedea. Dar cele patru ferestre erau scăldate puternic de lumină, ca tot ceeace se afla în apropierea lor. Lumina lunii cădea din ferestre în semicercuri palide, azurii şi argintii, iar fiecare din ele forma câte o cruce fumurie şi întunecată ce se răsfrângea blând asupra fotoliilor şi scaunelor slab luminate. Iar într'un fotoliu de la fereastră stetea aceea pe care o iubisem, — albă toată, semănând unei fetiţe, palidă şi fermecătoare, obosită de tot ce-am suferit şi care ne făceau să fim atât de des nişte duşmani răutăcioşi şi necruţători.

Pentruce nici ea nu dormea în noaptea aceasta?

Evitându-i privirile, mă rezemai de pervazul ferestrei, alături de dânsa...

Da, e târziu, — întregul perete al caselor din faţă e întunecat. Ferestrele de acolo formează pete negre, asemenea unor ochi de orb. Privii în jos, — galeria strâmtă şi adâncă a străzii era şi ea întunecată şi pustie. Şi tot astfel era întreg oraşul. Numai luna gălbuie şi palidă, înclinată puţin, lunecă şi în acelaş timp rămânea nemişcată printre norii fumurii ce aleargă mereu, veghind singuratică deasupra oraşului. Luminoasă şi puţin cam ştirbită, din pricina asta şi tristă — ea mă privea drept în faţă. Norii pluteau ca un fum alături de ea. In apropiere erau luminoşi şi plăpânzi, mai departe deveneau mai deşi, iar dincolo de crestele acoperişurilor treceau în masse cu totul posomărâte şi grele...

De mult nu văzusem o noapte cu lună! Şi iată că gândurile mi se reîntoarseră asupra nopţilor îndepărtate de toamnă, aproape uitate, pe cari le văzusem în copilărie, în mijlocul stepei deluroase şi monotone din Rusia de mijloc. Acolo luna plutea peste acoperişul meu natal, acolo cunoscusem pentru prima dată şi iubisem faţa ei blândă şi palidă. Părăsii cu gândul Parisul şi întreaga Rusie îmi trecu o clipă pe dinaintea ochilor, ca şi cum aş fi privit depe o culme un şes nemărginit. Iată nemărginirea pustie, aurie şi strălucitoare a mării Baltice. Iată ţinuturile posomorâte ale brazilor, înconjurate de ceaţă înspre răsărit, iată pădurile rare, bălţile şi dumbrăvile lângă cari, în jos, în spre Sud încep dealurile şi şesurile nemărginite. Şinele se întind prin păduri pe distanţe de sute de kilometri, lucind slab la lumina lunii. Luminile somnoroase şi multicolore licăresc alături de drumuri şi aleargă una după alta în patria mea. Inaintea mea se întinde şesul uşor ondulat, iar în mijlocul lui e o casă boerească veche, veche de de tot, ce stă îmbătrânită şi blândă la lumina lunii... Intr'adevăr oare e aceeaş lună care privise cândva în camera mea de copil, apoi mă văzuse adolescent, iar acum plânge împreună cu mine după tinereţea pierdută? Ea e aceea care m'a liniştit în regatul luminos al nopţii...

— Dece nu dormi? — auzii eu o voce timidă.

Şi faptul că dânsa se adresase cea dintâiu către mine după o tăcere lungă şi îndârjită, mă împunse în inimă, producându-mi durere şi bucurie. Răspunsei încet:

— Nu ştiu. Dar tu?

Şi din nou se făcu tăcere îndelungată. Luna se lăsase cu mult în jos şi lumina tot cuprinsul camerei.

— Iartă-mă! — spusei eu, apropiindu-mă de ea.

Ea nu-mi răspunse şi-şi acoperi ochii cu mâinele. Ii luai mâinile şi i le depărtai de la ochi. Lacrimi i se scurgeau pe obraji, iar genele îi erau ridicate şi tremurau ca la un copil. Căzui în genunchi la picioarele ei, îmi lipii faţa de ea, ne mai ţinându-mi lacrimile, nici ale mele, nici ale ei.

— Ei, bine, dar tu nu eşti vinovat, — şoptea dânsa turburată. — Nu-s vinovată eu în totul?

Şi surâdea printre lacrimile unui surâs de bucurie amestecată cu tristeţe.

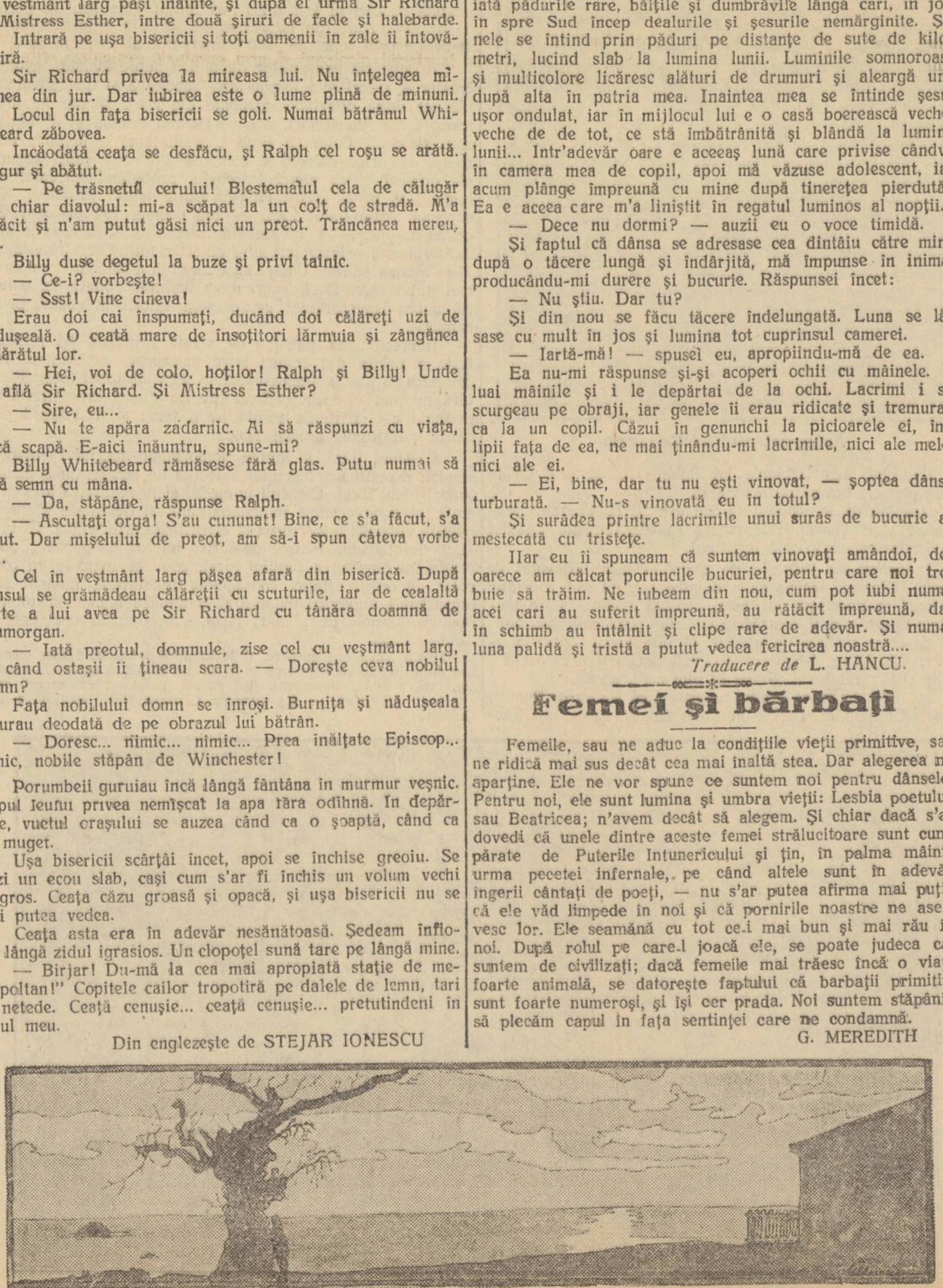
Iar eu îi spuneam că suntem vinovaţi amândoi, deoarece am călcat poruncile bucuriei, pentru care noi trebuie să trăim. Ne iubeam din nou, cum pot iubi numai acei cari au suferit împreună, au rătăcit împreună, dar în schimb au întâlnit şi clipe rare de adevăr. Şi numai luna palidă şi tristă a putut vedea fericirea noastră....

Traducere de L. HANCU.

Femei şi bărbaţi

Femeile, sau ne aduc la condiţiile vieţii primitive, sau ne ridică mai sus decât cea mai înaltă stea. Dar alegerea ne aparţine. Ele ne vor spune ce suntem noi pentru dânsele. Pentru noi, ele sunt lumina şi umbra vieţii: Lesbia poetului, sau Beatricea; n'avem decât să alegem. Şi chiar dacă s'ar dovedi că unele dintre aceste femei strălucitoare sunt cumpărate de Puterile Intunericului şi ţin, în palma mâinii, urma pecetei infernale, pe când altele sunt în adevăr îngerii cântaţi de poeţi, — nu s'ar putea afirma mai puţin că ele văd limpede în noi şi că pornirile noastre ne aservesc lor. Ele seamănă cu tot ce-i mai bun şi mai rău în noi. După rolul pe care-l joacă ele, se poate judeca cât suntem de civilizaţi; dacă femeile mai trăesc încă o viaţă foarte animală, se datoreşte faptului că barbaţii primitivi sunt foarte numeroşi, şi îşi cer prada. Noi suntem stăpânii: să plecăm capul în faţa sentinţei care ne condamnă.

G. MEREDITH

In chestiunea programelor învăţământului secundar

(Scrisoare deschisă d-lui Ministru al Instrucţiunii)

Proiectul Anghelescu se mărginise a se ocupa cu problema clasicismului.

Mărturisesc că e importantă. Şi personal — aceasta va surprinde poate pe unii — sunt încredinţat partizan al unui enciclopedism cât mai complect —, cu deosebire în ţara românească.

Dar problema încă şi mai importantă e alta. O voi schiţa în câteva cuvinte.

Geografia se predă în liceu până în clasa 5-a. In clasa 6-a, 7-a şi 8-a —, acest studiu încetează.

Pe de altă parte —, o seamă de discipline: Morala. Dreptul, Estetica, Economia, Teoria Cunoaşterei, Istoria Religioasă, Sociologia, sunt — unele complect omise — altele cu totul insuficient introduse.

Aşa dar, — două lacune se pot observa în programele învăţământului secundar.

— Desigur —, aceste lipsuri îşi au *cauze* care le explică, deci şi *remedii* care le corectează.

Prezenta scrisoare îşi propune să le desluşască pe cele dintâi şi să încerce a le indica pe cele din urmă.

* * *

Geografia este silită să se oprească în clasa 5-a din lipsă, oarecum, de materie. In cinci ani, cunoştinţele de geografie elementară sunt epuizate, în schimb cele speciale sunt prea... speciale, prea technice, — şi ca atare trec dincolo de interesele unei culturi liceale.

S'ar putea, la rigoare, face cu geografia ceeace se face cu Istoria: s'ar putea *reîncepe d'acapo*. Dar rezultatul ar risca să fie tot atât de puţin strălucit ca şi în cazul Istoriei —, materia cea mai cordial „antipatizată" de şcolari, cea mai anevoe învăţată, cea mai repede uitată...

Cauza acestei antipatii — pe care geografia o imparte cu Istoria — este, printre altele, şi caracterul prea migălos, lipsit de interes general, detaşat cu preocupări mai actual, al faptelor istorico-geografice. Ele nu vorbesc destul inimei noastre. Intoarcem capul dela ele ca dela lucruri de pe altă lume.

Dimpotrivă, toate disciplinile zise „spirituale" (Geistwissenschaften: morala, economia, estetica, logica, sociologia, etc.) păcătuesc printr'un defect invers. Istoria şi Geografia erau prea din cale afară de concrete. „Ştiinţele spirituale" nu-s destul, adică, vrem să spunem că-s prea abstract metafizice *pentru* intelectul unui licean.

Pe de altă parte ele-s şi prea multe. Spuneam că Istoria şi Geografia îşi epuizează repede, în cel mult patru ani, tot conţinutul lor de cunoştinţi învăţabile în liceu? „Ştiinţelor spirituale" nu le-ar ajunge nici zece ani: ele numără aproape cincisprezece discipline; nici n'ar încăpea în vre-un program. A fost deci firesc ca ele să fie omise, sau, în cazul cel mai bun, reduse la principii mai mult decât sumare.

Rezultatul e că „enciclopedismul" care trebue să fie ţinta şi caracteristica unei culturi liceale se vede parţial compromis. In sfârşit — lucru încă şi mai grav — sacrificatele sunt tocmai acele ramuri de cunoştinţe care au cea mai frecventă aplicare în *viaţa cotidiană* —, esenţialmente compusă din conduite economice, religioase, politice, artistice, morale, la care trebuie să mai adăugăm şi ceeace s'ar putea chema „ştiinţa de a ne comporta faţă de oamenii din alte ţări."

Cum s'ar putea umplea toate aceste lipsuri, fără a că dea în inconvenientele pe care le-am determinat?

* * *

Am văzut cum cusurul Geografiei (ca şi al Istoriei) constă în caracterul lor prea „plicticos-concret".

Din contra, defectul „Ştiinţelor Spiritului" era de a fi prea lipsite de interes mai „realist", de a fi, la urma urmei şi ele, plicticoase printr'un caracter exagerat abstract (care depăşeşte resursele mentale ale şcolarului liceal).

Nu există însă un mijloc de a corecta excesele unora prin excesele inverse ale celorlalte —, făcând astfel accesibile cunoştinţele deosebit importante şi în cel mai înnalt grad profitabile ale amândorora?

Acest mijloc —, cred că există.

Este prezentarea tuturor faptelor de care vorbeam mai sus sub o formă *etnografică*.

Câmpul Etnografiei se mărgineşte, la una din fruntariile sale, cu „literatura de călătorii", iar la cealaltă cu filozofia socială şi morală. Ea ţine justul mijloc între caracterul prea apodictic al acesteia din urmă şi prea beletristic al celei dintâi. Să ne gândim numai la cărţile lui Frazer. Se citesc ca un roman — şi totuşi alcătuesc cea mai categoric ştiinţifică reuşită de erudiţie propriu zisă.

Sunt deci multe şanse că Etnografiei îi incumbă sarcina viitoare de a fecunda şi de a complecta programele învăţământului secundar.

Că Etnografia — în afară din şcoală — e pe punctul de a metamorfoza întreaga gândire omenească — este un fapt de observaţie curentă. Toate disciplinele moderne care umplu universităţile Europei: psihologie, economie, morală, drept, logică, estetică, „ştiinţă a religiilor", „istorie a artelor" toate se reazimă azi în principal pe preţiosul material documentar oferit de Etnografia Comparată.

Fireşte, — progresele survenite în cugetarea extra-şcolară au precedat totdeauna pe cele produse „intra muros". Dar a ajuns timpul ca evoluţia să-şi înceapă şi această a doua ei etapă.

* * *

Propunem deci ca, din clasa 5-a până la sfârşitul bacalaureatului, să se introducă în mod larg Etnografia comparată —, această ştiinţă deopotrivă de descriptivă şi de explicativă, explicativă fără dogmatism şi descriptivă fără fastidioase migăleli —; ştiinţă a diverselor „habitus" fizice şi mintale, a diverselor moravuri materiale şi intelectuale practicate de fraţii noştrii întru „genus homo".

In etnografie, *abstracţia* se poate ridica cel mult până la perceperea acelor „abstracte" sociale care sunt instituţiunile" diverse; *inducţia*, la rându-i, se opreşte acolo unde „detaliile" încetează a mai prezinta interes „general". *„Terre d'entente"* între facultăţile deductive şi inductive —, aceasta e, din punctul nostru de vedere şcolar, caracteristica Etnografiei.

Etnografia, poate mai mult ca orice altă disciplină, este în măsură să înveţe pe adolescenţi că, bunăoară, *patria* nu-i doar o formulă „épouvantail" în care trebue să „crezi fără să cercetezi", în mod ipocrit şi numai de frica sancţiunilor;

Că, de pildă, Dumnezeu este o *realitate*, şi că sub haina simbolismelor variabile dela loc la loc, ea ascunde o necesitate tot atât de inexorabilă ca şi foamea, câte odată chiar mai tare decât aceasta din urmă. Căci etnografia e aceea care ne arată cum, în anumite triburi, locuitorii s'au lăsat a muri de foame mai bine decât să se atingă de un aliment „tabu": şi aceasta fără eroism „à la moderne", în chip simplu şi banal...

Etnografia va putea, apoi învăţa pe şcolar că în genere interesele şi nevoile noastre zise „materiale" nu robesc pe om, sau că dacă îl supun este de bună voie: căci şi ele au partea lor de convenţionalism şi de ideal; că ceeace numim „consumaţie" este o adevărată „instituţiune socială". şi că imperativele trupului nu-s poruncitoare decât întrucât sunt totodată (şi poate mai ales) „imperative sufleteşti"...

In sfârşit, etnografia e singura capabilă a ne învăţa — şi iarăşi: nu prin exhortaţiuni, ci prin fapte, exemple şi precedente — a înţelege diversitatea popoarelor şi deci a respecta psihologia etnică a aproapelui de aiurea.

Şi nu ne punem aci din punctul de vedere al moralistului. Toate acele adevăruri pe care le poate procura Etnografia sunt, desigur, moralizatoare dar nu pentrucă sunt morale, ci sunt morale pentrucă sunt adevărate....; căci adevărul graţie putinţelor sale de a nu fi mereu desminţit de realitate, posedă o valoare heuristică, stenică şi reconfortantă.

* * *

Spuneam că toate aceste rezultate ar putea fi aşteptate dela o introducere largă a Etnografiei în cursul superior al învăţământului secundar.

Ar fi reforma „în mic" pe care o propunem.

Dar ne-am putea gândi şi la o alta „în mare" la o reformă mai radicală.

Arătasem odată („Viaţa Românească" 1920) cauzele pentru cari Istoria e aşa de unanim antipatizată de şcolari. Pricina e că „maniera istorică", în judecarea lucrurilor e un procedeu de cunoaştere cu totul diferit de cel pur-cauzal: că logica evoluţiunii e alta decât logica explicaţiunii propriu zise; că ea apare abia la o vârstă mai înaintată, şi că debuturile ei coincid aproximativ cu ceeace numim în România epoca „învăţământului secundar superior". In cursul inferior, disciplinele cele mai adaptate resurselor logice ale şcolarului sunt mai cu seamă cele pur cauzale sau atunci acele pur-artistice şi literare. Istoria însă nu-i nimic din toate acestea. Sau, dacă încearcă a se apropia de vre-una din două, se transformă imediat fie în sociologie, fie în frazeologie — sau în cel mai bun caz în roman de aventuri.

Pe când Etnografia este într'adevăr o sinteză moderatoare a particularităţilor celor două sisteme de gândire. De aceea ar fi poate foarte profitabil ca ea să înlocuiască Istoria în „primul ciclu" al acesteia, în cei patru ani de curs inferior în care Istoria reuşeşte a fi învăţată aşa de prost şi uitată aşa de bine...... Locul Istoriei este în cel d'al doilea ciclu. Ea trebue *începută* atunci, şi făcută *odată dar bine* căci numai atunci mintea şcolarului este în măsură pentru aceasta.

* * *

O serie de deziderate utile:

Reabilitarea Geografiei deocamdată ieşită dincolo de interesul şcolarului.

Integrarea tuturor acelor cunoştinţe (azi inaccesibile) care vor servi vieţei cotidiane de mai târziu, cunoştinţe care compun ceeace se chiamă „Ştiinţele spirituale" (Geistwissenschaften).

Reintroducerea Istoriei în sfera „învăţăturii atrăgătoare" sau măcar pur şi simplu „posibile".

Desvoltarea simţului etic, patriotic şi religios, — adânc periclitate astăzi, când învăţarea lor papagalicească le expune la efectul disolvant al unei eventuale deşteptări criticiste sau culturi „pozitiviste" formată tardiv în afară de şcoală şi de morală;

La înfăptuirea acestora, — foarte cu mult cred că ar putea contribui o largă revizuire a programelor de liceu, în cari s'ar da o mai cuvenită atenţiune acelei discipline care deja — în domeniul învăţăturii post-şcolare — lucrează la reclădirea Ştiinţei pe baze consolidate...

D. I. SUCHIANU

Cugetări

A iubi un ceas, asta o face animalul; a iubi o zi, o face orice om; a iubi toată viaţa o face un înger; a iubi toată viaţa aceeaş persoană, aceasta o poate numai Dumnezeu.

A spune că în viaţă nu putem iubi decât o singură dată, este una din cele mai mari neruşinări de care amorul se face zilnic vinovat.

P. Mantegazza

Arta nu există fără viaţă.
Desenul e în viaţă ceeace stilul e în literatură.

A. Rodin

Când omul atinge hotarul prin care intră într'o perioadă de muncă şi de osteneli, încearcă să-şi facă un loc în viaţă şi să-şi stabilească destinul şi relaţiile cu lumea ce-l înconjoară. Omul trebuie să mulţumească soartei, dacă a trecut „cotitura periculoasă a vieţii" fără să fi primit nici-o lovitură.

Korolenko

Căile vieţii se încrucişează; unii se resemnează să ducă viaţa pe care le-a hărăzit-o Dumnezeu; alţii se străduiesc, conduşi de un prieten sincer, să urce calvarul, la limanul căruia duce bunătatea sufletească.

O prietenie frumoasă nu poate fi niciodată condamnabilă. Dumnezeu i-a îngăduit să înflorească în sufletele oamenilor, spre a le da mai mult curaj în viaţă şi spre a îndulci orele grele de suferinţă, pe cari le vor avea.

Hélène Darling

Orice mugure nu înfloreşte decât o singură dată, şi fiecare floare nu are decât un singur moment de frumuseţe perfectă; tot aşa, în grădina sufletului, orice sentiment are momentul său de înflorire, adică clipa lui unică de graţie desvoltată şi de măreţie strălucitoare. Orice astru nu trece decât o singură dată pe noapte la meridian, peste capetele noastre, şi nu luceşte acolo decât o clipă; tot astfel în domeniul inteligenţii, nu există, dacă se poate spune, pentru fiecare idee decât un singur moment zenital, în care culminează toată splendoarea şi măreţia ei suverană.

Artist, poet sau gânditor, surprinde ideile tale în acest punct precis şi fugitiv, spre a le fixa, sau a le eterniza, deoarece acesta e punctul lor suprem. Inaintea acestui moment, tu n'ai decât senzaţia lor confuză, sau presentimentul lor obscur; după el, nu vei avea decât reminiscenţe slabe, sau păreri de rău lipsite de vlagă; acest moment e cel al idealului.

H. — Fr. Amiel

A veghea ca grâul să încolţească, sau ca florile să crească; a sufla din greu la sapă şi la coarnele plugului; a citi, a gândi, a iubi, a te ruga, iată lucrurile cari fac pe oameni fericiţi.

John Ruskin

Comorile Bucovinei

I

„Dulce Bucovină, veselă grădină...."

Mai ales după îmbelşugatele ploi din anul acesta, Bucovina pare în adevăr un raiu, din creştetul Dornei şi până 'n şesurile pe care s'au coborit odinioară descălicătorii Moldovei în căutarea frumoaselor plaiuri, pădurilor bătrâne şi apelor cu mulţi peşti — cum spune cronicarul. Dar nu despre aceste comori vrem să vorbim.

Punctul de legătură între provinciile de nord ale Daciei: depe vârful Ouşorul dintre Iacobeni şi Dorna, privirile mi s'au odihnit pe rând dela Prislopul şi Inăul Maramureşului, la Pietrele Roşii şi Călimanii Transilvaniei, Bârnarul şi Pietrosul Moldovei, Mestecănişul şi Giumalăul Bucovinei. Graniţele fictive ale stăpânirilor nu corespund celor naturale, Bucovina a fost nedespărţită de vecinele ei. Din Maramureş s'au coborit voivozii de acum şease veacuri, caşi cosaşii ce-i întâlneşti azi în toată Bucovină. veniţi vara după lucru. Leagănul Moldovei, aici rezida capul ţării, chiar atunci când se 'ntinde „dela munte până la mare" — cum se intitula Roman Muşat la 1390. Dacă Dragoş s'a oprit la Baia, veche aşezare săsească, independentul Bogdan îşi alege capitala la Rădăuţi, de unde fiul său Laţcu o mută la Seret, iar Petru Muşat la Suceava, unde rămâne aproape două veacuri. Şi chiar după ce Alexandru Lăpuşneanu mută, din ordinul Turcilor, capitala la Iaşi, până 'n pragul epocei fanariote, Suceava fu vizitată, uneori îndelung locuită, de curtea domnească. Văile înguste, — minunate trecători — sau largi — minunat de fertile — au fost totdeauna populate, dar mai ales sigure în vremurile de continue primejdii.

Iată dece Bucovina a păstrat ascunsă în sânurile ei muntoase şi deluroase comori artistice şi istorice, dovezile unui strălucit trecut. Iată de ce, ori de câte ori astăzi vrem să ne mândrim cu vechea artă românească, cele mai de seamă podoabe sunt culese din mânăstirile şi bisericile Bucovinei. Expoziţia dela Paris din vara anului trecut, a etalat ţesăturile dela Putna cu acoperământul de mormânt al Mariei de Mangop sau dela Suceviţa cu acoperământul lui Ieremia şi Simeon Movilă. Şi la expoziţia din toamna trecută, organizată la Geneva cu ocazia seziunii Ligei Naţiunilor, au participat podoabe din Bucovina. Dela Hurezi şi Iaşi, aici au fost aduşi savanţii bizantinologi după congresul din Maiu 1924, pentru a admira în deosebi minunatele fresce externe ale bisericelor bucovinene, unice în arta creştină. Incă din timpul Austriecilor monumentele au fost studiate cu pricepere de învăţaţi ca Wickenhauser, Kozak şi Romstörfer. Acestuia din urmă i se datoresc primele indicaţii asupra reconstrucţiei bisericilor cât mai credincioase originalului; exactitatea propunerilor sale a fost întărită de studiile actuale. Tezaurul dela Putna, cunoscut occidentului ştiinţific prin monumentala lucrare a d-lui Tafrali[1]), a adus o frumoasă contribuţie în cunoaşterea artei bizantine; în special ţesăturile cu podoabe ale lui Ştefan cel Mare sunt între cele mai rari exemplare ce s'au păstrat în genul respectiv din întreaga artă bizantină.

II

Chiar dela porţile intrării spre Burdujeni străjueşte Suceava cu cetatea şi bisericile din cea mai strălucită epocă a lui Ştean cel Mare şi a urmaşilor săi. Cea mai veche, Mirăuţii, fundaţia lui Alexandru cel Bun, a fost refăcută mai târziu — d. Balş crede în veacul al XVII-lea[2]), nouă ni se pare că interesanta clopotniţă alăturată să fie mai timpurie. In centru stăpâneşte vechea catedrală metropolitană, Sf. Gheorghe a lui Bogdan cel Orb şi Ştefăniţă, una din cele mai mari din întreaga arhitectură moldovenească; a păstrat moaştele Sf. Ioan cel nou. Mai modestă Sf. Petru a lui Petru Rareş; la marginile oraşului promontoriu Zamcăi şi Sf. Ilie, una din bisericile de încercare a stilului lui Ştefan cel Mare. Abia te cobori spre calea ferată şi la Iţcani te opreşte biserica Adormirii, despre care se spune c'ar fi fost catoliconul unei mânăstiri de maici în veacul al XVII-lea; păstrează unul din rarele pridvoare deschise din Moldova. Pe un drum numai de 10 klm. alte două monumente: Pătrăuţi, ctitoria lui Ştefan cel Mare şi la capăt Dragomirna, care, deşi zidită de un om al bisericii, mitropolitul Anastasie Crimha în preajma lui 1600, pare un trup de fecioară — după expresia cuiva — prin svelteţa trupului arhitectonic. Pe liziera sudică se află încă Seretul cu două biserici vechi: S-ta Treime şi Sf. Ioan, se crede din veacul al XIV-lea; ultima, amintită în timpul lui Petru Muşat, e prototipul bisericilor moldoveneşti după planul treflat, iar un istoric catalan o compară cu catedrala spaniolă Sf. Petru din Pons[3]). Pe aproape biserica din Reuseni, pe locul unde fusese ucis mişeleşte tatăl lui Ştefan cel Mare; e însemnată pentru încercarea de pridvor deschis, caşi la Arbora, ctitoria nefericitului hatman Luca Arbore dela începutul sec. XVI, durată mai departe, dincolo de Gura Homorului.

Pe două văi paralele, care se'nfund în Carpaţi, se'nşirue partenerele în glorie ale Sucevei. Dela Dărmăneşti, urmărind calea ferată spre Dorna cu vestite băi, la prima staţie ne opreşte Părhăuţii cu biserica logofătului lui Rareş, Gavril Trotuşanu, interesantă pentru o altă încercare arhitectonică: alipirea clopotniţei de corpul bisericii, şi — pentrucă ne aflăm abia la 1541 — pitulată discret sub acoperişul intrării. Dela Solca intrăm în regiunea subcarpatină; aici şi-a durat războinicul şi nefericitul domn Ştefan Tomşa biserica sa după modelul Dragomirnei, cu o întreită construcţie introductivă. La nord de Gura Homorului pe apa cu acelaş nume biserica lui Ştefan cel Mare, din care n'a rămas de cât evanghelia cu scoarţele de argint sculptate şi cu chipul marelui Voivod, deseori reprodus. Ne răsplăteşte ctitoria de-alături a lui Teodor Bubuioc, alt boer al lui Rareş, zidită la 1530, cu noi contribuţii arhitectonice: apariţia unei camere intermediare între narthex şi naos, sepulcral — cum am botezat-o noi[4]), — unde odihnesc de veci ctitorii, aici Bubuioc şi jupâneasa sa Anastasia. Păreţii externi sunt acoperiţi în întregime cu fresce, caşi biserica Voroneţului, cea vestită prin codicele păstrate de călugării cărturari şi care se găseşte cam la aceiaşi distanţă în cealaltă parte a Gurei Homorului. A fost zidită de Ştefan cel Mare la 1488 şi complectată cu'n al doilea narthex de mitropolitul Grigorie al lui Lăpuşneanu. După ce ajungi la Vama, cu stâlpul de hotărnicie al republicei de-odinioară a Câmpulungului — unde nu ştim din ce pricină nu s'a păstrat nici o veche biserică — un drum scurt spre nord-vest duce la Moldoviţa, vechea ctitorie a lui Alexandru cel Bun; clădirea actuală datează dela Petru Rareş, frescele externe par zugrăvite de acelaş artist ca al Homorului.

A doua linie porneşte dela staţia Dorneşti poposind imediat la Rădăuţi, a cărui populaţie ortodoxă e deservită de-aproape şase sute de ani de aceiaşi biserică, fosta cadrală mitropolitană a primilor voivozi, episcopală apoi până'n vremea Austriecilor. Nu se ştie exact de cine a fost zidită actuala clădire; necontestat însă e cel mai vechi monument arhitectonic, fie că se atribue lui Bogdan descălicătorul dela 1360, fie lui Alexandru cel Bun peste o jumătate de veac. După planul în formă basilicală, unic în România, se poate deduce nu numai influenţa occidentală, dar şi vechimea ei; Alexandru Lăpuşneanu îi adaogă un exonarthex şi poate tot el o clopotniţă. Intrând în munţi ajungem la metropola mânăstirelor bucovinene, Putna, cu mormântul marelui Voevod, deschis încă pela 1850 de Austrieci; locul de pelerinaj al tuturor excursioniştilor, veniţi uneori tocmai din America. Valoarea Putnei o constitue azi nu biserica, cu totul refăcută de Istrate Dabija şi alţi restauratori mai noi, ci tezaurul de obiecte artistice, alcătuit din cruci de os fin crustate, icoane cu poveşti de minuni, sicriul în care au fost aduse moaştele Sf. Ioan cel nou, cărţi manuscrise cu frumoase chenare şi vignete — una se presupune din sec. XIII, — vase pentru serviciul religios, odăjdii şi patrahire, din care răsar chipurile lui Ştefan — un exemplar rar redat cu barbă, — ale Mariei de Mangop şi fiilor săi. Tot aici peştera Sihastrului Daniil, o veche biserică de lemn, iar nu departe biserica din Volovăţ ,zidită tot de Ştefan. In fund, pe drum greu peste munţi, Suceviţa, ctitoria blagoslovită a Movileştilor dela 1600; cu o largă construcţie introductivă, cu fresce externe bine păstrate, despre care Diehl — patriarhul bizantinologiei — a spus, caşi despre celelalte fresce bucovinene, că „nicăeri în lumea bizantină nu se poate întâlni ceva asemănător în măreţie", comparându-le cu mozaicurile dela Orvicto şi San Marc[5]). Dar şi cu faimosul candelabru care ascunde într'un ou măreţ dovada năprasnicei căderi a Movileştilor în a doua decadă a sec. XVII: părul doamnei lui Ieremia, energica Elisabetă, căzută la bătrâneţe în ruşinea unui harem turcesc. In scurtul drum dintre Dărmăneşti şi Dorneşti un singur popas: Milişăuţi — şi-acolo încă o biserică a lui Ştefan, Bădăuţii, distrusă în timpul războiului trecut, din fericire singura jertfă a Bucovinei istorice.

III

Ca încheere câteva sugestii practice.

Reluând Bucovina cu bogatele sale comori, după o înstrăinare de-un veac şi jumătate, atenţia noastră trebue să-i răsplătească deslipirea forţată .Nu frenezii patriotice de ocazie, ci satisfacţia superioară din convingerea tribulaţiunilor strămoşilor noştri, pe care trebue să-i egalăm şi să-i întrecem. Avem o comisiune a monumentelor istorice destul de harnică; nu de mult a desgropat bogatul tezaur dela Curtea de Argeş, care a pus într'o nouă lumină epoca întunecată a întemeerii Munteniei. Şi pe când Basarabia, cu monumente mai puţin strălucite, are o secţiune a acestei comisiuni care editează anuare şi lucrări, ne întrebăm ce s'a făcut pentru acest muzeu natural al trecutului nostru istoric-artistic? O secţiune la Cernăuţi, ca cea dela Chişinău, n'ar fi posibilă, alimentată şi de faimosul fond religionar la care au contribuit tocmai autorii actualelor monumente? Oare osteneala unor săpături sistematice la biserica din Rădăuţi, acest Sf. Denis al Moldovei, nu va fi răsplătită prin descoperiri similare celor dela Curtea de Argeş?

Iacobeni, August 1926.

P. CONSTANTINESCU-IAŞI

1) „Le trésor de Poutna", Paris 1905.
2) „Biserica Mirăuţi din Suceava" în „Bulet. Com. Mon. Ist." Oct. Dec. 1924.
3) Puig y Cadafalch „Les églises de Moldavie", „Bulet. congr. de bizantinologie" Bucureşti 1924.
4) „Narthexul în artele bizantine, sudslave şi române", Iaşi 1926.
5) Ch. Diehl „Impressions de Roumanie", „Revue des deux mondes" Paris 15 Iunie 1924.

GIOVANNI PAPINI

Om din popor *)

Acum vre-o treizeci de ani — ba chiar şi azi în zonele de umbră din provinciile fără drum — se chema şi se cheamă **artist** — ori **maistru** — acel om pe care dicţionarele curente îl numesc meşteşugar ori, greşind şi mai mult, lucrător.

Zidarul care are oarecare idee de desemn; cioplitorul de piatră care poate scobi un ornament; fierarul care se pricepe la mecanică; zugravul care face cum îl taie capul o decoraţie de natură moartă pe zid; dulgherul care — la nevoie, — se pricepe să născocească un nou fel de scaun ori o ladă de albituri; giuvaergiul care nu-i un grosolan copist de modèle: aceştia şi alţii ca dânşii erau „artişti" ori maiştri.

Dintre ei, mulţi trăiau în oraşele mici şi mari din Toscana pe vremea copilăriei mele, atunci când industria nu schimbase pretutindeni mâinile în maşini, omul în angrenaj şi sufletul în număr. Erau, de obiceiu, oameni de omenie şi prietenoşi; oameni cari mai aduceau încă cu poporul dar cari, prin deşteptăciune, îndemănare şi gust se ridicaseră mai presus de poporul de rând, murdar şi grosolan, fără a-şi cădea totuşi în îngâmfata vulgaritate a

Oiovanni Papini

burgheziei — cum se întâmplă azi cu lucrătorii îmbogăţiţi. Mai înstăriţi decât ţăranii, erau ca şi ei muncitori cu braţul, ducând o viaţă simplă; mai săraci decât orăşenii aveau asupra lor beneficiul unei intime poezii: poezia uneltelor şi-a muncii de toată ziua; cât se poate de departe de aristocraţia stemelor şi a averilor, ţineau totuşi la o îndepărtată înrudire cu aristocraţia inteligenţei şi a artei.

Pictorii şi sculptorii din timpurile glorioase — mai înainte ca Baldinucci să-i fi putut intitula „profesori" — ţineau, în fond, de această clasă a plebeilor deştepţi dar analfabeţi; orice pictor care era în stare să lucreze, îşi avea prăvălia şi calfele lui şi lucra, ajutat de ele, după cum îi veneau comenzile.

Imi aduc şi-acum aminte de anumiţi fierari din Siena [1]) de anumiţi pictori din Fiesole [2]), de anumiţi lemnari din Oltrarno [3]) cari lucrau materialul vechiu cu dragostea meşteşugarilor din trecut: căznindu-se mereu, ajutaţi de răbdare şi de gustul înnăscut, scoteau, fără modèle, desemnuri şi reliefuri, opere pline de graţie şi trăinicie. Dintr'o bucată de fier oarecare, bătut bine pe nicovală, iată un felinar de stradă ori un zăvor de uşă; dintr'un bolovan de gresie, un frumos fronton de cămin; dintr'un trunchiu de nuc, o laviţă încrustată pe de'antregul, în ciuda cariilor şi-a anilor.

Parcă văd ş'acuma pe câte unul din moşnegii pe cari i-am cunoscut [4]), cu barba mare, albă şi curată, îmbrăcaţi într'un halat de pânză, şi care — din când în când, ca să economisească lumina, se arătau în uşa prăvăliei să privească mai bine lucrul început, cu ochelarii călare în mijlocul nasului. Erau oameni cum se-cade şi săritori, cari trăiau cu sobrietatea toscanilor, în case ce păreau a fi tot acelea zugrăvite de Masaccio [5]). Se resemnau să socotească aproape egali pe aceia cari n'aveau nici un meşteşug la îndemână ori îşi duceau zilele, ajutându-se cu meserii mai de rând dar nu scăpau nici un prilej ca să spună verde în faţă că dânşii nu erau de-aceiaşi teapă. Un maistru cu prăvălie nu era egal, şi cu atât mai puţin inferior, unui brutar ori unui zarzavagiu. Erau mai degrabă colţoşi şi mândri faţă de boeri: e-aşa cum e — dacă-ţi place; dacă nu, du-te la altul. Ca să-şi ţină demnitatea, pierdeau la marfă şi — adevărată minune — unicul scop al vieţii lor nu era îmbogăţirea. Intre dânşii erau prieteni ori potrivnici geloşi: adesea se întâlneau la un pahar de vin, stând de taină dar, mai cu seamă cei tineri, nu pierdeau nici un prilej de-a se lua la harţă cu rivalii, când era vorba să-şi apere stăpânul ori dragostea iubitei.

Mai toţi ştiau câte oleacă de carte şi citeau pe apucate, se ţineau şi de politică, — erau mai degrabă liberalii. Nu ţi-ar fi fost greu să găseşti în prăvălia lor, printre scule şi catastife, câte-un portret de-al lui Dante ori Garibaldi, câte-un volum de Guerrazzi ori de Giusti [6]).

Meşteşugarul de moda veche — care-şi vedea înflorirea gloriei sale în memoriile comunale de pe vremea când cei de-o seamă cu el stăpâneau Oraşul, — era mai degrabă republican. Dar, amorţit şi el de îndelunga somnolenţă granducală [7]), îşi îndrepta aiurea bucuria vieţii. Dragostea răbdătoare pentru meşteşugul său; o carte cu tâlc; un păhărel de vin de cel adevărat, seara; o plimbare, afară, la câmp, în patru-cinci duminecii de vară — iată în ce sta partea cea mai de seamă a vieţii sale, oneste şi mulţumită. Nu era ambiţios şi nu râvnea la peripeţii ori la călătorii lungi: îşi iubea nevasta, fără s'o trădeze dar nici să cheltuească pentru dânsa prea multă drăgălăşie. Ii plăcea să cunoască faptele din bătrâni şi să privească lucrurile frumoase, făcute înaintea lui: pentru artişti, pictori ori sculptori, chiar dacă dovedeau mai puţină pricepere decât el, avea mare respect, unit cu puţină invidie şi părere de rău.

Viţiul său cel mai mare, după acela de a-şi batjocuri aproapele cu vorbirea-i toscană, răspicată şi bogată, nestricată încă de gazete, — era vinul. De oarece plebeul bătrân nu intra în cafenea: îi plăcea prăvălia negustorului de vinuri: nu cârciuma murdară în care bei spălătură de butoi, ci prăvălia curată, decentă şi paşnică, unde se întâlnea cu negustorii cunoscuţi, unde putea pica chiar şi seniorul, unde — mai înainte de orice, — era sigur că poate bea un pahar de vin de struguri, nedres şi nebotezat. Şi-acolo, petrecea serile călduroase, bătându-şi joc, cu glume îndrăcite, de cei de faţă caşi de cei absenţi.

Din această prea-cinstită şi răzleaţă familie de plebei — artişti (care n'are aface nici în clin nici în mânică cu cea a salahorilor) au făcut parte, în ce priveşte spiritul, câţi-va din cei mai geniali maeştri italieni. Dintre cei vechi, Benvenuto Cellini [8]) dintre moderni Giosué Carducci.

Nu strâmbe din nas bucătarii retoricei naţionale, pentru cari, orice om de seamă care-a făcut ceva mare, trebue să fie pus în cerul Eroilor perfecţi şi suprapământeni, în norii de tămâie, vânturaţi de respiraţia lor tunătoare!

Pentru aceşti antreprenori ai sanctificărilor laice, artiştii ce se ridică peste comun, trebuie să fie fiinţe din altă lume, zămislite din altă plămadă şi care numai din întâmplare — zeităţi pogorâte în carnea umanităţii — ne înfăţişează un trup cu cinci proeminenţe, ca al nostru. A-i alătura de sfinţi, de eroi, de nobili — e îngăduit; de sărmanii de jos, nu! Dacă într'o bună zi s'arăta lumii un geniu, cu toate semnele şi chipul unui cioban, ar zice că maică-sa, păzind caprele pe munte, s'a dat în vorbă cu un cavaler ori cu un înger.

Eu unul n'am astfel de prejudecăţi. Poporul, pentru mine, nu-i nici mai bun nici mai rău decât aristocraţia: e altfel făcut. Dar când omul mare vine din popor ori seamănă cu poporul mai-mai că nu-mi displace. Iar dacă Giosu Carducci, cum mi se pare mie, seamănă mai de grabă cu un meşter dulgher ori fierar din vechime, în asta nu găsesc absolut nimic care să-l coboare sau să-l necinstească.

Caracterele acelor oameni — de mine însemnate cum m'a tăiat capul — le are pe toate.

Plebeul de moda veche, mai cu deosebire cel toscan, este un om puţin bisericos, cât mai ţanţoş, roşu în politică dar, în fondul său adevărat, conservator; îi place să citească şi să ia în bătaie de joc, şi mai mult, să se ia de piept cu cine nu-i dă pace, şi mai mult să bea — dar mai presus ca la orice ţine la artă, îşi pune tot sufletul şi orgoliul în a lucra bine, după datinele meşteşugului. Schimbaţi sculele, ridicaţi tonul, urcaţi zece trepte şi veţi regăsi pe Carducci cu fizionomia lui, nedesfigurată ori fardată de mâzgâlicii ditirambici.

Carducci era un om simplu, ieşit din mijlocul poporului, harnic şi conştiincios, care făcea puţin haz de religie dar şi mai puţin de religioşi, republican prin literatură şi prin instinctul revoltei dar, în adâncul sufletului său, conservator şi preamăritor al soldaţilor şi plugarilor. Ii plăcea să se ia la harţă cu lumea; nu cu braţele ci, om de geniu, cu scrisul. Când căşuna pe un netrebnic, izbutea să provoace râsul tuturor prin patru—cinci epitete alese bine: întocmai ca isteţii florentini de odinioară, cărora singură această virtute le mai rămăsese. Apoi, îi plăcea vinul nevoie mare şi cu cât era mai bun şi mai vechi, cu atâta îi plăcea mai mult — nici nu-i era ruşine să se ducă să bea în prăvălii umile, cu prieteni neliteraţi. Dar din apucăturile meşterului manual avea mai ales dragostea geloasă pentru arta sa, patima pentru sculele sale (limba: şi cât de bine o şlefuia şi o fasona!), mania meticuloasă de-a face bine, fără un milimetru mai mult, lucrurile pentru care era născut: pagini de istorie şi de poezie. Să nu ne uităm, pentru moment, la excesul care era de prisos. Să considerăm fundamentul, elementarul: acea grije, acea ambiţie, acea scrupulozitate în a alcătui proza şi rimele sale, fără a se lăsa răpus de ticăloasa trândăvie; desfătarea pentru opera bine făcută, ascultând de tradiţiunile meseriei, înnoite şi îmbogăţite de propria-i minte — toate aceste lucruri le găseai la meşteşugarii din trecut şi la maestrul Carducci. In loc de aur ori piatră, se căznea cu gândurile şi cuvintele, şi de aci rezultă — e drept — o mare deosebire, dar asemănările, în ciuda sa, rămân în picioare. Acea „bonomie" cam ţărănească, acel harţag cam plebeu, acea desăvârşită cinste când e vorba de viaţă şi de muncă, acea simplitate de moravuri care miroase a Comună republicană, acea vioiciune şi isteţime la vorbă, când trebuie să jicnească pe un caraghios ori pe un protivnic, — eu le regăsesc aproape aidoma în acea clasă a meşteşugarilor care trăia în coasta artei, împrumutând acesteia unele din cele mai scumpe virtuţi, precum şi în acel meşter al poeziei clasice care a fost Giosuè Carducci.

. . . .

Poetul — ne spune Carducci însuşi [9]) — nu-i alta decât un simplu „făurar", mai mare ori mai mic, dar care nu se ruşinează a fi, cum şi este, un „biet muncitor". Aşa că şi poezia (O, platonişti ai inspiraţiei cereşti) nu-i decât o meserie: nu în înţelesul josnic al cuvântului — căci oricine-i în stare să facă versuri, aşa cum dă Dumnezeu — dar cu adevărat meserie în înţelesul de artă aproape materială, pentru care se cere gust, ochi, cazna, memorie, reţete vechi, născociri şi străduinţe noui.

Dela sine, aşa dar, Carducci s'a recunoscut simplu meşteşugar. Dar rămânea să vedem cu care dintre meseriaşi şi de ce speţă, din ce loc, semăna dânsul. Prin această apropiere nu cred, pe cuvânt de onoare, să fi spus şi descoperit totul. Carducci derivă de-acolo, dar sunt în el atâtea lucruri aparte şi superioare pe cari acea analogie nu le explică nici nu le poate explica. Trebuie deci să mergem şi mai departe pe calea eliminărilor şi sondărilor — atât de complicată fiind operaţia când vrei să descrii pe un om, fie el oricât de simplu.

. . . .

(Trad. din ital. de ALEX. MARCU)

*) In vol. *L'Uomo Carducci*, Bologna, N. Zanichelli, 3-a ed. 1919.

1) Orăşel din Toscana, nu departe de mare; icoană actuală a ceeace trebuie să fi fost şi viaţa comunelor italiene în Evul-Mediu. (Nota trad.)

2) Localitate pe un munte din vecinătatea Florenţei; în spate sunt carierele de piatră, zise *Cave di Majano*. (Nota trad).

3) Cartier mărginaş al Florenţei; astfel chemat căci e situat „dincolo de Arno" — faţă de centru. La marginea acestui cartier, spre *Poarta Romană*, s'a născut Papini. (Nota trad.)

4) Autorul însuşi se trage dintr'o familie de cinstiţi dar umili meşteşugari florentini, glorie dispărută a Comunei negustoreşti: tatăl său era fabricant şi vânzător de mobile. (Nota tr.)

5) Pictor florentin, zis Masaccio, dar în realitate *Tommaso, Guidi* (1401—1443). In Florenţa se mai văd şi azi faţade zugrăvite în stil „Renaştere'. De-o pildă, cele din faţa statuii lui Dante, din Piazza Santa Croce. (Nota trad.)

6) Ambii scriitori toscani din a 2-a jumătate a sec. trecut *Guerrazzi* (1804—1873) romancier livornez, advocat şi politician aventuros, autor de romane istorice, azi în bună parte scoase din uz; *Giuseppe Giusti* (1809—1850) de loc din Monsummano, poet satiric şi glumeţ, artist cu mult mai eficace decât Guerrazzi. Ambii — populari şi azi la Florenta, pentru consideraţii de ordin local. (Nota trad.)

7) După perioada medievală a Comunei şi după înflorirea Medicilor, Toscana fu cârmuită, până în secolul trecut, de un Mare-Duce, de cele mai multe ori străin de naţiune. (Nota trad.)

8) Şi el tot florentin (1500—1571). Bijutier şi cizelator neîntrecut, dar şi sculptor în mare: e autor al *Perseului* în bronz din *Loggia dei Lanzi*, în faţa Palatului Vechi. Ducând o viaţă aventuroasă îşi scrise memoriile *(Vita)* — considerate drept cea mai vie autobiografie din întreaga literatură italiană. (Nota tr.)

9) In poezia *Il Poeta* (1882) din culegerea *„Le Rime Nuove"*. (Nota trad.)

Precursorii Futurismului

Noutatea artei futuriste, pe care o exală Marinetti, Pratella, Rusollo, Severini, Boccioni şi alţi futurişti — nu e totuşi o inovaţie. Multe din pretinsele descoperiri, reforme, înnoiri artistice folosite de futurişti, se bucură de o respectabilă vechime. Câteva exemple:

Uzul onomatopeei e foarte antic şi de origină greacă: îl găsim destul de des în comediile lui Aristofan. L'au adoptat şi latinii, începând dela bătrânul Ennius.

At tuba terribili sonitu taranrantara dixit.

Inutil să mai reamintim acele „criceh" şi „tin tin" din Dante şi numeroasele onomatopeie din Pascoli, poet, în tinereţă, mult admirat de Marinetti. Acesta are un neaşteptat percursor în Parzanese, care îşi sfârşea fiecare strofă din al său *Fabro ferraio* cu versul:

Ton ton, tan tà; ton ton, tan tà.

iar cele din *Campana* astfel:

Oig din, dog don
T'allegra, o ponero, questo è il tuo suon.

şi acele din *Vecchio Sergente* cu faimosul:

Rataplan, Rataplan, Rataplà.

In vechia poezie franceză onomatopeia e încă mai frecventă. In *Chanson anciennes à quatre voix,* publicate la Paris în 1551 e un cântec de război care sfârşeşte astfel:

France ! France ! France!
Courage ! courage ! donnez des herions,
Patipatac trique trac zon zon trique trac
Tue, tue, tue, chipe, chape !

Iar de la Malle a voit să reproducă în versuri cântecul privighetoarei:

Tinû, tinû, tinû, tiao...
Spretiû, zquia,
Querrec, pi, pi
Tio, tio, tio, tix,
Quitiò quitiò, quitiô, qu-too,
Zi, zi, zi, zi, zi, zi, zi,
Querc, tiû zquia, pi, pi, qui !

Inutil nă mai continuăm ; fiecare va găsi nenumărate exemple. Noutatea futuriştilor constă numai în faptul că au adoptat onomatopeele în abundenţă. La cei vechi era un capriciu rar; la futurişti au devenit însăşi ţesutul poeziei.

Anume compoziţii lirice ale futuriştilor par — cel puţin la prima vedere — compuse din sunete cari n'au cel puţin scuza armoniei imitative sau a cuvintelor aşezate împreună fără nici o legătură logică sau fantastică. Dar nici aceste glume literare nu sunt noui.

Un capitol din *Tristam Shandy,* de L. Sterne, începe astfel : „Pt-r-ing, twing-prut-prut. Er.a.. e...i...o...u-twang-twing, diddle, diddle, diddle diddle...".

O pretinsă descoperire a futuriştilor e *Teatrul sintetic* — adică un teatru compus din acţiuni foarte scurte, groteşti sau tragice, cari durează puţine minute şi cuprind cât mai puţine cuvinte.

Dar încă din anul 1846 apărea în *Fanfulla* din Roma o tragedie, *Cain,* în cinci acte, ca toate tragediile, dar numai în cinci versuri. O alta — *Rosmunda,* atribuită canonicului Carlo Beni sau abatelui Giovanni Ventura — conţinea, ca şi *Cain,* cinci versuri. De asemenea Testoni compuse, înainte de futurişti, o comedie care se desfăşura în limitele unui sonet...

Dar adevăratul precursor al Teatrului Sintetic e Paul Verlaine. Jurnalul *Comédie* anunţase un concurs pentru o „dramă rapidă". Verlaine scrise una intitulată

GRABĂ PREA MARE

dramă într'un act şi în proză

SCENA I

Când se ridică cortina, un domn şi o doamnă sunt în scenă, îmbrăţişaţi.

SCENA II

Un alt domn se apropie fără zgomot şi-i ucide pe amândoi cu un revolver. Cadavrele rămân unul lângă altul, cu feţele întoarse spre pământ. Domnul se duce de ridică unul şi are o mişcare de surpriză. Se duce apoi de ridică şi pe celalt şi se arată încă şi mai uluit.

Domnul: Perbacchus ! M'am înşelat !

Cade cortina.

Acesta e primul exemplu — şi unul din cele mai izbutite — de ceaece futuriştii numesc Teatru Sintetic.

Un nou roman al lui Pirandello

Pirandello a povestit corespondentului „Tribunei" conţinutul noului său roman fanatic, abia isprăvit:

Pământul s'a oprit pentru o secundă, în mişcarea lui. Omenirea a pierit. N'au rămas decât doui oameni: el — un celebru filolog scandinav, ea — o spaniolă. Se unesc şi dau naştere mai multor copii. Tatăl caută să le transmită acestora valorile spirituale ale omenirii dispărute. In scopul de a restaura cât mai complect cultura pierită, el îşi creşte un fiu în spiritul civilizaţiei latine, pe un al doilea îl face anglo-saxon, pe al treilea — chinez, etc...

Insă observă în curând că copiii n'au nici un gust pentru valorile spirituale. Ei nu se interesează decât de lucrurile cele mai simple ale traiului zilnic: cum trebuie sămănat grâul, cum se strânge recolta, cum se cresc vitele; cum trebuie să ataci şi să te aperi... Ei nu se supun decât exigenţelor vieţii fizice.

O prăpastie se deschide între părinţi şi copii. Tatăl vede în copiii lui — pe strămoşii îndepărtaţi ai omenirii. Fiii filologului scandinav şi ai spaniolei repetă viaţa şi greşelile lui Adam şi ale Evei ca şi cele făcute de posteritatea celor dintâiu oameni.

Cum se isprăveşte romanul? Pirandello n'a vrut s'o spună. — „Poate că, — a răspuns el zâmbind, — copiii îşi vor ucide părinţii, fiindcă tatăl şi mama, eroii romanului meu, nu sunt în stare să se sinucidă.

Litanii [1])

I

Trec clipele ! — ca valul mării frământate, ca nisipul spulberat de vânt, ca păsări pururi călătoare...

Dar ele stărue în inimi : — pulsează 'n pieptul-colivie, râvnind spre pulsul vast al lumii, miriadar şi totuşi unitar.

* * *

Trec orele ! ca norii târîtori în zare, ca ploi ce se resfiră peste ţarini, ca trenuri pururi huruinde...

Dar ele stărue în braţe : — ce aruncă rodul, să rodească — fărâmă stânca, să zidească ; — tot ce apucă, prinde viaţă.

* * *

Trec zilele ! — ca radiosul circuit solar, ca un apus în lentă agonie, ca astrele 'n cortegii nesfârşite...

Dar ele stărue în trupuri : — furnicare de nevoi şi de voinţe, coloane ce păşesc peste morminte — şi cari din moarte cresc şi se 'nmulţesc.

* * *

Şi anii trec ! — ca undoinde lanuri aurii, ca verzi păduri şi lunci părăginite, ca neaua ce ocroteşte ghiocelul...

Dar ei rămân în generaţii : — una pleacă, alta vine — şi omenirea e aceiaş, prin prăpăstii şi pe culmi.

* * *

Şi timpul trece ! — caşi cetăţile 'ngropate în pustiu, ca insule pierite în ocean, ca stelele ce cad prin nesfârşire...

Dar el rămâne 'n univers : — cu atâtea inimi palpitânde, cu atâtea trupuri roditoare — în vălmăşeagul vieţii şi al morţii...

II

Pentru tine gândul meu — ca minerul ori scafandrul — se-adânceşte 'n taina lumii — căutându-i piatra rară.

* * *

Pentru tine, visul meu — aripele îşi desface — spre zarea vieţii să se-avânte — din iluzii spre iluzii.

* * *

Pentru tine, sufletul — simţurile 'şi incordează — ca tentacule avide — spre isvoarele eterne.

Pentru tine, spiritul — încarcerat în trupul meu — îşi pregăteşte libertatea — în lenta trudă a tăcerii.

* * *

Pentru tine, lupta mea — prin genunile Naturii — şi 'n labirintul Societăţii — mereu îşi cată biruinţa.

* * *

Pentru tine, ruga mea — murmură ca un frunziş — ori se distramă ca Apusul — în armonia înstelată.

* * *

Pentru tine, frâng în mine — tentaţiile şerpuind — şi rânjetul Negaţiei — şi satanicele gesturi.

* * *

Pentru tine, smulg din mine — elanul care veşniceşte — fantomele desăvârşirii — şi clipele dumnezeeşti

* * *

Pentru tine, viaţa mea — o sporesc ca un ocean — o frământ ca o furtună — o însoresc ca munţii în zori.

* * *

Pentru tine, moartea mea — o făuresc ca o izbândă, — ca un salt în Nemurirea — în care ne vom regăsi...

EUGEN RELGIS

1) Din volumul „Melodiile tăcerii", care se află sub tipar.

Cum se naşte un dans „la modă"

In fiecare an, vara, „profesorii" dansurilor moderne se adună într'un congres la New-York, la Chicago sau la Boston, pentru a proclama un nou „cui al sezonului". Dar, vai! eforturile lor nu dau nici un rezultat: dansul aprobat de congres, rămâne necunoscut, iar un alt dans, despre care congresul nici n'a auzit măcar, cucereşte lumea întreagă.

In ultimul congres o oarecare Miss Cropper a dansat în faţa „savanţilor" un nou dans, o invenţie a ei proprie: „Wall-step", care fusese aprobat şi recomandat ca ultimul cuvânt al modei coreografice. „Wall-step"-ul e un dans, al cărui tempo e format în şease optimi — măsură părăsită în America dela 1910 încoace. Acceptând acest dans, „savanţii" l-au opus dansului „Charleston", care izbucnise şi cucerise lumea fără ajutorul vre-unui congres. „Savanţii" congresişti se încăpăţânează şi nu vor să recunoască, că n'au putut reuşi să impună lumii măcar un singur dans nou.

Acelaş lucru se petrece în Europa: congrese la Paris, Londra, Madrid, o mulţime de invenţiuni noui, procese-verbale, reclame, ajutorul criticei, — iar rezultatul e nul.

Când foxtrotul cucerise toate dancingurile, s'a încercat înlocuirea lui cu „hupa-hupa", cu „patinette", cu „balancella" etc. Insă foxtrotul a continuat să domnească, până la moartea lui naturală.

Cum se naşte şi moare un asemenea cuceritor? Moare, evident, înlăturat şi suprimat de un alt cuceritor, care vine, neaşteptat, dintr'o speluncă negritеană din New-York, tocmai atuncea când „savanţii" se delectează cu un hupa-hupa".

„Charleston"-ul abia s'a născut, însă păşeşte triumfal în lungul şi în latul lumii. Rivalul său va veni, poate, în curând sau peste câţiva ani, dintr'un „tunel" argentinian sau african, dintr'un cabaret al vre-unui port mare internaţional al Atlanticului. „Savanţii" îl vor învăţa şi-l vor preda numai cu câteva luni mai târziu, când îşi vor epuiza împotriva veneticului, mijloacele de luptă: „Wall-step"-urile şi „hupa-hupa"-urile.

Dansuri nouă caşi cuvinte nouă, nu pot fi inventate. Ele nasc din ascunzişurile psihologiei popoarelor şi, sau înfloresc şi triumfă ,îmbogăţind ideile, sunetele graiului şi muzicei, sau trec în zbor, sclipesc o clipă şi mor de insuficienţa energiei, potrivirei cu mediu, pasiunii...

Cel mai reprezentativ scriitor al literaturii daneze este

HANS PETER IACOBSEN

din a cărula operă, celebră în toată lumea, BIBLIOTECA DIMINEAŢA publică

O împuşcătură în ceaţă

în traducerea d-lui PAUL P. STĂNESCU

No. 63 PREŢUL 6 LEI

CARŢI ŞI REVISTE

O traducere monumentală a Bibliei

E cea începută de d-rul *Giovanni Luzzi* (Decan al Facultăţii Valdese de Teologie) şi tipărită de editorul florentin *Sansoni*.

Cele cinci mari volume apărute până acum sunt o adevărată minune de artă tipografică şi un monument al ştiinţei italiene. Textele sfinte sunt redate în cea mai pură limbă italiană, păstrându-se ritmul original. In timpul de faţă, când aşteptăm de mult făgăduita tălmăcire a părintelui Galaction, lucrarea d-rului *Luzzi* ne poate folosi drept pildă de cum ar trebui să se tipărească şi la noi Biblia.

Au apărut: *Torah (Genesl, Esodo, Levitico Numeri, Deuteronomia,* vol. II din lucrarea generală, de aproape 650 pag. 8° mare, 56 lire); *I. Salmi* (vol. VI al lucrării, 30 lire); *I. Prouerbi, Gioble* (vol. VII 27 lire); *Cantico de' Cantici, Ruth, etc.* (vol. VIII, 30 lire) şi *Cronache, Ezra, etc.* (vol. IX, 30 lire). Fiecare volum este precedat de o introducere istorică, în care traducătorul discută textul şi arată ultimele concluzii la cari s'a oprit exegeza contemporană. Introducerile sunt limpezi, succinte, lipsite de erudiţie înăbuşitoare: de obicei, lucrările generale citate de d-rul Luzzi sunt numai cele ale lui Reuss şi Gauthier.

Textele sunt comentate, în josul paginelor, aproape vers cu vers. Tălmăcitorul lămureşte unele întunecimi, dă explicaţii istorice sau arheologice, compară cu alte pasagii sfinte din Vechiul şi Noul Testament, apropie cu rituri sau legende din literaturile vecine orientale, şi atrage luarea aminte a cititorului asupra frumuseţii sau înţelepciunii versurilor. D-rul Luzzi a năzuit—şi a izbutit pe deplin — să facă din traducerea sa un instrument de lucru nu numai pentru teologi, dar şi pentru oricare alt cercetător al Bibliei. N'a uitat, deasemenea, să însemne în marginea textului Profeţilor, pasagiile împrumutate de Sf. Pavel în Epistolele sale, sau de Evanghelişti

Numeroase plânşi, hărţi, planuri, însoţesc volumele.

Editorul *Sansoni* merită, cu adevărat, toată lauda pentru curajul ce l'a avut să ia asupra-şi o asemenea colosală lucrare şi pentru vădita dorinţă de a o apropia cât mai mult de perfecţie. Biblia dela Florenţa poate sta cu izbândă în biblioteca oricărui îndrăgostit de arta tiparului...

Pentru toţi acei cari voesc să posede textul ireproşabie tradus al Noului şi Vechiului Testament, însoţit de lămuririle necesare şi inedite, — monumentala lucrare a d-rului Luzzi e indispensabilă.

M. E.

O convorbire cu Rabindranath Tagore

In **„Erkenntnis und Befreiung"** din Viena (No. 32, 8 Aug.), Ibrahim Dick publică o convorbire avută cu marele poet indian, după conferinţa ţinută în capitala Austriei. Redăm câteva extrase:

„Niciodată nu predic elevilor mei egoismul naţional. Din copilărie am ajuns la convingerea că noi, oamenii, suntem fraţi; cred că toţi tinerii au năzuinţa pe care am avut-o şi eu ca tânăr, de a iubi şi îmbrăţişa pe tinerii din alte ţări. Am păstrat până acum această năzuinţă şi am venit la tineret, ca să-i spun că gândirea universală este totdeauna gândirea adevărată şi originală.

„Ideile libere, umanitare ale secolului al 19-lea, ideile pe cari Europa le crede nu mai vechi de 150 de ani, sunt de fapt idei străvechi şi vor fi descoperite mereu de sufletele tinere ale întregii omeniri. De ce mai sunt ele considerate ca nişte utopii? Noi am primit aceste idei, căci popoarele au un drept sfânt pentru libertate...

„O adevărată mulţumire e să pătrunzi în tine însuţi, să te cauţi pe tine însuţi, să te eliberezi de tot ce nu este universal şi să descoperi în tine curata ideie a umanităţii, să simţi că întrupezi iubirea frăţească prin practica libertăţii".

Deşi în vârstă de 70 de ani, Tagore păstrează o înfăţişare impresionant de tânără. E tinereţea sufletească, ce-l ţine drept, cu ochi surâzători, cu glas limpede, răsunător uneori ca un glas de copil. Totul îi apare iluminat de înţelepciune — şi el poate face pe ascultătorii săi să înţeleagă rosturile cele mai înalte ale vieţii şi ale universului. Lumea visului e pentru Tagore o realitate permanentă. Când a fost întrebat despre socialism şi anarhism, când a fost rugat să răspundă dacă eliberarea popoarelor asiatice atârnă de mişcările revoluţionare ale maselor europene, Tagore a râs cu indulgenţă. Pentru el, problemele sociale nu se pun în forma aceasta fragmentară, antagonistă. Robii Asiei vor deveni liberi; — dar dacă nu se vor elibera singuri, dacă libertatea nu se va realiza în conştiinţa lor, ei nu vor fi eliberaţi nici de o sută de revoluţii europene. E imperativul conştiinţii, e auto-desăvârşirea, la temelia oricărei isbăviri.

JOHAN BOJER: „Les Emigrants"

Calmann-Lévy, Editeurs, Paris

Este un subiect de epopee. Din satul lor sărăcăcios, unde deabia cu multă trudă isbutiau să smulgă pământului ingrat pâinea lor de toate zilele, câţiva ţărani tineri s'au hotărît să plece din ţinutul norvegian pentru a-şi căuta norocul în America. Urmau exemplul lui Erik Foss, care se întorsese în ţară cu buzunarele pline de aur şi care, în momentul înapoerii, se oferi să le fie drept şef şi călăuză. Aceştia sunt: Morten Kvidal, tâmplarul din Dyrendal, logodnicul Elenei, fiica paracliserului; Ola Vatne, fostul preot, care dăduse foc din răsbunare, ieşit de puţin timp din închisoare şi care iubia sălbatec pe Elsa, aventuroasa fiică a colonelului; Kal Skart, tăetor de lemne; Perl Foell, soţul frumoasei Anna; Anton, Noreng şi institutorul Jo Berg.

Au plecat, şi deabia debarcaţi, au început a merge spre apus. Şi-au grămădit în căruţă hainele, merindea, instrumente, şi au mers săptămâni întregi, străbătând ţinuturi îngheţate, în căutarea terenurilor cultivabile. S'au oprit, în sfârşit, în mijlocul unei câmpii imense. Aici se vor instala pentru a-şi duce traiul de-acum înainte.

Johan Bojer povesteşte existenţa lor eroică, sforţările pentru a desţeleni pământul, lupta contra frigului, contra foamei, contra arderii livezilor. Fiecare a primit, la împărţeală, pământ cât poate să-şi asigure traiul. Şi-au construit bordee de pământ şi se chinuiau ziua toată. Mii de incidente rupeau monotonia zilei şi anii se scurgeau mai departe. Totuşi, nici unul din ei nu se îmbogăţi. Erik Foss muri cu picioarele îngheţate; în Norvegia, Elena, obosită de atâta aşteptare, se căsătorise.

Dar iată că în jurul lor se aşează alţi noi veniţi. Unii soseau din Norvegia, ca fratele mai mic al lui Morten, alţii sosiau din diferitele regiuni ale Americei. Nidaros deveni încet-încet un orăşel. Colonii şi-au deschis o băcănie, şi-au construit şcoală, şi-au ridicat biserică. Drumul de fier este pe aproape, vor avea o bancă, un spital, un consiliu municipal. Visul pionerilor iată-l, însfârşit, realizat. Şi când bătrânul Morten, astăzi membru în congresul Statelor-Unite, se va reîntoarce în satul său natal, ca să moară acolo, el va putea ţine fruntea sus, biiata lui frunte căruntă, cu ochii aproape orbiţi.

Traducătorul, P. G. La Chesnais, a ştiut să păstreze, în franţuzeşte, culoarea, mişcarea şi întreg ritmul vieţii ce palpită în acest din urmă roman al marelui scriitor norvegian.

Intelectualitatea şi morala feminină după Molière

Lucrarea datorită lui Wilhelmus Lambertus van Beekom: „Despre educaţia intelectuală şi morală a femeii, după Molière", aduce bune documentări şi frumoase calităţi de raţionament şi de stil. Deşi apare după volumul atât de fin şi minuţios al lui Francis Baumal: „Feminismul în epoca lui Molière", — care trata un subiect analog, — cartea lui van Beekom înfăţişează chestiunea sub un aspect mai întins şi într'un chip cu totul deosebit.

Pentru a ne face să înţelegem mai bine care a fost în spiritul şi în concepţia lui de viaţă femeia secolului al XVII-lea, el studiază toată educaţia franceză din evul-mediu şi din antichitate. Poate — spune Emile Magne în „Mercure de France", van Beekom a mers cam departe pentru a cerceta elementele de apreciere, dar el nu se înşeală deloc când afirmă că noi suntem funcţiuni ale strămoşilor noştri şi că metodele lor le influenţează pe ale noastre.

Examinând „mişcarea preţioasă" şi intervenţia lui Molière în această mişcare, van Beekom rămâne la datele clasice. El n'a priceput că preţiozitatea a fost, cum s'a demonstrat de curând, o cabală având de scop emanciparea femeii, la care Molière aderase; — el combătuse în „Preţioasele ridicole", nu hotelul Rambouillet închis de multă vreme, nici grupul Scudéry, ci preţiozităţile femeilor prefăcute, strâmbăturile acelora cari vorbiau alandala, îndârjite să menţină prin spiritul tradiţiei, servitutea femeii.

Van Beekom analizează însă, cu multă inteligenţă şi simţ critic situaţia femeii în societatea secolului al XVII-lea, a femeii crescute pentru mânăstire din cea mai fragedă vârstă, robită puterii părinteşti după o educaţie şubredă, căsătorită fără dragoste pentru a contopi interesele celor două familii, sclava voinţii maritale, împovărată de copii, lipsită de toate drepturile. Molière se însărcinase să aducă în teatru ecoul nedreptăţilor pe cari ea le îndura, nu numai în „Preţioasele ridicole", dar în „Şcoala bărbaţilor", „Şcoala femeilor", „Femei savante", etc.

A făcut-o cu delicateţă şi cu un minunat simţ al oportunităţii, fără strălucire excepţională, slujindu-se numai de râs. Van Beekom pune în evidenţă, în decursul lucrării sale, sistemele educative ale lui Molière, M-me de Maintenon, Fénelon, Fleury, M-me de Lambert, Jean-Jacques Rousseau şi rezumă în apendice, în tablouri sinoptice, divergenţele şi progresele fiecăruia.

Lucrarea aceasta contribuie la o mai bună cunoaştere a vechilor obiceiuri franceze.

May Sinclair: Un romanţios

Romanul acesta al cunoscutei scriitoare engleze, e una din cele mai subtile cărţi pe care le-a scris, dar nu şi cea mai bună.

May Sinclair se preocupă foarte mult de observaţiile de amănunt: ea vede şi ghiceşte mai mult decât cugetă şi construieşte. Caracterele femeilor şi în deosebi ale fetelor bătrâne îi sunt mult mai accesibile decât firea bărbatului. Şi tristul personagiu, romanţiosul John Roden Conway, e un bărbat, sau măcar ar vrea să fie bărbat; el în orice caz încearcă să-şi ia această aparenţă. In realitate e un laş, ori mai degrabă un om care-şi făureşte în vis o viaţă care-i place să şi-o închipuie senzaţională dar nu are curajul şi energia trebuitoare decât când nu e pus în faţa realităţii.

Trebuie să survină războiul cu aspra viaţă de ambulanţă, pe frontul belgian pentru a o convinge pe Charlotte Redhead de lipsa profundă de demnitate a acestui om de nimic, de care se îndrăgostise în nişte împrejurări când nu putuse să distingă farsa cu pretenţie de clipele de sinceritate ale aceluia pe care din toată inima se încăpăţâna să-l scuze şi să-l admire, împotriva tuturor evidenţelor cari îi arătau nevrednic.

Romanul constă din povestirea acestor decepţii progresive; şi ar fi o lucrare izbutită dacă n'ar fi oarecum nehotărît concepută. Nu ne putem da bine seama dacă ciudatul caz al lui John Roden Conway e cu totul morbid, ceeace l-ar face excepţional şi i-ar scădea din interesul literar, — sau dacă e simbolic, lucru care i-ar da cu totul altă semnificaţie.

E evident că elementelor dobândite printr'o directă privire a faptelor, May Sinclair a fost în chip mediocru inspirată să le suprapună idei împrumutate lucrărilor de patologie mintală. Şi romanul rămâne, din această pricină, confuz şi parcă neterminat.

Intre inimă şi raţiune

Intr'un substanţial articol din „Le Semeur" (No. 76), L. Barbedette pune vechea chestiune a preponderenţii „ştiinţii asupra inimei", adică a sentimentului — şi e convins că „era inimii" se va statornci în cele din urmă în această lume însângerată de lupte ivite din „interese raţionale".

E destul de primejdios, scrie Barbedette, să goneşti raţiunea; însă dacă ignorezi sentimentul, distrugi orice posibilitate de fericire. Fără reflecţiune, n'ar fi decât agitaţii inutile, nebuneşti; pentru a se realiza, tendinţele trebuie să devină conştiente şi disciplinate. Dorinţa e zadarnică dacă intelectul nu sugerează mijloacele de realizare. Speranţele sau temerile noastre turbură de obicei imparţialitatea judecăţilor noastre. Pentrucă e impersonală, ştiinţa modernă stăpâneşte elementele naturii. Totuşi, ştiinţa nu este nici prima, nici unica valoare omenească. Ea îşi are un loc pe scara bunurilor cari, ca şi bogăţia sau sănătatea, dau omului fericirea. Morala, care ţine seama de inimă, de sentimente, este deasupra ştiinţei. Intr'o societate dreaptă şi bună, morala va dispune de ştiinţă, aşa cum mecanicul dispune de maşina lui. Raţiunea e ca lumina care indică drumul în noapte, dar ea nu ne pune în mişcare şi nu dă un scop drumului nostru — ci inima.

Cercetând astfel raportul dintre morală şi ştiinţă, autorul e convins că va sosi şi „era moralei". Primatul tehnicei ipocrite (aluzie la ştiinţa pusă în slujba războiului), va fi înlocuit de fraternitatea generoasă. Ştiinţa şi talentul nu vor avea valoare dacă nu vor fi puse în serviciul binelui public. Superioritatea intelectuală va înceta să dea putere legală asupra altora. Drepturile inimei, cari sunt drepturile majorităţii, vor fi suverane. Profesorul care debitează în lecţii zilnice o chestiune învăţată odată pentru totdeauna, va fi considerat ca şi lucrătorul zidar; scriitorul care produce „cărţi cu chilogramul" va fi considerat ca şi inginerul înţepenit în rutină profesională.

Adevăraţii creatori trebuiue să fie respectaţi, chiar dacă n'au titluri şi diplome. Ei sunt acei cari dau impuls progresului şi cari satisfac nevoile spirituale ale omului. Diviziunea muncii este, poate, necesară în societatea aceasta dominată de maşini. Dar omul nu trebuie să devină o rotiţă într'un angrenaj, ci să-şi desăvârşească personalitatea. Să fie *integral. Să aibă raţiune, dar să nu* **îşi atrofieze inima"**

La bele cabrée

O tânără care-şi închipuie că e în mare profit, — numai pentrucă nu se cunoaşte, — fiindcă n'a iubit niciodată; nu profesează alt cult, decât pe acela al Frumuseţii.

Un american foarte bogat îi dă prilejul să constate cât de relativ e absolutul în care ea credea cu atâta convingere, şi că nu e realitate decât în sentiment.

Descoperire destul de feminină, se înţelege.

Titayna, autoarea acestui roman, a făcut-o pe eroină încântătoare, dar scepticismul autoarei nu ne influenţează de loc. Aerele ei moderne o ascund rău pe Eva eternă. Moda se schimbă, dar inima micei noastre tovarăşe rămâne totdeauna aceeaş. Intorsătura de care se foloseşte autoarea pentru a o face pe tânăra eroină să se recunoască pe sine, e ingenioasă şi o urmărim cu plăcere.

Titayna, spune John Charpentier, ştie să-şi silueteze cu uşurinţă personagiile, şi înţelegem că felul ei pitoresc şi spiritual de a scrie, a întrunit complecta aprobare a lui Pierre Mac Orlan, care o prezintă publicului în termeni măgulitori.

CLACĂ şi ROBIE

este titlul unor interesante povestiri din viaţa celor mici, scrise de

I. NEAGU-NEGULESCU şi apărute în

BIBLIOTECA DIMINEATA

No. 61 — PREŢUL 6 LEI

St. Zeletin: „Retragerea"

Editura revistei „Pagini Agrare şi Sociale" Bucureşti 1926, Preţul 60 Lei

D. St. Zeletin a luptat pe front ca sublocotenent de infanterie. A trăit tot timpul între soldaţii plutonului, în primele linii, urmând soarta schimbătoare a armatelor noastre, dela trecerea Carpaţilor până la zilele grozave ale retragerii din Muntenia. Acest episod, neuitat pentru toţi cei care l-au trăit, a impresionat adânc pe d. Zeletin. Cu credinţa că face un serviciu util lămurind o pagină importantă din istoria războiului nostru, d. Zeletin îşi publică amintirile, sistematizate în ordine cronologică. Redă cu exactitate întâmplările şi stările sufleteşti, într'un fel de memoriu fără pretenţii ştiinţifice sau literare. Totuşi observaţiile juste, metoda şi înţelegerea de sociolog a autorului fac ca lectura cărţii să se menţie interesantă până la capăt.

Nu citesc cu plăcere cărţi despre război. Le lipseşte de obiceiu o justă măsură. Sau cheltuesc vorbe în entusiasm eftin şi convenţional sau, din meschine scopuri politice, reduc încercarea grea prin care am trecut la o simplă promovare de mari bărbaţi de stat. „Retragerea" d-lui Zeletin m'a câştigat însă dela prima pagină. Fără zbucium oratoric, cu onestitate şi sinceritate, d-sa povesteşte nesfârşitele rătăciri ale unităţii sale, fără comandanţi, fără întăriri, istovită de foame şi de oboseală. Deznădejdea îndreptăţea atunci orice faptă:

„De câte ori mă aşezam pe o nouă poziţie cu ruinile companiei mele, covârşit de întinderea nenorocirilor ce ne urmăreau fără preget, plângeam în deznădejde mută soarta acestei nefericite oştiri, ce se risipea ca fumul sub ochii noştri, zi cu zi. Şi atunci în suprema revoltă, îmi ziceam cu hotărîre: „Nu, de aici nu mai plec! Nu vreau să mai fiu unealtă oarbă în mâna cioclilor acestui neam". Dar când împotrivirea noastră ajungea la capăt, şi în zare se arătau cele dintâiu căşti germane, gândul că orice soldat duşman va fi stăpân pe soarta mea îmi zdruncina iarăşi hotărîrea şi atunci — făceam şi eu ca ceilalţi: luam fuga înapoi. Tu însă, cititor care n'ai urcat calvarul retragerii, şi nu poţi nici să-ţi închipui suferinţele noastre de atunci, fiindcă nu e minte omenească în stare să şi-o închipue, nu arunca prea uşor cu pietre în „dezertorii" celor vremuri. Sunt printre aceştia oameni mulţi, a căror vrednicie militară a fost mai presus de laudă, câtă vreme „aveau convingerea că războiul nostru e serios. Dar când „felul de conducere a oştirii i-a făcut să creadă că ţara „noastră a încăput pe mâinile unor vânduţi — şi această „credinţă am avut-o toţi în timpul retragerii — ei au trecut „la duşman, nu din laşitate, ci din încredinţarea că ori„cine ar veni în această ţară, încă nu şi-ar putea bate joc „de fiii ei în aşa fel, cum vedeam că fac conducătorii noştri. „Trecerea la duşman se înfăţişa atunci minţilor noastre în„frigurate de atâta înlănţuire de nenorociri ca o datorie mo„rală, aceia de a ne salva ţara de o ceată de vânduţi, care „se obligaseră s'o ducă la mormânt.

Şi mai departe:

„Mă doare să spun adevărul, căci am avut prilej să „văd eu insumi ce brutală dezamăgire pricinueşte celor „ce-l află. Fapt e însă, că în retragere noi am avut foarte „rar lupte adevărate; de cele mai multe ori soldaţii pără„seau frontul îndată ce începea atacul german. Astfel go„lurile făcute în rândurile noastre de morţi şi răniţi au fost „numai rareori simţitoare. Dacă totuşi armata noastră a „suferit atunci pierderi, cari în fapt au desfiinţat-o ca uni„tate de luptă, apoi chipul în care ea s'a stins a fost foarte „puţin glorios: soldaţii români au căzut pe drumuri de foame „şi oboseală în nesfârşitele marşuri de retragere, şi au ră„mas în mâinile duşmanului.

Rezistenţa infinită a soldaţilor, la chinuri trupeşti aşa de grozave, îl mira la început:

„Adevărată scârbă m'a cuprins uneori în timpul răz„boiului, văzând cât e în stare să îndure fiinţa umană. Mi-o „închipuisem ceva mai nobilă, credeam că puterea ei de su„ferinţă are o margină, dela care va plesni în fărâme, „dar nu se va înjosi să înoate în mocirla vieţii oricărei fiare „sălbatece: dormind în gropi şi şanţuri, tot prin păduri „şi pe piscuri de deal, când şi cât se poate; mâncând la „două ori trei zile odată, cât poate găsi ori râpi de la „alţii; târându-se mereu pe burtă, prin noroi şi ploaie, „sub nori de gloanţe, cu corpul acoperit de sdrenţe, şi ros de legiuni de paraziţi. Omul singur nu-şi poate închipui „cât e în stare să sufere, până ce nu e pus la încercare. „Atunci descopere în sine atâta putere de a înfrunta mizeria, „că rămâne uimit el însuşi. Ba încă — o, feroce sarcasm „al naturei — povara suferinţelor departe de a-i ruina „fiinţa fizică, i-o oţeleşte.

„Retragerea" e un document bogat în fapte şi sugestii. Artiştii care vor încerca să zugrăvească icoane adevărate din acea vreme, vor găsi material sănătos în lucrarea d-lui Zeletin.

STEJAR IONESCU

Poezia chimică

sau chimie poetică, dacă vrem să facem jocuri de cuvinte. Elementele poeziei au sporit odată cu progresul tehnic, ştiinţific. Valorile poetice nu mai sunt azi limitate în grădina iubirii. O locomotivă în plină viteză, un far rotitor în noapte, strada marilor capitale şi atâtea alte privelişti ale vieţii moderne au atras pe poeţii cari nu mai puteau suporta corsetul clasicismului sau obsesia iubitei romantice.

Pierre Guéguen, publică în ultimul număr din *Europa* (No. 43) o lungă „Odă lui Rutherford" chimistul. Intr'un motto, el indică subiectul poeziei: „Fizicianul englez Rutherford a dovedit că protonul sau nucleul unui atom de aur atinge o densitate de o sută cincizeci de miliarde de ori mai mare decât acea a aurului..

...In 1899, Rutherford a bombardat protoni sau nuclee de Boriu, de Azot, etc. cu particule alfa de Radium şi a detaşat din ele protoni de Hidrogen".

Iată în adevăr un subiect poetic! Pentru a înţelege poezia, ar trebui ca cititorul să fie licenţiat în chimie — sau să aibă o cultură ştiinţifică şi filozofică generală. După ce evocă pe Rutherford (traducem în proză:) — „Fiu savant al raselor muşchiuloase, tu ştii să preamăreşti efortul lor în epopee mai subtile. In veacul al douăzecilea, o! Rutherford, tu comanzi de pe puntea unui înalt laboratoriu cu feerii instrumentale. Minune a opticei, în el luceşte victorios, ultra-microscopul de cristal!"... „Iţi ajunge un singur atom din metalul cu strălucire solară. Te minunezi în faţa acestui dom mai frumos decât un palat din Bagdad, — şi pătrunzi, ca un legendar Harun călăuzit de tânărul Aladin, în aceste puncte de aur cari sunt enigme infinite fixate în zimţii unui galben"...

Acei cari cunosc teoriile chimico- electrice, le vor recunoaşte în versuri ca acestea, pe cari le redăm în original, pentru frumuseţea lor:

Le moderne Aladin, de sa lampe magique
Eclaire dans l'atome un tribu d'esprit,
Les Jons, serviteurs infiniment petits
Qu'une antithèse voue aux besognes cosmiques.

. . . .

Toute matière est une Jonie électrique,
Et l'atome d'or s'ouvre à leur vibrant signal,,
Sphère infinie où gravite un monde sidéral,
A l'entour d'un proton, soleil microscopique.

O cosmologie atomică ni se revelează în astfel de versuri, cari pot avea pentru unii aceiaş putere emotivă caşi poemele cosmogoniei indice sau ale mitologiei eline. Elementul tragic, pe care îl considerăm esenţial uman pe care îl recunoaştem uneori în evoluţiile universale—se evidenţiază şi în microcosmul lui Rutherford. „Materia rebelă, cântă Pierre Guéguen, trebue să ne lese să ghicim misterul ei original — şi, sub lovitura brutală a două raze Alfa, atomul atomului sboară în fărâmături"...

....„Minune! Fiecare fărâmătură este ea insuşi un atom, un nucleu, un element prim!... e cel mai slab dintre glasurile cari cântau în cor,... e Hidrogenul, grăunte primordial, strămoş imponderabil al celor mai grei protoni"...

E taina originei materiei, pe care poetul vrea s'o lămurească precis după cercetările lui Rutherford. E taina întregii vieţi, pe care o evocă în nenumăratele ei aparenţe. Elanul de cunoaştere, pornit dela atom cuprinde universul:

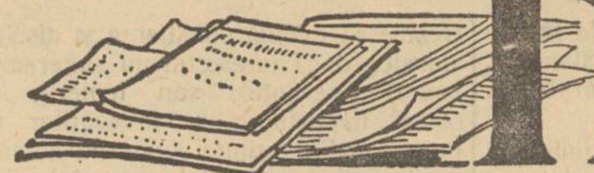
Ah! rêvons la haute Alchimie
Des mondes encore au creuset
Dont tu ravis par le génie
Un faible atome de secret!

Iniţiat de mii de magi, beţi de ipoteze şi de imagini, poetul ne îndeamnă să ne avântăm, „Iasoni navigatori" pe mările cosmice, unde:

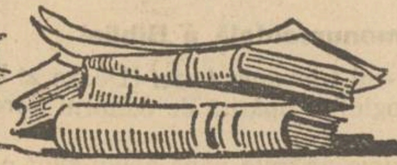
les archipels galactiques
Sont les Toisons de la Splendeur..

Iată cum cele mai vechi imagini poetice, pot fi armonizate cu cele mai abstracte concepţii ştiinţifice! Şi, Pierre Guéguen nu e singurul poet care a cutezat să îmbogăţească astfel poezia. Lirica ştiinţifică, filosofică, mecanică, devine o realitate.

E. R.

ÎNSEMNĂRI

Cele două marine

Savantul profesor de Istorie Economică dela Inalta Academie de Inalte Studii Comerciale din Bucureşti, D-l Dr. Gheron Netta, făcea o observaţiune impresionantă (în revista Buletinul Institutului Economic, No. 3, anul 1926):

„Am arătat — scria D-sa — cât de importantă este, pentru ţările moderne, problema navigaţiunii, fie pe mare, fie pe uscat."

Aşa dar pot exista nu numai peşti, dar şi corăbii de uscat. Ce este această maşină de pământ ferm atât de importantă pentru „ţările moderne"? Noi, în materie aceasta, nu cunoaştem decât acele flote terestre pe care le întâlnim în iarmarocuri, şi care se învârtesc săltând uşor în sunetul legănat al flaşnetei. La acestea face aluzie distinsul economist?

„Revista Istorică"

Pentru cine afecţionează „maniera forte" este o plăcere să citească recenziile publicate în „Revista Istorică". Acolo toate observaţiile au caracter penal. Tonul obicinuit e acel al plutonierului care îşi sancţionează subalternii. O atmosferă disciplinară pluteşte în aceste pagini.

Astfel, în ultimul număr al revistei, se analizează o lucrare a d-lui Radu Dragnea despre Mihail Kogălniceanu, în care s'a comis infracţiunea de a se vorbi de „structura" societăţii contemporane lui Kogălniceanu.

„Revista Istorică" scrie, cu autoritate:

„De ce să se mai culeagă mucul de ţigară ştiinţific care e „structura" social-economică?" şi „E încă prea mult „social-economism" şi „sociologism" în cugetarea acestui tânăr."

Călătorii etnografi ne povestesc că Aborigenii Australiei centrale se prăpădeau de râs o jumătate de oră la vederea unui alb. Cu timpul însă, şi după explicaţii mai multe sau mai puţine, sfârşeau prin a a înţelege că şi Europenii sunt, în definitiv, oameni civilizaţi...

Nu este o crimă dacă, redactorii „Revistei Istorice" nu ştiu ce e Sociologia. De bună seamă ei îşi închipuie cine ştie ce. Imi amintesc că odată d. Iorga (într'o conferinţă asupra capitalismului) spunea că în materie de Sociologie el nu admite decât sociologia d-lui Gusti. Vedeţi dar că este, la mijloc, un malentendu.

Vom încerca deci, în chip cât vom putea mai elementar şi mai „popularizat", să explicăm ce este această misterioasă „structură" socială.

O societate se compune din mai mulţi indivizi. (Iată un lucru relativ clar). Dar o societate se poate compune şi dintr'o seamă de grupuri mai mici (aceasta e mai subtil). De pildă: familie, partid politic, confesiune religioasă, asociaţie profesională, generaţie de vârstă, clasă de avere, etc., etc. Aşa că un individ — dacă el este primitivul „pieleroşie" aparţine numai de două grupuri: clanul şi tribul, pe când dacă el este românul contemporan, el aparţine de un mare număr de „cercuri sociale". E membrul unei familii, fiul unei naţiuni, practicantul unei profesii, parohianul unei biserici, partizanul unei grupări politice, etc., etc. Şi fiindcă aparţine de mai multe Societăţi, lanţul care îl leagă de fiecare este, finalmente, mai slăbit; în loc de a fi robit unui singur stăpân şi robit total — ca Australianul — are o mulţime de îndatoriri deosebite, între cari îşi *împarte* ascultarea. Rezultatul, automat şi mecanic, este o mai mare autonomie a personalităţii. In societăţile cu structură complexă, individualitatea este mai liberă şi mai puternică. Iată deci cum situaţia „morfologică" poate determina fizionomia morală a fiecărui membru al societăţii.

Afară de chestiunea simplităţii (respectiv complexităţii) sociale, mai există o altă problemă importantă de structură. Este *mobilitatea* unităţilor componente, adică a indivizilor.

S'a constatat că, în societatea franceză, un om nu poate trece cu uşurinţă dela o clasă socială la alta, dela cea, bunăoară de ţăran, la aceea de mic-burghez intelectual. Dacă o face, se întâmplă o serie de tragice tulburări morale, care afectează echilibrul vieţei de familie şi al vieţei sociale în genere. Există necesarmente o „etapă" plină de nenorociri pentru emigranţii care încearcă să-şi schimbe „statutul moral".

Dacă privim societatea românească observăm — par'că — o mai mare mobilitate. Oamenii pot foarte uşor să treacă dela o clasă socială la alta, dela o meserie la altă, dela profesia bunăoară de medic la aceea de samsar, dela bogăţie arogantă la mizerie completă, etc., etc...

Nu ştiu dacă remarca e justă, şi nici dacă aceea privitoare la societatea franceză este, ea-însăşi, exactă. In tot cazul problema aceasta de „structură" se poate pune. Şi se poate lucra la alcătuirea unei liste de *mobilităţi* sociale diverse, dela rigiditatea regimului de „castă" indian, până la paroxismul de mobilitate pe care etnografii îl descoperă bunăoară în societăţile americanilor primitivi din nord-vestul Pacificului (la studiul cărora trimitem pe redactorii „Revistei Istorice").

Mai există şi alte importante probleme de „structură". E inutil să le mai înşirăm. Explicaţiile de mai sus ne par suficiente pentru edificarea unui cititor mijlociu.

Adăogăm — spre apărarea „Revistei Istorice" — că multe prostii se spun în numele „Sociologiei". Dar aceasta e o nenorocire care afectează în mod egal toate disciplinile. Am încercat, în rândurile de mai sus, a indica felul cum sociologii veritabili îşi pun problemele de „structură". Şi suntem mulţumiţi de a fi adus confraţilor dela „R. I." acest mic serviciu. E bine — nu este aşa? — între „intelectuali" să ne ajutăm reciproc. De câte ori nu i-am mulţumit în gând d-lui Iorga pentru materialul brut adunat în „Studii şi Documente" şi care va folosi multă vreme de aci înainte atâtor „sociologi"!

D. I. S.

„Daimonion" în interpretarea d-lui Blaga

Numărul din 15 August al revistei „Universul Literar" aduce o schiţă a Sărmanului Klopştock, o traducere din Luciano Folgore datorită d-lui Al. Marcu, note „plastice" de o usturătoare ironie semnate de N. N Tonitza (care se dovedeşte nu numai un artist interesant al penelului, şi un critic de artă cu largă pricepere, dar şi un observator spiritual cu reale însuşiri de literat); d. Lucian Blaga continuă interesantul studiu de estetică „Daimonion" arătând de astă dată, uşurinţa cu care se trece peste mitul demonicului, îndeobşte în lucrările cari îşi iau sarcina să analizeze ideile estetice ale lui Goethe.

In poezie, spunea Goethe, este în adevăr ceva demonic şi îndeosebi în cea inconştientă care întrece atât intelectul cât şi raţiunea, şi care din pricina aceasta mişcă aşa de mult. Ceva asemănător se găseşte în gradul cel mai mare şi în muzică. Ea pluteşte aşa de sus că nici o minte nu o poate cuprinde şi se desprinde din ea un efect care stăpâneşte totul şi de care nimenea nu e în stare să-şi dea seama. De aceea cultul religios nici nu se poate lipsi de ea.

Poezia reflectează demonicul manifestat în creator, spune d. Blaga. Poezia ia deci parte la acest demonic, ca umbrele din peştera lui Plato la existenţa şi fiinţa ideilor ce trec pe la gura peşterii. Avem şi aici de a face cu un fel de „metexis", de „participare" a lucrului, a rezultatului, a faptei la calităţile superioare ale isvorului. Citind cu atenţie (şi mai ales cu grija de a integra gânduri infinitesimale) tot ce a spus Goethe despre poezie, — te convingi fără greutate că pentru el poezia, deşi nu se reduce în întregime la elementutl demonic, e totuşi pozie imponderabilă în primul rând în virtutea acestui element. El are şi aici meritul de a fi găsit o expresie *mitică* pentru un lucru în pragul căruia alţii s'au oprit cu o nedumerire deconcertantă..

Prinţul Hamlet după Istorie

Cel întâi istoric al lui Hamlet a fost un călugăr, considerat ca un fel de Titus Liviu al Danejilor. El a scris o istorie a Danejilor, într'o latină foarte frumoasă, admirată de însuşi Erasm, prin secolul al XII şi începutul secolului al XIII. Opera însă n'a fost imprimată decât prin secolul al XVI la Paris, iar Shakespeare nu a cunoscut-o decât dintr'o vulgarizare a lui Belleforest în franţuzeşte, imprimată în 1570.

După versiunea lui Iasco Gramaticus, călugărul de care vorbeam, Hamlet este al 24-lea rege din familia Lethreenilor, scoborâtori din Shiold, fiul lui Odin.

Iată cum se povesteşte în cronică istoria lui Hamlet:

Doi fraţi Horwendille şi Fengon, pe timpul regelui Roric, cârmuiau Iutlanda. Horwendille care era pirat şi navigator îndrăzneţ, învinge pe Roric într'o luptă corp la corp şi ia în căsătorie pe fiica sa Gerutha, de la care are un fiu Amlethus. Fengon, nebun de invidie, omoară pe fratele său şi ia în căsătorie pe Gerutha urmându-i la tron. Amlethus, martor la toate aceste crime, spre a nu deştepta bănuiala unchiului său, face pe nebunul. In povestirea cronicarului e arătat murdar, zdrenţăros, tăvălindu-se pe jos şi mâncând din gunoaie. Totuşi în cuvintele sale fără şir e mai întotdeauna un înţeles ascuns care dă de bănuit celor dimprejur că nebunia ar fi prefăcută.

Atunci se încep fel de fel de încercări spre a se dovedi dacă nebunia e adevărată sau prefăcută. I se trimite o femee foarte frumoasă care să-l ademenească. Amlethus, profită de ocazia plăcută ce i se oferea, dar povesteşte apoi lucruri atât de ridicule încât femeia frumoasă întăreşte şi mai mult părerea că e nebun spre a se apăra de ridicul. Apoi se ascunde un spion sub patul din camera mamei sale în timp ce Amlethus este chemat să stea de vorbă cu ea. Dar el ghiceşte cursa, sare pe patul sub care era ascuns şi-l străpunge cu sabia, apoi taie cadavrul bucăţi şi-l dă la porci. In urmă mărturiseşte mamei lui că dorinţa de a răzbuna pe tatăl său nu se va stinge niciodată din sufletul lui.

Fengon îl trimite atunci la regele Marei Britanii cu o scrisoare prin care-i cere să-l omoare îndată ce va ajunge. Dar Amlethus pune mâna pe scrisoare şi schimbă în locul numelui său numele tovarăşilor săi de drum, apoi ajuns acolo — capătă mâna fiicei regelui şi o sumă de bani ca o răscumpărare a tovarăşilor lui care au fost executaţi. Intors în Danemarca, face un măcel groaznic printre toţi curtezanii care-i prăznuiau moartea, omoară pe Fengon cu care-şi schimbase sabia, dându-i-o pe a lui care era bătută cu cuie în teacă.

Dar istoria lui Amleth nu se termină aci. El mai pleacă odată în Anglia, pentru ca să-şi justifice crima în ochii regelui; acesta îl trimite în Scoţia să ceară mâna unei regine care are obiceiul de a-şi omorî pretendenţii. Dar regina se îndrăgeşte de Amleth. Acesta deşi era odată căsătorit, o ia de soţie. Urmează după aceasta o mare bătălie în care Amleth învinge tot cu spiritul său, căci ridică morţii şi-i sprijină de stânci spre a da Engleijlor iluzia unei mari armate.

Dar întors în Danemarca este în fine ucis de un urmaş al lui Roric...

„Astfel, zice cronicarul Gramaticus, acest om viteaz, vrednic de toate laudele veşnice, apărându-se cu prudenţă printr'o nebunie prefăcută, şi-a acoperit cu o falşă rătăcire inteligenţa lui superioară genului omenesc".

Dar câtă depărtare dela acest barbar războinic al Istoriei, până la melancolicul şi visătorul principe Hamlet al lui Shakespeare!...

Tolstoi şi Turgeniew

Este cunoscută istoria autagonismului ce s'a născut între Tolstoi şi Turgeniew în anul 1861, când amândoi erau oaspeţii poetului Feth pe moşia acestuia. Cearta izbucnită atunci a luat forme atât de violente încât Tolstoi s'a văzut nevoit să-l proavoace la due lpe Turgeniew. Acesta, prin scuze imediate aduse, a aplanat conflictul. După un timp oarecare, însă, el a adresat lui Tolstoi o scrisoare în care îi reproşa într'un limbaj puţin urban că ar fi vorbit de el ca de un laş, din cauza duelului împiedecat în condiţiunile cunoscute. Răspunsul lui Tolstoi despre care Turgeniew spunea că l-a pierdut, s'a găsit de curând şi se află în posesiunea muzeului Puşchin. Iată cuprinsul lui: „Mult stimate domn! In scrisoarea ce mi-o adresaţi, numiţi procedeul meu lipsit de onoare. Afară de aceia mi-aţi spus mie personal că îmi veţi „da una peste mutră". Eu însă vă rog să mă scuzaţi, declar că sunt vinovat şi renunţ la o provocare la duel".

Abia după 16 ani, s'au ameliorat relaţiile între cei doui scriitori. Intr'o scrisoare către Turgeniew, Tolstoi îi ceru iertare pentru tot c es'a petrecut şi îi mulţumi pentru binele ce i-a făcut. Turgeniew răspunse prieteneşte şi vizită chiar pe Tolstoi, reluând chiar pe Tolstoi, reluând apoi corespondenţa regulată. Dar antagonismul *intern* a rămas, cu toate acestea Turgeniew nu putea ierta lui Tolstoi că a abandonat ar tapură. Incă în ultima lui scrisoare, de pe patul morţii, el roagă pe „marele poet al ţării ruseşti" să se reîntoarcă la adevărata lui profesiune.

Proprietatea literară în Rusia

Guvernul sovietic a recunoscut, printr'un edict recent, drepturi de autori în Rusia pentru toţi scriitorii cari trăiesc şi publică în Rusia. Autorii ruşi din străinătate sau opere ruseşti cari apar în altă ţară nu sunt apărate.

Prin acest edict, se recunoaşte pentru prima dată, în Rusia sovietică, proprietatea intelectuală.

Drepturile de autor sunt apărate şi 25 ani după moartea autorilor.

Institute ştiinţifice ruseşti în străinătate

Academia de ştiinţe rusească a aprobat proiectul secretarului ei S. F. Oldenburg cu privire la înfiinţarea de institute ştiinţifice în străinătate. Aceste institute vor avea menirea de a face legătura cu organizaţiile ştiinţifice internaţionale şi de a ţine în curent străinătatea cu progresele ştiinţei ruseşti. Se vor înfiinţa institute ştiinţifice la Berlin, Paris, London, Madrid, Washington, Buenos Aires, Cairo, Peking şi Sydney.

Un roman colectiv

„L'Europe nouvelle" a anunţat că din Moscova i-a venit vestea că treisprezece scriitori au început să colaboreze la un mare roman colectiv.

Lucrarea aceasta va avea 70—80 de capitole şi va descrie episoadele războiului civil din anii revoluţiei.

Iată şi numele celor treisprezece autori: Aciukin, Bulgakow, Zuzulia, Kozirev, Levin, Lidin, Pilniak, Slezkin, Sobolov, Sobol, Stonov, Ephros şi Jakovlev.

Pământ „câştigat" la loterie

Atât de mare e goana după bani în America în cât diferiţi speculatori recurg la cele mai ingenioase apucături pentru a câştiga. Vânzătorii de loturi pentru case, între alte trucuri, îl au şi pe cel al „câştigării" la loterie.

De multe ori vezi la intrarea unui teatru doi indivizi şezând în jurul unei lăzi în formă de urnă, cari roagă publicul să-şi încerce gratis norocul, la obţinerea unui lot de pământ. Ei spun că firma lor voieşte să dăruiască câteva loturi celor ce vin la teatrul acela. Cum numărul loturilor e mic, iar al participanţilor la teatru e mare, trebue făcută o loterie.

Cei doi îţi întind un bilet perforat la mijloc şi numerotat la amândouă capetele. Te pun să-ţi scrii numele şi adresa pe unul din capete, rup biletul în două, îţi dau ţie un capăt, iar pe celalt îl bagă în urnă. In felul acesta adună numele şi adresa a mii de oameni.

La urmă te pomeneşti cu o scrisoare cam în felul acesta:

„Dragă domnule X.

Primiţi felicitările noastre. Aţi câştigat un lot de pământ. Omul nostru vă va vizita acasă în cutare zi şi la cutare oră, vă va lua cu automobilul la lot şi vi-l va arăta. Trebue numai să plătiţi 60 de dolari pentru facerea hârtiilor prin cari intraţi în posesia pământului".

Omul, bucuros de norocul ce a dat peste el, aşteaptă nerăbdător pe agent. Acesta soseşte, îl ia acolo unde se vând loturile şi-i arată pământul câştigat. Insă mărimea bucăţii aceleia de pământ nu e nici jumătate din ceeace trebue pentru zidirea unei case. Alături este rezervată o altă bucată de pământ.

Agentul îi spune că, spre a face un loc de casă, trebue să cumpere şi bucata aceea de pământ, şi că ea nu costă decât 240 de dolari. Cei neînţelegători cumpără, cei cuminţi văd îndată cum stau lucrurile.

Speculatorii trimit scrisori ca cea de mai sus tuturor celor dela care au obţinut adresele. Apoi împart fiecare lot aşa, ca bucata „câştigată", pe care nu poţi zidi nici o cocină de găini, cum se cade, să valoreze tocmai 60 de dolari, cât îţi cer pentru „facerea hârtiilor". Restul operaţiei e lesne de înţeles.

Pşibâşevschi despre Casprovici

Cel mai mare dintre poeţii contimporani polonezi, Ian Casprovici (născut în 1860) a murit acum câteva zile la Zacopane, staţiune climaterică din Tatra — Carpaţii de Nord.

Era un adevărat „Fiu al Pământului", cum îl numise însuşi Pşibâşevschi în cartea lui cu acest titlu. Casprovici, ca şi Goethe, „respira aceeaş viaţă împreună cu Natura", fiind prin excelenţă un adevărat „copil al ţării Cuiave", ca şi Pşibâşevschi.

Pşibâşevschi ne istoriseşte cum Casprovici păşise din întunericul satului natal spre cariera „celui mai mare dintre contimporanii mei Poloneji".

Invăţătorul şcoalei, la care învaţă Ion Casprovici, a fost izbit de desenurile făcute de elevul său. El aduse într'o zi aceste desenuri şi câteva versuri tatălui lui Pşibâşevschi, învăţător şi acesta într'un sat vecin. Amândoi foarte miraţi de talentele băiatului, au reuşit, cu ajutorul unor oameni buni din oraş, să-l înscrie pe Casprovici în Liceul din Inovraţlav.

Un fiu de ţăran într'un liceu! In 1870 un asemenea fapt era ceva nemaiauzit... Apoi în faţa talentului s'au deschis treptat toate uşile. Cicluri de poezii superbe, volum după volum, au apărut în Polonia subjugată Germaniei, Austriei şi Rusiei: „Hristos", „Lumea care piere", cântecele despre: „Calul unui viteaz" şi despre „Casa în prăbuşire", „Maria Egipteanca", „Tablouri pe sticlă", „Cartea săracilor", „Lumea mea"... Viaţa, suferinţele şi poezia oamenilor simplii, legaţi de pământ, se ridică până la epopeie sub condeiul poetului, tot atât de simplu. Ultimii ani şi i-a petrecut în căsuţa lui dela ţară, ca şi ceilalţi consăteni, sub un acoperiş de paie.

La cimitir, Ion Casprovici a fost dus cu un simplu car ţărănesc, pe paie, într'un sicriu alb, de brad, acoperit cu flori.

Curiozităţi

Cursul universitar de 15 ani

Universitatea din Cairo numită Al-Ahazar e de fapt o puternică pepinieră a conservatizmului politic şi religios pentru toată lumea musulmană. Cursurile durează 15 ani. Deşi aceste cursuri dau cea mai universală şi enciclopedică instrucţie, licenţa nu se capătă decât în cazul când studentul a izbutit ca pe lângă o facultate de ştiinţe naturale sau literare, să-şi desăvârşească şi educaţia teologică. Se admit la această universitate numai acei bacalaureaţi care ştiu tot Coranul pe de rost.

Mexicul papistaş

Bisericile, înconjurate de armata care trage în mulţimea credincioşilor catolici; preoţii arestaţi, funcţionarii statului, făcând demonstraţiuni violente împotriva clerului,— toate acestea se petrec în Mexicul spaniol şi catolic. Doar şi Spania cea pătrunsă de spiritul papal, manifestă uneori tendinţa de a suprima predarea religiunii în şcoli iar presa spaniolă îşi permite unele expresiuni de hulă la adresa sărbătorilor şi sfinţilor, cari nici în Franţa, în epoca izgonirii călugărilor, n'au avut loc. Muntele Monserrat din Spania, unde se află icoana făcătoare de minuni „Madona Monserrat", mai păstrează ruinele mănăstirilor arse între 1870-80 de actuala dinastie fiindcă acele mănăstiri au dat ajutoare trupelor lui Don-Carlos, pretendentul de atunci la tronul Spaniei. In Mexic asemenea evenimente apar pe o scară mult mai întinsă, ca şi fructele europene care cresc până la mărimi monstruoase în Mexic. Incă acum 60 ani preşedintele mexican Benito Juarez, un indian, pur piele-roşie, care l'a răpus pe împăratul Maximilian, începuse prigonirea bisericii care îl ajuta pe Maximilian. Apoi dictatorul Porfirio Diaz a restabilit echilibrul între stat şi biserică. Astăzi clericii străini sunt exilaţi, predarea religiunii e suprimată, emblemele religioase scoase din dregătorii, averile bisericeşti sechestrate (acestea au valoare totală de *2 şi jum. miliarde dolari !)* mai multe biserici trecute uniunilor profesionale în scopuri culturale. Clerul face să dispară cele mai venerate şi bogate dintre icoanele catedralelor, şi e tras la răspundere, împuşcat... Iată deci cât de violentă şi surprinzătoare e reacţiunea Mexicului „papistaş" contra catolicismului, contra religiunii !....

Asia se deşteaplă

La congresul pan-asiatic din Naghasaki, Japonia, s'au pronunţat discursuri extrem de violente contra europenilor S'a decis înfiinţarea unei bănci, pan-asiatice, unei universităţi unite pentru Asia întreagă. Se mai proectează o uniune industrială, construirea unei linii ferate transasiatice, înfiinţarea unui drapel comun şi crearea unei limbi pan-asiatice. Congresul a înfiinţat o „Ligă a Naţiunilor din Asia". Consiliul acestei Ligi s'a constituit din doi chinezi, doi japonezi, doi hinduşi şi un filipinean. Noua Ligă va lucra în primul rând pentru eliberarea Indiilor şi a insulelor Filipine, ocupate de americani.

Comunism în muzică

„Pravda" publică o dare de seamă asupra celor patru ani de existenţă a „Persimfans"-ului (orchestră fără dirijor). Orchestra a dat 150 concerte. Toţi muzicanţii primesc salarii egale : câte 60 ruble aur (160 lei aur) pe lună. „Principiul de bază depus în munca acestei orchestre— e conştiinţa muzicanţilor că ei îmbrăţişează însăşi opera muzicală, însăşi muzica şi nu modul de a o executa" (?!), după cum se exprimă „Pravda"

Pericolul galben

Şi America de Sud cunoaşte pericolul galben. In republica Peru sunt peste 50.000 de japonezi şi chineji, care nu se asimulează, deşi se căsătoresc cu femeile claselor de jos ale populaţiei autohtone peruviane. Mai toţi japonejii din Peru sunt frizeri, iar chinejii — negustori de alimente. In două-trei decenii se vor ridica noui generaţii de aceşti asiatici care îşi păstrează toate obiceiurile şi credinţele strămoşeşti.

Radio în deşert

Aparatele radiotelefonice au pătruns în toate punctele de etapă pe drumurile din Sahara. Dela Cairo până la lacul Cead şi până la Senegambia toţi şeicii triburilor din deşert şi toţi antreprenorii transporturilor cu caravane dispun de aparate radiofonice, prin care află din Franţa, Italia, Algeria, Tripoli şi Egipt toate noutăţile zilei precum şi informaţiunile barometrice asupra timpului probabil din regiunile deşertului.

O doamnă infometată

Doamna Henry, la Bruxelles, s'a decis să dovedească lumei că nu numai bărbaţii pot răbda foamea. Cu acest scop ea a petrecut 23 zile într'o cuşcă de sticlă sub controlul publicului şi al medicilor, fără mâncare.

Ca rezultat, doamna Henry a pierdut vre-o 7 chilograme.

Protestantism musulman

In Palestina, arabii şi turcii, mai ales cei tineri, au şi înlocuit fesurile lor cu pălării de formă europeană. Acum se manifestă o mişcare identică din partea fetelor şi femeilor musulmane, care au suprimat „ceadraua" şi au înlocuit-o cu un voal transparent. Rochiile se fac deasemenea după modelul european.

Minunile naturii

Nu de mult a fost dezgropată în Egipt o mumie în mâna căreia s'au găsit douăsprezece seminţe de crin.

Mai multe din aceste seminţe au fost sădite. Minunea aşteptată s'a întâmplat: seminţele vechi de cinci mii de ani, au răsărit, iar astăzi au dat flori.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — No. 299

6 LEI EXEMPLARUL IN ŢARĂ
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Duminică, 29 August 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888-1897
CONST. MILLE 1897-1920

FONDAT în 1893

Geniul neprihănit

Se tânguiesc iarăşi editorii că nu se vând cărţile. Se tânguiesc peste măsura văicărelilor dinadins stereotipate pentru a fi zilnic servite scriitorilor încărcaţi de manuscris şi fometoşi de onorare... Eminescu, Vlahuţă, Caragiale, marii scriitori în viaţă nu se desfac decât foarte domol, dacă nu sunt chiar scandalos neglijaţi pe piaţă.

Sărăcia, concurenţa din partea spiritului sportiv, înălţarea generală a voinţei în dauna inteligenţei, — de toate aceste explicaţii ni s'au ostenit de mult urechile, ni s'a plictisit capul. Sunt înţelese şi admise fără rezistenţă. Criza librărească ne poate însă aduce aminte o altă întrebare, de care nu se pomeneşte adesea, deşi are interesante legături cu chestia cititului: cât citesc literaţii de meserie ei singuri, şi ce fel de lectură îşi aleg?

* * *

Era odată, aici la noi, de şic consacrat ca literaţii să citească puţin şi pe apucate. Literaţii în înţeles restrâns, adică poeţi, povestitori, autori dramatici. Se ziceau ei pe atunci şi „autodidacţi", cu o întrebuinţare cam liberă a cuvântului, — şi aceasta constituia ca un fel de diplomă specială scriitorilor literari. Asta era mai cu seamă pe vremea lui Caragiale—Vlahuţă—Delavrancea. Eminescu, în această privinţă, a fost un izolat, cu dragostea lui aprinsă şi serioasă de învăţătură.

Cu ajutorul unor sofisme foarte puţin rafinate se imaginase o ireductibilă opoziţie între geniul artistic şi învăţătura sistematică, se pierdea din vedere că autodidactul, în înţelesul cel strict al cuvântului, poate foarte bine să-şi dea o astfel de învăţătură, dar mai ales se arunca potop de sarcasme în capul titraţilor cu ştiinţă de carte identificându-i, fără distincţie şi în frivolă batjocură, cu pedanţii stupizi. E de înţeles, că insuficienţa multor titraţi de ai noştri trebuia să irite rău şi să provoace toată cruzimea unui Caragiale. Dar reacţia aluneca uşor în exagerare, şi iritaţia se avânta în doctrină.

Acele categorisiri ale cărturarilor, ingrediente hotărîtoare ale şicului literaţilor noştri depe vremuri, erau desigur luate de aiurea — localizări naţionale ale unor confuze idei despre geniul artistic din romantismul francez. Localizările forţau, fireşte, nota, cu un curaj, şi cum se zice, cu o genialitate proprii caracterului juvenil al culturii noastre de pe atunci. Şi se ascundea, cred, sub acel dispreţ pentru carte, un fel de mândrie naţională: Românul e deştept, ştie, înţelege şi imaginează, în spontaneitatea lui focoasă şi sprinţară, tot ce alţii, cu greoaie osteneală, au strâns în cărţi, bune doar pentru cei grei de cap.

Fără îndoială Caragiale înţelegea deplin arta lui Eminescu, şi poezia lui o iubea în accese de cea mai ferventă admiraţie. Totuşi nu rareori l-am auzit zicând: Eminescu era prost. Şi am temei să cred că această copilăroasă taxare o provocase ezitările subtile, rezerva şi scrupulul pentru nuanţe pe care lectura şi reflecţia bogată le dezvoltase în spiritul acela atât de viguros şi de adânc. In schimb Cerna, vorbind de Eminescu (şi socotindu-se de sigur continuator perfecţionat al acestuia) îmi spunea, cu fanatică şi dogmatică aprindere, că arta lui Caragiale e product de „observare şi copiare" ale măruntişelor vieţii, şi ca atare esenţial inferioară poeziei lirice şi mai ales — celei „de concepţie"... Insemn alături cele două necumpănite evaluări, ca să nu înegresc pe dispreţuitorii de carte în dauna celor cam speriaţi de învăţătură. Momentul de copilărie „autodidactă" a lui Caragiale, şi momentul de nerozie academică a lui Cerna formează un superb şi instructiv contrast.

* * *

In realitate, partizanii geniului pur şi neprihănit trăiau regimul intelectual al reporterilor măruntei: schimb de idei la cafenea, ziare, şi volume de literatură după capriciile librăriei, combinate cu sugestiile prietenilor proaspăt întorşi din străinătate.

Este fantastic cu ce abundenţă, cu cât avânt şi, mai ales, cu câtă uşurătate se puneau şi se rezolvau, între halbe şi ceşti de cafea, probleme din orice ştiinţă, tehnică, artă, în scurt din orice meserie ai fi poftit. — Un general, ofiţer eminent şi om de mult duh, îmi povestea că-şi făcuse o distracţie regulată şi savuroasă, provocând pe Delavrancea să vorbească strategie şi întreţinându-i pornirea cu prefăcută mirare faţă de originalitatea soluţiilor militare ale marelui orator. Şi cred că cine a auzit vreodată pe Caragiale vociferând „ştiinţă" socială laolaltă cu Stere sau cu Gherea, nu va uita în veci ştiinţa şi logica atât de amuzante, de stranii şi de inocente cu care neastâmpăratul artist îi asalta pe cei doi — „Muscali".

* * *

E hotărît: inspiraţie lirică nu se scoate din cărţi. Totuşi tehnica lirică, a povestirii sau a teatrului evoluează în formă de tradiţie, ca orice altă tehnică şi ca orice sistem intelectual. Originalitatea nu se afirmă întreagă decât prin opunere faţă cu o tradiţie, şi această opunere trebuie să se facă în cât mai deplină cunoştinţă de cauză. Nu-mi închipui că poate fi indiferent pentru un artist, oricare i-ar fi capacităţile, să cunoască numai dramaturgia lui Labiche sau numai lirica lui Schiller; producţia lui nu poate să nu sufere din faptul că el, cu îndărătnic şi uşuratic dispreţ pentru „noutăţi", se închide în marginile unei prea sărăcăcioase tradiţii.

Spre bătrâneţe curiozitatea literară a lui Caragiale crescuse. Despărţirea de cafeneaua bucureşteană îi liberase gustul şi răbdarea cititului. *Kir Ianulea* şi poveştile dela sfârşitul vieţii nu sunt trepte neglijabile în dezvoltarea acestui talent, ale cărui posibilităţi erau surprinzătoare şi mult mai diverse decât ar fi lăsat să se presupună naivul şi suficientul romantism în care-i fusese prinsă tinereţea.

A mijlocit, în sfârşit, şi simpla lene, orientală şi patriarhală ca să se adopte şi să se practice atât de zelos oroarea de carte, să se exalte fără discreţie slova inculturii pure.

Această glorioasă lene ar putea fi încă acceptabilă, dacă poeţii — poeţii mai ales — n'ar avea atât de des ambiţie de gânditori şi n'ar râvni să facă poezie „de concepţie", închipuindu-şi că aceasta implică superioritate artistică.

E teribil de ingrată încercarea de a face pe un poet „de concepţie" să priceapă cât de neadmisibil banale şi fleşcăite sunt „gândirile" întreţinute din filozofia populară a scribilor subalterni din toate ţările şi vremile, ciugulită la întâmplare din noutăţile librăriei curente sau din schimb de idei la cafenea.

PAUL ZARIFOPOL

Gânduri

Voluptatea plăcerii ne leagă de prezent, grija vieţii ne face să ne gândim mereu la viitor.

Cel care e robit plăcerii, adică prezentului, ne face impresia unuiu om care se rostogoleşte în prăpastie, şi care, voind să se agaţe de arbuşti, îi smulge şi îi târăşte după dânsul.

Charles Baudelaire

Puterea de a se devota, de-a face jertfe, e măsura de a clasa pe oameni: cel ce o are într'un grad mai înalt, e mai aproape de eroism.

Superiorităţile de inteligenţă cari vin în parte dela creştere, nu pot să intre niciodată în cumpănă cu această calitate suverană.

Jules Michelet

Recunoaştem istovirea conştiinţei din incapacitatea indignării, care nu trebuie confundată cu blândeţea milei, nici cu rezerva umilinţei.

Tot ceeace am putea aştepta dela instituţiunile cele mai perfecţionate, este să îngădue excelenţei individuale să se afirme, nu să formeze indivizi excelenţi.

Virtutea şi geniul, graţia şi frumuseţea, vor fi întotdeauna o nobleţă pe care n'o va putea fabrica nici un regim.

Viaţa politică nu e decât mijlocul, instrumentul adevăratei vieţi.

H. Fr. Amiel

Daţi durerii grai!

Durerea ce nu izbucneşte, face ca inima să zvâcnească până se rupe.

Shakespeare

Iubirea e aripa pe care a dat-o Dumnezeu sufletului pentru a se înălţa până la el.

Michel Angelo

Facultatea de a discerne posibilul de imposibil, deosebeşte pe erou de aventurier.

Mommsen

Stilul este fizionomia spiritului. El nu poate înşela, ca şi fizionomia corpului. A imita un stil străin e a purta mască. Afecţiunea în stil e asemenea dresurilor de obraz.

Schopenhauer

„Toţi oamenii sunt fraţi!"—spun toţi cei ce n'au fraţi.

E vorba de a distruge ceva, ce de oameni de acţiune se îmbulzesc!

Trebuie construit ceva,— ce de oratori!...

Ch. Chincolle

„ZOOLOGICE"

Panică

Pe câmpii, un svon, în taină,
Vine, grabnic, din spre baltă
Şi 'nfioară tot decorul:
Cocoţaţi pe-o cârjă 'naltă,
Pleacă cocostârci, fricos;
Iar un grangur într'o haină
Cu fireţ bogat de gală,
Pregătindu-şi iute sborul,
Taie în diagonală
Aerul, vertiginos...

Melcul cu arhitectura
Construită în argilă
Pe acelaş calapod,
Trist, porneşte în exod,
Blestemând amar natura,
Că l-a fabricat în silă
Pieton gasteropod!..

Soarele compact e-o sferă
Ce aruncă pe câmpie
Perpendiculara-i mană;
Suferind de filoxeră,
Frunzele visează 'n vie
Că-s de viţă-americană!

Fredonând în mezza voce,
Vântul a compus o arie;
Iar ţânţarii vin, feroce,
Transportând pe câmp, malarie...

ALEXANDRU BILCIURESCU

RADU ROSETTI — DIN DOMNIA REGELUI CAROL

Planuri de abdicare

(Cel din urmă complot şi consecinţele lui)

(Urmare şi sfârşit)

Bănuielile că Ion Ghika ajunsese la o înţelegere cu partidele liberale şi cu ceilalţi opozanţi pentru a grăbi abdicarea Domnitorului, se dovediră cu desăvârşire îndreptăţite în urma evenimentelor ce se desfăşurară în ziua de 10/22 Marte 1871.

* * *

In acea zi fiind aniversarea naşterii împăratului Wilhelm, colonia germană din Bucureşti şi consulul general v. Radowitz hotărise s'o serbeze printr'un banchet dat în sala Slătineanu. Agentul german avusese grije să se informeze dacă, date fiind dispoziţiunile germanofobe ale populaţiunii Bucureştilor, o asemenea serbare nu ar putea da loc la dezordini. Atât preşedintele consiliului, Ion Ghica, cât şi prefectul poliţiei, Simion Mihăilescu, îl asigurase că linişteа nu va fi tulburată.

Insă de abia se aşezase lumea adunată la masă, când se auzi un zgomot mare şi pietre începură să fie aruncate în ferești, iar o mulţime de derbedei din mahalale, de băieţi dela şcoli şi de agenţi bine cunoscuţi ai partidului liberal, voiră să năvălească înlăuntrul clădirii, dar fură respinşi cu vigoare de acei adunaţi la banchet. Dacă nu realizară încercarea să pătrundă în sală, acea massă compactă de indivizi, asediă intrarea şi urmă să asvârle cu pietre în fereşti. Reverberele de pe stradă fusese stinse. clopotele bisericelor învecinate sunau toxinul şi se auzeau strigăte de: „trăiască republica!" şi: „la palat!" Iar poliţia nu se vedea sau rămânea cu totul pasivă.

Radu Rosetti

Tocmai după o jumătate de ceas, principele află că fereştile sălii în care Germanii sunt adunaţi la banchet, au fost sparte cu pietre, iar la ora nouă, adjutantul domnesc, maiorul Skina, îi raportase despre cele ce se petrec şi-i aduce la cunoştinţă inacţiunea poliţiei. Domnul trimete îndată pe Skina la preşedintele consiliului şi la prefectul de poliţie pentru luarea tuturor măsurilor necesare restabilirii ordinii, dar nici unul, nici altul nu poate fi găsit. Şi în acest timp numărul tulburătorilor creşte iar Germanii sunt blocaţi în sală, bombardamentul cu pietre urmează şi mai mulţi meseni sunt atinşi. Radowitz însă nu încetează să îndemne pe meseni la linişte.

In sfârşit comandantul diviziei locale, generalul Solomon, un soldat de o neîndoelnică credinţă, scoate din cazărmi trupe din garnizoană şi le aduce pe locul tulburării. Insă aici găseşte pe Ion Ghika care tocmai sosise şi voieşte să-l împiedice dela întrebuinţarea oştirii spre a nu se face vărsare de sânge. Dar Solomon îi răspunse răstit:

— Lasă-mă, nu vezi că demoralizezi trupa cu ezitaţiunile dumitale! şi ordonă ocuparea prin armată a tuturor străzilor care duc la palat şi chiar acea a palatului. Apoi el însuşi somează poporul şi oamenii politici adunaţi acolo să se împrăştie. Se dă urmare acestei somaţiuni, punându-se astfel capăt unei scene care ţinea de mai bine de două ceasuri.

In acest timp Domnul trimesese de trei ori în zadar după Ion Ghika, care se afla la prefectura poliţiei. Miniştrii Callimah Catargiu şi Cariagdi au venit la palat foarte emoţionaţi. Principele le exprimă toată indignarea sa pentru cele ce s'au petrecut. Apoi trimete să cheme pe principele Dimitrie Ghika şi-l însărcină să formeze un nou guvern, asigurându-l de tot sprijinul său. Beizade Mitică răspunde că nu crede să poată izbuti, deoarece Camera l-a atacat în modul cel mai violent asupra concesiunii Strousberg, a cărei punere în aplicare i-a incumbat lui.

La miezul nopţii izbuteşte Calimah-Catargiu să pătrundă în sala banchetului, în care rămăsese Radowitz cu toţi membrii coloniei germane şi îl aduce la Domn. Agentul german este adânc jignit de cele întâmplate şi comunică Domnului că face răspunzători poliţia şi ministerul care-i ţine drept complici şi că, drept satisfacere pentru necalificabilele fapte petrecute, aşteaptă concedierea lui Ion Ghika. Domnul îi exprimă toată indignarea şi părerea lui de rău pentru cele întâmplate, adăugând că a şi luat măsuri pentru chemarea unui nou minister.

Tocmai la ora unu după miezul nopţii apare la palat Ion Ghika.

Domnul, în memoriile lui, zice că, stăpânindu-şi indignarea, a primit pe ministru liniştit şi rece şi l-a întrebat despre cele petrecute. Ghika, exclamând: *C'est un grand malheur!* (Este o mare nenorocire!), principele ar fi căpătat convingerea că Ion Ghika nu a fost, cum credea Radowitz şi chiar el însuşi până atunci, complice la demonstraţiunea din acea noapte, ci că tulburarea îi crescuse peste cap şi el nu avusese curajul să iee măsuri energice şi s'o reprime, astfel că prefectul de poliţie, care avea intenţii neleale, a avut joc liber.

Aceste linii din memoriile regelui diferă însă cu desăvârşire de ceeace Doamna a povestit unei rude a mele de toată încrederea, puţine zile după acele dezordini. După povestirea Doamnei, Principele nu era de loc liniştit, când preşedintele consiliului s'a arătat în sfârşit la palat. Primindu-l cu cele mai vii reproşuri pentru cele petrecute şi făcându-l răspunzător de întâmplare şi de urmările ei, Ion Ghika a răspuns că-şi dă demisia. Atunci Domnul, în culmea iritării, i-a răspuns:

— *Je n'accepte pas votre démission, je vous chasse! Vous êtes indigne du nom que vous portez! Sortez!* (Nu-ţi primesc demisiunea, te dau afară! Eşti nevrednic de numele ce-l porţi! Ieşi!) Versiuni conglăsuitoare asupra acestei scene mi-au fost date de mai multe persoane în legătură cu perechea princiară şi chiar cu Ion Ghika.

Dealtmintrelea regele Carol, cât a trăit, avea grijă să nu piardă nici o ocazie ca să vorbească rău de Ion Ghika. Versiunea dată de el în Memoriile lui, asupra întrevederii cu fostul beiu de Samos în noaptea dela 10 spre 11 Martie st. v., este, fără îndoială, o modificare la textul original, de temeiuri politice.

A doua zi, principele chemă la dânsul pe Dimitrie Sturdza, la ora 10 şi-l însărcină să convoace la palat Locotenenţa Domnească dela 1866, spre a-i remite puterea. La ora 11 se prezintă Domnului numai generalul Neculai Golescu şi Lascar Catargiu, al treilea membru, colonelul Haralambie lipsind din Bucureşti. Domnul le declară că i-a chemat la dânsul pentru a depune în mâinile lor puterea ce a primit-o tot de la ei, sunt aproape cinci ani.

Amândoi foştii locotenenţi domneşti îl conjură să nu dee urmare acestei hotărîri. Lascar Catargiu îi expune nenorocirea ce ar pricinui ţării prin abdicare: falimentul şi anarhia generală ar fi consecinţe imediate ale unui asemenea pas! Nu le-ar fi permis să cuteze să se prezinte înaintea Camerei după un asemenea act al principelui şi, sub povara unei asemenea răspunderi, amândoi ar trebui deci să decline o asemenea misiune.

Principele li-a răspuns că nu vede vr'un mijloc pentru a menţinea ordinea şi a duce ţara pe calea progresului.

Cei doi foşti locoteneţi domneşti stăruiră însă pentru a-l face să renunţe la catastrofalul său proiect. In sfârşit, după o discuţie de mai bine de un ceas, Domnul, cu multă greutate, fu adus să declare că se va mai gândi şi poate că îşi va schimba hotărîrea în cazul când ambii bărbaţi de stat ar izbuti să-i prezinte un minister care ar fi în stare să treacă prin Cameră budgetul şi legile financiare! Totuşi nu poate da o asigurare definitivă şi, în cazul când Camera nu ar încuviinţa această cerere, va părăsi imediat ţara.

Emoţiunea în oraş este mare: pretutindeni se colportează vestea că Domnul părăseşte scaunul. Opoziţia de nuanţe liberale nu-şi ascunde bucuria, garnizoana este consemnată.

Ion Ghika comunică Camerei demisiunea ministerului şi această adunare trece în secţiuni. In curând apar Neculai Golescu şi Lascar Catargiu, care convoacă Camera la o şedinţă secretă, având a-i face o comunicare din partea Domnului. După ce expun cele petrecute şi rezultatele întrevederii lor cu Principele, se încinge o discuţiune din cele mai aprinse, *pentru a se şti dacă Camera mai voieşte să stee de vorbă cu capul statului.* Oratorii partidului *roş* (liberali munteni) şi acei ai *fracţiunii libere şi independente* (liberali moldoveni) atacă Domnul şi dinastia în termenii cei mai violenţi. Camera se desparte fără a fi luat vr'o hotărîre, dar lui Lascar Catargiu i s'a părut că, la adică, nu s'ar găsi decât o minoritate pentru abdicarea Domnului.

Foştii locotenenţi domneşti însoţiţi de Dimitrie Sturdza, se întorc la palat şi raportează principelui că Camera aşteaptă dela el ca să numească un minister. Domnitorul însărcinează cu această misiune pe Lascar Catargiu care primeşte.

După aceasta soseşte la palat prefectul de poliţie, Simion Mihăilescu şi raportează că mulţimea care se adunase împrejurul Camerei, are intenţiune să se îndrepte spre palat. Domnul care cunoaşte măsurile militare luate şi înţelege că comunicarea prefectului de poliţie nu este decât o nouă încercare de intimidare, îi declară scurt că îl face răspunzător pentru orice tulburare a ordinei, ce s'ar mai întâmpla, răspuns care face pe Simion Mihăilescu să-şi dee îndată demisia.

Insuş Domnul mărturiseşte în memoriile lui că în seara zilei de 11 Martie hotărîrea lui de a părăsi puterea era zdruncinată. Deoarece, în aceiaşi seară, emoţiunea în oraş urma să fie mare, pe străzi şi pieţe se vedeau grupuri mari şi se zicea că opoziţia este decisă să nu desarmeze decât după abdicarea Domnului, se prezentară la palat toţi reprezentanţii puterilor garante, spre a se afla lângă Domn în momentul primejdiei. Principele le expuse starea lucrurilor, iar ei îl felicitară pentrucă nu stăruise în ideia de a abdica, evitând să pricinuiască astfel ţării o catastrofă. Dar toate măsurile de pază erau luate, ordinea rămase netulburată.

La miezul nopţii Lascar Catargiu veni să comunice Domnului că a izbutit să alcătuiască în grabă un minister compus din Costaforu, Mavrogheni, Tell, Neculai Creţulescu şi generalul Florescu. A doua zi, la unsprezece ceasuri dimineaţa, ministerul prestă jurământul şi Lascar Catargiu obţinu decretul de disolvare de care avea să se servească la caz de trebuinţă. Prezentându-se înaintea Camerei, Lascar Catargiu expune situaţiunea gravă în care se află ţara, situaţie care cere concursul şi devotamentul patriotic al tuturor. Cere apoi Camerei să treacă în secţiuni pentru ca ministerul să se prezinte şi Senatului. Fleva atunci protestă împotriva schimbării ministerului precedent care se bucura de încre-

Continuare în pag. II-a

derea Camerei precum şi împotriva faptului că adunarea este înconjurată de trupe, ceiace este contrar Constituţiei. Ministerul se declară gata să concedieze trupele, iar deputaţi neaparţinând nuanţelor opozante observă că presiunea tulburătorilor de stradă asupra parlamentului este mult mai rea decât acea a armatei. Camera este în plină anarhie.

Seara, Cogâlniceanu veni la palat şi declară între altele că în toată ţara domneşte cea mai desăvârşită linişte, revoluţie, adause el, este numai în Cameră. Totuş se iau măsuri militare şi în acea noapte. A doua zi *Românul*, foaia oficioasă a liberalilor munteni, provoca la opunere de fapt împotriva noului guvern. Şedinţa Camerei nu se deosebi de acea precedentă. Deoarece mii de oameni se adunau pe Dealul Mitropoliei şi împrejurul lui, se adusese trupe în apropiere.

In ziua de 15 Martie, la Cameră urmând aceleaşi discursuri violente şi zadarnice, Lascar Catargiu puse cu hotărîre chestiunea de încredere şi, cum era de prevăzut, aceasta îi fu refuzată; a doua zi Camera era disolvată.

Din acest moment liniştea se restabili iar, ca prin farmec, în tot oraşul.

Despre guvernul de cinci ani al lui Lascar Catargiu îmi rezerv să vorbesc mai pe larg în cele de pe urmă capitole ale acestor amintiri. Pentru moment mă voiu mărgini să atrag atenţiunea cetitorilor asupra urmărilor de le-a avut insuccesul tentativei partidelor liberale de a răsturna, pe principele Carol în primăvara anului 1871: aceste urmări numai mici nu au fost pentru ţară.

Intr'adevăr, dacă lovitura dela sala Slătineanu ar fi izbutit şi dacă Principele Carol ar fi părăsit atunci ţara, toată situaţia României, câştigată cu atâta greutate dela 1856 încoace, ar fi fost pierdută: în întreaga Europă nu am fi putut conta decât doară pe simpatia Italiei a cărei greutate în concertul european era atunci departe să fie de natură să ne poată da un ajutor efectiv. Impotriva noastră am fi avut pe de o parte pe Austria, Rusia şi Turcia, care aceasta ar fi fost fără îndoială sprijinită de Anglia, iar pe de alta pe noua Împărăţie a Germaniei căci este mai mult decât probabil că ar fi fost bucuroasă să aibă prilej a ne face să ne căim de izgonirea membrului dinastiei sale cerut de noi cu atâta insistenţă cu cinci ani mai înainte, precum şi de simpatiile franceze manifestate cu atâta imprudenţă, lipsa de tact şi violenţă, în tot cursul războiului, care făcea din Germania cea dintâiu din puterile continentale ale Europei.

Fără îndoială că Austria, Rusia şi Poarta s'ar fi grăbit să încheie o înţelegere pentru desfacerea Unirii care, pentru temeiuri deosebite, era dorită de tustrele aceste împărăţii. Cine s'ar fi opus acestei desfaceri? Nici Anglia indiferentă, nici Italia puţin interesată în chestiune şi neputincioasă, de Franţa nici nu mai este de vorbit: în primul rând înfrângerea Comunei, apoi liberarea teritoriului prin plata indemnităţii de răsboiu care atunci părea zdrobitoare, i-ar fi permis să manifeste cel mult simpatii platonice. Unirea ar fi fost deci desigur desfiinţată, în capul fiecăreia din ţări ar fi venit iarăş câte un Domnitor pământean. Iar dacă am fi arătat cea mai mică veleitate de opunere, cele trei împărăţii s'ar fi înţeles repede pentru a ne ocupa milităreşte şi n'am fi putut decât să ne supunem sau să facem o rezistenţă pentru onoarea steagului, fără cea mai mică perspectivă de succes.

Şi, în acest caz, ocupaţiunea străină ar fi fost încă mai lungă, încă mai apăsătoare şi mai oneroasă decât altădată

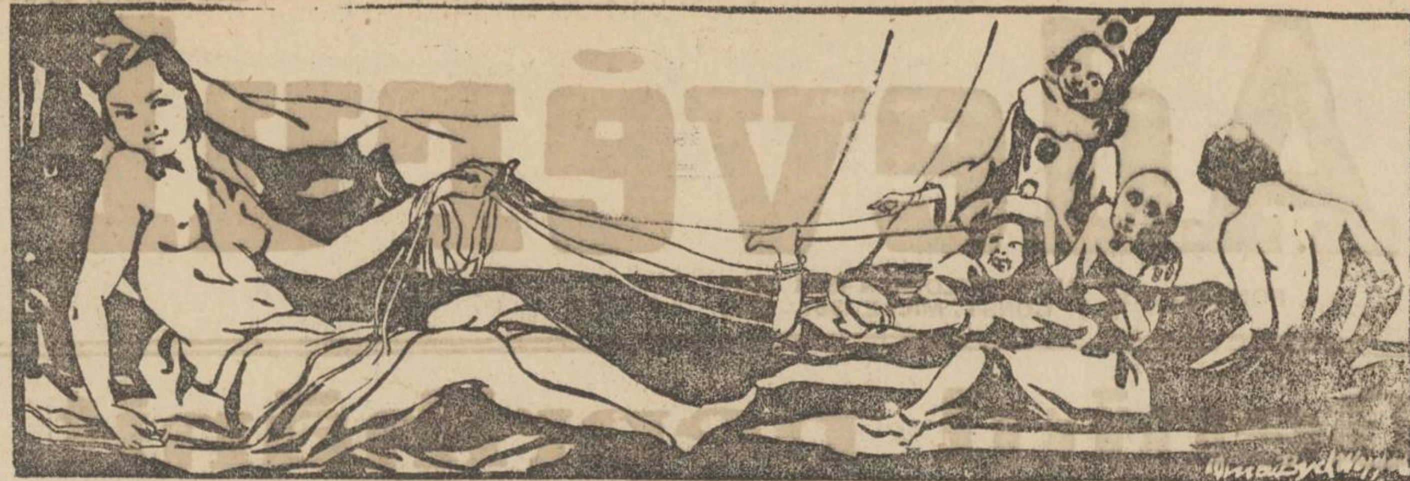
Iar odată acea stare de odinioară restabilită, ţările noastre ar fi fost din nou un câmp deschis pentru intrigile interne ale visătorilor de Domnie ca şi pentru acele ale celor trei puteri mărginaşe, iar realizarea aspiraţiunilor noastre naţionale trimisă în regiunea visurilor celor mai cu greu realizabile. Aceasta ar fi fost fără îndoială urmarea izbânzii loviturii încercate la 10/22 Martie 1871 de partidul liberal muntean condus de Ion Brătianu şi de C. A. Rosetti, unit cu fracţiunea liberă şi independentă din Moldova şi cu complicitatea guvernului prezidat de Ion Ghica care. cu câteva săptămâni înainte jurase credinţă acelui la alungarea din ţară a căruia colaborase acuma.

Şi de aceia mare este datoria de recunoştinţă ce o datoreşte Românimea acelui bărbat cu prea puţină carte, dar clar văzător şi adânc iubitor de ţară şi de neam, care, prin cuvintele ieşite din inimă ce le-a rostit, a izbutit să zdruncine hotărîrea de plecare a Domnului şi, luând asupra-şi răspunderea menţinerii liniştii, l'a hotărît să stăruie în sarcina ce o luase la 1866 asupra lui.

— Vezi dumneata ce nebuni, îmi zicea el cu douăzeci şi trei de ani mai târziu, într'o seară, la Golăşei, după ce-mi istorisise chemarea lui la palat şi întrevederea cu Domnul în ziua de 11 Martie, să vree să izgonească din scaun pe un Domn, membru al familiei regelui Prusiei tocmai în clipa în care acel rege întemeiase împărăţia germană, menită să devie puterea de frunte a Europei! Doar. atunci când au făcut acea nebunească încercare războiul era câştigat de Germani! Au voit să-l izgonească tocmai când dacă nu l'am fi avut pe scaun, ar fi trebuit să-l aducem, pe el sau pe altul având aceleaşi rubedenii!

Cine va tăgădui că moşneagul cu carte foarte rudimentară şi cu graiu dela ţară, iar nu Brătianu, Rosetache toţi membrii din nuanţele liberale şi Ion Ghika a văzut drept

Incât mă priveşte nu stau măcar o clipă la îndoială pentru a exprima adânca mea convingere că independenţa, regatul şi întregirea neamului sunt în primul rând datorite faptului neizbutirii complotului liberal din Martie 1871.

Criza... materializmului

Partea slabă a materializmului. — Problema Gnosologică. — Renaşterea spiritualizmului... o himeră. — Sânt spiritualiştii sinceri sau nu? — Materializmul idealist... şi real.

Corespondentul ziarului „La Pensée", din Bruxelles, ziar care duce o viguroasă şi inteligentă campanie pentru emanciparea minţilor omeneşti, nu numai de sub obscurantismul religios, ci pentru emanciparea de sub orice soiu de obscurantism, a avut prilejul, acest corespondent, de-a sta de vorbă cu Antioco Zucca, *un erudit profesor din Roma, ale cărui vederi filosofice consemnate în lucrări ca* „Filosofia Infinitului" *bunăoară, credem că merită în cel mai înalt grad, de a fi cunoscute de acei dela noi, măcar că poate nu atât de numeroşi încă, doritori să-şi întemeieze cugetarea pe baze solide.*

De aceea ne şi grăbim de-a tălmăci convorbirea de care pomenim, până vom da la lumină o lucrare mai întinsă, extrem de interesantă, a aceluiaş eminent gânditor: Adevăratul rol al omului în univers. *Lucrare asupra căreea atragem de pe acum luare aminte a iubitorilor de cultură fundamentală, să o aştepte. La urma urmei, aceştia, dacă ar dori-o cum-va mai curând, ar şi putea comunica subsemnatului: 28, strada Fluerului, Bucureşti.*

Deocamdată vom reproduce comunicările făcute de Zucca, corespondentului ziarului „La Pensée" din Bruxelles.

Am găsit pe ilustrul profesor, spune corespondentul, l'am găsit la Roma, în elegantul local al Asociaţiei Presei. Aici îşi petrece el o bună parte din zi, adâncit în studiile şi meditările lui. M'a întimpinat cu o bună voinţă deosebită şi am şi început pe dată discuţia.

Aud din toate părţile, şi nu numai din partea celor ce cred într'o religie pozitivă, zic eu, aud spunându-se că materialismul, ca sistem filosofic, e mort şi înmormântat. Ce credeţi, Domnule Profesor, despre aceasta?

Răspuns. — O doctrină, care numără mai multe mii de ani de existenţă, ca materializmul, şi care datoreşte această existenţă studiului direct al fenomenelor, nu poate să moară aşa de-o dată. Poate îndura unele modificări, poate vădi unele părţi mai slabe, poate părea unilaterală, şi neapărat să se primenească într'un spirit mai larg. Dar această doctrină nu-şi va pierde nici o dată conţinutul de adevăr, nu-şi va pierde marele merit de a fi colaborat cu tărie la progresul ştiinţelor exacte şi la desăvârşirea metode pozitive.

PARTEA SLABĂ A MATERIALIZMULUI

Intrebare. — Care ar fi partea slabă a materializmului?

R. — Partea slabă se reduce pur şi simplu la o chestie de *gnosologie*, de cunoaştere complectă a naturei. Inainte de Kant şi de Berkeley *materia* era privită după cum e percepută şi pricepută, era privită ca existând de sine, obiectiv, în afară de conştiinţă, ca existând cu multiplele ei calităţi, cel puţin cu calităţile numite în deobşte primare, ca întindere, mişcare, duritate, impenetrabilitate, divizibilitate, cantitate. O observare mai pătrunzătoare a acestor calităţi a arătat însă că acestea n'au în fond nimic obiectiv, ci-s nişte acte psihice, nişte simple fenomene, nişte stări de conştiinţă. Ca atare cum să poată *întinderea* şi *mişcarea*, cum să poată produce cugetarea, dacă, ca întindere şi mişcare ce sânt, sânt ele înşi-le nişte acte de cugetare şi se exprimă în conştiinţă, unde se şi produc? Vedem că ceeace numim materie ca atare, nu poate fi privită ca esenţa absolută a lucrurilor.

I. — Urmează oare că trebuie să ne întoarcem la ideea unui Dumnezeu personal, la ideea de Spirit, ca substanţă opusă materiei, si la tot ce alcătueşte religia, sau cel puţin la misticizm?

R. — Aici e echivocul. Trebue să ştii că cei mai cumpliţi adversari ai materialismului, în înţelesul dat de mine, au fost tocmai doi atei, ateii cei mai radicali şi mai nestrămutaţi pe cari i-a avut istoria filosofiei: Artur Schopenhauer şi Roberto Ardigo. Cusurul materializmului, zice Schopenhauer, constă în faptul că inteligenţa, în explicarea fenomenelor, în observarea faptelor obiective, face abstracţie de sine, şi nu-şi dă seamă că ceeace numeşte materie nu-i alta decât o părere, o reprezentare a ei, care dispare cu dispariţia cugetărei.

Iar Ardigo, tot despre subiectul acesta, notează că atunci când punem faţă în faţă un fapt obiectiv şi un fapt subiectiv, de pildă creerul şi sentimentul, în fond nu facem decât să opunem două cugetări

Dar atât Ardigo cât şi Shopenhauer s'au oprit în faţa cunoaşterei acelui *ce*, care apare, sub formă de materie, ca necesarul presupus, ca condiţia *sine qua non*, ca condiţia neapărată a subiectului sau ca *psiheea* subiectivă. Fără creer, nu-i cugetare. Fără oxigen, hidrogen, azot, carbon, şi aşa mai departe, creerul nu-i cu putinţă în organizmul în care lucrează. Fără acţiunea cozmosului universal, elementele pomenite nu-şi pot îndeplini combinarea...

Materia, aşa dar, e privită nu ca fundamentul realului, în înţelesul metafizic al cuvântului, ci ca fenomenul care, în ochii observatorului, precedează şi întovărăşeşte toate celelalte fenomene obiective, între cari trebuie socotite fenomenele psihologice, pe cari observatorul, logiceşte şi fără a avea încotro, trebuie să le presupue de fapt chiar în organizme străine de sine.

PROBLEMA GNOSOLOGICĂ

I. — Cum se face însă că materialişti vestiţi, ca Moleschott şi Büchner, cari au avut atât de mare prestigiu în Europa, în a doua jumătate a secolului trecut, cum se face că n'au vorbit nimic de problema gnosologică? Poate n'o cunoşteau?

R. — Cum să nu. Ca nişte învăţaţi germani ce erau, înrîuriţi intelectualiceşte de Kant şi de idealişti, în tinereţea lor înşi-şi ei idealişti, nu puteau să nu vadă şubreditatea şi naivitatea realizmului vulgar. Iei au neglijat partea *gnosologică*, ca prea încurcată, prea grea de înţeles pentru persoanele cu cultură mijlocie şi prin urmare ca nepotrivită cu scopurile practice pe cari şi-au propus să le atingă. Când fură publicate operele lor, între 1850—1855, burghezia europeană fierbea de neastâmpăr să sfarme jugul dinastiilor şi al clerului, aliatul acestora. Ca să se dee şi mai mare putere acestei tendinţi revoluţionare şi renovatoare, trebuia să se spulbere bazele dreptului divin şi ale oricărui privilegiu. Pentru asta iera nevoe să se lupte împotriva superstiţiei, a prejudecăţilor, a dogmei religioase şi a sistemelor filosofice, cari sisteme, cu toate că afirmându-se ca independente de religiile pozitive, concurau să le alimenteze, sau, cel puţin, în materie dogmatică lăsau să zacă îndoeli în spiritele mai slabe şi nu atâta de pregătite. Pentru asta materialismul era cu totul folositor, întărit cum era prin dezvoltarea luată de ştiinţele fizice şi biologice şi prin straşnicul raţionalism al lui Feuerbach. Dar acest materializm trebuia prezentat ca să poată fi pătruns de cultura cea mijlocie, bine înţeles fără să se aducă adevărurilor fundamentale jignire. Ceeace voim, ziceau sau subînţelegeau Büchner şi Moleschott, este să ştim ce sunt sau ce pot fi lucrurile în sine. Putem vorbi de real, care se constată cu ajutorul simţurilor, şi acest real se exprimă şi se înţelege mai bine cu materializmul. Un fenomen oare-care, ori că ie, ori că nu, şi ori de ce natură ar fi, forţa se prezintă şi se va prezenta totdeauna unită cu materia. Aşa-că ie absurd să se vorbească de o forţă divină aparte. Iear cugetarea se manifestă şi se va manifesta în organizmele animale. Bine înţeles că hipoteza unui suflet extra organic şi extra mondial nu mai are nici un temeiu. Asta ne-ajunge. Restul, cu alte cuvinte problema gnosologică, a cunoaşterei pe deplin a naturei, va fi un obiect de cultură superioară. Pentru atingerea scopului nostru politic şi social această problemă nu va aduce metodei noastre nici un folos. Din potrivă, i-ar fi o stavilă, aducând confuzii şi greutăţi şi prin urmare întârzieri în rezultatele *practice*.

RENAŞTEREA SPIRITUALIZMULUI... O HIMERĂ

I. — Cum se face însă că astăzi se vorbeşte atât de mult de renaşterea spiritualizmului şi de reînvierea religiozităţei? Pomenindu-se de manifestările astea, iele se pun în legătură cu căderea materializmului, ca şi când această cădere ar fi urmarea unor atari manifestări.

R. — Motivele acestui fapt trebuie căutate în mare parte în utilitarizm, în ignoranţa celor mai mulţi, şi în dezgustul din cale-afară ce-l au filozofii din zilele noastre, de a se amesteca cu profanul vulgar. Prin profan vulgar înţeleg mulţimea persoanelor instruite şi cultivate dar nespecializate în filosofie, persoane cari, în materie filosofică, s'apropie mai de grabă de acei *diletanţi* cari răspund mai bine tendinţelor lor sentimentale şi spiritului lor superstiţios. Toată această lume, în capul căreea se află literaţi incapabili de-a găsi arta şi idealul în viea realitate, preoţi cari fac pe liberalii, ex-preoţi rămaşi pătaţi de corupţiea mistică, pseudo- savanţi pentru cari ştiinţa se mai poate împăca cu magiea, toată această lume stă necontenit cu ochii în patru şi profită de orice rezervă, de orice frază, de orice spusă în doi peri venită din domeniul filosofiei acreditate sau din domeniul ştiinţei, pentru a creea echivocuri şi pentru a da întrupare unor umbre după fantaziea pe care această lume o are. Adevăraţii filosofi se mulţămesc să indice partea slabă a adversarului, fără să-şi mai bată capul cu alt-ceva şi neglijează să facă unele distincţii şi să dee unele lămuriri cari ar fi de prisos pentru iei, dar cari, în lumea profană, dacă sunt neglijate, pot da loc la nesfârşite confuzii şi la unele rele tălmăciri. Ceeace se întâmplă, mai ales, când se găsesc indivizi şi clase ca în societatea de azi, cari au interes ca relele tălmăciri şi confuziile să se producă şi să se perpetueze în dauna adevărului. Pentrucă astăzi timpurile s'au schimbat şi burgheziea, odinioară revoluţionară, la rîndul ei se teme de revoluţie... Aşa se explică iuţeala cu care se răspândesc unele fraze şi zgomotul ce se face în jurul lor. Bună-oară: *Ştiinţa a dat faliment. Veacul al XIX-lea a fost un veac idiot. Evoluţiea şi-a trăit traiul.* Şi-atâtea alte parascovenii pe cari le cetim în gazete şi cari pun în mişcare pe toţi reacţionarii sadea.

I. — Credeţi însă că reînvierea spirituală ar fi expresia unei sincere şi profunde conştiinţi religioase, a unor convingeri temeinice în materie de credinţă, din partea claselor instruite?

R. — Nici pomeneală. Când nu-i vorba de interes, avem de-aface cu nişte dorinţi, cu nişte cochetării, cu nişte iluzii sau amăgiri căutate, şi cu nimic altceva. Să mai găsim pe credinciosul din cele dintâi veacuri ale creştinizmului, cu alte cuvinte să mai găsim pe credinciosul adevărat, ieste astăzi anevoe de tot.

Nu-i de ajuns de-a spune altora sau de-a-şi spune sie-şi: *Ieu nu cred sau îmi place să cred*, pentru a fi adânc încredinţat de un principiu sau de-un eveniment, mai ales când acest principiu sau eveniment înfruntă logica cea mai elementară şi ie-n opunere cu o mulţime nenumărată de fapte. Subconştientul, sub apăsarea imperioasă a realităţii palpabile şi a experienţei, stă pururea neadormit în aparenta-i obscuritate şi-i gata a se răzvrăti cu toată formidabila sa putere, împotriva oricărei tinderi din partea conştiinţei clare şi reflectate de a lua în serios anumite credinţi. Ceea-ce nu se întâmplă numai la persoanele instruite.

Spuneţi bună-oară unei mame, oricât de naivă şi de evlavioasă ar fi, spuneţi unei mame care se mistue de durere în faţa copilului său care trage de moarte, spuneţi-i că acesta se urcă la ceriu şi că, dacă ar fi trăit mai mult, ar fi riscat să se piardă pe veşnicie: această mamă nu se va mistui mai puţin de durere decât o mamă străină de orice simţ religios. In cuvintele ce i le-aţi adresa, în loc de alinare ea va simţi o ironie sau o curată bătae de joc. Pilde de asemenea natură se pot cu sutele pomeni.

SUNT SPIRITUALIŞTII SINCERI SAU NU?

I. — Atunci, profesore, va trebui să privim ca impostori şi ca lipsiţi de sinceritate, pe-un Crispi, Papini, Giulotti, Bonajuti, şi pe alţii ca iei, cari fac profesie de credinţă catolică şi cari, dacă nu-i cine ştie ce mare lucru de capul lor, se bucură de-o oarecare faimă care după mine nu-i cu totul nemeritată, măcar din punctul de vedere al inteligenţei şi al culturei?

R. — Impostori, drept vorbind, nu. Sunt nişte cărturari, dacă vrei chiar nişte poeţi cari fac curte credinţei catolice, după cum, ierte-mi-se această comparaţie sacrilege, după cum Horaţiu, Virgil, împăratul Iulian, şi scriitorii moderni, Vincent Monti şi Josue Carducci, aceşti din urmă ceva mai puţin fiindcă au trăit într'o atmosferă de credinţi afirmate verbal şi prin frecvente rituri exterioare, după cum aceşti scriitori făceau curte mitologiei păgâne, fără să creadă în existenţa obiectivă a zeilor. Pentru cei pe cari i-ai pomenit, creştinismul ieste un lucru frumos, care răspunde osârdiei sentimentului lor. Acesta-i cel mai bun paliativ împotriva amarului provocat în spiritul lor de-o natură şi de-o societate incapabile de-a le alina zbuciumările şi de-a le împăca nici iei nu prea ştiu anume ce năzuinţi: cea mai bună protestare şi cel mai bun leac împotriva infernului războiului mondial şi a după-războiului. Asta rîpeşte profesiei lor de credinţă caracterul prozaic de făţărnicie, de impostură. Dar de la asemenea curte făcută credinţei, până la adevărata convingere, ie departe.

De altfel chiar nemilostivirea de care dau dovadă faţă de societate, dorinţa de notorietate, de faimă şi de izbândă ne face să ne dăm seamă că la aceşti scriitori credinţa catolică nu-i o credinţă vie. Logica adevăratului credincios, a credinciosului convins, e cumplită. Credinciosul vede întreaga-i viaţă, întregu-i viitor din lumea aceasta chiar de-ar fi de o sută de ani, ca o clipă. El şi vede judecata universală, nestrămutata sancţiune divină, el şi vede propria-i persoană destinată unei slave sau osânde de veci, o vede ca o realitate imediată şi neînfrântă, mai vădită chiar de cât cea înfăţişată prin simţuri, realitate în faţa căreea toate bunurile vieţei acesteea prezintă nu numai un hău şi tăcere, ci şi cumplite primejdii. In faţa ademenirei unui vecinic extaz toate mulţămirile pământeşti sunt absolut fără nici o însemnătate. In faţa ameninţărei unui adânc nemăsurat de pedepse, în faţa unui vijelios ocean în care faci naufragiu necontenit fără ca vre-o dată să te îneci şi fără să întrevezi vre-un liman de scăpare, toate plăcerile neconforme cu legile divine n'au nici o putere de ademenire şi se înfăţoşează, celui credincios, ca nişte cumplite spaime, înainte-mergătoarele spaimelor de pe lumea cealaltă.

Vă veţi împotrivi oare unei porunci, valabilă numai pentru o jumătate de zi, de-a nu fura şi fuma o ţigară şi nici de-a vă gândi la dânsa măcar, ştiind că altminteri veţi putea să vă pierdeţi o îndelungată viaţă de sănătate, de îndămânări şi de slavă, ca să mergeţi să lângeziţi fără nici o nădejde într'o plină de umezeală celulă? Pilda nu-i adecvată, fiindcă nimic nu-i adecvat cu nemărginirea, dar e destul de lămuritoare. Asta din punctul de vedere egoist. Dacă privim însă lucrul din punctul de vedere al dezinteresărei, al iubirei faţă de dumnezeire şi de credinţă, o plăcere impură nu poate să nu apară ca ridiculă, ca nelegiuită, chiar ca dezgustătoare. Dacă un poet poate spune, adresându-se iubitei sale: „Pentru mine universul ar fi pustiu dacă într'însul nu ai fi tu", ce n'ar putea spune şi cugeta un religios cu adevărat convins despre făuritorul suprem al creaţiei şi al vieţei?

Cât s'atinge de credinţă, logica nu admite, nu îngădue mijlocie: ori eşti cu sfântul François d'Assises, ori cu Roberto Ardigo. Stările intermediare de conştiinţă sunt o încâlceală de interese, de ambiţii, de vanităţi, de dorinţi, de iluzii, de nebănuite treziri, de nedesluşite temeri atavice, de retorică, de spirit de partid, de şcoală, de castă, de iubire de-a trăi în pace, de iubire de artă, de punere în scenă, de respectul obiceiurilor şi al tradiţiei...

Capitaliştii, miniştrii, regii, capii armatei, nu pot fi adevăraţi credincioşi. Şi chiar în tabăra religioasă, vlădicii, cardinalii şi papii, dacă ar fi adevăraţi credincioşi, n'ar fi vlădici, cardinali, papi, ci nişte singurateci, nişte sihaştri, nişte fii ai pustiei, apostoli umili cari să predice mulţimilor cu osârdie, cu dezinteresare, cu uitare de sine.

Dacă în viaţa socială nu se vădeşte logica riguroasă a credinţei, e un semn că credinţa nu-i adevărată credinţă. Sau, mai adevărat, e un semn că credinţa nu purcede, nu-şi trage vieaţa dintr'o realitate capabilă de-a întrece natura omenească în tendinţele, în luptele, în sentimentele iei, în trebuinţele-i intime, biologice. Cu alte cuvinte e un semn că credinţa nu purcede dintr'o realitate care ar fi mai presus de natura umană. Credinţa e o umbră, nu o realitate: teoria unei lumi de singuratici, de visători, care se spulberă în faţa practicei lumei vieţuitoare, zbuciumate, care are de luptat cu atâtea şi atâtea anevoinţi.

MATERIALIZMUL IDEALIST... ŞI REAL

I. — Adevărat să fie însă, precum spun mulţi, că materializmul ar fi tăgăduirea zborului spiritual şi al oricărui ideal?

R. — Asemenea materializm e materializmul practic al visătorilor, al financiarilor, al marilor şi micilor neguştori, al canonicilor cu ceafa groasă, al colindătorilor de cabareturi, şi-al tuturor cucernicelor dame cari arată obştimei bogăţia sânului şi a pulpelor lor: materializm care, ce-i drept, nu lipseşte în veacul nostru pravoslavnic, ticăloşit. Dar acesta numai materializmul filosofilor nu-i. Democrit şi Epicur puneau adevărata bună stare a omului nu în plăcerile cele vulgare, ci în cele purcese dintr'o educaţie sănătoasă a sentimentelor, a inteligenţei, şi în săninătatea spiritului.

Din cărţile lui Moleschott şi lui Büchner, la urma urmei, se degajează o delicateţă de pătrundere şi-un simţ de umanitate pe care nu-l vei întâlni la cei mai înfocaţi idealişti. Pe aceştia, cele mai adesea îi vei găsi, din potrivă, aristocraţi, dispreţuitori ai poporului, partizani ai absolutizmului în politică, nestrămutaţi în concepţia şi 'n aplicarea dreptului penal, netoleranţi faţă de părerile altora. Pe când al de Molesschott şi de Büchner, tendinţi de nivelarea claselor sociale, de pacificarea popoarelor, de-o cât mai mare răspândire a culturei, tendinţi de moderarea pedepselor, de asistenţă reciprocă, de într'ajutorare cum s'ar chiema, tendinţi de înfăptuirea adevăratei mari familii umane.

I. — Cu alte cuvinte: Materializmul, cu toate atacurile oamenilor cultivaţi sau semi-culitvaţi şi-a tuturor *diletanţilor* filosofiei, rămâne şi va rămânea în esenţă adevărat?

R. — Rămâne adevărat, după cum e complectat de sistemele moniste, fie că aceste sisteme se numesc realiste sau idealiste. Rămâne adevărat, câtă vreme înlătură dualizmul dintre spirit şi materie, dintre formă şi substanţă, dintre Dumnezeu şi univers. Rămâne adevărat, câtă vreme afirmă conexiunea naturală sau legătura tuturor fenomenelor aflătoare între ele. Materializmul rămâne mai ales important, pentru înlesnirea şi eficacitatea ce-o prezintă în cercetarea ştiinţifică. Ca să ne dăm seamă de asemenea lucru, ajunge să ne gândim la demonstrarea unităţei materiei cozmice şi la recenta descoperire a atomului chimic, date ştiinţifice întrevăzute de materializm încă din cea mai adâncă antichitate.

In româneşte, de *P. MUŞOIU*

Uriaşul Foss

(Din „Milogii Răsfăţaţi")

Numele acesta : Foss, intrase adânc, împreună cu imagina omului care îl purta, în capul meu de copil de vre-o şeapte-opt ani.

Foss era un hotar al puterii fizice omeneşti. De când apăruse şeapte seri la rând în circul lui Salamonschi din „Armeanscaia Ograda", toţi şcolarii, mari şi mici, din Chişinău, îi urmăriau cu entuziasm, cariera ambulantă dea-lungul nesfârşitelor ţinuturi ale Rusiei întregi.

Acest zeu al atleticei, un uriaş finlandez cu capul de copil, avea şi un impresar foarte prudent, care nu vroia să-l ducă pe Foss în Europa Occidentală sau în America, căutând să-l exploateze numai prin cele două sau trei sute de circuri ruseşti.

Aci Foss învinsese pe rând orice rezistenţă şi doborîse toate celebrităţile indigene sau străine, stârnind astfel un interes general pentru sportul luptelor atletice, — care la apariţia lui nu avea decât o vechime de cel mult 15—20 ani. Distracţia, care nu atrăgea multă lume şi era compromisă prin trucuri şi înţelegeri prealabile între luptători, a ajuns o pasiune universală—mulţumită lui Foss.

Prin cele două-trei sute de circuri ruseşti, vizitate succesiv şi foarte regulat, Foss se făcuse cunoscut Rusiei întregi. Neînvinsul atlet a fost până şi în oraşele Caucazului, Turchestanului, Siberiei, până la Vladivostoc, de unde şi-a mai dus şi afirmat faima mare la Tokio, Canton şi Peking. Zece ani fură astfel de ajuns ca Foss să devină foarte popular în Rusia. Cele două generaţii tinere crescute pe timpul străluctei lui cariere, i-au perpetuat apoi legendara lui figură la fii şi nepoţi.

Ştiam şi eu atunci ceeace ştiau toţi şcolarii ca mine, dar nu ştiau fraţii mai în vârstă, nici părinţii şi nici unchii noştri: că numai un elev de clasa a treia dela liceul militar din Moscova, reuşise, într'o seară, acceptând provocarea lui Foss, şi spre ruşinea atâtor bărbaţi cari erau în circ, fricoşi şi laşi,—să-l doboare printr'un şiretlic: îl atinse din capul locului,— chiar din primul moment al întâlnirii pe arenă a acestor David şi Goliath moderni—acolo unde ştia că-l poate durea mai groaznic. Şi Foss abandonă numai decât lupta. In ce priveşte însă locul, unde l-atinsese „Cadetul"-erou, noi cei mici, eram siguri că „un asemenea punct există absolut la fel pe corpul lui Foss ca şi pe al tuturor bărbaţilor din lumea întreagă.

Mai târziu l-am cunoscut personal pe învingătorul lui Foss: era Valodea, adică Vladimir, Baranov, fratele lui Costică Baranov, un camarad al meu din secţia a treia a şcoalei „Elementare-Demonstrative" a borţosului şi blândului bondoc Luca Ivanovici Milenco. De această şcoală trebuia să mă despart după Paşte, pentru a mă înscrie, cu diploma ei la liceu, în clasa întâia. Valodea sosise atunci, cu mult înainte de sărbători, din Moscova, din „Corpus" unde era „Cadet", fiind eliminat pentru nişte pozne pe care le făcuse, pentru „conduită violentă şi aptitudini nule".

Acest bătăuş, având vre-o paisprezece ani, deci cu cinci ani mai mare decât mine, ne-a convins că el a fost acel cadet-erou care-l doborîse pe Foss: că ancheta acestui caz a durat mai bine de un an şi că la urma urmei, Direcţiunea „Corpus"-ului din Moscova, evident mituită de Foss, îl dase afară din învăţământul Liceelor Militare pe Valodea Baranov, „învingătorul".

Am mai aflat atunci unele amănunte extrem de picante cum Valodea ştiuse să capete bunăvoinţa şi devotamentul unei domnişoare, care era în relaţiuni foarte intime şi definitive cu Foss, şi care în schimbul mai multor nopţi dearândul petrecute în delirul amoros, nebunatec, împreună cu Valodea îi descoperise secretul, unde anume trebuise ciupit cu putere uriaşul, în prima clipă a luptei, pentru ca să piardă orice forţă şi să fie doborît şi de un copil de cinci ani.

Coincidenţa punctului vulnerabil al lui Foss, punctul pe care ni-l închipuisem noi, cu cel destăinuit de Valodea Baranov ne-a făcut să nu ne îndoim de spusele lui. Cei câţiva sceptici dintre noi, au mai primit explicaţii dela Costică Baranov, că acesta nici n'a ştiut, în sânul familiei, pentru ce anume fusese dat afară Valodea din liceul militar: părinţii au căutat să ascundă adevărul de ruşine, şi-l mai ascund şi acuma.

In sfârşit, ultimul sceptic nemulţumit de aceste explicaţii fiind bătut de Valodea, n'a mai rămas nici unul dintre noi care să se mai îndoiască de puterea lui Valodea Baranov, învingătorul lui Foss şi nedreptăţitul erou al liceelor militare din Rusia!

— Oricum, s'a arătat mai tare decât Foss! Prin şiretlic, bineînţeles, dar totuşi mai tare: l-a doborît!

„Mai tare ca Foss" sau „cât Foss de tare", sau „ăsta-i viitorul Foss"—iată cele trei definţii curente la cari reduceam puterea fizică noi, şcolarii mici, de când cu faima uriaşului finlandez cu capul de copil. Sunt sigur că în tot restul Rusiei de atunci, tineretul întreg se zbătea, în ce priveşte imaginaţia forţei-limită, între aceleaşi trei definiţii.

Apoi, trebuie să mai amintim că pretutindeni, în legătură cu numele lui Foss, s'au creiat nenumărate legende, anecdote, exagerări absolut la fel cu poveştile lui Valodea Baranov, care ne bătea din ce în ce mai des, ca să ne convingă că nu minte când ne istoriseşte, cum şi ce propuneri i-au venit până şi dela Marile Ducese, după glorioasa doborîre a lui Foss,—care din aceste propuneri le-a acceptat şi s'a executat, şi care le-a refuzat, şi din ce motive...

Foss, imagina lui, legenda lui, alcătuiau hrana zilnică a generaţiei mele. Prin oraşele mai mari cum era Chişinăul de pe atunci—al 20-lea oraş din Rusia după numărul locuitorilor—Foss a reuşit să vie în cursul unui deceniu de vre-o patru ori...

Şi într'o zi, se răspândi vestea extrem de tristă că Foss a înebunit, s'a idioţit, a căzut în mintea copiilor; a rămas blând, nu mai puţin puternic decât a fost, însă nu se mai poate lupta. Furtuna de jale generală ce cuprinsese întreaga fire sociabilă a fiecăruia dintre noi, n'a trecut prea curând.

Lacomi să aflăm ceva despre soarta ulterioară a lui Foss, născoceam fel de fel de fantezii: că s'a îndreptat, că a apărut şi a luptat în cutare oraş, ba că a devenit furios, a sfărâmat cutare clădire, a omorît şi a fost închis într'o cuşcă în care se potolise odinioară un elefant devenit furios din cauza lipsei îndelungate de trai conjugal; că, în fine, s'a hotărît undeva, la Petersburg ca Foss să fie ţinut mereu narcotizat şi, dacă nici acest mijloc nu-l va astâmpăra pe atletul idioţit—atunci va fi împuşcat.

Şi din ce cauze a înebunit? L-a mai ciupit cineva prea tare la punctul acela extrem de sensibil ?—Această problemă frământa în chip îngrozitor generaţia nouă a şcoalei „Elementare-Demonstrative" a borţosului şi blândului Luca Ivanovici Milenco. Generaţia mea, însă, ridicată până la concepţiile şi experienţele unei vârste de 15—16 ani, (era pe la 1893-94), îşi punea problema alt-fel: din ce viţiu, din ce boală... ruşinoasă, sau din ce pasiune i se întâmplase lui Foss nenorocirea, slăbirea complectă a minţii, furia şi celelalte necazuri? Unde şi când îi va apărea succesorul, dacă Foss e pierdut?..

In acest timp, Foss, departe de toate aceste versiuni şi frământări pan-ruseşti, se pomenise, a doua zi după idioţire, cu stomacul gol şi cu o poftă de mâncare nemaipomenită. Lăsat liber din ospiciu, ca dement absolut inofensiv şi incurabil, Foss îşi păstrase totuş memoria de copil în ce priveşte oamenii şi locurile unde era găzduit, primit, adorat, ospătat şi cinstit.

Ş această memorie era absolut uimitoare: nu numai în oraşul unde înebunise, a început să frecventeze pe rând pe toţi cunoscuţii şi toate restaurantele la care mâncase măcar o singură dată, plătit fiind chiar de antreprenor, ci şi în celelalte etape din cariera lui de un deceniu petrecut în călă'orii, nenorocitul se orienta perfect între vechile cunoştinţe şi localurile de consumaţie.

Venea cuminte şi rugător ca un copil, se aşeza şi aştepta să i se dea să mănnce. Pofta lui de mâncare şi de băutură era atât de fenomenală, încât demult antreprenorul său începuse să se plângă că mai tot câştigul imens al circurilor se cheltueşte cu întreţinerea lui Foss.

Alexis Nour

Adevărul este că în starea lui de idioţie completă, Foss îşi mai continua încă mulţi ani obiceiul său de antrenament: ca un mecanism neînsufleţit, îşi făcea zilnic exerciţiile de gimnastică. Puterea îi creştea mereu, căci pusese capăt petrecerilor şi abuzurilor. Toate încercările însă de a-l readuce în arenă, dădeau rezultate negative: idiotul nu mai era în stare să se lupte, sau se lupta fără observarea regulelor, instigat şi întărâtat artificial. Odată, ameţit de băutură şi excitat de nişte droguri întrebuinţate de un antrenor ocazional, Foss rupse într'o clipă şira spinării unui alt uriaş provincial. Antreprenorul fu închis trei ani la corecţional, dar nenorocitul fusese lăsat în pace.

Devenise apoi răbdător ca un câine. „Cel mai tare om din lume" nu mai căuta acum nici vinurile scumpe, nici curcanii, ci măcar o cantitate necesară pentru a-şi umple stomacul.

In peregrinările lui, cari au urmat apoi timp de douăzeci de ani, până la războiul european, i s'a mai întâmplat de mai multe ori să se îndoape cu friptură de curcani, cu icre negre, torturi, banane şi şampanie: pretutindeni se întâlnea cu foştii lui adoratori unii foarte bogaţi şi influenţi, negustori mari... Uneori antreprenorii de restaurante organizau nişte spectacole foarte ciudate: „cum mănâncă Foss".

Şi Foss mânca atunci până la refuz: un purcel, un miel, un curcan, câţiva pui, o şuncă, un glob de cremă de Olanda, o duzină de sticle cu bere, preferată cu timpul ori cărei alte băuturi, un coş cu fructe, un tort,—iată care era, cantitativ, dejunul lui Foss.

In alte cazuri, proprietarii zgârciţi, când venea Foss şi se aşeza la masă într'un restaurant, îi trimeteau, la început, resturile mâncărilor. Atunci uriaşul se supăra şi devenea periculos; publicul era de partea lui, încât după aceea nu i se mai serveau lui Foss, oriunde apărea, decât mâncări simple, dar proaspete şi din belşug.

De fapt, apucând odată drumul pribegiei şi vizitând toate oraşele cunoscute, Foss mai citea şi mai pricepea numele oraşelor, al staţiilor, al străzilor şi inscripţiile de pe la gări şi de prin trenuri; el apărea la intervale foarte lungi într'una şi aceiaş localitate, unde îl aştepta un pat bun şi mâncare suficientă—mai mult sau mai puţin: după oameni.

Despre îmbrăcăminte— nici vorbă: i se dădea pretutindeni, şi Foss nu o vindea, deoarece pierduse noţiunea banului, dar i-o luau alţi vagabonzi. Toată Rusia devenise protectoarea firească a uriaşului idiot.

Cu timpul însă, Foss începuse să îmbătrânească. Neîngrijit decât la rare popasuri, gras şi murdar, cu trei bărbii şi cu cele trei cute enorme şi vizibile ale pântecelui, devenea din ce în ce mai neplăcut, şi mai scârbos, când mânca undeva.

Nici atunci nu se gândea nimeni să-i refuze mâncarea; însă era dus tot mai des în bucătărie, în magazie, sau într'o cămară.... Apoi apărea plin de paraziţi, deşi pretutindeni se mai găsea câte o mână care să-l cureţe, să-l spele, să-i schimbe hainele şi albiturile.

Spectacolul cu icre negre şi cu şampanie nu s'a mai repetat, şi în ajunul războiului european am aflat din gazete că Foss, fiind ospătat din ce în ce mai prost, „se supăra" tot mai des şi strica când mobila, când capetele oamenilor. Totuş la internarea lui Foss nu s'a gândit nici o autoritate. Nenorocitul venea cu orice tren, în orice oraş, recunoştea strada şi casa unde locuia cutare sau cutare „protector" de acum doi ani şi intra acolo de-a dreptul, după mâncare şi după ajutor.

Se întâmpla foarte des să se fi schimbat de mult locatarul, —însă fiecare locatar nou ştia despre Foss şi căuta să-l ajute, sau, în caz extrem, să-l ducă la un restaurant cunoscut şi apoi să-şi încuie ermetic toate intrările în casă. S'au mai întâmplat şi câteva accidente, când, primit cu nedumerire şi cu spaimă de oameni cari nu-l cunoşteau, stabiliţi de curând în Rusia, Foss ajungea să se „supere" de foame şi de nerăbdare, şi să devasteze casa. Dar asemenea cazuri au fost destul de rare.

In stradă şi în locurile publice—protejat de mulţimea crescută odinioară în razele gloriei sale, Foss cerea să i se satisfacă toate nevoile, socotind că avea acest drept, câştigat în minţile şi în inimile oamenilor.

In casele particulare însă, dimensiunea mesei şi a bucătăriei mai furniza până la sfârşit instinctului acestui idiot o noţiune : nu se poate ! — nu este atâta mâncare pentru tine aici...

Mergea mult pe jos. Insă uneori se urca într'o trăsură, şi birjarul îl ducea unde-i arăta; fără plată, bineînţeles. Legenda lui Foss, atât de trainică, era cunoscută fiecărui birjar nou, fiecărui încasator sau controlor dela tramvai, fiecărui poliţist, oricărui trecător, oricărui conductor sau controlor de tren.

Călătorea nesupărat cu toate trenurile dintr'un oraş într'altul. Dacă se întâmpla ca vre-un conductor să nu priceapă cu cine are aface şi să-i ceară bilet, — era numaidecât lămurit de ceilalţi, călători sau slujbaşi.

Pe stradă, apariţia acestui uriaş atât de indiferent pentru viaţa din jurul lui, producea mereu senzaţie, şi sute de oameni se adunau acolo unde se oprea Foss să mănânce. Ospăţul lui era întotdeauna acelaş : trei-patru pâini, o duzină de sticle cu bere sau şi mai mult, ligheane întregi cu carne, etc....—sacrificate o dată la un an sau doi, de fiecare restaurant, pentru acela care a fost odată Foss. Şi uriaşul idioţit căuta să nu intre de două ori în acelaş restaurant : sconta instinctiv numărul lor, suficient pentru dânsul, pe suprafaţa Rusiei imense.

Mobilizarea generală din 1914 a scos din fundul Rusiei milioane de brute nenorocite, trimise spre măcel. Trenurile militare le-au înlocuit pe cele obicinuite.

Intr'o zi, Foss nefiind lăsat să intre într'un vagon, se înfurie, dar fu redus la tăcere de câţiva soldaţi zdraveni, din provincie, cari nu auziseră nimic despre Foss.

In urma acestui accident, uriaşul copil, milogul răsfăţat al Rusiei în preziua prăbuşirii, rămase leşinat, plin de sânge. Emoragiile interioare, din piept, stomac şi creer, l-au silit să se oprească într'o gară mică şi retrasă, unde zăpăceala generală sub starea de război nu-i oferea nici o condiţie favorabilă pentru însănătoşire.

Răcit, scuipând sânge, prost hrănit, deşi îngrijit de oameni buni la inimă, fu transportat în oraşul vecin, la spital, unde — muri după câteva zile...

ALEXIS NOUR

Frânghia

Cel şase voinici ai lui Smule şamăsul, gălbejori şi pătaţi pe-alocurea, cu steguleţele la spate, disdedimineaţă, cum intră mama în pene — dau năvală în curte, grămadă, unul peste altul, se fugăresc, se zgârie, răstoarnă ligheanul de gunoi, dela uşa madamii Zelda, vecina, prind câte un porc rătăcit prin ogradă, îi dau tiptil târcoale, îl iau pe înconjor şi la un semn al lui Leiba, încep să toace porcul cu pietre de i-se răsucesc urechile ca nişte foiţe de ţigară. Dar porcul... de!... că de asta-i porc... se supără pe broscoii şamăsului... şi ţâşneşte pe poartă afară... în hudiţă, lăsând pe mititei cu steguleţele în vânt... Şi deodată banda şamăşilor mărunţi, începe atacul frânghiei — frânghia Zeldei găzarniţa, vecina — din amândouă părţile. Leiba la un capăt şi Şaie la celălalt, de câte un nod, cel mai înalt cu putinţă şi încep să hăţâne frânghia, întâiu mai încetişor, ceva mai tare, tot mai tare, îi fac vânt, burta se umflă, se rotungeşte, tot mai larg, tot mai înalt, se învârte, se dă peste cap, face o roată mare în aer... svârrr... svârrrr.... şi poc! cu nodul plin în mărunţişurile familiei Smule Rabinovici, — cari nu s'ar da mai încolo de frânghie măcar să-i omori — peste ochi, peste nas, peste urechi, peste fălci. Şi porneşte un iad... ce iad!.. Iadul de Iom Kipur... dela sinagoga femeilor... e un raiu, pe lângă iadul ăsta. Mititeii, raşi de frânghie, trântiţi în colb, ridică cele patru labe la cer, îşi fac obrazul smochină, îşi tremură burticica şi urlă, urlă, urlă, prin pânza cercului, pân'îi aude mama Sura, care spintecând valurile de pene, trânteşte uşa, plesneşte din palme, în totdeauna scoasă din sărite, îşi deslănţue, ca în fiecare dimineaţă, vijelia din pieptu-i de jumulitoare:

— Frânghia!... Ptiu!... Arză-o-ar focul de frânghie!.... Frânghia asta-mi scurtează zilele!.... Trăzni-o-ar Dumnezeu s'o trăznească!... Ce-i Froichiolă... ce-i.. mamă dragă... frânghia?... Ştiu!... Frânghia!... Lovi-l-ar boala... pe cine a mai adus-o!...

Gata!... Deacuma... poate să vină nu unul, dar o sută de mii de Dumnezei din ceruri, şi tot nu i-ar putea astupa urechile Zeldei, care şi ea în fiecare dimineaţă grozav de mirată, — se dă jos depe pat, cu ceaşca în mână şi scoţând capul pe uşă, întrebă blând cum numai o vădană ştie să întrebe când vrea:

— Ce-i madam Sura?

Aoleo! Ce-i? Mai întreabă ce-i, parşiva asta? Şi Sura o porneşte, de se zguduie curtea, cu gunoi cu tot:

— Ce-i?... încă nu ştii ce-i?... După ce-mi schilodeşti copiii... mai întrebi ce-i?... N'aş mai avea parte de vecini... să dea Dumnezeu... Arză-l'ar focul pe cel care a mai scos vecini pe lumea asta... Frânghie!... Holera... mai bine... să dea Dumnezeu!... Holera şi moartea.... Dumnezeule!... Cine are un duşman pe lumea asta... să-i dea Dumnezeu... o cucoană c'o frânghie...

Madam Zelda, vecina, este într'adevăr Madam Zelda găzarniţa, vădana lui Iţic Iţicovici, băcanu' — Dumnezeu să-l ierte — şi răbdătoare... e şi răbdătoare... Dar prea răbdătoare, asta nu se poate... De lemn să fie... şi tot nu!... Şi se apucă madam Zelda, de se face roşie, apoi galbenă, apoi vânătă, apoi iar galbenă, apoi roşie, apoi verde... îi tremură ceaşca în mână, pune ceaşca pe colţul plitei, deschide uşa din nou, de astădată larg de tot, ca s'o cuprindă pragul... şi-i dă foc la tot gazul pe care o făcuse bărbatu-său să înghită, până s'a apucat de băcănie. Flăcări ies din gura madamei Zelda găzarniţa. Flăcări şi scântei! Pârâie vorbele Zeldei ca nişte vreascuri încinse, cari îşi zvârl cărbunele drept în obrazul Surei.

— Chioaroo! răcneşte săraca vădană. Chioaro!... N'ai să taci odată din gură?... Chioaro şi calico!... Arză-te-ar focul să te ardă!... Dar'ar moartea în tine şi 'n copiii tăi! N'ai să isprăveşti odată cu înjurăturile?... Hoaţă ce eşti!... Crezi că nu ştiu cine mi-a şterpelit pantalonii de pe frânghie?... Trăzni-te-ar Dumnezeu să te trăsnească... Chioara dracului şi calică...

Şi pocind-o pe Sura:

— „Madam Zelda?... Aşa să-mi fi sănătoasă... Dă-mi o ceapă... Dă-mi o bucattă de pâine!... Dă-mi o leacă de făină de păpuşoi... Dă-mi un cartof!..." Şi dă-mi cutare... dă-mi cutare... dă-mi cutare şi cum vezi dumniata înapoi... aşa văd şi eu de la chioara asta!... Ptiu!... Trăzni-o-ar dambiaua... s'o trăznească!... Şi toată ziua cu ochii 'n oală la mine... Numai că-i treaba ei... Toate celea-i treaba ei... Am mai văzut femei flămânde... da' aşa o calică... fereeească Dumnezeu!

Dar Sura, o clipă, zăpăcită, prinde puteri noui:

— Atâta să mai ai parte de zilele tale!... Atâta să mai trăeşti tu!... Am să iau eu... de la una ca tine!... Eu?... Eu o să iau dela una ca tine?... Să dea Dumnezeu atâta să ai tu cât iau eu de la tine!

Şi arătând-o uneia a treia femeie nevăzute:

— Cucoană!... Pârţ... cucoană!... Uită-te la ea!... Na!.,, Uită-te!... Mutro!... Râioaso!... Să nu leşini?.... Să nu mori?... Să nu te tăvăleşti de râs?... Cucoană!... Mha!... Mahalagioaico!... Ma-ha-la-gioai-co!... Cucoană-mi eşti?... Pocitanie!.. Maimuţo!... Du-te că-ţi stau golanii la poartă!... Du-te că te aşteaptă sergentul de noapte... Mahalagioaico!...

— Hahaha! o apucă o mare veselie pe madam Zelda. Eu şi sergentul de noapte... Hahaha!... Eu şi sergentul de noapte!... Nu mă uit la negustori... şi-o să mă uit la un sergent... şi încă la un sergent de noapte... Şi ce pofteşti!... Mă uit... iacă mă uit... şi iaca vreau... şi iaca mă uit... măcar să plesneşti... măcar să-ţi iasă ochii, chioară parşivă ce eşti... Vezi mai bine... cum râde lumea de tine... că eşti chioară şi că ai nişte mustăţi... ca un cal... Ptiuuu!

— Tetete! se îngălbeneşte Sura cu dispreţ. Bine că eşti tu tare frumoasă!..... Frumusaţa mea... frumusaţă ce eşti... că rău i se face cuiva când se uită la tine!...

— Hahaha!... îi creşte Zeldei veselia. Uite cine râde de mine... Ptiu!... Arză-te-ar focul să te ardă... sluţenia dracului... Uite cine râde de mine!... Muere păroasă şi mustăcioasă ce eşti... lua-te-ar dracu să te ia... şti tu câţi umblau după mine... scârnăvie?...

Ei, asta, chiar o scoate din minţi pe Sura, care pocneşte din mâini, clăntinându-se:

— U-a!... U-a!... U-a!... Mamăăă... mamă!.,, auziţi, mă rog!... De asta ţi-a şi făcut bărbatu-tău atâţia copii, că eşti tare frumoasă... fi-ţi-ar de cap să-ţi fie... cu frumuseţea ta!...

— Chioaroo! îşi zbiară veselia Zelda, găzarniţa, Chioarooo!... Eu sunt urâtă... şi tu eşti frumoasă... arză-te-ar focul... Ha?... Bine am ajuns... Eu sunt urâtă şi tu eşti frumoasă!... Fiindcă ai avut doisprezece copii?... Ha?... De asta?..

— Nu! Fiindcă tu n'ai fost în stare să faci nici unul... de asta eşti frumoasă...

— Ba tu... calico!

— Calică eşti tu!

— Eu? se îndoae în prag roşie ca focul Zelda. Eu? Pe semne pen'că mă-ta trăia din pomana lui Oizer băcanu' şi mânca Sâmbătă fasolea de Duminică?

Sare Sura ca un taur împuns din spate:

— Atâta să mai ajungi să mănânci tu fasole în toată viaţa ta... cât mânca mama!...

— Las' că ştiu eu!... Par'că ce?... Beile Haie o să-mi spună minciuni?

— Cineee? saltă Sura ca o minge de cauciuc. Cine?...

— Beile Haie... cine vrei să fie!... Beile Haie!... Prietena mătii...

— Cine?... Beile Haie?... Beile Haie a lui Zanvel cotiugar?.... ţi-a spus ţie una ca asta?... Ţie?... Ţie?... Ţie... una ca asta?.... Beile Haie a lui Zanvel cotiugar?...

— Da, da, da!...

— Beile Haie?... Beile Haie a lui Zanvel care mi-a spus că Iţic al tău — Dumnezeu să-l ierte — a murit fiindcă te-a prins cu Sender făinar?...

— Cine? sare deastădată Zelda ca o minge de cauciuc, Cine?...

— Beile Haie.... cine vrei să fie!... Beile Haie... prietena ta...

— Cine?... Beile Haie?... Beile Haie a lui Zanvel cotiugar? Beile Haie ţi-a spus ţie una ca asta?... Ţie... Ţie?...

— Da, da, da!...

— Beile Haie... care te face mereu de nespălată pe tine?...

— Şi pe tine, de... să mă ierţi...

Se uită una la alta, Zelda la Sura, Sura la Zelda şi deodată, amândouă:

— Arză-o-ar focul s'o ardă... de Beile Haie!

Şi Sura:

— Iacă-tă o Beile Haie pe lumea asta!.... oftica... să dea Dumnezeu!... Oftica şi boala...

— Prietenă! se scutură furioasă Zelda. Auzi!... Prietenă... Dar'ar anghina într'însa... cât de curând... Dumnezeule...

— Gâtul să şi-l rupă... gâtul... să dea Dumnezeu... Pe una ca asta... arză-o-ar focul s'o ardă... îţi faci o pomană s'o svârli în Bahluiu... aşa să-mi trăeşti...

— Da, zău... Numai în Bahluiu... aşa să am bine... Trăzni-o-ar Dumnezeu!...

— Holera şi anghina!...

— Boala să dea Dumnezeu!... Asta ştiu că se chiamă o mahalagioaică... Plesni-i-ar ochii, să-i plesniască...

— Spune, zău... madam Zelda... aşa să-mi trăeşti... dacă nu ţi-am spus eu de atâtea ori... că Beile Haie asta-i în stare să te vândă de o sută de ori pe zi...

— Ai dreptate, aşa să-mi fi sănătoasă... ai dreptate, zău... Da' nici n'am crezut... Auzi... ce mahalagioaică... Auzi!... Usca-i-s'ar limba în gură... Dumnezeule!...

— Inghiţi-o-ar pământul s'o înghită!... Nu ţi-am spus eu... aşa să-mi fi sănătoasă... Dac'ar fi să te iei după o spurcăciune ca asta... ar trebui să ne rupem de păr... una pe alta... toată ziua...

— Ptiu... trăzni-o-ar s'o trăznească... de scârnăvie... Auzi o parşivă... Din pricina ei să ne sfădim noi...

Şi amândouă într'un glas:

— Mhă!... Din pricina ei!... Arză-o-ar focu'... s'o ardă...

I. LUDO

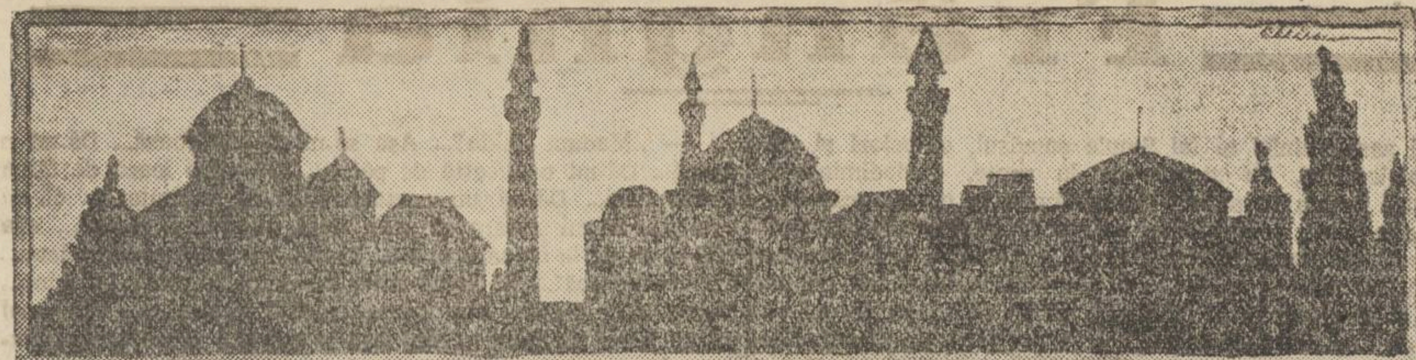
CLACĂ şi ROBIE

este titlul unor interesante povestiri din viaţa celor mici, scrise de

I. NEAGU-NEGULESCU şi APĂRUTE IN

BIBLIOTECA DIMINEATA

No. 61 — PREŢUL 6 LEI

Bivoliţa

D-nei Else Holm-Balsen (Hamburg)

Hogea Mustafa Mehmet abia mai poate merge. Picioarele îi tremură, oboseala îi atârnă de umeri, de şolduri, iar turbanul său alb îl strânge tare, ca un cerc de fier. Işi şterge de pe frunte broboanele de sudoare, cu mâneca largă a mantalei şi, încrucişându-şi picioarele, se aşează oftând adânc, pe divanul din tinda căsuţei sale. Rămâne aşa, privind înainte, fără să desluşească ceva. Acelaş gând şi aceeaşi durere nelămurită — ce se târăşte în inima sa, ca un nor de furtună...

Ciudată e bătrâneţea care suferă... Umbrele înserării încep să coboare. Pe haina neagră albesc degetele subţiri — iar pe faţa palidă, încadrată în alb de barbă şi turban, numai ochii, ca nişte cărbuni acoperiţi de cenuşă, arată că viaţa mai stărue în forma aceea omenească. Din când în când, hogea clatină încetişor din cap şi o suflare profundă vibrează în juru-i.

— Nici o păsuială. Mâine să-mi numeri banii aici, în palmă... De nu...

Aceste vorbe ale perceptorului, se repetă necurmat în cugetul său ; cad ca picături de plumb topit. Când ajunge la cuvintele „de nu“, o teamă îl înfioară, rece şi vastă. Ştie ce-ar fi atunci, dar nu cutează să cuprindă tot gândul. E doar atât de sărac...

Deodată, el se înalţă, ca împins de un resort. Zarea se întunecase — şi el uitase rugăciunea de seară. Intâia oară i-se întâmplă aşa ceva ! Credinţa însă îi dă puteri magice. Se simte mai luminat de harul ceresc ca niciodată. Porneşte repede spre geamie, urcă treptele două câte două — spre balconul micului minaret.

Atât de înalt îi pare însă minaretul, căci atât de scunde sunt căsuţele satului. Până în zare, câmpia netedă, umbrită şi stearpă. Iradiări pale tremură pe-alocuri, iar la apus luceşte oglinda verzuie a lacului, — un lac mort, unde parcă germinează tainele nopţii. Arare, câte o siluetă de copac, ca o strajă încremenită.

In jurul minaretului, casele : toate la fel, umile şi resemnate, — uitate în acest colţ al Dobrogei. Deşi din piatră, par aşa de neînchegate, încât o singură sguduitură le-ar prăbuşi. Fiecare căsuţă are o curte, îngrădită cu zid de bolovani, înalt până la genunchi. Intr'un colţ câteva straturi de legume ; în alt colţ, un staul deschis — iar lângă el rămăşiţi şi gunoaie, a căror fumegare lentă e ca o suflare a pământului sleit de foamea bieţilor oameni.

Mirosul acru purtat de adiere, învăluia bătrânul, care rămase aplecat pe balustradă. Respira mirosul acestei sărăcii stătute, căci iubea sărăcia aceasta cinstită, robită unei munci îndărătnice, niciodată îndestulătoare. De zeci de ani de când păstoreşte satul Cirecci, mereu acelaş îl ştie. Până în zare, unde se sfârşesc ţarinile sătenilor, — numai până acolo e lumea sa pământească. Dar nemărginită e lumea lui Alah !

Şi, întinzând braţele, el ridică privirile spre cer şi începu să rostească spre cele patru colţuri ale lumii, mereu aceeaş rostită chemare. In ziua aceea, de bună seamă că rugăciunea bătrânului hogea din Cirecci era cea din urmă din rugile credincioşilor lui Mahomet. Dar ce adâncă rugăciune ! Ce suflu de dureroasă nostalgie învăluia cuvintele sale, cari curgeau în sunete lungi, pătrunzătoare ca o agonie, spre căsuţele ce licăreau în jurul minaretului...

Şi în seara aceea, geamia fu mai plină ca oricând.

Murmurul răgăciunilor se potolise. Eşeau mahomedanii, unul câte unul, tăcuţi, cu frunţile plecate, ca umbrele unei lumi dispărute. O singură speranţă în toate inimile, — nădejdea oarbă şi mută, mereu neîmplinită şi mereu reînoită.

Hogea se urcase iar în minaret ; privea în genunile nopţii, când inima tace şi gândul adoarme ; privea la cornul lunii, pal aureolată. Stelele sbucniau pe-alocuri, ca nişte ochi ce se deschid deodată în toiul somnului. Par'că îi mângâiau sufletul, cu câte o privire.

Dar, de jos, din umbrele îndesate prin curţi, răsună ceva ca dintr'o prăpastie. Un sunet grav, prelungindu-se mai puternic, un răget, ca sfărâmături rostogolite, — ce devine apoi un ţipăt jalnic înecat în gâtlej.

In sufletul lui Mustafa Mehmet uitarea se prăbuşise, iar durerea, stârnită într'un vârtej de presimţiri, răsună caşi răgetul ce urcase din curte. Şi iarăşi, ca picături de plumb topit, cădeau vorbele perceptorului :

— Nici o păsuială. Mâine să-mi numeri banii în palmă... De nu...

Se repezi pe scări, clătinându-se şi lovindu-se de ziduri. Cu mâinile întinse, ca un orb care-şi caută calea, el se îndreptă spre locul de unde auzise răgetul. Tresări când atinse părul rar şi moale al bivoliţei sale; înfrigurat, el o mângâiă pe botul umed, pe frunte, pe spinare, vorbindu-i încetişor. Iubirea ce-o împărţea credincioşilor săi, o dădea întreagă bivoliţei ce-l hrănea cu laptele ei.

Când putuse s'o cumpere de mică, par'că îşi împlinise rostul vieţii sale. Nu se mai gândea de atunci să se însoţească ; pornirile lumeşti i-au pierit de mult. Avea cui să dea, din plin, îngrijiri părinteşti. Se speria la cel mai mic rău ce-i-se întâmpla, ori când întârzia să se întoarcă seara de la păşune sau de la mlaştina unde se scălda. O mustra duios, mângâind-o, curăţind-o de tină. Apoi cu băgare de seamă, începea s'o mulgă, privind firul de lapte ce ţâşnea din uger. Par'că ar fi pentru dânsul un rit religios ; socotea bivoliţa ca un dar ceresc. In mohorîta sărăcie a satului, ea era pentru dânsul singura bogăţie şi singura frumuseţe.

O ducea dimineaţa la câmp şi răspundea cu voioasă mulţumire gospodarilor cari îl întrebau şi de bivoliţă ; se bucura mai mult când copiii satului mângâiau pântecele ei plin şi o sărutau uneori pe frunte. Şoptindu-i vorbe bune, o lăsa prin locuri unde ar găsi iarbă mai deasă. Intorcându-se el se opria din când în când, s'o vadă păscând agale, — şi mulţumia smerit Atotstăpânitorului....

lui de biruri, hogea nu ştia cum să-şi domolească neliniştea şi să mângâie neagra vietate din care se înălţau aburi greu mirositori. Ii înlănţuise grumazul cu braţele şi lipindu-şi obrazul de fruntea ei, rămase îndelung, suspinând şi bolborosind. Lacrimile lui se prelingeau peste botul tremurător al bivoliţei.

— Alah să te înţeleagă şi să te ierte, hogeo ! — îi strigă un sătean mai înstărit — care, trecând pe uliţă, fu atras de plânsetele din curte. Imi vine să râd şi să plâng de milă. Pentru nişte blestemate de biruri !...

Uite, ai numai pentru pielea ei trezeci de lei, şi cu atâta carne saturi satul pe o săptămână.

Mustafa Mehmed ridică încet capul şi, deodată, încordându-şi trupul, privi drept, încruntat, strângând pumnii. Când înţelese bine propunerea, scoase un „Ce?...“ sălbatec, un răcnet care se pierdu în trista ulicioară, cu adormite adăposturi omeneşti.

Şi în noaptea aceea, uitând s'o mulgă, hogea adormi în curte, cu capul rezemat de pântecele cald al bivoliţei...

A doua zi.

Hogea, cu barba şi hainele în neorânduială, cu ochii umeziţi şi buzele strânse, rămase încovoiat în mijlocul uliţei, în dreptul curţii sale. Privea cum se depărtează o arătare întunecată, lucitoare, cu şolduri late, legănându-se domol. Sub pântece atârna ceva rotund, — şi par'că nişte raze albe ţâşneau ca o fulgerare.

O învălmăşeală de vorbe tari, poruncitoare, de îndemnuri resemnate şi rugăminţi jalnice : toate acestea se pierdeau în sufletul înegurat al bătrânului. Nu-şi mai amintea bine cum se trezise lângă bivoliţă, iar înaintea lui — perceptorul; nu-şi amintea cum se rugase de el şi cum striga omul legii; nici măcar de incuviinţarea din urmă, cu capul lăsat pe piept. Nemişcat privea la grupul ce se depărta; şi mâinile sale strângeau pieptul ce gâfâia...

Când arătarea dispăru pe la cotitură, hogea tresări. Clipea repede; barba tremura; un gol covârşitor creştea într'însul. Şi iar rămase nemişcat, în aşteptare. Clipe nemăsurate şi crude. Apoi, ca aseară, când era sus în minaret, răsună acelaş răget, apoi un strigăt înecat în horcăeli. Mai puternic însă, aproape într'o clipă. Ca un arc desacordat deodată, aşa sări hogea — şi cu paşi prea mari faţă de trupul său, începu să alerge. Părea o grămadă de falduri, rostogolită în vânt. Se prăbuşi în genunchi, printre oamenii strânşi în jurul unui ţarc.

Văzu vita trântită, cu picioarele în sus, ce se mai mişcau convulsiv. Gâtul sucit, cu o rană largă ; sângele curgea vâscos şi, din marea pată ce se lăţia cu încetul, se înălţau aburi : — păreau sufletul bivoliţei, ce se risipea în miros acru de gunoaie. Hogea se târî prin sânge şi îmbrăţişă capul ei mare, lat, cu coarnele înfipte în pământ. Opintindu-se de coarne, bivoliţa voia să se ridice. Işi privia stăpânul cu ochii ei bulbucaţi, sticloşi, plini de lacrimi. Atât de sfâşietoare şi atât de omenească era privirea vitei ce murea...

Hogea murmura cuvinte înecate în suspine. Bivoliţa se svârcolea slab, voind să mai scoată un răget; limba ei vânătă atârna în lături, lângă obrazul bătrânului, care-i săruta fruntea pătată. Se mai încordă odată, — şi înţepeni. Corpul ei părea imens, în balta fumegândă de sânge. Şi Mustafa Mehmet hohotea lângă dânsa.

— Luaţi-l de-acolo, se răsti perceptorul către sătenii înduioşaţi. Haideţi, spintecaţi-o...

Hogea fu ridicat de doi oameni şi ţinut de subţiori ca o sărmană rămăşiţă vie, gată să cadă iarăşi. — Un voinic cu un iatagan în mână, se aplecă peste hoit ; ridicând ochii spre cer, murmură câteva cuvinte şi înfipse apoi lama în gât. Opintindu-se trase iataganul prin piept, prin pântece, prin uger, ...o brazdă roşie dealungul trupului. Patru oameni, câte doi de-o parte şi de cealaltă a vitei băgară degetele în tăetură şi traseră din toate puterile. Coastele pârâiră şi prin larga gaură eşiră bojocii umflaţi, se revărsară măruntaele şi laptele curse peste carne, amestecându-se cu noroiul înroşit.

Deodată, cei cari trăgeau se opriră, speriaţi. După măruntaie, se ivi o formă chircită în bazinul matern. Un monstru micuţ, cu un cap enorm, rotund, cu nişte eşituri cari ar fi picioarele. Era un malac, abia de două luni, — o fărâmă din universala energie, ce germinase în pântecele negrei bivoliţe. Grămada aceea de organe revărsate, între cari zăcea cadavrul altei vieţi ignorate, cutremurase pe oamenii adunaţi acolo,, curioşi şi lacomi, înduioşaţi şi vinovaţi... Se simţeau vinovaţi — iar neînduplecatul perceptor, rob şi dânsul unei porunci superioare, plecă şi el capul...

Dar cum răcnise Mustafa Mehmet ! Făptura lui pipernicită se sbătea în braţele celor cari voiau să-l reţină. Ce păcat de neertat pentru sufletul său închinat Coranului... Se simţea negru, hidos ; fără milă, îl muşca un diavol cuibărit în inimă. Nu îndrăsnea să şoptească un cuvânt de rugă ; îşi acoperea faţa cu mâinile pătate, să nu-l vadă Atotştiutorul...

Gemea, se sbătea, striga, hohotea... Deodată se potoli ; cu greu se ţinea pe picioare. Faţa se însenină şi, aplecându-se puţin, hogea întinse mâna, arătând cu degetul departe în zare. Un zâmbet par'că voia să apară pe chipul său, o visiune lăuntrică par'că-l lumina : asculta o chemare jalnică şi ademenitoare, un răget blând, prelung, duios...

Şovăind, porni cu paşi mărunţi, arătând cu degetul, înainte, cu aceeaş privire de halucinat Cei din jurul său nu încercară să-l oprească; o uimire amestecată cu milă şi respect îi cuprinse. Hogea eşi din sat şi o luă peste ţarini, cu acelaş pas măsurat, cu acelaş gest, cu magica viziune consolatoare.

Ziua scurtă, se întuneca. Umbrele uşoare coborau peste câmpia stearpă, mohorâtă. Un suflu lent şi larg se risipea în jur. Şi hogea înainta mereu, spre apus. Norii se distrămau ca văluri, topite în azur, şuviţe roze, pete de smarald, palori de ceară, fluturări violete — cele din urmă iradiări ale soarelui. Lumina şi viaţa piereau în nostalgia depărtărilor, — şi par'că toate fatalităţile pământene se deslegau în apusul prelung ca o agonie.

Şi această priveliş[e]t se oglindea în lacul de acolo, la marginea câmpiei. Părea ca o frântură din altă împărăţie, în veci nemişcată şi tăcută. Cerul se boltea profund în apa fascinătoare. Rarele trestii abia vibrau. Şi hogea păşia mereu înainte, cu braţele întinse, ca o umbră din alte lumi.

Ajunse la mal. Se opri o clipă, apoi, ridicând braţele, făcu un pas în apă. Piciorul se afundă în nămol. Alt pas, altul, încă unul, — şi apa verzue, liniştită şi cuprinzătoare ca o vastă îmbrăţişare, îl cucerea cu încetul. Ajungea la şolduri, la piept, la umeri, la gât... Au mai rămas capul şi braţele înălţate, drepte, în mijlocul lacului.

Hogea simte că-l înfioară o cerească mângâere. Era mereu tras în jos, şoapte iertătoare răsunau în cugetul său şi langurosul răget al bivoliţei, stăruia îndelung fermecător.

— Alah akbar, Alah,... şi apa îi sărută buzele, ochii, fruntea... Când dispărură şi degetele, în cele din urmă, faţa lacului se încreţi uşor. In locul unde se scufundase corpul se ivi o undă, rotundă, ca o aureolă. Unda creştea, se înmulţea, mai mare, tot mai mare, până ce se frânse de malurile lacului. La mijloc, pe faţa lacului, rămase turbanul hogei Mustafa Mehmet, ca un monument turcesc din coloana căruia nu se vedea decât vârful, care să arate trecătorilor ce fel de om se odihneşte acolo...

EUGEN RELGIS

Din însemnările de estetică ale unui simplu sociolog

„Stil nervos“ „Manieră forte“ şi „Condei vioi“

Barrès — mi se pare — spunea că scrisul literar poate fi de două feluri : *stilul-substantiv* şi *stilul-adjectiv*. Maniera întâi face mare întrebuinţare de imagini, de comparaţii. Cea de a doua urmăreşte nu bogăţie, ci doar proprietate. Nu metafore, ci simple calificative bine alese. Alese astfel încât să nu poată fi înlocuite cu nici-un alt cuvânt din tot cuprinsul limbei respective.

„Stilul-substantiv“ —, e încărcat, alambicat... Cellalt, e simplu, direct, modest.. Două exemple ajung : Victor Hugo pentru cel dintâi — şi Anatole France (unde nu întâlnim aproape de loc „imagini“) pentru cel din urmă.

In Europa contemporană, şi mai cu deosebire în România de după război înfloreşte de la un timp o manieră de a scrie care se numeşte „stil nervos“ sau „condei vioi“. Ce sunt acestea ? Şi ce legătură este între ele şi cele două categorii fundamentale de stil pe care le-am definit mai sus ?

* * *

Se poate istoriceşte constata o concomitanţă între apariţia acestei technici literare şi apariţia unui foarte important fenomen social : putinţa, pentru scriitorii beletrişti de a colabora la periodice în schimbul unei remuneraţii. Scriitorul *poate* din ce în ce mai mult să trăiască din condei.

Dar pentru aceasta trebue să isbutească un lucru deosebit de greu. Trebue să „oue“ un articol nou pe fiecare zi. Care este metoda şi care e „taylorismul“ care face cu putinţă o atât de istovitoare operaţiune ?

De multă vreme fac exegeza estetică a articolelor de jurnal şi reviste. Şi cred a fi descoperit că mecanismul de „minim-efort“ al celor mai multe din ele se reduce la următorul :

Se pleacă dela o idee oarecare, indiferent care Nu se cheltueşte aproape nici-un efort cu găsirea ei. Se deschide primul jurnal căzut sub mână. Şi se alcătueşte astfel o primă frază.

Restul —, merge dela sine.

Fraza aceea de început se formulează fie în chip imajat, — fie prin lovituri de adjective, — fie prin ambele procedee. Puţin importă.

Principal însă este ca, înlăuntrul frazei, să se afle un adjectiv sau un substantiv metaforic căruia să i se *forţeze puţin sensul*, să i se *violenteze înţelesul* lui normal. Atunci fraza se găseşte oarecum dezechilibrată şi „debitoare“. „Plus-valuta“ logică introdusă prin cuvântul cel cu înţeles siluit reclamă suplimente de explicaţiune, şi cere o a doua frază complimentară. Fără fraza doua, cea dintâi rămâne şchioapă.

Şi astfel, — maşina e pusă în mişcare. In fraza a doua, — autorul se aranjează aşa încât să pună de asemeni un adjectiv sau substantiv cu înţeles uşor violentat, care chiamă o a treia frază, apoi o a patra, şi aşa mai departe până se umple numărul de pagini egal cu capacitatea coloanelor obligatorii. Insfârşit, scriitorul nu mai are decât să găsească articolului un titlu şi să-l trimită la tipografie.

Este foarte interesant tot acest proces de adevărată creaţie. Cu drept cuvânt i s'a zis stil „nervos“ şi „vioi“, — căci el constă dintr'o perpetuă dezechilibrare urmată de reechilibrări nouă ; este — dacă se poate spune — o *„juxtapunere de ratrapări“*, o serie de erori succesive, unde fiecare slujeşte de corectiv celei anterioare, şi unde improprietatea unui cuvânt dintr'o frază se neutralizează cu altul din fraza următoare. Un spectacol de instabilitate logică se desprinde din asemenea bucăţi literare, care, desigur, cam obosesc, dar care totuşi constitue o incontestabilă categorie de artă atunci când îşi găsesc un reprezentant de talent. In România avem doi străluciţi practicanţi ai stilului „nervos“. Sunt d-nii Arghezi şi Zarifopol. Exemple de „condei vioi“ nereuşit se pot cita multe. Literatura bucureşteană e plină. Am găsit însă astăzi o asemenea bucată care este prea excepţional de savuroasă pentru a nu fi, măcar parţial, citată.

* * *

Autorul este d. dr. V. Voiculescu. Opera se chiamă „Pelagra“ Şi locul publicaţiei este — bunînţeles — Universul (21 August). Cităm:

„Pelagră !... Ce nume potrivit pentru o aspră şi neîndurată regină ! Cu adevărat o regină care ia pielea, jupoae — în înţelesul cel mai strâmt al cuvântului — sărmanul popor de sub stăpânirea ei.

„Şi gândiţi-vă, că nu odată pentru totdeauna, ci în fiecare an robitul norod îşi sfâşie pielea de pe mâini şi picioare, pielea frunţei, a feţei şi a pieptului, ca să o aducă haraciu Crăiesei.

„Tributul de sânge ce se plătia odinioară sultanilor din Stambul, este nimic pe lângă acest urias prinos de carne vie, smulsă din trupul bieţilor băştinaşi ai ţării.

„La începutul fiecărei primăveri, când Băltăreţul, ca un crainic al încolţirii, începe să bată câmpurile. îndemnându-le să înflorească, prinde şi pe pielea ţăranilor să se ivească floarea roşie a Pelagrei, ce creşte şi se face tot mai învoaltă sub ochii de foc ai soarelui“ Mai departe :

„Dosul mâinilor şi al picioarelor se pârleşte ca grăuntele unui porumb crud, de lapte, pârpălit în spuză; apoi se burduşeşte şi crapă ca pieliţa unui rod mustos, pus în cuptorul încins ..“ Apoi :

„Reginei îi trebuie un număr nesfârşit de coţi de piele omenească, din care să-şi croiască straele şi hlămida ei pe anul acesta !

„Din pielea frunţilor îşi face căptuşeală la conduri, iar cu cea jupuită de pe limbile supuşilor ei, ca mai subţire îşi ţese un văl de atârnat în creştet“.

(Să se observe succesiunea aliniatelor, din cari se poate admirabil verifica experimental explicaţiile teoretice pe cari le dedeam la început. Dar să urmăm:)

„Mamele şi copiii tineri şi moşnegii, dar mai ales bărbaţii şi nevestele în crucea vârstei, trebuie să plătească peşin haraciul.

„Şi aşa investmântată în strae tăiate din piei de oameni, Pelagra îşi face în fiecare an intrarea în ţinuturile noastre, ca o regină care-şi cercetează, grijulie, norodul.

„Pretutindeni supuşii îi ies înainte şi o întâmpină aşternându-i în drum, sub picioare, velinţe alcătuite din petice de piele jupuită de pe propriele lor trupuri.

„Şi crăiasa surâde, mulţumită şi mângâiată. Zadarnic a fost răsturnată şi alungată din tronul întemeiat în alte ţări ce s'au răsvrătit împotriva ei ; noi i-am rămas d'apururi credincioşi, până dincolo de moarte ; puterea ei creşte an cu an şi stăpânirea-i se face tot mai temeinică aci.

„Şi toată iarna se perindă alaiul la uşa visteriei ca să primească darul boalei, al căpielii şi al mortei, pe care pelagra însăşi îl împarte supuşilor ei cu nespusă sgârcenie, pe când alături din magaziile şi jitniţele sănătoase, grâul ca un aur încărcat cu grije în vagoane şi şlepuri trece în văzul tuturor hotarele aiurea.

„Şi împleticindu-se de fiecare ins, cu poala plină de mălai stricat, cade la picioarele crăiesei şi pornind la cocioabă, şopteşte din fundul sufletului cu toată încredinţarea : „Slavă ţie doamna noastră, care dându-ne mălai pentru hrană, porţi grijă de noi şi de pielea noastră şi a copiilor noştri !“

* * *

O ultimă remarcă :

„Sitlul nervos“ — am văzut că ni se înfăţişează ca o cascadă de „falşe-sensuri“, de exagerări de limbaj ce se neutralizează unele pe altele astfel încât ajung finalmente la un fel de exactitate sui generis. De aceea prezintă o excepţională afinitate cu ceeace se numeşte „maniera forte“. Tonul polemic creiază o atmosferă de febrilitate care legitimează exagerarea, de aceea este el deosebit de prielnic metodei de creaţie artistică a „condeiului vioiu“, unde exagerarea e oarecum materia primă. De aci preferinţa unor Arghezi sau Zarifopol de a combate, de a certa, de a se război cu morala curentă.

Aceasta justifică şi titlul triplu pe care l'am pus în fruntea prezentelor însemnări.

D. I. SUCHIANU

Anecdote

Un lord zicea odată amantei sale obişnuită de-aşi vedea toate capriciile satisfăcute şi care privea fix o stea: „N'o privi atâta, scumpa mea, căci nu pot să ţi-o dau“.

* * *

Arhiepiscopul de Reims zicea că cineva nu poate să fie onest până ce nu are zece mii livre venit.

Odată, într'o conversaţie, el întrebă dacă cavalerul D... este onest.

— Nu, monseniore, i se răspunse i-ar mai trebui patru mii livre...

* * *

Intr'o expoziţie, Dumas contempla un tablou, semnat de un pictor celebru, tablou care reprezenta o tânără femeie, frumoasă, dar foarte slabă, şi un câine mare.

„Cine e asta?“ întrebă o doamnă.

„Un câine care păzeşte un cioban“, răspunse prompt Dumas.

Pudoarea

Din două una:

Sau eşti partizanul libertăţii şi atunci *trebuie să mergi până la capăt* şi să admiţi că music-hall-ul are tot dreptul să ne arate atâtea fete desbrăcate, pe jumătate goale sau numai pe sfert, pe cari şi le poate procura din lojile portarilor sau din mansarde, şi să accepţi ca teatrul să fie o mare întreprindere de... învârteală, şi să tolerezi ca autorii să poată să descrie toate formele şi gesturile dragostei, şi să o anunţe prin titluri scurte, ademenitoare, lăsându-se cu totul în voia pornografiei.

Sau eşti partizanul pudoarei, şi atunci deasemenea *trebuie să mergi până la capăt* şi să înăbuşi toate tentativele de provocare la libertinaj, cum a făcut cutare primar dintr'un mare oraş din Est, care a interzis reprezentarea „Fedrei“, deoarece tragedia aceasta e înainte de toate, unul din cele mai aţâţătoare tablouri cari ne-ar putea înfăţişa incestul.

Vă desfid să puteţi ieşi din dilemă...

Francis de Miomandre

Cel mai reprezentativ scriitor al literaturii daneze este
HANS PETER IACOBSEN
din a cărui operă, celebră în toată lumea,
BIBLIOTECA DIMINEAŢA publică
O împuşcătură în ceaţă
în traducerea d-lui PAUL P. STĂNESCU
No. 63 PREŢUL 6 LEI

ŞERPII

I

Marele vapor englez „Britania'", unul din acele vapoare, a căror înfăţişare numai, excită setea chinuitoare de călătorii şi pribegiri, înainta de două zile din Colombo spre Port-Said, de unde trebuia s'o pornească spre Europa.

Printre călători predominau Europenii; mai erau şi câţiva Chinezi cu feţele lor de-un galben întunecat şi cu ochii enigmatici, Japonezi, pe cari îi vezi pretutindeni în Orient, doi Arabi, doi Mulatri şi un bătrân Hindus, care stârnise interesul tuturora prin frumuseţea lui majestuoasă, prin graţia ochilor săi atotpătrunzători şi cu o expresie de tristeţe fără fund. In prezenţa lui, nu numai fericirea personală ci şi orice bucurie, în afară de cele cari se obţin prin contemplare sau prin curaj, păreau vulgare şi banale.

Noi toţi, călătorii, fără să vrem, devenisem în faţa lui mai serioşi, dacă nu mai profunzi. Şi doar erau aci oameni cari văzuseră ceva în viaţa lor: vagabonzi-aristocraţi şi aventurieri cu trecut întunecat, cari cu miile se aruncă asupra coloniilor tropicale, cu pasiune, lacomi de câştig şi de aventuri, gata să comită orice crimă, pentru care gâtul lor flexibil ar fi nimerit — în patrie — sub ghilotină.

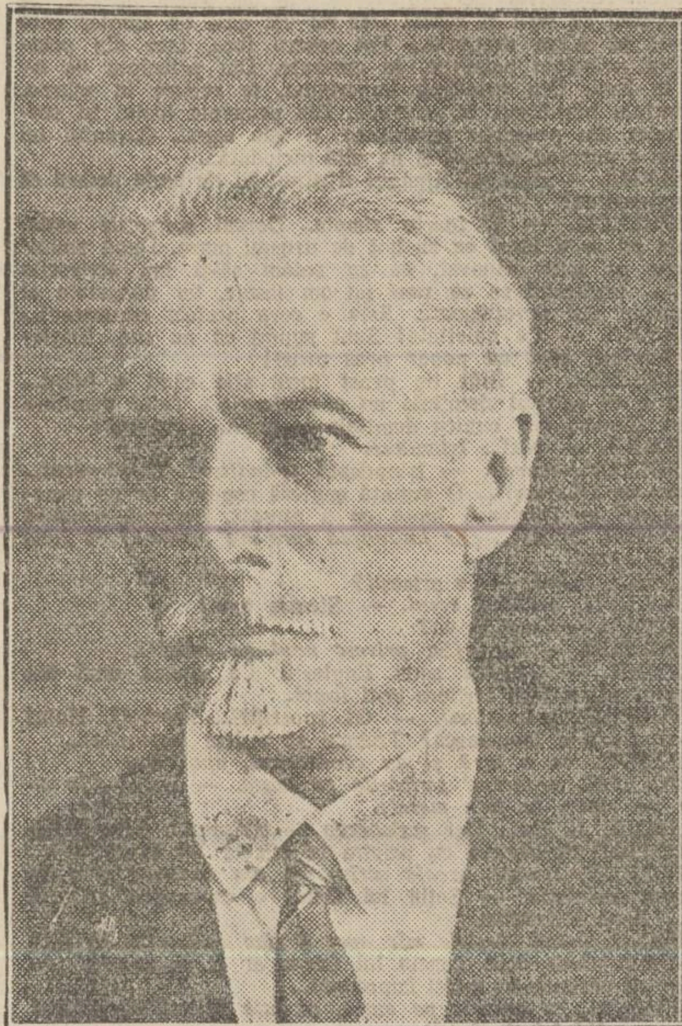
Probabil că acest bătrân, îmbrăcat în splendide ţesături indiene, era mai bogat şi mai nobil, decât toţi ceilalţi călători. Ce-i drept, el nu manifesta nici un fel de superioritate; era extrem de simplu şi de rezervat, deşi în purtarea lui faţă de alţii nu se vedea nimic din ceeace numim amabilitate...

Mai era o pereche: un American cu o doamnă, cari atrăgeau atenţiunea tuturora. El era un bărbat trecut de prima tinereţe, cu figura cam brutală, rasă, vânjoasă, cu părul încărunţit de timpuriu, şi cu două zbârcituri violente cari se ridicau în sus dela nas prin fruntea de om încăpăţânat, — o frunte nu tocmai înaltă; şi sbârciturile acestea păreau două săgeţi ascuţite.

Dar interesul general era stârnit mai ales de insoţitoarea lui: soţie, amantă? Da, mai de grabă amantă, sau poate că erau numai de curând căsătoriţi. Fiindcă pasiunea care se aprinsese într'înşii, vorbea tocmai despre cea dintâi aurоră de foc a fericirii. Ea, era atât de tânără — ca un copil, însă frumuseţea ei părea armonica desăvârşire a unei flori preţioase, care se desface o singură dată în o sută de ani. Această frumuseţe nu sălăşluia numai în figura ei, în ochi şi în surâs, ci se revărsa prin toată făptura ei încântătoare şi gingaşă, încât semăna cu o floare, care ar trebui să se prindă cu rădăcini acolo unde stătea, pentru ca vântul să nu o asvârle departe. Tot ceeace făcea se potrivea de minune cu înfăţişarea ei, după cum flacăra se potriveşte lumânării şi sunetul, strunii încordate.

Aşadar, acest bărbat fericit căruia-i aparţinea, trebuia să fie de fapt un martir condamnat la o permanentă şi insuportabilă teamă. Gândul numai, că se poate prăpădi un asemenea tezaur ar fi în stare să înebunească pe oricine ar fi în locul acestui American. Probabil că el era vrednic de frumuseţea ei, prin mândria sau prin puterea lui sufletească, dar numai un prost îşi putea uni soarta cu soarta acestei femei. Totuş, deocamdată el era învingătorul. Se purta atât de sigur şi de senin cu dânsa, încât noi toţi îl admiram şi nu puteam să-l invidiem...

Perechea aceasta găsia în ochii bătrânului Hindus mai mult interes decât tot restul călătorilor. Când bărânul, parcă neobservându-ne pe noi, îşi îndrepta privirile-i fixe asupra lor, un dor, o durere enigmatică se aprindea în ochii lui, în cari se scufundaseră, pe semne, toate corăbiile sfărâmate ale inimii lui, toate speranţele şi toate visurile din cari mai trăeşte singurătatea, până ce vine la înţelepciunea cea mare, când toate lucrurile trecătoare se destramă ca şi nourii din clipa crepusculului, — ca nourii îngrămădiţi pe orizont într'o horă bizară.

Al. Feodorov

Atingând cu pelerinele lor fumurii — apele verzi transparente, aceşti nouri, ca nişte imagini apocaliptice, se mişcă pe cer, ameţiţi de auriul apusului, — nouri purpurii, portocalii, galbeni, trandafirii, violeţi... de toate culorile şi de toate tonurile, din contopirea cărora te simţi din ce în ce mai ameţit. Un pictor mare şi nebun i-a creiat şi, schimbându-le în toată clipa trăsăturile, aruncă mereu nebunatec, spăimântător, blocurile de culori noui şi schimbăcioase de pe paleta în flacări...

Neuitându-se la nimeni, ghemuiţi unul într'altul, cei doi amorezaţi urmăreau aceste schimbări fantastice ale nourilor, ca şi cum spectacolul acesta nu se desfăşura decât pentru dânşii. La fel se uitau ei şi la stelele cari se balansau deasupra lor, asemenea luminilor de nuntă multicoloare; la fel se uitau la valurile cari legănau vaporu — acest leagăn nesigur, martor al fericirii lor unice..

II

Pentru a distra societatea, administraţia vaporului organiza diferite jocuri şi concerte. Perechea amorezată nu da nici o atenţie acestor distracţii. Toată muzica lumii ei o purtau în inimile lor, şi numai stihiile ar fi putut îngâna ritmul vocilor cari cântau în sufletele lor.

Printre diferitele bagaje exotice, lăsate sus, pe covertă, din care cauză vaporul părea o insulă plutitoare înflorită, — era şi o ladă de sticlă cu şerpi — pentru o grădină zoologică din Anglia. Erau şerpi de toate speciile posibile, aduşi din patria lor ecuatorială — din insula Ceylon. Cei mai numeroşi erau în ladă spăimântătorii *cobra*, ale căror muşcături provoacă moartea fulgerătoare ca o săgeată nimerită drept în inimă. Dar doi şerpi mici: unul azuriu ca peruzeaua şi altul roşu ca mărgeanul, — erau aşezaţi separat într'o altă lădiţă de sticlă, fiindcă amândoi aveau nevoie de-o îngrijire specială. Două morţi vii mlădioase, atât de izbitoare ca culoare, mai viclene decât trădarea şi mai veninoase decât trădătorul, — rămâneau aproape mereu culcate,încolăcite: două coliere scumpe de coral şi de peruzea.

Celor mai mulţi dintre călători, aceşti şerpi, ascunşi după geam, le provocau un sentiment de satisfacţie: era plăcut să te simţi în siguranţă, separat de solii morţii printr'o piedică transparentă şi impenetrabilă. Era plăcut chiar să le sgândăreşti puţin acestor şerpi răutatea lor naturală, bătând uşor cu bastonul în geam, în dreptul ochilor lor, Şi privind cum îşi scot limba bifurcată — simbol al împunsăturii mortale, — şi o alunecă pe sticlă, tresărind şi ghemuindu-se de neputinţă şi mânie.

Cei doi îndrăgostiţi, cot la cot, ca 'ntotdeauna, stăteau lângă închisoarea de sticlă a şerpilor şi-i admirau în tăcere.

Bătrânul Hindus se opri şi el lângă dânşii; mai vorbise până atunci foarte puţin, în câteva rânduri cu ei.

— E adevărat, — îl întrebă femeia, — că şerpii pot fi îmblânziţi prin muzică de unii cunoscători ai melodiilor misterioase, care îi pot fermeca?

— Da, — răspunse bătrânul. — Nu i-aţi văzut oare la Colombo pe fermecătorii şerpilor?

Insoţitorul ei murmură neîncrezător:

— Sunt nişte şarlatani cari înşeală lumea. Se ştie că şerpii lor nu mai au dinţii veninoşi.

— Nu; vă rog să credeţi că nu sunt toţi şarlatani. Sunt unii care, din generaţie în generaţie, moştenesc această artă, atât de asemănătoare farmecului dragostei.

— Farmecul dragostei? — exclamară amândoi: — există oare o vrajă a dragostei?

— Dar ce vă închipuiţi că este acest sentiment dacă nu o vrajă, mai ales din partea bărbaţilor? Doar dragostea nu e altceva decât o duşmănie de moarte între cele două sexe, însă în această vrăjmăşie sunt clipe, când şi învingătorul şi învinsul încearcă o infinită beatitudine: unul — beatitudinea victoriei, celălalt — beatitudinea umilinţei. Sentimentele bărbatului şi ale femeii sunt două simţiminte cu totul diferite. Şi cu cât mai potrivnice sunt ele, cu atât mai acută şi mai puternică le este contopirea.

Ea râse şi-şi privi iubitul:

— Invingătorul meu, ce zici?

El tăcea.

Bătrânul zâmbi îngăduitor. El ştia că numai prostul îşi ridică fruntea în timpul victoriei. Inţeleptul şi-o pleacă uneori cu o smerenie blândă şi făţarnică, pentruca zeii să nu-i invidieze fericirea.

— Aşa dar, tu eşti îmblânzitorul meu, iar eu sunt şerpoaica ta, — urmă femeia cu acelaş zâmbet vesel. — Să te fereşti! Te voi înţepa de moarte, îndată ce cântecul tău fermecător va înceta...

Bătrânul nu mai zise nimic şi plecă dela dânşii, uşor ca o fantomă albă.

III

A doua zi, după-amiază, pe vapor se răspândi înfricoşătoarea veste că cei doi şerpi veninoşi dispăruseră din închisoarea lor de sticlă. Cum s'a întâmplat lucrul acesta — nu ştia nimeni. Paznicul lor, care deschidea lada de sticlă numai o singură dată pe zi, jura că o închisese eri ca deobicei. Era de necrezut ca şerpii să fi putut sări de pe fundul lăzii, să nu fi alunecat pe pereţii de sticlă şi să fi scăpat de sub capac, chiar dacă acesta rămăsese ridicat. Totuşi, călătorii înfuriaţi, erau cât p'aci să-l sfâşie pe paznic. Două sălbătăciuni ucigătoare erau libere să ameninţe pe fiecare călător cu pieirea; — şi toţi călătorii cari îşi bătuseră joc de şerpi, tremurau.

Nu se mai găsea pe vapor un singur colţişor, unde să te fi putut simţi în siguranţă. Toţi se vedeau condamnaţi la moarte; şi moartea putea să ţâşnească tainic, din orice crăpătură, din orice ungher...

Oceanul părea un imens mormânt de apă, iar vaporul — un eşafod pe care a şi apărut un călău: destinul. Cu câtă bucurie s'ar arunca cu toţii pe ţărm! Insă până la ţărmul cel mai apropiat trebuiau să meargă aproape cinci zile. Cinci zile şi cinci nopţi nesfârşite, sau 432.000 de secunde şi tot atâtea bătăi de inimă, şi fiecare pulsaţie putea să fie cea din urmă!...

Căpitanul vaporului şi călătorii bogaţi au anunţat câteva premii mari băneşti pentru prinderea şerpilor. Dar marinarii, Chinejii şi ceilalţi călători mai simpli, erau şi ei oameni, soţi, părinţi, fii, amanţi. Inima lor care-i chema la viaţă, îi făceau acuma să tremure mai mult decât în război, mai grozav decât într'un naufragiu. Fiindcă atunci datoria le mai micşora frica, atunci era vorba de luptă. Aici însă, oamenii cu figuri galbene, cu ochi încordaţi şi scrutători, se ghemuiau de-avalma, ca o turmă, pentruca astfel să se strângă o mie de ochi, o mie de mâni şi de picioare — împotriva duşmanului ascuns, care trebuia descoperit şi răpus. Incep să nu se mai jeneze unul de altul. Laşitatea şi spaima ies la iveală. Oamenii sunt revoltaţi împotriva celor ce-şi mai păstrează oarecare sânge rece: aceşti nebuni răpesc mulţimii câţiva ochi şi câtevva braţe, micşorându-i supravegherea şi împuţinându-i puterile de luptă...

Şi pe când nişte strigăte sălbatice răsunau ici şi colo, făcându-i pe ceilalţi să se cutremure de groază, şi să încremenească în aşteptarea unei umbre, la vederea unui capăt suspect de sfoară, care semăna numai, a şearpe, — numai trei oameni nu simţeau, evident, nici un pic de frică: cei doi îndrăgostiţi şi bătrânul Hindus. Ii urmăream cu privirea pe când se plimbau nepăsători pe covertă, salutând cu bucurie peştişorii zburători cari, asemenea unor săgeţi sclipitoare, săreau din apă şi zburau prin aer, uscându-şi aripioarele.

— Nebuni! Sunteţi nebuni, — le striga mulţimea, — nu aveţi nici un drept să vă riscaţi astfel viaţa....

Drept răspuns, ei râdeau de spaima mulţimii. Atunci bătrânul Hindus, uimit de îndrăzneala şi de indiferenţa lor, le zise:

— Dacă eu nu caut scăparea şi nici nu ţin la viaţă — e foarte simplu: sunt bătrân, mi-am trăit traiul, sau cum se spune în Europa: mi-am cheltuit capitalul. Să mai trăiesc din dobânzi — nu e firea mea. Dar voi, voi cari credeţi că dragostea e un bun atât de mare — cum de nu tremuraţi pentru viaţa voastră?

— Viaţa mea e în el, — răspunse ea, fără să stea măcar o clipă pe gânduri.

— Iar a mea e numai într'însa.

— Dar amândoi sunteţi muritori....

— Dragostea e mai tare decât moartea, — zise ea.

— Să tremure alţii pentru viaţa lor, adăogă el, — să tremure cei ce nu cunosc o dragoste ca a noastră. Ei se agaţă de viaţă fiindcă mai aşteaptă dela dânsa clipe mai bune, decât cele pe cari le trăiesc sau le-au trăit. Ei sunt întocmai ca băcanii, cari cu cât au mai puţină marfă în prăvălie, cu atât nădăjduiesc să câştige mai mult. Noi însă ştim că niciunul din noi nu va supravieţui celuilalt, şi că vom avea suprema bucurie murind împreună, lipindu-ne buzele, care încet-încet se vor răci, pecetluind cu sărutarea noastră, nemurirea.

Şi ei porniră din nou să urmărească zborul peştilor, cari, în mişcările lor irezistibile, străpungeau valurile verzi, împrumutând acolo parcă puteri nouă pentru zbor, şi se avântau din nou fluturându-şi aripioarele transparente.

IV

Bătrânul plecă învins. El se opri pe coverta goală privind spre această pereche fericită. Părea că cu o nouă sforţare de gândire el îşi măsura adâncul trecutului, profunzimea vieţii omeneşti. Şi privirea lui se limpezi pentru o clipă, căpătând aceeaş forţă de zbor ca şi peştişorii ce alunecau pe luciul apei.

Când însă îşi întoarse privirea spre mulţimea cuprinsă de groază şi de haos, figura lui oglindi scârba şi dispreţul. El şovăi câteva clipe, apoi se duse încet undeva şi se întoarse cu o mare farfurie plină cu lapte. Aşezând farfuria în mijlocul covertei pustii, începu să şuere lung şi straniu şi fiorii îi străbătură pe toţi, din pricina acestor şuere, făcându-i să-i treacă sudorile morţii.

Un gând le trecu deodată tuturora prin minte: bătrânul acesta a dat drumul şerpilor din ladă! Pentruce? Nu se ştia. Era la mijloc o taină mare. Insă toţi se simţiră deodată în siguranţă deplină; nu-şi ziseră niciun cuvânt unul altuia, dar schimbară priviri, cari spuneau mai răspicat decât cele mai puternice cuvinte:

„El le-a dat drumul! El!"..

Dar nici unul nu îndrăzni să i-o strige în faţă. Le era frică de dânsul. Aşteptau o minune dela acest bătrân care semăna cu un profet, cu un mag antic.

Apoi, pe dată, privirile tuturora se opriră asupra şerpilor, cari apăruseră nu se ştie de unde, deşteptaţi poate de şuerul asemănător chemării unui şearpe înfuriat. Acuma, amândoi, şerpuind încet, se târau spre farfuria cu lapte, simţind-o de departe.

Doi şerpi: unul roşu ca mărgeanul, altul albastru ca peruzeaua.

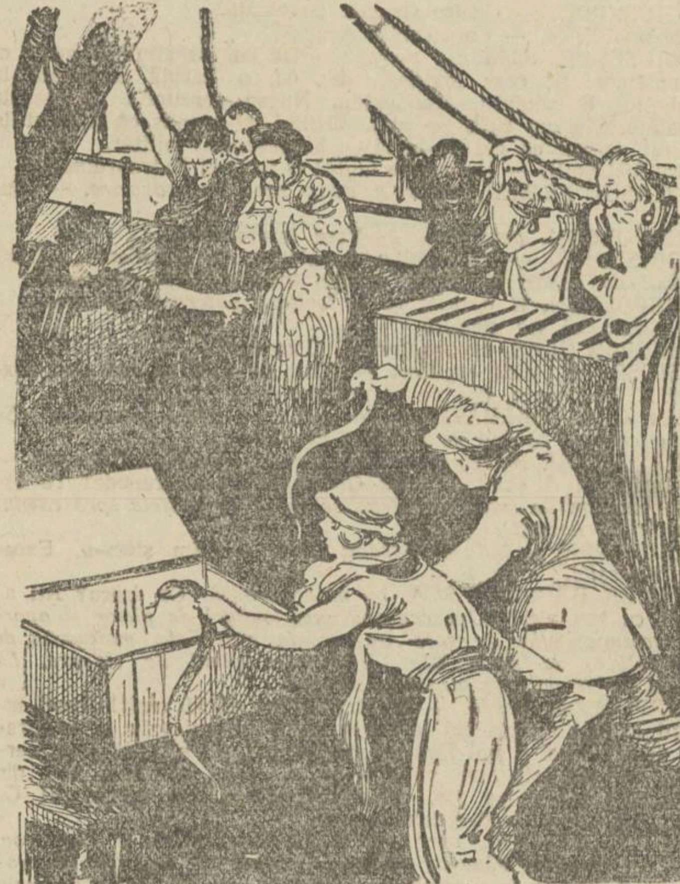
Se apropiară de farfurie şi, ridicându-şi căpşorul ascuţit, îl aruncară peste margine, înăuntru, şi sorbind cu lăcomie laptele, amorţiră.

— Omorîţi-i! Omorîţi-i! — răsună un şopot general, plin de groază. Insă nimeni nu se mişca dela locul lui.

Astfel trecură câteva clipe, ascuţite ca acele şi arzătoare ca scânteile. Şerpii puteau să-şi potolească setea şi să scape din nou.

„O, acest bătrân vrăjitor n'are dreptul să-i lase să fugă!" şoptea mulţimea.

El însă stătea nemişcat, privind spre cei doi îndrăgostiţi cari îşi continuau nepăsători plimbarea. Insfârşit, observară şi ei ce se petrece în mijlocul covertei, şi se îndreptară veseli spre şerpi.

Nu aveau nici o armă în mâinile lor, însă toţi se temeau să le strige să ia măcar un baston cu care să-i omoare: reptilele puteau să se sperie şi să dispară repede.

Groaza îi încremenise pe toţi, când tinerii se apropiară de şerpi, şi aceştia începură să arate oarecare nelinişte. Deodată, ei se aplecară spre şerpi cu mânile întinse.

— Omorîţi-i! Omorîţi-i! — izbucni un urlet de fiară din pieptul mulţimii. Şi nu era uşor să spunem pe cine privea acest urlet: pe şerpi sau pe cei cari ar fi putut, eventual, să-i sperie şi să-i pună pe fugă.

Dar, în aceeaş clipă, prinşi cu îndemânare cu degetele de gât, cei doi şerpi se ridicară ameţiţi parcă de mâinile lor: unul ca un şivoi subţire de sânge, şi altul ca o panglică albastră.

Şi cu aceleaşi priviri vesele, uitându-se unul la altul, ei duseră şerpii înapoi spre lada lor de sticlă.

Bătrânul Hindus îi însoţea cu o privire luminoasă...

AL. FEODOROV

BERNARD SHAW

Omul destinului

Nordul Italiei, Tavazzano, pe drumul de la Lodi la Milan, 12 Mai 1796, după amiază.

Cu două zile mai înainte, la Lodi, Austriacii încercaseră să oprească pe francezi să treacă podul. Dar francezii erau comandaţi de un general de douăzeci şi şase de ani, Napoleon Bonaparte, care habar n'avea de arta războiului. Şi astfel, la adăpostul unei canonade îngrozitoare, la care a contribuit însuşi generalul cu mâna lui, Francezii trecură podul. Tunul e specialitatea acestui tânăr general, educat în artilerie sub vechiul regim. Bonaparte e militar prin excelenţă. E oricând gata să se sustragă de la datorie şi să excrocheze casierul.

El e şi un observator original. A băgat de seamă că o ghiulea de tun, când atinge un om, îl ucide. Pe lângă această profundă înţelegere şi remarcabilă descoperire, tânărul mai are o pricepere deosebită pentru geografia fizică şi pentru evaluarea timpului şi a distanţelor. Are o formidabilă putere de muncă şi o idee limpede şi exactă asupra firii omeneşti în trebile publice. Ceiace s'a văzut în timpul Revoluţiei Franceze. A avut şi idealuri, dar le-a pierdut. Azi e înzestrat cu un simţ dramatic ascuţit, e extraordinar de dibaci în această direcţie, inspirându-se din arta actorului şi a directorului de scenă.

Armata cu care a trecut Alpii era în zdrenţe şi fără bani; ceeace ar fi încurcat pe un general clasic. Napoleon a făcut din această împrejurare o forţă echivalentă cu o mie de tunuri: a spus armatei sale că la capătul drumului, sunt haine, bani şi glorie.

Cea mai bună locuinţă din Tavazzano e un han între Milan şi Lodi. E împrejmuit de o vie. Aci e tabăra comandantului francez. Face de gardă un soldat tânăr care neavând mustaţă şi-a pictat o mustaţă îngrozitoare cu vax. Copiii dau ocol hanului şi ar voi să privească pe fereastră.

Un cămin şi o canapea; în mijlocul camerei o masă încărcată cu risotto milanez, brânză, struguri, pâine, măsline şi o carafă cu vin roşu.

Hangiul Giuseppe Grandi e un om scund de patruzeci de ani, cu faţa înnegrită de soare, vioi, vesel din fire.

Napoleon stă la capătul mesei. Şi-a aruncat pe canapea chipiul, sabia şi cravaşa. E foarte ocupat cu corectarea unei hărţi din memorie şi cu mâncarea. In zece minute a isprăvit, mâncând din toate bucatele deodată. Din când în când indică poziţia forţelor în luptă, lipind o pieliţă de strugure din gură pe hartă. Pe masă mai sunt condee şi cerneală, toate în neorânduială. Pletele lungi ale generalului, când se apleacă, se moae pe rând în risotto şi în cerneală.

Tăcere lungă, pe care o întrerupe Giuseppe care nu se mai poate reţine.

GIUSEPPE. — Excelenţa voastră doreşte...

NAPOLEON, *citind pe hartă şi mâncând cu mâna stângă* — Taci... Am treabă.

GIUSEPPE. — Bine, Excelenţă, bine. *(Tăcere).*

NAPOLEON. — Cerneală roşie!

GIUSEPPE. — Iertaţi, Excelenţă, d'a nenorocire n'am.

NAPOLEON, *glumind, cu spiritu-i corsican.* — Ucide! şi a-dă-mi sânge.

GIUSEPPE, *rânjind.* — Pe cine să ucid? Nu e decât calul Excelenţei voastre, santinela, coniţa de sus şi nevastă-mea.

NAPOLEON. — Ucide-ţi nevasta.

GIUSEPPE. — Cu plăcere, Excelenţă, cu plăcere... Numai că eu nu sunt atât de tare, şi m'ar ucide ea pe mine.

NAPOLEON. — Bine şi-aşa!

GIUSEPPE. — Excelenţa voastră îmi face prea mare cinste... *(Intinde mâna spre carafa de vin).* N'ar fi mai bine puţin vin roşu?...

NAPOLEON. — A! vinul... Nu! Ar fi risipă. Prea faceţi mare risipă! Nu ştiţi decât să risipiţi! *(Trage o dungă pe hartă cu coada furculiţei muiată în sos).* Curăţă masa. *(Bea vinul, se şterge cu şervetul, întinde picioarele şi rămâne gânditor cu sprâncenele încruntate).*

GIUSEPPE, *curăţând masa.* — Fiecare cu meseria lui, Excelenţă... Noi avem vin mult şi ieftin aşa că mai vărsăm din el. Dumneavoastră generalii, aveţi sânge mult şi ieftin, aşa că mai vărsaţi din el... N'am dreptate Excelenţă?

NAPOLEON. — Sângele nu costă nimic... Vinul costă bani. *(Se ridică şi se duce spre cămin).*

GIUSEPPE. — S'ar zice, Excelenţă, că purtaţi de grijă la orice... în afară de viaţa omului.

NAPOLEON. — Pentrucă viaţa omenească, prietene, îşi poartă singură de grijă. *(Se aşează comod pe canapea).*

GIUSEPPE, *cu admiraţie.* — Ce netoţi suntem pe lângă dv. Excelenţă! Ah! Diavolo! De-aş afla taina succesului dv!...

NAPOLEON. — Te-ai face împăratul Italiei, nu?

GIUSEPPE. — Nu, Excelenţă, crede-mă că nu... E prea multă bătae de cap. Şi-apoi dacă aş fi împărat, ce s'ar face hanul meu? Vă face plăcere să priviţi cum vă servesc. Ei bine şi eu m'aşi amuza văzându-vă Impăratul Europei, guvernând ţara în locul meu... *(Chiteşte faţa de masă, ţinând-o de mijloc cu dinţii).*

NAPOLEON. — Impăratul Europei!... Numai al Europei?

GIUSEPPE. — Aşa e, de ce numai al Europei? Al lumii, Excelenţă, Impăratul lumii!... Supune toate ţările! *(Pune faţa de masă într'un sertar).*

NAPOLEON. — Şi să guvernez pentru toţi. Şi să lupt pentru toţi!... Şi să fiu sluga tuturor, având aerul că sunt stăpânul tuturor!... Giuseppe!

GIUSEPPE, *lângă bufet.* — Excelenţă!

NAPOLEON. — Nu-ţi dau voie să-mi vorbeşti de mine, înţelegi?

GIUSEPPE, *apropiindu-se umil de picioarele canapelei.* — Iertaţi-mă! Excelenţa voastră nu e ca ceilalţi oameni mari, căci toţi preferă pe cel supus.

NAPOLEON. — Bun! Bun! Afară de asta pe cine preferă? Spune-mi, oricine ar fi.

GIUSEPPE. — Cum nu, Excelenţă, cum nu... Excelenţa voastră a văzut cumva pe coniţa de sus?

NAPOLEON, *sare în sus şi-l priveşte cu luare aminte.* — Ce vârstă are?

GIUSEPPE. — Vârsta potrivită, Excelenţă.

NAPOLEON. — Adică şaptesprezece, sau treizeci de ani?..

GIUSEPPE. — Treizeci, Excelenţă, treizeci.

NAPOLEON. — Drăguţă?

GIUSEPPE. — Eu nu pot vedea cu ochii Excelenţei voastre...

Continuare în pag. 6-a

Fiecare crede după el. Pentru mine, e frumoasă... *(Viclean)*. Să-i pun și ei masa aci, alături?

NAPOLEON, *brusc*. — Nu, nu! Până nu s'o întoarce ofițerul pe care-l aștept. *(Se uită la ceas, și umblă cu pași mari prin cameră.*

GIUSEPPE, *cu convingere*. — Credeți-mă, Excelență, ce vă spun... A fost prins de Austriaci. Că dacă ar fi slobod, n'ar îndrăzni să vă facă să așteptați.

NAPOLEON. — Dacă ar fi așa Giuseppe, m'aș înfuria într'atât... Ah! Nimic nu m'ar împăca, mai înainte de a vă fi spânzurat pe toți, cu femeia de sus cu tot!

GIUSEPPE. — Suntem cu toții la dispoziția Excelenței voastre. Cu plăcere... In ce privește conița, nu pot vorbi în numele ei... Dar cred că nici o coniță n'ar putea să vă reziste, domnule general.

NAPOLEON, *nemulțumit, și-a reluat preumblarea*. — Nu, n'am să te spânzur... N'aș avea nici o plăcere să spânzur un om care nu are nimic împotrivă.

GIUSEPPE. — Nimic împotrivă, Excelență, nimic... *(Napoleon privește nerăbdător la ceas)*. Ah! Cum se cunoaște că sunteți un om mare. Știți să așteptați... Un caporal sau un sublocotenent ar fi amenințat, ar fi înjurat, ar fi bătut...

NAPOLEON. — Nu te mai pot suferi cu lingușirea asta... Ieși afară de trăncănește. *(Se așează din nou la masă, cu coatele rezimate, studiind harta)*.

GIUSEPPE. — Mă duc, Excelență, mă duc!... Nu te mai supără nimeni!

NAPOLEON. — Cum o veni, trimite-l încoace.

GIUSEPPE. — Indată, Excelență, îndată.

UN GLAS DE FEMEIE *de departe*. — Giuseppe! *(Glasul e foarte melodios și cele două note de la sfârșit fac un interval ascendent)*.

NAPOLEON, *surprins*. — Cine e?

GIUSEPPE, *tainic*. — Conița, Excelență, conița.

NAPOLEON, *aer absent*. — A! da! Ce coniță? care coniță?

GIUSEPPE. — Conița străină, Excelență.

NAPOLEON. — Care coniță străină?

GIUSEPPE, *dând din umeri*. — De un' să știu? A venit cu o jumătate de ceas înaintea dv., cu o căruță închiriată la Borghetto. E singură, Excelență... Niciun servitor... O geantă de călătorie și un cufăr — atât. Vizitiul mi-a spus că a lăsat la Vulturul de aur un cal de luptă cu harnașament militar.

NAPOLEON. — Un cal de luptă! O femeie! Extraordinar...

GLASUL FEMEII, *ultimele două note în scoborîre*. — Giuseppe!

NAPOLEON, *ascultând*. — Voce interesantă!

GIUSEPPE. — Și conița e interesantă, Excelență... *(răspunzând de departe)*. Indată, coniță, îndată! *(Vrea să plece)*.

NAPOLEON, *îl oprește cu o lovitură puternică pe umăr*. — Stai! Las-o să vie singură.

ACELAȘ GLAS, *nerăbdător*. — Giuseppe!

GIUSEPPE, *glas rugător*. — Dați-mi voie să mă duc, Excelență... Ca hangiu, trebuie să mă duc când sunt chemat...

UN GLAS BĂRBĂTESC, *de afară*. — Hei! Hangiule! *(Se aude o cravașă căzând pe o bancă de-afară)*.

NAPOLEON, *redevine general și dă deoparte pe Giuseppe*. — Ah! Insfârșit! A venit... *(către Giuseppe.* Du-te, repede! Te așteaptă cucoana de sus. *(Napoleon se așeză cu spatele spre cămin; aer militar, hotărît)*.

GIUSEPPE, *luându-și repede tava*. — Am șters-o, Excelență! *(A eșit)*.

VOCEA BĂRBĂTEASCĂ, *cu nerăbdare*. — Ce dracu? Ați adormit cu toți aici? *(Ușa cedează unei lovituri de picior și apare un locotenent plin de praf. Are 24 de ani. Fața mulțumită de sine, palidă, de neam ales. Vitalitatea plină de vigoare. La vederea lui Napoleon, surprins, salută)*.

NAPOLEON, *aspru*. — Insfârșit, bine că ai venit! Aveai instrucții să mă aștepți aci la șease seara cu scrisorile și telegramele de la Paris. E opt fără un sfert acum... Ți s'a dat acest serviciu pentrucă ești bun călăreț și ai calul cel mai bun din tabără. Și iată-te pe jos, cu *o sută* de minute întârziere! Ce înseamnă asta? Unde ți-e calul?

LOCOTENENTUL, *care nu bănuiește cine va fi Napoleon, aruncă morocănos mănușile pe masă, odată cu mantaua și cravașa*. — A, da! Unde e calul? Asta aș vrea s'o știu și eu, domnule general... Unde să fie? *(Emoționat)*. Nu vă puteți închipui cât țineam la cal!

NAPOLEON, *mânie sarcastică*. — Da, așa e! *(Brusc)*. Unde e corespondența?

LOCOTENENTUL, *cu un aer important și parcă mulțumit că poate da o veste extraordinară*. — Habar n'am.

NAPOLEON, *neputând crede urechilor*. — Cum? N'ai habar?

LOCOTENENTUL. — Nu. Cum nici dvs. n'aveți habar domnule general! Știu, mă veți da în judecata consiliului de războiu... Cu atât mai rău... Mi-e perfect egal. Dar când voi pune mâna, domnule general, pe tânărul cu fața de mironosiță, știu că n'o să-i meargă bine!... O să-l...

NAPOLEON, *se apropie de masă*. — Ce tânăr cu fața de mironosiță? Vino-ți, te rog, în fire. Raportează ce-ai făcut.

LOCOTENENTUL. — Mi-a jurat frăție eternă! Ce, e puțin lucru? Mi-a spus că ochii mei seamănă cu ai sor'si... A plâns... da a plâns... când l-am povestit cum m'am despărțit de Angelica. Mi-a încredințat revolverele, calul, corespondența... Și asta-i puțin lucru?...

NAPOLEON, *uluit*. — Și de ce a făcut toate acestea?

LOCOTENENTUL. — Cum de ce? Ca să-mi dovedească încrederea lui în mine. Și când i-am dat și eu revolverele, calul, corespondența...

NAPOLEON, *furios*. — Drace! de ce i le-ai dat?

LOCOTENENTUL. — Tot așa: ca să-i arăt încrederea mea în el... Și m'a trădat! Nu s'a mai întors! Ah! Hoțul! Banditul! Și vă spun, domnule general, că dacă pun mâna pe el...

NAPOLEON, *desgustat, îi întoarce spatele*. — Mi-ai spus-o... Ce fel de om era? *(strigând)* Giuseppe! Giuseppe!

LOCOTENENTUL. — De unde era să știu eu ce fel de camarad aveam în față? De-ați ști cât mi-e de foame acum...

GIUSEPPE. — Ce doriți, Excelență?

NAPOLEON, *cercând să-și reție furia*. — Du... du pe domnealui, dă-i de mâncare și un pat să doarmă, dacă dorește. Mai târziu să-l întrebi ce i s'a întâmplat și să-mi comunici și mie... *(Locotenentului)* Ești arestat.

LOCOTENENTUL. — Mă așteptam... Numai un nobil poate înțelege un nobil. *(Aruncă sabia pe masă. Giuseppe o dă politicos lui Napoleon care o aruncă furios pe canapea)*.

GIUSEPPE. — Ați fost atacat de Austriaci, domnule locotenent?

LOCOTENENTUL, *cu dispreț*. — Atacat... pfff! Aș fi putut să-l distrug! Ah! de ce nu l-am distrus? Și mai spunea că n'a întâlnit încă om la care să ție atât de mult ca la mine!... Ba mi-a legat și gâtul cu batista lui... Aveam o rană și mă durea. Uite! *(Scoate batista din jurul gâtului. Giuseppe o ia și se uită cu luare aminte)*.

GIUSEPPE, *lui Napoleon*. — O batistă femeiască, Excelență... *(O miroase)* Parfumată.

NAPOLEON. — Cum? *(Ia batista și o privește atent)*. Hm! *(O miroase)*. Ha! *(Se preumblă gânditor privind batista, apoi o vâră în haină)*.

VOCEA FEMEIASCĂ, *de-afară*. — Giuseppe!

LOCOTENENTUL, *împietrit*. — Hai? Ce e! Cine e?

GIUSEPPE. — Mă cheamă conița de sus!

LOCOTENENTUL. — Conița!?

VOCEA. — Giuseppe! Giuseppe! Unde ești?

LOCOTENENTUL, *cu aer teribil*. — Sabia! Unde e sabia! *(Ia sabia de pe canapea, și-o scoate din teacă)*.

GIUSEPPE, *repezindu-se la el*. — Domnule locotenent! Domnule locotenent! Ce-ți dă în gând? E o coniță... N'auzi că e glas de femeie?

LOCOTENENTUL. — Cunosc glasul! Nu 'nțelegi? Lasă-mă să trec... *(Iși face loc cu violență și se aruncă spre ușă. Ușa se deschide și apare doamna străină. E o femeie foarte atrăgătoare, înaltă și foarte grațioasă. E foarte feminină dar fără nicio slăbiciune. Piele blondă, păr brun aurit, ochi gris. Napoleon ia deodată conștiință de sinesi, când ochii femeii cad asupra lui. Figura lui se colorează. Ea bagă de seamă și spre a nu-l încurca privește spre ceilalți. Zărind pe locotenent, ea devine de o paliditate mortală, apoi roșește toată. Locotenentul dă un țipăt de triumf, o arată cu degetul, apoi o prinde de mână. Inchizând ușa violent o aduce în mijlocul odăii)*. Insfârșit am pus mâna pe dumneata. A! Te-ai deghizat femeiește? *(Cu o voce care tună)* Scoate rochia...

GIUSEPPE. — O! Domnule locotenent...

DOAMNA, *spăimântată și indignată*. — Domnule, domnilor, vă rog! Giuseppe!

LOCOTENENTUL. — Lăsați-mă, domnule general... Lăsați-mă să-i arăt eu lui!

NAPOLEON. — Lui? Cui, domnule? Ce ai cu această doamnă?

LOCOTENENTUL. — Doamnă! E bărbatul în care am avut încredere! *(Se îndreaptă spre ea)*.

DOAMNA, *refugiindu-se în spatele lui Napoleon, îi strânge brațul pe care acesta l-a întins spre a o ocroti*. — Dumnezeule! Mulțumesc domnule general.

NAPOLEON. — E absurd domnule! Vezi bine că e o doamnă! Lasă sabia jos. Ți-am spus că ești arestat. Numaidecât!

DOAMNA. — Domnule general, e vorba poate de fratele meu, tiac de armata generalului Massena... Imi seamănă foarte mult. E mai bine să plec de-aci!

NAPOLEON. — Iertați, doamnă.... Aș vrea să știu totuș ce treabă are cu corespondența mea un ofițer al generalului Massena. Voiți să-mi dați câteva lămuriri?

GIUSEPPE, *discret*. — Haidem, domnule locotenent...

LOCOTENENTUL, *către doamnă*. — Scuzele mele, doamnă, credeam că...

DOAMNA. — Imi pare bine că nu mai ești supărat pe mine, domnule locotenent... *(Ii întinde mâna)*.

LOCOTENENTUL, *voind să-i sărute mâna*. — O doamnă, câtuși de... A! Mâna dv. e la fel cu a fratelui dv. și... acelaș inel.

DOAMNA, *candid*. — Suntem gemeni.

LOCOTENENTUL. — Așa da... *(Iși ia mănușile, mantaua și cravașa și iese)*. Imi pare destul de rău că trebuie să vă părăsesc...

NAPOLEON, *întorcând spatele*. — Idiotul!

DOAMNA. — Cum să vă mulțumesc, domnule general, pentru...

NAPOLEON, *întorcându-se deodată spre ea*. — Corespondența! Hai! Repede! *(Intinde mâna să primească)*.

DOAMNA, *ducând fără voe mâna la piept*. — Domnule general...

NAPOLEON. — Nu, nu te face că plângi.

DOAMNA, *surâs printre lacrimi*. — Te cunosc. Dumneata ești faimosul general Buo-na-parr-té *(accent italian)*.

NAPOLEON, *supărat, accentuând franțuzește*. — Bonaparte, doamnă, Bonaparte... Și acum scrisorile, te rog. *(Smulge femeii fișiul de la gât, scoate batista cealaltă din haină, le privește, le miroase, le aruncă pe masă)*. Sunt la fel. Acelaș parfum. Scrisorile! Dacă nu vrei să le iau singur! Dumneata ai venit aci pentrucă Austriacii în slujba cărora ești, mă credeau în altă parte... Eu sunt totdeauna acolo unde adversarii mei nu se așteaptă... Ai căzut în gura leului. Ești o femeie plină de curaj, fii cuminte... N'am timp de pierdut. Scrisorile!! *(Inaintează)*.

DOAMNA, *furie copilărească, lacrimi*. — Eu, curajoasă!... Ah! Nu mă cunoști... Mă doare aci *(arată inima)*. Dar totul e în zadar acum, pentrucă d-ta n'ai teamă, n'ai inimă, n'ai simțire, n'ai... *(Se oprește și cade în genunchi)*. O! domnule general, te rog să mă lași să plec fără să-mi pui vre-o întrebare! Vei avea corespondența, ți-o jur!...

NAPOLEON, *întinde mâna*. — Perfect! Aștept!

DOAMNA, *se ridică deodată, și în timp ce-l privește perplex își torturează spiritul să găsească un mijloc de a-l înșela. Privirea lui e neclintită. (Doamna suspină ușor)*. Mă duc să aduc scrisorile. Sunt la mine, sus. *(Se îndreaptă spre ușă)*.

NAPOLEON. — Vin și eu.

DOAMNA, *părăsindu-și planul*. — Numai e nevoie. Nu sunt acolo.

NAPOLEON. — Știu... Sunt aici. *(Arată corsagiul ei)*.

DOAMNA, *duios*. — Domnule general, aș vrea să păstrez o singură scrisorică particulară... numai una... Dumneata care ești un om curagios! O! Lasă-mi-o... *(Vrea să îngenuncheze)*.

NAPOLEON, *brusc și rece*. — Scoală-te! *(Ii întoarce spatele. Când revine, ea e pe canapea. Victoria lui e complectă. Se așează alături, îngăduindu-și jocul cu victima)*. De unde știi că sunt curagios? Există doar o singură pasiune universală: frica! Din miile de însușiri ale omului, una singură există la toți: frica! Frica e cauza principală a războiului!

DOAMNA, *grav cu un entusiasm crescând*. — Taina forței dumitale... e desigur altceva decât frica: e încrederea în dumneata însuți!... Ai încredere în propriul dumitale destin! Ne arăți tuturor, nouă celor slabi, ce am putea fi dacă am avea voință și curaj. De aceia *(cade la picioarele lui)* noi te adorăm cu toții. *(Ii sărută mâinile)*.

NAPOLEON, *încurcat*. — Ta, ta, ta, ta! Sus, doamnă, te rog!

DOAMNA. — Nu respinge acest omagiu. Vei fi împăratul Franței, al Europii, poate al lumii...

NAPOLEON, *învins, ridicând-o*. — Te rog! Te rog. Nu, nu! E o nebunie! Liniștește-te! *(O ia în brațe, alintând-o)*. Hai copilule!

DOAMNA, *abea oprindu-și lacrimile de fericire*. — Și nu ești supărat pe mine?

NAPOLEON. — Supărat? Nu, nu... *(O bate încet pe obraji)* Și acum suntem prieteni?

DOAMNA, *transportată*. — Prieteni? Ingădui să fim prieteni? *(Ii întinde amândouă mâinile cu un surâs radios)*. Vezi, ți-am dovedit încrederea mea în dumneata!

NAPOLEON, *strigăt de furie, ochi înflăcărați*. — Cum?

DOAMNA. — Ei bine, ce e?

NAPOLEON. — Increderea dumitale în mine! Ca să-ți arăt apoi și încrederea mea în dumneata, și s'o ștergi cu scrisorile. Nu? Ah! Dalila! Dalila! Ai încercat să mă vrăjești și eu am fost tot atât de idiot ca și locotenentul meu! *(Amenințător)*. Dar s'a isprăvit! Hai! Scrisorile... Repede! Nu vreau să mai fiu tras pe sfoară!

DOAMNA, *văzând că i s'a tăiat drumul spre ieșire*. — Cum? Indrăznești să-mi vorbești astfel? Se cunoaște corsicanul aventurier și murdar...

NAPOLEON, *ieșit din fire*. — Demon! Incă odată: îmi dai scrisorile? Altfel le iau cu forța!

DOAMNA, *cu mâinile în jos*. — Poftim! Ia-le cu forța! *(Iși încrucișază brațele ca o martiră. Gestul acesta deșteaptă instinctul scenic al lui Napoleon. Vrea să arate femeii că și-a găsit un partener bun și în teatru. Figura lui se înseninează. Iși pune mâinile la spate cu o răceală provocătoare, o privește de două ori de sus în jos, ia o priză de tabac, se șterge, își pune batista la loc. In acest interval poza eroică a tinerei femei devine tot mai ridiculă...*

DOAMNA, *cu brațele încrucișate*. — Să vedem! Ce-ai de gând să faci?

NAPOLEON. — Să-ți compromit atitudinea.

DOAMNA. — Imbecilul! *(Părăsește atitudinea și se așează pe canapea cu mâinile la spate)*.

NAPOLEON. — Așa da. Ascultă-mă. Imi placi. Și ceeace e mai mult, apreciez respectul...

DOAMNA. — Apreciezi ceeace n'ai.

NAPOLEON. — Inchipuie-ți că sunt intimidat de respectul pe care-l datorez sexului, frumuseții, eroismului, etc., etc. Inchipuie-ți că ezit să pun mâna pe scrisori, că-mi ascund slăbiciunea făcând pe eroul generos, crutându-te de violența mea. Oare nu m'ai disprețui atunci din adâncul inimei dumitale de femeie? Nici o femeie n'ar fi atât de proastă să se poarte astfel, prostește... Ei bine, Bonaparte când vrea știe să se ridice la înălțimea și situația necesară, purtându-se cum s'ar purta o femeie. Mă înțelegi? *Fără a mai rosti un cuvânt, femeia se ridică, vâră mâna în sân și scoate un pachet de hârtii. Ar vrea să i-le arunce în cap, dar buna creștere o împiedică să se ușureze astfel. Ii întinde politicos pachetul privind în altă parte. In aceiaș clipă, se repede în partea cealaltă a camerei își acoperă fața cu mâinile, apoi se așează pe scaun cu fața spre rezemătoarea scaunului.*

NAPOLEON. — Așa da! Foarte bine! *(Inainte de a deschide scrisorile)*. Scuză-mă. *(Văzând-o cu fața acoperită)* Supărată pe mine, nu? *(Desface pachetul)*.

DOAMNA, *descoperindu-și fața fără lacrimi*. — Imi pare rău... pentru dumneata. Voi vedea cum îți pierzi onoarea.

NAPOLEON. — Pfff! Numai atât? *(Ia o scrisoare)*.

DOAMNA. — Și fericirea.

NAPOLEON. — A! Fericirea!... Mititica mea doamnă, pentru mine fericirea e lucrul cel mai plicticos din lume... Aș fi eu aci dacă m'aș ocupa de fericire? Și pe urmă?...

DOAMNA. — O, nimic altceva... Numai că în ochii Franței vei face tristă figură! *(Ridicându-se și apropiindu-se de masă)*. Domnule general, în acest pachet e scrisoarea unei femei. Dă-mi-o.

NAPOLEON. — De ce?

DOAMNA. — E de la o veche prietenă. Imi scrie să împiedic să ajungă o anumită scrisoare în mâinile dumitale.

NAPOLEON. — In ce scop vi s'a scris acea scrisoare?

DOAMNA. — Pentru a compromite pe directorul Barras.

NAPOLEON, *încruntând sprâncenele, speriat*. — Barras! Doamnă, ia aminte! Directorul Barras e prietenul meu personal.

DOAMNA. — Da... Sunteți prieteni prin soția dumitale.

NAPOLEON. — Nu-ți dau voie să vorbești de soția mea. Și cine e femeia la care faci aluzie?

DOAMNA, *liniștită de pe scaunul ei, un picior peste cellalt*.— O ființă proastă, extravagantă, care are un soț foarte capabil și ambițios, un soț care o cunoaște profund,.. un soț care știe că a fost mințit de ea asupra vârstei, averei, poziției sociale,.. un soț care știe că e incapabilă să fie credincioasă cuiva,.. un soț care nu se poate opri din instinct bărbătesc să se slujească de ea pe lângă Barras, în vederea avansării.

NAPOLEON, *murmură, exasperat rece*. — Viperă! Plata pentrucă ai fost silită să-mi dai scrisorile!

DOAMNA. — Ce prostie! Afară numai dacă nu crezi că acel soț ești dumneata...

NAPOLEON, *depărtându-se de ea*. — O să mă facă să-mi pierd capul... *(femeii)* Du-te!!

DOAMNA, *nemișcată*. — Nu fără scrisoare.

NAPOLEON. — Du-te! Du-te! Ieși! *(Ii întoarce spatele. Ea râde. El se întoarce imitând-o cu furie)*. Ha! ha! ha! De ce râzi?

DOAMNA. — De dumneata, generale! *(Sărind în sus cu obrajii în flacări)*. Ține-ți scrisorile. Citește propria-ți necinste, și să-ți fie de bine! La revedere! *(Vrea să plece)*.

NAPOLEON. — Propria mea... Stai! Iți poruncesc! *(Și cum femeia nu se oprește, Napoleon se repede, o apucă de mână și o aduce înapoi)*. Ce vrei să spui? Haide, explică-te, sau... *(Ea îl privește sfidător)*. Hienă mică, dece nu răspunzi la o întrebare politicoasă? Așa, dar să citesc scrisoarea? *(Intinde mâna spre scrisori)*.

DOAMNA. — Intr'adevăr, nu știu cum ai mai putea evita s'o citești... *(Napoleon își retrage brusc mâna)*. O! Nu te teme... Vei găsi multe lucruri interesante.

NAPOLEON. — Și anume?

DOAMNA. — Bunăoară, un duel... cu Barras, o scenă casnică, un cămin distrus, un scandal public, o carieră zdrobită, și altele.

NAPOLEON. — Hm! *(O privește, ia pachetul, îl cântărește, îl trece în mâna stângă pe care o duce la spate și îndreptându-se spre fund privește afară, plin de gânduri. Se întoarce brusc plin de energie)*. Iată prada dumitale, doamnă. Curajul și hotărîrea dumitale merită tot succesul. Poftim scrisorile pentru care ai luptat atât de bine. Și amintește-ți că aventurierul corsican știe să fie și generos după luptă cu cel învins, precum a fost îndrăsneț și întreprinzător mai înainte, în fața dușmanului. *(Ii dă pachetul)*.

DOAMNA. — Nu... Nu mai am nevoie de scrisori. *(Cu voie bună)* La revedere, domnule general. *(Vrea să plece)*.

NAPOLEON, *aruncând pachetul pe canapea și împiedecând ieșirea*. — Nu ți-e teamă de loc? Sau ești una din acele femei cărora le plac să fie bătute până la vânătăi?

DOAMNA. — O, nu, domnule general... Nu-mi plac astfel de voluptăți. Vreau să plec. Ți-am furat scrisorile și ți le-am dat înapoi. M'ai iertat pentrucă ești generos. Și acum vrei să-mi zici adio? *(Ii întinde mâna grațios)*.

NAPOLEON, *refuzând mâna, deschide ușa și strigă furios*. — Giuseppe *(mai tare)* Giuseppe!... *(Inchide ușa și revine în mijlocul camerei)*.

GIUSEPPE, *apare în ușă*. — Excelență!

NAPOLEON. — Unde este imbecilul?

GIUSEPPE. — După instrucțiile dv. a mâncat bine și acum jucăm cărți, amândoi ca să ne mai treacă vremea.

NAPOLEON. — Adu-l aci. *(Doamnei)* Vă rog să mai rămâneți câteva clipe, doamnă. *(Napoleon vâră în buzunar pachetul de scrisori. Până la sosirea ofițerului, fără sabie, fără mănuși, niciun cuvânt)*. Locotenent!

LOCOTENENTUL, *încurajator*. — Domnule general!

NAPOLEON. — Trebuie să regăsești omul care ți-a furat corespondența. De această corespondență depinde soarta războiului, a Franței, a Europei, a omenirii poate. Imi pare rău pentru d-ta. Va trebui, altfel, să te degradez în fața regimentului.

LOCOTENENTUL, *bonom*. — Nu vă faceți atâta inimă rea domnule general... Cu sau fără scrisori tot vom bate pe Austriaci!... Unde să mă duc acum să-l caut pe ăla cu scrisorile...

GIUSEPPE, *politicos*. — Domnule locotenent, ți-a luat și calul!

LOCOTENENTUL, *tresărind*. — Așa e! Uitasem!... Viu sau mort, voi găsi calul! Voi găsi și scrisorile! Giuseppe, dă fuga și pune șaua pe una din mârțoagele tale... Inainte, marș!... Hai, repede!... *(Il îmbrâncește)*.

GIUSEPPE. — Indată, domnule locotenent, îndată! *(Dispare. Soarele apune în vie)*.

LOCOTENENTUL, *privind în jurul lui, mergând spre ușă*.— A-propos, domnule general... Sabia mea nu e la dv.? Unde dracu să fi... *(Iese vorbind)*.

DOAMNA, *nemișcată*. — Ce înseamnă toate acestea, domnule general?

NAPOLEON. — *Că scrisorile sunt pierdute!*

DOAMNA, *apropiindu-se de masă*. — Și cariera acestui tânăr sacrificată?

NAPOLEON. — Pfff!... Tânărul acesta prețuiește mai puțin decât glontele care l'ar ucide! *(râde)* Scapă-l dumneata, care ești atât de dibace! Dumneata l-ai pierdut! *(Energie sălbatecă)* Urăsc soldații răi! *(Iese în vie. Ea îl urmează dar e împiedicată să iasă de apariția locotenentului, înmănușat, cu sabia încinsă și coif, care traversează camera. Ea îi taie drumul)*.

DOAMNA. — Domnule locotenent!

LOCOTENENTUL. — Serviciul, doamnă, serviciul!

DOAMNA. — Te rog, domnule locotenent! Ce ai de gând să faci cu fratele meu?

LOCOTENENTUL. — Ții la el?

DOAMNA. — Dacă i s'ar întâmpla ceva, aș muri! Uite, făgăduiesc să ți-l dau pe mână, îl vei cruța?

LOCOTENENTUL. — Dar dacă mă atacă el? Are revolverele mele. Și calul?

DOAMNA. — Vei avea și calul!

LOCOTENENTUL. — Pe cuvânt de onoare?

DOAMNA. — Pe cuvânt de onoare! *(Ii întinde mâna)*.

LOCOTENENTUL, *reținându-i mâna*. — Il cruț! Sora lui e foarte frumoasă. *(Incearcă s'o îmbrățișeze)*.

DOAMNA, *ferindu-se*. — Domnule locotenent: e în joc destinul Europei, al umanității...

LOCOTENENTUL. — La dracu destinul umanității... *(Se apropie)* Numai o guriță!

DOAMNA. — Deocamdată încearcă de împacă pe general. Spune-i că ești hotărît să prinzi pe frate-meu, de-ar fi să-ți pierzi viața. El n'o să te creadă. Și pe urmă îi aduci pe frate-meu!

LOCOTENENTUL. — Perfect! Nu ești proastă!... *(Strigă)* Giuseppe!...

DOAMNA. — St! Nici un cuvânt lui Giuseppe! *(Pune un deget pe gură. El deasemenea. Apoi cu un surâs încântător ea schimbă gestul în sărutare pe care i-o trimite din ușa pe unde iese. Apare Giuseppe)*.

LOCOTENENTUL. — Du-te caută pe general. Spune-i că vreau să-i vorbesc.

GIUSEPPE. — Pe lumea asta tristă, domnule locotenent, un general poate să cheme un locotenent, dar un locotenent nu poate să cheme un general!

LOCOTENENTUL. — A! Crezi că n'o să vie? *(Apare Napoleon. E plin de gânduri)*. Iată-l; domnule general, dacă pun mâna pe tânărul acela...

NAPOLEON, *cu o gravitate ironică*. — Asta n'ai s'o poți face, dragul meu!

LOCOTENENTUL. — A! Nu credeți? Dar dacă vi-l dau pe mână, nu mă mai degradați în fața regimentului, nu-i așa? Dece să dăm altor regimente prilej să râdă de-al nostru?

NAPOLEON. — Giuseppe! Ce să facem cu ofițerul acesta? Spune numai prostii!...

GIUSEPPE. — Faceți-l general, Excelență! Atunci tot ce o să spună, o să fie genial!

LOCOTENENTUL. — Ha! haha! *(Se aruncă pe canapea ca să râdă mai bine)*.

NAPOLEON, *luând pe Giuseppe de ureche*. — Nu ești la locul tău aici la han, meștere Giuseppe!... Vrei să vii cu cu mine să fac din tine un om?

GIUSEPPE. — Nu, nu mulțumesc, domnule general! Asta înseamnă să muncești, și acum, vezi d-ta, îmi place numai să vorbesc!...

NAPOLEON. — Așa dar, tu nu simți în tine un demon nesățios care cere să fie hrănit cu fapte și victorii,... îndopat zi și noapte,... un demon care, prin sudoarea frunții, să-ți dea zece minute de bucurie după săptămâni de munci herculiane,... un demon care să-ți aducă într'o mână o coroană, în cealaltă o lopată de galeră...

GIUSEPPE. — De loc! Demonul meu îmi cere de trei ori pe zi omletă, cârnați, struguri, brânză, mămăligă și vin!

NAPOLEON, *cu un aer de ceremonie sardonică, întorcându-se către locotenent*. — Sper că nu ți-am dat vreo ambiție oarecare...

LOCOTENENTUL. — Câtuși de puțin! Totul e hazard! Cine credeți, domnule general, că a câștigat bătălia de la Lodi? Să v-o spun eu... Calul meu!... Și acum ați mai trage cu artileria asupra Austriacilor, dacă noi, cavaleria, n'am fi găsit vadul și n'am fi căzut în flancul inamicului?.. Prin urmare cine a găsit vadul a câștigat bătălia de la Lodi... Ei bine, cine l-a găsit? Eu... Cine a trecut întâi pe malul cellalt? *Eu*... Calul meu a găsit vadul! *(Cu convingere, ridicându-se după canapea)* Acest cal este adevăratul învingător al Austriacilor!...

NAPOLEON. — Idiot! De trei ori idiot! Am să te împușc fiindc'ai pierdut corespondența! Am să te leg de gura tunului, auzitu-m'ai?... *(Apare un ofițer francez fără a fi zărit)*. De unde să-l prinzi, pe spion, dacă nu există?

OFIȚERUL, *înaintează între ei, rostind cu vocea femeii străine*. — Domnule locotenent, sunt prizonierul dumitale. *(Ii oferă sabia. Napoleon uluit, apucă femeia de mână spre a o privi mai bine, căci afară s'a întunecat)*.

LOCOTENENTUL. — Ei bine, domnule general?... *(Doamnei)*. Și calul meu unde e?

DOAMNA. — In perfectă stare, domnule locotenent. Te așteaptă la Borghetto. Iar scrisorile sunt într'un loc foarte ciudat. Sora mea a vrăjit pe general și... Imi dai voe, domnule general? *(E gata să desfacă haina generalului)*.

NAPOLEON, *rece*. — Dacă îndrăznești!

DOAMNA. — Mulțumesc. *(Desface haina și scoate scrisorile)*. Iată. *(Arătând și lui Giuseppe)* Vezi?

GIUSEPPE, *fugind*. — Dumnezeule! Sunt vrăjite!... Nu le atingeți! Dați-le foc,... cu vrăjitoarea împreună!

NAPOLEON, *gânditor*. — Da, să le ardem! Du-te, Giuseppe, adu o lumânare!...

GIUSEPPE, *tremurând și bâlbâind*. — Cum, singur, în întunerec,.. într'o casă cu vrăjitoare...

LOCOTENENTUL. — Ia-mă de braț, Giuseppe. Haidem! *(Ies amândoi la braț. Afară noapte înstelată*

DOAMNA, *aruncă scrisorile pe masă și se așează pe canapea, bucurându-se de senzația de a fi scăpat de rochii*. — Ei bine, domnule general, te-am bătut!

NAPOLEON. — Ți-a lipsit și delicatețea și pudoarea. Crezi că acest costum e decent?

DOAMNA. — Seamănă foarte mult cu al dumitale, mi se pare!

NAPOLEON. — Roșesc eu pentru dumneata.

DOAMNA, *cu naivitate*. — Da, soldații sunt atât de rușinoși! *(Il privește cu viclenie, cu scrisorile în mână)*. N'ai vrea să le citești, înainte de a le arde, domnule general? Trebuie să fi foarte curios... Aruncă o privire măcar... *(Aruncă pachetul pe masă și întoarce capul)*. Eu nu mă uit.

NAPOLEON. — Nu sunt câtuși de puțin curios, doamnă. Dar cum dumneata arzi de dorința de a le citi, iată îți dau voie să le citești.

DOAMNA. — Nu mai am nevoie! Le-am citit.

NAPOLEON, *tresărind*. — Cum?!

DOAMNA. — Când am fugit pe calul locotenentului. Eu știu ce cuprind scrisorile și dumneata nu.

NAPOLEON. — Să mă ierți, le-am citit și eu acum zece minute, în vie!

DOAMNA. — A! *(Sărind în picioare)* Domnule general, nu te-am bătut! Intr'adevăr, te admir! *(Râde și îl bate pe obraji)*. Omagiile mele, sincere și adevărate de data aceasta! *(Ii sărută mâna)*.

NAPOLEON, *retrăgându-și repede mâna*. — Te rog! Te rog. Nu mai vreau vrăjitorii...

DOAMNA. — Aș vrea să-ți spun ceva... Mi-e teamă că n'ai să înțelegi.

NAPOLEON. — Asta nu trebuie să te reție!

DOAMNA. — E drept! Ei bine, iată! Ador un bărbat căruia nu-i e teamă să fie josnic și egoist...

NAPOLEON, *indignat*. — Dar nu sunt nici josnic, nici egoist!...

DOAMNA.— Lasă, dumneata nu știi să te prețuiești! Vreau să vorbesc de o anumită naivitate, și încă foarte accentuată, pe care o ai.

NAPOLEON. — Așa da!

DOAMNA. — N'aveai nevoe să citești scrisorile, dar erai curios să știi ce cuprind. Că te-ai dus în vie și le-ai citit spre a pretinde că nu le-ai citit, e după mine actul cel mai josnic pe cari l-a comis vreodată cineva.

NAPOLEON, *deodată*. — De unde ai luat aceste scrupule vulgare, această... *(emfază disprețuitoare) conștiință?* Te credeam o doamnă, o aristocrată! Bunicul a fost băcan?

DOAMNA. — Nu, a fost Englez.

NAPOLEON. — A! Ințeleg totul! Englezii sunt un popor de prăvăliași... Ințeleg acum de ce m'ai biruit!

DOAMNA. — Dar nu te-am biruit... și nu sunt Englezoaică!

NAPOLEON. — Ba ești! Englezoaică până în măduva oaselor! Și ascultă să-ți spun eu ce înseamnă să fii Englez.

DOAMNA. — De ce nu! *(Ea șade pe canapea, să asculte. Sigur de auditorul lui, Napoleon își fortifică poziția de actor. Vocea lui răsună în întunerec cu intensitate)*.

NAPOLEON. — Omenirea se împarte în trei clase: clasa de jos, clasa mijlocie și clasa de sus. Cei de jos și cei de sus au un punct comun: n'au nici un scrupul, nici o moralitate. Cei de jos sunt de-asupra oricărei moralități, cei de sus, dedesubt. Nu mi-e teamă nici de unii, nici de alții. Cei de jos n'au nici scrupule, nici cunoștință, așa că fac din mine un idol. Cei de sus n'au nici scrupule, nici scop; astfel că se'nchină în fața voinții mele. Ține minte: voi trece peste toate vulgurile și peste toate curțile Europei, cum trece plugul peste câmp.

Periculoși însă sunt cei din clasa mijlocie, burghezii. Intr'adevăr ei au și știință și scop. Dar și ei au totuș punctul lor slab. Sunt plini de scrupule... Au mâinile și picioarele legate de moralitate și onorabilitate.

DOAMNA. — Atunci vei bate pe Englezi, pentrucă acești prăvăliași sunt burghezi.

NAPOLEON. — Nu, pentrucă Englezii sunt o rasă aparte. Nici un Englez nu e destul de vulgar ca să n'aibe scrupule. Nici un Englez nu e atât de aristocrat, ca să se fi eliberat de tirania lor. Dar tot Englezul se naște cu o anumită putere miraculoasă care-l face stăpânul lumii. Când dorește ceva nu-și mărturisește niciodată aceasta. Cu răbdare așteaptă să pătrundă în spiritul lui — nimeni nu știe cum — intensa convingere că datoria lui morală și religioasă îl obligă să cucerească pe cei ce posedă obiectul dorințelor sale. Și atunci devine irezistibil. Ca și aristocratul, face ce-i place și pune mâna pe ce vrea. Ca și burghezul urmărește ținta cu dibăcia și statornicia care decurg dintr'o puternică convingere religioasă și dintr'un adânc simțimânt de responsabilitate morală... Campion al libertăților naționale, cucerește și anexează jumătate din glob. Asta înseamnă a coloniza! Când are nevoie de o piață nouă pentru scurgerea mărfurilor drese dela Manchester, trimite un misionar cu evanghelia păcei. Indigenii ucid pe misionar. Englezul pune mâna pe arme pentru apărarea Creștinității — și cucerește piața! Are vase pentru apărarea coastelor sale. Pe bord are un preot, iar în vârful catargului celui mai înnalt a bătut un drapel decorat cu o cruce. Apoi navighează până la capătul pământului, înnecând, arzând, distrugând pe toți cei cari îi dispută stăpânirea mărilor... Se laudă că atunci când sclavul pune piciorul pe pământ britanic, devine liber! Și-și vinde copiii săracilor lui, la șase ani, spre a munci șaisprezece ore pe zi, sub bici, în uzine! Face două revoluții, apoi declară războiu revoluției franceze, în numele ordinei și-al legii... Nu există lucru oricât de bun sau oricât de rău, pe care Englezul să nu-l fi făcut! Dar nu vei găsi un Englez care să creadă că n'are dreptate... Tot ceeace face, face din principiu. Din principiu patriotic, te combate. Din principiu de afaceri, te fură. Din principiu imperialist, te reduce la sclavie. Din principiu bărbătesc, te znopește. Din principiu loaial își susține regele; din principiu republican, îi taie capul. Cuvântul lui de ordine e pururea *datoria* și nu uită niciodată...

DOAMNA. — Ajunge! Ajunge! Ajunge! Și de unde deduci că sunt Englezoaică?

NAPOLEON. — E foarte simplu. Doreai scrisorile mele; dimineața mi le-ai furat ca un hoț de drumul mare. După amiaz' m'ai scos pe mine vinovat, că *eu* voiam să-ți iau scrisorile *dumitale*,... explicând că eu sunt un om josnic, iar dumneata ai lucrat numai din devotament... Asta e ceva perfect englezesc!...

DOAMNA. — Ce naivitate! Sunt sigură că nu sunt Englezoiacă. Englezii sunt un popor prea prost!

NAPOLEON. — Atât de prost încât știe când e bătut... Adevărul e că spiritul dumitale nu e englezesc... Tatăl dumitale mare era Englez, dar bunica dumitale ce era?... Franceză?

DOAMNA. — Nu!... Irlandeză.

NAPOLEON, *repede*. — Irlandeză! *(gânditor)*. E adevărat... Ii uitasem pe Irlandezi!... O armată engleză condusă de un general Irlandez! ce frumoasă luptă cu o armată franceză condusă de un general Italian!... *(Se îndreaptă spre via luminată de lună și privește afară.*

DOAMNA, *blând*. — Ce privești?

NAPOLEON, *arătând cerul*. — Steaua mea!

DOAMNA. — Crezi în ea?

NAPOLEON. — Da! (Se *privesc unul pe cellalt)*.

DOAMNA. — Știi ce spun Englezii? Că steaua unui om nu 'nseamnă nimic fără jartiera unei femei.

NAPOLEON, *scandalizat*. — O! Ipocriții!... *(strigă)*. Hola! Giuseppe? Unde e lumânarea? Trebuie să ardem scrisorile!...

GIUSEPPE, *cu o tavă și un candelabru, apoi iese*.

NAPOLEON, *aruncând scrisorile pe masă*. — Gata! *(Se așeză pe un scaun în fața mesei)*.

DOAMNA. — Da... Dar scrisoarea — scrisoarea e în buzunarul dumitale! Scrisoarea cu privire la femeia lui Cezar.

NAPOLEON, *surâde, scoate scrisoarea din buzunar și o aruncă peste celelalte*. — Soția lui Cezar e de-asupra oricărei bănuieli... Arde scrisoarea.

DOAMNA, *luând cleștele mic spre a ține scrisoarea în flacără*. — Mă întreb dacă femeia lui Cezar ar fi de-asupra oricărei bănuieli văzându-ne astfel împreună!...

NAPOLEON, *cu coatele pe masă, cu fața în mâini, privind scrisoarea*. — Mă întreb și eu!...

Femeia străină pune scrisoarea aprinsă pe tavă și se așează la masă în aceiaș atitudine ca Napoleon, obrajii în mâini, coatele pe masă, privind flacăra scrisorii. După ce scrisoarea a ars, întorc amândoi ochii în acelaș timp și se privesc. Cortina cade încet și-i ascunde.

MIHAIL SADOVEANU

Dumbrava minunată

Edit. „Universala" Alcalay

PREȚUL 60 LEI

CARŢI ŞI REVISTE

A. Schnitzler: Traumnovelle

Inapoindu-se dela un bal, doi tineri căsătoriţi îşi mărturisesc cele mai tăinuite dorinţe de adulter. Bărbatul, un medic vienez, se gândeşte cu părere de rău la prilejurile pe cari le-a lăsat să-i scape odinioară, şi-l urmărim acuma din aventură în aventură. Arta încercată a autorului ne lasă însă nedumeriţi: nu ştim, medicul visează, sau are într'adevăr, în timpul când îşi exercită meseria lui, aceste aventuri ?

Spunem însă şi noi cu editorul : „Nici un vis nu e în totul vis şi nici un adevăr nu e în întregime adevărat"...

Am început totuş să ne cam săturăm de aceste bucate după reţeta freudiană, de aceste invaziuni, de aceste obsesii. Freud şi-a sărbătorit a şaptezecea aniversare, şi Schnitzler i-a dedicat această „nuvelă de vis".

Bucata e scrisă desigur de un om cu rutină, dar regretăm că de atâta vreme Schnitzler se reazimă numai pe meşteşugul lui incontestabil, şi nu abandonează problemele acestea cari sfârşesc prin a nu mai fi astăzi decât nişte simple jonglerii la modă.

O femeie pierdută

Francisco Contreras publică în „Mercure de France" o corespondenţă din America spaniolă. Intre altele, vorbind despre romanul lui Edmundo Montagne „Una perdida", spune că aici ca şi în cele mai bune nuvele ale acestui scriitor argentinian, e vorba de viaţa profundă şi dureroasă în care sentimentele cele mai delicate sunt combătute şi adesea înfrânte de fatalitatea evenimentelor. O tânără din clasa mijlocie împinsă de vanitatea mamei sale alunecă puţin câte puţin către desfrâu. Cinstită şi curată în fond, ea încearcă să se salveze. Dar trece din braţele unui domnişor sclivisit în acelea ale unui poliţist sensual şi pervers. Astfel, toată lumea o tratează cu asprime ; fetele din atelierul de croitorie unde lucrează, o privesc cu dispreţ ; amantul ei chiar o înşeală şi-o brutalizează, până ce într'o zi, exasperată de-atâtea mizerii, îl ucide.

Acţiunea se petrece la Buenos-Ayres pe la 1899, în momentul când izbucneşte revoluţia în Argentina. Drama aceasta intimă se desfăşoară astfel odată cu tragedia politică, dând lucrării un caracter naţional destul de pronunţat.

In roman sunt, ca în mai toate lucrările lui Montagne, câteva figuri fermecătoare de femei, însă persongiul cel mai curios e fără îndoială poliţistul acela sentimental şi prefăcut, violent şi brutal.

Sunt pasagii minunat scrise în cartea aceasta, şi e păcat că autorul nu şi-a spuraveghiat mai serios compoziţia şi forma.

François Mauriac

René Doumic face în „Revue des deux Mondes" o succintă şi substanţială analiză a operei de până acum a romancierului François Mauriac.

Romanul e la modă : gustul publicului se potriveşte de minune cu actualele condiţii ale librăriei. Niciodată nu s'au scris atâtea romane cu subiecte atât de diferite, — şi cele mai adesea atât de puţin romanţioase. Printre atâtea cărţi cari apar sub eticheta de roman sunt foarte puţine cari îşi merită numele. Romanele lui Mauriac sunt ale unui romancier veritabil, e ceeace le deosebeşte de multe din celelalte şi, de bună seamă, aceasta e şi raţiunea care i-a călăuzit pe academicenii Franţei în alegerea pe care au făcut-o pentru premiul de roman.

Oprindu-se asupra celor mai semnificative opere ale lui Mauriac, René Doumic ajunge să se ocupe de una din cele mai reputate lucrări : „Deşertăciunea dragostei".

Arta atât de nuanţată a lui Jules Lemaître n'a izbutit în „La Massière" să atenueze impresia de jenă care ne-o produce un fiu, rival al tatălui său. In jurul acestei rivalităţi dintre un tată şi un fiu, se desfăşură şi „Deşertăciunea dragostei". — Maria Cross e ultimul amor al doctorului Courrèges : ea e însă, pe de altă parte, prima dragoste a tânărului Raymond Courrèges. Pentru a trata situaţia aceasta atât de scârboasă, autorul a pus destul tact. A avut grije să evite efectele uşoare şi melodramatice. Tatăl şi fiul nu se întâlnesc niciodată în cursul vânătorii lor amoroase. Rivali, fără să ştie unul de altul, de-abia dacă pe departe, din când în când câte-o bănuială îi atinge, un indiciu al cărui înţeles numai noi îl putem pricepe. Rămâne parcă o situaţie neplăcută şi supărătoare, în care autorul pare mai degrabă că s'a resemnat decât că s'a fixat dinadins.

Figura principală a cărţii e aceea a tânărului Courrèges. Asupra ei şi-a îndreptat lumina cea mai puternică, asupra ei şi-a exercitat cel mai mare efort psihologic. Nimeni nu-l va învinui pe autor că a căutat un tip excepţional sau de elită. Raymond Courrèges e liceanul din ultimii ani de şcoală, cu reputaţie proastă şi cu purtări rele, fanfaron, vicios şi care în locul oricărui sentiment generos pune un fel de batjocură josnică.

Băiatul acesta dezordonat, murdar şi rău crescut, e transformat printr'o privire de femeie. Se amorezează de Maria Cross.

Care este sensul acestei cărţi şi cum se justifică titlul ei atât de enigmatic ? Să vedem care e bilanţul dragostei celor trei personagii ale povestirii. Doctorul Courrèges o iubeşte pe Maria Cross, care nu-l iubeşte : în faţa unei indiferenţe suverane, pasiunea lui se distramă. Maria Cross încearcă pentru Raymond Courrèges un capriciu care schimbă în revoltă stângăcia brutală şi vanitoasă a acestui tânăr flusturatec. Raymond fusese atras către Maria dintr'o dorinţă pe care insuccesul o transformă în ură. Ce se poate spune altceva decât că dragostea e numai decepţie ? După negarea căsătoriei în „Le Baiser au Lépreux" şi după negarea iubirii materne în „Genitrix", iată şi negarea dragostei...

Sentimentul acesta de-o imensă şi universală decepţie, care se desprinde din toată opera lui François Mauriac, o datează, situând-o în literatura vremii. E simţimântul care-a pus stăpânire pe sufletul francez a doua zi după război, în dezordinea unei păci care a sfărâmat cu atâta cruzime toate nădejdile...

Dar dezamăgirea nu e o atitudine în care să se mai poată stărui; căci existenţa, îşi urmează cursul şi cu ea şi raţiunile de a trăi, din cari cea dintâi e pofta de viaţă. E tot aşa de steril şi din punct de vedere literar : Plecând dela o viziune ascuţită a realităţii ajungi repede la închipuire şi la convenţional. François Mauriac n'a zugrăvit până acum decât bolnavi, debili sau monştri : studiul fiinţelor normale în luptă cu greutăţile vieţii şi cu sbuciumul inimii, oferă un câmp mult mai întins şi de-un interes cu mult mai general. A studiat anumite cazuri, a cercetat situaţii în cari vedem o chezăşie că va evolua către un autor preocupat de demnitatea artei. Ne va da toată măsura talentului şi se va ridica la rangul la care poate ambiţiona printre maeştrii romanului, când va utiliza darurile sale de povestitor şi puternicele lui calităţi de scriitor, pătrunderea lui de moralist şi strălucirea clasică a artei sale, pentru subiecte de largă umanitate...

Diletanţii vieţii

Clara Viebig ne-a mai dat o lucrare de adâncime psihologică şi de puternică emotivitate, în „Cătunul femeilor". Cu „Diletanţii vieţii", o problemă foarte interesantă e desbătută cu talentul şi cu seriozitatea pe care împrejurările le impun.

Richard Bredoff simte, apreciază şi practică arta sub toate formele ei: pictura, muzica, literatura, etc, şi el e ferm convins că nu-i lipsesc înclinaţiunile pentru ramurile acestea de activitate intelectuală în cari s'ar aventura poate mai serios dacă n'ar prefera, — mulţumită pensiunii pe care i-o serveşte un unchiu bogat, — să ducă o viaţă mult mai agreabilă de diletant. Intr'o zi el se întâlneşte cu tânăra cântăreaţă Ellen Lange, înzestrată cu un frumos talent muzical. Aceste două spirite se simpatizează reciproc şi se căsătoresc cu toate că familiile lor se opun.

Bredoff rămas fără ajutorul financiar al unchiului său încearcă să-şi câştige existenţa prin pictură. Nu izbuteşte însă, şi-şi dă seama repede de insuficienţa lui creatoare. Nici Ellen, pe de altă parte, nu e mai fericită. Certurile conjugale încep, conflictele familiare se agravează. Sănătatea lui Richard, şi-aşa destul de şubredă, se sdruncină acuma îngrijitor, — şi el moare mai înainte ca Ellen să nască copilul pe care-l aştepta.

* * *

Tot cu viaţa unui diletant se ocupă Gaston Rageot în „Vocaţiunea lui Jean Douve". E vorba de un diletant care află că e tatăl unui sculptor de geniu. Acesta se credea fiul unui ţăran, dar când descopere adevărata lui origină se stabileşte la Paris, lângă tatăl lui, părăsindu-şi arta şi sfârşind prin a fugi cu amanta tatălui său.

Acesta e rezumat, sau complect diformat, subiectul romanului. Interesul lecturii e dublu. Curiozitatea cititorului e sporită printr'un element excepţional de-o savoare deosebită. Se ştie că Gaston Rageot e şi un critic de artă din cei mai influenţi. Ca în toate romanele sale anterioare spiritul de observaţie e pus şi aici la contribuţie. Stilul romanului e limpede şi precis, iar expunerea e luminată ici şi colo de un humor sănătos.

Examen de conştiinţă

Sub titlul acesta „Les cahiers du mois" aduc douăzeci şi şapte de confesiuni ale unor tineri scriitori contimporani. Sunt reprezentanţii cei mai autorizaţi — pentru moment — ai tinereţii, cari aduc mărturisirile lor despre ei înşişi. Cei cari au răspuns la anchetă sunt aproape toţi spirite neliniştite şi sunt destul de inteligenţi.

O trăsătură caracteristică, ne pare aceea a lui Jean Prévost, care poartă titlul semnificativ: „Note despre Jean Prévost":

„Am început să cuget, a doua zi după război, şi 'n sărăcie. Lucrul acesta m'a deprins să nu-mi fac prea mari iluzii şi să caut pretutindeni rezultatele pozitive şi mijloacele de-a le înfăptui. Intr'o zi am avut chiar o poftă nebună de revoltă, înţelegând individualismul pe care simţul posibilităţilor îl conţine şi-l guvernează: apăr cu violenţă ideile moderate. Pentru ceeace cred că e posibil şi just, în politică sau aiurea, aş fi în stare să înfund şi puşcăria. Multă vreme m'am neliniştit pentru ziua de mâine, şi după ani grei, caut cu 'nfrigurare mijloacele de-a-mi dobândi independenţa. Asta seamănă poate cu ambiţia, dar mi-e groază de-a comanda altuia şi nu năzuiesc la nici-o putere.

M'am hotărît să scriu, mai întâi fiindcă sunt un normalist care nu mă gândesc de loc să dau lecţii, apoi, pentrucă vedeam în literautră o industrie în care fiecare îşi măreşte şi-şi administrează capitalul după valoarea sa personală. Am mai început să scriu şi pentrucă voiam să-mi notez reflecţiunile, iar nicidecum fiindcă făceam parte dintr'un mediu anumit sau din vreun grup oarecare".

„Nimic nu-i mai zadarnic decât literatura!" — spune H. Daniel Rops.

„Scrisul, spune Alfred Colling, n'are valoare decât dacă revelează o nelinişte, o agitaţie lăuntrică. Scriu fiindcă sunt neliniştit!"

Figuri în noapte

Marcelle Tinayre a întrunit în volumul cu titlul de mai sus, cinci nuvele alese, în cari fantezia se îmbină în chip minunat cu adevărul istoric.

Primele două nuvele „L'anneau de fer" şi „Sosipatra", ne transportă în depărtata antichitate păgână; a treia ne face să ne oprim o clipă în evul mediu legendar; iar ultimele două, „La Sirène de Kerdren" şi „Saint-Jean Liberateur", se desfăşoară în plină Revoluţie.

Marcelle Tinayre se simte tot atât de artistă şi în unele şi în celelalte. Ea cunoaşte ca nimeni altul vremurile de altă dată. Are o imaginaţie vie şi precisă. Stilul ei e în totdeauna proaspăt şi limpede, savant fără efort, nuanţat fără preţiozitate.

„In drumul meu dealungul secolelor obscure, ne spune autoarea, am întâlnit figuri ciudate, cari se desprindeau din umbră, schiţând un gest, şoptind un cuvânt şi pierzându-se în noapte..."

Prin magia artei sale, figurile acestea rătăcite în intunericul secolelor, sunt readuse şi gravate luminos în amintirea noastră.

„Figuri în noapte" e o lucrare care instrueşte şi emoţionează....

Escapada

Noul roman al lui Henri de Régnier, „Escapada" a stârnit o vie şi legitimă admiraţie în cercurile franceze, în cari scriitorul acesta e foarte mult apreciat.

Cineva spunea chiar, că nu există un alt romancier care să ştie, cu atâta artă, să redea spiritul, graţia, îndrăzneala, fantezia romanţioasă şi libertatea moravurilor secolului al XVIII-lea.

Nimeni ca dânsul nu excelează în arta de a face să ţâşnească în mijlocul evocărilor pitoreşti şi adeseori hazlii, tragicul pasiunii.

„Escapada" începe ca un roman de aventuri: — o caretă în care se află o fetişcană încântătoare, e atacată de o bandă de tâlhari, care pusese pe fugă o poteră de jandarmi.

Urmează povestea unei familii ciudate, şi o serie de portrete în care se afirmă o dată mai mult maniera deosebit de bogată şi de elegantă a lui Henri de Régnier, cu asprimea aceea voită, cu nepăsarea aceea ironică şi caracteristică întregii sale opere.

In sfârşit, dibaci pregătită, aventura-escapada Anei de Freval, într'un mediu sălbatic şi brutal,— o dramă violentă şi scurtă se petrece....

„Escapada" e una din lucrările cele mai puternice ale lui Henri de Régnier, şi e construită cu mijloace pe cât de variate, pe atât de impresionante...

O istorie a literaturii turceşti

A fost scrisă de curând de profesorul Ismail Habib Bey. Este cartea unui om de spirit, care a văzut şi expus luminos, care sunt caracteristicile originale ale acestei literaturi, şi ce datorează intelectualismului occidental. Una din particularităţile cărţii lui Ismayil Habib Bey este că el consacră mai mult de patruzeci de pagini influenţei franceze, care conţine o analiză minuţioasă asupra a ceeace a fost pentru scriitorii turci, opera secolului XVII francez (Corneile, Racine, la Fontaine, Boileau, Molière) şi aceea a sec. XVIII-lea (Montesquieu, Rousseau, Diderot); apoi aceea a romantismului (Hugo, Musset, Vigny, Alexandre Dumas-père) şi, în sfârşit opera celei de a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea şi primilor ani din cel de al XX-lea (Baudelaire, Banville, Théophille Gauthier, Loti, Barrés, Anatole France).

Lucrarea lui Habib Bey este consocrată în mare parte manifestărilor intelectuale din Turcia de azi,—şi Yacub Cadri şi Achmed Hâchim ocupă, aci, locul pe care-l merită,—şi mai apoi a curentelor naţionaliste din anii din urmă, care au deslănţuit o mişcare naţională de o formidabilă intensitate, fapt care a impus literaturii turceşti un fel de oprire. Căci, ceeace caracterizează timpul de faţă, este tocmai lipsa unei literaturi turceşti actuale. Istoria acestor doisprezece din urmă ani ai Turciei, ca şi acei ai Europei, este istoria unui război interminabil. Războiul sfârşit, grupul intelectualilor s'a supus unor necesităţi mai înalte; refacerea naţională prin politica unor guverne de intelectuali. Şi Habib Bey crede că adevărata literatură turcă de abia va începe în toată strălucirea ei, cu aceşti ani din urmă.

Din cartea egoismului

Posesiunea care nu implică nici o obligaţie către obiectul posedat, atinge aproape fericirea.

Acesta e cel mai rar fel de posesiune. De pildă: posesia unui pământ comportă totdeauna câteva obligaţii faţă de sol şi faţă de perceptor; posesiunea de haine frumoase este o sarcină zdrobitoare; aurul, bijuteriile, operele de artă, mobilele somptuoase constitue tot atâtea piedici; posesiunea unei femei ne copleşeşte cu obligaţii. In toate cazurile acestea, cuvântul posesiune nu-i decât un termen deghizat pentru *sclavie*. Posesiunea aduce o fericire la fel cu acea pe care o simţea ilotul beat; poţi să fii vesel, orgolios, — nu vei şti însă ce-i libertatea sufletului.

Dar este un fel de posesiune, cea mai perfectă, care ne lasă liberi, care nu evoacă măcar umbra unei obligaţii. Ea consistă în a primi fără să dai niciodată, sau dacă dai ce dai e o mică parte din prisos; e vorba ca să zicem aşa (cu voia d-stră) de o transpiraţie, sau mai repede, de o radiere. O liberalitate inconştientă picură prin toţi porii, şi e o higienă straşnică pentru organism. Vom cunoaşte acest fel de posesiune când o femee ne va închina adoraţia ei nemărginită.

Oricând, femeia blândă şi binevoitoare, nu ţi se înfăţişează decât prosternată. Ea nu-ţi cere nimic, decât să continui a fi soarele pentru dânsa. Realizezi astfel o perfectă unire; la ceiace este material în tine, ea dă spirit, şi oferă în acelaş timp spiritului tău un element material...

* * *

Femeile socotite drept cochete nu cuceresc pe bărbaţii de mare valoare; dar bărbaţii care sunt egoişti îşi aleg ca victime pe cele mai bune femei. Ei trăesc din adoraţia credincioasă a acestor femei, sorb dintr'însa, ca şi cum ar bea sânge...

* * *

Anotimpul iubirii este carnavalul egoismului, piatra de încercare a caracterelor. Vorbesc despre iubire, nu de masca ei, nici de modulaţiile de flaut cântate pe tema iubirii — vorbesc despre pasiune: o flacără care poartă într'însa, ca şi soarta noastră pieritoare, moartea şi viaţa...

GEORGE MEREDITH

Bibliografie

Carol Drimer a tradus în româneşte din ebraică Vechiul testament. Opera va apare succesiv.

A apărut **„Ecclesiastul"** (Coheleth) cu o lungă introducere.

Vom reveni.

Schiţa *„Merii şi Cireşii"* apărută în No. 297 al „Adevărului Literar" şi care prin eroare tipografică a rămas nesemnată, aparţine d-lui N. Batzaria.

A apărut
„Lectura" No. 81
— Floarea literaturilor străine —
Dezertorul
de JACK LONDON
Trad. de ELIZA NOIAN
Lei 4.— Scrierea complectă
La chioşcari şi librari

Moréas, Schopenhauer şi amorul

Pe la 1884 Schopenhauer era la modă, în Franţa. Un volumaş al lui Ribot şi traducerile lui Bourdeau au contribuit la cunoaşterea marelui filozof, a metafizicii lui, a moralei şi mai ales a ideilor sale asupra muzicei şi artei, considerate ca „mijloace de a învinge egoismul şi voinţa de a trăi". Wagner şi Schopenhauer îşi împărţeau, pe atunci, favorurile elitei simboliste. Să ne amintim versurile lui Moréas:

La vertèbre rétive aux visions charnelles
Eparses dans l'odeur énervante des myrrhes...

sau prologul din „Syrtes":

Sur l'arbre et la bête de somme,
Sur le fauve altier, et sur l'homme
Inutilement révolté,
Monstre de pleurs et de sang ivre,
Désir *formidable de* Vivre,
Tu fais peser ta volonté.
Pour vaincre l'austère Non-Etre,
Tu dis aux succubes de naître,
Et de ta main tu prodiguas
Les joyaux des prostituées.
Et les couronnes polluées
Autour du front des renégats.
. . . .
Oh! qu'il vienne un autre Messie
Secouer l'antique inertie
Qu'il vienne en ses rédemptions
Detruire l'oeuvre de la Femme.
Et te faucher, désir infâme
Des neuves générations.

Aceasta era, în primele versuri ale lui Moréas, influenţa autorului cunoscutei „Lumea ca voinţă şi reprezentare". Dacă voim alte probe de interesul autorului stanţelor pentru Schopenhauer, le găsim într'un articol al lui Moréas, de pe vremuri.

In „Revue Indépendante" din Martie 1885, Moréas a publicat o serie de „Note asupra lui Schopenhauer". După ce a rezumat în câteva cuvinte biografia pesimistului dela Francfort cu anecdotele foarte cunoscute asupra credinţei lui „miss Helen Zimmer şi a altor păsări albastre", el rămâne un timp asupra glumelor sau crudelor adevăruri, les boutades célèbres sur les *sexus sequior*, expunând apoi, după Ribot şi traducerile lui Bourdeau, teoria amorului elaborată de ilustrul pesimist.

Schopenhauer consideră amorul ca o pasiune extrem de violentă şi învinueşte pe la Rochefoucauld şi Lechtenberg că au contestat realitatea. Nu numai în romane se află indivizi de speţa lui Werther sau Jacopo Ortis; In fiecare an Europa ar putea semnala cel puţin o jumătate de duzină. Ei mor necunoscuţi şi suferinţele lor n'au alţi cronicari, decât pe amploiatul care înregistrează decesul, n'au alte anale decât faptele diverse ale ziarelor. Mult mai mare este încă numărul acelora pe care pasiunea îi duce în casele de nebuni. In sfârşit se constată în fiecare an, diferite cazuri de îndoite sinucideri, când doi amanţi desnădăjduiţi cad victime ale împrejurărilor exterioare care-i separă.

Orice duioasă înclinare, aerele eterice pe care le afectează, îşi înfige, în realitate, rădăcinile în instinctul natural al simţurilor; şi chiar nu este altceva, decât acest instinct specializat, determinat şi cu totul individualizat. Pentruce, în jocul amorului, toate scenele tragice alternează cu bufoneriile cele mai ilariante, şi cum se poate ca această tragicomedie să ajungă la perturbarea afacerilor celor mai importante, să întrerupă ocupaţiile cele mai grave, să întoarcă pe dos creerul diplomaţilor şi savanţilor, regilor şi poeţilor! Nu este totuşi vorba, decât de un lucru foarte simplu: trebuie ca orice Jeannot să-şi găsească Jeannetta sa. Scopul definitiv al întreprinderilor amoroase, comice sau tragice, este în mod real, între diferitele scopuri ale vieţii omeneşti, cel mai grav şi mai important şi merită profundul serios cu care-l urmăreşte fiecare. De fapt, chestiunea întreagă este numai combinarea unei apropiate generaţii. Această gravitate a amorului se accentuiază în actul voluptăţii. Reprezentaţi-vă perechea cea mai frumoasă, cea mai încântătoare, cum se atrage şi se respinge, cum se doreşte şi se fugăreşte cu graţie! Dacă vine momentul voluptăţii: orice glumă, orice veselie graţioasă şi dulce, au dispărut. Perechea a devenit serioasă. Pentruce? Pentrucă voluptatea este bestială şi bestialitatea nu râde. Forţele naturii lucrează peste tot în mod serios. Natura nu se sinchiseşte de fericirea individului. Scopul ei este existenţa însăşi a speţei; individul nu este decât un instrument. Voinţa, X-ul, necunoscutul, are tendinţa oarbă de a trăi, de a produce, de a-şi perpetua viaţa. Speţa este permanentă, individul efemer. Speţa nu poate trăi decât prin generaţie; generaţia nu este posibilă decât prin amor. Astfel, amorul, generaţia, tendinţa de a trăi, este tot una.

Numai pentru a ajunge la perpetuarea speciei natura ne arată ochilor o iluzie înşelătoare, chimera cu bustul splendid; toţi întâlnim femeea cu gura imperceptibilă şi savuroasă, cu talia suplă sprijinită pe şolduri puternice, cu picioare mici şi plăcute, cu sânul rotund ca o cupă antică, şi în naivitatea noastră incorigibilă, credem că natura a făcut-o pentru propria noastră fericire. Dar vai! gura aceasta cu dinţii fini ,este pentru a conserva tipului speţei perfecta structură a oaselor maxilare; talia şi şoldurile sunt garanţia unei bune hrăniri a fetusului; sânul bogat este promisiunea alăptării. Cât pentru noi, gura aceasta ne va da otrăvuri de mătrăgună, picioarele cele mici şi fine ne vor apăsa pe inimă, iar înlănţuirile acestui corp superb, stropit cu balele monstrului Himeros, ne va fi ca o adevărată tunică a Deianirei. Am aspirat către fericire şi nu vom avea decât mizeria tragică a amorului nenorocit sau saturaţia greţoasă a instinctului sexual, dela poftele josnice ale Venerei vulgare şi până la extaticele aspiraţii ale Afroditei Uraniene, esenţa amorului este pretutindeni şi totdeauna aceeaş: „nenorocirea individului pentru binele speţei"

INSEMNĂRI

Drumul uriaşilor

Scriitorii au început să priceapă nevoile publicului modern şi cei cari vor să cocheteze cât de cât cu succesul trebuie să-i facă concesii.

Din generaţia nouă de scriitori, acela care a ştiut să-i dea totdeauna publicului mare, lucruri pe plac, e desigur Pierre Benoit. Sub impulsia aceasta a scris: „Königsmark" şi „Atlantida" — două din cele mai mari „lovituri" ale sale în lumea literelor.

Intre lucrările cari au mai suscitat oarecare discuţie, se numără şi romanul său „Drumul uriaşilor". I s'a reproşat acestei lucrări că e cam deslânată şi pe alocurea chiar neverosimilă. I s'a cerut aproape să... ramburseze excesul de admiraţie ce i se plătise pentru „Atlantida", — publicului îi plac adesea asemenea compensaţiuni. Insă nu era prea îndreptăţită această atmosferă ostilă. Stilul romanului e agreabil, uşor, elegant, deşi nu realizează o deosebită perfecţiune literară. Documentările pe cari ni le împărtăşeşte sunt amuzante şi numai rareori de mâna a doua. Defectele sunt altele: personagiile le vedem activând, trăind în faţa noastră, dar ignorăm cu totul ceeace gândesc ele. Autorul vrea şi le face să fie aşa cum sunt. Chiar dacă el le raţionează, ele nu raţionează, sau prea puţin.

E vorba de chestiunea irlandeză. Tema aceasta atât de pasionantă nu e aici decât un simplu pretext.

Revoluţia a izbucnit în Irlanda; revoluţionarii, oameni cinstiţi şi de bună credinţă, doresc ca un reprezentant al fiecărei naţiuni amice să asiste la operaţiuni pentru ca să poată depune apoi mărturie de perfecta lor onestitate. Fiecare ţară va fi reprezentată printr'un profesor celebru.

Franţa îl trimite pe ziaristul François Gérard, un om de nimic, confundat cu un profesor dela Collège de France care purta acelaş nume. *Onestul* tânăr se grăbeşte să accepte, cu atât mai mult cu cât, în Irlanda, va fi găzduit la castelul contelui de Kendale pe a cărui văduvă o cunoscuse în copilărie. E primit foarte bine de vechea lui camaradă de jocuri, care-i inspirase odinioară o puternică afecţiune. Şi după ce autorul ni-i înfăţişează pe aceşti doi tineri apropiindu-se din ce în ce mai mult unul de altul, deodată, la începutul unui nou capitol, îl vedem pe falsul profesor Gérard în braţele unei englezoaice, Lady Arbukle, care locuia în castelul vecin.

Dar Pierre Benoit ne poartă din surpriză în surpriză: contesa de Kendale e văzută într'o seară în camera ei de culcare, în tandreţă cu intendentul castelului.

După câtva timp, contesa se află în fruntea revoluţionarilor.

Falsul profesor Gérard e rănit şi, după ce iese din spital, e trimis numaidecât în Franţa, fără ca s'o mai poată vedea pe contesă, care fusese condamnată (în urma eşuării mişcării din Dublin) la muncă silnică pe viaţă.

Pierre Benoit ne mai rezervă, fireşte, o nouă surpriză. Inapoindu-se la Paris, Gérard se duce să-i mărturisească adevăratului profesor „ce-a făcut şi ce-a păţit". Acesta, foarte îngăduitor, îl iartă, şi-i înmânează două scrisori pe cari le primise pentru dânsul. Una era dela Lady Arbukle, care îi spunea că peste cincisprezece zile va fi în Paris pentru a-şi confecţiona câteva toalete de vară; cealaltă, era trimisă din închisoare de către doamna de Kendale. Din nefericire scrisoarea aceasta era semnată Edith Steward; adevărata contesă de Kendale murise odată cu bărbatul ei într'un accident de automobil, la izbucnirea revoluţiei; se realizase astfel o profeţie care spunea că moartea acestei femei va fi semnalul izbucnirii revoluţiei irlandeze.

Edith Steward era o fată sărmană care după îndeplinirea profeţiei a trebuit să primească să ia locul stăpânei sale şi să joace rolul de contesă. Era logodită cu intendentul castelului şi numai pe el îl va iubi de aci înainte. Ea l-ar fi iubit mai degrabă pe Gérard, dar a înţeles că profesorul din Paris, nu va iubi niciodată pe altcineva decât pe contesa de Kendale, şi de aceea nu i-a spus adevărul.

Nimic nu rămâne în picioare din toată povestea. Delegatul Franţei era un amăgitor; al Elveţiei un detectiv; contesa nu era contesă, ş. a. m. d.

Titlul volumului nu e decât nebulos justificat de autor printr'o legendă ad-hoc, şi aproape nu are nici-o legătură cu romanul.

Intr'o formă amuzantă, episoadele descrise de Pierre Benoit ne ţin încordate atenţia şi interesul — şi închizând cartea nu-ţi pare rău de timpul pierdut.

Lagărul păcii

Congresul democratic internaţional pentru pace, pe care Marc Sagnier l'a organizat şi găzduit în toată luna August în proprietatea sa din Bierville, îm împrejurimile d'Estampes, este o intreprindere de dimensiuni puţin obişnuite. Patru sau cinci mii de congresişti veniţi din toate ţările au fost încartiruiţi şi hrăniţi, mai multe săptămâni, într'un sat de două sute de locuitori, Duminica şi sărbătoarea numărul lor fiind de aproape zece mii. Organizaţiile pacifiste germane au fost puternic reprezentate; numeroşi congresişti germani, cu resurse modeste, au întreprins voiajul pe jos, cu sacul în spinare şi bastonul în mână.

Un astfel de concurs al poporului, cere o organizaţie destul de complicată. Domnii Briand şi Painlevé, când erau, unul preşedinte al Consiliului şi altul ministru de război, au ajutat din toate puterile pe Marc Sagnier şi colaboratorii lui. In particular, ei au pus la dispoziţia congresului Păcii pe soldaţii din Estampes şi garnizoanele vecine, cari au construit, de mai mult timp, pe platoul din Bierville, imense barăci, rezervoare de apă, instalaţiuni electrice, bucătării. Platoul Bierville, amenajat astfel de armata franceză, a devenit un adevărat lagăr al păcii.

Sărbătorile păcii au fost organizate de Gémier; au avut loc vaste întruniri în aer liber, la care s'au auzit vocile lui Painlevé, Herriot, Bokanowski, etc., şi ale altora din delegaţii străini.

Igena Floru

In ultimul număr al revistei „Gândirea", Mateiu Ion Caragiale continuă spovedaniile sale realiste despre „Craii dela curtea veche", iar Cezar Petrescu ne dă sfârşitul nuvelei „Omul care şi-a găsit umbra".

Tudor Vianu găseşte cu tot atâta înlesnire argumente pentru punerea la punct a afirmaţiunilor d-lui Caracostea despre personalitatea lui Eminescu, — ca şi accentele de-un remarcabil lirism pentru invocarea memoriei Igenei Floru:

„Stătea aşa dar scris în stele cu care poeţii întreţin un misterios contact, că viaţa Igenei Floru se va sfârşi atât de timpuriu, încât căile mai depărte ale camaraderiei noastre de literaţi şi de studioşi se desfăşoară acum prin pustiite peisage, sub semnele marei singurătăţi. Nopţile acestui frumos anotimp se boltesc albastre, umbrele se adună în puternice parapete, trecem prin cărări înflorite, dar deodată luăm seama că vorbim nebuneşte cu adierele molatice ale verii, căci tovarăşul nostru s'a răsleţit şi nu e. Amarnic ne mustrăm că n'am ştiut citi mai bine printre lungile gene şi că n'am putut prinde şi ultima şoaptă a acelui glas melodios. Era doar însemnată acolo, şi încă dela începutul timpurilor, porunca nemiloasă care ne încovoaie astăzi. Pământului ce să-i spunem, vaetului ce să-i răspundem? Dar întindem mâna către înţeleptul bătrân, către bunul nostru profesor şi-i cerşim o cât de mică parte din încredinţatul talant al durerii..."

Cincizeci de ani: Theodor Däubler

Nu demult s'a luat obiceiul să se sărbătorească nu numai centenariile, ci, pentru scriitorii mai de seamă care sunt în viaţă, şi anul, sau mai bine zis ziua în care împlinesc cincizeci de ani. Dar nu este ca sărbătorirea grăbită a „anului sfânt", care dintâiu se ţinea la fiecare veac, iar apoi la fiecare jumătate, ca să ajungă însfârşit să însemne sferturile de secol. Dorul de fast care a înmulţit una din sărbători, bucuria şi cântecele mulţimii, „jocurile şi pâinea", atâtea moşteniri populare ale Romei, poposesc gălăgioase la poarta deschisă de Papa cu ciocanul de aur, însă nu se înghesue în jurul creatorului de opere de artă. Mai de grabă este ca încununarea poeţilor tragici, deasupra Teatrului lui Dionisos, la Atena, sub acele două coloane stinghere, profilate pe zidul Acropolei, încununare de suflet, departe de gloată; mai de grabă este ca bucuria aceea despre care Dante istoriseşte că străbate cu armonii dumnezeeşti conul de penumbră al purgatoriului, de-l face să tremure şi să tresare de cântec, de sus până jos, ca o liră înstrunată de nădejde, oridecâteori un suflet vrednic, urcând dearândul treptele toate, ajunge pe pragul împărăţiei cereşti, şi întâmpinat de îngeri înaripaţi de veşnicie luminoasă, în veşnicie îl trece.

Altceva decât graba a îndemnat la aceste sărbătoriri. Şi dacă foamea de admiraţie ar fi fost destul ca să le născocească, foamea aceea care înalţă omeneşte pe oricine este atins de dânsa, ridicându-l mai demn ca oricând e atâta pe cât se închină, totuş nu ea singură a stat la obârşie. In frământarea şi mulţimea curentelor de astăzi, duşmane, contrazicătoare unele de altele, alegerea şi sărbătorirea celor aleşi au două înţelesuri. Ea priveşte mai întâiu discuţiile în jurul doctrinei, şi dincolo de toate acele întrebări, mai curând sau mai târziu sterpe, se reazămă pe recunoaşterea a ceeace este bun, trainic, impunător şi realizat, se întemeiază pe răspasul de cincizeci de ani trecut ca să curme din mulţimea guralivă a producţiilor felurite pe acele ce poartă în sine sâmburele învingător de timp, şi apoi pe creatorii lor îi otrăveşte, monumente-simbol şi luminare nemincinoase ale vremei.

La 17 August, Theodor Däubler a împlinit această vârstă. Dar pentru cei care îi cunosc, fie şi nedesăvârşit opera, el încă mai demult a îmbrăcat acea demnitate. Şi nu numai ca scriitor, ca poet mare şi adânc original, cu toate că au legături de nerăstălmăcit cu epoca romantismului celui mai bun, şi în deosebi cu filosofia aceluia, ci tot atât ca tălmăcitor al curentelor de astăzi, ca profet al artei moderne. Căci el a fost acel care, prin opoziţie cu Impresionismul a botezat expresionismul: Expresionism, arătând prin chiar nume, că de aci înainte, din lăuntru, din om, iar nu din afară, este de aşteptat şi de cerut frumuseţea.

Şi iarăşi nu numai atât!

Theodor Däubler a scris: *Hymne an Italien, Lucidarium in arte musical, Der neue Standpunkt, Mit silberner Sichet, Räan und Dithyrambus, Der Sternhelle Weg, Sparta, Wir wollen nicht verweillen, Das Sternenkind, Hesperien, Der heilige Berg Athos, Attische Sonette, Der Schatz der Insel*, şi de curând *Aufforderung Sonne*, câteva pagini autobiografice. Dar dacă este unul dintre poeţii din toate vremurile care mai bine a înţeles Italia şi Grecia atât aceea antic-mitologică, înaltă şi bucuroasă şi dureroasă, cât şi cea călugărească şi bizantină, dacă a înţeles că într'una trăieşte la nesfârşit cealaltă, vie şi nemărginit de vie, Grecia tuturor vremurilor, în ceeace înseamnă dânsa mai rodnic, şi dacă este unul din rarii poeţi cari, înţelegându-le în sine, a trăit şi marea şi soarele, Theodor Däubler îşi merită rangul său mai ales fiindcă în toate scrierile sale nu este nimic altceva decât cântarea omului etern şi încercarea de plămădire, în toate felurile, a acestuia.

Omului nu-i este cerută doar frumuseţea, ci totodată şi lozinca de viaţă, în toate clipele şi peste vreme. Tot ce a scris poetul născut la Triest, în locul unde sudul şi nordul se îmbină, el însuş în opera sa întreagă moment caracteristic şi uimitor al acestei îmbinări, nu este decât monumentul răspunderii pe care o simte. Şi în acest înţeles el nu a scris decât *Das Nordlicht*, epopee a omenirii şi adevărată cosmogonie, începând dincolo de orice amintire istorică, şi urmând prin toate veacurile, dar numai dinlăuntru, numai sufleteşte, drama pământului şi a locuitorilor săi, până la cucerirea ideală şi crearea, sau liberarea acelui soare care dela om îşi aşteaptă naşterea cristalină în văzduh. Concepţiei, unică în literatura universală, şi ca lărgime şi ca adâncime, forma se potriveşte, deşi este adesea şi poate tocmai pentrucă este destrămată ca nişte scursori de lavă, iar vulcanismului acestei atitudini cuprinzătoare, celelalte scrieri îi stau ca nişte sateliţi multicolori, care îşi formează cercurile în jurul soarelui unic.

Theodor Däubler nu este un scriitor; el este mai mult, un profet, un creator de mituri. Şi nici creator de mituri nu i s'ar putea spune. In el fierbe şi se roteşte acel nucleu din care apoi miturile izbucnesc, cremenea [illegible] lumi noui şi pecetluitoare de lume. Perfecţia el nu o îmbrăţişează, ci o cucereşte prin violenţă, şi până şi scăderile sale întâmp'ătoare el isbuteşte să le facă iubite, poet fiind, şi mare, mai a'es prin răspunderea luată asupra-şi.

ŞT. I. NENIŢESCU

James Elroy Flecker: „Hassan"

Publicarea piesei „Hassan" a lui J. E. F. a fost acum trei ani în Anglia un adevărat eveniment literar.

Flecker a murit în 1915, la vârsta de treizeci de ani. Ca poet, el manifestase strânse afinităţi cu parnasienii; fusese totuş influenţat de realism şi de Swinburne.

„Hassan" e piesa unui poet, situat într'un univers de povestire orientală, dar este şi o excelentă lucrare dramatică, amuzantă, interesantă, zguduitoare, delicată şi violentă, scrisă într'un stil strălucit.

Ar putea să mire desigur faptul că nici un director de teatru n'a încercat să constate ce efecte ar produce asupra publicului, scenele acestea cari par desprinse din *O mie şi una de nopţi*, dar cari sunt însufleţite de un artist care ştie să aleagă şi care posedă un simţ puţin comun al torturei sufleteşti şi al farsei.

Cofetarul Hassan, un bărbat de vârstă mijlocie, pocit şi mediocru situat, se amorezează de frumoasa Yasmin, care îşi bate joc de dânsul, în tovărăşia unui tânăr zeflemist. Hassan, disperat, după ce-i adresează un imn curtezanei, urmat numaidecât de blesteme, se prăbuşeşte în nesimţire în faţa porţii pe care a încercat zadarnic să o treacă. In starea asta dau peste el, califul Harun-al-Raşid, poetul oficial Ishak, marele vizir şi călăul, în plimbarea lor nocturnă prin Bagdad. Califul se dă drept un negustor străin şi-l invită în această calitate într'o casă ciudată unde avea loc tocmai atunci o petrecere şi unde nu se intra decât prin fereastră. Ishak, dorind să-şi contiune plimbarea, îl vâră pe Hassan în locul lui, în coşul care serveşte de ascensor pentru primirea invitaţilor.

Regele cerşetorilor din Bagdad se pregătia în vremea asta să dea asalt împreună cu trupele lui, asupra palatului imperial, şi hotărîse să-l închidă de viu pe Harun-al-Raşid într'un sicriu, pentrucă odinioară i-a răpit-o pe logodnica lui, Pervaneh, şi a închis-o între zidurile haremului. Zăvorât prin uneltirile banditului, califul ar fi fost pierdut, dacă Hassan nu născocia o stratagemă care-i salvează pe toţi.

Drept recompensă, cofetarul devine favoritul tiranului. Va locui de aci înainte în palat şi va îmbrăca o haină de onoare. Asistă la şedinţa solemnă în cursul căreia Harun-al-Raşid pronunţă condamnarea la moarte a regelui cerşetorilor din Bagdad. Pervaneh şi iubitul ei trebuiau să aleagă: Califul îl va ierta pe acela care voise să-l îngroape de viu, cu condiţia ca să renunţe pentru totdeauna la logodnica lui. Dacă nu, şi dacă sclava aceasta atât de frumoasă, perzistă să refuze dragostea califului, preferând desmierdările aceluia căruia i-a fost răpită cu forţa, — califul le va da o zi şi o noapte de nuntă, apoi îi va ucide, după ce-i va tortura pe unul în faţa celuilalt în chipul cel mai groaznic.

Scena în care cei doi amanţi îşi aleg soarta, e îngrozitoare şi minunat de bine scrisă. După ezitări sfâşietoare şi laşităţi dureroase, se hotărăsc să se dea unul altuia, lăsând frâu liber pasiunilor, tremurând de groază şi de voluptate.

Vor pieri deci prin propria lor dorinţă. Hassan, vindecat de admiraţia lui pentru calif, vede trecând cortegiul care-i conduce pe condamnaţi la locul de execuţie; aude strigătele lor şi asistă la scoaterea sicrielor cari conţin uneltele de tortură. Halucinaţiile în prada cărora se află, contopesc în chip impresionant amintirea acestui spăimântător spectacol cu închipuirea metafizică a destinului sufletelor, dincolo de mormânt. Hassan şi poetul Ishak se hotărăsc să renunţe la lume şi întreprind împreună un pelerinaj.

Piesa aceasta, cu un subiect atât de puţin obicinuit, se sfârşeşte cu un foarte frumos poem liric.

Flecker „şi-a căutat" subiectul; dar lucrarea în întregul ei, aduce cinci acte bine închegate, un dialog care nu lâncezeşte şi scene admirabil dramatizate.

Glume

Semn bun

— Ce mai face fiul d-voastră?

— Se vede că îi merge bine! Scrisoarea din urmă pe pe care mi-a trimis-o era chiar timbrată.

Un muşteriu răutăcios

— Daţi-mi, vă rog, un nume frumos pentru cârciuma mea!

— Uite, zi-i „La Diogene".

— Diogene? Dar cine a fost acela?

— A fost un filozof grec, care şedea într'un butoi gol şi bea apă.

Un bărbat cu noroc

— Apropos! zise Bordeanu, ştii, alaltăeri un hoţ s'a strecurat la mine pe la trei dimineaţa, numai cu câteva minute înainte de-a mă înapoia şi eu acasă.

— Nu mai spune! Şi-a luat ceva?

— Cred şi eu! răspunse Bordeanu, nenorocitul e acum la spital: nevastă-mea crezuse c'am venit eu!...

Morţii pe scenă

Directorul unui teatru popular, către autorul unei drame:

— Nu merge, domnule, nu merge! lipsesc crimele şi apoi sunt prea puţini morţi! Ştii prea bine că într'o dramă numai morţii dau viaţă reprezentaţiei!...

Proverbe din Congo

Totul e plăcut în tinereţe.

Dacă sunteţi nevoiţi să dormiţi trei într'un pat, culcă-te la mijloc.

Mama e supărată pe mine; dar ce-mi pasă! Nu mâncăm din aceeaş farfurie...

Curiozităţi

Schimbarea numelui

„Pravda" a publicat un nou decret al guvernului rus, prin care cetăţenii Uniunii sovietice sunt autorizaţi să-şi schimbe numele şi pronumele. De-aci 'nainte, fiecare cetăţean rus va avea dreptul, la vârsta de 18 ani, să-şi schimbe numele şi pronumele, dacă vrea, fără ca această schimbare să poată dăuna cuiva. Pentru aceasta, va fi destul să facă o declaraţie la oficiul de stare civilă, care o va publica imediat în „Izvestia". Două luni după această publicaţie, noile nume şi pronume se vor socoti legal dobândite. Copiii vor purta numele de familie ales de părinţii lor, numai dacă la majorat nu vor declara că vor să poarte vechiul nume, sau un altul.

Iată o reformă care nu va uşura deloc în Rusia, lucrările de stare civlă şi care va fi de bună seamă un izvor de vecinice confuzii. Numai să nu le treacă prin cap tuturor cetăţenilor ruşi, să-şi schimbe numele.

Al nouăzeci şi nouălea nepot

Citim în „Cyrano":

Generalul André Simon, comandantul pieţii Paris adoră familiile numeroase şi dă el singur exemplu, căci e tatăl unui destul de respectabil număr de copii. Părinţii lui au avut de asemenea foarte mulţi copii, iar fraţii şi surorile lui, nu s'au lăsat mai prejos. Aşa că, aproape în fiecare săptămână trebuie să se ducă sau la o căsătorie, sau la un botez, sau la o cuminecătură. Zilele astea s'a născut al nouăzeci şi nouălea nepot ori strănepot al fericitului general.

Arta de a fi sănătos

In şcolile publice din Statele-Unite s'a împărţit următorul tablou, cu legile de păstrarea sănătăţii:

1. Nu beţi nici ceai nici cafea, ci cât mai mult lapte.
2. Beţi apă în timpul mesei şi între mese.
3. Mâncaţi în fiecare zi multe legume şi fructe; bomboane de loc, sau cât mai puţine.
4. Dormiţi cu ferestrele deschise toată noaptea.
5. Spălaţi-vă dinţii, cu mare grije, dimineaţa şi seara.
6. Spălaţi-vă mâinile înaintea fiecărei mese, iar unghiile să vă fie totdeauna curate şi scurt tăiate.
7. Nu băgaţi în gură nici un obiect de metal, nici chiar de argint, şi ţineţi mâinile pe cât posibil departe de figură.
8. Staţi totdeauna drepţi, cu umerii mult daţi înapoi, chiar atunci când staţi jos.
9. Mâncaţi încet şi mestecaţi bine alimentele.
10. Insfârşit, fiţi veseli.

Inteligenţa şi scrisul

Cunoscutul psihiatru francez prof. Laugres găseşte că e necesar să distingem două feluri de scris: frumos şi citeţ — calităţi care nu totdeauna însoţesc una pe alta. Studiul scrisului permite să stabilim o lege: 1. Oamenii inculţi au un scris urît însă citeţ, uneori prea regulat şi distinct. 2. Scrisul fantast şi prea „original" marchează foarte des o inteligenţă foarte slabă. 3. Oamenii culţi (medici, avocaţi, scriitori) au deseori un scris indescifrabil; condeiul lor alunecă pe hârtie fără să observe vre-o normă caligrafică. 4. Artiştii de orice speţă au aproape totdeauna un scris distins, frumos, expresiv. 5. Intelipenţa nu e singura cauză a unui scris indescifrabil: negligenţa, graba şi lipsa de disciplină în muncă contribue la un asemenea scris.

Limba „Ido"

La Praga, Capitala Cehoslovaciei, s'a deschis un congres al partizanilor limbii „Ido", care concurează cu succes cu „Esperanto". Asistă delegaţii din 16 ţări.

Maimuţe la Boulogne

După incendiul din grădina zoologică din Paris, maimuţele s'au împrăştiat prin pădurea Boulogne.

Peste două zile însă 13 maimuţe s'au întors la cuştile lor, la ora mesei; apoi încă 9 au revenit a doua zi. Astfel n'au rămas în pădure decât 5 maimuţe. Parizienii curioşi vizitaseră în masse pădurea Boulogne, unde se puteau vedea mii de oameni stând în alee cu capul ridicat şi cu ochii cercetând pomii. Rar care a reuşit să observe o maimuţă pe crengi, însă mii de poveşti şi anecdote se debitează de mii de oameni preocupaţi cu găsirea maimuţelor. Foarte mulţi voluntari au adus bonboane şi nuci, pe care le-au pus pe alee, ca atracţie pentru maimuţele fugare. Insă băeţii de stradă din tot Parisul, auzind de aceasta, au invadat pădurea şi au „ridicat" zaharicalele aduse de public.

Cinema - anecdotic

Un mare regisor de cinema, Leroy Grandville a inscenat un film, în care un copil fuge spre un tren şi face semne cu batista pentru ca trenul să se oprească, deoarece mama copilului se afla pe linie leşinată. Copilul fuge pe linie şi riscă să fie ucis de tren. Maşinistul trebue să oprească trenul la timp, apoi să-l ia pe copil şi să se apropie cu locomotiva de nefericita femeie. Toată scena a fost fotografiată tocmai invers: Trenul nu venea spre copil, ci se mişca îndepărtându-se de dânsul; maşinistul nu-l ridica pe copil la locomotivă ci îl cobora jos etc. Când filmul a fost complect gata, aparatul a început să-l ruleze invers, şi atunci regisorul a observat un mic cusur al înscenării; fumul locomotivei nu eşea din coş, ci intra în el!...

Un sărut scump

Un negustor ambulant James Raine, a fost condamnat la şease săptămâni închisoare de către tribunalul din Newestle, fiindcă profitând de faptul că trenul în care călătorea trecea printr'un tunel, a sărutat o fată.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.